

พัฒนาการโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง

ณัชชานุช พิพิธธนรัตน์

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

พฤษภาคม 2561

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

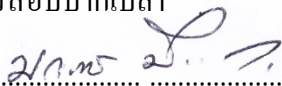
อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ได้พิจารณา
คุษฎีนิพนธ์ของ ฉัษชานุช พิชิตธนารัตน์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร้การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

อาจารย์ผู้ควบคุมคุษฎีนิพนธ์

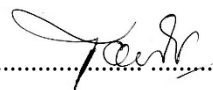

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว)

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

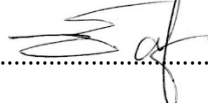
..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว)

..... กรรมการ
(ดร.ปริษา เปี่ยมพงศ์สานต์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์)

คณะรัฐศาสตร้และนิติศาสตร้ อนุมัติให้รับคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร้การเมืองและการบริหารจัดการ
ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร้และนิติศาสตร้
(รองศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร.เอกวิทย์ มณีธร)

วันที่...16... เดือน...พฤษภาคม..... พ.ศ...2561.....

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. โอฟาร ถิ่นบางเตียว อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และ รองศาสตราจารย์ ดร. ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในระหว่างดำเนินการด้วยความเมตตาเอาใจใส่เสมอมา และ รองศาสตราจารย์ ดร.ประภาส ปิ่นตบแต่ง ประธานกรรมการสอบคุษฎีนิพนธ์ ที่กรุณาให้ คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อให้คุษฎีนิพนธ์นี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบ ขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ โครงการทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ที่ให้ทุนการศึกษาเต็มจำนวนในระดับคุษฎีบัณฑิต แก่ผู้วิจัย และขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี หน่วยงานต้นสังกัดที่อนุญาตให้ศึกษาต่อ จนจบการศึกษา

ขอขอบคุณ อาจารย์นวลสวาท อัสวินานนท์ ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในงานปริญญานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนู อุดมเวช ที่อนุเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย ของท่านแก่ผู้วิจัย และ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านที่ยินดีให้สัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลของผู้วิจัย

คุณค่าและประโยชน์ของคุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมองเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่ บพภาริ บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และประสบความสำเร็จมาตราบนานเท่านานนี้

ณัชชานุช พิษิตธนารัตน์

55820016: สาขาวิชา: เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ; ร.ด. (เศรษฐศาสตร์การเมือง
และการบริหารจัดการ

คำสำคัญ: โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี/ กระบวนการสะสมทุน/ โครงสร้างอำนาจ
รัฐ/ อุดมการณ์

ณัชชานุช พิชิตธนารัตน์: พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี:

วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง (DEVELOPMENT OF LOCAL POWER STRUCTURES
IN PHETCHABURI: POLITICAL ECONOMY ANALYSIS) กรรมการควบคุมคดียุติพันธุ์:

โอฬาร ถิ่นบางเตียว, Ph.D., ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, Ph.D., 306 หน้า. ปี พ.ศ. 2561.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1. โครงสร้างอำนาจรัฐที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี
2. กระบวนการสะสมทุนที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี และ 3. อุดมการณ์ที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
ในจังหวัดเพชรบุรี ด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ และการสังเกตในพื้นที่ แล้วนำ
ข้อมูลมาประมวล จัดระบบ และวิเคราะห์ และนำเสนอโดยพรรณนาวิเคราะห์ จากการศึกษาพบว่า

1. โครงสร้างอำนาจรัฐมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแต่ละยุคสมัยดังนี้ 1. ระหว่าง พ.ศ.
2398-2475 นโยบายการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) ของรัฐส่วนกลาง ทำให้อำนาจด้านเศรษฐกิจ และการปกครองของกลุ่มสกล
ขุนนางลดลง 2. ระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 บทบาทของรัฐส่วนกลางก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ได้แก่
1. รัฐบาลราชการรูปแบบใหม่ทำให้ระบบราชการเข้มแข็งผูกขาดอำนาจ และมีบทบาทนำในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น 2. การแบ่งส่วน
ราชการเป็น 3 ส่วน ทำให้การปกครองอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลและข้าราชการประจำ ชนชั้นนำท้องถิ่นต้องปรับตัวสร้าง
ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์กับข้าราชการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และ 3. มีการใช้ระบบเลือกตั้ง เพื่อสร้างความชอบ
ธรรม แต่อยู่ภายใต้การควบคุมและครอบงำของชนชั้นนำทหาร 3. ตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2557 รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ทำให้การเลือกตั้ง
เป็นระบบและเป็นรากฐานของประชาธิปไตยท้องถิ่น แต่นักการเมือง นักธุรกิจ และทหารก็ปรับตัวเข้าสู่ระบบเลือกตั้งจนเกิดสภาพ
ธุรกิจการเมืองที่อุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ทำให้ข้ออำนาจหลักให้ความสำคัญที่การเมืองท้องถิ่น มีการสร้าง
เครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่น มีความพยายามสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นขึ้นในกลุ่มตระกูล
นักการเมือง และมีการแบ่งพื้นที่ (Zoning) ของกลุ่มการเมืองท้องถิ่น

2. กระบวนการสะสมทุนของชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีมีความแตกต่างกันดังนี้ 1. ระหว่าง พ.ศ. 2398-2475
กระบวนการสะสมทุนสัมพันธ์กับอำนาจรัฐ มีผลประโยชน์จากระบบกินเมือง รายได้หลักมาจากภาษี การค้าในภาคเกษตรและ
การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ 2. ระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 ชนชั้นนำทำการค้าหลายประเภท การลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ และธุรกิจ
ผิดกฎหมาย เครื่องมือในการดูแลธุรกิจคือนักเลง และร่วมทุนกับผู้มีอำนาจในรัฐบาล และ 3. ตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2557 ชนชั้นนำ
ทำธุรกิจทั้งสี่ขา สีเทา และสีดำ มีนักเลงและมือปืนช่วยดูแลธุรกิจ มีการแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจโดยใช้ตำแหน่งหน้าที่

3. อุดมการณ์ของรัฐมีผลต่อพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ดังนี้ 1. ระหว่าง พ.ศ. 2398-2475
การสร้างรัฐสมัยใหม่มีบทบาทนำความเปลี่ยนแปลงสู่สังคมเมืองเพชรบุรี โดยพระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ชุนนางกลุ่มสกลขุนนาง
และมิชชันนารีอเมริกันทำให้เมืองเพชรบุรีพัฒนาทั้งทางกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจ 2. ระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 อุดมการณ์
ชาตินิยมที่มีแนวคิดต่อต้านและลบลบบาทคนจีน ทำให้นายทุนชาวจีนปรับตัวเป็นนายทุนจีนจิตใจไทย เพื่อการยอมรับจากพื้นที่
3. ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 ถึงปัจจุบัน อุดมการณ์เลือกตั้งนิยมมีบทบาทต่อคนทุกระดับในสังคม ชนชั้นนำต้องการได้รับการเลือกตั้งเพื่อ
ไปสู่การมีอำนาจอย่างเป็นทางการและสถาปนาเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

55820016: MAJOR: POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE; D.Pol.Sc.
(POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE)

KEYWORDS: LOCAL POWER STRUCTURES IN PHETCHABURRI/ CAPITAL
ACCUMULATION/ STRUCTURE OF STATE POWER/ IDEOLOGY
NATCHANUCH PICHITTHANARAT: DEVELOPMENT OF LOCAL POWER
STRUCTURES IN PHETCHABURI: POLITICAL ECONOMY ANALYSIS. ADVISORY
COMMITTEE: OLARN THINBANGTIEO, Ph.D., PREECHA PIAMPONGSAN, Ph.D.,
306 P. 2018.

The objectives of this research are 1. the power structure of the state that affecting the local power structure in Phetchaburi 2. the capital accumulation process that affecting the local power structure in Phetchaburi; and 3. the ideology that affecting the local power structure in Phetchaburi. The qualitative research method was based on the relevant literature, interview, and observation. The data were processed, analyzed, and presented by descriptive analysis. The research found that:

1. The power structure of the state has influenced on the dynamics of local power structures in each age: 1. During 1855-1932, the centralization policy of state caused the economic power and the dominance of the Bunnag family decreased. 2. During 1932-1978, the role of the central state brought about changes in the local power structure, namely: (1) Modern state led the bureaucratic system stronger, bureaucratic monopoly and had more power in local power structure (2) Due to bureaucratic system and government in control of the government and state officials, local elites needed to adapt their patronage relationship with both national and local government officials and (3) Electoral system had been used to create political legitimacy but still under the control and dominance of the military elite. 3. During 1978 to 2014, the 1978 Constitution made the election system clearer, politicians, businessmen, and military aimed to enter the electoral system. This led to political business situation in which all three parties patronized to each other. The 1997 constitution that the main power poles need to focused local politics ,built networks in patronage systems with local lower-level politicians and attempted to establish local power structures in the clan of politicians, and there was zoning of local political group.

2. The difference of capital accumulation processes of the local power structures in the Phetchaburi are 1. During 1855-1932, elites had a relationship with the central state power, got benefits of the Feudal system (kin muang) from taxes and trade in agriculture and invested in real estate. 2. During 1932-1978, elites had a variety of trade, investment in various businesses, and illegal business, a joint venture with government authorities. 3. From 1978 to 2014, elites had been doing business in all types - white, gray and black, by using gangsters and gunmen to take care of business, for security, and for rental opportunity seeking by using political positions.

3. The state's ideology has influenced on the development of local power structures are 1. During 1855-1932, the creation of the modern state brought about the change. Elites, the monarch, the royal family, Bunnag family, and American missionaries, developed Phetchaburi city in physical, social and economic. 2. During 1932-1978, nationalist ideology which anti and reduce roles of Chinese caused Chinese capitalist elite had to adjust themselves for the acceptance in that area. 3. From 1978 to present, electionism ideology played a key role in all levels of society. Elites tried to be elected to a formal power and established a local power structure in Phetchaburi.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	13
สมมติฐานของการวิจัย	13
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	14
ขอบเขตของการวิจัย.....	14
นิยามศัพท์เฉพาะ	15
2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุน.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น	17
แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ของ เดวิด ฮาร์วี	20
แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น (Community power structure).....	28
แนวคิดชนชั้นน่านิยม (Elitism).....	30
แนวคิดพหุนิยม (Pluralism)	44
แนวคิดพหุภาคี (Corporatism)	51
แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patronage-client system).....	54
แนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship system).....	72
แนวคิดเรื่องกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction).....	75
แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ อุดมการณ์ และการครองอำนาจนำ.....	77
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ.....	92

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีการศึกษา.....	115
การเก็บรวบรวมข้อมูล	115
การตรวจสอบข้อมูล.....	116
การวิเคราะห์ข้อมูล	117
4 บริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบุรี	120
บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา.....	120
บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น	127
บริบททางด้านเศรษฐกิจการเมืองของเมืองเพชรบุรีก่อน พ.ศ. 2398	132
สรุปท้ายบท.....	160
5 โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2398-2475.....	162
โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2398-2475.....	162
บทบาทของอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น	185
การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	191
อุดมการณ์สมัยใหม่กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น	200
สรุปท้ายบท.....	202
6 โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521.....	206
โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521	206
บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	218
การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	222
อุดมการณ์ชาตินิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	226
สรุปท้ายบท.....	228
7 โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557.....	231
โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557.....	232
บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	255
การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	258
อุดมการณ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น.....	261
สรุปท้ายบท.....	264

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
8 สรุปวิเคราะห์และอภิปรายผล	269
สรุปผลการศึกษา.....	269
อภิปรายผลการศึกษา.....	275
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	285
บรรณานุกรม	286
ประวัติย่อของผู้วิจัย	306

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2-1 เปรียบเทียบแนวคิดสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักพหุนิยม	49
2-2 ความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวคิดของ James C. Scott	67
5-1 การส่งออกข้าวของเมืองเพชรบุรี	194
8-1 ความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในจังหวัดเพชรบุรี	282

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2-1 โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์เน้นการเกาะกลุ่มในแนวตั้ง 1	57
2-2 โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์เน้นการเกาะกลุ่มในแนวตั้ง 2	58
2-3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์	59
2-4 โครงสร้างของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์	61

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น แต่เดิมอาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีการศึกษาแพร่หลายนัก ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เด่นชัดคืองานวิจัยของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2515) ซึ่งศึกษาโครงสร้างอำนาจในชุมชนไทยและการเมืองในเทศบาล 2 แห่ง และมีงานของสมชัย รักวิจิตร (2514) ซึ่งศึกษาโครงสร้างผู้นำในหมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานเหล่านี้เป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นโดยมีแนววิเคราะห์การเมืองตามแนวความคิดชนชั้นนำ (Elite approach)

หลังจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แล้ว สภาพความตื่นตัวทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยภายในประเทศได้เกิดขึ้น เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2521 ซึ่งแม้ว่าจะมีสภาพประชาธิปไตยครึ่งใบก็ตาม หากรัฐธรรมนูญให้ความสำคัญต่อการเลือกตั้งมากขึ้น และมีการเลือกตั้งทั่วประเทศ ปราบปรามการฉ้อโกงความตื่นตัวในการเลือกตั้ง ทำให้มีงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้นตามลำดับกระทั่งถึงปัจจุบัน เช่น งานวิจัยของระดม วงษ์น้อม (2527) งานวิจัยของ ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์ (2523) งานวิจัยของระดม วงษ์น้อม (2527) งานวิจัยของกมล ประเสริฐกุล (2527) เรื่อง รายงานการวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจและความรู้สึกมีสมรรถภาพทางการเมืองของชนชั้นนำท้องถิ่น ซึ่งศึกษาโครงสร้างอำนาจในชนบทไทยได้อย่างมีระบบ โดยการนำแนวความคิดชนชั้นนำ (Elite) และ โครงสร้างอำนาจชุมชนแบบชนชั้นนำนิยม (Elite school) และแบบพหุนิยม (Pluralist school) มาเป็นกรอบแนวความคิดในการศึกษาและใช้วิธีการระบุชนชั้นนำทั้งสามแบบผสมผสานกัน มีงานวิจัยของสมจิต ปัญญาศักดิ์ (2528) ที่ศึกษาเรื่อง ชนชั้นนำ อำนาจโครงสร้างอำนาจชุมชนการศึกษาเปรียบเทียบสองหมู่บ้านภาคเหนือ เป็นการศึกษาที่มุ่งวิเคราะห์ในด้านความแตกต่างระหว่างประชาชนและชนชั้นนำ งานวิจัยของศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2529) ซึ่งศึกษาเรื่อง ชนชั้นนำ โครงสร้างอำนาจและทัศนคติทางการเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณี 2 หมู่บ้าน ในโครงการทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในชนบทเขตภาคอีสาน ซึ่งเป็นงานการศึกษาที่มีระบบและใช้สถิติขั้นสูงมาใช้ในการวิเคราะห์ งานวิจัยของนลินี ต้นธวานิตย์ (2532) ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย: ศึกษาเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาของรัฐ ซึ่งใช้วิธีการศึกษาที่เรียกว่า Snowball technique ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง งานวิจัยของไพฑูรย์ โพธิ์สว่าง (2532) เรื่อง ผู้นำชุมชน

ชนบทไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจให้กับตน โดยเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีปัจจัยที่ทำให้เกิดอำนาจและการสร้างอำนาจให้กับตน และงานวิจัยของเทอร์ตัน (2533) เรื่อง อำนาจท้องถิ่นและความแตกต่างทางชนชั้นในชนบทในรัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา และนอกเหนือจากนั้นยังมีงานวิจัยของนาตาชา วตินดิกล (2540) เรื่อง โครงสร้างอำนาจชุมชนกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเมืองพัทยา ซึ่งงานเหล่านี้ใช้ตัวแบบชนชั้นนำในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าการศึกษาเหล่านี้เป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแนวทางการศึกษาด้านรัฐศาสตร์โดยตรง และมีแนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำเป็นแนวทางหลักในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ ซึ่งสามารถสรุปแนวคิดและผลการวิจัยได้ว่าธรรมชาติของสังคมมีชนชั้นสูงอยู่สองชั้นเป็นอย่างน้อยคือ ชนชั้นนำ ซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อย (Minority group) เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์สิน อำนาจ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ และครอบครองสิ่งที่มีค่าทางสังคม ในอัตราที่มากกว่าชนกลุ่มมาก (Majority group) ของสังคม และชนชั้นนำจะดำรงอยู่ในตำแหน่งที่สามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชนเอาไว้ ชนชั้นนำก็คือ ชนชั้นปกครอง (Ruling class) หรือชนชั้นแห่งอำนาจ (The power elite) ส่วนชนชั้นที่ไม่ส่วนในการปกครองก็จะถูกปกครองโดยชนชั้นปกครอง ซึ่งเรียกว่าชนชั้นถูกปกครอง (Non-governing class) หรือมวลชน (Mass) ดังนั้น ชนชั้นนำนิยม คือ กลุ่มคนที่มีอำนาจทางการเมือง ผูกขาดการใช้อำนาจทางการเมืองอันเห็นได้จากผลของงานวิจัยที่กล่าวไปแล้ว

จะพบว่าในระยะเวลาต่อมา การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเริ่มมีการศึกษาในเชิงบูรณาการมากขึ้น มิได้เน้นการศึกษาโดยอาศัยเพียงโครงสร้างอำนาจชนชั้นนำแต่เพียงตัวแบบเดียวในการวิเคราะห์เท่านั้น การศึกษาเชิงบูรณาการที่เป็นตัวแบบที่ดีได้แก่งานของพิชาย รัตนดิกล ณ ภูเก็ต (2533) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงบูรณาการโดยใช้ตัวแบบผสมผสาน (Mixed model) ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่วิจัย โดยชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีลักษณะการปะทะ ประสานของโครงสร้างอำนาจหลายแบบระหว่างโครงสร้างอำนาจแบบเครือข่ายแบบอุปถัมภ์ แบบชนชั้น และแบบฝักฝ่าย ซึ่งเกิดขึ้นในหมู่บ้านในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ส่วนในอีกงานของพิชายในเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง (2552) ซึ่งเป็นการศึกษากรณีเทศบาลนครอุบลราชธานีและเทศบาลเมืองปัตตานีก็มีลักษณะการศึกษาที่ใช้แนวคิดแบบผสมผสานในการวิเคราะห์เช่นเดียวกัน โดยใช้โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate clienteles) ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในท้องถิ่น

จะเห็นได้ว่างานของพิชายมีลักษณะเป็นการศึกษาแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองกล่าวคือมีการวิเคราะห์แบบองค์รวม ไม่แยกส่วนระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง มองความเป็นจริงทางสังคม

ว่ามีคุณลักษณะเฉพาะตัวไม่สามารถแบ่งออกเป็นส่วนย่อยได้ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีตัวแปรที่สำคัญคือระบบเศรษฐกิจทุนนิยม อันเป็นตัวแปรของการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาของระบบทุนนิยมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งพบได้จากการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านพื้นที่ที่พิชชาศึกษา และพบว่าตัวแบบของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อการพัฒนาของระบบทุนนิยมเปลี่ยนแปลงไป

นอกจากนี้ จะพบว่า เริ่มมีการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง อาทิ การศึกษาของผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังคิต พิริยะรังสรรค์ (2537) ศึกษาเรื่อง คอร์รัปชันกับประชาธิปไตยไทย ซึ่งได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่อง เจ้าพ่อและธุรกิจท้องถิ่น: อำนาจนอกระบบ การคอร์รัปชันและประโยชน์ประชาธิปไตย ซึ่งเป็นงานเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้น รวมไปถึงการศึกษาของ Hewison and Maniemai Thongyou (2000) ศึกษาเรื่อง Development Provincial Capitalism a Profile of the Economic and Political Roles of a New Generation in Khon Kaen, Thailand เป็นแนวทางการวิเคราะห์ที่คำนึงถึงบริบทแวดล้อมและมีมุมมองในการวิเคราะห์แบบบูรณาการ โดยคำนึงถึงปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

มีการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองอย่างจริงจังและมีความต่อเนื่องอย่างชัดเจนกระทั่งถึงปัจจุบัน จากการศึกษาของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีฐานเครือข่ายภายใต้การนำของ ดร. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ อันเห็นได้จากงานวิจัยดังต่อไปนี้ ความขัดแย้งในการจัดการปัญหาการพิชชุตสาหกรรมในโครงการพัฒนาชายฝั่งทะเล ตะวันออก: ศึกษากรณีเงินโก (2545) ของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ งานวิจัยเรื่อง วิถีชีวิตผู้ประกอบการรายย่อยบนชายหาดเพื่อการท่องเที่ยว: วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน (2545) ของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฑามาศ ไชยรบ และการศึกษาโครงสร้างและพลวัตการสะสมทุนของทุนท้องถิ่นในจังหวัดระยอง (2548) งานของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2549) เรื่อง การขยายตัวของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบทุนนิยมเชิงอุปถัมภ์ภายใต้ระบอบเลือกตั้งในจังหวัดชลบุรี และงานวิจัยของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์และโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2549) เรื่อง บทบาทการเมืองของเจ้าพ่อท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออก

มีงานที่เน้นประเด็นการเมืองท้องถิ่น โดยวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ต่อเนื่องเช่นกัน ซึ่งเห็นได้จากการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งได้แก่ งานของประเสริฐ รักเผ่า (2548) เรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรงจังหวัดระยอง และ โครงสร้างชุมชนกับการเลือกตั้งนายกองค์การ

บริหารส่วนตำบลโดยตรง: ศึกษากรณีองค์การบริหารส่วนตำบลสตึก อําเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ของเพ่ง บัวหอม (2548)

ทั้งนี้จะพบว่า งานวิจัยโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีออกมาอย่างต่อเนื่อง และโดยเฉพาะเป็นการศึกษาในพื้นที่ภาคตะวันออก แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจการเมืองในพื้นที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจากงานของ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน เรื่อง การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี (2552) และงานของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โอปาร์ ถิ่นบางเตียว (2551) เรื่อง โครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรีกับนัยในการขับเคลื่อนโครงการทางสังคม และงานวิจัยของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ (2553) ในรายงานการวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเขตกรุงเทพฯ ปริมาณของกรุงเทพฯ และภาคตะวันออก และงานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี ของชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน (2555) งานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ของ โอปาร์ ถิ่นบางเตียว (2555) งานวิจัยเรื่อง พลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ของ ธนัญญ์ ศรีโอยฐ์ (2556) และเครือข่ายทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ในจังหวัดตราด ของ พรทิว อาชีวะ (2557) ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของพรรคการเมืองซึ่งครองอำนาจในท้องถิ่น

จากงานวิจัยเหล่านี้จะพบว่า เป็นภาพของระบบเศรษฐกิจการเมืองที่ชัดเจนภายหลัง พ.ศ. 2516 อันเป็นยุคที่เศรษฐกิจของภาคตะวันออกรุ่งเรืองจากแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก ระยะที่ 1 พ.ศ. 2524-2537 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่รัฐบาลทุกยุคสมัยให้ความสำคัญมาโดยตลอด ดังนั้นจะเห็นว่าท้องถิ่นในภาคตะวันออกมีพลวัตด้านเศรษฐกิจ และมีปัจจัยภายนอกอันได้แก่ ระบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์เข้ามามีบทบาทต่อสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่มาก ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองเป็นปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดพลวัตในโครงสร้างอำนาจ และในภาพรวมของโครงสร้างอำนาจในแต่ละจังหวัดในการศึกษาของ โอปาร์ ถิ่นบางเตียว (2555) ซึ่งศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกในแต่ละจังหวัด ทั้งนี้มีงานโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองในพื้นที่ภาคตะวันออกที่แตกต่างออกไปเนื่องจากมีการวิเคราะห์ปัจจัยทางวัฒนธรรมเพิ่มเติม อันได้แก่งานของ จิตรา สมบัติรัตนานันท์ ในเรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางในจังหวัดชลบุรี: กรณีศึกษากลุ่มนักรบการเมืองท้องถิ่น (2557) ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ซึ่งแนวคิดที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่สำคัญคือ วัฒนธรรมทางการเมืองผสานกับแนวคิดชนชั้นกลางภายใต้การพัฒนาของระบบทุนนิยมในแต่ละยุคสมัยในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการศึกษาของจิตราได้มีการนำมิติทาง

วัฒนธรรมแม้จะเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองก็ตามเข้ามาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นร่วมด้วยเพิ่มมากขึ้น อันแตกต่างจากงานวิจัยโครงสร้างอำนาจที่ผ่านมาในพื้นที่เดียวกัน

ทั้งมีงานวิจัยในพื้นที่อื่น ๆ หากยังถือได้ว่าเป็นฐานเครือข่ายจาก ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้แก่ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของ สถาพร เรืองธรรม (2555) ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของจังหวัดสกลนคร โดยมีกรอบในการวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างอำนาจ 4 Power indicators ของ G. William Domhoff และ Monetary power structure เป็นการศึกษาที่เน้นที่กระบวนการใช้ และแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของโครงสร้างอำนาจ ซึ่ง สถาพรเน้นที่ตัวบุคคลที่ยกตัวอย่างมาเป็น โครงสร้างอำนาจสำคัญคนหนึ่งของจังหวัดพื้นที่ที่ศึกษา ดังนั้นจะพบว่าข้อค้นพบจึงเป็นมุมแคบในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น หากไม่เห็นถึงเครือข่ายของ โครงสร้างอำนาจและพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจอื่น ๆ ในพื้นที่อย่างชัดเจน

มีการศึกษาที่วิเคราะห์เครือข่ายอำนาจในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง แม้สถานการณ์ในพื้นที่จะแตกต่างจากการวิจัยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในส่วนของเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองก็ตามที่สะท้อนซึ่ง โครงสร้างอำนาจอีกงานหนึ่งคือ การศึกษาพัฒนาการเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นหลังการเปลี่ยนแปลง 14 ตุลาคม 2516: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ของ ศิวัช บุญเกิด (2556) ซึ่งใช้ตัวแบบโครงสร้างอำนาจสำนักเยอรมันนี ของ Krysmanski เป็นการศึกษาเชื่อมโยงให้เห็นถึงข่ายใยความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งจะเห็นภาพในเชิงพัฒนาการเครือข่ายอำนาจที่ต่อเนื่องมายาวนานก็ตาม หากยังมีได้วิเคราะห์ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งจะทำให้เห็นภาพพลวัตของโครงสร้างอำนาจที่ชัดเจนในทุกมิติยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาถึงงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นดังที่กล่าวมานั้น จะพบว่างานวิจัยเหล่านี้มีลักษณะที่สำคัญคือ

1. เป็นการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยเน้นห้วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา อันเป็นยุคสมัยที่ระบบธุรกิจการเมืองเข้ามามีบทบาทสำคัญ มีขอบเขตการวิจัยอยู่ในมิติทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ

2. เป็นการศึกษาที่เน้น โครงสร้างอำนาจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พลวัตทางเศรษฐกิจ และการเมืองจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ และแม้ในงานของ ศิวัช บุญเกิด (2556) ในพื้นที่จังหวัดราชบุรี และงานของสถาพร เรืองธรรม (2555) ที่สถานการณ์ในพื้นที่วิจัยที่มีความแตกต่างในด้านพลวัตของเศรษฐกิจและการเมืองก็ตาม หากแนววิเคราะห์ก็ยังเป็นแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยเน้นความสำคัญไปที่เศรษฐกิจและการเมือง

3. เป็นการศึกษาที่มีกรอบในการวิเคราะห์ ที่ส่วนใหญ่เน้นแนวคิดชนชั้นนำ แนวคิดระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ซึ่งจะเห็นได้ชัดในงานวิจัยโครงสร้างอำนาจในยุคแรก แม้ในเวลาต่อมาอาจมีแนวคิดอื่นมาผสมผสาน เช่น แนวคิดชนชั้น แนวคิดฝักฝ่าย แนวคิดพหุภาคี หากแนวคิดและกรอบวิเคราะห์แบบชนชั้นนำและระบบอุปถัมภ์ก็ยังเป็นแนวคิดหลัก

จะเห็นว่าแม้งานวิจัยดังกล่าวข้างต้นจะเป็นงานที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ และมีการใช้แนวทางวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองก็ตาม โดยแนวทางการวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น คือการวิเคราะห์แบบองค์รวม (Holism) มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) โดยรวมมิติทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ชุมชนชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองให้มีความเป็นสหวิทยาการมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในแง่ที่ว่า จะช่วยให้ “องค์แห่งความรู้ของมนุษย์ขยายตัว และมีบูรณาการมากขึ้น” (ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2553) และโดยที่การศึกษา ในปัจจุบันต้องเผชิญกับมิติแห่งการศึกษาใหม่ กล่าวคือ มิติแห่งความแตกต่าง (Domain of difference) และมิติแห่งความซับซ้อน (Domain of complexity) จึงควรให้มีการศึกษาเชิงสหวิทยาการที่เปิดกว้างยิ่ง ๆ ขึ้นไป จะพบว่าในการศึกษาที่ผ่านมาในแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง จะเน้นความสำคัญในค้าเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งแนวทางสหวิทยาการที่เปิดพรมแดนความรู้ให้กว้างขึ้นนั้นควรให้ความสำคัญในทางวัฒนธรรม ค่านิยมและอุดมการณ์ในท้องถิ่นด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วพบว่าในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นนั้นการพิจารณาถึงบริบททางด้านวัฒนธรรม ค่านิยม และอุดมการณ์ในท้องถิ่นในงานที่ผ่านมายังให้ความสำคัญน้อย ซึ่งอาจเนื่องจากการศึกษาโครงสร้างอำนาจที่ผ่านมาเป็นการศึกษาที่เน้นความสำคัญในบริบทของเศรษฐกิจและการเมือง

ในกรณีของการศึกษาในท้องถิ่นนั้น จะเห็นได้ว่าโดยธรรมชาติของท้องถิ่นที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปด้วยประวัติศาสตร์ความเป็นมา โดยเมื่อพิจารณาถึงกรณีบริบทในจังหวัดเพชรบุรี ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งจังหวัดเพชรบุรีมีความแตกต่างจากพื้นที่วิจัยอื่น ๆ ด้วยความเป็นเมืองเก่าแก่และโดดเด่นด้วยวัฒนธรรมที่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน กระทั่งถึงปัจจุบันยังคงรักษาวัฒนธรรมบางประการเอาไว้ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ท้องถิ่นอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วยระบบเศรษฐกิจและความเปลี่ยนแปลงของระบบทุนนิยม จะพบว่ามีลักษณะเฉพาะที่โดดเด่น

การศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยจึงจะนำแนวทางการศึกษาแบบองค์รวม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาแบบสหวิทยาการมาใช้ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากเห็นว่าโดยบริบทของท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีมีพลวัตทางด้านสังคม และวัฒนธรรม

ท้องถิ่น ทั้งยังมีอุดมการณ์และค่านิยมท้องถิ่น ที่เป็นจุดเด่นนอกเหนือจากพลวัตทางเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งทั้งแตกต่างและซับซ้อนต่าง ไปจากพื้นที่อื่นหลายประการ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษา และเมื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจะพบว่าความหลากหลายและแตกต่างของเพชรบุรี อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมแก่การศึกษาในเชิงสหวิทยาการแบบองค์รวม แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองดังนี้

1. เป็นหัวเมืองเก่าแก่ที่ได้รับความสำคัญจากส่วนกลาง มีโครงสร้างอำนาจต่อเนื่องยาวนาน และเป็นฐานอำนาจและการสะสมทุนของตระกูลขุนนางเก่าแก่และราชสำนักสยาม
2. เป็นเมืองที่มีเอกลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม มีชื่อเสียงในเรื่องวัฒนธรรมการใช้อาวุธปืน จนได้ชื่อว่า “เมืองแห่งมือปืน” และมีชุมชนมือปืนอันเป็นฐานอำนาจท้องถิ่นจำนวนมาก
3. เป็นเมืองที่มีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรม ค่านิยมและการละเล่นพื้นบ้านซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมให้เกิดลักษณะของบุคลิกภาพ และนิสัยใจคอรักเกียรติและศักดิ์ศรีอันเป็นลักษณะเฉพาะของคนเพชรบุรี
4. เป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติตั้งแต่ในอดีต และเกิดการแบ่งงานกันทำระหว่าง 3 เชื้อชาติ คือ ชาวไทย ชาวลาวและชาวจีน ซึ่งมีผลต่อ โครงสร้างของสังคมและเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของเมืองเพชรบุรี

ดังนี้

1. เพชรบุรีเป็นหัวเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญ มีโครงสร้างอำนาจที่ยาวนาน อันสัมพันธ์กับส่วนกลาง โดยเฉพาะความสำคัญของเมืองนี้ปรากฏให้เห็นเป็นอย่างมากตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ โครงสร้างอำนาจจึงมีความซับซ้อน และมีความเปลี่ยนแปลงภายในทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจอยู่ในกลุ่มขุนนางที่เป็นชนชั้นนำในตระกูลเดียวกัน และการเข้ามาคานอำนาจของสถาบันกษัตริย์ ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้นำส่วนกลางตั้งแต่อดีต จากที่เพชรบุรีมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและการมียุทธศาสตร์ความพร้อมทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ
2. เพชรบุรีมีเอกลักษณ์ในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงสร้างอำนาจมีความต่อเนื่องอยู่ที่ขุนนางของตระกูลขุนนางในยุครัตนโกสินทร์ หากภายหลังปฏิรูปราชการ พ.ศ. 2435 โครงสร้างอำนาจสำคัญคือระบบราชการหรือโครงสร้างอำนาจรัฐ และองค์ประกอบที่สำคัญในโครงสร้างอำนาจในยุคถัดมาคือวัฒนธรรมมือปืนอันเป็นลักษณะเฉพาะที่โดดเด่นปรากฏชัดเจน ซึ่งจะเห็นได้จาก “ชุมชนมือปืน” ของเมืองเพชรบุรียังคงโด่งดังมีชื่อเสียงมาหลายทศวรรษ พบได้จากปรากฏการณ์ทั้งที่เป็นข่าวตามสื่อสารมวลชนต่าง ๆ และปรากฏการณ์ในพื้นที่ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอกระทั่งถึงปัจจุบัน อันเป็นลักษณะเฉพาะในพื้นที่อันมีชื่อเสียงตราบกระทั่งปัจจุบัน จนได้ชื่อว่า

เป็นเมืองแห่งมือปืน (นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว, 2554, หน้า 72-73) ซึ่งความมีลักษณะเฉพาะที่สัมพันธ์กับพัฒนาการโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ที่มีนักเลง มือปืน และเจ้าพ่ออันเป็นตัวกระทำ (Actor) สำคัญในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

3. เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรมและค่านิยมพื้นบ้านเป็นอย่างมาก พบได้จากงานของพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร (2540) ซึ่งความเป็นสังคมชนบท ห่างไกลจากการดูแลของรัฐ ทำให้ชาวบ้านต้องดูแลปกป้องตนเอง รวมไปถึงมีวัฒนธรรมและการละเล่นพื้นบ้านมีอิทธิพลต่อค่านิยมและสภาพจิตใจ โดยเฉพาะมีการละเล่นพื้นบ้านอันเป็นที่นิยมคือ วัระดอกหรือ วัราณ ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะของบุคลิกภาพ และนิสัยใจคออันเป็นลักษณะสำคัญของคนเมืองเพชรบุรีคือ การรักเกียรติและศักดิ์ศรี การหยามเกียรติจะเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ (พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร, 2540, หน้า 131-133)

4. เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความหลากหลายเชื้อชาติมาตั้งแต่สมัยอยุธยา (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535, หน้า 7-40) แบ่งเป็น 3 เชื้อสายใหญ่ ๆ คือ 1. ชาวไทยพื้นถิ่น ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ ถือครองที่ดินอยู่ทั่วไปและส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จับจองที่ดินรวมเป็นหมู่บ้านเล็กแถบชานเมือง ไม่มีสิทธิย้ายถิ่นฐานเนื่องจากข้อจำกัดของระบบไพร่ รวมกลุ่มกันโดยรวมวัฒนธรรม มีศาสนาพุทธเป็นแกนกลาง 2. ชาวจีน ที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจ ส่วนหนึ่งเติบโตมาจากการเป็นขุนนางในระดับล่างจากการเป็นเจ้าภีณายอกร ชาวจีนเป็นอิสระจากระบบไพร่ได้รับการยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน โดยจ่ายเงินแทนแรงงานของตน เรียกว่า “ผูกปี่ข้อมือจีน” ชาวจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย และค้าขายในเขตเมือง และภายหลังมีการทำอุตสาหกรรมอื่น เช่น ตั้งโรงสี โรงเลื่อยไม้ ค้าขายรายใหญ่ ชาวจีนในเพชรบุรีจะมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงกว่าชนกลุ่มอื่นและชาวจีนในเมืองมักมีฐานะมั่งคั่งกว่าชาวจีนอื่น ๆ ในเมืองเพชรบุรี (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535, หน้า 117-118) และ 3. ชนชาวลาว ซึ่งมีทั้ง ลาวเวียง ลาวพวน และลาวทรงดำหรือลาวโซ่ง โดยเป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่โดยการกวาดต้อนในฐานะเชลยสงคราม มีการกวาดต้อนหลายระลอก ชาวลาวกลุ่มใหญ่คือลาวทรงดำ อยู่ในระบบการเกณฑ์แรงงานภายใต้ระบบไพร่ มีทั้งไพร่สมและไพร่หลวง เป็นกำลังสำคัญในราชการเพชรบุรี ไม่ต่างกับไพร่ชาวไทย เป็นแรงงานก่อสร้าง และแรงงานในกองนาหลวงที่เข้มแข็งในสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ดังนั้นจึง แสดงให้เห็นถึงภาพการแบ่งงานกันทำในสามเชื้อชาติ ชาวไทยเป็นแรงงานในภาคเกษตร ชาวจีนค้าขาย และทำกิจการอื่น ๆ ส่วนชาวลาวเป็นแรงงานหลวง ซึ่งจากสภาพการณ์ในอดีตเหล่านี้มีผลถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของเพชรบุรีในระยะต่อมาด้วย

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเพชรบุรี ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจเนื่องมาจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ตลอดจนสภาพสังคมโดยเฉพาะค่านิยมและวัฒนธรรมที่มี

ลักษณะเฉพาะพื้นที่ โครงสร้างอำนาจของเพชรบุรีจึงมีพัฒนาการที่น่าสนใจเนื่องจากบริบทแวดล้อมที่มีบทบาทต่อ โครงสร้างอำนาจ ซึ่งจะพบว่าในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เชิงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนั้นมีความคลี่คลายมาหลายยุคหลายสมัยดังนี้

2. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในระหว่าง พ.ศ. 2398-2475 ซึ่งเป็นยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงกลุ่มตระกูลขุนนางเข้ามามีบทบาทสำคัญตลอดกระทั่งถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง

3. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นภายใต้อำมาตยาธิปไตยและเจ้าพ่ออุปถัมภ์ จาก พ.ศ. 2475-2521

4. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในยุคปฏิรูปการเมืองและกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น พ.ศ. 2521-2557

โดยในแต่ละยุคสมัยของเพชรบุรี สังคม เศรษฐกิจ การเมืองมีปรากฏการณ์ทางโครงสร้างอำนาจดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีหลังการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2398-2475 เป็นยุคที่ตระกูลขุนนางเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวางรากฐานสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น และดำรงเป็นตระกูลที่มีบทบาทชนชั้นนำเหนือเมืองเพชรบุรีตลอดในด้าน โครงสร้างอำนาจรัฐเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากผลกระทบจากสนธิสัญญาบาวริงคือมีการเติบโตของระบบภาษี และเงินตรา เกิดการค้าเสรีที่กระทบต่อระบบกินเมืองซึ่งมีขุนนางเป็นกลไกสำคัญ และการใช้แรงงานรับจ้างของรัฐซึ่งทำให้บทบาทขุนนางน้อยลงในการควบคุมไพร่และเกิดการสร้างระบบราชการสมัยใหม่ขึ้น และมีกองทัพและข้าราชการประจำการแทนที่ระบบขุนนาง ยกเลิกระบบไพร่และทาส อันเป็นยุคของการสถาปนาอำนาจการปกครองภายใต้ระบบบริหารราชการส่วนภูมิภาค ที่ราชสำนักพยายามทอนกำลังอำนาจของขุนนางตามหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อจะเก็บผลประโยชน์ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย และควบคุม รวบอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางคือกรุงเทพฯ แม้ตระกูลขุนนางจะยังเป็น โครงสร้างอำนาจหลัก มีอำนาจปกครองในเพชรบุรีก็ตาม หากก็มีความสั่นคลอนทั้งในด้านผลประโยชน์และอำนาจบังคับบัญชาที่ไม่เข้มข้นเท่ากับในอดีตอันเกิดจากนโยบายและการดำเนินการหลายรูปแบบจากราชสำนัก ซึ่งอาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่า ราชสำนักมีความพยายามที่จะกระจายอำนาจท้องถิ่นที่เดิมรวมอยู่ที่กลุ่มขุนนาง ให้กับข้าราชการและเจ้าพนักงานที่ผ่านการรองรับตำแหน่งจากส่วนกลางในรูปแบบของการปกครองส่วนภูมิภาค และการออกพระราชบัญญัติการปกครองท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2457 มีการตั้งหมู่บ้านและตำบลอย่างเป็นทางการ ติดตามมาด้วยตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและกำนันซึ่งเป็นเจ้าพนักงานท้องถิ่นที่ขึ้นตรงต่อข้าราชการส่วนภูมิภาค (ร.อ. ขุนชาญไช้จักร ร.น. , 2504, หน้า 153-141 อ้างถึงใน คมนนตรญาณโสภณ, 2534, หน้า 174-175)

2. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีภายใต้อำมาตยาธิปไตยและเจ้าพ่อท้องถิ่นแบบอุปถัมภ์ พ.ศ. 2475-2521 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตยในยุคนี้เกิดระบบการเลือกตั้งในช่วงต้นของยุคประชาธิปไตย ความตื่นตัวเรื่องการเลือกตั้งในส่วนภูมิภาคทั่วไปอาจไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนในท้องถิ่นเท่าใดนัก ผู้ได้รับเลือกตั้งอาจเป็นคนในท้องถิ่นนั้นหากความมีอิทธิพลในโครงสร้างอำนาจไม่มาก หากในเวลาต่อมาการเลือกตั้งเป็นหนทางสู่อำนาจ และการใช้อำนาจ จึงเริ่มเป็นที่สนใจของผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นสำหรับเพชรบุรีมีพรรคการเมืองซึ่งตั้งขึ้นจากผู้มีอำนาจจากส่วนกลางส่งคนมาสมัครรับเลือกตั้ง อันเห็นได้ชัดเจนจากการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2500 ที่ ตระกูลอังกินันท์อันเป็นตระกูลขุนนางเก่าเริ่มวางรากฐานเข้าสู่การเมืองระดับชาติ และพรรคการเมืองจากส่วนกลางส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่าง นายชาติ วัฒนางกูร สังกัดพรรคเสรีมนั่งคศิลาของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยที่ พลตำรวจเอกเผ่าเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการหาเสียง ในส่วนของอำนาจท้องถิ่นนั้น มีการพยายามสถาปนาอำนาจของบางกลุ่ม พบว่าจากสภาพการณ์ของชนบทไทยภาคกลาง โดยทั่วไปตั้งแต่อดีตที่มีนักเลง นักเลงโต และผนวกกับพัฒนาการของชาวจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ สามารถสะสมทุน และเกิดกิจการ ธุรกิจสีเทา สีดำขึ้น ปรากฏการณ์เจ้าพ่อของนายทุนจีนกับนักเลงในชุมเจ้าพ่อเหล่านั้นจึงเกิดขึ้น ซึ่งในเพชรบุรี กลุ่มคนจีนที่ทำการค้าแถบชายทะเลในอำเภอบ้านแหลม เป็นกลุ่มหนึ่งที่พยายามสถาปนาอำนาจท้องถิ่นของตนขึ้นมา เช่นในกรณีของนายเทียนไ้ ใหญ่กว่าวงษ์ กำนันไทย สุขเจริญ หรือขุนนางจีนอื่นเกิดขึ้น หากอย่างไรก็ตามโครงสร้างอำนาจเหล่านี้ดำรงอยู่เฉพาะตัวบุคคล ไม่อาจสืบทอดอำนาจต่อเนื่องสู่ลูกหลานได้ เมื่อบุคคลเหล่านี้เสียชีวิต โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นก็เปลี่ยนซ้ำ

ในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นยุคเริ่มต้นของตระกูลอังกินันท์ ที่พยายามสถาปนาอำนาจโดยเข้าไปมีตำแหน่งในการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และมีการสะสมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นทุนก้าวเข้ามาสู่แวดวงการเมืองทั้งท้องถิ่นและระดับชาติ มีความใกล้ชิดกับนายทหารระดับสูง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 418-425) และสถาปนาตนเป็นโครงสร้างอำนาจ ในรูปแบบเจ้าพ่อให้การอุปถัมภ์ นักเลง มือปืน

3. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในยุคปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2557 โดยอยู่ภายใต้บริบทของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายหลัง การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับพุทธศักราช 2521 ถึงก่อนการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยการที่นักธุรกิจที่ขยายตัวเข้าสู่ภาคการเมืองที่เริ่มตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2500 (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546 หน้า 418-441) และนักการเมืองจากพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นในช่วงก่อน พ.ศ. 2521 เช่น พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม รวมถึง พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคอื่น ๆ มีนักธุรกิจเข้ามามีบทบาทอย่างโดดเด่นชัดเจนมากขึ้น

ภายหลัง รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ปรากฏการณ์ของอำนาจท้องถิ่น อันได้แก่ เจ้าพ่อ ผู้มีอิทธิพล ได้เข้ามาสร้างให้เกิดธุรกิจการเมืองในการเมืองท้องถิ่นตลอดจนการเมืองระดับชาติมากขึ้น อย่างเห็นได้ชัด พัฒนาการการเมืองไทย ตลอดจนระบบเศรษฐกิจมีความเปลี่ยนแปลงในส่วนภูมิภาคที่เห็นได้ชัดเจนจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในภาคตะวันออก หากในจังหวัดเพชรบุรีมิได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจเท่าใดนัก ในระหว่าง พ.ศ. 2516-2535 โครงสร้างอำนาจทางการเมืองระดับชาติอยู่ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ อำนาจอยู่ในมือของชนชั้นนำทางทหารและนักธุรกิจการเมือง (ธนัญญ์ ศรีโษษฐ์, 2556, หน้า 187) ปรากฏการณ์ในจังหวัดเพชรบุรีที่เห็นได้ชัดเจนคือการสืบทอดอำนาจทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่น และการเข้าสู่เวทีการเมืองในระดับชาติ ชื่อเสียงความเป็นตระกูลการเมืองของอังกินันท์ โศดเด่น มีบางช่วงเวลาสามารถครองอำนาจทางการเมืองได้เบ็ดเสร็จทั้งในสนามท้องถิ่นในระดับเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมไปถึงเครือข่ายในระดับล่างอีกมาก ส่วนในด้านการสะสมทุนนั้น เชื่อว่ามีธุรกิจสีเทา สีดำ และการแสวงหากำไร (Rent seeking) เข้ามาเกี่ยวข้อง ในยุคนี้ปรากฏการณ์ที่โดดเด่นอีกประการคือ การพัฒนาผู้มีมือปืนและความป็นเจ้าพ่อแบบอุปถัมภ์ ซึ่งจากผลการศึกษาของพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร เรื่อง เครือข่ายระบบอุปถัมภ์: ศึกษาเฉพาะกรณีมือปืนรับจ้าง (2540) พบว่า เครือข่ายของมือปืนรับจ้างมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับอำนาจทั้งในระดับท้องถิ่น และอำนาจในระดับชาติ ซึ่งการศึกษาของพงษ์ศักดิ์พบว่ามีความซับซ้อนและหลากหลายขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งเครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ดังกล่าวเกี่ยวพันกับผลประโยชน์ทางการเมืองด้วย และในการหาเสียงของนักการเมืองคนสำคัญในการลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกของนายอลงกรณ์ พลบุตร ใน พ.ศ. 2535 ประเด็นการหาเสียงหลักคือการ โคนล้มเจ้าพ่อ และมือปืน และจะลบภาพลักษณ์เมืองเพชรที่เต็มไปด้วยเจ้าพ่อ นักเลง และมือปืน ของจังหวัดเพชรบุรีให้หมดไป (ชัญ แสงหิรัญภาค, สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2556) และแม้เกิดกระแสปฏิรูปการเมืองและกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2535 รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2540 ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างจริงจัง และมีบทบาทการพัฒนาลงสู่ส่วนท้องถิ่น มีปรากฏการณ์ของการมีคู่แข่งทางการเมืองของตระกูลอังกินันท์ และการสูญเสียตำแหน่งทางการเมืองในเวทีระดับชาติ พรรคประชาธิปัตย์สามารถปึกธงได้ในสนามเลือกตั้ง ส.ส. มาอย่างต่อเนื่องถึง 3 สมัย อย่างไรก็ตามในเวทีท้องถิ่นเทศบาลเมืองเพชรบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ทายาทของตระกูลอังกินันท์ยังคงสามารถครอบครองอำนาจไว้ได้ทั้งหมดและตลอดมากระทั่งถึงปัจจุบัน หากปรากฏการณ์ของท้องถิ่นที่มีการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันทั้งในด้านของการเมืองและความขัดแย้งด้านอื่น มักปรากฏเป็นข่าวเสมอว่ายังมีการใช้มือปืนในการแก้ปัญหาอยู่แม้ว่า และตามหน้าข่าวหนังสือพิมพ์ และงานการสืบสวนทางลับ จังหวัดเพชรบุรียังอยู่ในโศกได้ชื่อว่าเป็นเมืองที่มี “ผู้มีมือปืน” จำนวนมาก

(ชฎุ แสงหิรัญภาดา, สัมภาษณ์, 19 มกราคม 2556) และมีชื่อเสียงในเรื่องมือปืนรับจ้างที่ใช้งานทั่วประเทศ

จากปรากฏการณ์ที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี เป็นโครงสร้างที่มีความซับซ้อนอันเกิดจากการที่พัฒนาการของ โครงสร้างอำนาจหลายยุคสมัย มีผู้กระทำการ (Actors) ที่มากหน้าหลายตา ทั้งผู้นำ กลุ่ม ชนชั้น และเครือข่ายต่าง ๆ นอกจากนี้ โครงสร้างอำนาจยังมีความเกี่ยวพันกันในหลายมิติของความสัมพันธ์ในสังคมทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม รวมไปถึงภูมิเวศน์ด้วย ประกอบกับการมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างซึ่งจะเห็นได้ว่า เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมและค่านิยมพื้นบ้านยังได้รับการสืบทอด และรักษาไว้ ซึ่งรวมไปถึงลักษณะและบุคลิกภาพของผู้คนอันก่อให้เกิดลักษณะของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นอันแตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ๆ

ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าในการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ผ่านมา จะเป็นการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับมิติทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก หากในงานวิจัย โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามิติทางด้าน สังคม วัฒนธรรมและ อุดมการณ์จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งจากบริบทแวดล้อม ของจังหวัดเพชรบุรีดังกล่าวมานี้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการศึกษาใน แนวทางสหวิทยาการแบบองค์รวมที่ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม อุดมการณ์ และค่านิยมท้องถิ่น นอกเหนือไปจากเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมดังเช่นงานวิจัยที่ผ่านมา ซึ่งถือเป็นพัฒนาการของ การศึกษาเชิงสหวิทยาการอีกขั้นหนึ่ง โดยให้ความสำคัญกับบริบทอื่นที่แตกต่างออกไปทั้งนี้ เนื่องมาจากบริบทแวดล้อมที่มีความสำคัญต่างกัน ซึ่ง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี สามารถสะท้อนซึ่งพัฒนาการได้จากบริบทแวดล้อมดังกล่าวได้

และในอีกด้านหนึ่งการศึกษาโดยใช้แนวทางวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองนั้น เป็นแนวทางวิเคราะห์ที่มีลักษณะการวิเคราะห์แบบองค์รวม โดยที่ผ่านมายังคงให้ความสำคัญ ในการวิเคราะห์โดยเน้นมิติทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสำคัญ เนื่องจากพื้นที่ในงานวิจัยที่ ผ่านมานั้นพลวัตในด้านเศรษฐกิจการเมืองเป็นมิติที่มีพลวัตสูง หากสำหรับในจังหวัดเพชรบุรี จะพบว่ามิติทางด้านวัฒนธรรมและอุดมการณ์เป็นมิติที่ควรให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นส่วนสำคัญของพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น จากเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรีแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงสหวิทยาการ เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจของเพชรบุรีนั้นเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสะสมทุนที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษาถึงโครงสร้างอำนาจรัฐที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อศึกษาถึงอุดมการณ์ที่มีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

สมมติฐานของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ ตามแนวทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นในการตั้งสมมติฐานของผู้วิจัยจะเป็นการตั้งสมมติฐานชั่วคราว (Working hypothesis) ซึ่งจะไม่ได้กำหนดสมมติฐาน และมีกรอบแนวคิดเฉพาะเจาะจง ผู้วิจัยจะศึกษา ค้นคว้าเก็บข้อมูลในงานวิจัยไปพร้อมกับการพิสูจน์สมมติฐานชั่วคราวนั้น ๆ และมีการปรับเปลี่ยนสมมติฐานอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากข้อมูลที่เก็บได้ อาจมีการเปลี่ยนแปลงชุดความคิด ดังนั้นสมมติฐานจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนและตั้งให้สอดคล้องกับข้อมูลที่เก็บได้ เพื่อให้การเก็บข้อมูลได้มากที่สุด นำไปสู่การเก็บข้อมูลที่ตรงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น และเกิดการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นจริง

ผู้วิจัยจะตั้งสมมติฐานชั่วคราวอันเกิดจากการปรับเปลี่ยนหรือการได้ข้อมูลที่เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือแย้งกับข้อมูลเดิม ซึ่งผู้วิจัยจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลไปจนกว่าข้อมูลจะถึงจุดอิ่มตัว และเมื่อข้อมูลอิ่มตัวแล้ว สมมติฐานไม่จำเป็นต้องปรับอีกต่อไป ผู้วิจัยจะหยุดเก็บข้อมูล และดำเนินการกระบวนการวิจัยในขั้นตอนต่อไปคือ หาข้อสรุป และคำอธิบายเชิงทฤษฎีของเรื่องที่ศึกษา

สำหรับสมมติฐานชั่วคราวในขั้นต้น ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานไว้ดังนี้

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยทั้งโครงสร้างอำนาจดั้งเดิมและโครงสร้างอำนาจที่ก่อรูปขึ้นมาในภายหลังมีการสะสมทุนเพื่อคงอยู่ในโครงสร้างอำนาจอย่างชัดเจน และมีนักการเมืองในการปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนหลายกลุ่มสกุลเติบโตขึ้นมาจากการสะสมทุนอันเกิดจากการกระจายอำนาจ ส่วนใหญ่ยังอยู่ในเครือข่ายของกลุ่มชนชั้นนำ กลุ่มเครือญาติ และภายหลังมีพัฒนาการเริ่มมาสู่การสะสมทุนเกิดโครงสร้างอำนาจหลักในกลุ่มเครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ และในยุคหลังเกิดโครงสร้างอำนาจในกลุ่มฝักฝ่ายและกลุ่มพหุภาคี
2. มีความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจของรัฐ กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยรัฐและกลไกของรัฐเข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น เช่น การสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น การลงทุน

ทางด้านเศรษฐกิจของรัฐ ก่อให้เกิดกลุ่มทุนท้องถิ่น และกลุ่มทุนในระดับชาติเข้ามามีบทบาทและสนับสนุนต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

3. มีความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์ของรัฐ ที่ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ทั้งในด้านการสถาปนา โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น การปรับตัว และการดำรงอยู่ของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เพื่อที่จะสานต่อและขยายการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแนวทาง เศรษฐศาสตร์การเมืองไปสู่เศรษฐศาสตร์การเมืองแนวสหวิทยาการแบบองค์รวม ซึ่งจะให้เห็น ภาพของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. คาดว่าการศึกษาจะช่วยในการพัฒนาทฤษฎีฐานราก (Grounded theory) ของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่มีต่อการพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญต่อประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านเศรษฐกิจจะให้ความสำคัญต่อกระบวนการสะสมทุนของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ปัจจัยและเงื่อนไขทางการเมืองการปกครองจะให้ความสำคัญต่อ โครงสร้างอำนาจรัฐ

ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านวัฒนธรรมจะให้ความสำคัญต่ออุดมการณ์ของรัฐที่มีผลต่อ พัฒนาการของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ขอบเขตเวลา

การวิจัยจะให้ความสำคัญกับเนื้อหา โดยศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัด เพชรบุรี แบ่งเนื้อหาเป็นช่วงเวลาดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในระหว่าง พ.ศ. 2398-2475 ซึ่งเป็นยุคที่ชนชั้นนำกลุ่ม ตระกูลขุนนางเข้ามามีบทบาทสำคัญตลอดกระทั่งถึงเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยอยู่ภายใต้ การคานอำนาจจากราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์ และมีบทบาทของมิชชันนารีชาวอเมริกา ในการพัฒนาเมืองเพชรบุรี

2. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นภายใต้อำมาตยาธิปไตยและเจ้าพ่ออุปถัมภ์ระหว่าง พ.ศ. 2475-2521

3. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นตั้ง พ.ศ. 2521 ถึง พ.ศ. 2557 ก่อนการรัฐประหารของกลุ่มทหารที่ล้มรัฐบาลจากการเลือกตั้ง

นิยามศัพท์เฉพาะ

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น หมายถึง การศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ โครงสร้างเครือข่ายเชิงอำนาจระดับท้องถิ่นซึ่งอาจเป็น โครงสร้างที่มีขนาดใหญ่หรือเล็กก็ได้ ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงการตัดสินใจในท้องถิ่นว่ามีลักษณะอย่างไร ผูกขาดโดยกลุ่มเดียว มีกี่ขั้วอำนาจ หรือมีการกระจายอำนาจ ภายใต้บริบทของชุมชน ทั้งมิติพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบและความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของท้องถิ่น

การสะสมทุน หมายถึง การแสวงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การแสวงหาส่วนเกินทางเศรษฐกิจ เช่น การทุจริตพลังแรงงาน การทุจริตจากทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำกำไรไปขยายในกิจการของตนเอง ซึ่งอาจมีรูปแบบการสะสมทุนโดยวิธีการต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างนายทุน

โครงสร้างอำนาจรัฐ หมายถึง แบบแผนหรือระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจในการเมือง การปกครองที่เป็นทางการโดยมีส่วนประกอบเป็นสถาบันต่าง ๆ และมีกฎระเบียบ จุดประสงค์ชัดเจนในการใช้อำนาจ มีที่มาและขอบเขตของอำนาจ กระบวนการใช้อำนาจที่ถูกกฎหมาย

อุดมการณ์ หมายถึง แบบแผนของวัฒนธรรม ระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หรือความรู้สึกร่วมกันของประชาชนในรัฐ และคนในท้องถิ่น

การวิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงสหวิทยาการ หมายถึง การวิเคราะห์ในเชิงสหวิทยาการที่ไม่แยกส่วนระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง และให้ความสำคัญต่อปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และภูมิโนเวศน์ด้วย

การศึกษาแบบองค์รวม หมายถึง การศึกษาวิจัยที่มีระเบียบวิธีในการวิเคราะห์ที่ให้ความสำคัญกับนำความรู้ที่หลากหลายมาวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และอุดมการณ์

การวิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง หมายถึง การวิเคราะห์แบบองค์รวม เน้นการศึกษาโดยนำความรู้ทุก ๆ ด้าน ทั้งในความรู้ในสถาบันทางวิชาการ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน (Local wisdom) เข้าด้วยกัน เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ในงานวิจัยนี้เน้นความสำคัญที่การศึกษาตามแนวทางการศึกษาแบบประวัติศาสตร์ (Historical approach)

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน ซึ่งจะใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ และสร้างกรอบแนวความคิด อันจะนำไปสู่การศึกษาในแนวทางสหวิทยาการ เพื่อนำมาอธิบายในงานวิจัยเรื่องนี้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัย มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุน (Accumulation of capital)
 - 1.1 แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive accumulation of capital)
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ของ David Harvey
2. ทฤษฎีทุนคืออำนาจ
3. แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น (Community power structure) ได้แก่
 - 3.1 แนวคิดชนชั้นนำนิยม (Elitism)
 - 3.2 แนวคิดพหุนิยม (Pluralism)
 - 3.3 แนวคิดพหุภาคี (Corporatism)
 - 3.4 แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patronage-client system)
 - 3.5 แนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship system)
 - 3.6 แนวคิดกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction)
4. แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ อุดมการณ์ และการครองอำนาจนำ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุน

การสะสมทุน (Capital accumulation) หมายถึง การเพิ่มปริมาณสินค้าประเภททุน ซึ่งทุนที่เพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากการสะสมทุนนั้นสะท้อนถึงความสามารถของหน่วยผลิตที่พัฒนาขึ้นและสามารถตอบสนองต่อความต้องการในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2550) ซึ่งสำหรับงานวิจัยนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive accumulation of capital) เป็นแนวคิดประกอบการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ เนื่องจากเห็นว่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับสภาพการณ์ของจังหวัดเพชรบุรี ที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจยังเป็นเศรษฐกิจที่มาจากภาคทุน

ท้องถิ่น และเป็นทุนที่ไม่ได้มีขนาดใหญ่ระดับชาติตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การประกอบการที่เกิดขึ้นเป็นภาคการประกอบการรายย่อย เศรษฐกิจภาคการเกษตร มีการผูกขาดทางเศรษฐกิจในบางประเภท และการประกอบการมีทั้งธุรกิจที่ถูกกฎหมาย ธุรกิจสีดำน และธุรกิจสีเทา

แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น

สำหรับแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น ในกระบวนการสะสมทุนด้านหนึ่งจะพบแรงผลักดันในการแยกผู้ผลิตรายย่อยก่อนทุนนิยมออกจากปัจจัยการผลิต อันจะนำไปสู่การก่อรูปของชนชั้นกรรมาชีพต่อไปในอนาคต แต่ในอีกด้านหนึ่งก็จะพบกระบวนการกระจุกตัวของความมั่งคั่งของชนชั้นนายทุนก่อนการสถาปนาการผลิตแบบทุนนิยมเป็นเวลายาวนาน (พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์, 2546, หน้า 68; สุภา ศิริमानนท์, 2536, หน้า 168)

การกระจุกตัวของความมั่งคั่งในกระบวนการสะสมทุนเบื้องต้น ตามแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การเมือง พบว่า ที่ผ่านมาในประวัติศาสตร์ได้มีการใช้รูปแบบ (Form) ต่าง ๆ ในการสะสมความมั่งคั่ง ดังนี้ (เอิร์นเนสท์ แมนเดล, 2518, หน้า 84)

1. การปลดปล่อยของศักดินาหลังจากการมีฐานะตกต่ำลง ทำให้ไพร่กลายเป็นคนไร้ที่พึ่งหรือขอทาน ซึ่งจะกลายเป็นผู้ใช้แรงงานในเวลาต่อมา
2. การรวบรวมประชาชนที่สิ้นไร้ไม้ตอกและการขายแรงงานเป็นรายวันให้เข้าสู่ตลาดแรงงาน
3. การล้อมรั้วหลังจากการผลักดันชาวไร่ชาวนาออกจากที่ดิน (Land enclosures) เป็นการที่เจ้าที่ดินผลักดันให้ชาวนาหมดสิทธิ์ในการเพาะปลูกในที่ดินที่ว่างเปล่าหรือหมดสิทธิ์ในการใช้ที่ดินส่วนกลาง (The common) เช่น ประเทศอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 16 จนกระทั่งถึงต้นศตวรรษที่ 17 เมื่อเจ้าที่ดินต้องการพื้นที่ในการเลี้ยงแกะ การเพาะปลูก จนกระทั่งนำไปสู่การล้อมรั้วที่ดิน และผลที่ตามมาจากการล้อมรั้วที่ดินได้นำชนชั้นชาวนาไปสู่การทำลายชนชั้นชาวนา ทำให้ชาวนาต้องกลายเป็นแรงงานรับจ้างในชนบทหรือการเข้ามาทำงานในเมือง ซึ่งชาวนาเหล่านี้ก็คือ ต้นกำเนิดของชนชั้นกรรมาชีพ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549)
4. การค้าทาส เช่น ในเมืองลิเวอร์พูลของอังกฤษจำนวนทาสที่เพิ่มขึ้นจาก 27,500 คนในคริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็น 40,000-100,000 คนในศตวรรษที่ 18 ทำให้ลิเวอร์พูลเป็นเมืองที่มีการเจริญเติบโตอย่างเห็นได้ชัด (De Angelis, 2001, p. 10) ต่อมาในปลายคริสต์ที่ 18 จนถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 รัฐทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา ได้นำทาสผิวดำจากแอฟริกาเพิ่มขึ้นถึง 8 เท่าเพื่อมาเป็นแรงงานในไร่ฝ้าย

5. การผ่อนคลายและคอร์ปชั่นโดยอาศัยกลไกของรัฐ คือ การใช้ระบบภาษี ปัญหาหนี้สาธารณะหรือการใช้ระบบเงินกู้ระหว่างประเทศ (De Angelis, 2001, p. 11 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555, หน้า 27) ตัวอย่างเช่น ในช่วงสงครามปฏิวัติของสหรัฐอเมริกา ได้มีการออกพันธบัตรขายให้กับประชาชนโดยมีสัญญาจะชดใช้คืนภายในกำหนดเวลา หลังจากการประกาศตั้งสาธารณรัฐและรวมเป็นสหรัฐแล้ว กระทรวงการคลังมีแผนการที่จะจัดการหนี้สินของรัฐดังกล่าว แต่ได้มอบหมายให้เอกชนบางกลุ่มมีอำนาจและเอกสิทธิ์ในการดำเนินงานตามแผนการดังกล่าว กลุ่มเอกชนได้ปกปิดข่าวเกี่ยวกับแผนการจัดการหนี้สินของรัฐมิให้กระจายออกไปตามหัวเมืองต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกา เพื่อให้พ่อค้าหรือบริษัทในเครือข่ายได้ส่งเอเย่นต์ออกไปหัวเมืองและรวบรวมซื้อพันธบัตรให้มากที่สุด ในราคาที่ถูกเหมือนได้เปล่า เนื่องจากประชาชนโดยทั่วไปไม่คิดว่าพันธบัตรจะยังมีค่าอยู่ เพราะถือว่าเป็นการเสียดสซื้อพันธบัตรเพื่อช่วยชาติสำหรับทำสงคราม กลุ่มนายทุนกลุ่มนี้ได้นำพันธบัตรที่ซื้อมาจากประชาชนส่งให้กระทรวงการคลังและไถ่ถอนด้วยราคาเต็มพร้อมทั้งดอกเบี้ย (สุภา ศิริमानนท์, 2536, หน้า 189-196)

6. การกำจัดสิทธิของชุมชนในการควบคุมดูแลปัจจัยการยังชีพ ดังเช่นที่เกิดกับชาวพื้นเมืองตั้งแต่ประเทศอินโดนีเซียไปถึงประเทศในแถบลุ่มน้ำอเมซอน ไปจนถึงชาวนาชาวไร่ในประเทศโลกที่สามปัจจุบัน (Midnight Notes Collective, 2001, pp. 3-4)

7. การเข้ายึดที่ดินจากปัญหาหนี้สินอันเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์หนี้ (Debt Crisis) ที่เกิดขึ้นในประเทศโลกที่สามทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ (Federici, 2001, pp. 3-4)

8. การสร้างแรงงานอพยพที่ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งแน่นอน เนื่องจากแรงงานจะต้องละทิ้งประเทศ ทุ่งนา สวน บ้านและสถานที่ทำงานของตนเอง (Federici, 2001, pp. 3-4)

ทั้งนี้แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นนี้ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน ได้เสนอการตีความแบบใหม่ ซึ่งเรียกว่าการสะสมทุนเบื้องต้นที่มีความต่อเนื่องยั่งยืน (Inherent – continuous primitive accumulation) ในงานวิจัย โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี แทนแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบเก่าที่ถือว่าการสะสมทุนเบื้องต้นเป็นเพียงช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์ก่อนการเกิดวิธีการผลิตแบบทุนนิยม (Historical primitive accumulation) แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นที่ถือว่ามีค่าต่อเนื่องยั่งยืนนั้น มีลักษณะที่สำคัญ คือ (De Angelis, 2001; Midnight Notes Collective1, Bonefeld, 2001, Perelman 2004 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555)

1. การสะสมทุนเบื้องต้นเป็นรากฐาน (Basis) ของวิธีการผลิตแบบทุนนิยม หมายความว่า การสะสมทุนเบื้องต้นเป็นพลังหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาทุนนิยม ดังนั้นจึงมีบทบาทต่อเนื่องในฐานะที่ทุนต้องใช้กลยุทธ์การสะสมทุนเบื้องต้นเป็นรากฐานในการสะสมทุนตามปกติเสมอ

2. การสะสมทุนเบื้องต้นในปัจจุบันอาศัยลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) เป็นอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมสำหรับการปฏิบัติการในขณะที่การสะสมทุนเบื้องต้น ในอดีตอาศัยแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิก (Classical political economy) เป็นอุดมการณ์หลัก

3. การสะสมทุนเบื้องต้นในปัจจุบัน เกิดขึ้นในบริบทของอิทธิพลกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีต่อประเทศโลกที่สาม ในเอเชีย แอฟริกาและลาตินอเมริกา ในขณะที่การสะสมทุนดังกล่าวในอดีตเกิดขึ้นจากอิทธิพลภายในประเทศเป็นสำคัญ เช่น อังกฤษในอดีต

4. การสะสมทุนเบื้องต้นในปัจจุบันอาศัยรูปแบบที่มีความหลากหลายมากกว่าการเน้นการผลักดันชาวไร่ชาวนาออกจากที่ดินของตนเอง (Land enclosures) ดังที่เกิดขึ้นในกรณีของประเทศอังกฤษในปลายศตวรรษที่ 14 รูปแบบที่หลากหลายในปัจจุบัน เช่น การสูญเสียที่ดินจากปัญหาวิกฤตหนี้สิน นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายที่มุ่งแยกปัจจัยการผลิตมิใช่เป็นเพียงผู้ผลิตสินค้ารายย่อยเท่านั้นแต่รวมไปถึงการทำลายกรรมสิทธิ์ที่ดินของชุมชนและควบคุมพื้นที่ทางสังคม เพื่อมิให้ชนชั้นกรรมาชีพใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตนเอง

ตัวแทนความคิดที่ดีความการสะสมทุนเบื้องต้นในแนวใหม่นี้ พัฒนามาตั้งแต่ Rosa Luxemburg มาจนถึง Samir Amin และ Immanuel Wallstein ในขณะที่ผู้นิยมให้การตีความแบบเก่าได้แก่ Lenin, Maurice Dobb Pual Sweezy

กระบวนการสะสมทุนเบื้องต้นได้ก่อให้เกิดการแตกตัวทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น (Social Differentiation) และจัดคนในชุมชนออกเป็นกลุ่ม ที่มีความลดหลั่นกันตามฐานะของทรัพย์สินเงินทอง นอกเหนือจากการใช้ตำแหน่งหน้าที่หรือสถานภาพทางสังคมตามที่เป็นมาในอดีต กระบวนการนี้เรียกกันว่าการแบ่งชั้นทางสังคม (Social stratification) การแบ่งชั้นทางสังคมดังกล่าว เกิดจากการที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถสะสมความมั่งคั่ง จากธุรกิจทั้งที่ผิดกฎหมาย กลายมาเป็นนายทุนท้องถิ่น เช่น พ่อค้า (Merchant) เจ้าที่ดิน (Landlord) หรือผู้ให้กู้ดอกเบี้ยสูง (Usury) กลุ่มนายทุนท้องถิ่น ได้ก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำท้องถิ่น (Local elite) โดยการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ขึ้นมา

ในการรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของชนชั้นนำท้องถิ่นใหม่ดังกล่าว ชนชั้นนำท้องถิ่นต้องอาศัยการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดเป็น โครงสร้างอำนาจที่ตอบสนองผลประโยชน์และคุณค่าของตัวเอง จนในที่สุดนายทุนท้องถิ่นสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองระดับชาติผ่านกระบวนการเลือกตั้ง นายทุนท้องถิ่นจึงมีอำนาจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ (อิทธิพล) ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะของนายทุนเจ้าพ่อ การใช้แนวคิดเจ้าพ่อในกระบวนการสะสมทุนเบื้องต้นสะท้อนให้เห็นถึง การเป็นนายทุนก่อนระบบทุนนิยมที่ยังคงใช้อำนาจอิทธิพลเป็นเครื่องมือในการสะสมทุนดังกล่าวที่ว่า “ทุนนิยม คือ ระบบมาเฟียที่ถูกกฎหมาย ส่วนมาเฟียก็คือ

ระบบทุนนิยมที่ยังไม่ถูกกฎหมาย” (Schneider & Zarata, 1994, p. 175 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555, หน้า 29)

แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ของ เดวิด ฮาร์วี

แนวคิดเกี่ยวกับการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive capital accumulation) ของมาร์กซ์นั้น อธิบายถึงระบบทุนนิยมที่ก่อให้เกิด “ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น” โดยนายทุน (Capitalist) กับ แรงงาน (Labor) โดยที่นายทุนถือครองทรัพยากรที่มีน้อยกว่าคือ “เงิน” (Money) และแรงงานถือครองทรัพยากรที่เรียกว่า “กำลังแรงงาน” (Labor force) ซึ่งมีมากกว่า นายทุนจึงมีอำนาจมากกว่าที่จะกำหนดวิธีการผลิตว่าจะใช้เครื่องจักรหรือแรงงานในสัดส่วนมากน้อยเพียงใด ทรัพยากรเงิน ซึ่งมีเจ้าของจำนวนน้อยกว่าจึงเป็นอำนาจต่อรองหลักของนายทุนในการเอาเปรียบและขูดรีดแรงงาน ผ่านการผลิตสินค้าแล้วขาย ได้กำไร เงินที่ได้กำไรก็ถูกนำไปลงทุนต่อ ๆ ไป ซึ่งระบบทุนนิยมเช่นนี้ เมื่อถึงเวลาหนึ่งจะเกิดวิกฤต เพราะการสะสมทุนที่มากเกินไป (Over accumulation) จะก่อให้เกิด การการกระจุกตัวของทุนไปอยู่ที่นายทุน และแรงงานก็จะไม่มีกำลังซื้อต่อไป วิกฤตของทุนนิยม จึงมาจากการผลิตที่มากเกินไป (Overproduction) เพราะมีนายทุนมีทุนจำนวนมาก จึงต้องผลิตมาก เพื่อสะสมทุนต่อ เกิดการกดค่าจ้างแรงงาน (Immiseration) จ่ายค่าจ้างแรงงานถูกเพื่อการสะสมทุน ต่อ ซึ่งแนวคิดเช่นนี้ของมาร์กซ์ อธิบายได้ว่าวิกฤตเกิดขึ้นได้อย่างไร หากไม่สามารถอธิบายได้ว่า เหตุใดวิกฤตจึงลุกลามไปยังสังคมอื่น ๆ และนำมาอธิบายสถานการณ์ในโลกปัจจุบันได้อย่างไร

ทั้งนี้ ฮาร์วี (Harvey, 2003) ได้อธิบายแนวคิดการสะสมทุนนี้ โดยนำบริบทโลกและ ศาสตร์สาขาใหม่ ๆ เข้ามาอธิบายด้วยเช่นสาขาการเงิน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแนวคิดของฮาร์วีเป็น แนวคิดการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนี้ เมื่อเกิดการผลิตที่มากเกินไป กำลังซื้อไม่เพียงพอ สิ่งที่นายทุนต้องทำคือการลดต้นทุนเพื่อให้เกิดการซื้อต่อไป ซึ่งทำได้โดยการย้ายฐานการผลิต ไปยังประเทศที่มีต้นทุนต่ำกว่า และการให้เครดิตเพื่อให้มีมูลค่าการซื้อให้เพียงพอกับการผลิตที่มาก เกินไป ซึ่งผลจากการย้ายฐานการผลิตนี้ วิกฤตของทุนนิยมที่จะเกิดขึ้นในสังคมหนึ่งจะถูกชะลอ ออกไป แต่วิกฤตจะขยายจากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง และผลจากการให้เครดิต วิกฤตจะถูก ชะลอออกไป แต่จะหนักขึ้นเพราะทุนจะไปกระจุกที่ภาคการเงิน ซึ่งเป็นภาคที่ไม่เกิดการผลิตจริง ฮาร์วีเรียกการสะสมทุนแบบนี้ว่า การสะสมทุนโดยการช่วงชิง ซึ่งจะเห็นภาพได้ว่า หากเศรษฐกิจ หดตัวลงอย่างรุนแรงในประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งที่เป็นต้นทาง และจะลุกลามไปยังประเทศอื่น ๆ ได้ โดยผ่านการลงทุนหรือย้ายฐานการผลิต และจะรุนแรงมาก ในภาคที่ไม่มีการผลิตหากทุนกระจุกตัว อยู่ในภาคนั้น ซึ่งเป็นสาเหตุที่วิกฤตเศรษฐกิจโลกจะลุกลามและรุนแรงซึ่งเป็น “วิกฤตของทุนนิยม” (Crises of capitalism)

ฮาร์วี กล่าวไว้ว่า การสะสมทุนโดยการช่วงชิงนี้คือ “พวกจักรวรรดินิยมใหม่” (The new imperialism) ซึ่งนายทุนซึ่งย้ายฐานการผลิตจะถือว่าการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่ราคาต่ำจึงสำคัญเท่า ๆ กับ การขยายตลาด เพื่อสร้าง โอกาสของการทำกำไร ความหมายโดยนัยคือ พื้นที่ที่ยังมิใช่ทุนก็ควรจะถูกบังคับให้เปิดเป็นทุน ไม่เฉพาะเพื่อการค้าเท่านั้น (ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ก็ได้) แต่รวมทั้งต้องยินยอมให้ทุนเข้าสู่การลงทุนในกิจการที่สร้างกำไรได้ด้วยการใช้แรงงานราคาถูก วัตถุดิบต่าง ๆ ที่ดินถูก ๆ และอื่น ๆ ซึ่งเป็นความคิดของนายทุนทั่วไปใด ๆ เกี่ยวกับอำนาจ จึงมิใช่กรอบความคิดที่ควรถนอมรักษาไว้จากการพัฒนาการของนายทุน ซึ่งตรรกะของทุนนิยมเหล่านี้ถูกเปิดเผยออกมาอย่างต่อเนื่อง (Harvey, 2003, p. 139)

การขยายทฤษฎีการสะสมทุนของฮาร์วี ได้ครอบคลุมถึงมิติอื่น ๆ ของเศรษฐกิจสมัยนี้ด้วย เช่น เรื่องลิขสิทธิ์ของทรัพย์สินทางปัญญา การแปรรูปหน่วยงานรัฐสู่การเป็นเอกชน และการบูครีดปล้นสะดมทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการแปรรูปหน่วยงานบริการสาธารณะ ของรัฐ ไปเป็นของเอกชนเป็นการสร้างเงินกำไรให้ตักสู่มือเอกชนที่ไร้ศีลธรรม ด้วยความที่บริการสาธารณะเป็นบริการเพื่อสังคมจึงมีค่าอยู่แล้ว ดังนั้นเอกชนที่จะครอบครองบริหารจัดการงานของรัฐนี้ก็จะทำการแย่งชิงบูครีดจากประชาชนอีกที การเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมให้เป็นเครื่องมือของอุตสาหกรรมเช่นเดียวกัน เพราะว่สิ่งแวดล้อมถูกสมมติว่าให้ป็นของสาธารณะด้วยนั่นเองจึงถูกแปรรูปด้วย

การที่ฮาร์วีได้กล่าวไว้ว่าการสะสมทุนโดยการแย่งชิง (Accumulation by dispossession) คือการแก้ปัญหาแค่ชั่วคราวในระบบทุนนิยมเท่านั้นซึ่งจะนำไปสู่ “การสะสมให้มากเกินไป” (Over-accumulation) เหตุเพราะว่า การสะสมโดยการแย่งชิงนี้ทำให้ราคาของวัตถุดิบต่ำลง อัตรากำไรจึงสามารถจะเพิ่มสูงขึ้นได้ชั่วคราวเท่านั้น

การอธิบายดังนี้ของฮาร์วีถูกวิจารณ์โดย Bass (2011) ผู้ที่โต้แย้งในมุมมองของการสะสมทุนโดยการช่วงชิง ว่าจำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยน เพราะว่ข้อความที่ถูกทำให้ดูเท่ากันหรือเหมือนกันของฮาร์วี ที่ว่า การแบ่งแยกผู้ผลิตโดยตรง (โดยมากเป็นเจ้าของที่ดินเล็ก ๆ) จากความสำคัญของการผลิต (ที่ดิน) ฮาร์วีได้สมมติว่าแบบนี้เป็นอยู่ในรูปแบบของกำลังการทำงาน อย่างหนึ่งด้วย ซึ่งไร้ราคา (Free) ด้วยข้อขัดแย้งนี้ Bass ได้ชี้ให้เห็นว่าในหลาย ๆ ตัวอย่างของกระบวนการการเปลี่ยนให้ชาวไร่ชาวนาการไปเป็นกรรมกรแรงงาน ซึ่งจะมีค่าตัว (Non free) เกิดขึ้น เพราะกรรมกรเหล่านี้ไม่สามารถที่จะทำการยื่นเสนอค่าตัว (ค่าแรง) ของเขาให้ได้ค่าที่สูงที่สุดแก่ผู้ประกอบการได้ด้วยตัวเอง

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าทฤษฎีการสะสมทุนโดยการช่วงชิงของฮาร์วีคือ การสะสมทุนซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระดับโลก มากกว่าจะเป็นการสะสมทุนเบื้องต้นที่

เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ณ จุดเริ่มต้น และจะไม่เกิดขึ้นอีก และมีรูปแบบการสะสมทุน คือ 1. การขยายขอบเขต ขยายโอกาส ขยายผลกำไร (Profitable opportunity open) โดย

1. แสวงหาปัจจัยนำเข้าที่ราคาถูกลง อันได้แก่ ค่าแรงงาน วัตถุดิบ และราคาที่ดิน
2. ขยายตลาดให้กว้างขึ้น โดยผ่านเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกให้สามารถสะสม

ไปทั่วโลกได้มากขึ้น เช่น การกระทำผ่าน Washington Consensus อันเป็นเงื่อนไขจากการขอรับความช่วยเหลือจาก ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือการเข้าเป็นสมาชิก WTO

ซึ่งตัวอย่างการกระทำที่นำมาซึ่งการสะสมทุนโดยการช่วงชิงนี้ ได้แก่ เรื่อง สิทธิบัตรทางปัญญา (IPR) การแปรรูปเป็นเอกชน การเอาประโยชน์และบูครีดจากสิ่งแวดล้อม ซึ่ง ฮาร์วี ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะของเสรีนิยมใหม่ ซึ่งพยายามอธิบายถึงรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปของระบบทุนนิยมที่ปรับโฉมหน้าให้สอดคล้องกับระบบการค้าและการตลาดที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน หากในความเป็นจริงแล้ว คือ การสะสมทุนโดยการช่วงชิงนั่นเอง กล่าวคือ ความคิดเสรีนิยมใหม่ มีลักษณะสำคัญ 4 ประการด้วยกัน คือ (ยศ สันตสมบัติ, 2558)

1. การทำให้ทรัพย์สินของรัฐเป็นของเอกชน (Privatization)
2. การจัดการเศรษฐกิจเชิงรัฐวานิช (Financialization and economic speculation)
3. การฉวยฉวยโดยการใช้วิกฤต (Manipulation of crisis)
4. การกระจายความมั่งคั่งขึ้นบนมากกว่าลงล่าง (Upward distribution)

ซึ่งลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ก็คือ ทุนนิยมยุคหลัง (Late capitalism) นั่นเอง ซึ่งทุนนิยมไม่ได้เสื่อมลงหรือหายไป แต่ถูกเปลี่ยนชื่อให้ดูสวยหรูภายใต้คำว่า “เสรีนิยมใหม่” ซึ่งตรรกะและวิธีคิดแบบทุนนิยมก็ยิ่งเหมือนเดิมไม่ว่าจะเป็นการบริโภคของมวลชน การสะสมทุน การแปรรูปให้ภาคเอกชน การสัมปทาน โดยนายทุน ธุรกิจข้ามชาติ หรือการเข้ามาบริหารจัดการโดยรัฐ และเสรีนิยมใหม่ยังแผ่ขยายอำนาจไปสู่มิติอื่น ๆ เช่น การสร้างพื้นที่พิเศษ (Zoning technology) หรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special economic zoning) ซึ่งถือเป็นเทคโนโลยีและกลไกใหม่ที่รัฐและนายทุนจะเข้าไปแสวงหาประโยชน์จากคนท้องถิ่นและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลไกนี้นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นภายในชุมชนและท้องถิ่น คนที่มีความรู้สูงจะกลายเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีรายได้ดีกว่าแรงงานรับจ้างที่ไม่มีความรู้ การจัดคนออกเป็นช่วงชั้นโดยใช้ความรู้เป็นตัวตัดสินนี้ ค่อย ๆ ผลักคนที่ยากจนและขาดโอกาสทางการศึกษาออกไปอยู่ชายขอบมากขึ้น (ยศ สันตสมบัติ, 2558) ซึ่งลักษณะดังกล่าว ฮาร์วีได้กล่าวไว้ว่า “ระบบทุนนิยมไม่เคยเลยที่จะแก้ปัญหาวิกฤติใด ๆ ได้ มีเพียงแต่การเคลื่อนย้ายปัญหาให้ออกไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ ต่อไปเท่านั้นเอง” (Capitalism never solve crisis problems, it moves them around geographically)

สำหรับแนวคิดของฮาร์วีย์ นักวิชาการไทยได้นำมาวิเคราะห์ในกรณีวิกฤตที่เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจไทยกรณีตลาดยางพาราของไทยและประเทศในภูมิภาคเดียวกัน (พฤษ์ เกาถวิล, 2556) โดยเรียกว่าการสะสมทุนอย่างยืดหยุ่น (Flexible accumulation) โดยอธิบายถึงการสะสมทุนอย่างยืดหยุ่นก็คือ พัฒนาการการสะสมทุนที่เกิดขึ้นในเงื่อนไขโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีนวัตกรรมทางเทคโนโลยี การสื่อสารและคมนาคมขนส่งที่เอื้ออำนวย พร้อมกับการปรับระบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติ ทำให้การเชื่อมต่อระหว่างหน่วยทางสังคมเป็นไปอย่างใกล้ชิดเข้มข้น หรือนัยหนึ่งเกิดการ “ควบแน่นของเวลาและสถานที่” (Time-space compression) การควบแน่นของเวลาและสถานที่ เปิดโอกาสให้นายทุนก้าวสู่การสะสมทุนในรูปแบบใหม่ จากหลัก economic of scale สู่ economic of scope หมายถึงการปรับระบบการจัดการธุรกิจในเครือข่ายที่กว้างขวาง ซึ่งสามารถยกย้ายถ่ายเทธุรกรรมระหว่างหน่วยอย่างยืดหยุ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่เราจะพบการจัดการธุรกิจข้ามชาติของบริษัทขนาดใหญ่ ที่ลงทุนไปลงทุนในประเทศที่ต้นทุนต่ำสุด การแบ่งขอยหน่วยการผลิต ออกเป็นหน่วยย่อย ๆ การใช้ระบบผลิตสินค้าแบบจ้างเหมาช่วงงาน และการจ้างแรงงานในรูปแบบ สัญญาระยะสั้น ทั้งหมดเป็นกลยุทธ์ที่ถูกเลือกใช้เพื่อลดภาระต้นทุน จากค่าใช้จ่ายในการจัดการ การรับผิดชอบต่อแรงงาน และลดความเสี่ยงของธุรกิจให้เหลือน้อยที่สุด

เมื่อนำโมทัศน์ดังกล่าว มาเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทุนนิยมภาคเกษตรของไทย จะช่วยให้เข้าใจนัยสำคัญของความเปลี่ยนแปลงได้ดี ประเด็นเด่นชัดประการหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องย้อนแย้งกับแนวคิดของนักเสรีนิยมใหม่ ที่เสนอให้รัฐลดบทบาททางเศรษฐกิจลง แต่เอาเข้าจริงแล้วรัฐกลับมีบทบาทอย่างมากในการสนับสนุนให้ตลาดทำงานได้ รัฐมีบทบาทอย่างกว้างขวางนับตั้งแต่การส่งเสริมการเกษตร การสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ที่สำคัญและเป็นรากฐานของระบบทุนนิยมก็คือ การจัดระบบกรรมสิทธิ์เอกชนเหนือทรัพยากร โดยเฉพาะที่ดิน ด้วยการออกโฉนดที่ดินส่วนบุคคล นอกจากนั้นยังสร้างข้อยกเว้นการใช้พื้นที่ป่าเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่เป็นประโยชน์แก่นายทุน ที่สำคัญในเวลานี้คือ การทำให้ พระราชบัญญัติน้ำมันมีผลบังคับใช้ทางปฏิบัติ ทั้งหมดนี้ทำให้ทรัพยากรกลายเป็นสินค้าที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานของตลาด ยังรวมไปถึงนโยบาย บิดเบือนตลาด ที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกร แต่เป็นประโยชน์ต่อคนกลุ่มอื่น ๆ เช่นการเก็บภาษีพิเศษ บางประเภทจากเกษตรกร การคุมเพดานราคาอาหาร การให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนเป็นต้น และภายใต้ตรรกะของการสะสมทุนอย่างยืดหยุ่น เมื่อพิจารณาการขยายตัวของสวนยางพาราในอีสาน ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา จะเข้าใจว่าแรงผลักดันที่สำคัญคือ การแสวงหาพื้นที่ที่ต้นทุนที่ดิน และแรงงานต่ำสุด ซึ่งเกิดขึ้นในขณะที่การทำสวนยางพาราในภาคใต้และภาคตะวันออก ถึงจุดอิ่มตัวของกรรมสิทธิ์ที่รองรับ และการมีค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น ภาคอีสานถูกพิจารณาว่า มีที่ดินราคาถูกที่เหมาะสมอีกจำนวนมาก พร้อมทั้งมีแรงงานสำรองอีกมาก และหากเราพิจารณาทิศทาง

ขยายตัวของสวนยางให้ดี จะพบว่าสวนยางมักรุกเข้าไปในพื้นที่รอยต่อกับป่า และชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน พื้นที่รอยต่อกับป่า คือพื้นที่ที่มีสถานะทางกฎหมายคลุมเครือ ซึ่งบางกรณีเป็นพื้นที่สาธารณะตามกฎหมายของหมู่บ้าน บางพื้นที่เป็นป่าเสื่อมโทรม ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นคือ มีขบวนการรุกเข้าไปบุกเบิกใช้พื้นที่ปลูกยาง แล้วใช้อำนาจพิเศษเปลี่ยนให้เป็นที่ดินส่วนบุคคล ส่วนการขยายตัวไปในพื้นที่ชายแดน ก็เพื่อแสวงหาแรงงานราคาถูกจากประเทศเพื่อนบ้าน

นักวิชาการไทยกล่าวว่า (พฤษ์ เถาวิล, 2556) เมื่อพิจารณาการผลิตยางพาราของไทยในบริบทตลาดยางในระดับโลก เป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยเป็นผู้ผลิตยางพาราระดับแนวหน้าของโลก ตามติดด้วยอินโดนีเซีย และมาเลเซีย โดยมีผลผลิตรวมกันถึงประมาณร้อยละ 70 ของปริมาณการผลิตทั้งโลก ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สาเหตุที่ทำให้ราคายางพาราในตลาดโลกสูงขึ้นมาก เกิดจากการเติบโตทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีน ความต้องการบริโภคยางของจีนได้ทำให้เกิดการขยายพื้นที่ปลูกยางพาราอย่างกว้างขวางด้วย ปรากฏการณ์พิเศษของการขยายตัวของสวนยางพารา เกิดขึ้นในประเทศลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะบริเวณตอนใต้ของจีน พม่า เวียดนาม กัมพูชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลาว แรงผลักดันของการขยายตัวในพื้นที่นี้เป็นไปในการทำนองเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นในอีสาน คือการแสวงหาพื้นที่ดินที่คืนและแรงงานต่ำสุด

การศึกษาการขยายตัวของนิคมอุตสาหกรรมยางพาราในประเทศลาวของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) เป็นตัวอย่างที่ดี ที่แสดงให้เห็นการรุกคืบของทุนข้ามชาติ เข้าไปลงทุนในอุตสาหกรรมยางพาราในแผ่นดินลาว (ในกรณีนี้คือทุนจากจีน เวียดนาม และไทย) โดยการอำนวยความสะดวกของรัฐ แต่การขยายตัวของทุนนิคมลาว ยังมีลักษณะเฉพาะภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ท่ามกลางช่องว่างการบริหารงานระหว่างรัฐส่วนกลาง กับรัฐท้องถิ่น (รัฐระดับแขวง) ทำให้เกิดความลักลั่น สับสน ปั่นป่วน เจริญโยบายและการควบคุม ในเงื่อนไขนี้รัฐท้องถิ่นได้มีบทบาทแข็งขันในการรวบรวมที่ดินจำนวนมหาศาล และเตรียมแรงงานสำหรับการลงทุนของนักลงทุนต่างชาติ การดำเนินการของรัฐ ใช้ทั้งมาตรการนุ่มนวล และความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม กรณีนี้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการลดต้นทุนให้ต่ำสุดภายใต้ตรรกะการสะสมทุนอย่างยึดหยุ่น ซึ่งแสดงให้เห็นภาพกระบวนการข้ามพรมแดนของการลงทุนและแสวงหาสินค้าราคาถูก กระบวนการดังกล่าวถูกผลักดันโดยกลุ่มธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับยางพารา นับตั้งแต่ นักลงทุน ผู้ค้าปัจจัยการผลิต พ่อค้าคั้นกลาง โรงงานแปรรูป ผู้ส่งออก ผู้แปรรูปในประเทศปลายทาง รวมทั้งหน่วยงานรัฐเอง ก็มีหน้าที่ไม่ต่างกับนายหน้าของกลุ่มทุนที่ไปทำงานกับเกษตรกร และยังคงคอยอำนวยความสะดวกนานาประการให้กับทุน ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่มีความขัดแย้งและแข่งขันต่อรองกันภายในอยู่ไม่น้อย และเกษตรกรเองก็พยายามดิ้นรนต่อรองต่อการถูกกระทำด้วย ซึ่งชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างและแสวงหาสินค้าราคาถูกที่สุด จากข้อมูลล่าสุด

ในลาวมีพื้นที่ปลูกยางพาราประมาณ 1.8 ล้านไร่ (ปี 2555) เทียบกับของไทยมีพื้นที่ 18 ล้านไร่ (ปี 2553) ทำให้เห็นว่าพื้นที่การผลิตในลาวยังน้อยกว่าไทยอีกหลายเท่า แต่หากนับรวมการขยายตัวของสวนยางในประเทศอื่น ๆ ในลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีต้นทุนด้านที่ดินและแรงงานต่ำกว่าไทย ประเทศเหล่านี้คือคู่แข่งที่เปรียบเทียบกับที่จะมาดึงราคาขายพาราของเกษตรกรไทยให้ตกต่ำลงอีก

กระบวนการสะสมทุนในประเทศไทย

ทั้งนี้ในส่วนของการพัฒนาการสะสมทุนในประเทศไทยนั้น อนุสรณ์ ธรรมใจ (2547) ได้สรุปไว้ดังนี้ การก่อตัวของการสะสมทุนเห็นได้ชัดเจนในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่มีการเข้ามาของทุนต่างชาติ และการรับสัมปทานในกิจการต่าง ๆ ของรัฐของขุนนางและข้าราชการจากรัฐ ซึ่งเดิมถูกผูกขาดโดยกลุ่มชนชั้นนำ ข้าราชการสำนัก และพระบรมวงศานุวงศ์ใกล้ชิด อันเป็นผลให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น ดังนั้นการกระจายตัวของทุนจึงแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางตามความสามารถของนายทุนในแต่ละยุคสมัย ก่อให้เกิดการสะสมทุนของนายทุนรายย่อยจนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการของเศรษฐกิจไทย (บุรฉัตร พานิชรักษ์, 2551) ซึ่งเราจะพบว่า ทุนเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ การสะสมทุนจึงเป็นกระบวนการ ที่นำมาสู่การยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของปัจเจกบุคคล กิจการและองค์กรต่าง ๆ ได้ (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2547)

กลุ่มทุนที่มีบทบาทอยู่ในสังคมไทยมีหลายกลุ่ม และแต่ละกลุ่มก็มีบทบาทและพัฒนาการที่แตกต่างกันไป มีทั้งกลุ่มทุนขุนนาง กลุ่มทุนข้ามชาติหรือกลุ่มทุนต่างชาติ กลุ่มทุนชาติ ซึ่งมีทั้งกลุ่มทุนธนาคารการเงิน กลุ่มทุนอุตสาหกรรม กลุ่มทุนท้องถิ่นอิทธิพล กลุ่มทุนสัมปทาน และที่เป็นทุนที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงหลังคือกลุ่มทุนสื่อสารโทรคมนาคม (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2547) ซึ่งจากการศึกษาวิจัยเรื่องโครงสร้างและพลวัตทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2550) มีการแยกส่วนศึกษาในโครงการทำให้เห็นถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการสะสมทุนในประเทศไทยในด้านต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เช่น ในงานวิจัยเรื่อง การสะสมทุนในประเทศไทย: ศึกษากรณีธุรกิจสุรา โดย รองศาสตราจารย์ ดร.นวลน้อย ตรีรัตน์ ที่แสดงให้เห็นถึงการเติบโตและครอบงำ ตลอดจนก้าวขึ้นมาอิทธิพลของเจ้าของธุรกิจที่เริ่มจากธุรกิจสุราและขยายไปสู่การสะสมทุนขนาดใหญ่เป็นเศรษฐกิจระดับโลกและร่ำรวยที่สุดในประเทศมีบทบาทในเชิงโครงสร้างอำนาจในประเทศ งานวิจัย พลวัตทุนข้ามชาติในประเทศไทยหลังวิกฤต 2540 โดย นพรัตน์ วรรณเทพสกุล แสดงให้เห็นถึงบทบาทของทุนข้ามชาติ งานวิจัย สองนคราค้าปลีกไทย: เศรษฐศาสตร์สถาบันว่าด้วยพลวัตบริษัทค้าปลีกข้ามชาติ โดยวิรุทธ กาญจน์ชูฉัตร งานวิจัย สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กับบทบาทการลงทุนทางธุรกิจ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.พอพันธ์ อุทยานนท์ ที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

และงานวิจัย บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อในกระแสโลกาวิวัฒน์: กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออก โดยชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว ที่กล่าวถึงโครงสร้างอำนาจในจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออก

จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนดั้งเดิมของไทยก่อตัวตั้งแต่ยุคสมัยรัฐสมบูรณาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะการให้ทุนจีน ทุนตะวันตก และข้าราชการขุนนางใกล้ชิดเข้ามารับสัมปทานจากรัฐในกิจการต่าง ๆ ซึ่งกิจการเหล่านี้ เดิมถูกผูกขาดโดยชนชั้นนำในกลุ่มเจ้าและขุนนางที่เป็นเครือข่าย หากต่อมากิจการเปิดประเทศจากแรงกดดันของลัทธิจักรวรรดินิยมในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ประมาณรัชกาลที่ 3 รัฐสยามในขณะนั้น ได้ลงนามสนธิสัญญาทางไมตรีฉบับแรก ๆ กับประเทศตะวันตก มีสนธิสัญญากับสหราชอาณาจักร (ค.ศ. 1826) สนธิสัญญากับสหรัฐอเมริกา (1833) สนธิสัญญาบาวริงในสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2398 เป็นผลให้ สยามเปิดประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะทางการค้า ผลของสนธิสัญญาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ มีผลทำให้การส่งออกและนำเข้าเพิ่มขึ้น มหาศาล มีผลต่อการเงินการคลังของรัฐบาล และสิ้นสุดการค้าผูกขาดของรัฐบาล ชนชั้นทุนนิยมขุนนางสูญเสียบรรยากาศได้ไปจำนวนไม่น้อย จากการเปิดประเทศมากขึ้น กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีการปรับตัวและได้ร่วมกับกลุ่มทุนจีน ซึ่งได้สะสมทุนและเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป เวลานั้น โรงสีข้าวและกิจการส่งออกอยู่ในมือพ่อค้าชาวจีนและชาวยุโรป บริษัทตะวันตกเข้ามาทำสัมปทานป่าไม้ทางเหนือ และทำสัมปทานเหมืองดีบุกทางภาคใต้ ขณะที่ชาวจีนมักเป็นผู้ดำเนินการและผู้จัดการ หรือแรงงาน แต่ต่อมาคนเหล่านี้ก็เติบโตเป็นผู้ประกอบการและเป็นนายทุนเสียเอง (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2547)

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในช่วงทศวรรษ 2410 เป็นต้นมา มีการยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร และให้กระทรวงพระคลังที่ก่อตั้งใหม่ทำหน้าที่จัดเก็บภาษีรายได้แทนกลุ่มทุนเจ้าภาษีนายอากรเริ่มเสื่อมถอยลง การก่อตัวของกลุ่มทุนใหม่ก็เริ่มเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ใช้เวลาหลายทศวรรษ และกลุ่มทุนใหม่ที่เติบโตในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองในทศวรรษ 2460 นั้น มีความสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจทางการเมืองแตกต่างจากกลุ่มทุนเจ้าภาษีนายอากร หรือกลุ่มทุนสัมปทานแบบเดิม กลุ่มทุนใหม่มีรากฐานจากธุรกิจค้าข้าว และขายสินค้าและบริการภายในประเทศ กลุ่มธุรกิจเหล่านี้ก่อร่างสร้างตัวเองโดยไม่ได้พึ่งพิงระบบอุปถัมภ์จากรัฐมากนัก กลุ่มทุนไทยเงินเหล่านี้ต้องเผชิญการแข่งขันอย่างหนักหน่วงจากกลุ่มทุนฝรั่งต่างชาติซึ่งควบคุมระบบธนาคารและกิจการเดินเรือ นอกจากนี้ยังมีการร่วมทุนกับพระคลังข้างที่ ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ราวทศวรรษ 2470 กลุ่มพ่อค้าไทยเชื้อสายจีนห้าตระกูลได้เข้ามาดำเนินธุรกิจค้าข้าว ได้แก่ ตระกูลลำซำ ตระกูลบุลสุข ตระกูลบุลกุล ตระกูลหวังหลี และตระกูลเอี่ยมสุริย์ พ่อค้าข้าวกลุ่มนี้ค่อย ๆ สะสมทุนของตัวเอง และขยายธุรกิจไปยังกิจการอื่น ๆ เช่น ธนาคาร ประกันภัย การนำเข้าสินค้า ตระกูลเหล่านี้มีบทบาทอย่างสูงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนกระทั่งเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจครั้งสำคัญใน พ.ศ. 2540

ที่ทำให้บางตระกูลได้สูญเสียกิจการบางส่วนของตัวเองไป

ในระยะแรก การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนลัทธิเศรษฐกิจชาตินิยมของกลุ่มนักธุรกิจในประเทศ สมาชิกคณะราษฎรซึ่งเป็นผู้นำทำการยึดอำนาจในครั้งนี้ไม่เห็นด้วยกับการผูกขาดอำนาจรัฐบาล ซึ่งเอื้อประโยชน์กับคนกลุ่มเล็ก ๆ บางกลุ่ม หรือบางตระกูล และมีความสัมพันธ์กับขุนนางเท่านั้น หากหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โครงสร้างกลุ่มทุนเปลี่ยนแปลงไป โดยกลุ่มทุนต่างชาติซึ่งเคยมีบทบาทอย่างมากก่อนหน้านี้เริ่มลดบทบาทลง จึงเป็นโอกาสให้กลุ่มทุนในประเทศขยายตัว พวกพ่อค้าข้าวได้ขยายธุรกิจเข้าไปในกิจการธนาคาร และการขนส่งสินค้าทางเรือซึ่งฝรั่งเคยควบคุมอยู่

ในส่วนกลุ่มทุนการเงินของไทยนั้น เดิมโตจากการเป็นนายทุนนายหน้า (Compadore capitalists) ด้วยการอำนวยความสะดวก ให้กับนักลงทุนต่างชาติที่ทำการนำเข้าส่งออก เมื่อการค้าระหว่างประเทศขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ นายทุนนายหน้าเหล่านี้ก็เติบโตรวมตัวกันจัดตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้น และกลุ่มทุนการเงินนี้มีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจมากขึ้นตามลำดับ โดยลดบทบาทลงหลังเกิดวิกฤติ พ.ศ. 2540 และสาเหตุแห่งการเติบโตใหญ่ของตระกูลนายธนาคารก่อนหน้าวิกฤติปี พ.ศ. 2540 ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายการปกป้องคุ้มครองอุตสาหกรรมธนาคาร และจำกัดการแข่งขันจากกลุ่มทุนการเงินหน้าใหม่ทั้งในประเทศและต่างประเทศ กิจการธนาคารจึงอยู่ในมือของธุรกิจไม่กี่ตระกูล เช่น ตระกูล ไสภณพานิช ตระกูลล้ำซ่า ตระกูลเดชะไพบูลย์ ตระกูลรัตนรักษ์ ตระกูลเอื้อชูเกียรติ ตระกูลมหาดำรงศักดิ์ หากหลังวิกฤตการณ์การเงิน พ.ศ. 2540 คงเหลือกลุ่มทุนการเงินคนไทยเพียง 3 ตระกูล คือ ตระกูล ไสภณพานิช ตระกูลล้ำซ่า และตระกูลรัตนรักษ์ นอกนั้น โคนทุนต่างชาติเข้ามาซื้อกิจการและบางแห่งถูกยึดเป็นกิจการของรัฐ (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2547)

กลุ่มทุนที่ปราศจากฐานอำนาจทางการเมือง การทหารในยุคเผด็จการทหารครองเมือง ช่วงตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2490 ต่อเนื่องมาหลายทศวรรษก็จะเสียเปรียบในการทำธุรกิจ ขณะที่กลุ่มที่ใกล้ชิดผู้นำทางทหารหรือรัฐบาลมักจะได้รับผลประโยชน์จากสิทธิพิเศษ และการได้รับสัมปทานธุรกิจต่าง ๆ จากภาครัฐ กลุ่มทุนอุตสาหกรรมอย่างกลุ่มปูนซิเมนต์ไทยของสำนักทรัพย์สินกลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ของตระกูลเจียรวนนท์ มีความเข้มแข็งและก้าวขึ้นสู่การเป็นทุนข้ามชาติ มีกิจการที่หลากหลาย และพึ่งพิงอำนาจรัฐในการดำเนินธุรกิจน้อยกว่ากลุ่มทุนอื่น ๆ และช่วงวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้ตระกูลนายทุนนักธุรกิจเก่าแก่หลายตระกูลกลายเป็นเจ้าสัวเยสเซอร์เดย์ ไป ขณะที่ก็เกิดกลุ่มทุนนักธุรกิจใหม่ ๆ ขึ้นมา โดยเฉพาะกลุ่มทุนสื่อสาร โทรคมนาคม กลุ่มทุนอุตสาหกรรมส่งออกที่มีบทบาทมากขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในยุคนี้

จะเห็นได้ว่าระบบทุนนิยมจะมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ เมื่อมีการแข่งขันที่ สมบูรณ์หรือใกล้เคียง และมีข้อมูลข่าวสารที่ดี รวมทั้งการทำให้ทุนขนาดเล็กแข็งแรงและมีโอกาส ทางธุรกิจเท่าเทียมกับทุนใหญ่และทุนผูกขาด หากในประเทศด้อยพัฒนาหลายประเทศมีปัญหา อันเนื่องมาจากการสะสมทุน ซึ่งเราจะพบว่าไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งทุนได้อย่าง เท่าเทียม และส่งเสริมให้เกิดการสะสมทุน หากพบว่ากระบวนการสะสมทุนของชนชั้นเจ้าของทุน ในหลายประเทศโดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนา เติบโตอย่างก้าวกระโดดเมื่อใช้อำนาจทางการเมือง ผ่านผู้แทนหรือไม่ผ่านผู้แทนที่ดี ในการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจ (Economic rent-seeking) ด้วยการพยายามแสวงหาผลประโยชน์สูงสุดจากนโยบายที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นใหม่โดยกีดกันไม่ให้ ผู้อื่นเข้าร่วมในกิจกรรมดังกล่าว (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2547)

แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น (Community power structure)

การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นและชนชั้นนำ เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นในสังคม ตะวันตกที่มีมานาน หากอาจกล่าวได้ว่าการศึกษาที่เป็นระบบและอธิบายได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ได้แก่ การศึกษาของนักสังคมวิทยาการเมืองชาวอิตาลี คือ วิลเฟรโด พारेโต (Vilfredo Pareto) กับ กิตาโน มอสคา (Gaetano Mosca) และ โรเบิร์ต มิเชลส์ (Robert Michels) (Warren J. Samuel, 1974, Gaetano Mosca, 1939, Vilfredo Pareto, 1935 and Robert Michels, 1949) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาซึ่งมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและอธิบายในเรื่องโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น ในชุมชนของหลายคน เช่น ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเหล่านั้นเป็นการนำแนวคิดเรื่อง ชนชั้นนำ (Elite) และอำนาจ (Power) มาประยุกต์ใช้เป็นกรอบความคิดนำมาอธิบายโครงสร้างอำนาจ ท้องถิ่นนี้ เช่น งานวิจัยของฮันเตอร์ (Hunter), ดาห์ล (Dahl) และ มิลเลอร์ (Miller) และในภายหลัง ในการศึกษาของนักวิชาการชนชั้นนำนิยมรุ่นหลังอย่างดอมฮอฟฟ์ (Domhoff, 1990) เป็นต้น

ทั้งนี้จะพบว่า ในการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำและอำนาจ ที่ผ่านมามีการให้ความหมายของ ทั้งสองเรื่องอาจกล่าวได้ดังนี้ (สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528, หน้า 6-7)

ชนชั้นนำ (Elite) หมายถึง กลุ่มบุคคล (Social group) ที่ครอบครองทรัพย์สินสมบัติ อำนาจ ตำแหน่ง เกียรติยศ และมีชื่อเสียงในปริมาณที่มากกว่ากลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในสังคม และกลุ่มบุคคล ชนชั้นนำเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีอำนาจและผูกขาดการตัดสินใจในชุมชน โคนสามารถควบคุมและ ชี้นำการกระทำหรือการมีพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนได้

ส่วนในเรื่อง อำนาจ (Power) นั้น เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relation pattern) ซึ่งอำนาจจะมีไม่ได้ หากไม่มีความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ทางสังคม นี้จะก่อให้เกิดการติดต่อระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นนำ ชนชั้นนำกับประชาชน และประชาชนกับ

ประชาชน ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ก่อให้เกิดแบบแผนหรือรูปแบบของอำนาจ (Power pattern) ซึ่งอาจออกมาในรูปของการมีอำนาจครอบงำอย่างเด็ดขาดหรือครอบงำในความสัมพันธ์เท่านั้น

ดังนั้นอำนาจคือความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะผู้ที่มีอำนาจสามารถควบคุมและมีอิทธิพลเหนือการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้ไม่มีอำนาจให้กระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยผู้ไม่มีอำนาจต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับโทษและบังคับให้ปฏิบัติตามนั้น

และในส่วนของโครงสร้างอำนาจ (Power structure) จะหมายถึง เนื้อหาซึ่งเป็นแบบแผนของความสัมพัทธ์ภายในโครงข่ายของความสัมพัทธ์เชิงอำนาจ ซึ่งอาจเป็น โครงสร้างขนาดใหญ่หรือเล็ก และอาจเป็น โครงสร้างอำนาจแบบผูกขาดหรือกระจายอำนาจสู่บุคคลหลายกลุ่มก็ได้ ในส่วนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นนั้น โดยทั่วไปแล้วบุคคลที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจก็คือชนชั้นนำในชุมชนนั้น ๆ นั่นเอง (นาตาชา วซินดิลก, 2540, หน้า 16; สมจิต ปัญญาศักดิ์, 2528, หน้า 7)

สำหรับการทบทวนแนวคิดและวิธีการศึกษาในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาโดย ทบทวนจากการศึกษาในเรื่อง โครงสร้างอำนาจในสหรัฐอเมริกาที่มีมานาน โดยที่ในบริบทของการศึกษา และการกล่าวถึงชุมชนของสหรัฐอเมริกาจะใช้คำว่า โครงสร้างอำนาจชุมชน (Community power structure) ซึ่งในความหมายดังกล่าวเมื่อเทียบเคียงกับคำว่าท้องถิ่นของไทย อาจเทียบเคียงกันได้ ดังนั้น การใช้ทฤษฎีแนวคิด และการกล่าวถึง ต่อจากนี้ไปจะใช้คำว่า โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยถือเป็นความหมายในแนวทางเดียวกับ โครงสร้างอำนาจชุมชนที่มีการศึกษาในสหรัฐอเมริกา

ในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกานั้น มีการศึกษา 2 ระดับ คือ ระดับมหภาค และระดับจุลภาค หรือระดับชาติและชุมชน การศึกษาในระดับชาตินั้นเป็นการศึกษาที่มีขอบข่ายกว้างและค่อนข้างยากที่จะเข้าถึงข้อมูลอย่างแท้จริง ในปัจจุบันการศึกษาระดับนี้จึงลดบทบาทความนิยมลง มีเพียงการศึกษาในระดับชุมชน เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ไม่กว้าง และมีขอบเขตที่ผู้สนใจจะเข้าศึกษาได้ โดยนำหลักการและวิธีการของการศึกษาโครงสร้างในระดับชาติมาใช้ (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 21)

แนวทางในการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เป็นที่นิยมใช้ในการศึกษาคือแนวคิดชนชั้นนำ แต่อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากแนวคิดชนชั้นนำแล้วยังมีแนวทางการศึกษาตามแนวคิดอื่นอีก ได้แก่ แนวคิดแบบมาร์กซิสต์ แนวคิดแบบพหุนิยม และแนวคิดพหุภาคี

สำหรับการศึกษาโครงสร้างอำนาจตามแนวมาร์กซิสต์ (Marxism) (นาตาชา วซินดิลก, 2540, หน้า 17-23) เป็นการศึกษาในแง่ของการแข่งขันระหว่าง 2 ชั้น (Dichotomous) คือ ชนชั้น

ผู้ปกครองซึ่งเป็นชนชั้นนายทุน (Capitalist class) เป็นชนกลุ่มน้อยที่ไม่ได้ทำการผลิตแต่สามารถควบคุมวิธีการผลิตไว้ได้ และยังสามารถควบคุมการดูดซับผลผลิตส่วนเกินจากชนกลุ่มใหญ่ผู้ทำการผลิตอีกด้วย และชนชั้นผู้ได้ปกครอง ซึ่งเป็นชนชั้นกรรมาชีพ (Working class) เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่เป็นผู้ทำการผลิต แต่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของชนกลุ่มน้อยดังกล่าว และผลจากการต่อสู้ระหว่างชนชั้นในสังคมยุคหนึ่งจะก่อให้เกิดชนชั้นในลักษณะใหม่ (นาตาชา วซินดิลก, 2540, หน้า 17) และที่เกิดขึ้นคือชนชั้นนายทุนอันเป็นผลผลิตมาจากทุนนิยม ซึ่งชนชั้นนายทุนนี้ ในเวลาต่อมาการศึกษาโครงสร้างอำนาจตามแนวมาร์กซิสต์ ได้ถูกนำไปผนวกกับการศึกษาตามแนวชนชั้นนำ ชนชั้นนายทุนเหล่านี้ ก็คือชนชั้นปกครอง (Rulling class) นั่นเอง

แนวคิดชนชั้นนำนิยม (Elitism)

การศึกษาวิเคราะห์ตามแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มีฐานจากการขยายตัวของประชาธิปไตย ในตะวันตกตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 ได้รับความสนใจและยอมรับว่าแนววิเคราะห์ที่สำคัญในการศึกษารัฐศาสตร์ โดยมีฐานความคิดว่า อำนาจทางการเมืองจะอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยเพียงไม่กี่คนที่มิพบทาบในการตัดสินใจทางการเมือง ที่เรียกว่า ชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครอง ซึ่งในแต่ละสังคมจะประกอบด้วย ชนชั้นนำ และปวงชนชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจจะมีจำนวนน้อย และปวงชนผู้ไร้อำนาจจะมีจำนวนมาก (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, หน้า 27 อ้างถึงใน นาตาชา วซินดิลก, 2540, หน้า 19) มีนักปรัชญาคนสำคัญในสำนักชนชั้นนำนิยม ได้แก่ Vilfredo Pareto (1935), Gaetano Mosca (1939), Harold D. Lasswell และ Daniel Learner ซึ่งได้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นให้มีลักษณะ เป็นทฤษฎีที่ทันสมัยขึ้นในต้น ศตวรรษที่ 20

ทั้งนี้แนวคิดของ Mosca และ Pareto นั้นมีทัศนะต่อทฤษฎีชนชั้นนำนิยมว่า ในทุกสังคมจะประกอบไปด้วย 2 ชั้น คือ ชนชั้นปกครอง และชนชั้นที่ถูกปกครอง ซึ่งชนชั้นปกครอง คือคนกลุ่มน้อย แต่ทำหน้าที่ปกครองและผูกขาดอำนาจ รับผลประโยชน์จากอำนาจ ครอบงำคนส่วนใหญ่ซึ่งผู้ถูกปกครอง ทั้งนี้เนื่องมาจากชนชั้นปกครองเหล่านั้นมีความสามารถจัดการได้ดีกว่า สำหรับการศึกษเกี่ยวกับแนวคิดชนชั้นนำในระดับชาติ นักคิดที่มีชื่อเสียงในยุคต่อมาที่ได้รับการยกย่องและยอมรับมากคือ ซี. ไรท์ มิลล์ (C. Wright Mills) ในงาน “The Power Elite” (1956) (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 22-23) ซึ่งมิลล์ให้ความเห็นว่าสังคมอเมริกาอยู่ภายใต้ความครอบครองของปัจเจกชนจำนวนไม่กี่พันคน อันเป็นความเห็นในแนวทางเดียวกับนักคิดในสำนักชนชั้นนิยม และกล่าวว่าในจำนวนไม่กี่พันคนที่เป็ชนชั้นนำ เป็นผู้ทรงตำแหน่งสำคัญในองค์กรราชการของรัฐบาล บริษัท หรือสมาคมเอกชน และมีการยึดอำนาจควบคุมสถาบันของสังคมไว้ บุคคลชั้นนำเหล่านี้ คือผู้นำทางเศรษฐกิจ อันได้แก่ บุคคลชั้นนำในวงการธุรกิจ ผู้นำทาง

การเมืองอันได้แก่ บุคคลที่มีตำแหน่งทางการเมืองในองค์กรของรัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาลกลาง (Federal) และกลุ่มผู้นำทางทหาร อันได้แก่ แม่ทัพนายกองทั้งสามเหล่าทัพ โดยสามกลุ่มหลักนี้ (ข้าราชการ ทหาร และนักธุรกิจ) เรียกว่า ชนชั้นนำทางอำนาจ (Power elite) ซึ่งจะพบว่าผู้นำทางด้านเศรษฐกิจจะมีบทบาท ความสำคัญมากกว่าผู้นำทางด้านอื่น ๆ ฉะนั้นแนวความคิดนี้ จึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับแนวคิดของ มาร์กซ์ ด้วย นอกจากนั้น มิลล์ ยังเน้นว่าผู้นำทั้งสามกลุ่ม จะมีการประสานผลประโยชน์เข้าด้วยกัน และมีความใกล้ชิดกันมากจนเกิดระบบสายสัมพันธ์ ระหว่างผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดการปกครองอันมีการยึดเหนี่ยวอย่างแน่นหนาระหว่างกลุ่มผู้นำระดับสูงในสังคมอเมริกาตามมา (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2527, หน้า 42-44 และเบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 22)

อย่างไรก็ตามคนทั้งสามกลุ่มในชนชั้นนำเหล่านี้จะมีคุณลักษณะสำคัญคือ มีความเหมือนกันในทางสังคม กล่าวคือ เป็นชนชั้นที่มีต้นกำเนิดจากสถานภาพสังคมเดียวกัน มีเอกภาพเชิงค่านิยมที่ตกลงร่วมกันระหว่างกลุ่มชนชั้นนำด้วยกันเอง และมีปฏิสัมพันธ์ทั้งแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวและแบบที่เป็นทางการผ่านสมาคม (พิชาย รัตนดิถกณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 19)

ในส่วนของการศึกษาในระดับชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 22) งานเด่นที่สุดคือ งานของ ฮันเตอร์ คือ Community Power Structure (1953) ซึ่งเป็นการศึกษาโครงสร้างอำนาจในเมือง แอตแลนต้า (Atlanta) ผลการศึกษาพบว่า โครงสร้างอำนาจของเมืองถูกปกครองโดยกลุ่มชนชั้นนำที่มีอิทธิพลเพียง 40 คนเท่านั้น และผู้มีอิทธิพลส่วนใหญ่เป็นเจ้าของธุรกิจ บริษัทการเงิน และอุตสาหกรรม ทำให้โครงสร้างอำนาจชุมชนมีลักษณะเป็นพีระมิดแห่งอำนาจ ซึ่งผู้ที่มีอำนาจจะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น นอกจากนั้น ในการศึกษาแล้วยังพบว่าผู้นำทางเศรษฐกิจแบบแฝง (Covert economic elite) จะเป็นผู้ชี้แนะการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในชุมชน แม้จะเข้าสู่อำนาจอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม (Dye, 1997, pp. 377-379; เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 22)

มีการศึกษาโครงสร้างอำนาจในระดับท้องถิ่นของอเมริกา โดย โรเบิร์ต และ ลินด์ (Robert and Lynd) ซึ่งศึกษาที่เมือง Muncie และ Indiana ปรากฏว่า เมืองเหล่านี้มีบุคคลเพียงกลุ่มเดียวที่มีอำนาจผูกขาดไว้ คือตระกูลบอลล์ (Ball) โดยเป็นเจ้าของธุรกิจใหญ่แทบทั้งหมดของเมือง ไม่ว่าจะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ โรงงานผลิตสินค้า ธนาคาร และสถานศึกษา

ต่อมาการศึกษาของ (Pellegrin and Coates) ซึ่งศึกษาเพื่อยืนยันแนวความคิดของ ฮันเตอร์ โดยศึกษาที่เมือง บิ๊กทาวน์ (Bigtown) ได้ข้อสรุปที่คล้ายคลึงกับของ ฮันเตอร์ คือมีคนกลุ่มน้อย ซึ่งทำหน้าที่ในการจัดทำนโยบาย และมีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ ของ

ชุมชน และนอกจากนี้ มิลเลอร์ (Miller) ได้ศึกษาเมือง แปซิฟิก ซิตี้ (Pacific City) พบว่า ผู้นำทางธุรกิจเป็นกลุ่มผู้มีอิทธิพลสำคัญ (Key influentials) ในท้องถิ่น โดยมีอำนาจครอบงำโครงสร้างอำนาจ และการตัดสินใจต่าง ๆ ทั้งยังผูกขาดอำนาจการตัดสินใจไว้ที่สำคัญเพียงกลุ่มเดียว นอกจากนั้นภายในโครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำ กลุ่มผู้นำเหล่านี้ยังมีความสัมพันธ์เชิงสังคมกับกลุ่มอื่น ๆ อีกด้วย (Dye, 1997, pp. 376-377; เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 23)

จะพบว่าแนวความคิดของกลุ่มนักคิดสำนักชนชั้นนิยมนี้ปรากฏในงานเขียนต่าง ๆ อาทิ พारेโต (Vilfredo Pareto) ได้กล่าวไว้ว่า “ทุก ๆ คน จะถูกปกครองโดยชนชั้นนำซึ่งถูกเลือกสรรขึ้นมาจากราชชน” และทัศนะของมอสคา (Mosca) ที่ว่า “ในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมด้อยพัฒนาหรือสังคมที่เจริญจะมีคนอยู่ 2 ชั้น คือชนชั้นผู้ปกครอง และชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นปกครองมีจำนวนน้อยเป็นผู้ปฏิบัติภาระหน้าที่ทางการเมือง ผูกขาดอำนาจ กอบโกยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ในขณะที่อีกชนชั้นหนึ่งมีจำนวนมาก ถูกกระทำ และถูกควบคุมโดยชนชั้นในกลุ่มแรก” ซึ่งลาสเวลล์, เลิร์นเนอร์ และ รอทเวลล์ (Lasswell, Lerner & Rothwell, 1952) ได้กล่าวถึงในเรื่องเดียวกันนี้ไว้ว่า

“การค้นพบว่าการตัดสินใจในสังคมขนาดใหญ่ของทุกสังคมอยู่ในกำมือของคนจำนวนน้อยนั้น ยืนยันว่าเป็นความจริงที่ว่า รัฐบาลทั้งหลายต่างเป็นรัฐบาลของคนจำนวนน้อย ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลในนามของคนจำนวนน้อย คน ๆ เดียว หรือคนหมู่มากก็ตาม”

ทั้งนี้ นักวิชาการชนชั้นนำนิยมรุ่นหลัง อย่างดอมฮอฟฟ์ (Domhoff, 1990) ได้สรุปสาระสำคัญของชนชั้นนำนิยมไว้ว่า (จุมพล หนิมพานิช, 2529, หน้า 30-31)

1. สังคมโดยทั่วไปประกอบด้วยคนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและกลุ่มใหญ่ที่ไม่มีอำนาจ คนกลุ่มน้อยเท่านั้นที่เป็นผู้จัดสรรหรือแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าเพื่อสังคม ขณะที่คนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องเลย
2. คนกลุ่มน้อยที่ทำการปกครอง โดยทั่วไปมีลักษณะแตกต่างไปจากคนกลุ่มใหญ่ ส่วนใหญ่มาจากส่วนของสังคมที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูง
3. การเคลื่อนไหวของคนกลุ่มใหญ่ที่มีชนชั้นนำเพื่อก้าวไปสู่ตำแหน่งหรือสถานะชนชั้นนำมักเป็นไปอย่างเชื่องช้าและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อรักษาไว้ซึ่งเสถียรภาพความมั่นคง ขณะเดียวกันพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิวัติ และผู้มีโอกาสขึ้นไปสู่สถานะดังกล่าวส่วนใหญ่ ได้แก่ ผู้ที่ยอมรับค่านิยมของคนกลุ่มน้อยที่เป็นชนชั้นนำ
4. คนกลุ่มน้อยหรือชนชั้นนำเหล่านี้ยอมรับค่านิยมของระบบสังคมและร่วมกันรักษาไว้

5. เมื่อเป็นเช่นนี้ นโยบายของรัฐโดยทั่วไปจึงมิได้สะท้อนความต้องการของประชาชน แต่ค่อนข้างจะเป็นความต้องการของชนชั้นนำมากกว่า การเปลี่ยนแปลงนโยบายโดยทั่วไปจะมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน

6. ชนชั้นนำโดยทั่วไปมีอิทธิพลต่อคนส่วนใหญ่มากกว่าคนส่วนใหญ่ที่มีอิทธิพลของชนชั้นนำ (โอพาร์ ถิ่นบางเตียว, 2554, หน้า 29)

จะเห็นได้ว่า โดยสรุปนั้นนักคิดที่สำคัญที่ศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแนวทางแบบชนชั้นนำ เชื่อว่าทุกท้องถิ่นจะมีคนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่เป็นผู้ใช้อำนาจเหนือทรัพยากรและบุคคลในสังคม และสามารถควบคุมผลการตัดสินใจที่สำคัญ ๆ ในท้องถิ่น (นาตาชา วซินดิลก, 2540, หน้า 20)

จากฐานคติของแนวความคิดชนชั้นนำที่ว่าด้วยการแบ่งชั้นทางสังคม ซึ่งนักรัฐศาสตร์กลุ่มสำนักคิดนี้ได้อธิบายไว้ จะพบว่าการศึกษาเพื่อแบ่งชั้นทางสังคม จะพิจารณาจากความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจ ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเกียรติยศ และความไม่เท่าเทียมกันทางด้านอำนาจของคน ดังนั้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นมิติที่สำคัญก่อให้เกิดการแบ่งชั้นทางสังคม (Social stratification) กลุ่มบุคคลที่มีอำนาจ เกียรติยศ และทรัพย์สินในระดับเดียวกันจะถือว่าอยู่ในชั้นเดียวกัน ซึ่งเมื่อแบ่งชนชั้นอย่างคร่าว ๆ แล้วจะได้ 3 ชั้นด้วยกันคือ ชั้นสูง (Upper class) ชั้นกลาง (Middle class) และชั้นต่ำ (Lower class) ซึ่งฐานคติของการแบ่งชั้นทางสังคมนี้ปรากฏในทฤษฎีการแบ่งชั้นทางสังคมของ Reinhard Bendix และ Seymour Martin Lipset (ชื่อเรื่อง Class, status and power: Social stratification in comparative perspective) (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2529, หน้า 14) ดังนี้

1. อาชีพบางอาชีพ มีความสำคัญกว่าอาชีพอื่นในสังคม ตำแหน่งทางอาชีพบางตำแหน่งมีการทำหน้าที่สำคัญกว่าตำแหน่งอื่น ๆ และตำแหน่งบางตำแหน่งที่ว่านั้นจะต้องอาศัยทักษะพิเศษจึงจะปฏิบัติได้

2. ในสังคมหนึ่ง ๆ จะมีบุคคลจำกัดจำนวนหนึ่งเท่านั้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถพอที่จะเอาไปฝึกฝนอบรม ให้เป็นผู้มีทักษะอันควรแก่ตำแหน่งเหล่านั้นได้ (Talented people)

3. ในการที่จะเปลี่ยนความสามารถ (Talent) ให้กลายเป็นทักษะจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลา เพื่อการศึกษาอบรมชั่วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งผู้รับการศึกษอบรมจำเป็นต้องยอมเสียสละบางสิ่งบางอย่าง ตลอดช่วงที่อยู่ในระยะของการศึกษาอบรมนั้น

4. ในการที่จะชักนำให้บุคคลที่มีความสามารถ ยอมเสียสละบางสิ่งบางอย่าง เพื่อเข้าไปรับการศึกษอบรมนั้น ตำแหน่งของเขาในวันข้างหน้าจะต้องมีสิ่งจูงใจ ซึ่งจะเป็นรูปของความแตกต่าง นั่นก็คือความแตกต่างในสิทธิพิเศษและโอกาส ที่บุคคลเหล่านี้จะพึงได้รับรางวัลตอบแทน

อันเป็นสิ่งของที่มีอยู่น้อย แต่เป็นที่พึงปรารถนา สังคมจะต้องมอบสิ่งนี้ให้เขา

5. สิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาและมีอยู่เป็นจำนวนน้อย จะประกอบไปด้วยสิทธิและสิทธิพิเศษที่ผูกพันหรือติดอยู่กับตำแหน่งเหล่านั้น และจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการยังชีพ ความสุขสบาย การแสวงหาความเพลิดเพลิน การเคารพต่อตนเอง และการพัฒนาอีโก้ (Ego) ของตน

6. ความแตกต่างในโอกาสที่จะเข้าถึงหรือได้รับรางวัลตอบแทนจากสังคมนี้เอง ที่ทำให้คนในระดับชั้นต่าง ๆ (Strata) หรือส่วนต่าง ๆ ของสังคมมีเกียรติภูมิ (Prestige) และได้รับการยกย่องนับถือไม่เท่ากัน สิ่งเหล่านี้ทำให้ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม หรือการจัดลำดับชั้นทางสังคมบังเกิดขึ้น และมีลักษณะถาวร

7. การแบ่งชั้นทางสังคม เป็นสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ต่อสังคม เพราะจะทำให้ทำงานด้านต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จได้ และเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ไม่ว่าจะเป็นสังคมใด

นอกจากนี้แล้ว การที่คนอยู่ในระดับชั้นทางสังคมที่ต่างกันจะทำให้โอกาสของชีวิต (Life Chance) และท่วงทำนองของการใช้ชีวิต (Style of life) แตกต่างกันด้วย ดังนั้นปรากฏการณ์ที่พบเห็นกันได้โดยทั่วไปในทุกสังคมก็คือ จะเกิดความแตกต่างในลักษณะทางชนชั้น (Classes) และกลุ่มแห่งสถานภาพ (Status group) (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2529, หน้า 15-21)

สำหรับคำว่าชนชั้นนั้น กลุ่มนักคิดสำนักชนชั้นนิยม กล่าวไว้ว่าเป็นการแบ่งคนไปตามผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขสังคมที่เน้นหนักในการผลิตสินค้า และตลาดของแรงงาน คนที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการครอบครองสินค้า และโอกาสแห่งรายได้ต่างกันจะแยกกันออกเป็นกลุ่ม คนแต่ละกลุ่มที่มีปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจร่วมกัน ทำให้เกิดโอกาสชีวิตเหมือน ๆ กัน

สำหรับโอกาสและผลประโยชน์ที่ร่วมกันนี้ เวเบอร์ (Weber) เรียกว่า “เงื่อนไขแห่งชนชั้น” (Class in situation) ซึ่งเป็นโอกาสของคนในการตอบสนองต่อเงื่อนไขในการผลิตสินค้า ทำให้โอกาสในการใช้ชีวิต และประสบการณ์ชีวิตส่วนตัวมีความคล้ายคลึงกัน ในสังคมแบบนี้โอกาสในกลไกการตลาด (Chance in market) จะเป็นตัวตัดสินสำคัญที่กำหนดชะตากรรมชีวิตร่วมกันของปัจเจกบุคคล (Max Weber, 1968, p. 7)

อย่างไรก็ดี ทางสถานภาพชนชั้นยังไม่มี ความแน่นอนเท่ากับอีกสิ่งหนึ่งคือ สถานภาพหรือกลุ่มแห่งสถานภาพ (Status groups) ในแต่ละสังคมเส้นทางชีวิตของคนจะถูกกำหนดโดยการประเมินค่าของสังคมต่อสิ่งที่เห็นว่าเป็นเกียรติยศ (Honor) เกียรติอันนี้อาจจะเป็นสิ่งที่กระจายออกในวงกว้าง หรือผูกขาดอยู่ในชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งก็ได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าทรัพย์สินสมบัติมิใช่ตัวกำหนดสถานะทางสังคมของคนแต่เพียงอย่างเดียว ถ้าเป็นระยะเวลาอันสั้น เพราะว่าเป็นระยะยาวแล้วอาจจะไม่มีความแน่นอนก็ได้ สิ่งที่น่าจะแน่นอนกว่าก็คือ จะมีการแบ่งชั้นด้วยสถานภาพทางสังคมที่

เกิดจากค่านิยมบางอย่างที่สังคมเห็นว่าเป็นท่วงทำนองชีวิต (Style of life) อันพึงปรารถนา นำมาสู่การแบ่งชั้นทางสังคมโดยใช้ “กลุ่มแห่งสถานภาพ” บนพื้นฐานของท่วงทำนองการใช้ชีวิตนี้ปรากฏให้เห็นในสังคมทุกแห่งแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาที่ถือว่าเป็นประชาธิปไตย ตัวอย่างเช่นจะมีก็แต่คนในละแวกถนนเดียวกันเท่านั้นที่ถูกละเลยให้เข้าสังคมของคนรวย ชั้นสูง เพราะมีการจีตวงจำกัด การคบค้าสมาคม (Social intercourse)

การกำหนดแหวดวงการคบค้าสมาคม อาจเห็นได้จากการจำกัดวงการแต่งงานในกลุ่มสถานภาพสังคมเดียวกัน คนที่มีคุณสมบัติพอเพียงเท่านั้นจึงจะมีการติดต่อสมาคมด้วย มีการเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่ เชิญชวนกัน ยิ่งไปกว่านั้นการจำแนกแยกแยะคนในสังคมด้วยวิธีดังกล่าว จะถูกพัฒนาขึ้นมาในสังคมสมัยใหม่ทุกแห่งด้วยประเพณีของการยอมรับแฟชั่นบางอย่าง (The fashion) ซึ่งเป็นค่านิยมที่ครอบงำสังคมอยู่ในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ เพราะการยอมรับแฟชั่นเช่นนี้ ทำให้คนจำนวนไม่น้อยต้องเสแสร้ง (Pretends) แสดงตนว่ามีคุณสมบัติเป็นสุภาพบุรุษ หรือ อย่างน้อยที่สุด ก็ต้องทำให้เกิดความประทับใจเมื่อแรกเห็น (Prima facie) เพื่อที่เขาจะได้รับการปฏิบัติตอบในลักษณะเดียวกันสามารถเข้าสังคมชั้นสูงได้ เพื่อโอกาสในการได้เข้าทำงานในสถาบันที่มีความมั่นคง และที่เหนือสิ่งอื่นใดก็คือเพื่อการคบค้าสมาคมและได้แต่งงานกับครอบครัวที่มีเกียรติ

การแบ่งชั้นคนในสังคมด้วยสถานภาพจะดำเนินไปควบคู่กับการผูกขาด อุดมคติ สินค้าทางวัตถุ และโอกาสทางสังคมด้านต่าง ๆ ของคนกลุ่มหนึ่งในลักษณะที่ทำให้เราต้องยอมรับว่านี่คือแบบฉบับที่ต้องยึดถือ (Typical) ความสามารถในการครอบครองเกียรติยศ และทรัพย์สินอันเป็นที่พึงปรารถนาของทุกคนในสังคม (Honorioific preferences) จะถูกผูกขาดอยู่ในคนกลุ่มเดียว ทำให้คนพวกนี้ได้แต่งงานด้วยอาภรณ์พิเศษ หูหระา กินอาหารที่มีราคาแพง อย่างที่คนอื่นหาไม่ได้ มีอาวุธพิเศษอยู่ในมือ และมีสิทธิได้บริโภคนงานทางศิลปวรรณคดี และดนตรีของคนชั้นสูง (Weber, 1968 , pp. 9-10; ศรีสมภพ จิตรกรรมศรี, 2529, หน้า 16-17)

ซึ่งในที่นี้อาจสรุปได้ว่า การแบ่งสังคมตามลักษณะทางชนชั้น (Classes) เป็นการแบ่งชั้นตามความสัมพันธ์ในการผลิต และสิทธิในการครอบครองสินค้า ในขณะที่การแบ่งชั้นด้วย “กลุ่มแห่งสถานภาพ” (Status groups) เป็นหลักเกณฑ์บริโภคสินค้า (Consumption of goods) ซึ่งแสดงออกให้เห็นในรูปของ ท่วงทำนองการใช้ชีวิต (Styles of life) แต่ทว่าโดยทั่วไปแล้วมักจะมิบ่อยครั้งที่การแบ่งสังคมด้วยชนชั้นและสถานภาพมีความซ้ำซ้อนกัน ในสังคมที่มีฐานในการครอบครอง และแจกแจงผลผลิตทางสังคม มีความมั่นคงและผูกขาดในคนกลุ่มเดียว การแบ่งกลุ่มทางสถานภาพก็จะเป็นไปในทำนองเดียวกันด้วย ดังนั้นโดยทั่วไปเงื่อนไขแห่งชนชั้น (Class situation) และเงื่อนไขแห่งสถานภาพ (Status situation) จะมีความสัมพันธ์กัน (ศรีสมภพ จิตรกรรมศรี, 2529, หน้า 17-18)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า ในทุกแห่งทุกหนจะมีคนกลุ่มน้อยที่ถูกจัดว่าเป็นชนชั้นสูง ในโครงสร้างสังคมที่มีรูปเป็นยอดปิรามิด คนกลุ่มน้อย มีอำนาจ ร่ำรวย และได้รับเกียรติยศ ได้รับการยกย่องนับถือมากที่สุด สามารถครองอำนาจและควบคุมการตัดสินใจของสังคมเอาไว้ในมือ ซึ่งคนกลุ่มนี้ที่อยู่บนยอดปิรามิด คือ “ชนชั้นนำ” ดังที่ ลาสเวลล์ (Lasswell) ได้อธิบายถึงชนชั้นนำว่า “เป็นคนส่วนน้อยที่ได้สิ่งที่มีคุณค่าที่สุด คือ ชนชั้นนำ ที่เหลือก็คือ คนธรรมดา ...” (Lasswell, 1936 อ้างถึงใน ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2529, หน้า 18) ในขณะเดียวกัน แอรอน (Aron) ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับชนชั้นนำไว้ว่า “คือผู้ที่อยู่ในอันดับสูงของการลำดับชั้นทางสังคม (Hierarchy) ในแต่ละกิจกรรมทางสังคมต่าง ๆ คนพวกนี้ครอบครองตำแหน่งสำคัญที่มีอิทธิพล ไม่ว่าจะเป็ในแง่ความมั่งคั่งหรือเกียรติยศ...” (Aron, 1953, p. 204)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเรื่องชนชั้นนำ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงความเป็นกลุ่มคนส่วนหนึ่งซึ่งเป็นจำนวนน้อยที่ครอบครองตำแหน่ง และอำนาจในสังคมหนึ่ง ๆ ซึ่งคำว่าชนชั้นนำนี้ ลาสเวลล์ ก็พยายามที่จะจำแนกให้เห็นความหลากหลายของชนชั้นนำว่ามีหลายประเภทเช่นกัน เช่น ชนชั้นนำแห่งอำนาจ ชนชั้นนำแห่งความมั่งคั่ง ชนชั้นนำแห่งความรู้ แต่เพื่อให้ได้คำเดียวที่ใช้เรียกบุคคล ซึ่งเป็นชนชั้นนำ แม้จะเกี่ยวข้องกับค่านิยมที่หลายหลาย จึงเน้นที่คำว่า ชนชั้นนำ อันหมายถึงชนชั้นนำของสังคม (Lasswell, 1952, p. 19 อ้างถึงใน ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2529, หน้า 19)

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า สิ่งที่ควรพิจารณาคือ “ค่านิยม” ซึ่งชนชั้นนำในแต่ละกลุ่มจะมีความสามารถในการครอบครองสิ่งต่าง ๆ อันได้แก่ ทรัพย์สิน เกียรติยศ และอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นผู้มีความสามารถในการครอบครองสิ่งเหล่านี้ที่แตกต่างกันไป ก็มีความต่างของประเภทที่มีอำนาจครอบครองด้วย เช่น ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจก็มีความมั่งคั่งกว่ากลุ่มอื่น ชนชั้นนำทางการเมืองก็มีอำนาจมากกว่ากลุ่มอื่น และชนชั้นนำทางด้านสติปัญญา ก็มีความรู้สูงกว่ากลุ่มอื่น นอกจากนี้แล้วผู้มีความสามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าสำคัญเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่ง ยังเป็นไปได้ว่าจะสามารถครอบครองสิ่งที่มีคุณค่าอื่น ๆ ด้วย ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสะสมสิ่งที่มีคุณค่า เป็นประเพณีนิยมที่สำคัญ ดังนั้นจึงเกิดคนรวยและมีสถานภาพสูงไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งชนชั้นนำเหล่านี้จะร่วมกันครองอำนาจ มีสติปัญญา และสาขาอาชีพต่าง ๆ อยู่ด้วย

ในส่วนของการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่สำนักชนชั้นนำนิยมใช้ศึกษาชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น มักจะพบว่าการศึกษาจะมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (นาตาชา วคินดิลก, 2540, หน้า 21)

ขั้นแรก คือการระบุตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำ

ขั้นที่สอง จะสำรวจปัจจัยที่ส่งเสริมให้เป็นชนชั้นนำว่าปัจจัยใดบ้างที่อธิบายการเป็นชนชั้นนำ

ขั้นที่สาม เป็นการสำรวจระดับชั้นของอำนาจและความสัมพันธ์ทางอำนาจของชนชั้นนำในระดับอำนาจที่ต่าง ๆ กัน

ขั้นที่สี่ อาจจะเป็นการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นนำกับบุคคลทั่วไปที่ไม่ได้รับการยกย่องให้เป็นชนชั้นนำ

สำหรับการศึกษาชนชั้นนำในประเทศไทย การศึกษาที่แสดงให้เห็นภาพและความหมายของชนชั้นนำชัดเจน ได้แก่ ชนชั้นปกครอง ของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2511, หน้า 58-71) ซึ่งกล่าวว่าชนชั้นนำ คือ กลุ่มบุคคลใดก็ตามในสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญ และมีชื่อเสียง ซึ่งชนชั้นนำจึงอาจรวมถึงบุคคลหลายอาชีพ บุคคลที่มีตำแหน่งสูงมีอำนาจในหน้าที่ราชการ และในการศึกษาของจักรกฤษณ์ นรินดิศดุการ เรื่อง บุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย (2515, หน้า 21) กล่าวถึงชนชั้นนำว่า คือ บุคคลในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีคุณสมบัติที่น่าปรารถนาในระดับที่ค่อนข้างสูงเป็นพิเศษอยู่ ไม่ว่าจะอยู่เพียงประการเดียว หรือหลายประการรวมกันก็ตาม บุคคลชั้นนำอาจจะเป็นผู้ที่มีอำนาจ ได้รับการยกย่องนับถือ มีทรัพย์สิน หรือมีความสามารถหลาย ๆ ด้าน คุณสมบัติดังนี้ อาจจะเป็นเพียงประการเดียว หรือหลายประการรวมกันก็ได้ และในการศึกษาของระคม วงษ์น้อม (2527, หน้า 10) ในแนวความคิดเรื่อง ชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน กล่าวว่า ชนชั้นนำคือ คนกลุ่มน้อยที่อยู่บนจุดสุดยอดปิรามิดของการแบ่งชั้นทางสังคม คนกลุ่มน้อยที่มีอำนาจและอิทธิพลมากที่สุด ครอบครองทรัพย์สินและความร่ำรวยมากที่สุดหรือมากกว่าคนอื่นในสังคมหรือชุมชน และคนกลุ่มน้อยนี้ได้อาศัยความได้เปรียบดังกล่าวเข้าถึงหรือเข้าควบคุมการตัดสินใจของสังคมหรือชุมชนเอาไว้ ซึ่งก็คือ อำนาจปกครองนั่นเอง (โอพาร์ ถิ่นบางเตียว, 2554, หน้า 30)

ส่วนศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2529, หน้า 29-31) ได้สรุป แนวคิดของนักคิดสำนักชนชั้นนำนิยมต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ดังนี้

1. อำนาจ เกิดจากบทบาทภายในระบบสังคมของชุมชน อำนาจทางการเมืองในชุมชนจะเป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้จากอำนาจทางเศรษฐกิจและสังคม คนที่มีความมั่งคั่ง และตำแหน่งทางสังคมในชุมชนจะเป็นคนที่มีอำนาจทางการเมืองด้วยเช่นกัน

2. อำนาจจะถูกก่อรูปขึ้นในรูปของ “โครงสร้าง” กล่าวคือ สัมพันธภาพทางอำนาจมักจะดำรงอยู่อย่างถาวร ประเด็นโต้แย้งต่าง ๆ และการเลื้อยแกว่ง อาจเกิดขึ้นได้ และผ่านพ้นไปแต่คน ๆ เดียวจะคงอยู่ในฐานะที่จะใช้อำนาจในชุมชน

3. เราสามารถจะเห็นความแตกต่างระหว่างคนที่ใช้อำนาจ (ชนชั้นนำ) และคนที่ไร้อำนาจ (มวลชน) ได้อย่างชัดเจนพอสมควร

4. ความแตกต่างกันเหล่านี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันในระบบการแจกแจงทรัพยากรทางเศรษฐกิจของชุมชน ผู้นำทางธุรกิจและการเงินจะกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชนชั้นนำในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ได้มาจากการเลือกตั้ง เป็นเพียง “ลูกมือ” ของผู้มีอำนาจ ซึ่งมักจะรู้หน้าที่ของตนในการสนองตอบความปรารถนาของผู้เป็นชนชั้นนำ

5. ชนชั้นนำจะประกอบขึ้นจากคนจำนวนน้อยในชุมชน พวกนี้จะมีใช้ตัวแทนผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชนเพราะมีรายได้ที่สูงกว่า ระดับการศึกษาที่เหนือกว่า มีอาชีพการงานที่มีเกียรติกว่ามวลชนโดยทั่วไป และสำหรับสหรัฐอเมริกา นั้น พวกชนชั้นนำจะมาจาก กลุ่มเชื้อชาติที่มีความเหนือกว่าในทางวัฒนธรรม กล่าวคือ คนผิวขาวแองโกลแซกซอน ซึ่งถือศาสนาโปรเตสแตนต์

6. ที่จุดสูงสุดของระบบการเมือง อำนาจจะเกาะกลุ่มกันอย่างเห็นชัด ภาพโดอะแกรมของโครงสร้างอำนาจชุมชน จะแสดงให้เห็นในรูปปิรามิด

7. บุคคลที่เป็นชนชั้นนำ ควรจะมีความเห็นขัดแย้งกันชั่วคราวบ้าง แต่พวกเขาจะมีความเห็นร่วมกันในเรื่องผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกเขาจะสนับสนุนค่านิยมพื้นฐานที่ค้ำจุนระบบสังคมของตนเองเอาไว้

8. ชนชั้นนำไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประชาชนโดยทั่วไป แม้ว่าจะมีการเลือกตั้งหรือกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบอื่นใด ประชาชนส่วนมากจะไม่ได้รู้ข่าวสารและเฉยเมยต่อการเมือง แต่อาจไม่ถึงกับมีความรู้สึกแปลกแยกต่อระบบการเมืองในชุมชนของตน (Alienated) แน่นอนทีเดียวว่า ชนชั้นนำมักจะมีใจอคติและไม่คบกับประชาชน เพราะสำนักต่อ “คุณธรรมในจิตใจ” ของตน และต้องการหลีกเลี่ยงความรุนแรงหรือการปฏิบัติทุกวิถีทาง (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2529, หน้า 29-31)

ทั้งนี้ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2552, หน้า 19-20) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการเมืองตามแนวคิดสังคมนิยมชนชั้นนำนิยามไว้ว่า การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและเป็นปฐมบทของผลประโยชน์ทางสังคม แม้ว่าโดยส่วนใหญ่โครงสร้างการควบคุมสังคมของชนชั้นนำนั้นกระทำผ่านกลไกของรัฐ แต่ชนชั้นนำและมวลชนก็เป็นปรากฏการณ์ที่ดำรงอยู่ทั่วทุกปริมณฑลขององค์กรและชุมชน การหมุนเวียนในการครอบครองอำนาจจะเกิดขึ้นเฉพาะภายในกลุ่มสังคมเฉพาะกลุ่มหนึ่ง บุคคลที่มีได้สังกัดกลุ่มเฉพาะนี้ยากที่จะหลุดเข้าไปสู่วงจรของการมีอำนาจทางการเมือง ในการครอบงำสังคมนั้น กลุ่มชนชั้นนำจะใช้ฐานอำนาจสามแบบ คือ แบบดั้งเดิมที่อิงประเพณี แบบบารมีที่อิงคุณลักษณะของผู้นำ และแบบมิเหตุผลที่อิงกฎหมาย โดยแนวคิดชนชั้นนำมีฐานคติที่สำคัญสามประการคือ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 20)

1. การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองมีขอบเขตที่จำกัดเพียงกลุ่มสังคมที่ค่อนข้างเล็กซึ่งสมาชิกมีผลประโยชน์ร่วม มีค่านิยม ความคิด และแนวทางในการกำหนดนโยบายเหมือนกัน นโยบายการบริหารของกลุ่มเหล่านี้มิได้สะท้อนผลประโยชน์และค่านิยมร่วมของประชาชนส่วนใหญ่แต่อย่างใด

2. ผู้มีตำแหน่งทางการเมืองจะตอบสนองทัศนคติและผลประโยชน์ของสาธารณชนค่อนข้างน้อย แต่จะดำเนินงานโดยทัศนคติ และตอบสนองต่อผลประโยชน์ของตนเองเป็นที่ตั้ง และจะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่สาธารณชนคาดหวังไว้ ซึ่งสาเหตุจากการที่ระบบการเมืองขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการตรวจสอบการทำงาน หรืออาจเนื่องจากการที่บุคคลเหล่านี้มีศักยภาพในการใช้ความรุนแรง การข่มขู่ การคุกคาม ต่อผู้ที่ไม่เห็นด้วยหรือขัดขวางการทำงานของตน และ

3. ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะตัดสินใจบนพื้นฐานของการเอื้อผลประโยชน์ต่อกลุ่มของตนหรือเพื่อรักษาฐานอำนาจของตนเอง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แนววิเคราะห์การเมืองตามแนวความคิดชนชั้นนำ (Elite approach) ของนักวิชาการไทย คือเห็นว่าธรรมชาติของสังคมมี 2 ชั้นชั้นเป็นอย่างน้อย คือ ชนชั้นนำ เป็นชนกลุ่มน้อย (Minority group) เป็นกลุ่มที่มีทรัพย์สิน อำนาจ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ และครอบครองสิ่งที่มีค่าทางสังคม ในอัตราที่มากกว่าชนกลุ่มมาก (Majority group) ของสังคม และที่สำคัญชนชั้นนำนี้จะเป็นผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งที่สามารถใช้อำนาจในการตัดสินใจทางการเมืองและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชนเอาไว้ ดังนั้น ชนชั้นนำซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยนี้ คือ ชนชั้นปกครอง (Ruling class) หรือชนชั้นแห่งอำนาจ (The power elite) ส่วนชนชั้นที่ไม่มีส่วนในการปกครองก็จะถูกปกครองโดยชนชั้นปกครอง ซึ่งเรียกว่า ชนชั้นถูกปกครอง (Non-governing class) หรือมวลชน (Mass) กลุ่มนักวิชาการกลุ่มนี้เชื่อว่า ชนชั้นนำนิยม คือ กลุ่มคนที่มีอำนาจทางการเมืองจะถูกรวมความอยู่ในกรอบของชนชั้น (Bottomore, 1993) ผู้เป็นเจ้าของตำแหน่งใหญ่ ๆ ที่รวมสถาบันการจัดช่วงชั้น ชนชั้นนำจะเป็นผู้ผูกขาดการใช้อำนาจทางการเมืองการเปลี่ยนแปลงอยู่ในขอบเขตที่จำกัด ชนชั้นนำจะมีลักษณะพื้นฐานทางสังคมที่เหมือนกัน เป้าหมายที่สำคัญของชนชั้นนำ คือ เข้ามามีบทบาทโดยตรงในรัฐถึงจะมีตำแหน่งอยู่น้อย ถ้าหากว่าอำนาจที่นั่นมีความสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของชนชั้นนำ ดังนั้น ชนชั้นนำ ส่วนใหญ่จึงเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายอำนาจของชนชั้นนำจะมีขอบเขตจำกัดและความมั่นคงสูง การกระจายอำนาจอยู่ในกลุ่มของชนชั้นนำเท่านั้น (Witt, 1982, pp. 9-11 อ้างถึงใน โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2554, หน้า 30-31)

สำหรับในงานวิจัยนี้เห็นว่า โครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำคือ โครงสร้างอำนาจที่มีแบบแผนความสัมพันธ์ที่อำนาจกระจุกตัวที่คนกลุ่มน้อย (Minority) ของสังคม สังคมมีลักษณะ

เป็นปิรามิด คนกลุ่มน้อยที่เป็นชนชั้นนำกลุ่มสังคม (Social group) ที่อยู่บนยอดปิรามิด ในสังคม มีการแบ่งชั้น (Social stratification) แม้จะไม่ใช่เป็นทางการก็ตาม ชนชั้นนำเหล่านี้พยายามที่จะบริหารจัดการเพื่อการครอบงำหรือปกครองคน (Domination) ควบคุมการใช้ทรัพยากรในทุก ๆ ด้าน ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งความมั่งคั่งในทรัพย์สิน ตำแหน่งบังคับบัญชา ทักษะความรู้หรือสถานภาพทางสังคม เข้าถึงและมีข้อมูลสารสนเทศมากกว่าคนในส่วนล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้รวมถึงความสามารถในการให้ทุนให้โทษ ซึ่งโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำเกิดจากการสร้างเครือข่ายอำนาจขององค์กรต่าง ๆ และโยงกันเป็นโครงสร้างอำนาจ เนื่องจากเครือข่ายเปรียบเสมือนอิฐบล็อก (Building block) ที่ก่อรูปโครงสร้างขึ้นมา และภายใต้โครงสร้างแบบนี้ จะพบว่ามีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการกระจุกตัวของอำนาจกับความมั่งคั่ง กล่าวคือ กลุ่มที่มีอำนาจก็จะมี ความมั่งคั่ง ในทางกลับกันกลุ่มที่มีความมั่งคั่งก็จะเข้ามามีอำนาจด้วย (ชัชชนันต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัชชนันต์ เครือนวน, 2555; ระดม วงษ์น้อม, 2527; Domhoff, 2002; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2552)

มีการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจในระดับชุมชนหรือท้องถิ่นของไทย ที่ทำให้เห็นภาพของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทย ว่าชนชั้นนำเป็นโครงสร้างอำนาจที่สำคัญได้แก่

การศึกษาของโอพาร์ ถิ่นบางเตียว (2555) ศึกษาเรื่อง พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยมีแนวคิดชนชั้นนำ เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยเป็นการศึกษาแนวประวัติศาสตร์โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งข้อสรุปของการศึกษาการก่อรูปชนชั้นนำผู้มีอำนาจทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามบริบทได้แก่ เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ ฐานทางเศรษฐกิจและบริบทการเมือง และกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองมีการกระจุกตัวของอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในรูปตระกูลใหญ่ภายในจังหวัดเพียงไม่กี่ตระกูล ทั้งนี้กลุ่มตระกูลชนชั้นนำมีกระบวนการสะสมทุนทางเศรษฐกิจมาอย่างยาวนานจนมีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจมีลักษณะเป็นนายทุนท้องถิ่นและได้แปรความร่ำรวยและสถานภาพสูงทางเศรษฐกิจให้กลายเป็นอำนาจทางการเมืองในจังหวัด

ทั้งนี้ในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำผู้มีอำนาจทางการเมืองภายใต้โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีความสัมพันธ์กับกระบวนการสะสมทุนทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของตระกูลชนชั้นนำผู้มีอำนาจทางการเมือง นอกเหนือจากนั้น กลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองจะผลักดันคนในตระกูลเข้าสู่อำนาจทางการเมืองภายในจังหวัดเพื่อการสถาปนาอำนาจของตระกูลตนให้เป็นชนชั้นนำทางการเมืองระดับจังหวัด

แอนดรู เทอร์ตัน (2533, หน้า 31-74 อ้างถึงใน อนุสัญญา ภูซงคกุล, 2533) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจท้องถิ่นและความแตกต่างทางชนชั้นในชนบท พบว่า ในท้องถิ่นชนบทปัจจุบันมิได้มีลักษณะเป็นเนื้อเดียวกัน (Homogeneous) แต่มีการแตกตัวออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ (Social differentiation) สองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มชนชั้นนำและชาวบ้านผู้ยากจน เนื่องจากในหมู่บ้านส่วนใหญ่จะมีครัวเรือนส่วนน้อยที่มีความมั่งคั่ง มีอำนาจควบคุมทรัพยากรและอิทธิพลกับอำนาจซึ่งทำให้พวกเขาแยกต่างออกไปจากคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน และถือเป็นคนระดับนำในหมู่บ้านในปัจจุบันเป็นจำนวนมากที่เดียวที่มีความสามารถมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับในการสืบทอดลักษณะทางสังคมของกลุ่มตนเองในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นนายทุนขนาดกลางหรือขนาดย่อมภายในหมู่บ้าน คนกลุ่มนี้สามารถเข้าไปควบคุมหรือผูกขาดอย่างได้ผลในคณะกรรมการชุดต่าง ๆ สมาคมหรือกลุ่มต่าง ๆ และโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่รัฐริเริ่มขึ้นและคนเหล่านี้สามารถเสริมฐานะเด่นของตนทางการเมืองและเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งโดยการอุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ (ได้แก่การอุปถัมภ์ทางสังคม ฯลฯ) ทำให้คนกลุ่มนี้ได้รับประโยชน์จากการขึงเกี่ยว ความสัมพันธ์และความชอบธรรมที่มีมาตั้งแต่เดิมและมีรากฐานอยู่กับสังคมหมู่บ้าน (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ ชัยณรงค์ เครือนวน, 2555)

รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข (2550) ได้ศึกษาเรื่อง ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน: การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ พบว่า ครอบครัวและสถานศึกษามีบทบาทหลักในการสร้างและผลิตซ้ำทุนของชนชั้นนำให้กับบุตรหลาน อันได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและทุนทางสัญลักษณ์

ทุนเศรษฐกิจ คือ ทุนที่บ่งชี้ความมั่งคั่ง แสดงออกด้วยการประกอบธุรกิจ การมีบ้านพักใจกลางเมือง การมีบ้านพักตากอากาศ สิ่งของสะสม

ทุนวัฒนธรรม สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชนิด คือ 1. ทุนที่มีอยู่ในตัวบุคคล แสดงให้เห็นได้โดยกิริยา ท่าทาง มารยาทการพูด ความสามารถทางภาษาโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ความคิด อุดมการณ์ การให้ความสำคัญกับการกีฬาและให้ความสำคัญกับครอบครัวและความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ 2. การจบการศึกษาจากสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง ชนชั้นนำที่มีทุนทางเศรษฐกิจมากจะเข้ารับการศึกษาจากสถานศึกษาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงจากต่างประเทศตั้งแต่ระดับมัธยมจนกระทั่งถึงปริญญาตรี สำหรับชนชั้นนำที่มีทุนทางเศรษฐกิจไม่มากจะเข้ารับการศึกษาจากสถานศึกษาที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงในประเทศ 3. ทุนในรูปของวัตถุ แสดงออกได้โดยการเป็นเจ้าของ เช่น วัง สิ่งของสะสม รางวัล เครื่องราชอิสริยาภรณ์ ธุรกิจ สินค้า ฯลฯ

ทุนทางสังคม คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ เครือญาติของตนเองและของกลุ่มสมรส การแต่งงาน การศึกษาและการทำงานในอาชีพ

ทุนทางสัญลักษณ์ แสดงออกด้วยชื่อนามสกุลหรือคำนำหน้าชื่อที่แสดงถึงการมีตำแหน่งทางสังคม หากเกี่ยวข้องกับสถาบันกษัตริย์จะเป็นทุนสัญลักษณ์ที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับอย่างมาก ตำแหน่งทางธุรกิจ การเมือง สังคมทั้งของบิดาและคู่สมรสของตนเอง การเป็นศิษย์เก่าจากสถาบันที่มีชื่อเสียง การแต่งงานกับลูกหลานราชสกุล ฯลฯ

ทั้งนี้ รุ่งนภา สรุปว่า ว่าทุนเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการเป็นชนชั้นนำน้อยกว่าทุนประเภทอื่น ทุนวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและทุนทางสัญลักษณ์เป็นทุนที่มีความสำคัญมากที่สุด

จักรกฤษดิ์ นริติพิศกุลการ (2513) ศึกษาเรื่อง บุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย การศึกษาของจักรกฤษดิ์เป็นการศึกษาเปรียบเทียบโครงสร้างอำนาจและชนชั้นใน 2 ชุมชน คือ ชุมชนบางทรายและชุมชนบ้านหิน โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี คือ การศึกษาจากเอกสาร การสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์ โดยนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์จากหัวหน้าครอบครัวไม่ระบุตัวผู้นำ และใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำ จากนั้นก็จะให้ผู้นำด้วยกันจัดลำดับว่าใครมีอำนาจมากกว่ากันอีกครั้งหนึ่ง แล้วผู้วิจัยนำผลที่ได้ไปคำนวณคะแนนน้ำหนักของความเป็นชนชั้นนำ หลังจากนั้นก็ค้นหาความสัมพันธ์ภายในผู้นำที่ถูกเสนอชื่อตามวิธี Sociogram ผลการศึกษาพบว่า 1. ในชุมชนทั้งสองนี้ไม่มีบุคคลชั้นนำคนใดเลยที่ปราศจากทั้งฐานะและตำแหน่งสำคัญ เนื่องจากล้วนเป็นบุคคลที่มีความสามารถ และมีช่องทางในการนำคุณลักษณะทั้งสองประการหรือประการหนึ่งประการใดมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บุคคลชั้นนำมีจำนวนน้อยและอยู่ในขอบเขตที่จำกัด 2. การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลไทย มีลักษณะเป็นการเมืองแบบตัวใครตัวมันจึงยังต้องอาศัยบุคคลชั้นนำที่เป็นผู้กว้างขวางและมีอำนาจสูง แต่ได้รับการศึกษาน้อยและไม่เคยชินต่อระเบียบข้อบังคับต่อไป การที่บุคคลชั้นนำรุ่นเก่าเป็นเช่นนี้ก็เนื่องจากมีโอกาสได้รับการศึกษาน้อย และประชาชนสมัยก่อนไม่นิยมศึกษาเล่าเรียนมากนัก ทั้งยังเคยชินกับการประกอบธุรกิจในรูปแบบที่ไม่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่มีพิธีรีตอง นั่นคือธุรกิจของครอบครัวที่เป็นมรดกตกทอดกันมา และแม้ว่าปัจจุบันคนรุ่นใหม่จะสนใจแสวงหาความรู้และมืองค์การบริหารที่เป็นระเบียบแบบแผนมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นไปอย่างช้า ๆ ทำให้ชนชั้นนำรุ่นเก่าหัวโบราณไม่อาจหมดไปได้ และยังคงมีอำนาจอยู่เช่นเดิม 3. โครงสร้างอำนาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลชั้นนำที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน เพื่อให้มีอิทธิพลครอบคลุมวงการต่าง ๆ ในชุมชนได้อย่างทั่วถึง

นลินี ต้นฐวนิตย์ (2525) ได้ศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย ศึกษาการเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการของรัฐ ซึ่งใช้วิธีการศึกษาที่เรียกว่า Snowball technique ในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสังเกตและเข้าไปมีส่วนร่วมในชุมชนประกอบด้วย เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม

ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาว่าจะทำให้โครงสร้างอำนาจเปลี่ยนหรือไม่และศึกษาถึงผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนสภาพทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาพบว่า หมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ โดยผู้นำท้องถิ่นเก่าจะถูกแทนที่ด้วยผู้นำใหม่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าจึงเกิดการแข่งขันในทางอำนาจขึ้น คือ ทั้งผู้นำเก่าและผู้นำใหม่ต่างพยายามรักษาอำนาจของตนเองเอาไว้ โดยจะแบ่งหน้าที่กันดูแลรับผิดชอบ โดยลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นทั้งหมู่บ้านที่มีและไม่มีโครงการพัฒนา ทั้งนี้เพราะหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการพัฒนาจะได้รับผลกระทบของการพัฒนาจากหมู่บ้านข้างเคียง

การศึกษาของระดม วงษ์น้อย (2527) ซึ่งศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนในชนบทซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือและภาคกลาง โดยผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดสองอย่างควบคู่กันเป็นกรอบในการศึกษา คือ 1. ผู้นำความคิดเห็น (Opinion leadership) โดยใช้วิธีการศึกษา คือ วิธีโครงข่ายทางสังคม (Sociometric method) และ 2. การศึกษาชั้นนำโดยวิธีการระบุชนชั้นนำทางชื่อเสียง ผลการศึกษาของระดม พบว่า ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำ ชนชั้นนำและผู้นำทางความคิดเห็นเกือบจะเป็นกลุ่มเดียวกัน แต่ถ้ามองจากตัวบุคคลที่ได้รับการระบุว่าเป็นผู้นำทางความคิดแล้วพบว่า ผู้นำความคิดเห็นมีลักษณะกระจายกว่าชนชั้นนำหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งชนชั้นนำทั้งหมดมักจะเป็นผู้นำความคิดเห็น แต่ผู้นำความคิดเห็นเป็นเพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่เป็นชนชั้นนำ และยังสังคมเจริญเท่าใดการแบ่งผู้นำออก 2 ประเภท ยิ่งเกี่ยวข้องรวมกันมากขึ้นเท่านั้น และการมีหรือเคยมีตำแหน่งในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลยกย่องว่าเป็นผู้นำ นอกจากนั้นยังมีข้อสรุปที่น่าสนใจ คือ ในการเปรียบเทียบระหว่างผู้นำและบุคคลทั่วไปที่มีใช้ผู้นำชุมชน โดยใช้ตัวแปรอิสระ 13 ตัว เพื่อค้นหาความแตกต่างระหว่างผู้นำกับคนที่ไม่ใช่ผู้นำ พบว่า ตัวแปรรายได้ การถือครองที่ดิน อาชีพ การศึกษา การมีตำแหน่ง การใช้สื่อสารมวลชนและการมีโลกทัศน์กว้างรวม 7 ตัวเท่านั้นที่สามารถอธิบายความแตกต่างระหว่างผู้นำและมิใช่ผู้นำ แต่ในจำนวน 7 ตัวนี้ การมีตำแหน่งและรายได้เป็นตัวแปรที่สามารถอธิบายความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมากที่สุด และยังยืนยันทฤษฎีการแบ่งชนชั้นทางสังคมและชนชั้นนำที่ว่าตำแหน่งและรายได้มีความสำคัญ แต่ฐานหลักของอำนาจและอิทธิพลจะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่มากกว่าความมั่งคั่ง ชนชั้นนำที่อยู่บนสุดในโครงสร้างปิรามิดจะมีลักษณะที่สำคัญ คือ การดำรงตำแหน่งมากกว่าคนอื่น ลักษณะรองลงมาคือความมั่งคั่ง ซึ่งหากกล่าวในแง่ของการวิเคราะห์แล้วอาจสรุปได้ว่าสังคมแบบจารีตประเพณีของไทย มีความเป็นไปได้ที่ตำแหน่งทางสถาบันเป็นตัวกำหนดฐานชนชั้นนำมากกว่าความมั่งคั่ง

ทั้งนี้แนวคิดแบบชนชั้นนำนี้ มีตัวแทนของนักคิดที่สำคัญตามที่ได้นำเสนอไปแล้วคือ Hunter (1953) และ Domhoff (2002) (ระดม วงษ์น้อย, 2527; Domhoff, 2002; ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2553) โดยที่การศึกษาโครงสร้างอำนาจของฮันเตอร์ (Hunter) ให้ความสำคัญต่อฐานอำนาจที่มาจากหลากหลายรูปแบบ เช่น ตำแหน่งทางการเมือง หรือทุนทางเศรษฐกิจ และหน่วยในการวิเคราะห์ จะให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์แบบสหวิทยาการแทนที่การใช้กลุ่มพหุนิยมหรือชนชั้น โดยเชื่อมโยงกับแนวคิดเครือข่ายอำนาจว่าได้มีการปฏิบัติหรือทำหน้าที่อย่างไร ซึ่งในขณะที่ Domhoff ก็ให้ความสำคัญกับเครือข่ายอำนาจเช่นเดียวกัน ในฐานะที่เครือข่ายอำนาจเป็นกลไกในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ เพราะเห็นว่าจุดเริ่มต้นของโครงสร้างอำนาจเกิดจากการสร้างเครือข่ายอำนาจขององค์กรต่าง ๆ และโยงกันจนก่อรูปโครงสร้าง ดังนั้นเครือข่ายอำนาจ จึงเปรียบเสมือนอิฐบล็อก (Building block) สำหรับการก่อรูปโครงสร้างขึ้นมา ในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำนั้น จะพบว่ากลไกกลางที่จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างชนชั้นนำท้องถิ่นกับประชาชนทั่วไป คือ เครือข่ายของระบบอุปถัมภ์

ทั้งนี้แนวคิดชนชั้นนำเป็นแนวคิดหลักที่นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์นำมาวิเคราะห์โครงสร้างทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นนั้นจะอาศัยแนวคิดระบบอุปถัมภ์เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งในกรณีของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดชนชั้นนำจะทำให้เห็นภาพโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาจากงานวิจัยของกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองมหาวิทยาลัยบูรพาพบว่า มีการผสมผสานกัน ระหว่างแนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดระบบอุปถัมภ์เช่นกัน ซึ่งในงานวิจัยโครงสร้างอำนาจในจังหวัดเพชรบุรีนี้ อาจมีความแตกต่างเนื่องจากการวิเคราะห์ในกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมืองของมหาวิทยาลัยบูรพาเน้นพื้นที่ทางภาคตะวันออกซึ่งมีพลวัตทางเศรษฐกิจสูงมาก หากในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี พลวัตทางด้านวัฒนธรรม อุดมการณ์ และค่านิยมเป็นปัจจัยที่โดดเด่น ดังนั้น ทุนทางเศรษฐกิจของชนชั้นนำซึ่งมีความสำคัญจะควบคู่ไปกับทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ด้วย

แนวคิดพหุนิยม (Pluralism)

เป็นแนววิเคราะห์ของนักรัฐศาสตร์กลุ่มพหุนิยม ซึ่งเป็นทฤษฎีกระแสหลักในสาขา รัฐศาสตร์ หากใครพิจารณาว่าไร้รากฐานทางปรัชญาในการสร้างทฤษฎีจึงก่อให้เกิดการตีความที่หลากหลาย (พิชาย รัตนดิถ ฌ ภูเก็ต, 2552, หน้า 15) แต่นักทฤษฎีในสำนักนี้ก็มีความพยายามที่จะสร้างฐานคิดหลักขึ้นเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง เช่น ความเป็นกลางของรัฐ ปฏิสัมพันธ์และอิทธิพลระหว่างกันของกลุ่มในสังคม และการเมืองระบบเปิดที่ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้

แนวคิดพหุนิยมมีฐานคิดที่ว่า ในสังคมสมัยใหม่ อำนาจมิได้กระจุกตัวอยู่ในมือของผู้กุมอำนาจรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่มีอำนาจกระจายอยู่ในสถาบัน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมด้วยเหมือนกัน ดังนั้น กลุ่มหลากหลายต่าง ๆ เหล่านี้ จึงควรจะมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคมและควบคุมบทบาทของรัฐ อันจะเห็นได้ว่าตัวแบบวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจพหุนิยมนี้เป็นแนวความคิดที่ โดยพื้นฐานได้แย่งกลุ่มชนชั้นนำนิยม ในประเด็นที่ว่า “อำนาจเกิดขึ้นจากการมีสถานภาพในองค์กรทางสังคมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงของสถาบัน โดยเขาจะเป็นผู้มีอำนาจ ไม่ว่าเขาจะกระทำการให้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจหรือไม่ก็ตาม” ส่วนกลุ่มพหุนิยมมีแนวคิดที่ว่า “อำนาจเกิดขึ้นจากการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ บุคคลจะมีอำนาจต่อเมื่อเขาได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยรวมโดยตรงต่อการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น” (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, 2531, หน้า 35 อ้างถึงใน นาดาชา วศินดิถ, 2540, หน้า 17)

แนวความคิดพื้นฐานของกลุ่มพหุนิยมเชื่อว่า การเมืองเป็นเรื่องของการแข่งขันของกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ต่างเป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นการที่บุคคลอยู่ในตำแหน่งที่แตกต่างกัน อาจทำให้บุคคลมีลักษณะเฉพาะในตำแหน่งหลายอย่างที่แตกต่างกันอย่างเด็ดขาดได้ เช่น บุคคลอาจมีอำนาจทางการเมืองสูง แต่มีอำนาจทางเศรษฐกิจต่ำก็ได้ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้คือ โครงสร้างอำนาจมีลักษณะ “หลากหลาย” ในมิติที่แตกต่างกัน (นาดาชา วศินดิถ, 2540, หน้า 18) ซึ่งจะเห็นได้ว่า แก่นของแนวคิดนี้ คือ ความหลากหลาย (Diversity) ซึ่งเชื่อว่าไม่มีกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ชนชั้นหนึ่ง องค์กรหนึ่ง จะครอบงำและควบคุมสังคมได้ ซึ่งก็คือการที่อำนาจจะกระจุกกระจายอยู่ทั่วไปในสังคม แต่กระนั้นพหุนิยมก็ไม่ได้มองว่ากลุ่มกดดันทุกกลุ่มจะมีทรัพยากรและเข้าถึงอำนาจได้อย่างเท่าเทียมกัน แต่ยอมรับว่ากลุ่มธุรกิจจะมีทรัพยากรเชิงอำนาจเหนือกลุ่มอื่น ๆ และอธิบายถึงข้อจำกัดของกลุ่มธุรกิจดังนี้ 1. กลุ่มธุรกิจจะสนใจประเด็นเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับตัวเองเท่านั้น โดยไม่ได้มีความพยายามที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อนโยบายส่วนใหญ่ 2. กลุ่มธุรกิจไม่มีผลประโยชน์เชิงนโยบายร่วมกัน และมักจะขัดแย้งซึ่งกันและกัน 3. การดำรงอยู่ของกลุ่มที่ทรงพลังอำนาจนำไปสู่พัฒนาการของการต่อต้านโดยกลุ่มอื่น ๆ 4. กลุ่มใดที่เข้าถึงทรัพยากรอย่างหนึ่งจะมีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรอย่างอื่นน้อย เช่นกลุ่มใดมีทรัพยากรทางการเงินมาก มีแนวโน้มที่จะถูกจำกัดทางทรัพยากรในด้านคะแนนเสียง กลุ่มร่ำรวยอาจใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง แต่อาจไม่สามารถใช้สื่อมวลชนในการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะการณรงค์เพื่อไปมีอิทธิพลต่อการก่อเกิดและทิศทางนโยบายสาธารณะ รัฐบาลและนักการเมืองมีแนวโน้มที่จะตอบสนองผลประโยชน์ของเขตเลือกตั้งมากกว่ากลุ่มผลประโยชน์ทางธุรกิจที่มีการจัดตั้ง (Galbraith, 1963, p. 125; พิชาย รัตนดิถ, 2552, หน้า 15-16)

อย่างไรก็ตามแนวคิดพหุนิยมถูกวิพากษ์วิจารณ์จากนักคิดต่าง ๆ ในหลายประเด็น โดยเฉพาะประเด็นกระบวนการกำหนดนโยบาย และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับรัฐ อิทธิพลของกลุ่มกดดันที่มีต่อนโยบายใดนั้น ไม่ได้ขึ้นกับฐานทรัพยากรเพียงอย่างเดียวหากเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ อุดมการณ์ และสถาบันที่กระบวนการตัดสินใจนั้นเกิดขึ้น ดังนั้นการจะเข้าใจจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ของนโยบาย เพื่อที่จะได้รู้ว่ากลุ่มที่มีบทบาทในปัจจุบันต่อนโยบายนั้น เข้ามาเกี่ยวข้องได้อย่างไร และมีกลุ่มใดที่ถูกกีดกันออกไป ทั้งนี้แนวคิดนี้ยังถูกวิจารณ์ว่าประสบความสำเร็จในการวิเคราะห์บทบาทความคิดในการเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์ของนโยบายและการเมืองซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากวิธีการศึกษาแบบปฏิฐานนิยมที่เน้นเฉพาะพฤติกรรมที่สังเกตได้ ทั้งการที่มีความพยายามจะอธิบายว่ากลุ่มธุรกิจมีอำนาจเท่ากับกลุ่มอื่น ๆ นั้นเป็นเรื่องไร้เดียงสาและมีอคติค่อนข้างมาก เนื่องจากกลุ่มธุรกิจเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งองค์กรเป็นบริษัท มีการรวมกลุ่มกันระหว่างสมาชิกและสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม ทำให้พลังการต่อรองสูง บทบาทในเชิงเศรษฐกิจมีความสำคัญเพราะการดำเนินการมีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก ทั้งต่อความรุ่งเรืองหรือตกต่ำของภาวะเศรษฐกิจด้วย และกลุ่มนี้ยังเข้าถึงทรัพยากรทางการเงิน และข้อมูลข่าวสารได้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 16-17)

ทั้งนี้นักคิดแนวพหุนิยมได้มีการแก้ไขปรับปรุงแนวคิด ในฐานคติดั้งเดิมบางประการ เช่น การยอมรับว่ารัฐสมัยใหม่มีความซับซ้อนและเป็นฝักฝ่าย ในกระบวนการกำหนดนโยบายนั้นจะมีกลุ่มที่มีความสามารถเข้าถึงทรัพยากรในการตัดสินใจได้ดีกว่ากลุ่มอื่น โดยอาศัยเครือข่ายอุปถัมภ์ และจะมีบางกลุ่มที่ถูกกีดกันออกจากกระบวนการกำหนดนโยบาย (Richardson & Jordan, 1979, p. 13; พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 17)

มาธ และสโตก (Marsh & Stoker, 1995, p. 210) ได้สรุปเปรียบเทียบการพัฒนาการของแนวคิดพหุนิยมไว้ดังนี้

พหุนิยมแบบดั้งเดิม (Classical pluralism) เห็นว่ารัฐเป็นกลางและเป็นเวทีการต่อรองและบริหารความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มสามารถรวมตัวกันได้ง่าย โดยความหลากหลายของทรัพยากรอำนาจเป็นปรากฏการณ์ที่สามารถสังเกตได้และมีอยู่อย่างกระจายตัวไปในสังคมเสรี ประชาธิปไตยดำรงอยู่โดยกลุ่มและศักยภาพของกลุ่มในการควบคุมรัฐบาล ประชาสังคมมีลักษณะเฉพาะและไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

ส่วนพหุนิยมแนวใหม่ (Neo-pluralism) เห็นว่ารัฐเข้าข้างกลุ่มธุรกิจ สนับสนุนผลประโยชน์แก่กลุ่มธุรกิจผ่านนโยบายเศรษฐกิจ กลุ่มนี้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการทางการเมือง และเป็นกลุ่มที่สามารถใช้โครงสร้างสังคมเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่เอื้อประโยชน์ต่อการจัดตั้งและแสวงหาอำนาจให้กับกลุ่ม และอำนาจไม่ได้สังเกตเพียงพฤติกรรมอย่างเดียว แต่อาจกลับแฝง

อยู่ในโครงสร้างและอุดมการณ์ทางสังคม รวมทั้งประชาสังคมมีลักษณะเฉพาะและมีอิทธิพลจำกัด (พิชาย รัตนคิดถ ก ฎเกิด, 2552, หน้า 18)

ในส่วนของการศึกษาโครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมที่ผ่านมานั้น หากเป็นการศึกษาในระดับชาติ มีงานที่สำคัญคืองานของ อาโนลด์ โรส (Arnold Rose) เป็นการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของชนชั้นนำนิยม เช่นกรณีงานของ มิลล์ (Mills) โดยโรส เห็นว่า มิลล์ เลือกที่รักมักที่ชังเกี่ยวกับการหาหลักฐานมาสนับสนุนแนวความคิดของตน เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วแต่ละกลุ่มที่เป็นชนชั้นนำไม่ว่าจะเป็น ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางการเมือง และผู้นำทางทหาร จะพยายามหาช่องทางสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งจะต้องมีขอบเขตอำนาจที่จำกัด เกิดความขัดแย้งกับผลประโยชน์ของผู้อื่นได้ โดยโรสให้ความเห็นว่า สมมติฐานของมิลล์ ที่ว่า ผู้นำทางเศรษฐกิจมีอำนาจเหนือกว่าผู้นำกลุ่มอื่น ๆ เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง เพราะสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงเป็น “อิทธิพลพหุรูป” ซึ่งถือได้ว่าเป็นการตอกย้ำตัวแบบพหุนิยม ในสังคมอเมริกา (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 23-24)

ส่วนการศึกษาโครงสร้างอำนาจแบบพหุนิยมในระดับท้องถิ่นเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางมากที่สุดที่สำคัญคือการศึกษาของ โรเบิร์ต เอ. ดาห์ล (Robert A. Dahl) ซึ่งศึกษาเรื่อง Who Govern: Democracy and Power in American City ที่เมืองนิวฮาวน (New Haven) ซึ่งดาห์ลไม่เห็นด้วยกับสำนักชนชั้นนำนิยม ดาห์ลเชื่อในความคิดประชาธิปไตยพหุนิยม (Democratic pluralist) ที่เชื่อว่าอำนาจทางการเมืองหรือการตัดสินใจจะกระจายไปตามกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าแข่งขันต่อรอง ดังนั้น สังคมแบบพหุนิยมนี้เองที่ทำให้เกิดการเมืองแบบพหุนิยม (Political pluralism) ซึ่งการเมืองแบบนี้ประชาชนเป็นผู้กำหนดผลประโยชน์ความคิดและความเกี่ยวพัน และไม่มีใครที่มีค่านิยมที่เท่าเทียมกันในผลประโยชน์

มีการศึกษาแนวพหุนิยมนอกเหนือจากนี้คือของ อารอน ไวดาฟกี (Aron Wildavsky) ซึ่งได้ทำการศึกษาโครงสร้างอำนาจในเมือง โอเบอร์ลิน (Oberlin) และพบว่ามีลักษณะพหุรูป กล่าวคือ พลเมืองจำนวนมากมีส่วนร่วมกับผู้นำหรือชนชั้นนำ โดยไม่มีบุคคลหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้นำเป็นพิเศษที่โดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นทั้งหมด (Dye, 1985, pp. 365-366)

วอลเลส ซายร์ (Wallace Sayre) และเฮอรัลด์ คอฟแมน (Herbert Kaufman) ทำการศึกษาโครงสร้างอำนาจในเมืองนิวยอร์ก พบว่าไม่มีกลุ่มชนชั้นนำกลุ่มใดเลยที่โดดเด่นในระบบการเมืองการปกครอง อีกทั้งมีพลเมืองจำนวนหนึ่งที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นโยบายสำคัญ ๆ ซึ่งแม้จะไม่ใช่นักจำนวนมาก แต่ก็เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมที่มีพลัง มีทักษะความชำนาญ และมีจิตสำนึก ดังนั้นระบบการเมืองการปกครอง จึงมีลักษณะเป็นเครือข่ายที่มีหลายศูนย์กลาง ในการตัดสินใจ ได้ตลอดเวลาทั้งหมด

ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี (2529, หน้า 31-32) ได้สรุป แนวคิดของนักคิดสำนักมนุษยนิยม ต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ดังนี้

1. อำนาจเป็นคุณสมบัติของบุคคล ในสัมพันธภาพที่มีต่อบุคคลอื่นในกระบวนการตัดสินใจ บุคคลจะมีอำนาจในขอบเขตที่เขาสามารถทำให้บุคคลอื่นกระทำการบางสิ่งบางอย่างที่บุคคลผู้นั้นโดยปกติจะไม่ทำการวิเคราะห์อำนาจไม่เกี่ยวกับตำแหน่งทางสังคม
2. สัมพันธภาพทางอำนาจจะไม่มีลักษณะถาวร ขึ้นต่อการตัดสินใจในกรณีเฉพาะ และภายหลังจากการตัดสินใจอันนี้ สัมพันธภาพทางอำนาจจะสิ้นสุดลง ถูกแทนที่ด้วยสัมพันธภาพทางอำนาจอีกชุดหนึ่งเมื่อเกิดการตัดสินใจครั้งต่อมา
3. ไม่มีเส้นแบ่งที่ถาวรระหว่างชนชั้นกับมวลชน โดยทั่วไป บุคคลที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจครั้งหนึ่ง ไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคลเดียวกับการตัดสินใจครั้งต่อ ๆ ไป จะมีบุคคลจำนวนมากที่มีโอกาสเข้าไปใช้อำนาจในชุมชน
4. ความแตกต่างระหว่างผู้ที่เข้าไปร่วมทำการตัดสินใจกับผู้ที่ได้เข้าไปร่วมอยู่ตรงที่ระดับของผลประโยชน์ที่บุคคลกลุ่มต่าง ๆ จะมีในการตัดสินใจแต่ละกรณี บุคคลต่าง ๆ สามารถจะเคลื่อนไหว เข้า-ออกจากขอบวงของการตัดสินใจได้ โดยการมีหรือไม่มีกิจกรรมทางการเมืองเท่านั้น คนที่รวยและมีตำแหน่งทางสังคมมักจะแพ้ผู้นำที่มีทักษะและประชาชนให้การสนับสนุน
5. ภาวะผู้นำจะเลื่อนไหลและเป็นพลวัตร การเข้าถึงกระบวนการตัดสินใจ อาศัยพื้นฐานจากการมีทักษะในการเป็นผู้นำ (The skills of leadership) มีข้อมูลข่าวสาร มีความรู้การเมือง ฯลฯ ความมั่งคั่งร่ำรวยก็เป็นทรัพยากรทางการเมืองเช่นกัน แต่มีใช้สิ่งเดียว เพราะมีทรัพยากรในด้านอื่นที่มีความสำคัญพอ ๆ กัน
6. มีศูนย์อำนาจหลายศูนย์ ภายในชุมชน ไม่มีชนชั้นนำกลุ่มเดียวใช้อำนาจ ครอบงำการตัดสินใจในทุกประเด็น
7. มีการแข่งขันกันระหว่างผู้นำ ผู้นำจะมีใช่เป็นผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทุกครั้งที่การเมืองในชุมชนจะเป็นเรื่องการต่อรองหรือประนีประนอมกันระหว่างกลุ่มผู้นำ (ศรีสมภพ จิตรภิมย์ศรี, 2529, หน้า 31-32)

และจากการสรุปการศึกษาเรื่องชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจในระดับชาติและท้องถิ่น ซึ่ง Thomas R.Dye ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดของสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักมนุษยนิยม ซึ่งสามารถเปรียบเทียบให้เห็นแนวคิดที่ได้แย้ง และแตกต่างกัน สรุปได้ตามตาราง ดังนี้ (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 24-26)

ตารางที่ 2-1 เปรียบเทียบแนวคิดสำนักชนชั้นนำนิยมและสำนักพหุนิยม

แนวคิด	สำนักชนชั้นนำนิยม	สำนักพหุนิยม
1. ชนชั้นนำ (Elite)	ชนชั้นนำ คือ กลุ่มบุคคลจำนวนน้อย ที่มีคุณลักษณะพิเศษกว่าคนทั่วไป เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจดี การศึกษาสูง อาชีพการงานมั่นคง มีทักษะความชำนาญ ฯลฯ รวมทั้งมีโอกาสในชีวิต วิธีการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรม เฉพาะที่โดดเด่นกว่ากลุ่มอื่น ๆ โดยเฉพาะกลุ่มผู้นำทางเศรษฐกิจ	ชนชั้นนำ คือ กลุ่มบุคคลที่มีการเคลื่อนไหวในสังคม โดยมีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ของสังคม บุคคลเหล่านี้มีทักษะความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และมีความสัมพันธ์กับมวลชนส่วนประเด้นฐานะ ทางเศรษฐกิจนั้นไม่ใช่ปัจจัยหลักสำคัญในการพิจารณาชนชั้นนำ
2. มวลชน (Mass)	มวลชนคือ กลุ่มบุคคลจำนวนมาก (ส่วนใหญ่) ที่มีคุณลักษณะทั่วไปด้วยกว่ากลุ่มชนชั้นนำ เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ไม่มีทักษะความชำนาญ การศึกษาค่ำที่สำคัญ มวลชนจะมีลักษณะمينเฉย แปลกแยกต่ออำนาจ และการเปลี่ยนแปลงของสังคม	มวลชนคือ กลุ่มบุคคลที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจต่าง ๆ ร่วมกับชนชั้นนำ โดยมีอำนาจในการคัดสรรหรือกดดันชนชั้นนำได้ นอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ในเชิงสร้างสรรค์กับชนชั้นนำด้วย
3. ความแตกต่างของชนชั้นนำกับมวลชน	ชนชั้นนำซึ่งมีอำนาจ และมวลชนซึ่งไร้อำนาจมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน และค่อนข้างถาวร เนื่องจากความแตกต่างในความไม่เท่าเทียมกันในการควบคุมจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจ	ชนชั้นนำและมวลชนไม่ได้มีความแตกต่างอย่างถาวร คือ ผู้ที่มีอำนาจหรือชนชั้นนำในเวลานึง ก็ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจในช่วงเวลาต่อมา ดังนั้นทุกคนจึงมีโอกาสในการที่จะขึ้นมาีอำนาจ
4. อำนาจของชนชั้นนำและมวลชนต่อการเลือกตั้ง	อำนาจของชนชั้นนำถือเป็นโครงสร้างที่มีแนวโน้มคงอยู่ตลอดไปแม้จะมีการเลือกตั้งแต่ผู้ที่มีอำนาจคนเดิมก็จะยังมีอำนาจต่อไปเพราะชนชั้นนำไม่ได้มาจากความต้องการที่แท้จริงของมวลชน โดยในการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะมีผู้เสนอรายชื่อตัวแทนเข้ามาให้เลือกอยู่แล้ว ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นเพียงพิธีกรรม การก้าวขึ้นสู่อำนาจของชนชั้นนำอย่างสงบเท่านั้น	อำนาจของชนชั้นนำมาจากกระบวนการตัดสินใจของมวลชน โดยผ่านการเลือกตั้ง เพราะมวลชนจะทำหน้าที่ในการคัดเลือกชนชั้นนำให้เข้ามาดำรงตำแหน่ง (ชนชั้นนำเป็นทางเลือกสาธารณะ) ซึ่งชนชั้นนำต้องมีส่วนร่วมในชุมชนสมาชิกเสมอ โดยการพบปะกับมวลชนตลอดเวลาเพื่อให้มวลชนพึงพอใจ และแม้จะมีการเสนอชื่อตัวแทนเข้ามาก่อน แต่ก็ต้องผ่านการสำรวจมาแล้วว่ามวลชนพึงพอใจ

ตารางที่ 2-1 (ต่อ)

แนวคิด	สำนักชนชั้นนำนิยม	สำนักพหุนิยม
5. การหมุนเวียนผู้นำ (Circulation of Elite)	ชนชั้นนำที่อยู่ในอำนาจกลุ่มเดิม ส่วนใหญ่จะปฏิเสธวาระ เพราะต้องการครองอำนาจตลอดไป แต่อาจจะเกิดกระบวนการถ่ายเทผู้นำขึ้น โดยที่ชนชั้นนำจะคัดสรรชนชั้นนำรุ่นใหม่ทีละคนแบบมาจากตนเอง ทั้งวิธีคิดและผลประโยชน์ขึ้นมาแทนที่	ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีการหมุนเวียนผู้นำอย่างชัดเจน โดยเปิดกว้างให้บุคคลหลายสาขาอาชีพเข้ามามีส่วนร่วม และเป็นตัวแทนของพรรคการเมือง อันจะสามารถเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งเพื่อเป็นชนชั้นนำที่มีอำนาจต่อไปได้
6. การกำหนดนโยบาย (Policy Marking)	การกำหนดนโยบายนั้นจะเป็นไปตามความคิดเห็น และการตัดสินใจของชนชั้นนำที่เข้ามามีอำนาจ เนื่องจากในสังคมมีการรวมศูนย์อำนาจ ฉะนั้นชนชั้นนำที่อยู่ในระดับสูงสุดของพีรามิด จะเป็นผู้กำหนดนโยบายต่าง ๆ โดยสังการในลักษณะบนลงล่าง หรือจากชนชั้นบน	การกำหนดนโยบาย จะเป็นไปตามความต้องการของมวลชน กล่าวคือ ด้านนโยบายที่เกิดขึ้นนั้นไม่เป็นที่พอใจของมวลชนแล้ว มวลชนก็สามารถกดดันได้ นอกจากนั้นกลุ่มชนชั้นนำก็ไม่จำเป็นต้องมีอำนาจในการตัดสินใจทุกเรื่อง เนื่องจากในสังคมมีความหลากหลายของกลุ่มชน
7. การรวมกลุ่ม	มวลชนมีข้อจำกัดด้านเวลา ทรัพยากร และทักษะ การรวมกลุ่มกันจึงมีลักษณะอย่างง่าย (ชั่วคราว) ซึ่งมักจะมีความอ่อนแอแตกต่างจากชนชั้นนำที่มีการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งและมั่นคง เนื่องจากมีทรัพยากร เวลา และทักษะต่าง ๆ เพียงพร้อม จึงสามารถสร้างกระแสสังคมให้เป็นที่ไปตามที่ตนเองและกลุ่มต้องการได้	โดยธรรมชาติคนมักคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเอง ดังนั้นการรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยจะมีกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลายแตกต่างกันไป ซึ่งจะมีอำนาจกดดันและผลักดันรัฐตลอดเวลา และ แต่ละกลุ่มก็จะเกิดการแข่งขันกันเอง เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเอง

ที่มา: เบญจวรรณ บุญโทแสง (2550, หน้า 24-26)

ซึ่งดาย (Dye, 1985) ได้ให้ความเห็นว่า สังคมที่มีโครงสร้างอำนาจอันมีชนชั้นนำผูกขาดอำนาจนั้น จะพบเห็นได้ง่ายในสังคมชนบทหรือสังคมอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) แต่ในสังคมอุตสาหกรรมที่มีความเจริญมาก อำนาจอาจไม่สามารถที่จะกำหนดได้ตามอำเภอใจ บุคคลจะมีการแลกเปลี่ยนและมีลักษณะเป็นพลวัตมากขึ้นในระหว่างกลุ่มหรือสถาบัน จึงไม่สามารถกระทำการตัดสินใจใด ๆ ได้ตามความต้องการ อีกทั้งหน้าที่ทางสังคมก็มีลักษณะจำเพาะและหลากหลายมากขึ้น ประกอบกับความเป็นพลเมืองที่มีสิทธิเท่าเทียมกัน ทำให้บุคคลไม่ได้อยู่ภายใต้การบังคับ

บัญชาของใครโดยตรงเพียงคนเดียว จึงไม่สามารถแสวงหาหรือมีอำนาจเหนือบุคคลอื่น ได้อย่างเด็ดขาด (ชาญชัย งามธุระ, 2541, หน้า 29-30)

นอกจากนี้การที่สังคมยิ่งเพิ่มความซับซ้อนหรือทันสมัยขึ้น ผลประโยชน์ก็หลากหลายขึ้นตามสภาพสังคม บุคคลจึงจำเป็นต้องรวมกลุ่มกัน เพื่อประสานประโยชน์ในลักษณะกลุ่มสมาคม พรรคพวกหรือองค์กร ซึ่งจะทำให้เกิดระบบอำนาจของกลุ่มตนขึ้น และจะกลายเป็นระบบย่อยอันเป็นส่วนหนึ่งของระบบอำนาจในชุมชนต่อไป ดังนั้นในชุมชนจึงประกอบไปด้วยระบบอำนาจย่อยหลายระบบ ทั้งที่ทำงานร่วมกันและแข่งขันกันขึ้นกับว่าผลประโยชน์จะไปด้วยกันได้มากน้อยเพียงใด (เบญจวรรณ บุญโทแสง, 2550, หน้า 26)

โดยสรุปจะพบว่า แนวคิดพหุนิยมมีฐานคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ คือ ไม่ใช่เพียงชนชั้นนำแต่กลุ่มเดียวที่มีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายต่าง ๆ หากจะประกอบด้วยกลุ่มที่มีหลากหลายบทบาทแตกต่างกันไป ในแต่ละนโยบายเนื่องจากอำนาจในการตัดสินใจจะกระจายไปตามฐานทรัพยากร ที่แต่ละกลุ่มจะมีไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรเงิน การจ้างงาน ความเชี่ยวชาญตำแหน่ง หรือสถานภาพทางสังคม และในกระบวนการกำหนดนโยบายจะมีกลุ่มต่าง ๆ ที่ขัดแย้งต่อรอง และตกลงร่วมกัน และจะพบว่ากลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมนั้นจะมีบทบาททางการเมือง มากกว่าทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และผู้นำนั้นจะมีบทบาทเพียง คนกลาง (Broker) เท่านั้น ไม่ใช่ผู้ผูกขาดอำนาจการตัดสินใจ (ชนฉัตร ศรีโอยฐ์, 2556, หน้า 39-40)

แนวคิดพหุภาคี (Corporatism)

แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบพหุภาคี ได้รับความสนใจจากนักรัฐศาสตร์ในช่วงต้นทศวรรษ 1970 ซึ่งเชื่อว่าเป็นอุดมการณ์การพัฒนา และเป็นกรอบที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม เป็นผลมาจากเห็นว่าแนวคิดพหุนิยมที่ได้รับความนิยมนำมาวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจการเมืองในช่วงก่อนทศวรรษที่ 1970 ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ กลุ่มนักคิดสายมาร์กซิสต์โดย มิลิแบนด์ (Ralph Miliband) ในปี 1969 (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2541, หน้า 25-55) ได้แย้งว่าไม่มีทางที่รัฐจะสามารถวางตัวเป็นกลางได้ และรัฐหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะเป็นเครื่องมือและรับใช้ต่อผลประโยชน์ของชนชั้นนำทุน รวมไปถึงการวิวาทะระหว่างมิลิแบนด์กับปูลันซาส์ (Polantzas) ในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเป็นรัฐทุนนิยม ซึ่งจะพบว่า แนวคิดพหุนิยมเกิดความล้มเหลวไม่สามารถอธิบายและวิเคราะห์ได้โดยเฉพาะในประเทศในโลกที่สาม และไม่มีประโยชน์ที่จะนำแนวคิดนี้ไปอธิบายและวิเคราะห์สภาพการเมืองในประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยเช่นกัน โดยที่แนวคิดพหุนิยม มองว่าสังคมจะค่อย ๆ แยกความแตกต่างและเกิดความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้นเรื่อย ๆ จนนำไปสู่สังคมประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม หากแนวคิดพหุภาคี ให้การวิเคราะห์ว่าจะมีการผนวก

รวมศูนย์สมาคมหรือองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ เข้าสู่อำนาจรัฐใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความตึงเครียดที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2541, หน้า 26)

ทั้งนี้ได้มีการนำแนวคิดพหุภาคีมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับแรงงานในประเทศไทย ซึ่งสมศักดิ์ สามัคคีธรรม (2541, หน้า 25-55) ได้นำงานที่ใช้แนวคิดพหุภาคีมาวิจารณ์ไว้ในบทความ แนวคิดพหุภาคีกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับแรงงาน ซึ่งในช่วงต้นของบทความได้สรุปแนวคิดพหุภาคีเปรียบเทียบกับแนวคิดทุนนิยมไว้ดังนี้

1. แนวคิดทุนนิยมมองรัฐว่าค่อนข้างจะเฉื่อยชา (Passive) เป็นกล่องคำที่รองรับปัจจัยนำเข้า (Input) ที่มาจากการผลักดันของกลุ่มผลประโยชน์อันหลากหลาย หากพหุภาคีมองรัฐในฐานะผู้กระทำการทางการเมืองที่กระตือรือร้น ซึ่ง เดวิด คอลเลอร์ และ รุท เบอริริน คอลเลอร์ (David Collier & Ruth Berins Collier) นักคิดแนวพหุภาคี ได้เสนอไว้ว่า รัฐเป็นฝ่ายบุกเข้าไปกำหนดโครงสร้างการจัดตั้งองค์กร สนับสนุนเงิน และเข้าไปควบคุมองค์กรผลประโยชน์ต่าง ๆ ในสังคม เช่นที่เคยเกิดขึ้นในละตินอเมริกาที่รัฐสามารถเอาชนะให้องค์กรในภาคประชาสังคมอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ (Statizing) ขณะเดียวกันรัฐก็ได้เปิดพื้นที่ในกลไกรัฐบางส่วนให้แก่ตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกลไกรัฐ (Privatist)

2. ทุนนิยมมองว่ากลุ่มผลประโยชน์มีการจัดตั้งอย่างเสรี และเป็นไปเองตามความสมัครใจ มีจำนวนมาก และแข่งขันกันเอง และรัฐไม่ได้ให้การยอมรับอย่างเป็นทางการและช่วยเหลือแก่องค์กรใดเป็นการเฉพาะเจาะจง หากแนวคิดพหุภาคี กลับมองว่าการจัดตั้งองค์กรผลประโยชน์ ถูกกำหนดโครงสร้างโดยรัฐให้การสนับสนุน จำกัดจำนวนขององค์กร จำกัดการแข่งขันระหว่างองค์กร ทั้งกำหนดให้องค์กรขึ้นต่อกันตามสายการบังคับบัญชา โดยมีองค์กรสูงสุด (Peak organization) ที่รัฐให้การยอมรับอย่างเป็นทางการ ซึ่งจะทำหน้าที่ส่งตัวแทนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกลไกรัฐ

ทั้งนี้จากบทความดังกล่าว ซึ่งเป็นการวิจารณ์และวิเคราะห์ในเรื่องการนำแนวคิดพหุภาคีเป็นกรอบในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับรัฐ สมศักดิ์ได้สรุปไว้ว่า แนวคิดพหุภาคีเป็นแนวคิดที่ใช้เป็นยุทธศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมนิยมแบบหนึ่งจากที่มีอยู่มากมายหลากหลาย ซึ่งสมศักดิ์ได้เสนอไว้ว่าการที่จะวิเคราะห์พหุภาคีได้อย่างลึกซึ้งซึ่งกระทำได้โดยจัดมโนทัศน์พหุภาคีให้อยู่ในกรอบแนวคิดมาร์กซิสต์ กล่าวคือ การมองมโนทัศน์พหุภาคีอย่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเครือข่ายความคิดเกี่ยวกับชนชั้น การบูคริด การต่อสู้ทางชนชั้น กระบวนการสะสมทุน เป็นต้น (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2541, หน้า 52)

สำหรับงานวิจัยที่เกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจที่ชัดเจนว่าได้ใช้กรอบแนวคิดพหุภาคีในการวิเคราะห์สภาพโครงสร้างอำนาจการเมือง อันได้แก่ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง ของพิชาย รัตนดิถ ฌ ฎุเก็ด (2552) ซึ่งศึกษาในกรณีเทศบาลนครอุบลราชธานีและเทศบาลเมืองปัตตานี ผลของงานวิจัยสรุปได้ว่า (พิชาย รัตนดิถ ฌ ฎุเก็ด, 2552, หน้า 161-162) ในเชิงทฤษฎีการเมืองการปกครองท้องถิ่นไทยในระดับเทศบาล มีพลวัตของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate clientelism) คือมีกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic power groups) ที่เป็นชนชั้นนำ (Elite) ท้องถิ่นหลายกลุ่มที่มีบทบาทครอบงำการเมืองท้องถิ่น กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มมีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแตกต่างกัน กลุ่มเหล่านี้ จะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราวในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง สายสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ โดยสมาชิกมีเป้าหมายเฉพาะซึ่งผูกติดกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้นำกลุ่ม ผู้นำจะมีอำนาจสูงและมีทางเลือกหลากหลายในการตัดสินใจว่าจะเป็นพันธมิตรกับใครและใช้นโยบายอะไร トラบเท่าที่ยังสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มได้ เสถียรภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการแสวงหาทรัพยากรมาแจกจ่ายสมาชิกของกลุ่มให้เพียงพอกับความต้องการ องค์ประกอบของกลุ่มมีความหลากหลายทางชนชั้น สมาชิกมีการเชื่อมโยงในแนวตั้งอยู่ร่วมกันได้เพราะบารมีของผู้นำ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้นำกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างหลวม โดยสมาชิกสามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่สังกัดโดยง่ายและไม่มียกยัดโทษที่ร้ายแรงประการใด

และภายใต้ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคีนั้น กลุ่มอำนาจเชิงยุทธศาสตร์จะใช้กลไกการจัดตั้งเครือข่ายหัวคะแนนเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง และใช้อำนาจหน้าที่เพื่อการแสวงหาประโยชน์จากงบประมาณของท้องถิ่นหรืองบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐส่วนกลาง การแสวงหาประโยชน์นี้มีการสมคบกันทั้งจากผู้ดำรงตำแหน่งบริหารการเมือง ผู้ดำรงตำแหน่งบริหารงานประจำ และกลุ่มธุรกิจพวกพ้องที่อยู่ในเครือข่าย การมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจเช่นนี้ยังมีค่อนข้างต่ำ ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งเป็นหลัก สำหรับการมีส่วนร่วมในการบริหารและการตรวจสอบการใช้อำนาจเกิดขึ้นน้อย

นอกเหนือจากนี้ พิชาย รัตนดิถ ฌ ฎุเก็ด ได้อธิบายแนวคิดพหุภาคีไว้ในงานวิจัยเรื่องโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงว่าเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางเศรษฐกิจกับอำนาจทางการเมือง และระหว่างรัฐกับกลุ่มทางสังคม แนวคิดนี้มี 2 ลักษณะ คือ พหุภาคีนิยมแบบเก่า กับพหุภาคีนิยมแบบใหม่ โดยแบบเก่านั้นอธิบายไว้ว่ารัฐมีอำนาจเหนือกลุ่มทางสังคม โดยรัฐเป็นผู้จัดตั้งหรือสนับสนุนกลุ่มทางสังคมการเมืองขึ้นมา

และใช้กลุ่มเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมในการตัดสินใจเชิงนโยบาย เช่น รัฐจะเข้าไปจัดตั้งกลุ่มสหภาพแรงงาน หรือกลุ่มสมาคมธุรกิจ จากนั้นรัฐก็สร้างสถาบันและเวทีในการต่อรองสำหรับกลุ่มเหล่านี้ โดยรัฐจะเป็นผู้กำกับทิศทางการต่อรองระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบายที่รัฐต้องการ ทั้งนี้โครงสร้างอำนาจภายใต้พหุภาคีแบบเก่าคือ จะมีกลุ่มยุทธศาสตร์เชิงอำนาจ (Power strategic groups) หลักในสังคม 3 กลุ่ม คือ รัฐหรือกลุ่มข้าราชการ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มสหภาพแรงงาน นโยบายและการตัดสินใจทางการเมืองจะมีลักษณะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นกับการต่อรองระหว่างกลุ่มเหล่านี้

สำหรับพหุภาคีแบบใหม่ เน้นการวิเคราะห์ที่กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และการผูกขาดผลประโยชน์ของตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยที่รัฐจะมีอำนาจไม่มากเท่ากับแนวคิดพหุภาคีแบบเก่า การเกิดขึ้นของกลุ่มทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสมาคมนักธุรกิจ กลุ่มสหภาพแรงงานหรือกลุ่มอื่น ๆ เกิดขึ้นโดยอาศัยฐานทรัพยากรของตนเองเป็นหลัก กลุ่มเหล่านี้สามารถเข้ามาต่อรองหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายกับรัฐ แนวคิดนี้ไม่ได้มองว่าพหุภาคีจะมีเฉพาะกลุ่มรัฐ ธุรกิจ และแรงงานเท่านั้น แต่อาจจะมีกลุ่มอื่น ๆ ที่มีความสำคัญและมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของตนเองด้วย เช่นกลุ่มวิชาชีพ เป็นต้น (Marsh & Stoker, 1995, pp. 240-241)

แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patronage-client system)

ในเรื่องความหมายของระบบอุปถัมภ์นั้น มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ทั้งนักวิชาการไทยและนักวิชาการชาวตะวันตกซึ่งได้ศึกษาถึงระบบสังคมของไทย ซึ่งระบบอุปถัมภ์ หรือ Patronage system เป็นระบบที่อธิบายถึงระบบสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม แต่พบว่าในปัจจุบันความหมายของระบบอุปถัมภ์จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ในทางการเมือง เช่นที่ ชูบ กาญจนประกร (2514, หน้า 111-114) ได้อธิบายความหมายของระบบอุปถัมภ์ ว่าเป็นเรื่องของระบบพรรคพวก หรือเส้นสายแต่ในปัจจุบันนี้ระบบอุปถัมภ์เข้าไปผูกโยงกับประโยชน์ในทางการเมือง เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการในเรื่องต่าง ๆ เพื่อแต่งตั้งบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง และผู้ที่ช่วยสนับสนุน วังเดิม ช่วยเหลือจะได้รับผลตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ เป็นสินน้ำใจ ซึ่ง ฟอสเตอร์ (Foster, 1963, pp. 1280-1294) อธิบายไว้ใกล้เคียงกันว่า เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองพวก คือ “ผู้อุปถัมภ์” (Patron) กับ “ผู้รับอุปถัมภ์” (Client) โดยผู้อุปถัมภ์เป็นผู้ให้ประโยชน์บางอย่าง โดยหวังประโยชน์ตอบแทนบางอย่างในรูปของความภักดี การสนับสนุนทางการเมือง และบริการในรูปแบบต่าง ๆ จากผู้รับอุปถัมภ์ซึ่งต้องการความช่วยเหลือ และการปกป้องจากผู้อุปถัมภ์ ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากระบบศักดินาของไทย

ที่ผู้อุปถัมภ์คนหนึ่งจะมีผู้รับอุปถัมภ์หลายคน และสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ดังเช่นเจ้าพ่อที่มีลูกน้องหลายคน หรือเรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ในเชิงตอบแทนซึ่งกันและกัน (Reciprocal relationships) ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายนี้ ผู้รับอุปถัมภ์ มักจะเป็นผู้เสียเปรียบ โดยจะเป็นผู้ที่อ่อนแอกว่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง เพราะโดยคำจำกัดความแล้ว ผู้รับอุปถัมภ์เป็นผู้ที่อ่อนแอกว่าทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง แม้ว่าผู้อุปถัมภ์จะต้องอาศัยผู้ได้รับอุปถัมภ์ของตนอย่างเป็นทางการเป็นก๊อปปี้ในบางสถานการณ์ เช่นการหาเสียงเลือกตั้งหรือในกรณีพิพาทที่มีการแบ่งพวกเป็นก๊อปปี้เป็นเหล่า (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545, หน้า 27-28)

ดังนั้นระบบอุปถัมภ์จึงเป็นระบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีอำนาจ ทรัพย์สินมรดก หรือบารมีกับ “ผู้รับอุปถัมภ์” ที่ต้องพึ่งพา “ผู้อุปถัมภ์” ที่อยู่เหนือกว่า ซึ่ง อมรา พงศาพิชญ์ และคณะ (2533, หน้า 264 -296) ได้อธิบายไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นระบบที่ได้มาแทนที่ระบบความสัมพันธ์ของเครือญาติที่ลดความสำคัญลงไป เนื่องมาจากผลกระทบจากการลดลงของครอบครัวขยาย เกิดกระบวนการกลายเป็นเมือง และการพัฒนาอุตสาหกรรม ระบบอุปถัมภ์ในลักษณะดังกล่าวจึงเกิดขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะความสัมพันธ์ของการพึ่งพาอาศัยกันในระบบอุปถัมภ์แล้ว จะพบว่า แม้ว่าผู้อุปถัมภ์จะเป็นผู้ให้มากกว่าก็ตาม แต่ก็มิได้เป็นการให้เปล่า ผลตอบแทนจากผู้รับอุปถัมภ์จะมีให้แก่ผู้อุปถัมภ์เสมอ และแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบของมิตรภาพอยู่ด้วยก็ตามแต่เป็นมิตรภาพที่ขาดดุลยภาพ (Lob-sided friendship)

กล่าวได้ว่าระบบอุปถัมภ์เป็นแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับในวงการวิชาการไทยอย่างมากว่าสามารถอธิบายได้ถึงปรากฏการณ์ทั้งทางการเมืองและทางสังคมตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น นักวิชาการให้ความเห็นไว้ว่า (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 10-11) แนวคิดนี้มีรากฐานอยู่ที่การแลกเปลี่ยนทั้งในเชิงวัตถุประสงค์ประโยชน์ และในเชิงสัญลักษณ์ และความเชื่อระหว่างกลุ่มบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือผู้อุปถัมภ์ และฝ่ายหนึ่งคือผู้ได้อุปถัมภ์ ซึ่งการแลกเปลี่ยนเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยที่อาจเป็นการยินยอมพร้อมใจทั้งสองฝ่ายหรืออาจเป็นภาวะที่ไม่ยินยอมจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ ซึ่งในกรณีของการไม่ยินยอมอาจจะมีการใช้ความรุนแรงเป็นเงื่อนไขที่ให้เกิดความยอมตามเพื่อให้ความสัมพันธ์ดำรงอยู่ต่อไป

ทั้งนี้พบว่าในกรณีของสังคมไทยนั้น อकिन ระพีพัฒน์ ซึ่งได้ศึกษาถึงสังคมไทยสมัยต้นรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325-2416) และกล่าวไว้ว่า (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 11-14) ระบบศักดินาและระบบไพร่เป็นที่มาของระบบอุปถัมภ์ที่อยู่กับสังคมไทย เช่นนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์ในรูปแบบของการอุปถัมภ์ จึงเป็นความสัมพันธ์ในการจัดระเบียบของสังคมไทย ซึ่งมีลักษณะ “ลูกน้อง-ลูกพี่” (Junior-senior) ซึ่งอยู่บนรากฐานแห่งความไม่เสมอภาคในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นความสัมพันธ์เหล่านี้จึงเป็นรากฐานของ “กลุ่ม

อุปถัมภ์” โดยกลุ่มนี้จะมีการจัดการสมาชิกลดหลั่นกันเป็นชั้น มีผู้นำ และลูกน้อง และผู้นำจะต้องมีอำนาจหรือทรัพย์สินเงินทอง ในส่วนของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มนั้น อคินได้เปรียบเทียบว่า หุ่นจำลองที่ดีของกลุ่มอุปถัมภ์คือครอบครัว ทั้งนี้เปรียบเทียบหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำกลุ่ม ปกป้องและแจกจ่ายผลประโยชน์แก่บุตรธิดา ซึ่งก็คือลูกน้องนั่นเอง ซึ่งลักษณะเช่นนี้เองก่อให้เกิดรูปแบบที่เรียกว่า พ่อปกครองลูก (Thai paternalism) และเห็นได้ชัดในระบบราชการไทย ที่ผู้ใหญ่รวบรวมอำนาจ แต่ก็จะมีพิทักษ์คุ้มครองผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อกระทำผิด แต่ทั้งนี้จะพบว่าไม่ว่าความสัมพันธ์จะเปลี่ยนจากนายกับไพร่ มาเป็นข้าราชการ และพ่อค้ากับชาวนาหรือชาวบ้าน ในความสัมพันธ์นั้นมีการเอารัดเอาเปรียบซ่อนอยู่ (อคิน ระพีพัฒน์, 2527 และพิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 12) ซึ่งในส่วนนี้ จะพบว่า นักวิชาการอีกคนคือ สก็อต (Scott, 1977) ก็อธิบายระบบอุปถัมภ์ไม่ต่างจากอคิน ระพีพัฒน์ ที่มีผลประโยชน์อยู่ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ ซึ่ง สก็อต กล่าวไว้ว่า โดยพื้นฐานแล้วความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ มีแก่นที่สำคัญอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นมาระหว่างคนสองกลุ่ม ที่มีความไม่เท่าเทียมกันในด้านฐานะ ความมั่งคั่ง และอิทธิพล
2. การก่อรูป (Formation) และการคงอยู่ (Maintenance) ของความสัมพันธ์ขึ้นกับความพึ่งพาซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ และ
3. พัฒนาการและการคงอยู่ของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จะใช้ความสัมพันธ์แบบซึ่งหน้า (Face to Face) (Powell, 1970; พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 12-13)

สำหรับความสัมพันธ์ในรูปแบบการอุปถัมภ์ Popkin (1979) ได้กล่าวไว้ว่า มีความสัมพันธ์เรื่องอำนาจแฝงเร้นอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์นี้ด้วย ซึ่งในประเด็นดังกล่าว พิชายได้นำเสนอความเห็นของนักวิชาการอื่นด้วย อาทิ กาญจนา แก้วเทพ ที่อธิบายไว้ในหนังสือ จิตสำนึกของชาวนา ซึ่งกาญจนา แก้วเทพ ได้อธิบายไว้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นความสัมพันธ์ที่แลกเปลี่ยนอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างสองกลุ่ม และเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อกัน (Unreciprocal) กล่าวคือ สิ่งที่เจ้านายมอบให้เป็นการคุ้มครองมีลักษณะ ‘ประทานมาด้วยความกรุณา’ แต่ที่ลูกน้องเสนอให้ มีลักษณะเป็นการ ‘ตอบแทนบุญคุณ’ ซึ่งในการรักษาระบบนี้มีการสร้างอุดมการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นไปตามธรรมชาติ และบางส่วนได้กลายเป็นค่านิยมของผู้น้อยไป และเมื่อสังคมพัฒนาเป็นระบบที่เน้นการแข่งขันมากกว่าค่านิยมศักดินาแบบเดิม ระบบอุปถัมภ์สมัยใหม่ก็ปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับหลักของการแข่งขัน โดยผู้อุปถัมภ์ใช้กลไก 2 ประการคือ

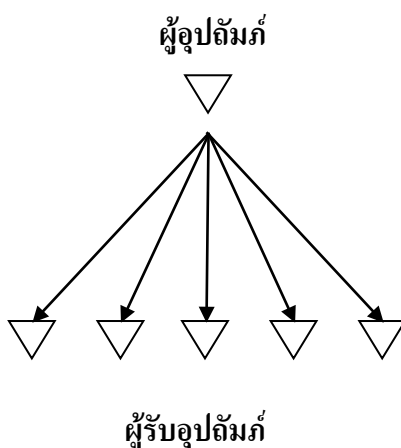
1. สร้างความรู้สึกให้เกิดขึ้นในคนหมู่น้อยว่าตนเองได้รับความเมตตากรุณาหรือโปรดปรานเป็นพิเศษ
2. จัดลำดับชั้นของอภิสิทธิ์ (Hierarchy of privilege) ในลักษณะการแลกเปลี่ยน คือถ้าใครซื่อสัตย์มากก็จะได้รับรางวัลตอบแทนมาก ซึ่งผลของระบบอุปถัมภ์ที่ตามมาล้วนเป็นการสร้างผลในด้านลบให้แก่จิตสำนึกของผู้น้อย ไม่คิดว่าตนเองโดนกดขี่ และมองผู้กดขี่เป็นผู้มีพระคุณ

ตนเองต้องกตัญญู (กาญจนา แก้วเทพ, 2527)

ซึ่งพิชาย รัตนคิลก ณ ภูเก็ต (2533) ได้วิเคราะห์ไว้ว่าความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ มีความขัดแย้งกันเองในความสัมพันธ์ กล่าวคือ ด้านหนึ่งคือความช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนสองกลุ่ม แต่อีกด้านหนึ่งแสดงให้เห็นถึงความเอาใจเปรียบของเจ้านายที่มีต่อลูกน้อง และเมื่อพิจารณาโครงสร้างอำนาจภายใต้ระบบอุปถัมภ์จะพบว่า โครงสร้างอำนาจเป็นแนวดิ่ง มีลำดับขั้นที่แน่นอนในเรื่องตำแหน่งและอำนาจ และมีลักษณะเป็นปิรามิดของอำนาจ ซึ่งผู้ที่เป็นผู้อุปถัมภ์ในกลุ่มจะเป็นผู้มีตำแหน่ง ทรัพย์สินและอิทธิพล และยังมีทรัพยากรเหล่านี้มากเท่าใด กลุ่มอุปถัมภ์นั้นก็จะมีคามเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

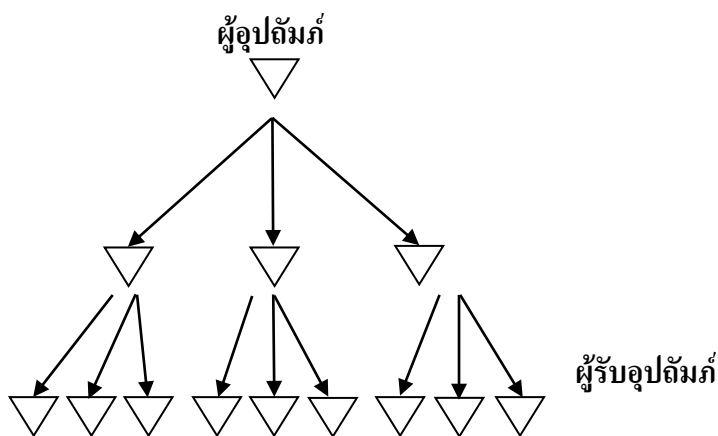
อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าระบบอุปถัมภ์ในเมืองไทยนั้นยังคงมีความสัมพันธ์กับระบบครอบครัวและเครือญาติ ซึ่งจะพบว่าการอ้างความเป็นญาติเพื่อผลประโยชน์ของตนมีอยู่ทั่วไป จนมีคำพังเพยที่ว่า “มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่” นอกจากนั้นความเป็นเพื่อน และความเป็นเจ้านาย-ลูกน้อง ก็เป็นรูปแบบหนึ่งของระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเน้นความช่วยเหลือเกื้อกูลและจงรักภักดีกันเป็นพิเศษ นอกจากนั้นการเลี้ยงดูเด็กบางประการของครอบครัวไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความช่วยเหลือบุตร หลาน อย่างไม่มีขอบเขตได้นำไปสู่การขยายตัวของระบบอุปถัมภ์ในวงการอื่น ๆ (สนธิ สมัครการ, 2533, หน้า 1-42)

แม้ว่าในอดีตสังคมไทยมีระบบอุปถัมภ์ที่มีลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ไม่สมดุล มีความสัมพันธ์แบบซับซ้อนไม่แน่นอนตายตัวดังกล่าวก็ตาม แต่ปัจจุบันระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนจากการอุปถัมภ์แบบรอบด้านมาเป็นระบบอุปถัมภ์แบบเฉพาะด้าน โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์เน้นการเกาะกลุ่มในแนวตั้งระหว่างผู้มีสถานะในสังคมสูง กับผู้มีสถานะทางสังคมต่ำกว่า (ธีรยุทธ บุญมี, 2532, หน้า 194-217) ดังภาพที่ 2-1

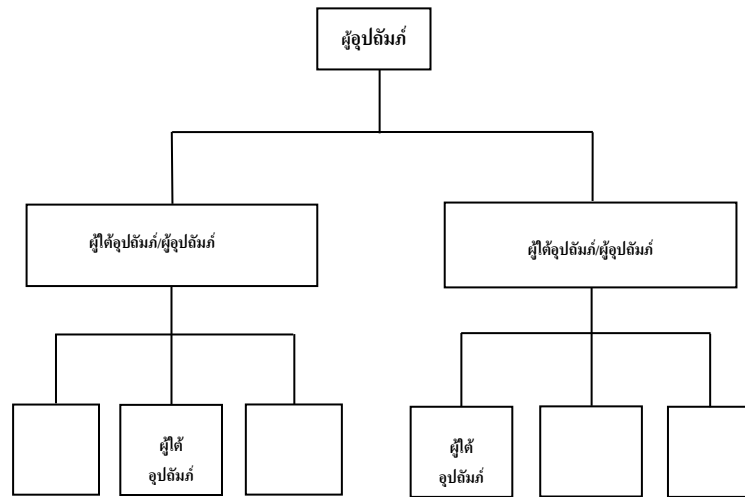
ภาพที่ 2-1 โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์เน้นการเกาะกลุ่มในแนวตั้ง 1

เนื่องจากความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์นี้ต้องมีความสัมพันธ์แบบตัวต่อตัว มีความผูกพันด้วยอารมณ์ความรู้สึก ในบางครั้งผู้อุปถัมภ์คนหนึ่ง ๆ ไม่สามารถสัมพันธ์โดยตรงกับผู้ได้อุปถัมภ์ทุกคนได้ (ธีรยุทธ บุญมี 2532, หน้า 194-217) ดังภาพที่ 2-2

ภาพที่ 2-2 โครงสร้างของกลุ่มอุปถัมภ์เน้นการเกาะกลุ่มในแนวตั้ง 2

จากแผนภาพอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ว่าเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 คน ในลักษณะต่อหน้า (face to face) โดยมีการช่วยเหลือต่อกัน ผู้อุปถัมภ์แต่ละคนมีอิสระในการจำกัดจำนวนบุคคลที่เข้ามามีความสัมพันธ์ด้วย และมีอิสระในการเลือกที่จะสิ้นสุดความสัมพันธ์ต่อกัน และความสัมพันธ์ในลักษณะนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับความสัมพันธ์ระหว่างนาย-ไพร่ ในสังคมสมัยโบราณของไทย และในปัจจุบันความสัมพันธ์เช่นนี้ยังคงมีอยู่มาก ถึงแม้ว่าได้นำโครงสร้างขององค์กรสมัยใหม่มาใช้ แต่โครงสร้างสมัยใหม่กลายเป็นโครงสร้างที่กำหนดความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเท่านั้น โดยที่โครงสร้างเดิมแบบผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์ยังคงเป็นตัวกำหนดของความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ และในทางปฏิบัติมีความสำคัญและอิทธิพลมากกว่าความสัมพันธ์ทางการเมือง ซึ่งจากลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถแสดงความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์ได้ (ชยอนันต์ สมุทวณิช, 2523, หน้า 39-42) ดังภาพที่ 2-3

ภาพที่ 2-3 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์

กล่าวสำหรับบุคคลที่มีลักษณะความเป็นผู้อุปถัมภ์นั้น จากที่สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2522, หน้า 4) กล่าวไว้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับกระบวนการปกครอง นับเป็นหัวใจของกิจกรรมทางการเมือง ตลอดถึงระยะเวลาที่มีสังคมมนุษย์ปรากฏอยู่ โดยอาจจะมีรายละเอียด ขั้นตอนปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ตามพื้นฐานทางวัฒนธรรมแต่ละสังคม ซึ่งเงื่อนไขทางวัฒนธรรมเป็นตัวชี้ที่สำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองของประชาชน และเงื่อนไขทางด้านวัฒนธรรมนี้ ในบางสังคมก็เอื้อต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ ในขณะที่บางวัฒนธรรมก็เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และจากการที่สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชาชนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท ลักษณะความสัมพันธ์เป็นไปอย่างใกล้ชิด โดยอาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี ศีลธรรม จรรยา และความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นสำคัญ มีการยอมรับนับถือฐานะของบุคคลมากกว่าความสามารถ รักถิ่นฐาน มีนิสัยโอบอ้อมอารี ไม่ขัดใจใครและให้การช่วยเหลือ ไปมาหาสู่กันเป็นประจำในสังคมหมู่บ้าน ซึ่งอาจกล่าวว่าเป็นลักษณะความสัมพันธ์ในเชิงจุดภาคของบุคคลมากกว่าเป็นระบบความสัมพันธ์ที่หลากหลายของบุคคลต่าง ๆ ด้านหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์แบบนี้คือ การที่สังคมไทยแบบเกษตรกรรมที่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมอีกอันหนึ่งที่มีอิทธิพล มีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ผลของลักษณะนี้ทำให้บุคคลบางคนได้รับความนิยม ศรัทธา ยกย่องนับถือ และมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของบุคคลอื่นในสังคม ซึ่งสรุปลักษณะของบุคคลดังกล่าวได้ดังนี้ (กมล สมวิเชียร, 2520, หน้า 27)

ประการแรก เป็นบุคคลที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ยึดมั่นในศีลธรรม หรือปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมตามหลักศาสนา ที่ยังอาจจะรวมถึงสถานภาพของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา หรือนักบวช หรือผู้นำในศาสนาอื่น ๆ ด้วย

ประการที่สอง เป็นบุคคลที่มีสถานภาพพิเศษแตกต่างออกไปจากบุคคลทั่ว ๆ ไป ที่อิงอยู่กับระบบการปกครอง หรืออำนาจรัฐ เป็นต้นว่า ขุนนาง เจ้านาย ข้าราชการหรือบุคคลที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

ประการที่สาม เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีความมั่งคั่งและมีเสถียรภาพทางด้านทรัพย์สินเงินทอง เป็นที่พึงของประชาชนในยามเดือดร้อนได้ เช่น เศรษฐี คหบดี เป็นต้น

ประการที่สี่ เป็นผู้มีอำนาจ มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ เช่น ในการปกป้องคุ้มครองหรือช่วยเหลือได้ โดยรวมไปถึงการใช้อิทธิพลในด้านต่าง ๆ ทั้งในการประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย บ้านเมือง หรือเป็นผู้ที่มีอำนาจการครอบงำ ชี้นำหรือเป็นที่หวาดกลัวของประชาชน

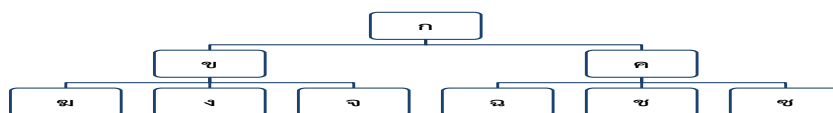
โดยที่บุคคลที่มีลักษณะดังกล่าวมักจะเป็นผู้ที่มิชอบพวพ มีอิทธิพลในความสัมพันธ์กับประชาชน บุคคลอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ทั้งในรูปของบุคคลและบุคคลจำนวนมาก ความสัมพันธ์จะเป็นทั้งในรูปการให้ การรับ ในขณะที่บทบาทและอิทธิพลครอบคลุมทั้งกิจกรรมทางด้านการเมือง การเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลที่สัมพันธ์ในฐานะผู้รับด้วย

ซึ่งการวิวัฒนาการของความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ นับเป็นผลตกทอดจากอดีตที่มีอยู่อย่างเป็นระเบียบระบบ เป็นที่ยอมรับถึงความชอบธรรมที่ถูกต้องตามราชการในขณะนั้น ที่เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในทางราชการ แล้วค่อยพัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ ไปตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ระหว่างประเทศในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รูปแบบความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เหล่านั้นได้กลายเป็นความสัมพันธ์นอกระบบราชการในที่สุด แต่ยังมีบทบาทมีความสำคัญ หรือผลของการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม ปัจจุบันยังมีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ การเมือง และด้านสังคมของผู้รับอุปถัมภ์มาก โดยอาจกล่าวได้ว่าระบบศักดินาและระบบไพร่ ซึ่งเป็นระบบการเมืองสังคม และเศรษฐกิจ เป็นการแบ่งชนชั้นในสังคม ควบคุมกำลังคน ได้ก่อให้เกิดอุดมการณ์และค่านิยมเรื่องระบบอุปถัมภ์ที่สำคัญ โดยที่ค่านิยมดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชนชั้นปกครอง การเข้าถึงเรื่องความกตัญญู รู้คุณ การรู้จักที่ต่ำที่สูง การเรียนรู้ในลักษณะประเพณี ไม่ตั้งข้อสงสัยในสิ่งที่ปฏิบัติกันมานาน การไม่ดิ้นรนเพราะถือว่าไม่สามารถจะกำหนดชีวิตของตนเองได้ ตลอดจนการย่ำฐานะของบุคคลมากกว่าความสามารถหรือคุณลักษณะของบุคคล ทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์แบบทางการ จึงถูกเปลี่ยนแปลงตามสภาวะเงื่อนไขภายในและภายนอกประเทศในขณะนั้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2530, หน้า 63)

และจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันลักษณะความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ยังคงมีอยู่ แต่อาจจะเปลี่ยนสาระวิธีการ หรือลักษณะของความสัมพันธ์ไป แต่ความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์นี้ยังมีอิทธิพลและบทบาทมากในสังคมไทย โดยเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการมีอยู่ทุกวงการอาชีพและทุกพื้นที่ (ประวิณ แจ่มศักดิ์, 2536, หน้า 40)

วิลสัน (Wilson, 1962, p. 116 และประวิณ แจ่มศักดิ์, 2536, หน้า 46) ได้ยกตัวอย่างถึงการรวมตัวในหมู่ข้าราชการไทยกระทำในรูปของ คลิก (Clique) ซึ่งหมายถึงกลุ่มประเภทที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและรวมตัวกันเพราะความผูกพันส่วนตัว เช่น ความสัมพันธ์อันเกิดจากความรัก ความภักดีระหว่างเจ้านาย กับลูกน้อง กลุ่มในลักษณะเช่นนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในแนวคิดมีความเหนียวแน่นกว่าแนวนอน และเป็นไปได้ว่าบุคคลต่าง ๆ ที่ภักดีกับเจ้านายคนเดียวกันอาจขัดแย้งกัน หรือเป็นอริกันในการแข่งขัน เพื่อแสวงหาความโปรดปรานของเจ้านาย หรือเป็นทายาทสืบทอดอำนาจ อย่างไรก็ตาม “คลิก” นี้ อาจเกิดจากกลุ่มประเภทอื่น เช่น ครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยหล่อหลอมทัศนคติ ความภักดี และความผูกพัน และอาจเป็นตัวกำหนดโครงสร้างคลิก

โดยสรุปแล้ว “คลิก” เป็นการรวมตัวกันในรูปของผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับอุปถัมภ์ (Patron-client model) ซึ่งการรวมตัวนี้ได้มีจุดเริ่มต้นจากการที่บุคคลมีนโยบายหรืออุดมการณ์เหมือนกัน แต่เป็นการรวมตัวกันเพื่อแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ไม่มากนักน้อย (Scott, 1972, p. 59) ซึ่งในทางการเมืองไทยนั้น “คลิก” มีรูปทรงแบบปิระมิด มียอดแหลมและฐานบานออกเป็นข่ายงาน ความเชื่อมโยงแบบไม่เป็นทางการระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์หลายระดับหลายกลุ่มด้วยกัน ดังภาพที่ 2-4

ภาพที่ 2-4 โครงสร้างของผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์

จากภาพ ก. คือผู้อุปถัมภ์ของ ข. และ ค. ในขณะที่ ข. เป็นผู้อุปถัมภ์ของ ข. ง. และ จ. ส่วน ค. เป็นผู้อุปถัมภ์ของ ฉ. ช. และ ซ. ซึ่ง ข. และ ค. อาจมีความแนบแน่นกัน แต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และในทำนองเดียวกันกับผู้รับอุปถัมภ์ในลำดับชั้นต่อ ๆ ไปด้วย

จากลักษณะดังกล่าว จะพบว่าความมั่นคงของคลิคนั้นขึ้นอยู่กับหัวหน้าอย่างมาก ถ้าหัวหน้ามีอันเป็นไป การรวมตัวกันอาจมีปัญหาและแตกแยกได้ง่าย เพราะบรรดาสมาชิกที่เข้ามา รวมตัวกันได้หล่อหลอมด้วยหลักการและผลประโยชน์ที่ถาวร เพราะคลิคนั้นไม่มีการจัดองค์การ อย่างเป็นทางการหรือถาวร ไม่ได้มีการแบ่งงานกันทำและรับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ไม่ได้มีการ ประชุมร่วมกัน ไม่มีชื่อ ไม่มีบัญชีรายชื่อสมาชิกที่เป็นเครื่องมือและสัญลักษณ์ในการช่วยสร้าง ความเป็นปึกแผ่น

สำหรับความสัมพันธ์ของผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์นั้น มีลักษณะดังนี้ (Scott, 1972)

1. การแลกเปลี่ยนอยู่บนพื้นฐานที่มีความไม่เท่าเทียมกัน คือผู้อุปถัมภ์จะมีทรัพยากร มากกว่าผู้ใต้อุปถัมภ์ ในกรณีถ้าผู้ใต้อุปถัมภ์มีทรัพยากรมากกว่า หรือใกล้เคียงกับผู้อุปถัมภ์ ผู้ใต้อุปถัมภ์อาจไม่เป็นลูกน้องของผู้อุปถัมภ์ก็ได้

2. เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคนที่มีลักษณะเฉพาะตัวคือผู้อุปถัมภ์ และผู้รับ อุปถัมภ์ของแต่ละคู่ คือแต่ละคู่จะรู้ว่าเขาต้องการอะไร และผู้อุปถัมภ์จะมีลูกน้องจำนวนมากก็ได้

3. ทั้งผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์มีผลเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์กัน โดยทั่วไปมากกว่าที่จะแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัด ไม่ยึดถือบุคคลในการแลกเปลี่ยน

อย่างไรก็ตามลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ที่สำคัญ จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางการเมืองและโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกับ โครงสร้างทางการเมืองแบบกลุ่ม คือ (Lande, n.d. อ้างถึงใน สุริยพันธ์ จิรสิทธิ์สุนทร, 2531, หน้า 28-30)

1. ระบบนี้ขึ้นอยู่กับผู้นำเพียงคนเดียว โดยจะเป็นผู้รวบรวมลูกน้อง

2. การก่อตัวของโครงสร้างของระบบ มีผู้นำเป็นจุดศูนย์กลางก่อให้เกิดความสัมพันธ์

3. ความสัมพันธ์ในระบบมีลักษณะในแนวตั้งระหว่างบุคคล 2 คน ในความสัมพันธ์นี้

ถ้ามีความรู้สึกร่วมกันระหว่างผู้ใต้อุปถัมภ์ด้วยกันก็เป็นเพราะต่างก็ถือว่ามีนายคนเดียวกัน

4. ผลประโยชน์ที่ทำให้ผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ มีความสัมพันธ์เป็นผลประโยชน์ เฉพาะเจาะจงตัวมากกว่าผลประโยชน์แบบกลุ่ม วัตถุประสงค์ที่ผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์คง ความสัมพันธ์ไว้ได้แก่การแสวงหาประโยชน์ของแต่ละคน

5. ผลประโยชน์ที่แต่ละคนแสวงหา ผันแปรไปตามความแตกต่างทางฐานะ อำนาจ สายใยแห่งความสัมพันธ์ ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์แต่ละคน ขึ้นอยู่กับสิ่งตอบแทน ซึ่งกันและกัน โดยแต่ละฝ่ายพยายามทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า เขามีค่าแก่การเป็นผู้อุปถัมภ์ และ ผู้ใต้อุปถัมภ์

6. ความสัมพันธ์แบบนี้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงสูง และไม่มี ความมั่นคง ผู้อุปถัมภ์ คนหนึ่งอาจมีลูกน้องมากมายหลังจากที่เขาได้ตำแหน่งสูงขึ้น ถ้าตกอับออกจากตำแหน่งไปจำนวน

บริหารจะลดลงอย่างรวดเร็วไปด้วย ดังนั้นผู้อุปถัมภ์จะมีบริหารมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความมั่งคั่งและอำนาจว่ามีมากน้อยขนาดไหน

7. ความสัมพันธ์แบบนี้มักประกอบด้วย การมีลูกน้องมากมายหลายชั้นตั้งแต่ผู้ใกล้ชิดมากที่สุด ถึงผู้ที่คุ้นเคยบ้างเล็กน้อย ผู้ใ้ผู้อุปถัมภ์ที่ใกล้ชิดผู้อุปถัมภ์จะมีอิทธิพลมากกว่าผู้ที่อยู่ห่างไกล

นอกเหนือจากลักษณะความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ดังกล่าวแล้ว พบว่ามีลักษณะที่สำคัญอื่น ๆ ดังนี้ (Eisenstad & Roniqer, 1984 อ้างถึงใน ประวิณ แจ่มศักดิ์, 2536, หน้า 48-49)

1. เป็นความสัมพันธ์แบบเฉพาะตัว และมีลักษณะที่กระจายออกไป
2. ความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้นอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยน ที่มีความแตกต่างกันในด้านทรัพยากร เครื่องมือที่ใช้ ฐานะทางเศรษฐกิจและทางการเมือง
3. การแลกเปลี่ยนทรัพยากร เป็นการจัดแจงในลักษณะข้อตกลงร่วมกัน
4. แนวความคิดที่สำคัญแบบผู้อุปถัมภ์-ผู้รับอุปถัมภ์ คือการที่ไม่มีเงื่อนไขและการให้ความเชื่อมั่นต่อกัน ซึ่งการนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
5. ความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดเป็นหน่วยที่สำคัญ อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นความผูกพันที่มีอยู่ในความสัมพันธ์นั้น
6. ในเวลาเดียวกันความสัมพันธ์ที่มีอยู่ของผู้อุปถัมภ์-ผู้ใ้ผู้อุปถัมภ์ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มีความชอบธรรมหรือเป็นคำมั่นสัญญาเสียทั้งหมด
7. ความสัมพันธ์ของผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ที่ถูกสร้างขึ้นระหว่างความสัมพันธ์ส่วนบุคคลหรือเครือข่ายของบุคคล ในลักษณะตั้งตรงหรือแนวดิ่ง (เป็นความสัมพันธ์ แบบเผชิญหน้า) มากกว่าความสัมพันธ์ระหว่างความร่วมมือกับกลุ่ม ความสัมพันธ์นี้ ได้ทำลายความเชื่อของกลุ่มในแนวราบ และความบูรณาการ ความเท่าเทียมกันของผู้อุปถัมภ์ และผู้ใ้ผู้อุปถัมภ์
8. ความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์อยู่บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียมกันและความแตกต่างกันในอำนาจระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์

จากลักษณะของระบบอุปถัมภ์ได้สะท้อนให้เห็นว่าเป็นผลมาจากพฤติกรรมทางการเมืองของคนไทย ซึ่งพฤติกรรมในปัจจุบันมีผลมาจากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ดังนี้ (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2533)

1. โครงสร้างทางสังคมกับระบบอุปถัมภ์ ระบบอาวุโส ค่านิยมแบบไพร่ฟ้าและการยินยอมเป็นผู้ตามที่ดี การควบคุมกำลังคนในสังคมศักดินาก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันระหว่างมูลนาย และไพร่ เกิดธรรมเนียมการเข้าหาผู้มีอำนาจทั้งใน และนอกราชการ ระบบ

อุปถัมภ์ทำให้ผู้น้อยเกรงใจผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสกว่าทำให้เกิดการรวมอำนาจในหมู่ผู้อาวุโส ระบบอุปถัมภ์และระบบอาวุโสส่งผลให้ราษฎรคุ้นเคยกับการเป็นผู้ตามที่ดี

2. ค่านิยมในสังคมไทยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมการเมืองแบบนิงเฉยและเอาตัวรอดดังคำพังเพยของไทยที่เห็นเด่นชัด คือ “น้ำขึ้นให้รีบตัก” “รู้หลบเป็นปลา รู้หลีกเป็นหาง” “อย่าแกว่งเท้าหาเสี้ยน” และ “เข้าเมื่อตาหลัวต้องหลัวตาตาม” เป็นต้น

3. การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัวไทยเป็นการเลี้ยงดูแบบประคับประคองไม่ปล่อยให้ลูกหลานของตนรู้จักช่วยเหลือตนเอง ทำให้เด็กไทยมีลักษณะเลี้ยงไม่โต เป็นบ่อเกิดของการคิดไม่เป็นและทำไม่เป็น การตัดสินใจทางการเมืองต้องมีคนคิดให้ ทำให้ต้องฟังคำแนะนำของหัวหน้าหรือผู้ใหญ่ เป็นต้น

จากโครงสร้างสังคม ลักษณะและพฤติกรรมทางการเมืองคนไทยตั้งแต่อดีตนี้เอง จะพบว่าระบบอุปถัมภ์โดยเฉพาะในชนบทของไทยอาจเกิดขึ้นมาจากเพื่อตอบสนองความจำเป็นของข้าราชการในอันที่จะแสวงหาทรัพยากรต่าง ๆ ในการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนองความต้องการของผู้นำท้องถิ่น ที่จะได้รับผลประโยชน์จากข้าราชการด้วยเช่นกัน เป็นพฤติกรรมแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ถึงแม้จะมีส่วนให้เกิดการพัฒนาแต่เป็นไปในลักษณะลำเอียงเข้าหาผลประโยชน์ของผู้นำท้องถิ่น ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงขาดโอกาสที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง (Haas, 1978 อ้างถึงใน วิทยา เกษรพรม, 2543, หน้า 19) ทั้งนี้ แสงส์ (Hanks, 1975) เชื่อว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ประสานเข้าด้วยกันโดยระบบอุปถัมภ์ ตั้งแต่กรรมกร ชาวนา ชาวไร่ ไปจนถึงสังคมในระดับประเทศ ทุกคนในสังคมไทยเป็นผู้อุปถัมภ์ และผู้รับอุปถัมภ์ในขณะเดียวกัน และแสงส์ ได้สร้างแนวคิดเรื่อง “ระบบบริวาร” และ “เวดวง” เพื่อขยายอำนาจในการอธิบายสังคมไทยอย่างครอบคลุมทั้งหมด อย่างไรก็ตาม เจริม เคมพ์ (2545) ได้แย้งแสงส์ว่าไม่สามารถที่จะวิเคราะห์สังคมไทยทั้งสังคมโดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์เพียงอย่างเดียว แนวคิดดังกล่าวใช้ได้เฉพาะงานวิจัยในระดับจุลภาคเท่านั้น เคมพ์ เห็นด้วยกับแสงส์ในแง่ที่ว่าสังคมไทยมีการยึดถือระบบอาวุโสอย่างชัดเจน ไม่มีคู่ความสัมพันธ์ใดที่มีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมกัน สังคมไทยมีการจัดระเบียบของบุคคลตามฐานะสูงต่ำแบบอุปถัมภ์อย่างไม่เป็นทางการฝังตัวอยู่ในองค์กร หรือสังคมที่มีการจัดระเบียบเป็นแบบที่เป็นทางการ เช่น ระบบราชการ เคมพ์ เห็นว่าการจะเข้าใจสังคมไทยในแนวคิดอุปถัมภ์นั้น ควรจะต้องมีการจัดประเภทของความสัมพันธ์โดยให้ปลายอีกข้างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและปลายอีกข้างหนึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ที่แท้จริงจะอยู่ช่วงกลางระหว่างสองขั้วแต่จะเป็นจุดใดนั้นขึ้นอยู่กับรายละเอียดของข้อมูล ซึ่ง ฮันส์ คีเตอร์ เบ็คชเตด (2545) กล่าวว่าแนวคิดในเรื่องระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมยังคงปรากฏให้เห็น และยังคงอยู่ในความคิดของคนไทย การคงอยู่ของระบบ

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ปรากฏให้เห็นได้จากการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แพร่หลายในระบบราชการ ทหาร ตำรวจ และพลเรือน รวมถึงนักการเมือง เครือข่ายของระบบอุปถัมภ์ยังเป็นลักษณะเด่นที่ชนชั้นนำในระบบราชการได้รักษา และคงไว้ซึ่งกลุ่มบริวารผู้ติดตามด้วยความจงรักภักดี แม้ว่าระบบศักดินาจะถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม และโยชิฟูมิ ทามาดา (2537) ได้กล่าวไว้ว่าจากอิทธิพลและอำนาจการเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนับตั้งแต่ยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ทำให้เกิดพลังนอกระบบราชการที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก ได้แก่ พรรคการเมืองซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพ่อค้า นักธุรกิจ ทั้งสามฝ่ายต่างใช้ “อำนาจ” และ “อิทธิพล” เพื่อผลประโยชน์ของตน เกิดการฟุ้งเฟ้อ การเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน เกิดการอุปถัมภ์ที่ไม่เป็นทางการ

ในส่วนของการศึกษาโครงสร้างอำนาจที่อ้างอิงกับระบบอุปถัมภ์ ทั้งนี้ ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน (2555, หน้า 29-30) ได้สรุปไว้ดังนี้

โครงสร้างแบบอุปถัมภ์เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ที่อำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ผู้นำ โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ตั้งอยู่บนเครือข่ายความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ (Face to Face) ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองบุคคล (Dyadic) ที่มีการแลกเปลี่ยนกันอย่างไม่เท่าเทียมกัน (Unequal exchange) เครือข่ายอุปถัมภ์จึงประกอบด้วยบุคคลสองประเภท คือ ผู้นำที่อาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ เช่น ผู้อุปถัมภ์ ลูกพี่ เจ้านายหรือผู้ใหญ่แล้วแต่บริบท การเป็นผู้นำอุปถัมภ์จะมีฐานทรัพยากรที่สำคัญ คือ อำนาจรัฐ ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพทางสังคมหรือทักษะความรู้ต่าง ๆ ผู้นำจะต้องแสดงบทบาทที่สำคัญ คือ การให้ความคุ้มครองหรือช่วย “เคลียร์” รวมถึงให้ความก้าวหน้าแก่ผู้ตาม ดังนั้นผู้นำอุปถัมภ์อาจใช้วิธีการทั้งพระคุณในลักษณะของนักบุญหรือพระเดชในแบบเจ้าพ่อก็ได้ ส่วนบุคคลอีกประเภท คือ ผู้ตามซึ่งอาจจะมีชื่อเรียกต่างตามบริบทว่า ผู้ใต้อุปถัมภ์ ลูกน้อง บริวาร หรือผู้น้อย ผู้ใต้อุปถัมภ์จะขาดฐานทางทรัพยากรยกเว้นการมีแรงงานของตัวเอง เพื่อการรับใช้ลูกพี่ผู้อุปถัมภ์ ดังนั้นผู้ใต้อุปถัมภ์จะต้องมีค่านิยมที่สำคัญ คือ แนวคิดเรื่องบุญคุณ การรู้จักกตัญญูหรือซื่อสัตย์จงรักภักดี (อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545)

ระบบอุปถัมภ์ถือว่ามีลักษณะพลวัตรซึ่ง สก็อต (Scott, 1972) ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ 7 ประเด็น คือ

1. ระยะเวลาของพันธะระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ใต้อุปถัมภ์ในแบบดั้งเดิมนั้นมีความต่อเนื่องมากกว่าแบบสมัยใหม่ กล่าวคือ หากบุคคลในสังกัดกลุ่มอุปถัมภ์ใดแล้วโอกาสที่เขาจะเปลี่ยนไปสังกัดกลุ่มอุปถัมภ์กลุ่มใหม่มีน้อยมาก ขณะที่ในปัจจุบันนั้นการสังกัดกลุ่มอุปถัมภ์ใดกลุ่มหนึ่งของบุคคลอาจมีระยะเวลาไม่มากนักและอาจมีการเปลี่ยนแปลงโยกย้ายจากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่งได้ง่าย

2. ขอบเขตการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ภายในกลุ่มอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้นการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้นอย่างหลากหลายในแทบทุกมิติของชีวิตระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์ แต่ในแบบสมัยใหม่ มิติของการแลกเปลี่ยนจะมีลักษณะเฉพาะเรื่องมากขึ้น เช่น กลุ่มอุปถัมภ์ในเชิงเศรษฐกิจก็จะเน้นการแลกเปลี่ยนด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่วนอุปถัมภ์ทางการเมืองก็จะเน้นการแลกเปลี่ยนทางการเมืองและในชุมชนหนึ่งอาจมีกลุ่มอุปถัมภ์หลายกลุ่มตามลักษณะอาชีพของบุคคลเหล่านั้น

3. ฐานทรัพยากร ดั้งเดิมนั้นฐานทรัพยากรจะอยู่ภายในชุมชนเป็นหลักและอยู่ที่ตัวผู้อุปถัมภ์เป็นสำคัญ แต่ระบบอุปถัมภ์แบบสมัยใหม่ฐานทรัพยากรจะมีการเชื่อมโยงกับภายนอกชุมชน ซึ่งอยู่ที่หน่วยงานเป็นสำคัญ (Office based) เช่น ระบบราชการ ระบบการเมืองและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ชาวบ้านในชุมชนอาจมีความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์โดยตรงกับข้าราชการ นักการเมืองและนายทุนที่อยู่ภายนอกชุมชนหรืออาจสัมพันธ์โดยอ้อมผ่านผู้นำชุมชนก็ได้

4. สิ่งที่น่ามาใช้ในการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้ได้อุปถัมภ์ พบว่าในระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้น คือ ความรู้สึกเชิงบุญคุณเป็นด้านหลัก ส่วนวัตถุหรือผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมนั้นมีความสำคัญรองลงมา แต่ในปัจจุบันความสำคัญมีลักษณะกลับด้านกัน

5. การควบคุมทรัพยากร ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้นกลุ่มอุปถัมภ์มีศักยภาพของการควบคุมทรัพยากรท้องถิ่นสูง แต่ในปัจจุบันอำนาจภายนอกทั้งอำนาจรัฐและอำนาจทุนเข้ามามีอิทธิพลในการควบคุมทรัพยากรท้องถิ่นมากขึ้น

6. ความแตกต่างระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมนั้น มีความแตกต่างของสมาชิกภายในกลุ่มอุปถัมภ์นั้นมีน้อย แต่ในปัจจุบันสมาชิกมีความหลากหลายมากขึ้น

7. หลักประกันร่วมของสมาชิก กลุ่มแบบดั้งเดิมนั้นสมาชิกจะมีหลักประกันในการสังกัดกลุ่มสูงมาก โดยเฉพาะหากมีเรื่องเดือดร้อนหรือต้องการความช่วยเหลือปกป้องจากผู้อุปถัมภ์ จะได้รับความคุ้มครองมาก แต่ในปัจจุบันหลักประกันในเรื่องความคุ้มครองดังกล่าวลดลง

ความแตกต่างระหว่างระบบอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ สรุปได้ดังตารางที่

ตารางที่ 2-2 ความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามแนวคิดของ

James C. Scott

คุณลักษณะ	แบบดั้งเดิม	แบบสมัยใหม่
1. ระยะเวลา	ยาวนานกว่า	ช่วงสั้นกว่า
2. ขอบเขตการแลกเปลี่ยน ทรัพยากร	ความหลากหลายรอบด้าน	จำเพาะเจาะจงบางเรื่อง เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง
3. ฐานทรัพยากร	มาจากภายในท้องถิ่น	มาจากภายนอก
4. สิ่งที่นำมาใช้ในการ เปลี่ยนแปลง	คุณค่าทางจิตใจมากกว่า ผลประโยชน์ทางวัตถุ	ผลประโยชน์ทางวัตถุมากกว่า คุณค่าทางจิตใจ
5. การควบคุมทรัพยากร	เกือบผูกขาด	ไม่ค่อยผูกขาด
6. ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	ไม่ค่อยแตกต่าง	แตกต่างกันมาก
7. หลักประกันร่วมของสมาชิก	เข้มข้นมาก	เข้มข้นน้อย

ที่มา: Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia (p. 91), (Scott, 1977 อ้างถึงใน โอฬาร
ถิ่นบางเดียว, 2555, หน้า 44-45)

ทั้งนี้ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) มีข้อถกเถียงเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ที่มีอิทธิพลต่อ
โครงสร้างอำนาจของสังคมไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทว่า พัฒนาการของสังคมในพื้นที่ชนบท
หรือสังคมที่ต่างกันทำให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์มีความแตกต่างกันด้วย และการกำหนด
โครงสร้างอำนาจมิได้มีเพียงระบบอุปถัมภ์เท่านั้น หากแต่ยังมีความสัมพันธ์ทางอำนาจอื่น ๆ ที่แฝง
อยู่ด้วย ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้พิชายได้สรุปถึงลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ใน
ชนบทไทยไว้ว่ามีสามรูปแบบ คือ 1. ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชาวบ้านกับนายทุน
หรือชาวนารวย 2. ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างชาวบ้านกับผู้นำชุมชนที่มีตำแหน่ง
3. ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับข้าราชการ

และเมื่อพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มอุปถัมภ์ โดยเปรียบเทียบกับกลุ่มที่
รวมตัวกันภายใต้แนวคิดพหุนิยม ตามที่กล่าวไปแล้วนั้น จะเห็นได้ถึงความแตกต่างหลายประการ
ซึ่ง James C. Scott ได้ใช้แนวคิดของ Cara Lande ที่เปรียบเทียบไว้ โดยใช้เกณฑ์ในการเปรียบเทียบ
5 เกณฑ์ คือ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 11-12)

1. เป้าหมายของสมาชิก ในส่วนของกลุ่มอุปถัมภ์นั้น สมาชิกจะมีเป้าหมายเฉพาะซึ่งผูกติดกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้นำกลุ่ม ส่วนกลุ่มพหุนิยม สมาชิกจะมีเป้าหมายร่วมกันที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มและทำให้กลุ่มมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ
 2. ความเป็นอิสระในการตัดสินใจของผู้นำ สำหรับกลุ่มอุปถัมภ์ ผู้นำจะมีอำนาจสูงและมีทางเลือกที่หลากหลายในการตัดสินใจว่าจะเป็นพันธมิตรกับใครและใช้นโยบายอะไร ตราบเท่าที่ยังสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มได้ หากในกลุ่มพหุนิยมการตัดสินใจของผู้นำจะขึ้นอยู่กับมติของกลุ่ม
 3. เสถียรภาพของกลุ่ม ในกลุ่มอุปถัมภ์นั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการแสวงหาทรัพยากรมาแจกจ่ายสมาชิกของกลุ่มให้เพียงพอกับความต้องการ ส่วนกลุ่มพหุนิยมขึ้นอยู่กับกิจกรรมและการแบ่งปันผลประโยชน์กันภายในกลุ่ม
 4. องค์ประกอบของกลุ่ม สำหรับกลุ่มอุปถัมภ์จะมีความหลากหลายทางชนชั้นมากกว่ากลุ่มพหุนิยม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะมาจากชนชั้นเดียวกัน
 5. การร่วมมือของกลุ่ม สำหรับกลุ่มอุปถัมภ์จะมีความเชื่อมโยงในแนวตั้ง ร่วมกันอยู่ได้ เพราะบารมีของผู้นำ บริวารอาจไม่มีความสัมพันธ์หรือไม่รู้จักกันก็ได้ หากสมาชิกในกลุ่มพหุนิยมจะเชื่อมโยงกันแนวนอนและมีความอิสระต่อกันในเชิงเปรียบเทียบสูง
- จะเห็นได้ว่า ระบบอุปถัมภ์เป็นแนวคิดที่ทรงพลังในการอธิบาย และพบว่า กระบวนการก่อเกิดพรรคการเมืองในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ กระบวนการการได้มาซึ่งอำนาจหรือในการเลือกตั้ง กระบวนการบริหารและความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย ภายใต้แนวคิดอุปถัมภ์ชี้ให้เห็นถึงความเป็นจริงของสังคมไทยว่า (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2552, หน้า 14-15) กลุ่มการเมืองไม่ว่าในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติมีแนวโน้มที่จะมีคุณลักษณะหลายประการสอดคล้องกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเป้าหมายของสมาชิก ความเป็นอิสระในการตัดสินใจของผู้นำ เสถียรภาพของกลุ่ม องค์ประกอบของกลุ่ม และความร่วมมือของกลุ่ม และเราไม่อาจละเลยอิทธิพลและความสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งกระบวนการปฏิรูปการเมืองในยุคปัจจุบันได้ และอย่างน้อยกระบวนการเหล่านี้ย่อมมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองแบบเดิมบ้างไม่มากก็น้อย ซึ่งย่อมจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านรูปแบบและเนื้อหาของระบบอุปถัมภ์ในที่สุด
- สำหรับการศึกษาในประเทศไทยในส่วนของประเด็นระบบอุปถัมภ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจใน มีตัวอย่างงานวิจัยดังนี้
- การศึกษาของ โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2555) ที่ใช้แนวคิดชนชั้นนำกับแนวคิดระบบอุปถัมภ์เป็นกรอบในการวิเคราะห์ ในศึกษาเรื่อง พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นใน

ภาคตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งนอกจากจะเห็นถึงพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจที่มีชนชั้นนำมีบทบาทสำคัญแล้ว จะพบว่าในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ กระบวนการสะสมทุน การต่อสู้และการสถาปนาซึ่งอำนาจของชนชั้นนำเหล่านี้ มีความสัมพันธ์กันที่เห็นได้ชัดคือ ในกระบวนการสะสมทุน และ กระบวนการต่อสู้เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของตระกูลชนชั้นผู้มีอำนาจทางการเมืองในภาคตะวันออกส่วนใหญ่เริ่มต้นจากการเป็นหัวคะแนนให้กับนักการเมืองระดับชาติ พรรคการเมือง ที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในพื้นที่อิทธิพลการเมืองทางการเมืองของกลุ่มชนชั้นนำระดับจังหวัด มักขอความช่วยเหลือสนับสนุนจากจากกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจทางการเมืองในฐานะหัวคะแนนหลัก อาศัยกลไกเครือข่ายของกลุ่มชนชั้นผู้มีอำนาจทางการเมืองภายในจังหวัด เพื่อเข้าสู่อำนาจทางการเมือง ซึ่งจะพบว่า การสถาปนาอำนาจของชนชั้นนำจะอาศัยระบบอุปถัมภ์ เครือญาติ ทั้งนี้การศึกษาพบว่า กลุ่มชนชั้นนำได้มีการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทางการเมืองในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด โดยกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองแก่เครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง และการสร้างเครือข่ายอุปถัมภ์ในจังหวัด นำไปสู่การก่อรูปขึ้นขององค์กรชนชั้นนำทางการเมืองระดับจังหวัดภายใต้อิทธิพลของตระกูลใหญ่ในจังหวัด เข้ายึดครองพื้นที่อำนาจทางการเมืองไว้ในกลุ่มของตนเองให้มากที่สุดเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของตระกูลชนชั้นนำและเครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง

การศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่สะท้อนถึงบทบาทของระบบอุปถัมภ์ที่พื้นที่ในการศึกษาเกี่ยวข้องกับพื้นที่การศึกษาของโอฬาร ถิ่นบางเตียว (2555) คือ การศึกษาของ สุมาลี พันยุธา (2543) พัฒนาการของอำนาจท้องถิ่นในบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกงและชายฝั่งทะเลตะวันออก พ.ศ. 2440-2516 ซึ่งพบว่า กลุ่มอำนาจท้องถิ่นในบริเวณลุ่มน้ำบางปะกงและชายฝั่งทะเลตะวันออก มีการดำรงอยู่ด้วยการปรับตัวให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา และได้พัฒนาศักยภาพทางอำนาจและเศรษฐกิจสู่ความเป็นเจ้าพ่อตะวันออก ในงานวิจัยฉบับนี้สุมาลีได้นิยามความหมายของเจ้าพ่อตะวันออกไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สามารถเข้าไปผูกขาดธุรกิจบางประเภทในท้องถิ่นหรือสามารถขยายผูกขาดธุรกิจไปสู่ระดับภูมิภาคและอาศัยความรุนแรงด้วยการพึ่งพาอาวุธและมีปืนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม สุมาลีสรุปไว้ว่าอำนาจท้องถิ่นในบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกงและชายฝั่งทะเลตะวันออกที่ดำรงอยู่ได้โดยเฉพาะในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ก็เพราะกลุ่มอำนาจท้องถิ่นเหล่านี้ได้สร้างเครือข่ายทางการเมืองในลักษณะเข้าไปมีความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองในระดับประเทศและเป็นฐานเสียงหรือหัวคะแนนให้แก่ักการเมือง รวมถึงการเป็นสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรภายใต้การเมืองที่พัฒนาขึ้นในระบบการเลือกตั้ง โดยอำนาจท้องถิ่นสามารถนำอำนาจเหล่านี้มาเกื้อหนุนฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของตนได้สำเร็จ

และการศึกษาของ นาดาช วศินดิลก (2540) เรื่อง โครงสร้างอำนาจในชุมชนกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเมืองพัทยา ซึ่งพบว่า มีการกระจุกตัวของอำนาจในระดับสูงโดยกลุ่มการเมืองกลุ่มหนึ่งในเมืองพัทยา ซึ่งเป็นกลุ่มที่สามารถชนะการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกในเมืองพัทยา ทำให้กลุ่มเหล่านี้ครอบครองอำนาจการตัดสินใจในการบริหารกิจการของเมืองพัทยา สาเหตุที่กลุ่มเหล่านี้สามารถเข้ามาครองอำนาจในเมืองพัทยาได้ เพราะได้รับการอุปถัมภ์จากกำนันเป๊าะเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะกำนันเป๊าะมีทรัพยากรทางการเมืองมากกว่านักการเมืองท้องถิ่นในพัทยา ไม่ว่าจะเป็นการเป็นผู้มีทรัพย์สิน การเป็นผู้มีฐานอำนาจทางการเมืองที่ยาวนานและมั่นคงในระดับประเทศ การเป็นผู้มีประสบการณ์ทางธุรกิจและการเมือง การมีพรรคพวกลูกน้องเพื่อนฝูงมาก การเป็นผู้อุปถัมภ์คนมากมาย การเป็นที่ยอมรับและชื่นชมของคนในพื้นที่ สิ่งเหล่านี้กำนันเป๊าะตั้งสมมาจนกระทั่งเป็นที่ประจักษ์ครอบคลุมไปทั่วจังหวัดชลบุรี ดังนั้นกำนันเป๊าะจึงสามารถสนับสนุนกลุ่มการเมืองในเมืองพัทยาได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

มีการศึกษาเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ในวงการมือปืนรับจ้าง ในงานของพงษ์ศักดิ์ ขำเพชร เรื่อง เครือข่ายระบบอุปถัมภ์: ศึกษาเฉพาะกรณีมือปืนรับจ้าง (2540) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับมือปืนทั้งในด้านภูมิหลัง ประวัติชีวิต ภายใต้อาชีพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการศึกษา ศึกษากระบวนการเข้าสู่อาชีพมือปืน รวมทั้งเครือข่าย ความเชื่อมโยงในระบบอุปถัมภ์ระหว่างมือปืนรับจ้างกับผู้อุปถัมภ์ พบว่า เครือข่ายในระบบอุปถัมภ์มีความสำคัญมากสามารถเชื่อมโยงให้เห็นถึงพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจในจังหวัดที่ศึกษาได้ชัดเจนในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้เสนอแนวคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์ไว้ โดยกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มของระบบอุปถัมภ์ ว่าแนวโน้มของระบบอุปถัมภ์มิใช่จะเน้นการแลกเปลี่ยนเชิงผลประโยชน์อย่างเดียว แต่ต้องมีอุดมการณ์ที่จะช่วยจรโลงความสัมพันธไมตรีไว้ด้วย นั่นก็คือ แนวคิดเรื่องพระเดชพระคุณ บุญคุณ ความกตัญญู วาสนา บารมี ข้าสองเจ้าบ่าวสองนาย ไม้ซีกไม้ซุง เป็นผู้น้อยคอยยกัมประนมกร ฯลฯ เหล่านี้เป็นอุดมการณ์ที่เสริมสร้างให้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ของไทยมีความมั่นคง เพราะระบบนี้มีทั้งผลประโยชน์และอุดมการณ์ ระบบอุปถัมภ์ จะไม่หายไปง่าย ๆ และเพราะสังคมได้เข้าสู่ระบบการผลิตสมัยใหม่มากขึ้น จึงเรียกร้องให้คนต้องสัมพันธ์กันในเชิงพันธสัญญาและเชิงพาณิชย์ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียมกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2539, หน้า 171-172) ทั้งนี้ความสัมพันธ์แบบพันธสัญญานั้นก็จะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ที่ต่างฝ่ายจะได้รับ หากฝ่ายใดหมดผลประโยชน์ความสัมพันธ์ก็จะแปรเปลี่ยนไป (พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร, 2540, หน้า 146) ดังนั้นสภาพการหักหลังกันในกลุ่มอุปถัมภ์จึงอาจเกิดขึ้นได้

ในส่วนของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่ทำให้ความสัมพันธ์ระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไป จากความผูกพันกันด้วยพื้นฐานทางด้านศาสนา สังคม วัฒนธรรม ไปเป็นความสัมพันธ์ที่พึ่งพากัน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนในชนบทที่มีลักษณะความผูกพันกันด้วยสายใยต่าง ๆ (Multi stranded) นั้น ความสัมพันธ์จะเปลี่ยนแปลงมีลักษณะเฉพาะเจาะจงและเป็นไปในรูปแบบ ข้อตกลงและสัญญามากขึ้น แสดงให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market-type economy) มีบทบาท และทำให้ผู้นำในท้องถิ่นที่มีทรัพยากรทางเศรษฐกิจสามารถผูกขาดกิจการใหม่ ๆ และมีอิทธิพล ใช้อิทธิพลนั้น ๆ ได้ ตามที่ เบ็ชชเต็ด (Bechstedt) ได้กล่าวไว้ (พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร, 2540, หน้า 147)

ในงานวิจัยของพงษ์ศักดิ์นี้ เป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของระบบอุปถัมภ์อย่าง ชัดเจน ซึ่งเมื่อนำมาเทียบเคียงกับพื้นที่ผู้วิจัยจะศึกษาสามารถนำมาพิจารณาได้ในประเด็น ความสัมพันธ์ เครือข่ายอำนาจท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เนื่องด้วยพื้นที่ศึกษามีสภาพเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเทียบเท่ากันได้ และในพื้นที่ศึกษาของ ผู้วิจัยก็เป็นพื้นที่ที่มีชื่อเสียงเรื่องมื่อปีนอย่างมาก

วิทยา เกษรพรหม (2543, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบอุปถัมภ์ในสังคมชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลวังไผ่ อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1. การเปลี่ยนแปลงทางการปกครองส่วนภูมิภาคจากตำบลวังไผ่ ไปสู่การปกครอง ท้องถิ่น ในรูปองค์การบริหารส่วนตำบลวังไผ่ ได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจคือ วัตถุประสงค์ในการผลิตของเกษตรกรเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น มีการใช้ เทคโนโลยีเกี่ยวกับปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลงเพิ่มขึ้น ในด้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ วัฒนธรรม เกษตรกรให้ความสำคัญต่อการศึกษาของบุตรหลานเพิ่มมากขึ้น การช่วยเหลือวัดและ โรงเรียนเป็นการช่วยเหลือด้วยเงินมากกว่าแรงงาน

2. รูปแบบของระบบอุปถัมภ์เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ จากผู้อุปถัมภ์ที่เป็น ญาติพี่น้องมาเป็นพ่อค้า คหบดี หรือผู้อื่นที่มีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและ วัฒนธรรมเปลี่ยนจากการช่วยเหลือด้วยแรงงานเป็นการช่วยเหลือด้วยทุนทรัพย์ เงินทอง

3. การได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภา อบต. มีความสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์ในรูปของ ความเป็นญาติ พี่น้อง เพื่อน ผู้อาวุโส ผู้มีพระคุณตลอดจนผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมือง

4. บทบาทของ อบต. มีความสัมพันธ์กับระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบของตำแหน่งบริหาร ในองค์การบริหารส่วนตำบล และยังสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมืองใน ระดับตำบล

สมหญิง สุนทรวงษ์ (2532) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบอุปถัมภ์กับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบท: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การก่อกำเนิดระบบอุปถัมภ์นั้นเป็นผลมาจากแบบแผนการผลิตแบบเกษตรกรรม เพื่อการพาณิชย์และระบบราชการเป็นสำคัญ และความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ถูกอุปถัมภ์นั้นอยู่บนฐานของการแลกเปลี่ยนตอบแทน ความสัมพันธ์ระหว่างระบบอุปถัมภ์นั้นมีเครือข่ายและโยงใยถึงระดับพรรคการเมือง และผลประโยชน์นี้เองที่เป็นอุปสรรคต่อการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้ด้วยระบบอุปถัมภ์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการดูดซับทรัพยากรทั้งภายใน และภายนอกรวมทั้งผลประโยชน์จากงานพัฒนา ทั้งในด้านผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไปสู่กลุ่มของตนเอง และมีการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มตามระดับผู้ใกล้ชิดผู้อุปถัมภ์ นอกจากนี้ระบบอุปถัมภ์ก็ยังได้มีเงื่อนไขสำคัญ ซึ่งได้แก่นโยบาย แนวคิดของรัฐ เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา และโครงสร้างภายในชุมชนเองเป็นกลไกในการสนับสนุนให้ระบบอุปถัมภ์แย่งชิงเอาผลประโยชน์จากการพัฒนาชนบทไปจากประชาชน เป็นผลให้การกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบทไม่สามารถเข้าถึงประชาชนผู้ยากจนได้

จะเห็นได้ว่าจากการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจอันระบುವระบบอุปถัมภ์มีบทบาทสำคัญอย่างมาก ผลการศึกษาจำนวนมากพบว่าความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ การอุปถัมภ์โดยส่วนตัวมีบทบาทก่อให้เกิดการก่อรูปของอำนาจ การมีอำนาจ และการเข้าสู่อำนาจทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้จะพบว่าระบบอุปถัมภ์โดยเฉพาะในสังคมเอเชียโดยเฉพาะในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีพัฒนาการการปรับตัวไปตามระบบเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ระบบเอื้ออำนวยประโยชน์ และมีความซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สก็อต (Scott, 1977) ซึ่งระบุว่าระบบอุปถัมภ์มีลักษณะพลวัต มีเปลี่ยนแปลงจากแบบดั้งเดิมเป็นสมัยใหม่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าระบบอุปถัมภ์จึงเป็นแนวคิดสำคัญของการศึกษาโครงสร้างอำนาจที่ศึกษาในประเทศไทย เพราะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน

แนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship system)

แนวคิดระบบเครือญาติ เป็นที่ยอมรับและใช้ศึกษาสังคมชนบทไทยอย่างกว้างขวาง ซึ่งแนวคิดนี้กล่าวไว้ว่า ระบบเครือญาติเป็นความสัมพันธ์ตามระดับแนวนอนที่เกิดขึ้นมาจากความจำเป็นในชีวิตจริงของชาวนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และวัฒนธรรม (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 6) ทั้งนี้แนวคิดระบบเครือญาตินี้ มีนักวิชาการหลายคนได้ใช้อธิบายสภาพโครงสร้างของสังคมไทยในชนบท อาทิ กาญจนา แก้วเทพ (2527) กล่าวว่า สังคมหมู่บ้านชนบทในอดีตมีข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมที่ทำให้บุคคลต้องร่วมมือกัน

และระบบเครือข่ายจะมีส่วนในการช่วยเหลือและให้หลักประกันกับชีวิตในการสะสมการบริโภค ระบบทำให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านบริการสังคม ซึ่งเห็นได้ว่าระบบเครือข่ายเป็นระบบที่มีรากเหง้าในสังคมอย่างยิ่ง สำหรับไพฑูรย์ เครือแก้ว (2515) ได้ใช้ระบบเครือข่ายอธิบายสังคมไทยว่าทำให้สังคมช่วยเหลือกันเป็นเอกภาพ ซึ่งในประเด็นนี้จะพบว่าระบบเครือข่าย เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปของนักวิชาการ โดยเห็นว่าระบบเครือข่ายเป็นพื้นฐานที่สำคัญอันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันในสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และอื่น ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนซึ่งทำในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ชาวบ้านยังยึดถือคุณธรรมในการดำรงระบบด้วย (สุเทพ สุนทรภัสส์, 2551) ซึ่งภาพดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้น หากความเป็นจริงด้านอื่น กลับถูกมองข้ามไป และลักษณะของความสัมพันธ์แบบเครือข่าย การกระจายอำนาจไปตามกลุ่มเครือข่าย และกระจายในแนวนอน แหล่งที่มาของอำนาจคือความมีอาวุโส และมีคุณธรรม และ Amyot (1964) เป็นผู้ที่สนับสนุนแนวคิดระบบเครือข่ายในสังคมชนบท แต่มีความต่างจากนักวิชาการอื่นที่กล่าวมา กล่าวคือ มีการเริ่มเสนอปัจจัยเกื้อหนุนแหล่งที่มาของอำนาจ ที่หลากหลาย และต่างจากคนอื่น ๆ อันได้แก่ ปัจจัยในเรื่องของการมีตำแหน่ง ความมีอาวุโส ความมั่งคั่ง การมีอำนาจควบคุม โดยผ่านความเกี่ยวพันทางครอบครัว การมีการศึกษาดี อุบนิสัยใจคอที่ดี และมีศีลธรรมที่ดี

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2527) เป็นนักวิชาการไทยที่ใช้ระบบเครือข่ายเข้ามาอธิบายและเป็นกรอบในการวิเคราะห์สังคมไทยในอดีต ในงานวิจัยเรื่อง เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต โดยนำแนวคิดวิถีการผลิตแบบเอเชีย (Asiatic mode of production) มาใช้ในการวิเคราะห์ การอธิบายของฉัตรทิพย์ มีลักษณะเป็นจินตนิยมเช่นกัน เนื่องจากเห็นแต่ด้านดีของสังคมไทยในชนบท ซึ่งพิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) ให้ความเห็นว่า พลวัตภายในหมู่บ้านน่าจะมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าระบบทุนนิยมหรืออิทธิพลของรัฐจะเข้าไปแทรกแซงหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในประเด็นของอิทธิพลจากภายนอก ดูเหมือนฉัตรทิพย์จะละเลยในการนำไปวิเคราะห์

ทั้งนี้ในประเด็นทั้งหมดที่กล่าวมานี้ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) ได้ให้ข้อสังเกตว่าการมองสังคมชนบทดังกล่าว เป็นการมองที่แสดงให้เห็นว่าสังคมชนบทของไทยแยกตัวออกมาอย่างโดดเดี่ยว ไม่ได้รับผลกระทบจากภายนอก ซึ่งอาจเป็นข้อบกพร่องที่นำระบบเครือข่ายเข้ามาวิเคราะห์สังคมชนบทของไทย มีลักษณะฝันหวาน (Romanticism) มองเห็นแต่ภาพความสวยงาม ซึ่งเพียงด้านหนึ่งของความสัมพันธ์เท่านั้น ซึ่งในความจริงยังมีความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ที่จะต้องนำมาพิจารณา การอธิบายดังกล่าวจึงเป็นการมองแบบองค์รวม (Holism) และเป็นจินตนิยม (Romanticism) มากเกินไป ซึ่งสรุปได้ว่า กลุ่มนักวิชาการที่กล่าวมานี้มองความสัมพันธ์ของหมู่บ้านภายใต้ระบบเครือข่ายนี้มีลักษณะสำคัญดังนี้ 1. หมู่บ้านเป็นองค์รวมที่เป็นเอกภาพไม่มี

การขัดแย้งรุนแรง 2. ไม่มีความแตกต่างในเรื่องของอำนาจ 3. ให้ความสำคัญกับความมีอาวุโส
 ความมีคุณธรรมเป็นหลัก ส่วนความมั่งคั่งเป็นด้านรอง 4. สังคมหมู่บ้านมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
 ในด้านต่าง ๆ เช่นด้านการผลิต การป้องกันหมู่บ้าน และการให้สวัสดิการทางด้านการรักษาพยาบาล
 เป็นต้น 5. โครงสร้างอำนาจเป็นลักษณะการกระจายอำนาจตามกลุ่มเครือญาติและเป็นแนวนอน

ในการศึกษาในประเทศไทยของนักวิชาการจะพบว่ามีการนำแนวคิดระบบเครือญาติมา
 อธิบายสภาพเศรษฐกิจและสังคมไทยอยู่บ้าง แต่พบว่าหากจะให้เกิดพลังในการอธิบายให้เห็นภาพ
 สังคมเศรษฐกิจการเมืองของไทย ต้องนำแนวคิดระบบเครือญาติผสมผสานร่วมอธิบายกับแนวคิด
 อื่นด้วย ซึ่งในประเด็นการศึกษาว่าระบบเครือญาติมีอิทธิพลต่อการกำหนดโครงสร้างอำนาจนั้น
 พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) กล่าวว่าน่าจะมีปัจจัยอื่นๆ อาจจะเป็นได้ทั้งปัจจัยภายนอกและ
 ภายในชุมชน ที่กำหนดโครงสร้างอำนาจนี้ โดยเฉพาะปัจจัยภายนอกนั้น พิชายให้น้ำหนักกับระบบ
 ทุนนิยม ที่เข้ามามีอิทธิพลสูง และทำลายความช่วยเหลือแบบที่เขาที่เรานี้ที่เป็นลักษณะบริการหรือ
 ใช้สัญลักษณ์เป็นการตอบแทน แต่จะกลายเป็นการแลกเปลี่ยนโดยผ่านระบบเงินตรา ดังนั้น
 ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติจะน้อยลง เนื่องเพราะระบบเครือญาติใช้ความมีอาวุโสและ
 คุณธรรมเป็นหลัก แต่เมื่ออำนาจรัฐเข้าไปถึงหมู่บ้านชุมชน โดยแทรกแซงความสัมพันธ์แบบเดิม
 ลง ซึ่งอำนาจรัฐจะสถาปนาอำนาจของตนเข้ามาแทนที่ในรูปของตัวแทน เช่น ระบบเจ้าภาษี
 นายอากรในอดีต หรือในระยะเวลาต่อมาที่สนับสนุนผู้ที่เป็นตัวแทนอำนาจของตน เช่นกำนัน
 ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งคนเหล่านี้จะช่วยเหลือรัฐในการควบคุมประชาชน ความมีอาวุโสแบบเดิมจึงมี
 ความสำคัญน้อยลง ส่วนในแง่ของคุณธรรม ทุนนิยมที่เข้าถึงหมู่บ้าน ทำให้บุคคลที่มี
 อำนาจเงินตรามั่งคั่ง จะได้รับการยกย่อง และมาแทนที่ผู้ที่มีอาวุโสหรือคุณธรรม ทั้งนี้หมู่บ้านใน
 ชนบทไทยมีหลากหลายและระดับการแทรกแซงจากภายนอกมีความเข้มข้นไม่เท่ากัน ดังนั้นระดับ
 การคงอยู่และความสัมพันธ์ ความสำคัญของระบบเครือญาติจะมีระดับแตกต่างกันในแต่ละชุมชน
 เชื่อว่าหมู่บ้านที่มีการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอกมาก ลักษณะของระบบเครือญาติ และชนชั้นนำ
 ในชุมชนที่ต้องมีอาวุโสและคุณธรรม จะกลายเป็นความสำคัญลงไป แต่จะถูกแทนที่ด้วยความสัมพันธ์
 ทางอำนาจจากภายนอกที่เข้ามาแทรกแซง ซึ่งได้แก่โครงสร้างอำนาจแบบระบบอุปถัมภ์นั่นเอง
 (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 22-23)

มีการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองไทยที่นำเอาแนวคิดระบบเครือญาติ
 ผสมผสานกับแนวคิดอื่นเพื่อให้เกิดพลังในการอธิบายภาพของสังคม เศรษฐกิจการเมืองที่ชัดเจน
 ยิ่งขึ้น เช่น ในการศึกษาของพิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) ที่ศึกษาเรื่อง โครงสร้างอำนาจและ
 ชนชั้นนำในชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง ซึ่งอธิบายถึง
 กรณีหมู่บ้านดั้งเดิม ที่มีโครงสร้างอำนาจโดยองค์รวมมีลักษณะที่เกิดจากการปะทะ ประสาน

ระหว่างโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์และฝักฝ่าย โดยมีพลวัตรที่เริ่มต้นจาก โครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติก่อน อันจะเห็นได้ว่า จากปรากฏการณ์ของสังคมไทย โครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ โครงสร้างอำนาจโดยพื้นฐานของสังคม หากแต่ว่า เมื่อมีพลวัตรเกิดขึ้น ระบบทุนนิยม ชนชั้น และความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้ามา โครงสร้างอำนาจในสังคมแบบดั้งเดิมจะเปลี่ยนแปลงไป ระบบเครือญาติจะไม่ใช่บทบาทหลัก และในบางพื้นที่ที่มีความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้ามา มาก ระบบเครือญาติจะไม่มีบทบาทเลย ซึ่งจากการศึกษาของพิชานี้ ได้ชี้ให้เห็นถึง โครงสร้างอำนาจแบบผสมผสานของหมู่บ้านในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ว่า มีการปะทะประสานระหว่างโครงสร้างแบบอุปถัมภ์กับแบบเครือญาติและแบบกลุ่มฝักฝ่าย ซึ่งโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติในงานของพิชานี้ เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจในแนวนอนบนฐานของญาติตามสายโลหิตและการดองจากการแต่งงานหรือทำให้โครงสร้างอำนาจจึงไม่เกิดการกระจุกตัวหรือเหลื่อมล้ำกันอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากระบบเครือญาติจะนับถือผู้มีอาวุโสแต่ในหมู่บ้านไทยจะถูกกำกับไว้โดยระบบคุณธรรมของพระพุทธศาสนา (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2533)

ในงานวิจัยนี้จึงจะนำระบบเครือญาติมาใช้ในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของจังหวัดเพชรบุรีด้วย เนื่องจากพบว่า มีตระกูลใหญ่น้อย 4 ตระกูล ที่มีบทบาทในโครงสร้างอำนาจในตำแหน่งทางการเมืองและมีบทบาทในการเมืองท้องถิ่นอย่างชัดเจน คือตระกูล บุนนาค อังกินันท์ พลบุตร และสุภาแพ่ง และมีความพยายามสร้างทายาททางการเมือง เป็นตระกูลการเมือง อย่างไรก็ตามพลวัตรของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจจึงต้องใช้แนวคิดระบบเครือญาติผสมผสานกับแนวคิดอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้ภาพขอโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นชัดเจน

แนวคิดเรื่องกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction)

แนวคิดเรื่องกลุ่มการเมือง คือการที่มีกลุ่มที่มีความขัดแย้งกันทางการเมือง แต่เป็นความขัดแย้งที่ไม่ถาวรและไม่เป็นทางการ กลุ่มจะมีความเข้มแข็งเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือเกิดพิพาทกันในการควบคุมทรัพยากรหรือคน สมาชิกของกลุ่มมีหลักการต่าง ๆ นานา แตกต่างกันไปหลายประการ เช่น ความเป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ได้อุปถัมภ์ ความผูกพันทางด้านศาสนา เศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง หรืออาจผสมปนเปกันไป ส่วนการเคลื่อนไหวจะเป็นไปตามรูปแบบโครงสร้างแบบหัวหน้ากับลูกน้อง บทบาทของสมาชิกจะไม่ชัดเจน ผลตอบแทนขึ้นอยู่กับผู้นำ (NiCholas, 1965)

จากการศึกษาของ อकिन รพีพัฒน์ (2527) ได้กล่าวไว้ว่า การเป็นฝักฝ่ายของหมู่บ้านในชนบทไทยมาจากการมีกลุ่มอุปถัมภ์อยู่หลายกลุ่ม และกลุ่มเหล่านี้แบ่งเป็นฝักฝ่ายที่มีความขัดแย้ง

กันและกัน ซึ่ง Potter ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ในหมู่บ้านชนบทของไทยมักจะประกอบด้วย ผู้นำสองคนหรือมากกว่านั้น ซึ่งพื้นฐานของการเกิดกลุ่มฝักฝ่ายมาจากสาเหตุ 6 ประการ ได้แก่

1. ความเป็นพันธมิตรระหว่างผู้นำในหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในชุมชน
2. เขตหมู่บ้านตามการปกครองที่เป็นธรรมชาติ
3. ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยในชุมชนเดียวกัน
4. ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีพื้นที่อาศัยเดิมแตกต่างกัน
5. ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มในชุมชนซึ่งสังกัดเป็นสมัครพรรคพวกของผู้อุปถัมภ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่นอกชุมชน
6. ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 17)

ซึ่งจากคำอธิบายของ Potter (2526) นี้ นักวิชาการไทยได้อธิบายไว้ว่า การเกิดกลุ่มฝักฝ่ายในหมู่บ้านอาจจะมีหลากหลายประการ หมู่บ้านหนึ่งอาจจะเกิดจากสาเหตุประการเดียวหรือหลายประการ หากความขัดแย้งแต่ละอย่างก็ล้วนมีผลต่อการกำหนดโครงสร้างทั้งสิ้น และทั้งนี้ พิชายเห็นว่า ความเป็นพันธมิตรระหว่างผู้นำชุมชนที่มีวัฒนธรรมและการเมืองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจของกลุ่มตน กับความขัดแย้งระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์ต่าง ๆ จะเป็นตัวกำหนดโครงสร้างอำนาจที่สำคัญในชุมชนมากกว่าความขัดแย้งอื่น ๆ (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 17)

ในการศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มการเมืองในหมู่บ้านทางภาคเหนือ ของชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2528) ในการศึกษาพบว่า ในพื้นที่ที่ศึกษามีกลุ่มการเมืองอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ 1. กลุ่มของผู้มีอิทธิพล เจ้าของที่ดินรายใหญ่ พ่อค้าที่ร่ำรวย และผู้นำทางการปกครองในหมู่บ้าน ซึ่งคนส่วนน้อยที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ มีการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจการเมือง และสามารถหาผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงที่หมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของบทบาทรัฐและเศรษฐกิจการค้าและวัฒนธรรมสมัยใหม่ และ 2. กลุ่มชาวบ้านที่มีความทะเยอทะยานและผู้ที่เพิ่งอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มนี้จะไม่พอใจต่อการที่กลุ่มแรกควบคุมผลประโยชน์ต่าง ๆ ในท้องถิ่น และเอาเปรียบคนจน กลุ่มนี้จะได้รับการสนับสนุนจากคนยากจน ผู้ไม่พอใจกลุ่มอิทธิพล แต่ความสัมพันธ์ภายในทั้งสองกลุ่มมีความคล้ายกันคือเป็นแบบอุปถัมภ์

อย่างไรก็ตาม พิชายก็ถกเถียงแนวคิดเรื่องฝักฝ่ายจากคำอธิบายข้างต้น (พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต, 2533, หน้า 30-31) โดยเห็นว่าแนวคิดเรื่องฝักฝ่ายนี้เป็นพัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เนื่องจากลักษณะกลุ่มการเมืองที่เกิดขึ้นมักจะมีการจัดระเบียบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแบบอุปถัมภ์ หรือในบางพื้นที่โดยเฉพาะในชนบทกลุ่มการเมืองอาจเกิดขึ้นได้จากการที่มีความผูกพันในอาชีพเดียวกันมีผลประโยชน์ร่วมกัน หรือมาจากการที่อยู่ใน

ชนชั้นเดียวกัน อันก่อให้เกิดการก่อตัวแบบฝักฝ่าย ซึ่งแนวคิดนี้มีแนวโน้มที่จะพัฒนามากขึ้น โดยอิงอยู่กับผลประโยชน์ที่มีอยู่ร่วมกันของแต่ละฝ่าย และฝักฝ่ายที่เกิดขึ้นไม่ได้มีลักษณะมั่นคงถาวร ขึ้นอยู่กับความลงตัวของผู้ประนีประนอม ฝักฝ่ายอาจเปลี่ยนขั้วไปตามการตกลงกันภายใต้เงื่อนไขแห่งผลประโยชน์ อันจะเห็นได้ชัดในพฤติกรรมของนักการเมืองที่ปรากฏในการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การก่อตัวในลักษณะฝักฝ่ายนี้แม้ในอดีตจะผูกพันกับระบบอุปถัมภ์ก็ตาม หากแนวโน้มในอนาคตเชื่อว่าโครงสร้างที่เกิดขึ้นได้ชัดเจน และมีเพิ่มขึ้นในชุมชนและท้องถิ่น เนื่องเพราะมีการแย่งชิงผลประโยชน์ในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นนั่นเอง ดังนั้นแนวโน้มของกลุ่มฝักฝ่ายที่จะเกิดขึ้น จึงเป็นไปได้ในลักษณะของกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมภายใต้เงื่อนไขต่าง ๆ เช่น การแย่งชิงตำแหน่งผู้นำในชุมชน แย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกอันได้แก่โครงการพัฒนาต่าง ๆ และจะเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่ยากจนกับคนที่ร่ำรวยในชุมชน การขัดแย้งของชาวบ้านที่ต้องการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติกับผู้นำชุมชนที่ร่วมมือกับนายทุนและข้าราชการที่จะนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์

ดังนั้นแนวคิดกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction) จึงเป็น โครงสร้างที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบเครือข่าย แต่เป็นกลุ่มแบบชั่วคราว ไม่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ กลุ่มจะมีบทบาทแข่งขันเมื่อเกิดกรณีพิพาทเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรหรือปกครองคน การเป็นสมาชิกของกลุ่มก็มาจากอัตลักษณ์ที่หลากหลายโดยไม่จำกัด เช่น การเป็นญาติ การอยู่อุปถัมภ์เดียวกัน ศาสนาเดียวกัน ความคิดเห็นทางการเมืองเหมือนกันหรือการมีอาชีพเดียวกัน

ซึ่งในการวิจัยนี้จะนำแนวคิดนี้มาพิจารณาด้วยเนื่องจากสภาพการณ์ในปัจจุบัน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมีความสำคัญขึ้น ดังนั้นฝักฝ่ายทางการเมืองที่เกิดขึ้นจะอิงอยู่กับผลประโยชน์ที่ร่วมกันมากขึ้น และความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ในปัจจุบันมีความสำคัญมากขึ้นกว่าความสัมพันธ์ในระบบเครือข่าย

แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจรัฐ อุดมการณ์ และการครองอำนาจนำ

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2553) ได้ให้ความหมายของโครงสร้างอำนาจรัฐ หมายถึง การจัดระบบความสัมพันธ์ทางอำนาจการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นแกนหลักของความสัมพันธ์ทางอำนาจทั้งปวง โดยมีสถาบันต่าง ๆ ประกอบขึ้นเป็นวงใหญ่ของอำนาจ โดยแต่ละสถาบันมีกฎระเบียบและจุดประสงค์ชัดเจนในการใช้อำนาจมีที่มา ขอบเขตของอำนาจ ตลอดจนการใช้ อำนาจนั้นถูกบัญญัติไว้โดยกฎหมาย ซึ่งอำนาจอื่น ๆ ที่ไม่เป็นทางการจะแทรกแซงหรือขัดขวางมิได้ ทั้งนี้โครงสร้างอำนาจรัฐต่าง ๆ มีอาจครอบคลุมความสัมพันธ์อำนาจได้ทั้งหมด แต่ก็ เป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ทางอำนาจ ที่กำหนดขอบเขตและการมีอยู่ของอำนาจอื่น ๆ และ

กำหนดให้ความสัมพันธ์ทางอำนาจทั้งปวงมาขึ้นตรง ซึ่งเป็นลักษณะกว้างๆ ของอำนาจรัฐ โดยทั่วไป ทุกหนแห่งไม่ว่าจะเป็นรัฐเผด็จการหรือประชาธิปไตย

ในส่วนของโครงสร้างอำนาจรัฐของไทยนั้น เสกสรรค์ได้กล่าวไว้ว่า โครงสร้างอำนาจรัฐของไทยมีลักษณะรวมศูนย์เข้าสู่ส่วนกลาง ทั้งนี้จะเห็นได้จากการจัดระเบียบอำนาจของรัฐไทย ถูกจัดโครงสร้างไว้ในลักษณะรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง โดยมีรัฐบาลเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของระบบบริหารราชการแผ่นดินอันประกอบ ด้วยกระทรวงทบวงกรมซึ่งมีกิ่งก้านสาขาครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ และมีอำนาจบริหารจัดการสังคมในทุกขอบเขตทุกปริมณฑล

ทั้งนี้ จากการศึกษาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2553, หน้า 5-6) ได้กล่าวไว้ว่า โครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์ซึ่งเป็นโครงสร้างที่สืบทอดมาถึงปัจจุบันนั้นเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 หากก่อนหน้านั้นและถอยหลัง ไปจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ความสัมพันธ์ทางการเมืองของชนชั้นปกครองมีลักษณะกระจายอำนาจสูงมาก แต่เป็นการกระจายอำนาจกันในระหว่างผู้มีอำนาจ ในหมู่ขุนนาง และระหว่างขุนนางกับพระมหากษัตริย์ ซึ่งยอมรับศักดิ์ศรีฐานะกันด้วยระบบบรรณาการ (Tribute) มากกว่าใช้การบังคับบัญชาแบบสมัยใหม่หรือความสัมพันธ์กันในเชิงบริหาร ซึ่งจะเห็นได้จาก เมืองในราชอาณาจักรซึ่งอาจจะยกเว้นหัวเมืองชั้นใน เมืองในอาณาจักรเหล่านี้ส่วนมีการบริหารภายในป็นอิสระ กระทั่งหลายตระกูลสามารถสืบทอดความเป็นเจ้าเมืองได้ โดยที่ส่วนกลางไม่เข้าไปแทรกแซง และในภาพรวมนั้น โครงสร้างอำนาจรัฐมีความสัมพันธ์กับระบบสังคมที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้นมาตั้งแต่อดีต โดยอยู่ในองค์กรจัดตั้งในระบบไพร่ ระบบศักดินา ดังนั้นจารีตดั้งเดิมของไทยจึงไม่มีเส้นแบ่งชัดเจนระหว่างรัฐกับสังคม ไม่มีคำว่ารัฐ (State) และรัฐบาล (Government) ซึ่งความสัมพันธ์จะโยงใยกับสภาพสังคมเกษตรกรรม ผู้ปกครองดูแลราษฎรตามหลักพ่อปกครองลูก ระบบรัฐกับสังคมเป็นสิ่งเดียวกัน แสดงให้เห็นถึง ไม่มีการแบ่งเรื่องส่วนรวมกับเรื่องส่วนตัว รวมทั้งในเชิงผลประโยชน์ด้วยอันเป็นจิตสำนึกของผู้ที่อยู่ในระบบนี้ทุกคน สะท้อนถึงกรอบทางวัฒนธรรม กรอบความคิด กรอบผลประโยชน์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในรูปแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเรียกในทางวิชาการว่าวัฒนธรรมอุปถัมภ์ค้ำจุน (Patron and client relationship)

วัฒนธรรมอุปถัมภ์ค้ำจุนเป็นส่วนสำคัญที่โครงสร้างอำนาจรัฐไทยใช้เป็นเครื่องมือในการ กำหนดพันธะหน้าที่ (Obligation) ระหว่างผู้มีฐานะต่างกัน ความสัมพันธ์ทางอำนาจเป็นเกณฑ์ทางการเมือง มากกว่าเน้นการใช้เสรีภาพของปัจเจกบุคคล ซึ่งก็คือการเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในแนวคิด และผลประโยชน์ร่วมของกลุ่มบุคคลมากกว่าที่จะยึดถือความเห็นพ้องต้องกันทางหลักการ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2553, หน้า 7)

ในส่วนของพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจรัฐไทยนั้น จากการศึกษาของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2538) ในบทความเรื่อง พัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมในประเทศไทย:

แง่คิดเกี่ยวกับพลวัตทางการเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย” (โอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2554, หน้า 47-51) ได้อธิบายถึงพัฒนาการของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมไทย อันสะท้อนถึงพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจรัฐไว้ว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 สมัย คือ

1. รัฐกับอำนาจการเมืองในสังคมไทยโบราณ
2. รัฐสมัยใหม่กับสังคมไทย

โดยมีพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจรัฐที่มีความสัมพันธ์กับสังคมดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจรัฐกับอำนาจการเมืองในสังคมไทยโบราณ โดยนับตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นจนถึงการเสียกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2310 ซึ่งมีลักษณะเด่นของโครงสร้างอำนาจรัฐอยู่ 4 ประการ คือ

- 1.1 รัฐเข้าไปจัดตั้งสังคมทั้งหมดเข้าในเครือข่ายของอำนาจ โดยผ่านระบบไพร่และศักดินา ดังนั้นสังคมจึงอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ

- 1.2 รัฐไทยในสมัยก่อนยังไม่มีความคิดเรื่องชาติ มีชนชาติที่อาศัยในดินแดนและอยู่ใต้การปกครองมากมาย อันเป็นการส่งเสริมบุญบารมีของผู้ปกครอง ชนชาติเหล่านี้ได้รับอนุญาตให้ดำรงชีวิตตามจารีตวัฒนธรรมของตนเอง สิ่งที่สำคัญอยู่ที่การเข้าสังกัดความสัมพันธ์ทางอำนาจและความจงรักภักดีต่อศูนย์อำนาจที่ตัวเองสังกัด ซึ่งส่วนใหญ่ผ่านระบบไพร่และศักดินา เช่นกัน

- 1.3 อำนาจการเมืองผูกติดกับกระบวนการทางวัฒนธรรม ความสัมพันธ์แบบนายบ่าวหรือเจ้านาย-ลูกน้องไม่ใช่เรื่องของการใช้อำนาจแต่เพียงอย่างเดียว หากเมื่อผ่านกาลเวลามาระยะหนึ่งได้วิวัฒน์เป็นรูปแบบทางวัฒนธรรม เป็นความสัมพันธ์ที่จรจร ไล่ลงความคงอยู่โดยผ่านค่านิยม วิถีปฏิบัติ พันธะกรณี หรือแม้แต่พิธีกรรมซึ่งสร้างความพอใจและยอมรับให้เกิดกับทุกฝ่าย อำนาจการเมืองจึงมีลักษณะค่อนข้างกระจายในหมู่ขุนนางและระหว่างขุนนางกับพระมหากษัตริย์

- 1.4 รัฐมีบทบาทและหน้าที่จำกัดมาก ทั้ง ๆ ที่รัฐมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนมาก ซึ่งรัฐไทยในสมัยก่อนถือว่าทำหน้าที่ในการป้องกันภัยภายนอกและดูแลความสงบเรียบร้อยภายในเท่านั้น นอกเหนือจากนี้แล้ว แม้ในเรื่องการกินการอยู่ การรักษา โรคภัยไข้เจ็บ ตลอดจนการเรียนรู้ทักษะวิชาต่าง ๆ ทุกคนต้องดูแลตัวเอง แม้รัฐจะเข้ามาจัดการควบคุมในการใช้ที่ดินทำกินหาเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ในการเก็บภาษี หากในการจัดการทรัพยากรอื่น ถือว่าสังคมเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน เนื่องจากยังไม่มีเรื่องการเปื้อนทรัพยากรอื่น บทบาทชุมชนจึงเท่าเทียมกันในการใช้ทรัพยากร รัฐอนุญาตให้ประชาชนอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติอย่างค่อนข้างเสรี เพื่อเป็นฐานสำคัญของระบบเกณฑ์แรงงานหรือระบบไพร่ ซึ่งรัฐมิได้จ้างแรงงาน และไม่ได้เสียค่าแรงงานราษฎรระหว่างถูกเกณฑ์ด้วย

2. โครงสร้างอำนาจรัฐสมัยใหม่กับสังคมไทย ซึ่งแบ่งเป็นช่วงเวลา ดังนี้

2.1 พ.ศ. 2310-2367 รัฐดั้งเดิมที่ศูนย์อำนาจอยู่อยุธยาได้ถูกทำลายโดยพม่า รวมไปถึงระบบไพร่ซึ่งเป็นแกนกลางของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมสมัยโบราณ รัฐจึงขาดแคลนกำลังคน ความจำเป็นในสงคราม ตลอดจนความใหม่ของการรวมศูนย์อำนาจทำให้รัฐในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ที่ตั้งขึ้นมาแทนที่อยุธยา ไม่สามารถรักษาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมให้เหมือนเดิมทุกประการจึงต้องปล่อยให้การควบคุมกำลังหลวมลงกว่าเก่า เช่น การลดเวลาเกณฑ์แรงงานลง การอนุญาตให้ทาสเชลยไถ่ตัว และอนุญาตให้ไพร่เลือกนายได้

2.2 พ.ศ. 2367-2400 การเติบโตทางเศรษฐกิจช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ในส่วนของรัฐจะใช้วิธีบริหารภาษีแตกต่างออกไป และในส่วนของราษฎรได้ถูกควบคุมแรงงานน้อยลงทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการค้ามากขึ้น เช่น การปั่นสินค้าบางอย่างให้พ่อค้า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลให้เศรษฐกิจขยายตัวออกไปได้อีกระดับหนึ่ง

2.3 พ.ศ. 2400-2448 ในช่วงรอยต่อระหว่างรัชกาลที่ 4 กับรัชกาลที่ 5 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของรัฐ คือ

2.3.1 การเติบโตของระบบภาษีเงินตรา (Money taxes)

2.3.2 การค้าเสรีทำให้พ่อค้าพึ่งพิงขุนนางน้อยลง

2.3.3 รัฐหันมาใช้แรงงานรับจ้างมากขึ้น ทำให้บทบาทในการควบคุมไพร่ของขุนนางลดลงจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้รัฐกับสังคมหลุดจากกรอบเดิมคือการรวมศูนย์อำนาจการคลังและการปกครอง การสร้างระบบราชการสมัยใหม่มีกองทัพประจำการแทนระบบขุนนางเก่า และการเลิกทาส

2.4 ช่วงประมาณ พ.ศ. 2448-2490 จากช่วงเลิกไพร่มาถึงรัฐประหาร พลศจิกายน พ.ศ. 2490 มีลักษณะของรัฐใหม่อย่างสมบูรณ์ โดยดูได้จากความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคม คือ

2.4.1 รัฐกับสังคมแยกออกจากกัน โดยรัฐอยู่เหนือสังคม และกลายเป็นองค์กรจัดตั้งของเจ้าหน้าที่ประจำการหรือระบบราชการ

2.4.2 เกิดการก่อรูปของรัฐประชาชาติ คือ การยึดครองที่ดินของมหาอำนาจนิยมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ทำให้เกิดการปักปันเขตแดนจนกลายรูปมาเป็นประเทศไทยในปัจจุบัน

2.4.3 อำนาจทางการเมืองถอยห่างจากกระบวนการทางวัฒนธรรมมีการตรากฎหมายใช้ทั่วประเทศเป็นมาตรฐานเดียวกันกฎหมายจึงกลายเป็นสิ่งที่อยู่เหนือจารีต

2.4.4 การเปลี่ยนไปของบทบาทรัฐ เช่น การป้องกันศัตรูจากภายนอกและรักษาความสงบภายใน (Defense and security) เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การเติบโตของสังคมช่วงนี้มีคำจำกัดความที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก ชนบทถูกลดความสำคัญลง และประการสุดท้าย คือ

แม้ธุรกิจเมืองไทยโตขึ้นเรื่อย ๆ แต่การใช้อำนาจทางการเมืองมีผลสำคัญกับกลุ่มเครือข่ายธุรกิจ ซึ่งหมายถึง ระบบเศรษฐกิจเสรีมิได้เกิดขึ้นจริง ๆ

2.5 พ.ศ. 2516- ปัจจุบัน เหตุการณ์ตุลาคม 2516 นับได้ว่าเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมไทย จนกระทั่งเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปสักเท่าไร กล่าวคือ ประการแรก สังคมไทยในปัจจุบันต่างจากสมัย พ.ศ. 2435 หรือ พ.ศ. 2448 อย่างมากวิถีในแง่การแยกตัวทางชนชั้น และความหลากหลายของผลประโยชน์ ความคิดวิถีชีวิตและประเภทของปัญหา สังคมแบบนี้ไม่มีเอกภาพเพียงพอที่อาศัยคนกลุ่มเดียว (ส.ส. 360 คน) เป็นตัวแทนไปกุมกลไกของรัฐแล้วทำให้เกิดความพอใจกับทุกฝ่าย ดังนั้น ภาพลักษณ์ที่ดูเหมือนสังคมกำหนดรัฐได้โดยการเลือกตั้ง แท้จริงแล้วควรพูดว่า ชนชั้นน่านอกระบบราชการเข้าไปกุมรัฐได้มากกว่า ประการต่อมา เริ่มมีนักธุรกิจเข้าไปกุมอำนาจรัฐโดยตรงและเป็นตัวแทนของคนทั้งปวง หรืออีกนัยหนึ่งคือ การขึ้นมามีอำนาจโดยตรงของกลุ่มนักธุรกิจและชนชั้นกลางแม้เป็นก้าวที่สำคัญของพัฒนาทางการเมืองในประเทศไทย แต่ก็ไม่แน่ใจว่าจะสร้างพลวัตให้เปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสังคมต่อไปได้อีก

จากผลการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นถึงพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจในประเทศไทย กล่าวคือสังคมไทยมีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เป็นความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์และผู้ได้รับอุปถัมภ์ที่รวมอยู่ในโครงสร้างของระบบราชการมาโดยตลอด ในอดีตสังคมไทย แบ่งชนชั้นออกเป็น 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นปกครอง ที่เรียกว่า ชุนนาง และชนชั้นที่ถูกปกครองซึ่งประกอบด้วยไพร่และทาสซึ่งแต่ก่อนนั้นชนชั้นปกครองมีบทบาทและหน้าที่ที่จำกัดคือ มีพันธะหน้าที่แค่การป้องกันภัยภายนอกและดูแลความสงบเรียบร้อยภายในเท่านั้นหากในเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการดูแลตนเอง เช่น การจัดการศึกษา การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในการทำมาหากิน ฯลฯ ชนชั้นที่ถูกปกครองสามารถจัดการได้อย่างเสรีและเท่าเทียมกันแต่ทั้งสองชนชั้นดังกล่าวยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยในลักษณะที่เอื้อประโยชน์ให้แก่กันอยู่ปัจจุบันถึงแม้มีการปฏิรูประบบการปกครองใหม่แต่รูปแบบความสัมพันธ์ในสังคมก็ยังมีระบบอุปถัมภ์อยู่เช่นเดิมซึ่งอยู่ในรูปแบบของระบบราชการสมัยใหม่กล่าวคือ มีการจัดตั้งข้าราชการโดยองค์กรกลางต่าง ๆ เข้าไปประจำการอยู่ในอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย กอปรกับมีกระแสของการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทย ทำให้หมู่บ้านในชนบทจำเป็นต้องติดต่อเกี่ยวข้องกับข้าราชการและพ่อค้าในจังหวัดและอำเภอมากขึ้น ซึ่งยังต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะกลุ่มอุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม เป็นต้น

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2556) ได้สรุปถึงโครงสร้างอำนาจรัฐตั้งแต่สมัยรัฐดั้งเดิมของไทยกระทั่งถึงปัจจุบัน ไว้ดังนี้

ในอดีตอำนาจของรัฐไทยไม่ได้แทรกไปในทุกส่วน เนื่องจากมีชุมชนจำนวนมากที่อยู่ห่างไกลออกไป ปลอดภัยจากการติดต่อควบคุมของศูนย์อำนาจ การเติบโตและความแตกต่างระหว่างชุมชนยังมีไม่มาก รัฐจึงใช้วิธีการต่าง ๆ ในการควบคุม นอกจากการมีกำลังบังคับที่เหนือกว่าแล้ว ก็ยังอาศัยวิธีการควบคุมอื่น ๆ เช่น การผูกไมตรีด้วยการแต่งงาน การส่งลูกของผู้ปกครองไปดูแลหัวเมือง และจัดตั้งระบบราชการขึ้นดูแลหัวเมือง เมืองหลวงกับหัวเมืองในสมัยอยุธยา ไม่น่าจะมีความแตกต่างกันมากนักในด้านของความเจริญ

ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจรัฐของไทย มีความเปลี่ยนแปลงมากภายหลังการปฏิรูประบบราชการใน พ.ศ. 2435 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นการขยายโครงสร้างอำนาจรัฐอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน และเป็นโครงสร้างอำนาจทั้งเชิงกำลังบังคับ และเชิงอุดมการณ์ ทำให้รัฐสามารถครอบงำประชาชนได้มากขึ้นผ่านการทำงานของโครงสร้างอำนาจเหล่านั้น ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างข้าราชการกับประชาชน เป็นไปในทิศทางเดียวคือ ประชาชนเป็นฝ่ายถูกกำหนดวิถีชีวิต ข้าราชการเป็นฝ่ายกำหนดว่าชุมชนใดจะได้อะไร ได้เมื่อใด และได้อย่างไร ซึ่งการครอบงำของส่วนกลางก่อให้เกิดความขัดแย้งจนเป็นเหตุให้เกิดการกบฏในหัวเมืองหลายครั้ง เมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่เป็นเมืองที่มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์อย่างยาวนาน มีประเพณี วัฒนธรรม เชื้อชาติ และภาษาถิ่นของตนเอง และมีกษัตริย์ปกครองติดต่อมาเป็นเวลานับร้อยปี รัฐส่วนกลางก็จะใช้วิธีควบคุมเมืองต่าง ๆ ด้วยการตั้งตัวแทนไปทำการที่จังหวัดต่าง ๆ แทนที่จะให้ท้องถิ่นทำกิจการต่าง ๆ ได้โดยตรง

ชัยอนันต์ (2556) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า ด้วยการจัดระบบบริหารราชการแบบใหม่นี้เป็นผลให้เกิดระบบราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ และข้าราชการส่วนภูมิภาคมีการโยกย้ายสับเปลี่ยนตำแหน่งอยู่เป็นระยะ ๆ ความผูกพันกับท้องถิ่นจึงมีน้อย และไม่ได้เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความคิดที่จะนำความเจริญไปยังท้องถิ่น

ทั้งนี้ ชัยอนันต์ (2556) กล่าวว่าโครงสร้างอำนาจรัฐ โดยทั่วไปประกอบด้วยโครงสร้างของระบบราชการกับโครงสร้างทางการเมือง สำหรับสังคมไทยโครงสร้างอำนาจทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 โครงสร้างทางการเมืองก็มีการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่จะรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่ฝ่ายบริหาร ซึ่งก็ถูกครอบงำด้วยข้าราชการทหารและพลเรือนเป็นเวลานาน ระบบราชการได้รับการปรับปรุงหลายครั้ง โดยเฉพาะในสมัยแห่งการพัฒนาหลัง พ.ศ. 2500 เกิดกรมใหม่ ๆ ขึ้นหลายกรม และก่อให้เกิดการทำหน้าที่อย่างซ้ำซ้อนในหลายพื้นที่

การพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองเพิ่งเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อ พ.ศ. 2540 ก่อนหน้านั้น แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญ แต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เน้นเฉพาะความสัมพันธ์

ระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติ ต่อมารัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ได้จัดตั้งองค์กรอิสระขึ้น การเกิดองค์กรอิสระเหล่านี้ เป็นการแยกโครงสร้างใหม่ ๆ ขึ้นมาให้ทำหน้าที่ตรวจสอบองค์กรอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะฝ่ายบริหารและพรรคการเมือง แต่โครงสร้างทางการเมืองใหม่ ๆ เหล่านี้ก็ยัง ไม่มีความเป็นสถาบันอย่างเต็มที่ เพราะฝ่ายการเมืองยังไม่ยอมรับ และมีความพยายามจะแก้ไข รัฐธรรมนูญโดยยุบเลิกองค์กรอิสระ

ซึ่งในส่วนของอำนาจรัฐนี้ ลิจิต ธีรเวคิน (2551) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่าในระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์การใช้อำนาจรัฐอยู่ที่กษัตริย์ และเพื่อมิให้มีการใช้อำนาจในทางที่ผิดจึงมีการพูดถึงระบบที่มีกษัตริย์ที่ยึดความเมตตา จริยธรรม ยุติธรรม ในรูปแบบของธรรมราชา และแม้กษัตริย์ในระบบเทวราชาในสมัยต่อมาก็ต้องอยู่ภายใต้กรอบความถูกต้องเช่นทศพิธราชธรรม และจักรวรรดิวัตร แม้อำนาจกษัตริย์ในยุโรปซึ่งถือว่าได้อำนาจจากสวรรค์นั้นก็ต้องอยู่ในกรอบของความยุติธรรมและความเป็นธรรม มิฉะนั้นก็จะพบกับการคัดค้านหรือประท้วงของประชาชน ในรูปของกบฏ ในกรณีของจีนนั้นจักรพรรดิมีอำนาจโดยได้รับอานัติจากสวรรค์ แต่ถ้าไม่อยู่ในทำนองคลองธรรมจนนำไปสู่ผลเสียต่อประชาชนในสังคม โดยปล่อยให้ขุนนางกังฉินครอง แผ่นดิน ริดนาทาเร็นภาชิประชารายฎร์ ปล่อยให้สังคมนั้นและทะเลพอนพะ ฝ่ายกั้นน้ำ พังทลาย เกิดโรคระบาด ฯลฯ ก็ถือว่าสวรรค์ถอนอานัติกษัตริย์ ประชาชนมีสิทธิถอดถอนได้ ทั้งนี้ลิจิตได้ให้ความเห็นถึงอำนาจการเมืองและอำนาจรัฐไว้ว่าในรัฐที่ใช้ระบอบ ประชาธิปไตยการใช้อำนาจรัฐจะประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ

1. การใช้อำนาจที่ถูกต้องตามกฎหมาย (Legality) หรือไม่ขัดต่อประเพณีอันดีงาม
2. การใช้อำนาจที่มีความชอบธรรม (Legitimacy) ไม่มากเกินไปไม่น้อยเกินไป เป็นที่ยอมรับของประชาชน
3. ส่วนที่สาม อำนาจนั้นจะต้องอยู่ในกรอบของศีลธรรมและจริยธรรม (Moral authority)

ซึ่งในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมักจะพูดถึงหลักสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และหลักนิติธรรม (The rule of law) ซึ่งก็คือความชอบธรรมแห่งอำนาจนั้น เพราะเมื่อผู้ใช้อำนาจรัฐคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ก็คือว่าถูกต้องตามกฎหมาย และอำนาจนั้นเป็นธรรม แต่ถ้ากระบวนการออกกฎหมายขัดต่อหลักนิติธรรมตั้งแต่เบื้องต้น กฎหมายนั้นก็ขาดความ ชอบธรรม และอำนาจที่ใช้ก็ย่อมไม่ใช่อำนาจที่เป็นธรรม การยอมรับก็ย่อมจะไม่เกิดขึ้น

สำหรับในงานวิจัยพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนี้ จำเป็นที่ จะต้องเข้าใจในโครงสร้างอำนาจรัฐ และแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ซึ่งสามารถ อธิบายและวิเคราะห์ให้เข้าใจถึงอุดมการณ์ และวัฒนธรรมที่ครอบงำชีวิตผู้คนอยู่ ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจส่วนบนและชนชั้นปกครองอันจะทำให้เกิดความเข้าใจในโครงสร้าง

อำนาจท้องถิ่นได้อย่างลึกซึ้งขึ้น

แนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจนำ

แนวคิดการครองอำนาจนำ หรือ “Hegemony” ในภาษาไทยได้แปลคำนี้ไว้หลายคำ เช่น วิทยุปกครองภาคภาษาไทยแปลว่า “การครองความเป็นเจ้า” ต่อมา สุรพงษ์ ชัยนาม ได้แปลว่า “การครองความเป็นใหญ่” ในบทความที่ตีพิมพ์ในปาจารย์สาร (2524) และเกษียร เตชะพีระ แปลว่า “อำนาจนำ” โดยให้ความเห็นว่า “อำนาจนำ” สามารถเกาะกุมลักษณะหรือปรากฏการณ์ทางสังคมในปัจจุบันได้ครอบคลุมและกว้างขวางกว่า (เกษียร เตชะพีระ, 2550)

คำว่า การครองอำนาจนำ หรือ “Hegemony” เป็นที่รู้จักแพร่หลายในการเมืองระหว่างประเทศจากการที่จีนในสมัยประธานาธิบดีเหมาเจ๋อตงตำหนิสหภาพโซเวียตว่ากำลังดำเนิน “ลัทธิครอง ความอำนาจนำ” กล่าวคือ การพยายามเข้าไปกำกับบังการกิจการในประเทศอื่น ๆ โดยการแทรกแซงทางการเมือง แต่ไม่ใช่ลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งในทางวิชาการเมืองระหว่างประเทศ คำว่า Hegemony จึงหมายถึงการจัดโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือการสถาปนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองอันจะทำให้ประเทศที่มาเข้าร่วมหรือสยบยอมรู้สึกว่าคุณเองได้ประโยชน์ เช่น กรณีโครงการ GSP ที่อเมริกาให้สิทธิพิเศษแก่บางประเทศให้ส่งสินค้าเข้าไปขายในตลาดอเมริกันได้โดยไม่ต้องเสียภาษีศุลกากร แลกเปลี่ยนกับการที่ประเทศนั้น ๆ ยอมโอนอ่อนผ่อนตามข้อเรียกร้องบางอย่างซึ่งเอื้อประโยชน์แก่กลุ่มผลประโยชน์อเมริกัน เช่น ให้ปราบทมิฬ ซิดี ดีวีดีเถื่อน หรือให้เคารพสิทธิบัตรยาราคาแพง เป็นต้น (เกษียร เตชะพีระ, 2550)

อย่างไรก็ตาม ความหมายที่รู้จักกันทั่วไป มาจากแนวคิดของอันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) (ค.ศ. 1891-1937) นักคิดชาวอิตาลีซึ่งถือเป็นนักคิดสายมาร์กซิสต์แนวมนุษยนิยม กรัมสกีได้วิพากษ์แนวคิดของมาร์กซ์ว่ามองแค่มิติทางการเมือง และให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจ จนละเลยปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม หากกรัมสกีเป็นนักคิดสายมาร์กซิสต์ที่สนใจที่จะเชื่อมโยงโลกของการเมืองกับโลกของวัฒนธรรม และกล่าวว่า การปฏิวัติในสังคมไม่ได้มาจากแค่ความคิดความเข้าใจเท่านั้นแต่ต้องอาศัยแนวร่วมทางอุดมการณ์ ที่ก่อตัวมาอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน (Everyday life) ของผู้คนด้วยเช่นกัน (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2553, หน้า 177-178) ซึ่งการที่สนใจเฉพาะมิติทางการเมือง และเศรษฐกิจเพียงเท่านั้นทำให้บางทีชนชั้นล่างที่ลุกขึ้นมาปฏิวัติกลับต้องพ่ายแพ้ไปในท้ายที่สุด เพราะการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงนั้น จำเป็นต้องเปลี่ยนจิตสำนึกของสังคมในทางการเมืองและวัฒนธรรมด้วย โดยเฉพาะการเปลี่ยนอำนาจนำ (เกษียร เตชะพีระ, 2550) จึงทำให้เรามักเรียกแนวคิดของกรัมสกีว่าเป็นมาร์กซิสต์แนววัฒนธรรม (Cultural marxism)

ซึ่งแนวคิดทฤษฎีเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจของอันโตนิโอ กรัมชี่ และ หลุย อัลธุแซร์ เป็นแนวคิดที่เน้นย้ำว่า “ในกิจกรรมทางสังคมและการเมืองนั้น ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติการไม่อาจแยกจากกันได้โดยสิ้นเชิง ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองจะมีความสัมพันธ์กับจังหวะที่เคลื่อนไหวไปในชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคมเสมอ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดของกรัมชี่และอุดมการณ์ของอัลธุแซร์ มีความสอดคล้องกันที่ชี้ให้เห็นความสำคัญและเข้าใจโครงสร้างส่วนบนที่ยึดกุมความคิดและจิตใจของชนชั้นได้ปกครองในระดับชีวิตประจำวัน และสามัญสำนึก (Common sense) ให้ยินยอมต่ออำนาจของชนชั้นปกครอง โดยหลักการสร้างเหตุผลของทุนนิยมที่เข้ามาครอบงำจิตสำนึกของมวลชนผ่านกลไกอุดมการณ์ (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2551, หน้า 166)

แนวคิด อำนาจนำ ของกรัมชี่เป็นแนวคิดที่มุ่งสู่การปฏิบัติ ดังจะเห็นได้ว่าแนวคิดการครองอำนาจนำนี้ มุ่งมั่นที่จะใช้ทฤษฎีทางสังคมในการดำเนินงานทางการเมืองต่อต้านแนวคิดที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างถูกกำหนดด้วยคติตัวกำหนดทางเศรษฐกิจ (Economist determinism) ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวคิดอำนาจนำของกรัมชี่พยายามจะตีความงานของ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) ในแนวใหม่ประเด็นสำคัญคืออุดมการณ์และอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นอิสระจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์แวดล้อมของตนเองได้ด้วยการดิ้นรนต่อสู้

แนวคิดนี้เชื่อว่าชนชั้นนายทุนมีอำนาจเหนือผู้อื่นได้ ไม่ใช่ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องอาศัยพลังทางการเมืองด้วย ยิ่งกว่านั้นยังต้องอาศัยเครื่องมือทางอุดมการณ์ซึ่งฝ่ายที่ถูกครอบงำเห็นชอบด้วย เครื่องมือทางอุดมการณ์ในสังคมทุนนิยมได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ของประชาสังคม (Civil society) แม้แต่องค์กรทางศาสนา ครอบครัว หรือแม้แต่สหภาพแรงงานก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางอุดมการณ์ของทุนนิยมด้วย

ซึ่งในส่วนของโครงสร้างอำนาจรัฐนั้น แนวคิดนี้อธิบายไว้ว่ารัฐเองก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจทางการเมืองบีบบังคับชนชั้นอื่น แต่เสถียรภาพของสังคมทุนนิยมขึ้นอยู่กับอำนาจครอบงำทางอุดมการณ์ (Ideological domination) ของชนชั้นแรงงาน อย่างไรก็ตามการครอบงำไม่สามารถทำได้โดยบริบูรณ์ ทั้งนี้เพราะชนชั้นกรรมาชีพมีจิตสำนึก 2 ส่วน คือ จิตสำนึกส่วนหนึ่งที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นนายทุน และอีกส่วนหนึ่งคือจิตสำนึกที่ถูกกำหนดโดยความรู้แบบสามัญสำนึกในชีวิตประจำวันของตนเอง (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ, 2550)

เกย์ร เตชะพีระ (2550) ได้สรุปแนวคิดการครองอำนาจนำไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยจากมุมของผู้นำ จะเป็นความสามารถในการนำโดยความยินยอมพร้อมใจของผู้ตาม (Leadership by consent) และถ้ามองจากมุมของผู้ตาม ก็เป็นการยอมปฏิบัติตามผู้นำโดย

ไม่ต้องบังคับ (Non-coercive compliance) ยินดีทำตามอย่างกระชั้นชิดและกระตือรือร้น แม้ผู้นำก็ไม่ยอมไป

ทั้งนี้ เกษียร ได้อธิบายแนวคิดของกรัมซีไว้ว่า อำนาจนำนั้นเป็นการรวมตัวกันของอุดมการณ์กับวัฒนธรรม โดยยกตัวอย่างว่า เมื่อกล่าวถึงอุดมการณ์ จะนึกถึงแนวคิดทฤษฎีที่มีความเป็นระบบ มีลักษณะครอบงำและมักจะมีเรื่องของชนชั้นเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น อุดมการณ์ศักดินา เป็นต้น และในส่วนของวัฒนธรรมนั้น โดยทั่วไปจะนึกถึงในแง่ที่มีลักษณะของสำนึกที่แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตแบบกระจัดกระจาย ไม่เป็นระบบ และไม่เกี่ยวกับการเมือง เช่น ภาษาแบบแผนการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน สามัญสำนึก หรือเรื่องที่เป็นจิตไร้สำนึกทางวัฒนธรรม (The cultural unconscious) เช่น เราจะรู้สึกไม่สบายใจและไม่พอใจขึ้นมาทันทีเวลาเห็นคนขี่คอพระพุทธรูป เป็นการกระทำราวกับได้ถูกโปรแกรมมาแล้วให้คิด ให้เชื่อและมีปฏิกิริยาอย่างนั้น ดังนั้น วัฒนธรรมจะถูกใช้ในความหมายที่ซึ่มลึกกว่าอุดมการณ์ เพราะสามารถทำให้เรามีปฏิกิริยากับสิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องคิด ไม่ทันคิด อันเนื่องมาจากการปลูกฝังสั่งสมมายาวนานทั้งชีวิต

ดังนั้น แนวคิดการครองอำนาจนำ คือการรวมความหมายของอุดมการณ์และวัฒนธรรมซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมการณ์ที่ยังรากฝังลึกเหมือนวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันก็เป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะครอบงำชักนำและรับใช้อำนาจหรือผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มเหมือนอุดมการณ์อำนาจนำจึงเป็นคำที่รวมองค์ประกอบของอุดมการณ์และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียว (เกษียร เตชะพีระ, 2550)

ทั้งนี้จะพบว่าอำนาจนำดังกล่าวนี้มีนัยบ่งบอกถึงสำนึกที่ยึดมั่นถึมั่นมั่นว่ามีความเป็นจริงบางอย่างที่รู้สึกว่าเป็นของจริงแท้ (A sense of absolute reality) เราเชื่อและปฏิบัติความจริงแท้นั้น ๆ อยู่ทุกเมื่อเชื่อกัน จนกลายเป็นเรื่องที่ยากมากที่จะก้าวข้ามหรือหลุดพ้นจากมันไปได้ เพราะนึกไม่ออกว่าถ้าไม่ทำอย่างนี้แล้วจะมีทางเลือกอะไรอื่นอีก เช่น กรณีมีมะขามอยู่ต้นหนึ่ง วันดีคืนดีมีคนไปผูกคอตายใต้มะขามต้นนั้น จากนั้นก็มีคนเอาพวงมาลัยไปวาง แล้วก็เริ่มมีคนแห่แห่นไปกราบไหว้กลายเป็นว่าต้นมะขามนั้นมี Reality เพิ่มขึ้นมาจากมะขามธรรมดากลายเป็นต้นมะขามศักดิ์สิทธิ์ซึ่งที่กลายเป็น "ความเป็นจริง" ขึ้นมาได้ก็เพราะมีกระบวนการตอบสนองความจริง มีคนเชื่อและทำตามความเชื่อนั้น

นอกจากนี้แล้ว เกษียร เตชะพีระยังอธิบายไว้ว่า อำนาจนำเป็นเรื่องของอัตลักษณ์ (Identity) ซึ่ง เมื่อกล่าวถึงอุดมการณ์และวัฒนธรรม ซึ่งค่อย ๆ สะสมในตัวบุคคล จนกลายเป็นช่วงชั้นความคิด ความศรัทธาต่าง ๆ เช่น สำนึกของการเป็นคนไทย ความรักนวลสงวนตัวของการเป็นผู้หญิง เป็นต้น ซึ่งจะมีผลต่อตัวบุคคล กำกับบุคคลได้ เมื่อเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในตัวตนโดยแฝงอยู่ในชั้นของความเชื่อเหล่านั้น เหมือนกับได้ถูกจัดโปรแกรมไว้ชุดหนึ่งซึ่งประกอบด้วยชุดความคิด

ความรู้ ความเชื่อหลาย ๆ อย่าง เมื่อมีอะไรเกิดขึ้น ปุ่มนี่จะถูกกดโดยอัตโนมัติ ทำให้เราปฏิบัติหรือตอบสนองตามโปรแกรมที่ออกแบบไว้แล้ว เรียกว่ามีปฏิริยาได้ทันทีโดยไม่ต้องคิดหรือไม่ทันได้คิดด้วยซ้ำไป

ส่วนการก่อเกิด การเปลี่ยนแปลง และลักษณะความคงทนของอำนาจนำนั้น จะพบว่าอำนาจนำนี้สร้างให้เกิดขึ้นยาก แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ก็รื้อหรือเปลี่ยนได้ยาก เพราะการเปลี่ยนแปลงจะต้องเกิดจากการต่อสู้กับบรรดาความคิดความเชื่อที่สั่งสมหยั่งรากลึกอยู่ในจิตใจ ซึ่งเกษียรยกตัวอย่าง เช่น รัฐบาลจอมพล ป. เคนพยายามรื้ออำนาจนำในเรื่องระบบกษัตริย์ โดยเชิญชวนให้ราษฎรปลดครุประกาศกาลที่ 7 ลงหลังทรงสละราชสมบัติ แล้วส่งเสริมให้เอารูปท่านผู้นำขึ้นติดแทน แต่ก็ได้ผลเพียงช่วงที่จอมพล ป. อยู่ในอำนาจเท่านั้น ซึ่งในสังคมไทยเคยมีความพยายามในการเปลี่ยนแปลงอำนาจนำ ซึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงความคิดความเชื่อทางวัฒนธรรมครั้งใหญ่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง หรือมีการรับวัฒนธรรมที่หลังไหลเข้ามาจากภายนอก เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ (พ.ศ. 2500) พยายามจะพูดถึงประเด็นเรื่องศักดินา ซึ่งมีผลให้สังคมเริ่มมองเรื่องศักดินาในด้านลบ เป็นต้น

การครองอำนาจนำโดยครอบงำจิตสำนึกของมวลชนผ่านกลไกอุดมการณ์นั้น จากงานวิจัยของ กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน (2553) อธิบายไว้ว่าสื่อมวลชนเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันและสร้างจิตสำนึกให้แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของมวลชน โดยอาศัยวิธีการแพร่กระจายโดยการตอกย้ำหรือผลิตซ้ำทางอุดมการณ์จนผู้คนยอมรับตัวเนื้อหาไปโดยปริยาย จากนั้นอุดมการณ์ก็จะทำงานของมันได้ด้วยตัวเองอย่างเช่นความคิดที่ว่า “ถ้าคนส่วนใหญ่ยอมรับว่าจริง เรื่องนั้นก็ต้องเป็นจริง” เมื่อความหมายของประโยคดังกล่าวแข็งตัวมากขึ้น ก็จะกลายเป็นกรอบความคิดขงผู้คนไม่ให้ความคิดแตกต่างไป ปฏิบัติการดังกล่าวอาจอยู่ในรูปแบบของปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive practise) เช่นการให้คำสั่งสอน การให้ข้อมูลผ่านสื่อต่าง ๆ หรือปฏิบัติการที่ดำเนินอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมทางสังคมเป็นต้น แนวคิดและทฤษฎีในการวิเคราะห์สังคมของกรัมซี่ นอกจากจะอธิบายภาพรวมของอำนาจนำในสังคมการเมืองแล้วยังสามารถประยุกต์มาเพื่อใช้อธิบายการครองอำนาจนำโดยสื่อ (Media hegemony) ได้หลายประเด็น เช่น แนวคิดเรื่องการใช้กำลังบังคับและการสร้างความยินยอมพร้อมใจ ที่กรัมซี่ได้อธิบายถึงการปกครองหรือการปราบปรามแบบที่ใช้กำลังบังคับว่าเป็นการกระทำที่อาจได้ผลเพียงชั่วคราวไม่ถาวร ในขณะที่เดียวกันหากมีการบังคับปราบปรามมากเท่าใด กระบวนการต่อต้านก็จะเกิดตามมาเท่านั้น ดังนั้นสิ่งที่ชนชั้นปกครองใช้ควบคู่ไปกัน ไปด้วยก็คือการสร้าง ความยินยอมพร้อมใจ โดยผ่านกลไกของรัฐด้านอุดมการณ์ที่เป็นกลยุทธในการแทรกซึมเข้าสู่ชีวิต (กาญจนา แก้วเทพ, 2553, หน้า 233)

ซึ่งในด้านอุดมการณ์นั้นในความคิดของอัลธูแซร์ หมายถึง ระบบของความคิดและภาพตัวแทน ซึ่งครอบงำจิตวิญญาณของมนุษย์หรือกลุ่มสังคมระบบคิดและภาพตัวแทนนี้มีที่มาจากกลไกของรัฐทั้งฝ่ายปราบปรามและอุดมการณ์ อัลธูแซร์กล่าวไว้ว่าในขณะที่อุดมการณ์ประกอบขึ้นจาก ภาพ สัญลักษณ์ และภาพตัวแทน (Representations) แต่ความเป็นเอกภาพรวมทั้งความหมายของสิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดขึ้นจากตัวปัจเจกบุคคลกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นอุดมการณ์ไม่ได้มาจากเนื้อหาในตัวเองแต่กลับเกิดขึ้น จากความสัมพันธ์ของ ภาพ สัญลักษณ์ และภาพแสดงแทนทั้งหลาย ดังนั้น ความหมายของสิ่งเหล่านี้จึงมีที่มาจากรูปแบบของตัวมันเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ตัวระบบ หรือสิ่งที่เรียกว่าวิถีแห่งการจัดเรียงตัวและการผสมผสานต่างหากที่เป็นผู้กำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งนั่นเท่ากับว่าโครงสร้างเป็นตัวการในการกำหนดทั้งความหมายและหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นหน้าที่และบทบาททั้งหลายของมนุษย์จึงล้วนเป็นผลผลิตของกระบวนการดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการผลิตซ้ำทางสังคมด้วย เพราะมันจะเป็นเครื่องประกันถึงพันธะทางสังคมของผู้คนทั้งหลาย ให้ยอมรับในระบบความสัมพันธ์ที่ดำรงอยู่รวมทั้งให้ยอมรับในหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจาก โครงสร้างสังคม และเนื่องจากอุดมการณ์เป็นระบบ โครงสร้างที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน อีกทั้งยังคอยกำหนดทิศทางในการเลือกสรรและผสมผสาน ภาพ เสียง และภาพแสดงแทนต่าง ๆ เช่นนี้แล้ว อุดมการณ์จึงเป็นผู้ “ร้องเรียกหาเพื่อให้สำนึกถึง” รวมทั้งเป็นผู้ผลิต “องค์ประธานทางสังคม” หรือ Social subject จนดูเหมือนว่าปัจเจกชนทั้งหลายมีความคิดอิสระตามสัญชาตญาณที่คิดตัวมาตาม ธรรมชาติตั้งแต่เกิด กล่าวนัยหนึ่งก็คือ เราทุกคนต่างพุดผ่านอุดมการณ์ที่เรามีอยู่ทั้งสิ้น ในแง่นี้เขาเป็นผู้ที่ต่อต้านมนุษยนิยม (วิชุดา ดิ่งด้อย, 2551)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดอำนาจนำกับโครงสร้างอำนาจในสังคมไทย

แนวคิดอำนาจนำเป็นแนวคิดที่นักวิชาการของไทยนำมาศึกษาอยู่พอสมควร โดยนำกรอบแนวคิดของกริมซี มาประยุกต์ในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง ซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาและนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ดังนี้ (วรวิทย์ ไชยทอง, 2556)

การศึกษาของ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2545) เรื่อง ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ: ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516) ซึ่งใช้แนวคิดการครองอำนาจนำ ในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมืองเชิงวัฒนธรรม ศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อช่วงชิงการพยายามสร้างความหมายของกลุ่มต่าง ๆ ทั้งปัญญาชน และรัฐบาลเผด็จการ ในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลา

การศึกษาของพิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (2550) ซึ่งพยายามชี้ชวนให้ตั้งคำถามว่าระบอบทักษิณ ครอบความคิดและจิตใจผู้คนได้อย่างไร ความชอบธรรมมาจากไหน อย่างไร มากกว่าที่จะพยายาม ไล่ทักษิณออกอย่างเดียว โดยใช้แนวคิดกรัมนี่เป็นกรอบคิดในบางส่วน รวมทั้งยังพยายามศึกษา บทบาทสื่อกับการครอบความคิดจิตใจด้วย

การศึกษาเรื่อง รัฐบาลทักษิณกับความพยายามสร้างภาวะการณ์ครองอำนาจนำของ วัชรพล พุทธรักษา (2549) (ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบ และงานมีความโดดเด่นในการใช้ แนวคิดอื่น ๆ ของกรัมนี่ นอกจากแนวคิดอำนาจนำ ในการศึกษาปรากฏการณ์การเมืองร่วมสมัย ในสังคมไทย ถือเป็นผู้ที่มีการศึกษาเกี่ยวกับกรัมนี่ได้อย่างดีและต่อเนื่อง

เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ (2551) นำแนวคิดของกรัมนี่มาอธิบายการครองอำนาจนำของ สถาบันกษัตริย์ โดยชี้ให้เห็นถึงการที่กษัตริย์เป็นผู้นำของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ นำมาสู่การต่อสู้ ทางชนชั้น ในการศึกษาเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2549: ศึกษาการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการเสื่อมทางอำนาจของรัฐบาล พรรคไทยรักไทย

จากการศึกษาโดยใช้แนวคิดอำนาจนำ และกรอบความคิดการเมืองเชิงวัฒนธรรมในงาน ของนักวิชาการไทยดังกล่าวมานั้น วรวิทย์ ไชยทอง (2556) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดดังกล่าวได้ อธิบายโครงสร้างอำนาจส่วนบนของสังคมไทยไว้ดังนี้

ความสัมพันธ์ของโครงสร้างส่วนบนและส่วนล่างในสังคมไทยมีมายาวนาน เปลี่ยนแปลง ตลอดมา แต่ไม่มีมาตรฐาน ซึ่งลักษณะการเปลี่ยนแปลงของอำนาจในแต่ละยุคสมัยนั้นมีดังนี้

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นจนถึงก่อนการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435 มีลักษณะไม่มีความแตกต่างระหว่างรัฐกับสังคมรัฐได้เข้าไปจัดตั้งเครือข่ายของสังคมทั้งหมดไว้ในเครือข่ายของ อำนาจ โดยผ่านระบบศักดินาและไพร่ ซึ่งลักษณะเด่น คือเอาประชาชนมาเป็นทั้งคนของรัฐและ คนในรัฐ มีการแย่งชิงอำนาจในกลุ่มชนชั้นนำ มีอิทธิพลของศาสนาพุทธเป็นเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการรักษาอำนาจ การปกครองมีลักษณะกระจายอำนาจ กษัตริย์ในระบบการปกครองของไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่มีอำนาจเด็ดขาดในการควบคุมหัวเมืองต่าง ๆ

ความจำเป็นในการต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคมของชาติตะวันตก ทำให้เกิดการปรับปรุง ประเทศก่อให้เกิดรัฐสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ชนชั้นปกครองไทยจึงต้องเร่งสร้างภาพลักษณ์ใน ประเทศและปรับปรุงสังคมให้ทันสมัย สภาพที่รายล้อมด้วยรัฐที่ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก และการที่รัฐไทยในขณะนั้นตกอยู่ในสถานะเสียเปรียบทางการค้ามีสภาพกึ่งเมืองขึ้น รัฐไทยจึงมี ลักษณะที่แตกต่างจากประเทศเพื่อนบ้านที่รวมกันต่อสู้กับชาติตะวันตก ชนชั้นปกครองไทยจึง หวาดหวั่นต่อการสูญเสียอำนาจอย่างมาก ปัญหาความมั่นคงของรัฐกับปัญหาความอยู่รอดของผู้นำ

จึงเป็นปัญหาเดียวกัน จึงต้องเร่งสร้างความมั่นคงให้กับรัฐและตนเอง เร่งพัฒนารัฐมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolutis state) ที่รวมศูนย์อำนาจการปกครองด้วยการแสดงบทบาทเป็นนักล่าอาณานิคมในภูมิภาค โดยการผนวกดินแดนล้านนา ดินแดนอีสาน และดินแดนมลายูเข้าในรัฐ มีการใช้วิทยาการตะวันตกในการพัฒนาประเทศมากขึ้น ปักปันเขตแดนให้ชัดเจนตามแบบรัฐสมัยใหม่ เร่งพัฒนากองทัพและกฎหมาย มีการเกิดขึ้นของระบบราชการสร้าง โรงเรียนฝึกหัดข้าราชการเพื่อไปปกครองเมืองต่าง ๆ มีการสร้างความเป็นชาติโดยอาศัยกลไกของภาษาและกลไกการจินตนาการถึงความเป็น “ชาติ”

ทั้งนี้รวริทย์ ไชยทอง (2556) ได้อธิบายเกี่ยวกับชนชั้นปกครองของไทยไว้ด้วยแนวคิดการครองอำนาจนำของกรั่มสกี ไว้โดยแบ่งชนชั้นปกครองจากที่มาของอำนาจ และขอบเขตของอำนาจ และลักษณะการยินยอมยอมรับ (Consent) อำนาจของประชาสังคม (Civil society) สังคมการเมือง (Political society) โดยแบ่งชนชั้นปกครองได้ดังนี้

1. ชนชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่า
2. ชนชั้นปกครองตามจารีตแบบใหม่

ชนชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่า อันได้แก่สถาบันกษัตริย์ ขุนนาง ข้าราชการ คือชนชั้นปกครองที่มีสัมพันธภาพทางอำนาจแบบสังคมศักดินา มีลักษณะสมมุติเทพ เช่นกษัตริย์ไทยในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อันเป็นชนชั้นปกครองในลักษณะสังคมแบบโบราณ ซึ่งเป็นโครงสร้างส่วนบนที่ต้องการให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันในทุกด้านของรัฐ ในอดีตชนชั้นปกครองเหล่านี้จะใช้กลไกสงครามในการเคลื่อนไหวทางการเมือง (War of manoeuvre) คือการใช้กำลังกองทัพปราบกบฏตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่ไม่สวามิภักดิ์และตั้งตนเป็นใหญ่ เช่น กบฏฝิ่น กบฏเมืองแพะ ควบคู่ไปกับสงครามยึดพื้นที่ความคิด (War of position) ด้วยการใช้กลไกอุดมการณ์คือ ระบบการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี จากส่วนกลางเข้าไปเพื่อสร้างการครองอำนาจนำ กับท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งผลให้อำนาจท้องถิ่นต่าง ๆ ถูกทำลายทั้งทางวัฒนธรรม ภาษาพูด ภาษาเขียน ศิลปะ วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ

จากการกระบวนการสร้างอำนาจนำของชนชั้นปกครองดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่า ในช่วงรัชกาลที่ 4-5 เป็นช่วงการเปลี่ยนแปลงและเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างส่วนบนหรือชนชั้นนำครั้งใหญ่ กล่าวคือ ชนชั้นปกครองมีการปรับตัวให้เข้ากับความเป็นสมัยใหม่ (Modern) มากขึ้น ดังนั้นสัมพันธภาพทางอำนาจของชนชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่าซึ่งเป็นอำนาจแบบสังคมศักดินานั้นเมื่อปะทะกับความเป็นสมัยใหม่ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาความชอบธรรมในการใช้อำนาจเป็นอย่างมาก จากในอดีตที่เน้นการการช่วงชิงอำนาจด้วยการทำสงครามเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถอยู่ได้ในสังคมสมัยใหม่อีกต่อไป ระบบราชการแบบสมัยใหม่ จึงเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดการใช้อำนาจในลักษณะ

กลไกการบังคับ (Coercion) มากกว่าการสร้างความยินยอมพร้อมใจ (Consent) เมื่อมองประเด็นเชิงโครงสร้างจะเห็นว่ารัฐมีความเข้มแข็งในการปกครองอย่างมาก และมีอิทธิพลในการกำหนดโครงสร้างส่วนล่างอย่างแท้จริง

วรวิทย์ ไชยทอง (2556) ได้กล่าวไว้ว่า ในรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 มีการใช้กลไกดังกล่าวในการสร้างอำนาจอย่างต่อเนื่องและมีความเข้มข้นมากขึ้นในเชิงสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด มีการสร้างเครื่องมือเชิงอุดมการณ์ขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 6 ที่ทรงมีแนวคิดชาตินิยมอย่างมาก และสืบทอดมาจนถึงรัชกาลที่ 7 จนขึ้นปกครองตามจารีตแบบเก่าก็ต้องถูกท้าทายด้วยลักษณะสังคมสมัยใหม่ พัฒนาการสังคมแบบรัฐสมัยใหม่ที่มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเป็นพลังผลักดัน ก็ส่งผลให้เกิดปัญหาขึ้นในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 7 เช่น ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก เกิดการโยกย้ายข้าราชการที่ไม่เป็นธรรม จนขึ้นนำตามจารีตแบบเก่าที่รวมศูนย์อำนาจไว้เพียงผู้เดียว ไม่สามารถจัดการปัญหาทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจได้ จึงเกิดการยึดอำนาจโดยกลุ่มชนชั้นกลางหัวก้าวหน้าร่วมกับกลุ่มราชการ ทหารที่ไม่พอใจจนขึ้นปกครองตามจารีตแบบเก่า หลังจากนั้นช่วงที่คณะราษฎรมีอำนาจ อำนาจการปกครองก็ถูกเปลี่ยนถ่ายจากที่เคยอยู่กับสถาบันกษัตริย์ก็ถูกกระจายลงสู่กลุ่มอื่นมากขึ้น มีการต่อสู้กันของกลุ่มการเมืองเรื่อยมานับว่าเป็นช่วงของการตกต่ำของชนชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่า

จากกรอบแนวคิดอำนาจนำ วรวิทย์ ไชยทอง (2556) ได้อธิบายถึงชนชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่าที่ยังคงอยู่ในสังคมปัจจุบันซึ่งประมวลจากการศึกษาที่กล่าวมา อันได้แก่กษัตริย์องค์ปัจจุบัน ที่ยังคงใช้สัมพันธภาพทางอำนาจแบบศักดินา แนวคิดที่มีอิทธิพลเรื่องคุณธรรม จริยธรรม จากศาสนาในการดำเนินการทางการเมืองโดยมีองคมนตรี ข้าราชการ ทหาร ตุลาการเป็นกลไกในการสนับสนุน โดยใช้แนวคิดสงครามช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด (War of position) เพื่อสร้าง ความยินยอมพร้อมใจ ของชนชั้นผู้ถูกปกครอง เห็นได้จากการทำคุณประโยชน์ต่าง ๆ เช่น โครงการพระราชดำริ และผลิตอุดมการณ์ขึ้นมาเพื่อเป็นการสร้างอำนาจนำในระดับของสามัญสำนึก เช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อต่อต้านกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี พระราชดำรัสเรื่องคนดีปกครองบ้านเมือง พระองค์ได้สร้างแนวคิดชาตินิยมขึ้นอีกมากเพื่อเป็นการสร้างอำนาจนำโดยกลไกการยอมรับกับประชาสังคม (Civil society) โดยพระองค์เองเป็นผู้นำของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ (Historical bloc) ในสงครามการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดดังกล่าว

2. ชนชั้นปกครองตามจารีตแบบใหม่ อันได้แก่รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ที่มีความชอบธรรมทางอำนาจมาจากการเลือกตั้ง อันเป็นลักษณะของสังคมการเมืองในแบบสังคมสมัยใหม่ที่ยึดหลักเสรีประชาธิปไตย ชนชั้นปกครองนี้มีฐานความชอบธรรมทางอำนาจมาจากการเลือกตั้งตามตรรกะของพัฒนาการสังคมแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยแบบตะวันตก ครั้นเมื่อมาปะทะกับชน

ชั้นปกครองตามจารีตแบบเก่าที่ทรงสถาปนาพระราชอำนาจนำต่อประชาชนจนสามารถยึดครองความคิดจิตใจมาก่อนแล้ว ชนชั้นปกครองตามจารีตแบบใหม่ จึงต้องอ้างอิงและสรรเสริญ ชนชั้นนำตามจารีตแบบเก่า ทั้งยังต้องเอาใจประชาชนในประเทศเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง รวมทั้งกลุ่มทุนเพื่อผลประโยชน์ในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ตามรูปแบบของสังคมนิยมใหม่ ซึ่งลักษณะบริบทการปกครองดังกล่าวถือว่าสามารถสอดคล้อง ประสานกับพรรคหรือกลุ่มการเมืองที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมและอำนาจนิยม หากแต่เป็นอุปสรรคอย่างมากต่อพรรคการเมืองที่มีแนวคิดเสรีนิยมและสังคมนิยม โดยชนชั้นปกครองตามจารีตแบบใหม่ก็จะมีกลไกที่รองรับในลักษณะสถาบันทางการเมืองแบบใหม่ ฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ โดยยึดหลักการประชาธิปไตย การถ่วงดุลอำนาจ ความโปร่งใส ตรวจสอบได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

งานวิจัยที่เสนอต่อไปนี้เป็นงานวิจัยที่การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสามารถศึกษาจากงานวิจัยต่าง ๆ เหล่านี้เพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจในจังหวัดเพชรบุรี โดยศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นจุดแข็ง และข้อด้อยบางประการเพื่อนำมาปรับใช้ในงานวิจัยนี้ในกรอบของแนวคิด ทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์เพื่อให้

ในงานของ พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2533) เรื่อง โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำในชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการศึกษา ที่มีเครื่องมือในการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบผสมผสาน โดยค้นพบว่าโครงสร้างอำนาจและพลวัตรของ โครงสร้างอำนาจมีลักษณะที่เกิดจากการปะทะ ประสานโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ แบบอุปถัมภ์และฝักฝ่ายในกรณีหมู่บ้านดั้งเดิม โดยมีพลวัตรที่เริ่มต้นจากโครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติ ซึ่งกระจายอำนาจของหัวหน้ากลุ่มตระกูลต่าง ๆ ในชุมชน ผันแปรมาสู่ลักษณะอำนาจเชิงอุปถัมภ์ อันเป็นความสัมพันธ์แนวตั้งระหว่างผู้นำกับลูกน้อง เมื่ออำนาจรัฐเข้าไปแทรกแซงหมู่บ้านก็ได้มีการก่อรูปความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านมากขึ้น ขณะเดียวกันความผันแปรของโครงสร้างอำนาจก็ได้หยุดยั้งอยู่แค่นั้น เมื่อระบบเงินตราเริ่มเข้ามา มีบทบาทมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับชาวบ้านก็ก่อรูป ในเชิงอุปถัมภ์ขึ้นมาภายใต้การชูตริคนอกระบบเศรษฐกิจทุนนิยม และความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านมิได้เป็นเนื้อเดียวกัน อย่างเช่นในอดีต กลับมีการแย่งชิงสิ่งที่มีคุณค่าในหมู่บ้านอยู่เสมอ ๆ และทำให้เกิดการก่อตัวเป็นกลุ่มฝักฝ่ายภายในหมู่บ้าน ส่วนหมู่บ้านที่มีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างอำนาจมีลักษณะปะทะ ประสานกันระหว่าง โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ แบบชนชั้นและฝักฝ่าย โดยพลวัตรของ

โครงสร้างอำนาจเริ่มต้นจากโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความคิดที่หลงเหลือจากระบบศักดินา อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายกับลูกน้องในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็มีความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ระหว่างผู้นำชุมชนกับข้าราชการ เมื่ออำนาจรัฐเข้าไปแทรกแซงความผันแปรในโครงสร้างอำนาจของหมู่บ้านที่กำลังมีมากขึ้นเมื่อนำพาตนเองไปผูกติดกับระบบตลาดโลก ลักษณะการแบ่งแยกทางชนชั้นก็เริ่มเด่นชัดขึ้น ลักษณะความสัมพันธ์ทางชนชั้นมีสองลักษณะที่ผสมผสานกันอยู่ คือ ประการแรก เป็นลักษณะทางชนชั้นรับเอาระบบคิดแบบศักดินามาผสม ประการที่สอง ลักษณะทางชนชั้นเป็นแบบทุนนิยม นอกจากนี้การเข้ามาของระบบราชการ การเมืองและระบบทุนนิยม ทำให้หมู่บ้านเกิดความแตกต่างและแบ่งแยกเป็นกลุ่มฝักฝ่าย ซึ่งต่างพยายามจะช่วงชิงการนำในหมู่บ้านและความขัดแย้งเกิดขึ้นเสมอเมื่อประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นผลประโยชน์เข้ามากระทบ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าพิชาย ได้ชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจแบบผสมผสานของหมู่บ้านในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ว่า มีการปะทะประสานระหว่างโครงสร้างแบบอุปถัมภ์กับแบบเครือญาติและแบบกลุ่มฝักฝ่าย โครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติในที่นี้ เป็นแบบแผนความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจในแนวนอนบนฐานของญาติตามสายโลหิตและการคงจากการแต่งงานหรือการทำพิธีกรรม เช่น การผูกเสี่ยวหรือการเป็นเกลอ โครงสร้างอำนาจแบบเครือญาติจึงไม่เกิดการกระจุกตัวหรือเหลื่อมล้ำกันอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากระบบเครือญาติจะนับถือผู้มีอาวุโสแต่ในหมู่บ้านไทยจะถูกกำกับไว้โดยระบบคุณธรรมของพระพุทธศาสนา (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2533)

ยังมีการศึกษาโดยมีแนวคิดแบบผสมผสานเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ของพิชาย รัตนดิถ ฅ ภูเก็ด (2552) อีกเรื่องคือ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง การศึกษารุ่นนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ คือ การศึกษาพลวัตของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นในเชิงพัฒนาการของกลุ่มอำนาจที่มีบทบาทในท้องถิ่น การศึกษากระบวนการและแบบแผนการเข้าสู่อำนาจโดยการเลือกตั้งท้องถิ่น การบริหารอำนาจและความขัดแย้งและตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้บริหารท้องถิ่น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษารุ่นนี้พิชายอาศัยกระบวนการสามรูปแบบ คือ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การเสวนากลุ่ม โดยมีพื้นที่ตัวอย่างชุมชนเมือง 2 พื้นที่ เป็นกรณีศึกษา คือ เทศบาลนครอุบลราชธานีและพื้นที่เทศบาลเมืองปัตตานี ผลการศึกษาพบว่า การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทยในระดับเทศบาลมีพลวัตของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate clienteles) กล่าวคือ มีกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic power groups) ที่เป็นชนชั้นนำท้องถิ่นหลายกลุ่มที่มีบทบาทครอบงำการเมืองท้องถิ่น กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มมีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน กลุ่มเหล่านี้จะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราวในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง สายสัมพันธ์ของสมาชิกแต่ละกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ โดยสมาชิกมีเป้าหมายเฉพาะซึ่งผูกติดกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคลกับผู้นำกลุ่ม

ผู้นำมีอำนาจสูงและมีทางเลือกหลากหลายในการตัดสินใจว่าจะจะเป็นพันธมิตรกับใครและจะใช้นโยบายอะไร トラบเท่าที่ยังสามารถตอบสนองผลประโยชน์ของกลุ่มได้ เสถียรภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการแสวงหาทรัพยากรมาแจกจ่ายสมาชิกกลุ่มให้เพียงพอกับความ ต้องการ องค์ประกอบของกลุ่มมีความหลากหลายทางชนชั้น สมาชิกมีการเชื่อมโยงในแนวตั้ง อยู่รวมกันได้เพราะบารมีของผู้นำ อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้นำกลุ่มเป็น ความสัมพันธ์ค่อนข้างหลวม โดยสมาชิกสามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่สังกัดโดยง่ายและไม่มี บทลงโทษที่ร้ายแรงแต่ประการใด

ภายใต้ปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคีนี้กลุ่มอำนาจเชิงยุทธศาสตร์จะใช้ กลไกการจัดตั้งเครือข่ายหัวคะแนนเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองและใช้อำนาจ หน้าที่เพื่อแสวงหาประโยชน์จากงบประมาณท้องถิ่นหรืองบประมาณที่ได้รับการอุดหนุนจาก ส่วนกลาง การแสวงหาประโยชน์นี้มีการสับคบกันกันทั้งจากผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ผู้ดำรง ตำแหน่งบริหารงานประจำและกลุ่มธุรกิจพวกพ้องที่อยู่ในเครือข่าย

นอกจากงานของพิชายที่แสดงให้เห็นถึง โครงสร้างอำนาจแบบผสมผสาน ดังที่กล่าว มาแล้ว มีการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทความสัมพันธ์ในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในลักษณะ การใช้อิทธิพลที่เป็นพัฒนาการของ โครงสร้างอำนาจที่ใช้แนวคิดระบบอุปถัมภ์ในการวิเคราะห์ ได้แก่

บทความเรื่อง Chaopho Capital Accumulation and Social Welfare in Thailand ของ Jim Ockey (1993) ซึ่งเป็นการศึกษาเจ้าพ่อในเชิงวัฒนธรรม ที่ชี้ให้เห็นถึงจุดกำเนิดของเจ้าพ่อ บทบาทของเจ้าพ่อในการให้บริการสังคม และวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของบทบาทเจ้าพ่อใน สังคมไทย ซึ่งเห็นว่ารากฐานที่มาของเจ้าพ่อมาจากประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคน 2 กลุ่ม คือ นักเลง (วัฒนธรรมไทยแท้) กับเสี่ย (วัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายจีน) ส่วนการเปลี่ยนผ่านจากเสี่ย และนักเลงมาสู่เจ้าพ่อ คือ กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ลักษณะ แบบเสี่ยและนักเลงสถาปนาตัวเองเป็นเจ้าพ่อได้ การที่นักเลงและเสี่ยได้สะสมทุนมาสู่ผู้นำทาง ธุรกิจ ขยายขอบเขตของการให้การคุ้มครองในหมู่บ้าน มาสู่การเป็นผู้ให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป และเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดการเลือกตั้งได้ทำให้สายสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ของเจ้าพ่อมี ความซับซ้อนขึ้น ซึ่งทำให้มีทั้งผู้ที่ยอมรับและปฏิเสธเจ้าพ่อ

Ockey สรุปว่าจะมีปัจจัยบางประการที่ทำให้ฐานการสนับสนุนเจ้าพ่ออ่อนแอลง ทั้งนี้ เพราะหากเศรษฐกิจพัฒนาไปถึงจุดที่บุคคลสำคัญกว่าชุมชนแล้ว บทบาทในการปกป้องชุมชนของ เจ้าพ่อจะไม่มี ความหมาย ทั้งต่อมาธุรกิจที่ผิดกฎหมายที่เป็นฐานของเจ้าพ่อจำนวนมากกำลังหมด ความหมายไป และสุดท้ายฐานทางธุรกิจที่เจ้าพ่อสร้างมาได้สร้างโอกาสให้กับเจ้าพ่อในการสร้าง

ความชอบธรรมให้กับตัวเองและลูกหลาน ด้วยการลงทุนในธุรกิจที่ถูกกฎหมายมากขึ้น

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของเจ้าพ่อในการเมืองไทย พ.ศ. 2517-2535 ของสินธุชัย สุกรเสพย์ (2539) โดยใช้กรณีศึกษาของเจ้าพ่อในจังหวัดชลบุรี เป็นหลักในการอธิบายและนำกรณีศึกษา เจ้าพ่อในจังหวัดอ่างทองและขอนแก่นมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ พบว่า เจ้าพ่อแบบใหม่ก่อกำเนิดขึ้นมาในช่วงทศวรรษ 2510 โดยเจ้าพ่อเหล่านี้พยายามพัฒนาตนเอง ไปสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ขณะเดียวกันก็อาศัยอำนาจนักเลงในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ ในช่วงเวลาหนึ่งธุรกิจของเจ้าพ่อเหล่านี้เป็นธุรกิจผิดกฎหมาย และค่อย ๆ เปลี่ยนไปทำธุรกิจที่ถูกกฎหมายมากขึ้น ขณะเดียวกันการใช้อิทธิพลเถื่อนที่อยู่นอกเหนือกฎหมายในท้องถิ่นก็ดำรงอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ยังมิได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่เมื่อกระแสโลกาภิวัตน์และทุนนิยมเสรีประชาธิปไตยของไทยพัฒนาไปสัมพันธ์กับโครงสร้างของอำนาจท้องถิ่นในทุกระดับ ทำให้ส่งผลกระทบต่ออิทธิพลเถื่อนและไม่สามารถใช้อิทธิพลในลักษณะเดิมได้อีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งรุ่นลูกหลานของเจ้าพ่อก็มีได้สืบทอดกันเป็นเจ้าพ่ออีก ดังจะเห็นได้จากการที่จังหวัดที่เป็นกรณีศึกษาของสินธุชัยที่พบว่าลูกของเจ้าพ่อจะไม่ดำเนินรอยตามอิทธิพลแบบเจ้าพ่อในลักษณะที่ใช้ความรุนแรง ในทางตรงกันข้ามจะพยายามรักษาสถานภาพทางสังคมให้เกิดการยอมรับมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสรุปว่าหากหมดยุคของเจ้าพ่อเหล่านี้แล้วเจ้าพ่อก็จะค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมไทย

ในการศึกษาของ Ockey (1993 และ 2000) และ สินธุชัย สุกรเสพย์ (2539) นี้ เป็นการศึกษาเชิงวัฒนธรรม ที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของเจ้าพ่อที่อาศัยวัฒนธรรมแบบนักเลง ซึ่งเจ้าพ่ออาจจะเคยและไม่เคยเป็นนักเลงมาก่อน มีวัฒนธรรมเรื่องบุคลิกภาพทั้งในทางดีและไม่ดี เช่น กล้าได้กล้าเสีย ซื่อสัตย์ จงรักภักดี รักษาคำพูด แต่จิตใจโหดเหี้ยม ไม่มีหลักการ เหตุผล นิสัยอันธพาล หากมีหัวใจนักเลง ได้แก่ รักศักดิ์ศรี (ชัยชนะ) ประดิดฐ์ศิลป์ และ โอปาร ถิ่นบางเตียว, 2549)

ในบทความเรื่อง บทบาทของเจ้าพ่อท้องถิ่นในเศรษฐกิจและการเมืองไทย ของสมบัติ จันทรวงศ์ (2535) ซึ่งเสนอพัฒนาการของเจ้าพ่อว่ามีความเกี่ยวข้องกับนักเลงผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น ซึ่งนักเลงเหล่านี้สามารถจะใช้อิทธิพลของตนเหนือผู้ถือกฎหมายหรือเหนือกลไกแห่งอำนาจรัฐได้ ก็จะกลายเป็นเจ้าพ่อ การที่เจ้าพ่อมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ เพราะอาศัยฐานทางเศรษฐกิจ โดยใช้เงินเกื้อหนุนเจ้าหน้าที่รัฐในระดับที่สูงกว่าที่จะทำได้ ฐานทางเศรษฐกิจของเจ้าพ่อมีทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ส่วนประเด็นของเจ้าพ่อกับประชาธิปไตย สมบัติเห็นว่ากระบวนการทางการเมืองในระบอบรัฐสภา เป็นช่องทางที่สำคัญที่ทำให้ผู้ที่มีฐานทางธุรกิจในต่างจังหวัดได้มีโอกาสทางสังคมและการเมืองซึ่งก็เป็นการเปิดโอกาสทำให้เจ้าพ่อเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองด้วยและ

การเลือกตั้งที่มีความต่อเนื่องก็ทำให้เจ้าพ่อมีความสำคัญทางการเมืองมากขึ้น ซึ่งในบทความนี้ได้คาดการณ์อนาคตของเจ้าพ่อว่าถ้าเงื่อนไขทางการเมืองเปิดกว้างต่อเนื่อง บรรยากาศทางการเมืองจะไปเสริมฐานทางเศรษฐกิจที่ถูกกฎหมายมากขึ้น เจ้าพ่อจะต้องจำกัดฐานทางเศรษฐกิจของตนและจะต้องมีการปรับตัวทางด้านธุรกิจ แต่ตราบดีที่กลไกอำนาจรัฐยังยอมให้กับอิทธิพลของเจ้าพ่อ เจ้าพ่อก็ยังคงอิทธิพลของตนในทางการเมืองอยู่ ดังนั้นพัฒนาการในยุคต่อไปของเจ้าพ่อก็อาจจะมึบเทาเทามากขึ้นแต่มีภาพพจน์ที่ดีจนแยกไม่ออกว่าใครคือเจ้าพ่อ

บทความเรื่อง เจ้าพ่อ ของสนธิ ลิ้มทองกุล (2549) อธิบายจุดกำเนิดของเจ้าพ่อในภูมิภาคว่าเกิดมาจากพ่อค้าชาวจีน แม้ในช่วงแรกช่วงแรกชาวจีนเหล่านี้จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับผู้มีอำนาจ เพราะความยากจนประกอบกับการที่ต้องยอมให้กับข้าราชการที่มีอำนาจ ทำให้ต้องทำมาหากินอย่างสงบ แต่เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจขยายตัวไปยังต่างจังหวัดมากขึ้นทำให้คนเหล่านี้ต้องเข้าไปสัมพันธ์กับพวกข้าราชการเพื่อผลประโยชน์ของตนและความใกล้ชิดกับข้าราชการก็เป็นเงื่อนไขที่สำคัญของวงการธุรกิจที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นเมื่อการทำธุรกิจที่ทั้งถูกและผิดกฎหมายก็นำไปสู่การแข่งขันและนำมาซึ่งการกำจัดคู่แข่งด้วยวิธีการต่าง ๆ การกระทำความผิดจึงเป็นเสมือนบันไดในการเป็นเจ้าพ่อ การที่กลุ่มคนเหล่านี้เข้าไปเกี่ยวพันกับกลุ่มข้าราชการก่อให้เกิดระบบอุปถัมภ์ ซึ่งลักษณะอุปถัมภ์เช่นนี้มีให้เห็นกันอยู่ทั่วไป ในขณะที่เจ้าพ่อภูมิภาคเหล่านี้เจริญเติบโต ก็จะมีการก่อตัวขึ้นของเจ้าพ่อสายใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่าเจียบ ๆ ในเชิงอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันในการทำงานทั้งในและนอกกฎหมายนั้นบรรดาเจ้าพ่อทั้งหลายต้องอาศัยลูกน้อง ไม่ว่าจะเป็นหัวหน้าคู่มือ คิวรด ผู้จัดการร้าน มีอี่ปัน ตลอดจนถึงนักเลงหัวไม้ ซึ่งบุคคลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นบริวารที่คอยรับการอุปถัมภ์ค้ำจุนจากเจ้าพ่อทั้งสิ้น พวกที่จงรักภักดีต่อเจ้าพ่อมาก ๆ ก็จะได้รับผลประโยชน์แบ่งปันจากเจ้าพ่อโดยเฉพาะธุรกิจที่เจ้าพ่อไม่สนใจอีกต่อไป เช่น ซ่องโสเภณี บ่อนการพนัน สถานบันเทิง คิวรด ฯลฯ ต่อมาเมื่อระบอบเผด็จการอ่อนกำลังลง ระบอบ ธนาธิปไตยที่เงินกลายเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง จึงเป็นผลให้เจ้าพ่อเหล่านี้ผันตัวเองเข้าสู่การเมือง ฐานการเมืองของเจ้าพ่อเหล่านี้ ก็คือ ฐานที่ตัวเองมีอยู่ในท้องถิ่น โดยต้องอาศัยบรรดาเจ้าพ่อรุ่นใหม่เพื่อช่วยในการหาเสียง หากเจ้าพ่อเหล่านี้สามารถที่จะเข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองได้เจ้าพ่อรุ่นใหม่ก็จะได้รับผลประโยชน์และได้รับการคุ้มครอง

เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2537) ศึกษาเรื่อง เจ้าพ่อในทัศนะของฝ่ายปกครองและตำรวจ ซึ่งการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการรับรู้เกี่ยวกับเจ้าพ่อของข้าราชการฝ่ายปกครองและตำรวจของไทยในฐานะที่เป็นข้าราชการในท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งเป็นการศึกษาโดยใช้แบบสำรวจ และแปลคำตอบจากแบบสอบถามโดยวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์ การศึกษาพบว่า 1. ปราบปรามการเจ้าพ่อเกิดและเติบโตมาจากรากฐานบางประการใน

สังคม วัฒนธรรมไทย 2. เจ้าพ่อเป็นปรากฏการณ์ของการใช้อำนาจที่เกิดขึ้นในปริบทที่การใช้ อำนาจอย่างเป็นทางการครอบคลุมเข้าไปไม่ถึง หรือไม่เพียงพอทั้งในแง่การปกครองและธุรกิจ

3. พฤติกรรมและภาพลักษณ์ของเจ้าพ่อมิได้มีเพียงด้านลบหรือด้านที่ผิดกฎหมายแต่เพียงด้านเดียว

4. สถานภาพความเข้าใจเรื่องเจ้าพ่อยังอยู่ในภาวะที่ไม่แน่นอนในหลายประเด็น เช่น การทำธุรกิจ ผิดกฎหมาย การได้รับการยอมรับนับถือจากคนในท้องถิ่น และขนาดของอำนาจเจ้าพ่อ เมื่อเปรียบเทียบกับอำนาจทางการอื่น ๆ ในสังคมไทย

เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2542) เขียนบทความเรื่อง จักรกลการเมืองในอเมริกาบทเรียนเพื่อ ความเข้าใจอิทธิพลในการเมืองท้องถิ่นไทย ในบทความชิ้นนี้เวียงรัฐชี้ให้เห็นว่าการเมืองแบบ จักรกลเป็นลักษณะเฉพาะของการเมืองของนครหลายนครในสหรัฐอเมริกา การเมืองแบบนี้ใช้ องค์กรที่เรียกว่า “จักรกลการเมือง” (Political machine) ในการหาคะแนนเสียงและรักษาฐานเสียง ของนักการเมือง ซึ่งระบบดังกล่าวเปรียบเทียบกับระบบหัวคะแนนของไทย กล่าวได้ว่าจักรกล ทางการเมืองในนครของอเมริกา แม้ว่าจะมีโครงสร้างที่ชัดเจนแต่ก็ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวสูง กล่าวคือ จักรกลการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองที่ทำหน้าที่หาคะแนนเสียงให้กับ นักการเมืองของตนเพื่อได้รับเลือกตั้งเข้าไปบริหารการปกครองท้องถิ่น นักการเมืองเหล่านี้ก็จะใช้ ตำแหน่งของตนให้การตอบแทนกับผู้ออกเสียงลงคะแนนที่จงรักภักดี โดยใช้จักรกลการเมืองเป็น ตัวส่งผ่านการตอบแทนนี้ ซึ่งการตอบแทนที่นี้อาจจะเป็นการให้งานทำ การให้บริการสาธารณะ หรือได้ทำสัญญาธุรกิจกับรัฐบาลท้องถิ่นหรือรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามแล้วแต่การเมืองแบบจักรกล ในอเมริกาก็ต้องเสื่อมลง ทั้งนี้เพราะการต่อต้าน โดยมติดมหาชนที่ต้องการเห็นการมีส่วนร่วมของ ภาคประชาชน ประกอบกับรัฐบาลท้องถิ่นเน้นให้สวัสดิการกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างไม่ ได้สัดส่วนมากขึ้นและระบบการณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ใช้สื่อมวลชนก็ทำให้บทบาทของจักรกล การเมืองหมดความหมายไปในที่สุด ขณะเดียวกันคนส่วนใหญ่ในสังคมอเมริกันก็ไม่เห็นด้วยกับ ระบบดังกล่าวอีกต่อไป

นอกจากนี้เวียงรัฐ เนติโพธิ์ (2550) ยังได้ศึกษาเรื่อง การกระจายอำนาจกับแบบแผนใหม่ ของเครือข่ายอำนาจ ทั้งนี้เพื่อสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในระดับท้องถิ่นของไทยในรอบ สิบปีที่ผ่านมา โดยใช้กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า การกระจายอำนาจทำ ให้ผลประโยชน์ทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมเห็นเด่นชัดในระดับรากหญ้า ดังนั้นเครือข่ายอิทธิพล ที่ดำรงอยู่ตรงกลางระหว่างรัฐและสังคมมาโดยตลอด จึงต้องปรับตัวขนานใหญ่ ในช่วงของการ เปลี่ยนผ่านนี้ เครือข่ายที่สามารถอยู่รอดเป็นเครือข่ายนำได้ ก็คือ เครือข่ายที่สามารถใช้ประโยชน์ จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ส่วนทิศทางการจะเป็นไปในการสร้างสถาบันของเครือข่ายผู้มีอิทธิพล

ให้เข้มแข็งมากขึ้น หรือจะเป็นในทิศทางที่เกิดการพัฒนาทางการเมืองที่เป็นสถาบันมากขึ้น ให้หลุดพ้นออกไปจากการใช้อำนาจอิทธิพลหรือไม่เป็นเรื่องทิศทางการเมืองไทยในระดับชาติ

อรรถพร กุมุทพิสมัย (2533) ได้เขียนบทความเรื่อง เจ้าพ่อบนเส้นทางประชาธิปไตยไทย ซึ่งบทความชิ้นนี้เป็นการศึกษากลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในวงการไร่อ้อย โดยอรรถพรได้พยายามอธิบายถึงเครือข่ายความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ในหมู่เจ้าของโคกตาและลูกไร่และการใช้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นฐานในการสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งในรูปแบบของหัวคะแนน อรรถพรได้นิยามกลุ่มคนในไร่อ้อยกลุ่มหนึ่งว่า “เจ้าพ่อไร่อ้อย” ซึ่งหมายถึงเจ้าของโคกตา เป็นผู้ที่ทางโรงงานน้ำตาลเชื่อถือมอบหมายให้เป็นผู้ระดมผลผลิตอ้อยป้อนโรงงานตามปริมาณที่กำหนด อรรถพรได้แบ่งเจ้าของโคกตาเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มหัวหน้าโคกตาและกลุ่มลูกไร่ โดยที่มีความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์สองระดับ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าโคกตากับหัวหน้าโคกตาขนาดใหญ่ เป็นการอุปถัมภ์ในแนวนอน คือ เป็นระยะเวลาสั้น ๆ เฉพาะเรื่องหนึ่ง บุญคุณสามารถลบล้างได้จากการตอบแทนเป็นครั้งคราว อีกระดับหนึ่ง คือ ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าโคกตากับลูกไร่ จะเป็นการอุปถัมภ์ในแนวตั้ง กล่าวคือ พวกลูกไร่จะต้องพึ่งหัวหน้าโคกตา ในทุกขั้นตอนและวิถีชีวิตของลูกไร่ก็ต้องขึ้นกับความช่วยเหลือของหัวหน้าโคกตา ดังนั้นลูกไร่จึงยอมรับและภักดีต่อหัวหน้า การอุปถัมภ์ในแนวตั้งจะเป็นฐานเสียงที่มั่นคงในการเลือกตั้ง ส.ส.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และสังศิต พิริยะรังสรรค์ (2537) ได้ศึกษาเรื่อง เจ้าพ่อและธุรกิจท้องถิ่น: อำนาจนอกระบบ การคอร์รัปชัน และประชาธิปไตย ซึ่งอธิบายลักษณะของเจ้าพ่อไว้ว่า เจ้าพ่อจะเกี่ยวพันกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ผิดกฎหมาย และมักจะเป็นบุคคลที่ร่ำรวยมาจากกิจกรรมที่ผิดกฎหมาย ตลอดจนการใช้อิทธิพลนอกระบบ เพื่อให้ตนอยู่เหนือกฎหมาย นอกจากนี้เจ้าพ่ออาจจะมีลักษณะในแง่ดีของนักเลงบางลักษณะ คือ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประเภทใจป่าหรือใจกว้าง แต่ในขณะเดียวกัน เจ้าพ่อก็จะสะสมทุนด้วยวิธีการที่ไม่สุจริต มีพฤติกรรมเหมือนพวกผู้ร้ายและมักจะจ้างนักเลงมาเป็นลูกสมุนของตนเอง เจ้าพ่อจะแตกต่างจากนักเลง ในประเด็นที่ว่า นักเลงจะมีอิทธิพลในระดับท้องถิ่นเท่านั้น แต่เจ้าพ่อในปัจจุบันอาจขยายอิทธิพลของตนครอบคลุมไปในหลายจังหวัดและเข้าไปมีบทบาทในการเมืองระดับชาติ

พัฒนาการของเจ้าพ่อนั้นเกิดขึ้นมาจากนักธุรกิจท้องถิ่นเชื้อสายจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการติดสินบนข้าราชการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับกระทรวงตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เจ้าพ่อในยุคนี้แตกต่างจากเจ้าพ่อยุคหลังปี พ.ศ. 2510 เพราะเจ้าพ่อในช่วงนี้มีลักษณะที่พยายามเข้าไปมีอิทธิพลเหนือกฎหมายมากขึ้นและที่สำคัญ คือ พยายามเข้าไปมีบทบาททั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ การก้าวเข้ามามีอิทธิพลของเจ้าพ่อในท้องถิ่นเป็นผลมาจากการอาศัยระบบอุปถัมภ์กับคนในท้องถิ่นและกับข้าราชการ จนสามารถสร้างอิทธิพลนอกระบบเข้ามาได้ การที่เจ้าพ่อเข้าไป

มีบทบาทในทางการเมืองท้องถิ่นได้ทำให้เจ้าพ่อสามารถรักษาและขยายผลประโยชน์ของตนในท้องถิ่นไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพ่อกับนักการเมืองและพรรคการเมืองก็เข้าไปในลักษณะการแบ่งปันผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

Hewison and Thongyou (2000 อ้างถึงใน ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน, 2555, หน้า 222) ในงาน Money and Power in Provincial Thailand ผู้วิจัยได้นำเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงการเมืองแบบเลือกตั้งในช่วงทศวรรษ 1980 และ 1990 ได้ทำให้ธุรกิจการเมืองขยายตัวขึ้นและมีปรากฏการณ์ของการศึกษาเรื่องเจ้าพ่อมากขึ้น แต่ผู้วิจัยเห็นว่าไม่ใช่ทุกธุรกิจทุกคนจะเป็นเจ้าพ่อและเป็นบทบาทเจ้าพ่อที่มากขึ้นเพื่อช่วยทำให้บทบาทของชนชั้นนายทุนต่างจังหวัดมีความสำคัญมากขึ้นด้วย ชนชั้นนายทุนต่างจังหวัดเป็นผู้ประกอบการที่พัฒนารูปแบบชีวิตที่มักจะขัดแย้งกับข้าราชการในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักธุรกิจและข้าราชการที่แตกต่างจากระบบอำมาตยาธิปไตยในอดีต ที่ทั้งสองฝ่ายจะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การที่นายทุนท้องถิ่นมีรากฐานอยู่ในท้องถิ่นทั้งด้านสังคมและการค้าทำให้ชนบทเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางการเมืองมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของระบบผู้แทนแบบรัฐสภาทำให้ท้องถิ่นกลายมาเป็นฐานหลักของนักการเมืองระดับชาติ ในขณะที่เดียวกันนายทุนท้องถิ่นก็ต้องแสวงหาอำนาจทางการเมืองสำหรับตนเองมากขึ้นในการช่วยการประกอบการธุรกิจ จากการวิจัยเชิงสำรวจในจังหวัดขอนแก่นผู้วิจัย พบว่า ในปัจจุบันขอนแก่นได้เกิดมีนักธุรกิจท้องถิ่นรุ่นใหม่ขึ้นมาแต่เกือบทั้งหมดกลับไม่ประกอบการในเชิงอุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing) เนื่องจากยังสะสมทุนอยู่ในภาคบริการและกิจการบันเทิงเป็นหลัก นายทุนท้องถิ่นของขอนแก่นในปัจจุบันได้เปลี่ยนรูปความสัมพันธ์กับข้าราชการที่แต่เดิมจะต้องขึ้นอยู่กับกรขอใบอนุญาตประกอบการข้าราชการไปสู่การเป็นนักการเมืองโดยตรง และไม่ได้แสดงบทบาทแบบเจ้าพ่อซึ่งใช้อิทธิพลที่ไม่เป็นทางการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าในการพัฒนาเศรษฐกิจต่างจังหวัดนั้นการใช้อำนาจในเชิงอิทธิพลจะลดลงเรื่อย ๆ รวมถึงบทบาทของข้าราชการในประกอบธุรกิจจะมีความสัมพันธ์น้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โอพาร ถิ่นบางเตียว (2550) ศึกษาเรื่อง โครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรีกับนัยในการขับเคลื่อนโครงการทางสังคม ในการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอการผสมผสานอำนาจท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การผสมผสานระหว่างโครงสร้างชนชั้นนำเข้ากับภาวะวิเคราะห์ชนชั้นและเครือข่ายแบบอุปถัมภ์ โดยได้ใช้โครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรีกับนัยการขับเคลื่อนโครงการทางสังคม ซึ่งจังหวัดชลบุรีเป็นอำนาจขั้วเดียวของกลุ่ม “บ้านใหญ่” ภายใต้การนำของนายสมชาย คุณปลื้ม (กำนันเป้าะ) ผลการศึกษาพบว่า ภายใต้โครงสร้างอำนาจขั้วเดียวในภาคประชาสังคมที่ถูกครอบงำโดยกลุ่มบ้านใหญ่นั้น เป็นผลให้การดำเนินนโยบายสาธารณะของท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนฐานของกระบวนการของการทำธุรกิจการเมือง โดยมี

แบบแผนการดำเนินงานในลักษณะ ที่เรียกว่า “โครงการเศรษฐกิจเพื่อหาเงิน โครงการสังคมเพื่อหาเสียง โครงการวัฒนธรรมเพื่อสร้างทุนทางสังคม” กล่าวคือ การขับเคลื่อนโครงการทางเศรษฐกิจของกลุ่มบ้านใหญ่จะใช้ช่องทางการบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี (อบจ.) เป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนโครงการทางเศรษฐกิจนั้นมีเป้าหมายเพื่อเล่นการเมืองแบบธุรกิจการเมือง คือ มีการเอาเงินจาก อบจ. มาเพื่อซื้อเสียงหรือหาเสียงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ทำถนน ไฟฟ้า น้ำประปา มีสิ่งก่อสร้างของชุมชน ในขณะที่เดียวกันโครงการทางเศรษฐกิจก็เป็นการถอนทุนหลังจากที่ได้รับตำแหน่งจากการเลือกตั้งสิ้นสุดลง

ส่วนโครงการทางสังคมในจังหวัดชลบุรีที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ โครงการทางด้านการศึกษา โครงการช่วยเหลือผู้ติดโรคเอดส์ โครงการเบี้ยคนชรา และโครงการช่วยเหลือผู้พิการ การขับเคลื่อนโครงการสังคมเหล่านี้้นักการเมืองของกลุ่มบ้านใหญ่ไม่สามารถหาเงินจากเปอร์เซ็นต์ในการทำโครงการได้โดยตรง เนื่องจากเป็นงบประมาณที่ให้แก่ปัจเจกชนที่ด้อยโอกาสโดยตรง

โครงการทางวัฒนธรรมของนักการเมืองในกลุ่มบ้านใหญ่เป็นโครงการที่ยังมีการจัดทำและได้รับการขับเคลื่อนค่อนข้างน้อยยกเว้นเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ทำกันเป็นประจำปี เช่นงานลอยกระทงและงานวันไหลในเทศกาลสงกรานต์ โครงการวัฒนธรรมเท่าที่มีอยู่มีเป้าหมายเพื่อการสร้างภาพพจน์หรือทุนทางสังคมของนักการเมืองท้องถิ่นเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สร้างความบันเทิงให้แก่ชาวบ้านและฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น

ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โอพาร์ ถิ่นบางเตียว (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง เจ้าพ่อท้องถิ่น การเมืองและโลกาภิวัตน์ โดยเลือกจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกรณีศึกษา ซึ่งจังหวัดนี้มีนายทุนท้องถิ่นที่แสดงพฤติกรรมแบบเจ้าพ่อไปมีบทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อเกิดขึ้นในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีลักษณะสามชั่วอำนาจ โครงสร้างอำนาจแบบสามชั่วเกิดขึ้นมาจากการต่อสู้ระหว่างกลุ่มของชนชั้นนำท้องถิ่นภายใต้สถานการณ์ที่ไม่มีกลุ่มใดมีอำนาจเด็ดขาดในจังหวัด การต่อสู้ดังกล่าวได้พัฒนามาเป็นลำดับจนตกผลึกเป็น โครงสร้างอำนาจระหว่างกลุ่มอุปถัมภ์สามกลุ่มโดยการนำของนายทุนท้องถิ่น ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็มและกลุ่มน้ำกร่อย ซึ่งโครงสร้างอำนาจสามชั่วอำนาจของจังหวัดนี้เกิดขึ้นในบริบทของกระแสโลกาภิวัตน์อันเป็นผลมาจากการเข้ามาลงทุนของต่างชาติในการพัฒนาอุตสาหกรรมของจังหวัดตั้งแต่ทศวรรษ 2530 โดยกระแสโลกาภิวัตน์นั้นได้ส่งผลเชื่อมโยง (Linkage effect) ต่อการสะสมทุนของเจ้าพ่อเจ้าแม่ท้องถิ่นในธุรกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรมก่อสร้าง การค้าอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจบริการ ซึ่งหลายธุรกิจจะอิงกับการขยายตัวของอุตสาหกรรม

ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน (2555) ได้ศึกษาเรื่อง โครงสร้างอำนาจ และการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี โดยงานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการก่อรูปโครงสร้างอำนาจ ขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี ศึกษาการขยายตัวของกระบวนการสะสมทุน และการผลิตซ้ำของ โครงสร้างอำนาจของกลุ่มบ้านใหญ่คุณปลื้มในจังหวัดชลบุรี ใช้แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจ แบบชนชั้นนำและแบบอุปถัมภ์ และแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นเป็นเครื่องมือในการศึกษา ภายใต้วิธีวิทยาของเศรษฐศาสตร์การเมืองเชิงโครงสร้าง (Historical structural approach) ผล การศึกษาพบว่า ในอดีตโครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรี มีลักษณะสามขั้วอำนาจ แต่ละขั้วจะมี ลักษณะระบบมาเฟียหรือเจ้าพ่อท้องถิ่นที่มีศูนย์กลางอยู่ที่นายทุนท้องถิ่น โดยอาศัยเครือข่ายอำนาจ เชิงอิทธิพลเป็นฐานสำหรับการสะสมทุน จากธุรกิจที่ผิดกฎหมายเป็นหลัก ได้แก่ ขั้วอำนาจของ หลงจู๊เกียง ขั้วอำนาจของเลี้ยจิว และขั้วอำนาจของเลี้ยฮวด ขั้วอำนาจทั้งสามพังทลายหมดไป ในช่วงต้นทศวรรษ 2530 หลังจากนั้นกำนันเป๊าะก็สามารถขยายเครือข่ายอำนาจกลุ่มของตนเอง เข้ามาแทนที่ มีลักษณะขั้วเด่นขั้วเดียว สะสมความมั่งคั่ง โดยอาศัยกลไกนอกพลังทางเศรษฐกิจ โดยตรง (Direct extra-economic forces) เป็นหลักเช่นกำไรจากการค้าของเถื่อน ผลประโยชน์จาก การผูกขาดสัมปทานของรัฐ ส่วนแบ่งจากเงินงบประมาณจากการผูกขาดโครงการของรัฐ หรือกำไร จากธุรกิจ เก็งกำไรที่ดิน เก็งกำไรที่ดิน และการท่องเที่ยว ส่วนการสร้างเครือข่ายอำนาจของ กำนันเป๊าะ เป็นการใช้ปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนแบบอุปถัมภ์ โดยใช้พระคุณโดยตรง และใช้พระเดช ผ่านลูกน้อง และเครือข่ายแบบอุปถัมภ์ได้ก่อรูปขึ้น เป็นโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นนำ ของ ครอบครัวคุณปลื้ม เนื่องจากการสะสมทุนบนฐานระบบกงสี ที่เป็นระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของ สมาชิกในครอบครัว เป็นชนชั้นนำที่มีฐานและวิถีชีวิตทางวัฒนธรรม แยกออกจากวิถีชีวิตของ ประชาชนโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น การมีรายได้และทรัพย์สินห่างไกลมากกว่าหมื่นล้าน หรือสมาชิก รุ่นลูกหลายคนได้รับวัฒนธรรมใหม่จากการศึกษาจากต่างประเทศโดยตรง

กระบวนการสะสมทุนและเครือข่ายอำนาจของกลุ่มกำนันเป๊าะในยุคธุรกิจสีด้าเทา โดย ขยายฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้กว้างขวางขึ้น ในช่วงทศวรรษ 2520 เข้าไปสู่ธุรกิจการโรงแรม เอเย่นต์ขายสุรามหาราชฎูรในจังหวัดชลบุรี มีการจัดตั้งจัดตั้งบริษัทเพื่อประกอบธุรกิจอย่างหลากหลาย และใช้ธุรกิจเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการขยายเครือข่ายในระดับท้องถิ่นกระจายผลประโยชน์ให้กับ กลุ่มคนในเครือข่าย เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงกลุ่มชนชั้นนำในระดับอำเภอโดยการให้เป็น ตัวแทนจำหน่ายสุราในระดับรอง ๆ ลงมา และในยุคธุรกิจสีขาวในช่วงกลางทศวรรษ 2520 เริ่มหันมาสนับสนุนเครือญาติ ให้เข้าสู่วงการการเมืองควบคู่ไปกับการสนับสนุนกลุ่มคนใน เครือข่ายอำนาจ รวมถึงการขยายฐานอำนาจทางการเมืองเข้าสู่พื้นที่การเมืองของนักการเมืองเดิม และในช่วงต้นทศวรรษ 2530 สามารถผลักดันให้เครือญาติ เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยได้ อันเป็น

ผลให้เครือข่ายฐานอำนาจของกำนันเป่าะมีทรัพยากรที่สำคัญในการที่จะก่อสร้าง โครงสร้างอำนาจที่สำคัญ สามประการ คือ อำนาจรัฐ (อำนาจที่เป็นทางการ) อิทธิพล (อำนาจที่ไม่เป็นทางการ) และอำนาจเงินความสำเร็จของการเข้าถึงอำนาจรัฐจากส่วนกลางเกิดขึ้นควบคู่กับปรากฏการณ์การเมืองระดับท้องถิ่นที่เริ่มฉายภาพของการผูกขาดอำนาจการเมือง กลุ่มเครือข่ายที่มีได้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนถึงเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ผลตอบแทนที่เครือข่ายอำนาจเหล่านี้ได้รับส่วนใหญ่มักจะเป็นผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก และพยายามสร้างเครือข่ายอำนาจกับกลุ่มคนอีกหลายกลุ่ม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายกับข้าราชการ ทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค การสร้างเครือข่ายระหว่างกลุ่ม (Internetworking) คือ การสร้างเครือข่ายกับผู้ที่มีอำนาจในอดีตของจังหวัดชลบุรี เครือข่ายอำนาจเชิงอิทธิพลที่สำคัญก่อนการขึ้นมามีอำนาจของกำนันเป่าะ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเครือข่ายของตระกูลเนื่องจำนงค์ และตระกูลสิงห์โตทอง การสร้างเครือข่ายกับผู้ที่มีอิทธิพลในส่วนภูมิภาค ในระดับแวนอนกับกลุ่มผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น ในภาคตะวันออกและจังหวัดอื่น ๆ การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มทหาร ซึ่งจังหวัดชลบุรีถือว่าเป็นเขตทหารเรือในอดีต การสร้างเครือข่ายกับกลุ่มธุรกิจ การสร้างเครือข่ายกับมหาวิทยาลัย การสร้างเครือข่ายกับชาวบ้านในพื้นที่ โดยวิธีการการสะสมทุนทางสังคม คือ การสร้างภาพพจน์จากกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมในรูปแบบต่างๆ

ทั้งนี้นอกจากเครือข่ายทางการเมืองที่ขยายตัวครอบคลุมเกือบทุกภาคส่วนในสังคมชลบุรี มีความพยายามปรับฐานทางเศรษฐกิจและการลงทุนในธุรกิจของตนเองใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในจังหวัดชลบุรี ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ นี้ เป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่นำไปสู่การก่อรูปของ “โครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียว” หรือที่เรียกว่า “บ้านใหญ่” ในจังหวัดชลบุรี ซึ่งโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียนั้น ได้นำไปสู่การผูกขาดทางด้านการเมือง (ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น) และการผูกขาดทางด้านธุรกิจ (โดยเฉพาะธุรกิจภาคบริการและการก่อสร้าง) นับตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2538 เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2550

และจากการศึกษาพบว่า การขยายตัวของ การสะสมทุนหลังการรวมศูนย์อำนาจของบ้านใหญ่ธุรกิจที่สำคัญ ๆ ในเขตบางแสนและพื้นที่ใกล้เคียงนั้นอยู่ภายใต้การควบคุมของกลุ่มกำนันเป่าะทั้งสิ้น โดยเฉพาะธุรกิจรับเหมาก่อสร้างและธุรกิจการ โรงแรม และบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของกำนันเป่าะในธุรกิจก่อสร้าง คือ การเป็นทำหน้าที่ “เคลียร์” กับผู้รับเหมาก่อสร้างรายต่าง ๆ ในกรณีที่จะมีการฮั้วประมูล และผนวกเอาตัวเองให้เข้าไปมีส่วนร่วมกับระบบทุนนิยมในระดับชาติที่เข้ามาในพื้นที่จังหวัดชลบุรีในรูปแบบของธุรกิจบริการ และการท่องเที่ยว

ในส่วนของการผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี มาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่ของกลุ่มบ้านใหญ่และการเมืองในจังหวัดชลบุรี จากปัจจัย

ที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นการเปลี่ยนเครือข่ายอำนาจภายหลังการก้าวขึ้นมาเป็นรัฐบาลของพรรคไทยรักไทยนำโดย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายทุนท้องถิ่นแบบเจ้าพ่อถูกทำลายฐานทางธุรกิจในลักษณะที่ใช้อิทธิพล นายทุนท้องถิ่นจะถูกกำกับโดยทุนใหญ่ระดับชาติ กำนันเป่าะจึงต้องปรับตัวเข้าไปอยู่ในกำกับของนายทุนภายใต้ร่มพรรคไทยรักไทย ประการที่สองการหลบหนีของกำนันเป่าะจากผลของคำพิพากษาในคดีการทุจริตการจัดซื้อที่ดินเขาไม้แก้วและคดีการจ้างวานฆ่า นายประยูร สิทธิโชติ ทำให้โครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี ได้รับการท้าทายจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ทั้งกลุ่มคนที่เคยอยู่ภายใต้ร่มของกำนันเป่าะในอดีตหรือกลุ่มคนที่เป็นคู่แข่งทางการเมือง รวมถึงกลุ่มอำนาจกลุ่มใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นในจังหวัดชลบุรี ทำให้นายสนธยา คุณปลื้ม ต้องกลายเป็นผู้นำหลักของเครือข่ายอำนาจบ้านใหญ่ ปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการสั่นคลอนของโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวในจังหวัดชลบุรี คือ การถูกยึดพื้นที่ทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่เครือข่ายอำนาจกลุ่มนี้ผูกขาดมากกว่าสองทศวรรษ ในช่วง พ.ศ. 2550

มีการปรับตัวเพื่อสืบทอดโครงสร้างอำนาจแบบขั้วเด่นขั้วเดียวให้ดำรงอยู่ต่อไปภายใต้กรอบดังกล่าวจะเห็นได้จากการใช้กลไกและยุทธศาสตร์ในการบริหารเครือข่าย คือ 1. การหันมาให้ความสำคัญกับการเมืองในระดับท้องถิ่นมากขึ้น 2. การให้ความสำคัญกับการทำงานการเมืองในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการทำทีมฟุตบอล ชลบุรีเอฟซี 3. การตั้งพรรคการเมืองของกลุ่มบ้านใหญ่ในฐานะกลไกการบริหารการเมืองที่เป็นทางการในช่วงปี พ.ศ. 2554 เครือข่ายอำนาจในกลุ่มบ้านใหญ่ได้ร่วมกันจัดตั้งพรรคการเมืองที่ชื่อ “พรรคพลังชล” เพื่อใช้เป็นฐานในการทำงานระดับชาติซึ่งสามารถช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่นกลับคืนมาได้

ในงานวิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยตรงจังหวัดระยอง ของ ประเสริฐ รักเผ่า เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ซึ่งในการศึกษานี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของฐานทางเศรษฐกิจและการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยตรงของจังหวัดระยอง พบว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยตรงของจังหวัดระยอง ตั้งอยู่บนโครงสร้างอำนาจที่มีลักษณะสามขั้วอำนาจ คือ กลุ่มบ้านค่าย กลุ่มบ้านเพ และกลุ่มแกลง โดยทั้งสามกลุ่มมีฐานทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กลุ่มบ้านค่ายมีฐานจากการรับเหมาก่อสร้าง กลุ่มบ้านเพมีฐานจากการประมงและการท่องเที่ยว และกลุ่มแกลงมีทุนทางสังคมและเป็นนักการเมืองอาชีพ ทั้งนี้มีกลุ่มอิสระเป็นตัวสอดแทรก โคนการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มเป็นกลไกทางการเมืองที่เข้าสู่การแข่งขันในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และการก่อรูปพันธมิตรนี้มีผลต่อกระบวนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยตรง และมีการต่อสู้ยึดถือถึง 3 ครั้ง

เบญจวรรณ บุญโทแสง (2550) ได้ศึกษาเรื่อง พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. 2442-2547): กรณีศึกษาตระกูล ณ เชียงใหม่ โดยงานวิจัยมีสมมติฐานว่า นโยบายการจัดระบบรัฐใหม่ของสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ก่อให้เกิดการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างสูง และลิดรอนบทบาทอำนาจของเจ้านายในตระกูล ณ เชียงใหม่อย่างรุนแรง ส่งผลให้อำนาจของตระกูล ณ เชียงใหม่เสื่อมสลาย และได้เกิดการปรับตัวเพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำของสังคมไว้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะปัจเจกบุคคล และวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการเชื่อมอำนาจ และปฏิกริยาของตระกูล ณ เชียงใหม่ต่อนโยบายการผนวกดินแดนของสยาม และเพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการการปรับตัว ตลอดจนผลจากการปรับตัวของบุคคลตระกูล ณ เชียงใหม่ เพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำ โดยใช้กรอบทฤษฎีและแนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ และแนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัว ผลการศึกษาพบว่า สอดคล้องกับสมมติฐาน และสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง นับตั้งแต่พระเจ้ากาวิละและพระอนุชาทั้ง 6 พระองค์ ได้เข้าสวามิภักดิ์กับสยาม และสามารถยึดเมืองเชียงใหม่จากพม่าได้สำเร็จ เชียงใหม่ก็มีฐานะเป็นเมืองประเทศราชของสยาม การดำเนินนโยบายของสยามต่อเมืองเชียงใหม่นั้นมีลักษณะที่เป็นลำดับขั้นตอน เริ่มจากการให้อิสระในการปกครองตนเองแก่เจ้าหลวงและบรรดาเจ้านายบุตรหลานภายใต้เงื่อนไขที่ไม่เข้มงวด โดยอาศัยนโยบายผูกใจเจ้านายฝ่ายเหนือ ต่อมาจึงเริ่มเข้าแทรกแซงอำนาจท้องถิ่น และดำเนินการปฏิรูปด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อม ก่อนที่จะดำเนินการผนวกดินแดนเชียงใหม่ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างเต็มรูปแบบ นโยบายผนวกดินแดนของสยามได้ส่งผลให้อัตลักษณ์ท้องถิ่นถูกทำลาย และเกิดการก่อรูปสำนึกใหม่ขึ้นทดแทน นั่นคือ สำนึกความเป็นไทยร่วมกัน เพื่อความเป็นเอกภาพแห่งชาติ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2475 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยคณะราษฎร เชียงใหม่จึงมีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่งของราชอาณาจักรไทย ทำให้เจ้าหลวงและเจ้านายเชียงใหม่มีฐานะเป็นเพียงสามัญชนธรรมดา ภายใต้สกุล ณ เชียงใหม่ สืบมาจนถึงปัจจุบัน ประการที่สอง ตลอดการดำเนินนโยบายผนวกดินแดนอย่างเบ็ดเสร็จ กลุ่มเจ้าหลวงและเจ้านายบุตรหลานซึ่งเป็นกลุ่มอำนาจเดิมต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน อันนำมาสู่ความอ่อนแอทั้งในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ปฏิกริยาการแสดงออกอันเป็นกระบวนการตอบโต้ อำนาจรัฐจึงเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เจ้านายตระกูล ณ เชียงใหม่ ก้าวเข้าสู่กระบวนการปรับตัวใน 2 ลักษณะควบคู่กัน เพื่อเป็นเครื่องรับประกันความสำเร็จในการรักษาสถานภาพ กล่าวคือ การต่อสู้เรียกร้อง ทำทายอำนาจรัฐบาล และการคืนรนแสวงหาอำนาจอื่นมาทดแทนอำนาจเดิมที่สูญเสียไป จากการศึกษาการปรับตัวในลักษณะแรกพบว่ากลุ่มเจ้านายส่วนใหญ่มีวิถีต่อสู้เรียกร้องหลายรูปแบบ แต่เป็นไปในลักษณะที่ประนีประนอม ไม่เข้มขัน และไม่หวังผลในทาง

ปฏิบัติมากนัก ทำให้การต่อสู้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามกลุ่มเจ้านายได้มีการปรับตัว โดยคืนรณแสวงหาอำนาจอื่นทดแทนอำนาจเดิมที่สูญเสียไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนตนเอง เพื่อแสวงหาช่องทางในการรักษาพื้นที่ทางสังคมให้ใกล้เคียงกับอดีตให้มากที่สุด

และจากการศึกษากระบวนการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มตระกูล ณ เชียงใหม่ พบว่าเมื่อสังคมอยู่ภายใต้การปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความสำเร็จในการปรับตัวของตระกูล ณ เชียงใหม่ เพื่อรักษาความเป็นชนชั้นนำให้มีความสำคัญกับปัจจัยด้านชาติกำเนิด ความเป็นเจ้านายสืบเชื้อสายตรง และการมีบิดามารดาเป็นเจ้าด้วยกันทั้งคู่ แต่สำหรับสังคมประชาธิปไตยชนชั้นนำมีความหลากหลาย ปัจจัยด้านชาติกำเนิดจึงไม่ใช่ปัจจัยเดียวที่นำมาสู่ความเป็นชนชั้นนำ เจ้านายต้องปรับตัวโดยแสวงหาอำนาจจากช่องทางอื่นทดแทน อาทิ ทางเศรษฐกิจ การศึกษา อาชีพ โดยเฉพาะสถานะทางการเมืองในสังคม

ปลาย้อ หนองนันท (2529) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2464-2523 ผลการศึกษาปรากฏว่า พ่อค้าได้ใช้กลไกของตลาดแลกเปลี่ยนสินค้า และออกเงินกู้ทำให้เกิดการสะสมทุนขึ้นต้น รวมทั้งใช้ทุนขึ้นต้นนี้ในการผลิตเพื่อแปรรูปวัตถุดิบและผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในอุตสาหกรรมขึ้นต้นของภาคเหนือ นอกจากนี้การขยายตัวของตลาดแลกเปลี่ยนและการผลิตภายหลังทางรถไฟมาถึงเชียงใหม่ ยังทำให้นายทุนพ่อค้าคนจีนมีบทบาทโดดเด่นเหนือกว่านายทุนท้องถิ่น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์และเครือข่ายการค้าใกล้ชิดกับพ่อค้ากรุงเทพฯ นับแต่นั้นระบบเศรษฐกิจของภาคเหนือ จึงมีทุนการค้าและทุนเงินกู้เป็นทุนที่ครอบงำและเป็นอิสระ ครอบงำกระทั่งรัฐบาลสยาม ใช้นโยบายเศรษฐกิจทุนนิยม โดยรัฐและทุนการเงิน ทุนอุตสาหกรรมจากส่วนกลางจึงแทรกเข้ามา ส่งผลให้ทุนท้องถิ่นถูกจำกัดบทบาทและไม่สามารถพัฒนาได้อย่างอิสระอีกต่อไป บทบาทของรัฐที่แทรกตัวเข้ามานี้ผ่านทางการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้ผนวกระบบเศรษฐกิจภาคเหนือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอย่างสมบูรณ์ เป็นการสร้างเงื่อนไขให้แก่การขยายตัวของทุนส่วนกลางให้มีบทบาทครอบงำทุนท้องถิ่นมากขึ้น ทั้งนี้เพราะทุนอุตสาหกรรมและทุนการเงินจากส่วนกลางได้ขยาย และครอบครองตลาดสินค้าในภาคเหนืออย่างกว้างขวาง นายทุนพ่อค้าจึงมีบทบาทจำกัดเพียงแค่การผลิตในภาคอุตสาหกรรมภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเพียงการแปรรูปวัตถุดิบและผลผลิตทางการเกษตร เพื่อใช้เป็นทุนอุตสาหกรรมของส่วนกลางเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทุนท้องถิ่นจะพยายามขยายตัวไปในภาคการผลิตอื่น แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องขนาดทุน เทคโนโลยี และการตลาด ทำให้ไม่สามารถพัฒนาและขยายตัวต่อไปได้

มีการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจ และเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นที่ใช้แนวคิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และสามารถนำมาพิจารณาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีได้ เช่น

การศึกษา พลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี ในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ของ ธรรมนูญ ศรีโอษฐ์ (2556) เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ใช้แนวคิดเครือข่ายสังคม และเครือข่ายอำนาจเป็นกรอบในการวิเคราะห์ และให้ความสำคัญกับการใช้แนวคิดเครือข่ายอำนาจแบบชนชั้นนำและแบบอุปถัมภ์ ในลักษณะที่เป็นตัวแบบผสมผสาน (Mixed model) เป็นกรอบในการวิเคราะห์ พลวัตของเครือข่ายอำนาจ ซึ่งพบว่า พลวัตของเครือข่ายอำนาจของจังหวัดชลบุรีได้ปรับเปลี่ยนจากเครือข่ายอุปถัมภ์ในแบบดั้งเดิมในรุ่นพ่อมาเครือข่ายอุปถัมภ์แบบสมัยใหม่ในรุ่นลูก โดยสถานการณ์ของจังหวัดชลบุรีนั้นการเข้าสู่ยุคการกระจายอำนาจในความหมายที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจ (Autonomy) อย่างเป็นทางการจากระบบราชการส่วนภูมิภาคก็จะเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาหลังจากการประกาศนโยบายกระจายอำนาจในรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 รวมทั้งกฎหมายลูกที่ตามมา เราพบว่า พลวัตของเครือข่ายกระจายอำนาจของชลบุรีได้ปรับเปลี่ยนจากเครือข่ายอุปถัมภ์ในแบบดั้งเดิมในรุ่นกำนันเป๊าะเป็นผู้นำมาสู่เครือข่ายอุปถัมภ์ในแบบสมัยใหม่ในรุ่นลูกของครอบครัวคุณปลื้ม

และปัจจัยหลักที่มีผลต่อพลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นจากเครือข่ายอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมไปสู่แบบสมัยใหม่ในจังหวัดชลบุรีที่สำคัญ 3 ประการคือ 1. การปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจทางการเมืองในระดับชาติแต่เดิมนั้นภายใต้ระบอบประชาธิปไตยครั้งโบราณอยู่ในมือของชนชั้นนำทหารและนักธุรกิจการเมืองแบบเก่า แต่เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 โครงสร้างอำนาจทางการเมืองระดับชาติได้ตกอยู่ในมือของนักธุรกิจการเมืองขนาดใหญ่คือ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งต้องการขยายฐานเสียงของพรรคไทยรักไทย ดังนั้น จึงได้เข้ามาดึงเครือข่ายกระจายอำนาจของครอบครัวคุณปลื้มให้เข้ามาสังกัดพรรคไทยรักไทย ภายใต้สถานการณ์ที่กำนันเป๊าะผู้นำเครือข่าย โคนเรือพื้นคดียา 2 คดีหลัก ผลที่ตามก็คือ การพ่ายแพ้คดีของผู้นำเครือข่ายจนต้องหนีคดีไปต่างประเทศทำให้มีการปรับเปลี่ยนการบริหารเครือข่ายกระจายอำนาจใหม่

2. การปรับรูปแบบการสะสมทุนของครอบครัวคุณปลื้มซึ่งแต่เดิมนั้นเน้นธุรกิจนอกกฎหมาย เช่น สัมปทานเถื่อน หวยเถื่อน ของหนีภาษี เป็นต้น ซึ่งต้องใช้อิทธิพลเป็นอำนาจหลักในการค้าธุรกิจ หลังจากที่มีอำนาจทางการเมืองในตำแหน่งการเมืองซึ่งเปิดโอกาสให้เข้าดำเนินธุรกิจในรอบของกฎหมาย เช่น ธุรกิจด้านบริการท่องเที่ยว ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง ธุรกิจพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ทำให้จำเป็นต้องมีการปรับเครือข่ายอุปถัมภ์แบบดั้งเดิมมาเป็นแบบสมัยใหม่ขึ้น และ

3. ความแตกต่างของภาวะการนำอุปถัมภ์ระหว่างกำนันเป๊าะกับคนในรุ่นลูก กล่าวคือ ผู้นำเครือข่าย

อย่างกำนันเป๊าะจะบริหาร โดยอาศัยความมีใจนักเลง ในขณะที่คนในรุ่นลูกบริหารเครือข่ายบนฐานของการผ่านการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ทำให้ต้องใช้รูปแบบอุปถัมภ์ที่แตกต่างกันคือ ความมีใจนักเลงในการบริหารนั้นก่อให้เกิดบารมีหรือความรู้สึกคุณค่าทางจิตใจสูง เช่นการรำลึกถึงบุญคุณของลูกพี่ผู้อุปถัมภ์ และใช้เรื่องส่วนตัวอย่างมากในลักษณะใจถึงฟังได้ แต่รูปแบบอุปถัมภ์ของคนในรุ่นลูกที่ผ่านการศึกษานั้นขาดบารมีแบบนักเลงทำให้ต้องใช้เครือข่ายในรูปแบบสำนักงานมากขึ้น เช่นการให้ผลประโยชน์ผ่านการทำเป็นโครงการมากกว่าจะจ่ายเป็นเงินส่วนตัวโดยตรง

และผลกระทบที่สำคัญของเครือข่ายกระจายอำนาจที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นคือ ซึ่งนำเสนอผลกระทบในเชิงลบ (Nagative impact) ที่เกิดขึ้นในระดับโครงสร้าง (Structural level) โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาในมิติทางเศรษฐกิจและการเมืองเนื่องจากเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีซึ่งวิธานิพนธ์นี้วิเคราะห์ตั้งแต่ระดับการปกครองท้องถิ่นมาสู่องค์กรปกครองท้องถิ่นในยุคกระจายอำนาจนั้นมีลักษณะเป็นเครือข่ายอุปถัมภ์ที่โยงใยไปทั่วจังหวัดโดยเน้นถึงพระคุณเป็นหลักทำให้การวิเคราะห์ผลกระทบในเชิงลบจะมองไม่เห็นถึงผลกระทบในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป แต่ต้องวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างถึงจะเห็นภาพดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้น ส่วนการพิจารณามิติทางเศรษฐกิจและการเมืองนั้นถือได้ว่าเป็นมิติที่มีพลวัตในการขับเคลื่อนเครือข่ายในปัจจุบัน ผลกระทบของเครือข่าย 2 ประเด็นหลักคือ 1. ผลกระทบของเครือข่ายกระจายอำนาจที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี กล่าวคือ เครือข่ายกระจายอำนาจของครอบครัวคุณปลื้มการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่บ้านใหญ่ทำให้เกิดกระบวนการจัดการปกครองตนเองของท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นจากจังหวัดชลบุรีนั้นเป็นเพียงการแบ่งอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ครอบครัวคุณปลื้มและคนในเครือข่าย ในภาวะเช่นนี้เครือข่ายดังกล่าวยังมีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยผ่านการเลือกตั้งเนื่องจากยังคงใช้ธุรกิจการเมืองที่ต้องมีการทุจริตการเลือกตั้งในรูปแบบต่างๆ ถึงแม้จะมีความรุนแรงลดลง 2. ผลกระทบของเครือข่ายกระจายอำนาจในการสร้างความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร กล่าวคือ จากการที่เครือข่ายกระจายอำนาจในจังหวัดชลบุรีภายใต้การนำของครอบครัวคุณปลื้มหรือที่เรียกว่าบ้านใหญ่สามารถรวมศูนย์อำนาจทั้งทางการเมืองและอำนาจที่ไม่เป็นทางการทำให้การตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณภายในจังหวัดจะกระจุกตัวอยู่ครอบครัวคุณปลื้มเป็นสำคัญ การตัดสินใจในการจัดสรรทรัพยากรที่ผ่านมาจากครอบครัวคุณปลื้มพบว่า สามารถกระจายทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรมในหมู่ของสมาชิกเครือข่ายเดียวกัน แต่เมื่อมาพิจารณาภาพรวมทั้งจังหวัดก็จะพบว่า การตัดสินใจกระจายทรัพยากรของครอบครัวคุณปลื้มจะมีปัญหาความไม่เป็นธรรมในเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจมากกว่าก็จะได้ผลประโยชน์มากกว่า ส่วนคนนอกเครือข่ายก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์

จากทรัพยากรของจังหวัดเลย กล่าวคือ ครอบครัวยุคปลื้มก็จะได้รับผลประโยชน์จากการจัดสรรทรัพยากรด้านงบประมาณของรัฐมากที่สุดเนื่องจากสมาชิกในครอบครัวเข้าไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีอำนาจตัดสินใจทั้งการเป็นรัฐมนตรีในระดับชาติ การเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด การเป็นนายกเมืองพัทยา และเป็นนายกเทศบาลเมืองแสนสุข ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชายหาดบางแสน

และการศึกษา พัฒนาการเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นหลังการเปลี่ยนแปลง 14 ตุลาคม 2516: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี ของ ศิวัช บุญเกิด (2556) ซึ่งอธิบายถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรี โดยใช้แนวคิดเครือข่ายอำนาจในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ อธิบายพฤติกรรมของผู้แสดง (Actor) ทั้งด้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่มหรือสถาบัน โดยอิงแอบกับบุคคลผู้แสดง (Actor) และบริบทของพื้นที่ (Area) ซึ่งใช้ตัวแบบ โครงสร้างอำนาจสำนักเยอรมันนี ของ Krysmanski โดยเป็นการวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นถึงข่ายใยความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยการปรับประยุกต์กรอบในการวิเคราะห์ และสร้างวิธีวิทยาในการวิเคราะห์โดย 1. เริ่มต้นกำหนดบุคคลศูนย์กลางในเครือข่ายอำนาจ 2. กำหนดขอบเขตวงแหวนทางอำนาจ 3. ค้นหาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลศูนย์กลางกับบุคคลแต่ละประเภทหรือกลุ่มรวมไปถึงองค์กรและสถาบันต่าง ๆ (ศิวัช บุญเกิด, 2556, หน้า 105)

การศึกษาของศิวัชเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระบวนการก่อรูป และการก้าวขึ้นสู่อำนาจ การสร้างอำนาจ การสืบทอดอำนาจและการเปลี่ยนแปลงเครือข่ายของกลุ่มอำนาจท้องถิ่น ภายหลัง 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งผลการศึกษาพบว่า เดิมเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดราชบุรีมี 4 เครือข่าย คือ เครือข่ายอำนาจของ 1. จอมพล ป. พิบูลสงคราม 2. จอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร 3. หลวงสิทธิเทพการ และ 4. เครือข่ายอำนาจของพรรคประชาธิปัตย์ หากมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กล่าวคือเครือข่ายอำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงครามและ เครือข่ายอำนาจของจอมพลถนอมและจอมพลประภาสเสื่อมอำนาจและสลายตัวไป เกิดกลุ่มเครือข่ายอำนาจใหม่เกิดขึ้น ได้แก่ เครือข่ายอำนาจของนายทวิช กลิ่นประทุม และเครือข่ายของนายจรูญ วัฒนากร ส่วนเครือข่ายของพรรคประชาธิปัตย์ มีการสืบทอดอำนาจผ่านแกนนำรุ่นก่อตั้ง เครือข่ายของหลวงสิทธิเทพการ มีการปรับเปลี่ยนและสืบทอดอำนาจผ่านนายวินิจ วังตาล ผู้เป็นทายาท ทั้งนี้การสร้างเครือข่ายของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นมี 3 ลักษณะคือ 1. การสร้างโดยการแลกเปลี่ยนทรัพยากรภายในเครือข่าย 2. โดยการแลกเปลี่ยนทรัพยากรกับเครือข่ายอื่น และ 3. โดยการผลิตซ้ำอุดมการณ์ และภายหลัง

พ.ศ. 2539 มีการสืบทอดและเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง โดย เครือข่ายนายทวิช กลิ่นประทุม สืบทอดมายังนายสรอรรถ กลิ่นประทุม เครือข่ายของพรรคประชาธิปัตย์สืบทอดมายังแก่นนำรุ่งต่อมา และเครือข่ายของนายวินิจ วังตาลได้เสื่อมอำนาจและล่มสลายลง และมีกลุ่มเครือข่ายใหม่ในท้องถิ่นแตกตัวขึ้นมาอีก 3 เครือข่าย คือ เครือข่ายพ่อค้าฟาร์มสุกร เครือข่ายผู้รับเหมาท้องถิ่น และเครือข่ายตลาดศรีเมือง โดยมีปัจจัยการแตกตัวของกลุ่มเครือข่ายใหม่คือ 1. การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดของราชบุรีภายหลัง พ.ศ. 2531 2. การจัดสรรทรัพยากรไม่ลงตัวของเครือข่ายเก่า และ 3. ความเบื่อหน่ายการเมืองรูปแบบเก่าของสังคมท้องถิ่นราชบุรี

มีการศึกษา โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของ สถาพร เริงธรรม (2558) ซึ่งวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของจังหวัดสกลนคร โดยมีกรอบในการวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างอำนาจ 4 Power Indicators ของ Domhoff และ Monetary Power Structure โดยใช้ตัวแบบ Ring Model 4 Mechanisms ของ krysmanski ซึ่ง 4 กลไกที่สร้างความมั่งคั่งและสร้างอำนาจ คือ 1. กลไกการยึดครองระบอบกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นมาเป็นของตน 2. กลไกการสะสมทุน 3. กลไกการจัดสรรแบ่งทรัพยากร และ 4. กลไกการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสาร ซึ่งการศึกษานี้ สามารถสรุปให้เห็นถึงผลการศึกษา โดยแสดงให้เห็นถึงโครงสร้างอำนาจ และกระบวนการใช้โครงสร้างอำนาจเพื่อการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และทางการเมืองของ นาย ช ซึ่งเป็นบุคคลแกนนำของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นชุดนี้ในรูปแบบของสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆ ดังนี้

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น = (ธุรกิจครอบครัว + เครือข่ายทางสังคม + เครือข่ายธุรกิจ + เครือข่ายข้าราชการส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น + เครือข่ายนักการเมืองระดับชาติ และท้องถิ่น) – (ผลประโยชน์ของประชาชน + กระแสของพรรคการเมืองระดับชาติ)

ซึ่งสรุปได้ว่า ในบริบทของจังหวัดที่ทำการศึกษานั้น การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของตนเองขึ้นได้นั้น จะขึ้นอยู่กับผลรวมของขีดความสามารถทางธุรกิจของตนเอง และครอบครัว การขยายเครือข่ายทางสังคม ธุรกิจ ข้าราชการส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น และนักการเมืองทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ในขณะเดียวกัน โครงสร้างอำนาจนั้นจะสามารถดำรงอยู่ได้ยั่งยืนเพียงใดจะขึ้นอยู่กับว่า จะไปกระทบต่อผลประโยชน์ของประชาชนมากน้อยเพียงใด และกระแสของพรรคการเมืองระดับชาติในพื้นที่ที่มีความรุนแรงเข้มข้นมากน้อยเพียงใด หมายความว่า ถ้าหากโครงสร้างอำนาจนั้นไม่ไปสร้างความเดือดร้อน หรือสร้างผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่มากนัก และสามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ร่วมกันกับประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีราบรื่น โครงสร้างอำนาจๆ นั้นก็จะสามารถดำรงงานอยู่ได้ แต่ถ้าหากไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนกับ

ประชาชนในพื้นที่ได้ หรือดำเนินงานบางอย่างที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบกับผลประโยชน์ของประชาชนอย่างร้ายแรงแล้ว โครงสร้างอำนาจนั้นก็จะเสื่อมสลายลงได้ อีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นคือ ปัจจัยทางด้านกระแสความนิยมในพรรคการเมืองระดับชาติในพื้นที่ ที่จะส่งผลกระทบต่อสถานะความเป็นผู้มีอำนาจในสังคมของบุคคลที่เป็นแกนนำของโครงสร้างอำนาจได้ เพราะประชาชนในพื้นที่จะหันไปให้ความสำคัญกับพรรคการเมืองที่จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ดีกว่า อันจะทำให้สถานะความเป็นผู้นำที่มีอิทธิพล และอำนาจทางการเมืองของตนในพื้นที่อาจไม่มั่นคง และมีความเสี่ยงที่โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นนั้น ๆ จะถูกล้มล้างไปด้วยโครงสร้างอำนาจชุดใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองระดับชาติที่เป็นที่นิยมของประชาชนในพื้นที่ได้

โดยสรุปในการศึกษาพัฒนาการโครงสร้างอำนาจในจังหวัดเพชรบุรี จากการศึกษาจากองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมานั้น จะนำแนวคิดมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ดังนี้

1. แนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้นทั้งในรูปแบบเก่าและรูปแบบใหม่ซึ่งเป็นแนวคิดของ เดวิด ฮาร์วี (David Harvey) หรือการสะสมทุนแบบช่วงชิง (Accumulation by dispossession) กล่าวคือ จะพบว่าความสัมพันธ์ทางสังคมในจังหวัดเพชรบุรีจะมีลักษณะของผู้ประกอบการรายย่อย ทั้งทางด้านการค้า อุตสาหกรรม และเกษตรกรรมรายย่อย และผู้ประกอบการรายย่อยนี้ มีความสัมพันธ์กับทุนและอำนาจรัฐ โดยการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบเก่าในจังหวัดเพชรบุรีนั้นเป็นการสะสมความมั่งคั่งและทุนทางเศรษฐกิจอันเกิดจากการผูกขาดทางเศรษฐกิจซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างทุนและรัฐในรูปแบบของภาษี ช่วย ในสังคมสมัยศักดินาที่ชนชั้นนำมีบทบาทหลักในการสะสมทุนในบางกลุ่มเท่านั้น และในระยะต่อ ๆ มา การสะสมทุนปรากฏในรูปแบบของการคอร์รัปชัน การเก็งกำไรที่ดิน การประกอบธุรกิจสีด้าหรือสีเทา

ส่วนการสะสมทุนเบื้องต้นในรูปแบบใหม่เป็นการสะสมทุนที่มีความหลากหลายมากขึ้น คือการสะสมทุนที่มีบทบาทในการพัฒนาระบบทุนนิยมซึ่งอาศัยลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) เป็นอุดมการณ์ในการสร้างความชอบธรรมในการสะสมทุน และมีแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองแบบคลาสสิก (Classic political economy) เป็นอุดมการณ์หลัก และรวมไปถึงบริบทของอิทธิพลในกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย ซึ่งทฤษฎีการสะสมทุนโดยการช่วงชิงของฮาร์วีคือ การสะสมทุนซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในระดับโลก มากกว่าจะเป็นการสะสมทุนเบื้องต้นที่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ณ จุดเริ่มต้น และจะไม่เกิดขึ้นซ้ำอีก และมีรูปแบบการสะสมทุน คือ 1. การขยายขอบเขต ขยายโอกาส ขยายผลกำไร (Profitable opportunity open) โดย

1. แสวงหาปัจจัยนำเข้าที่ราคาถูกลง อันได้แก่ ค่าแรงงาน วัตถุดิบ และราคาที่ดิน

2. ขยายตลาดให้กว้างขึ้น โดยผ่านเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกให้สามารถสะสมไปทั่วโลกได้มากขึ้น เช่น การกระทำผ่าน Washington Consensus อันเป็นเงื่อนไขจากการขอรับความช่วยเหลือจาก ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือการเข้าเป็นสมาชิก WTO

ตัวอย่างการกระทำที่นำมาซึ่งการสะสมทุนโดยการช่วงชิงนี้ได้แก่ เรื่อง สิทธิบัตรทางปัญญา (IPR) การแปรรูปเป็นเอกชน การเอาประโยชน์และบูครีตจากสิ่งแวดลอม ซึ่ง ฮาร์วี ได้กล่าวไว้ว่าลักษณะของเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism) ซึ่งพยายามอธิบายถึงรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปของระบบทุนนิยมที่ปรับโฉมหน้าให้สอดคล้องกับระบบการค้าและการตลาดที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน หากในความเป็นจริงแล้ว คือการสะสมทุนโดยการช่วงชิงหรือ Accumulation by dispossession นั่นเอง กล่าวคือ ความคิดเสรีนิยมใหม่มีลักษณะสำคัญ 4 ประการด้วยกัน คือ

1. การทำให้ทรัพย์สินของรัฐเป็นของเอกชน (Privatization)
2. การจัดการเศรษฐกิจเชิงรัฐวานิช (Financialization and economic speculation)
3. การฉวยโอกาสโดยการใช้วิกฤต (Manipulation of crisis)
4. การกระจายความมั่งคั่งขึ้นบนมากกว่าลงล่าง (Upward distribution)

ซึ่งลักษณะทั้ง 4 ประการนี้ก็คือทุนนิยมยุคหลัง (Late capitalism) สำหรับการนำแนวคิดของฮาร์วีมาเป็นเครื่องมือในการอธิบายโครงสร้างอำนาจของจังหวัดเพชรบุรีนั้น จะพบว่าการสะสมทุนในยุคหลังของเพชรบุรี มีพลวัตทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และมีบริบทภายนอกท้องถิ่นประกอบกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่เข้ามามีอิทธิพลต่อท้องถิ่นมาก ทำให้การสะสมทุนมีความเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ซึ่งแนวคิดของฮาร์วีจะสามารถนำมาประยุกต์ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจได้ดีในยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง

2. จากองค์ความรู้เกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น (Community power structure) ทั้งในบริบทสากล และองค์ความรู้จากการศึกษาท้องถิ่นในสังคมไทยจะพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจนั้นมีข้อดีข้อด้อยหรือจุดอ่อนจุดแข็งในการศึกษาพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีดังนี้

2.1 แนวคิดพหุภาคี (Corporatism) ผู้วิจัยเห็นว่าจากการศึกษาของ พิชา ยรัตน์คิด ณ ภูเก็ต ในงานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งศึกษากรณีเทศบาลนครอุบลราชธานี และเทศบาลเมืองปัตตานี พบว่า ในเชิงทฤษฎีการเมืองการปกครองท้องถิ่นไทยในระดับเทศบาล มีพลวัตของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate clientelism) คือมีกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic power groups) ที่เป็นชนชั้นนำ (Elite) ท้องถิ่นหลายกลุ่มที่มีบทบาทครอบงำการเมืองท้องถิ่น กลุ่มอำนาจแต่ละ

กลุ่มมีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแตกต่างกัน และอาจจะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราว ในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง หากสายสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ ระบบอุปถัมภ์ และบารมีของผู้นำยังมีบทบาทสำคัญอยู่ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้นำ กลุ่มเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างหลวม และสมาชิกสามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่สังกัดได้ง่าย ซึ่งแนวเป็นแนวคิดพหุภาคีแบบใหม่ เน้นการวิเคราะห์ที่กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และการผูกขาดผลประโยชน์ของตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยที่รัฐจะมี อำนาจไม่มากเท่ากับแนวคิดพหุภาคีแบบเก่า การเกิดขึ้นของกลุ่มโดยอาศัยฐานทรัพยากรของตนเอง เป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นแนวโน้มโครงสร้างอำนาจที่เกิดขึ้นได้ หรืออาจมีอยู่แล้ว เนื่องจาก ในจังหวัดเพชรบุรีมีกลุ่มในภาคประชาสังคมที่เคลื่อนไหวอยู่ซึ่งแม้จะเคลื่อนไหวไม่ต่อเนื่อง หากแนวคิดนี้ก็ยังคงคำนึงถึงในการนำมาเป็นเครื่องมือวิเคราะห์พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจใน จังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะปรากฏการณ์ในภายหลังการปฏิรูปการเมือง พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

2.2 แนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship system) ในงานวิจัยของไทยมีการนำแนวคิด ระบบเครือญาติมาวิเคราะห์สังคมไทย ที่เห็นชัดเจนคืองานของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และนักวิชาการ อีกหลายคนที่นำมาวิเคราะห์สังคมชนบทของไทย หากในการศึกษาที่ทำให้เห็นภาพสังคมไทยที่ แจ่มชัดขึ้นของนักวิชาการไทยในยุคหลัง จะใช้แนวคิดระบบเครือญาติผสมผสานร่วมกับแนวคิด ระบบอุปถัมภ์ในการวิเคราะห์สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งในงานวิจัยนี้ พื้นที่จังหวัดเพชรบุรี มีปรากฏการณ์ชัดเจนถึงตระกูลการเมืองที่มีชื่อเสียง คือ ตระกูลอังกินันท์ และมีความพยายาม ที่จะสถาปนาอำนาจท้องถิ่นของตระกูลการเมืองอื่น ๆ ขึ้นมาด้วย แต่อย่างไรก็ตามระบบเครือญาติ อาจมีจุดอ่อนอยู่บ้างเนื่องจากไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้อย่างแจ่มชัด ในกระแสความ เปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุปถัมภ์ ซึ่งในบางปรากฏการณ์แนวคิด ระบบอุปถัมภ์ หรือแนวคิดอื่น ๆ จะสะท้อนภาพปรากฏการณ์ได้แจ่มชัดกว่า ในจังหวัดเพชรบุรี แม้ในอดีตความเป็นเครือญาติจะมีลักษณะที่ก่อให้เกิดการก่อรูปของโครงสร้างอำนาจก็ตาม หากในปัจจุบันในการเมืองทุกระดับ ความเป็นญาติพี่น้องในกลุ่มตระกูลบางตระกูลจะยังคงมีอยู่ ก็ตาม แต่ก็ไม่ได้ มีลักษณะตามแบบระบบเครือญาติ ทั้งยังเกิดการแข่งขันกันเองทั้งในทางการเมือง และในด้านอำนาจทางเศรษฐกิจ ในระหว่างเครือญาติทั้งในเวทีการเมืองระดับ ส.ส. และใน การเมืองท้องถิ่น

2.3 แนวคิดแบบฝักฝ่าย สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดแบบฝักฝ่ายเป็น แนวคิดที่ใช้กรอบในการวิเคราะห์ได้เฉพาะในช่วงยุคปัจจุบันหลังการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เนื่องจากสภาพของเพชรบุรี โดยแนวคิดกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่ายสามารถ ที่จะนำไปอธิบายได้ เนื่องจากมีการเกิดขึ้นของกลุ่มองค์กรภาคเอกชน ภาคสาธารณะเพิ่มมากขึ้น

และมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องแม้ไม่เข้มข้นมากนักก็ตาม อาทิ กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ กลุ่มคนรักเมืองเพชร กลุ่มแนวร่วมพันธมิตร กลุ่ม กบปส. ซึ่งมีส่วนในการผลักดัน และต่อต้านกลุ่มการเมืองที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม และบางกลุ่มมีข้อมูลว่าได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายการเมือง

โดยสรุปสำหรับแนวคิดเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจ ในงานวิจัยนี้จะใช้แนวคิดหลักในลักษณะตัวแบบผสมผสาน (Mixed model) ระหว่างแนวคิดชนชั้นชั้นนำ (Elitism) และแนวคิดระบบอุปถัมภ์ ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี มีแนวโน้มที่เรียกได้ว่า โครงสร้างอำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นนำ กล่าวคือในกลุ่มตระกูลที่เป็นขุนนางมีอำนาจทางการเก่า หรือในกลุ่มของผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patron-client system) ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏขึ้นชัดเจนในสังคมการเมืองของจังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะในเชิงของโครงสร้างอำนาจที่เห็นได้ชัดเจนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ โครงสร้างอำนาจที่มีมือปืนหัวคะแนน เป็นองค์ประกอบ

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดระบบเครือญาติ (Kindship system) แนวคิดระบบชนชั้น (Class structure) และ แนวคิดกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction) ก็มีโอกาสที่จะนำมาพิจารณาเสียทีเดียว ทั้งนี้เนื่องจากเพชรบุรีเป็นสังคมกึ่งระหว่างความเป็นเมือง และความเป็นชนบท แนวคิดเหล่านี้ยังคงมีกรอบที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ได้

3. แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ แนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) และแนวคิดโครงสร้างอำนาจรัฐ เนื่องจากในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าเพื่อให้เกิดการพัฒนาการศึกษาแนวทางวิเคราะห์ดังกล่าว การศึกษาเชิงสหวิทยาการแบบองค์รวม จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นให้เกิดความลุ่มลึกชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งในงานวิจัยนี้จะศึกษาถึงมิติทางด้านวัฒนธรรมและอุดมการณ์นอกเหนือจากมิติทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้นแนวคิดที่นำมาช่วยเป็นกรอบในการวิเคราะห์จึงเกี่ยวข้องกับ โครงสร้างอำนาจรัฐ ที่เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น แนวคิดทางด้านอุดมการณ์และการครองอำนาจนำที่เป็นที่มาของการเกิด โครงสร้างอำนาจทั้งส่วนบนและส่วนล่าง

แนวคิดเรื่องอุดมการณ์และการครองอำนาจนำ (Hegemony) ผสานกับแนวคิดโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่ง ไฮม์ (2554) ได้อธิบายไว้ว่าหมายถึงรัฐและกลไกของรัฐ องค์กรของรัฐที่เข้าไปมีบทบาทในท้องถิ่น อันได้แก่กลไกของรัฐทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง เช่น ส่วนราชการในจังหวัด อำเภอ ที่เข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น ตลอดจนการลงทุนทางด้านเศรษฐกิจของรัฐ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น ที่เข้ามามีบทบาทในท้องถิ่น และกลุ่มทุนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ กลุ่มทุนจากต่างประเทศ ซึ่งเข้ามาลงทุนและมีบทบาทในท้องถิ่นจนสามารถสถาปนาตนเป็นโครงสร้างอำนาจสำคัญในท้องถิ่นได้ (โอพาร์ ถิ่นบางเตียว,

2554, หน้า 82)

การผสานแนวคิดดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างมากต่องานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ การสร้างอุดมการณ์ และชนชั้นสูงที่สะสมทุนในสังคมเป็นชนชั้นที่มีอิทธิพลในสังคมสามารถนำเสนออุดมการณ์ และครองอำนาจนำในสังคมได้เป็นอย่างดี โดยผ่านกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่แทรกซึมไปในชีวิตประจำวัน แนวคิดต่าง ๆ ของกริมซ์สามารถนำมาวิพากษ์ปรากฏการณ์ของสังคมไทยได้อย่างดี เนื่องจากสังคมไทยเป็นระบบสังคมเก่า ที่ต้องต่อสู้ต่อรองกับอำนาจศักดินา เป็นสังคมที่ปิดกั้นทางความคิด ภายใต้การทำงานของอุดมการณ์หลักของชนชั้นปกครองที่มุ่งช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด เพื่อสร้างความหมายให้ชนชั้นที่ถูกปกครองรู้สึกถึงการพัฒนาไปในทางที่ดียิ่งขึ้น การใช้อุดมการณ์เป็นเครื่องมือ การครองอำนาจของชนชั้น และส่งผ่านอุดมการณ์ที่แฝงมาในรูปแบบความสัมพันธ์ของ ภาพ สัญลักษณ์ ที่ชนชั้นผู้ปกครองใช้กำหนดความหมายให้กับสิ่งต่าง ๆ จนกลายเป็นกลไกโครงสร้างอำนาจรัฐ ซึ่งนั่นเท่ากับว่า โครงสร้างเป็นตัวการในการกำหนดทั้งความหมายและหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมจนกระทั่งสะท้อนออกมาในรูปของโครงสร้างอำนาจ และพัฒนาการ ความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ การครองอำนาจนำก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นด้วยเช่นกัน

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทาง เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์แบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับปัญหาทุก ๆ ด้าน โดยหาความรู้ในประเด็นที่เป็นการรวมเอาความสลับซับซ้อนของ ปัญหาต่าง ๆ ที่ถูกกล่าวถึงเข้ามาอธิบายอย่างเหมาะสม โดยใช้ทั้งความรู้ในศาสตร์และสาขาวิชา ต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปัญหาที่กำลังศึกษาวิจัยเข้ามาวิเคราะห์อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้งานวิจัยนี้มีขั้นตอนกระบวนการศึกษาประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูล
3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะศึกษาใน 2 รูปแบบคือ

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ทั้งเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง

1.1 เอกสารชั้นต้น (Primary source) เป็นเอกสารที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และ สังเคราะห์ เป็นข้อมูลจากเอกสารที่สำคัญ เช่น จดหมายเหตุ เอกสารราชการ ดำเนิน ข่าวจาก หนังสือพิมพ์ประจำวันและรายสัปดาห์

1.2 เอกสารชั้นรอง (Secondary source) ซึ่งเป็นเอกสารที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ระดับหนึ่ง ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ อนุสรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้อง จากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะอาศัยแนวการสัมภาษณ์ (Interview guide) เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ โดยจะใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบ

2.1 การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) เป็นการศึกษาข้อมูลทาง ประวัติศาสตร์ในความทรงจำเกี่ยวกับอดีต ข้อมูลจากคำบอกเล่าจะเป็นการเสริมข้อมูลเอกสารทาง ประวัติศาสตร์ การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือไม่มีโครงสร้าง (Informal or unstructured interview) คือ มีเพียงคำถามวิจัยเป็นแนวทาง

สัมภาษณ์ จะกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ครูอาจารย์หรือผู้มีประสบการณ์ ที่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์เพชรบุรี นักการเมืองเก่าแก่ รวมถึงกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักนี้อาจจะรู้ข้อมูลได้เพียง ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน

2.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept interview) เป็นการเก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเช่นกันหากจะเป็นข้อมูลเชิงอัตวิสัย เกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ทั้งนี้ในการดำเนินการสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยดำเนินการดังนี้ (จิตรา สมบัติรัตนานันท์, 2557, หน้า 63-66)

1. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในภาคสนามก่อนการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น การสังเกตการณ์ในการเลือกตั้งท้องถิ่น และการร่วมงานประเพณี และงานเทศกาลต่าง ๆ ในท้องถิ่น
2. ศึกษาจากเอกสารเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลักและเนื้อหาการสัมภาษณ์ เช่น ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต หนังสืองานศพของครอบครัว ข่าวจากหนังสือพิมพ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
3. สร้างไว้เนื้อเชื่อใจในการให้ข้อมูล (Rapport) ในที่นี้จะอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ในฐานะอาจารย์กับนักศึกษา และเครือข่ายของผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งเครือข่ายของผู้วิจัยจากการได้ร่วมงานของท้องถิ่น เป็นต้น
4. ใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์ตามความเหมาะสมแต่ละกรณี เช่น ชี้แจงในประเด็น สัมภาษณ์อย่างตรงไปตรงมา การทำความเข้าใจผู้ให้ข้อมูลหลัก การเปิดใจในการสัมภาษณ์ การตะล่อมเพื่อเจาะข้อมูล เป็นต้น

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ดังนี้

1. การวิพากษ์เอกสาร ซึ่งเป็นการตรวจสอบความแม่นยำถูกต้องของเอกสารว่าเอกสารข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง และจริงแท้แค่ไหนอย่างไร โดยการวิพากษ์ 2 แบบคือ
 - 1.1 วิพากษ์ภายนอก คือ การตรวจสอบว่าเป็นเอกสารจริงหรือไม่ เช่น เป็นเอกสารที่ออกจากทางการจริง
 - 1.2 วิพากษ์ภายใน คือการตรวจสอบเนื้อหาข้อมูลที่ปรากฏในเอกสาร

2. การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะตรวจสอบข้อมูลโดยใช้หลักการสามเส้า (Triangulation) ดังนี้

2.1 การใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่มีจุดยืนหรือมุมมองต่างกัน จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งกลุ่มโครงสร้างอำนาจ และกลุ่มนอกโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่น นายทุนจีน ข้าราชการครู ทหาร ตำรวจ ข้าราชการสายมหาดไทย บุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักการเมืองและ กลุ่มเอ็นจีโอ ซึ่งมีความคิดเห็นต่างกัน และผู้ที่วางตัวเป็นกลาง

2.2 จากการใช้แหล่งข้อมูลที่ต่างกัน จะใช้แหล่งข้อมูลจากเอกสาร จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์มาเปรียบเทียบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

2.3 การเก็บข้อมูลจากคนเดียวกันในเวลาและสถานที่ ที่ต่างกัน เช่น การสัมภาษณ์ เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก อาจจะสัมภาษณ์หลายครั้ง ในช่วงเวลาที่ห่างกัน แล้วนำมาเปรียบเทียบว่า คงเส้นคงวาหรือขัดแย้งกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์แบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับปัญหาและปรากฏการณ์ในทุก ๆ ด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และอุดมการณ์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะวิเคราะห์โดยใช้ความรู้จากศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และนำมาอธิบายอย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นการหนุนเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) ซึ่งโดยธรรมชาติการศึกษาแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองมีความเป็นสหวิทยาการในตัวอยู่แล้ว ผู้วิจัยจึงกำหนดการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงประวัติศาสตร์แบบองค์รวม โดยพิจารณาปรากฏการณ์รอบด้าน และจะใช้การตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยเริ่มจากการพรรณนาให้เห็นลำดับเหตุการณ์และวิเคราะห์เชิงสาเหตุในประวัติศาสตร์ โดยผู้วิจัยมีแนวคิดกรอบในการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 แนวคิดหลัก ในลักษณะตัวแบบผสมผสาน (Mixed model) ระหว่างแนวคิดชนชั้นชั้นนำ (Elitism) และแนวคิดระบบอุปถัมภ์ ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดเพชรบุรี มีแนวโน้มที่เรียกได้ว่า โครงสร้างอำนาจกระจุกตัวอยู่ที่ชนชั้นนำ กล่าวคือในกลุ่มตระกูลที่เป็นขุนนางมีอำนาจทางการเมือง หรือในกลุ่มของผู้ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patron-client system) ซึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ปรากฏขึ้นชัดเจนในสังคมการเมืองของจังหวัดเพชรบุรี โดยเฉพาะในเชิงของโครงสร้างอำนาจที่เห็นได้ชัดเจนจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจที่มีมือปืน หัวคะแนน เป็นองค์ประกอบ และที่ชัดเจนได้แก่การศึกษาของ พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร เรื่อง เครือข่ายระบบอุปถัมภ์: ศึกษากรณีมือปืนรับจ้าง ซึ่งปรากฏการณ์ใน

จังหวัดเพชรบูรณ์นั้นเป็นที่ทราบดีว่า มีอุปนิสัยจ้องคือองค์ประกอบที่สำคัญส่วนหนึ่งในโครงสร้างอำนาจ

1.2 แนวคิดพหุภาคี (Corporatism) นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจากการศึกษาของ พิชาย รัตนคิดถ ก ภูเก็ต ในงานวิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งศึกษากรณีเทศบาลนครอุบลราชธานี และเทศบาลเมืองปัตตานี พบว่า ในเชิงทฤษฎีการเมือง การปกครองท้องถิ่นไทยในระดับเทศบาล มีพลวัตของการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี (Corporate clientelism) คือ มีกลุ่มอำนาจทางยุทธศาสตร์ (Strategic power groups) ที่เป็นชนชั้นนำ (Elite) ท้องถิ่นหลายกลุ่มที่มีบทบาทครอบงำการเมืองท้องถิ่น กลุ่มอำนาจแต่ละกลุ่มมีรากฐานทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมแตกต่างกัน และอาจจะรวมตัวกันเป็นพันธมิตรชั่วคราวในการเข้าสู่อำนาจทางการเมือง หากสายสัมพันธ์ของสมาชิกในแต่ละกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ และบารมีของผู้นำยังมีบทบาทสำคัญอยู่ แต่ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับผู้นำกลุ่มเป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างหลวม และสมาชิกสามารถเปลี่ยนแปลงกลุ่มที่สังกัดได้ง่าย ซึ่งแนวเป็นแนวคิดพหุภาคีแบบใหม่ เน้นการวิเคราะห์ที่กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และการผูกขาดผลประโยชน์ของตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยที่รัฐจะมีอำนาจไม่มากเท่ากับแนวคิดพหุภาคีแบบเก่า การเกิดขึ้นของกลุ่มโดยอาศัยฐานทรัพยากรของตนเองเป็นหลัก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าอาจเป็นแนวโน้มโครงสร้างอำนาจที่เกิดขึ้นได้ หรืออาจมีอยู่แล้ว เนื่องจากในจังหวัดเพชรบูรณ์มีกลุ่มในภาคประชาสังคมที่เคลื่อนไหว

1.3 ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดระบบเครือญาติ (Kinship system) และแนวคิดกลุ่มการเมืองหรือฝักฝ่าย (Faction) ก็มีอาจจะทิ้งที่จะนำมาพิจารณาเสียทีเดียว ทั้งนี้เนื่องจากเพชรบูรณ์เป็นสังคมกึ่งระหว่างความเป็นเมือง และความเป็นชนบท แนวคิดเหล่านี้ยังคงมีกรอบที่สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ได้

ตามที่กล่าวมา ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นกรอบและเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งในการนำเสนอแนวคิด ผู้วิจัยจะพิจารณาภายใต้วิธีวิทยาของแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งจะนำปรากฏการณ์ที่ค้นพบมาพิจารณาไปด้วย หากแต่ว่าในเทคนิคและวิธีวิทยาจะนำมาผสมผสานกับหลักการวิจัยเชิงตีความ (Hermeneutic) และการวิจัยแนวทางประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับกาลและเทศะ (Time and space)

และภายใต้วิธีวิทยาแนวเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งจะใช้วิธีการวิเคราะห์ โดยจะแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โครงสร้างอำนาจรัฐ อุดมการณ์ กับการสะสมทุน ผ่านการวิเคราะห์ถึงเครือข่ายทางธุรกิจ และการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับตัวบุคคลหรือองค์กรที่ทำการศึกษา และมีส่วนผลักดันให้บุคคลผู้นั้นสามารถสะสมความมั่งคั่ง และอำนาจ

บารมีได้อย่างต่อเนื่องจนก้าวขึ้นมาเป็นผู้มีอำนาจ และอิทธิพลในสังคมได้ โดยมุ่งที่จะวิเคราะห์ว่า ภายในโครงสร้างอำนาจนั้น มีเครือข่ายของบุคคล และองค์กรต่าง ๆ อะไรบ้าง และเครือข่ายเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไร จึงทำให้โครงสร้างอำนาจนั้นเกิดขึ้น และดำรงอยู่ได้ และมีผลกระทบอย่างไรบ้าง ดังนั้นในการวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของจังหวัดเพชรบุรี จะวิเคราะห์เชื่อมโยงกับการสะสมทุนทางเศรษฐกิจในบริบทของท้องถิ่น โดยนำเสนอแนวคิดการสะสมทุนเบื้องต้น (Primitive accumulation of capital) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ ทั้งนี้เนื่องจากจากการศึกษาพบว่า สังคมเศรษฐกิจของเพชรบุรีเริ่มมีความซับซ้อนในด้านโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง ดังนั้นผู้วิจัยจะนำแนวคิดการสะสมทุนในยุคโลกาภิวัตน์ ของ David Harvey ประกอบในการศึกษาด้วย

บทที่ 4

บริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบุรี

การศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนั้น จำเป็นจะต้องทราบถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดเพชรบุรีเพื่อเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจในยุคต่อ ๆ มา ดังนั้นในบทนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอถึงบริบทด้านต่าง ๆ ทั้งการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเพชรบุรีในยุคอดีต สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น ดังนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา
2. บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น
3. บริบททางด้านเศรษฐกิจการเมืองของเมืองเพชรบุรีก่อน พ.ศ. 2398

เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาตลอด โดยเฉพาะตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายเป็นต้นมา เนื่องจากมียุทธศาสตร์พร้อมทุกด้านทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ทำให้ได้รับความสนใจจากผู้นำจากรัฐส่วนกลาง ชนชั้นนำทั้งพระมหากษัตริย์ และขุนนางจึงพยายามเข้ามามีบทบาทสำคัญารกำกับทรัพยากรที่มีในทุกด้านของเพชรบุรี ด้วยเพชรบุรีอันเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ การได้รับความสนใจจากบุคคลหลายกลุ่ม โดยเฉพาะชนชั้นผู้นำจากส่วนกลาง ซึ่งในช่วงปลายสมัยอยุธยาถึงช่วงรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ภาวะสงครามของบ้านเมืองทำให้ไม่มีโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีเกิดขึ้น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเริ่มมีก่อรูปให้เห็นชัดเจนนับแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ดังนั้นในบทนี้จะนำเสนอถึงมีบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรี และเน้นในด้านเศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนแปลงระบบสังคม และเศรษฐกิจที่การค้าแบบเงินตราเริ่มเข้ามามีบทบาท ทำให้รัฐปรับบทบาทและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและระบบจัดเก็บภาษี เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อรัฐ และการเริ่มวางรากฐานโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในยุคต่อไป

บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยอยุธยา

เพชรบุรีในสมัยอยุธยานั้นถือว่าเป็นเมืองที่อยู่ในกลุ่มเมืองสำคัญของอาณาจักรอยุธยา เช่น อยุธยา พิษณุโลก สวรรคโลก กำแพงเพชร สุโขทัย นครสวรรค์ บางกอก ราชบุรี มะริด และตะนาวศรี (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2523) เป็นเมืองที่มีความสำคัญและรุ่งเรืองในลำดับต้น ๆ และน่าจะมีประชากรอาศัยอยู่มากกว่าเมืองอื่น ๆ ในแถบเดียวกัน อันจะพบได้จากในเมืองเพชรบุรี มีหลักฐาน

อันเป็นศิลปกรรมในสมัยอยุธยาปรากฏอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัดต่าง ๆ (มนู อุดมเวช, 2531) ซึ่งการมีศิลปกรรมอยู่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ เป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคม เพราะศิลปกรรมที่พบถือเป็นศิลปกรรมฝีมือชั้นสูง ซึ่งสภาพสังคมที่จะมีลักษณะเช่นนี้จะต้องมีความก้าวหน้าพอควรจึงจะสามารถเป็นพื้นฐานรองรับให้เกิดศิลปกรรมดังกล่าวได้ ทั้งนี้ศิลปกรรมสำคัญ ๆ ที่สะท้อนถึงงานช่างฝีมือในช่วงสมัยอยุธยาที่ปรากฏ เช่น

1. งานจิตรกรรมและสถาปัตยกรรมที่วัดใหญ่สุวรรณาราม ซึ่งคาดว่าสร้างสรรค์ผลงานไว้เมื่อราว พ.ศ. 2150-2200 ในระหว่างรัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง และศาลาการเปรียญขนาดใหญ่ 9 ห้อง ซึ่งเป็นค่านักเก่าที่รื้อมาโดยพระเจ้าเสือพระราชทานให้แก่สมเด็จพระเจ้าตากโม สมเด็จพระสังฆราช

2. งานสถาปัตยกรรมที่วัดลาด เพชรบุรี ได้แก่ โบสถ์ ศาลาการเปรียญ และโอบเสมา ที่สะท้อนถึงศิลปกรรมในสมัยอยุธยา

3. ศิลปกรรมที่วัดเกาะ สันนิษฐานว่าวัดนี้มีมาก่อนสมัยอยุธยา โดยโอบเสมาเป็นหินทราย และเจดีย์รายรูปทรงแบบอุ้งทอง

4. พระประธานในโบสถ์ของวัดคูท้อย เป็นพระสมัยอยุธยา และเสาแปดเหลี่ยมในโบสถ์ ซึ่งมีลายเชิงที่ประดิษฐ์ในสมัยอยุธยา

5. ศาลหลักเมืองเดิม ซึ่งภายในศาลมีกุฏิเล็ก ๆ และในกุฏิมีเทวดาประจำเมือง ซึ่งลวดลายและฝีมือช่างเป็นสมัยอยุธยา เรียกว่า “เจ้าหลักเมือง” และเทวรูปที่อยู่ในนั้นก็เป็ฝีมือช่างสมัยอยุธยาเช่นกัน

6. วัดไผ่ล้อม ปัจจุบันเป็นวัดร้าง หากซากปรักหักพังที่เหลือ พบว่า เป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย

7. วัดสระบัว พบว่าในเสมาและฐานเสมามีศิลปกรรมที่งดงามมาก

ศิลปกรรมอยุธยายังมีปรากฏอยู่มากสะท้อนให้เห็นถึงความรุ่งเรืองของเพชรบุรีในช่วงสมัยอยุธยา ซึ่งความรุ่งเรืองอยู่ดีกินดีเมื่อมีความถึงพร้อมแล้ว ย่อมสามารถสร้างสรรค์งานศิลปกรรมให้เจริญก้าวหน้าได้

จากศิลปกรรม และ ศิลปจารึก พบว่าเพชรบุรีเป็นเส้นทางเศรษฐกิจคมนาคม ระหว่างกรุงศรีอยุธยา มอญ พม่า อินเดีย ลังกา เปอร์เซีย ฯลฯ และมีต่างชาติเดินเข้ามาทาง ตะนาวศรี เพชรบุรี ราชบุรี และจึงจะไปยังอยุธยา ผนวกกับศิลปกรรมที่พบแสดงให้เห็นถึง เพชรบุรีจะมีคนต่างชาติต่างภาษาผ่านไปมามากกว่าเมืองอื่นโดยทั่วไป และบ้างก็ตั้งถิ่นฐานบ้านช่องปะปนอยู่กับชาวพื้นเมืองเพชรบุรีเสียด้วย (มนู อุดมเวช, 2531) ซึ่งแสดงถึงการยอมรับและความใจกว้างของสังคมเพชรบุรีในการยอมรับคนต่างชาติเข้าในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน และความหลากหลายของ

เชื้อชาติในสังคมเพชรบุรีในสมัยอยุธยาและจากรายงานภาวะการค้าของกรุงศรีอยุธยาของยอร์ช ไวท์ (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์, 2522) ก็ได้แสดงให้เห็นว่า สังคมเพชรบุรีในขณะนั้นเป็นสังคมเปิดที่รับชาวต่างชาติต่างภาษาได้ง่าย (มนู อุดมเวช, 2531)

ในด้านของการเมืองการปกครองนั้น ในสมัยอยุธยา การปกครองหัวเมืองแบ่งออกเป็นหัวเมืองฝ่ายตะวันออก หัวเมืองฝ่ายตะวันตก หัวเมืองฝ่ายเหนือ หัวเมืองปักษ์ใต้ สำหรับเพชรบุรีนั้นสังกัดหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ซึ่งมีเมืองต่าง ๆ คือ เมืองสุพรรณ เมืองนครไชยศรี เมืองวัดพิธ (เพชรบุรี) เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองศรีสวัสดิ์ เมืองไทรโยค เมืองท่ากระดาน เมืองทองท่าที และเมืองทองปาปูน (ทองผาภูมิ) (ทำให้การชาวกรุงเก่า, 2507; มนู อุดมเวช, 2531) โดยในสมัยต้นอยุธยา มีขุนนางควบคุมเมืองเหล่านี้อีกชั้นหนึ่งก่อนจะขึ้นไปถึงองค์พระมหากษัตริย์ ในลักษณะศักดินาสวามิภักดิ์ จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นการถือศักดินามีอำนาจได้รับผลประโยชน์จากการถือศักดินีเหนือที่นา การควบคุมและเกณฑ์แรงงาน ตลอดจนเก็บส่วยจากแลกหรือไพร่เหนือบริเวณที่นาในขนาดต่าง ๆ กัน ทั้งนี้มีอีกความหมายประการหนึ่งของการปรับปรุงตำแหน่งศักดินาทหารพลเรือนคือ เมื่อ พ.ศ. 1917 คือ การจัดส่วนราชการหรือแบ่งสรรตำแหน่งหน้าที่บริหารให้เป็นหมวดหมู่เรียบร้อยยิ่งขึ้น เป็นต้นว่า เดิมกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ทำงานบริหารไม่ประสานกัน หรือมีหน้าที่ก้าวก้ำกั้น ก็ให้อิโณงานประเภทเดียวกันมาไว้ภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานเดียวกันเสีย เช่น โอนหน้าที่ในการเก็บค่านา รั้งวัดนา ออกโฉนด เก็บส่วยทางข้าว ฯลฯ เหล่านี้เข้ามาไว้ในารควบคุมของกรมนา หรือ เกษตราธิบดี ซึ่งเดิมนั้นหน้าที่เหล่านี้อาจแยกย้ายอยู่ตามกรมอื่น ๆ เป็นต้นว่า กรมมหาดไทย อาจเป็นผู้เก็บผลประโยชน์ที่นา ซึ่งอยู่ภายในเขตของบรรดาเมืองที่ขึ้นกับมหาดไทย คือเมืองทางเหนือ และกลาโหมเก็บค่าส่วยสาอากรจากที่นาที่อยู่ในเมืองต่าง ๆ ที่ขึ้นกับกรมพระกลาโหม คือเมืองทางใต้ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2524)

การจัดส่วนราชการใหม่นี้ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับราชสำนักอันเป็นศูนย์กลางอำนาจและมีบทบาทยิ่งขึ้น มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และได้รับอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในอยุธยา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลเมืองเพชรบุรีนั้นจะสังกัดและได้รับการแต่งตั้งจากเมืองหลวงโดยตรง ซึ่งตำแหน่งข้าราชการเมืองเพชรบุรีในช่วงสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยสรุปมีดังต่อไปนี้ (มนู อุดมเวช, 2531, หน้า 36-37)

1. เจ้าเมืองเพชรบุรี ในสมัยแผ่นดินพระมหาธรรมราชามีบรรดาศักดิ์เป็นที่พระเพชรรัตน์ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์วัดพระเชตุพน) แต่โดยทั่วไปในสมัยอยุธยาตำแหน่งเจ้าเมืองมีบรรดาศักดิ์เป็นที่พระศรีสุนทรฤาไชย ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์

ตำแหน่งนี้จะเรียกว่าพระยาสุรินทรฤาไชยอภัยพิริยภาพ มีหน้าที่บังคับบัญชาและรับผิดชอบงานราชการทั้งปวงตามแบบการปกครองหัวเมืองทั่วไป แต่การเรียกขานขุนนางตำแหน่งนี้ มักจะเรียกว่า พระยาเพชรบุรี (ประชุมใหญ่สมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร, 2522 อ้างถึงใน มนุ อุดมเวช, 2531)

2. ปลัดเมืองเพชรบุรี มีหน้าที่บังคับบัญชาราชการต่าง ๆ เมื่อเจ้าเมืองไม่อยู่หรือตำแหน่งเจ้าเมืองว่างลง

3. ยกกระบัตร เป็นขุนนางสังกัดกระทรวงวัง มีหน้าที่ฟ้องร้องความแผ่นดิน ไต่สวนสืบจับผู้ร้าย ตรงกับตำแหน่งอัยการในปัจจุบัน บรรดาศักดิ์ของยกกระบัตรเมืองเพชรบุรีคือ หลวงพิพัฒเพชรภูมิยกกระบัตร

4. หลวงวิจิตรกิติ เป็นตำแหน่งผู้ช่วยราชการเจ้าเมืองเพชรบุรี ทำหน้าที่ด้านการคลัง เก็บผลประโยชน์ของทางราชการ คือ ภาษีต่าง ๆ ค่านา ค่าน้ำ ขึ้นตรงต่อกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

5. จำเมือง เป็นเลขานุการสำหรับเมือง ทำหน้าที่รับส่งหนังสือราชการ ทำหนังสือโต้ตอบตามบัญชาของเจ้าเมือง

6. สารเลข เป็นเลขานุการผู้ว่าราชการเมือง ทำหน้าที่แทนจำเมือง เมื่อจำเมืองไม่อยู่นอกจากนี้แล้ว ในสมัยอยุธยา เจ้าเมืองยังมีอำนาจแต่งตั้งข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่เพิ่มเติมได้อีกตามความเหมาะสมโดยเป็นไปตามลักษณะอาญาหลวง พ.ศ. 1974 ปีกุน ซึ่งตัวบทลงเร็วไปสองปี เป็น 1976

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการปกครองเพชรบุรีในสมัยอยุธยานั้น ในช่วงระยะเวลาแรก เจ้าเมืองจะเป็นผู้ใช้อำนาจเกือบจะสิทธิ์ขาดทุกอย่าง แต่ครั้งหลังการปรับปรุงราชการในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแล้ว อำนาจของส่วนกลางที่จะเข้ามามีอำนาจในการบริหารมีมากขึ้น หากอำนาจของเจ้าเมืองในการบริหารส่วนท้องถิ่นยังคงอยู่ ขณะเดียวกัน สภาพสังคมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม มีเส้นทางการค้าขายสำคัญ มีชนชาติต่างชาติอาศัยอยู่ปะปนกับชาวพื้นเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก และสังคมเพชรบุรียอมรับชาวต่างชาติค่อนข้างมากเมื่อเทียบกับเมืองอื่น ๆ (มนุ อุดมเวช, 2531)

จากเอกสารทางประวัติศาสตร์จำนวนมาก (คำให้การชาวกรุงเก่า พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน) จะพบว่า เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และมีบทบาทเกี่ยวข้องกับอาณาจักรอยุธยาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งอาณาจักร ทั้งถือว่าเป็นหัวเมืองที่มีความสำคัญในอันดับต้น ๆ ในกลุ่มหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ความสำคัญและบทบาทของเพชรบุรีต่ออยุธยา อาจมีช่วงที่ขาดตอนไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสำคัญที่ยังประโยชน์แก่อยุธยา ซึ่งจากการศึกษาพงศาวดารจะพบว่า

ความสำคัญและบทบาทของเพชรบุรีถูกกล่าวถึงในพงศาวดารเรื่อยมานับตั้งแต่ พ.ศ. 2098 ในสมัยพระมหาจักรพรรดิ ซึ่งมาได้ช้างเผือกจากป่าเพชรบุรี (พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2510 และมनु อุดมเวช, 2531)

ในรัชสมัยต่อ ๆ มานั้น พบว่าเพชรบุรีถูกนำเข้าไปเกี่ยวข้องกับสงครามหลายครั้ง ซึ่งเจ้าเมือง และไพร่พลชาวเพชรบุรีจึงมีการระดมพลทั้งเพื่อป้องกันเมืองตามคำสั่งจากกรุงศรีอยุธยา หากก็มีการบันทึกไว้ถึงการพยายามก่อกบฏของเจ้าเมืองในบางช่วงเช่นกัน เช่น ในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชา ซึ่งอยุธยาเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวไว้ว่า ใน พ.ศ. 2113 พระยาละแวกกษัตริย์เขมร ได้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา ซึ่งขณะนั้นกรุงศรีอยุธยายังอ่อนแอจากการเสียกรุงครั้งแรก และขณะนั้นเจ้าเมืองเพชรบุรีคือพระเพชรรัตนกำลังมีความผิดถูกถอดออกจากตำแหน่ง จึงขอร้องผู้คนเพื่อจะปล้นทัพหลวงซึ่งจะยกทัพนำเสด็จพระมหาธรรมราชาไปพิชิตโลกเพื่อหนีทัพเขมรของพระยาละแวกที่จะยกมากรุงศรีอยุธยา แต่ภายหลังไม่ได้เสด็จไปแต่รักษากรุงจนทัพเขมรยกกลับ ซึ่งในการขอร้องผู้คนของพระเพชรรัตนในครั้งนี้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าภายหลังลงเอยอย่างไร หากก็แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลอำนาจบารมีของพระเพชรรัตนที่สามารถรวบรวมผู้คนได้มากกระทั่งคิดจะตีทัพหลวง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเพชรบุรี และเจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองอย่างมาก

ทั้งนี้ใน พ.ศ. 2121 พระยาละแวกได้ให้พระยาจินจันตุและพระยาอุเพศราช ยกทัพเรือมาประมาณ 30,000 คน ซึ่งนับว่าเป็นทัพขนาดใหญ่มาตีเพชรบุรี ในครั้งนี้ พระยาศรีสุรินทรฤาชัย เจ้าเมืองเพชรบุรี และกรมการเมืองสามารถป้องกันเมือง และยันทัพไว้ได้กระทั่งทางเขมรเลิกทัพกลับไปเอง อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. 2124 เขมรได้ยกทัพมาอีกครั้งโดยกำลังพลประมาณ 70,000 คน ซึ่งนับเป็นทัพที่ใหญ่มา ทั้งนี้พระมหาธรรมราชาได้ให้เมืองยโสธรราชธานี เมืองเทพราชธานี ไปช่วยเพชรบุรี สามารถยันทัพไว้ได้ช่วงหนึ่ง หากความแตกสามัคคีของทั้งสามเจ้าเมืองทำให้เมืองเพชรแตก เขมรสามารถบุกเข้าเมืองกวาดต้อนผู้คนไปได้ และเจ้าเมืองทั้งสามต้องตายในที่รบ (พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์, 2510 อ้างถึงใน และมनु อุดมเวช, 2531)

ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เจ้าเมืองเพชรบุรีมีบรรดาศักดิ์อยู่ในระดับสูงในกลุ่มเจ้าเมือง เนื่องจากมีความสำคัญเป็นกำลังสำคัญในการรบที่พระนเรศวรนำทัพไปตีเขมร พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพเรือใหญ่ที่สุด แสดงถึงความสามารถส่วนตัวและความสำคัญของเมืองที่สารพัดรวบรวมกำลังและความสามารถทางการรบของเจ้าเมืองเพชรบุรีในการรบ ควบคุมกำลังไพร่พลและทัพเรือ และได้รับหน้าที่สำคัญในยุทธภูมิ ใต้เมืองละแวกได้แตกและสามารถเอาชนะได้ (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน, 2515 และ มनु อุดมเวช, 2531) และรวมทั้งการยกทัพไประงับเหตุความวุ่นวายทางด้านนาด้วยเมืองต่าง ๆ ไม่ยอมขึ้นกับ

เชียงใหม่ ทำให้เชียงใหม่ไม่สามารถสนับสนุนเสบียงต่อทัพของอยุธยาโดยสมเด็จพระเอกาทศรถตามรับสั่งของสมเด็จพระนเรศวรได้ ทั้งนี้ในรัชสมัยนี้ ในช่วงพักรบในระหว่างรัชกาล พงศาวดารระบุว่าทั้งสองพระองค์ได้เสด็จประทับและประพาสทางเมืองเพชรบุรีและสามร้อยยอด และอยู่ทางทะเลแถบนี้อยู่ในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่ง มนุ อุดมเวช (2531) วิเคราะห์ไว้ว่าเหตุที่เลือกประทับและประพาสทางเมืองเพชรบุรีและข้างเคียง เนื่องจากเพชรบุรีเป็นเมืองที่มีชัยภูมิเหมาะกับการรับศึกกับพม่าเพราะอยู่ระหว่างลุ่มน้ำเจ้าพระยากับเมืองพม่า จะสามารถรับศึกได้ทันทั่วทั้งที่ และภูมิประเทศของเพชรบุรีเป็นที่ต้องอภัยอาศัยเนื่องจากมีความหลากหลายทั้ง ทะเล ภูเขา ทุ่งราบ และข้อสำคัญคือพระยาเพชรบุรีและไพร่ทหารชาวเมืองเพชรบุรีมีความสามารถในการรบเป็นที่พอพระทัยของสมเด็จพระนเรศวรซึ่งโปรดปรานผู้ที่เก่งกล้าในการรบ และพบว่า พระยาเพชรบุรีมักจะได้รับหน้าที่สำคัญในการรบเสมอ

ในสมัยอยุธยาตอนปลายนั้น ชาวเมืองเพชรบุรีเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในราชสำนักอยุธยาในหลายรัชสมัยด้วยกันดังนี้

ในสมัยสมเด็จพระเชษฐาธิราช โอรสพระเจ้าทรงธรรม ซึ่งขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2171 ทรงครองราชย์อยู่เพียงแปดเดือน เมื่อครองราชย์ได้ 7 วัน พระพันปีศรีศิลป์ผู้เป็นอนุชาไม่พอพระทัยที่ข้าราชการไม่อัญเชิญพระองค์ครองราชย์ จึงหนีมาซ่อนสมผู้คนที่เพชรบุรีหวังจะชิงราชสมบัติ สมเด็จพระเชษฐาธิราชทรงทราบจึงแต่งทัพออกมา และสามารถล้อมจับพระศรีศิลป์ได้และประหารชีวิตที่วัด โลกพระยา ส่วนชาวเมืองเพชรบุรีที่เข้ากับพระศรีศิลป์ทรงให้ไปเป็นตะพุนหญ้าช้าง ซึ่งนับเป็นความกรุณาเนื่องจากโทษทัณฑ์ที่จริงแล้วน่าจะประหารชีวิต ทั้งนี้น่าจะเพราะสมเด็จพระเชษฐาธิราชเข้าใจสถานการณ์ของการผลัดแผ่นดินที่ชาวเมืองต่าง ๆ ย่อมหวั่นไหวเป็นธรรมดาและพระศรีศิลป์ก็เป็นพระราชวงศ์สำคัญชั้นผู้ใหญ่อาจทำให้เกิดความวุ่นวายได้ (มนุ อุดมเวช, 2531)

ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระเจ้าอังวะทรงให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ในพม่ายกทัพมาเอาตัวมอญที่หนีมาพึ่งไทยเนื่องจากกลัวพม่าเกณฑ์เอาตัวไปช่วยอังวะรบกับฮ่อที่ยกมาตี สมเด็จพระนารายณ์ทรงให้เกณฑ์ทัพเมืองทางใต้และตะวันตกมีออกญาโกษาธิบดีขุนเหล็กเป็นทัพหลวง พระยาเพชรบุรีเป็นกองหน้า พระยาราชบุรีเป็นกองหนุน รวมกับทัพที่กลับมาจากสงครามทางเหนือ สามารถตีโอบพม่าชนะศึกครั้งนั้น ได้ช้างม้า ศาสตราวุธ และเชลยข้าคนมาจำนวนมาก (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน) อย่างไรก็ตาม ในช่วงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีหลักฐานระบุว่าชาวเพชรบุรีเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระไตรภูวนาทิตตยวงศ์และเจ้าฟ้าทองในการซ่อนสมผู้คนที่เพื่อก่อกบฏ (พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับพระจักรพรรดิพงษ์ (จาด), 2502) แต่อย่างไรก็ตามหลักฐานต่าง ๆ ในเรื่องนี้ ที่มีอยู่กล่าวถึง

ไม่ตรงกันและกล่าวไปคนละทาง

ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2228 คณะทูตจากฝรั่งเศส นำโดยราชทูต เชอวาลิเยร์ เดอ โชมงต์ (Chevalier de chaumont) เข้าเฝ้าถวายพระราชสาสน์ของ พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศสต่อสมเด็จพระนารายณ์ การส่งทูตเข้ามาถวายพระราชสาสน์ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์สามประการคือ ต้องการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ ต้องการชักจูงให้สมเด็จพระนารายณ์เข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ และส่งเสริมความสัมพันธ์ทางการค้า ซึ่งในการพิธีการต้อนรับ เจ้าเมืองเพชรบุรีและเจ้าเมืองบางกอกได้รับมอบหมายให้จัดเรือยาว และนำข้าราชการมาจัดแถวต้อนรับ และในปลายสมัยสมเด็จพระนารายณ์พบว่าในแผนการยึดสยามของฝรั่งเศสโดยมอบหมายให้ เตฟาซ นายทหารที่คุมกำลังทหารฝรั่งเศสในสยามดำเนินการตามสมควรหากสยามหรือสมเด็จพระนารายณ์รับสั่งใด ๆ ที่เป็นการทำให้ราชการและกองทัพที่ประจำการในสยามเกิดความเสียหาย ทั้งได้กล่าวไว้ว่า “...เมื่อสมเด็จพระนารายณ์สวรรคต และฝรั่งเศสได้สยามไว้แล้ว ก็ให้พลเอกเตฟาซและมาควิสเดรานยีแต่งตั้งให้พลคอนอยู่ในตำแหน่งเดิม แต่หากระยะหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ พลคอนเกิดตายลง ก็ให้เตฟาซไปยึดเมืองเพชรบุรีและยึดป้อมเมืองตลาดขวัญไว้ เพื่อคอยป้องกันลำน้ำมิให้เรือต่างประเทศเข้ามาได้เป็นอันขาด...” (ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล, 2522)

ทั้งนี้เมืองเพชรบุรีมีบทบาทสำหรับกรุงศรีอยุธยาอย่างมากเนื่องจากเป็นเมืองในเส้นทางจากอยุธยาไปยุโรป โดยการค้าจากอยุธยาไปอินเดียและยุโรปจะต้องผ่านทางเมืองเพชรบุรีไปออกทางมะริดเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเสียแต่ผู้ที่แล่นเรือ โคนตรงมาเองเท่านั้น จึงไปเข้าปากน้ำเจ้าพระยาผ่านเมืองบางกอกได้โดยไม่ต้องเข้าทางมะริด ซึ่งไม่น่าจะมีมากนักนอกจากกรณีเป็นทูตหรือเป็นกำลังทหารโดยตรง เช่น นายพลเตฟาซ (มนู อุดมเวช, 2531)

ในช่วงปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์และจะผลัดแผ่นดิน เมืองนครราชสีมาและเมืองนครศรีธรรมราช เกิดการแข็งเมืองเนื่องจากไม่ยอมรับการได้ราชสมบัติของสมเด็จพระเพทราชา และทั้งสองเมืองเป็นเมืองใหญ่เจ้าเมืองทั้งสองเป็นผู้มีความสามารถสูง สมเด็จพระเพทราชาส่งทัพไปปราบปรามทั้งสองเมืองได้ในที่สุด แต่ทั้งนี้ในการศึกครั้งนี้พระยาเพชรบุรีได้รับมอบหมายเป็นเกียกกาย คือกองเสบียงหรือกองพลาธิการ (กรมศึกษาธิการ, 2444) ซึ่งระยะเวลาในการศึกถึงสามปี สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์และความสามารถในการผลิตของชาวเพชรบุรีที่สามารถส่งเสบียงให้แก่กองทัพในการศึกครั้งนี้แม้จะมีระยะเวลายาวนานก็ตาม

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีบทบาทในอาณาจักรอยุธยาอย่างมาก สะท้อนซึ่งความสำคัญในด้านต่าง ๆ ทั้งการเป็นเมืองที่เหมาะสมกับการตั้งรับศึกโดยเฉพาะทางพม่า เป็นเมืองที่มีภูมิประเทศหลากหลายที่เหมาะสมแก่การซ่อนสมุ้คน และมีไพร่พลที่มีความสามารถที่ทั้งส่วนกลางและผู้คิดตั้งตัวเป็นใหญ่ต้องการรวบรวมเข้าคนให้อยู่ได้อำนาจ ในอีกด้านเพชรบุรีเป็นเมืองที่มี

ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ และมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก และเป็นเส้นทางการค้าขายเชื่อมต่อกับต่างประเทศที่สำคัญ ดังนั้นเจ้าเมืองที่มาปกครองเมืองเพชรบุรีต้องได้รับความไว้วางใจอย่างมาก และต้องเป็นผู้มีความสามารถในการควบคุมกำลังพลข้าคนในสังกัดสามารถรวบรวมไพร่พลได้เมื่อมีการศึกและเรียกทัพจากกรุงศรีอยุธยาได้

นอกเหนือจากความสำคัญของเพชรบุรีดังได้กล่าวมาแล้วนั้น จะพบว่าการศึกสงครามในช่วงสมัยปลายอยุธยา เจ้าเมืองเพชรบุรี และไพร่พลชาวเพชรบุรีได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับ การศึกสงครามในแทบทุกครั้งที่มีการศึกกับพม่าเนื่องจากเป็นหัวเมืองทางด้านตะวันตก และในสงครามครั้งเสียดังกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองในรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ พระยาเพชรบุรีต้องเสียชีวิตกลางสนามรบ รวมทั้งไพร่พลที่โดนเกณฑ์ไปรบในสงครามนี้ด้วย

จะเห็นได้ว่าเมืองเพชรบุรี เจ้าเมือง ไพร่พล ประชาชน ในเพชรบุรีมีบทบาทสำคัญ ในการเมืองการปกครองในสมัยอยุธยาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิมา กระทั่งเสียดังกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าในครั้งสุดท้าย

บริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

สภาพสังคมไทยโดยทั่วไปรวมทั้งค่านิยม วัฒนธรรมต่าง ๆ ในยุคปลายอยุธยาและธนบุรี ตลอดจนรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่มีอะไรต่างกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหัวเมืองเช่นเพชรบุรี ความต่อเนื่องของสังคมยังมีอยู่เรื่อยมา การปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ก็ยังอยู่ในรูปแบบเดิม เนื่องจากภาระของรัฐในขณะนั้น โดยเฉพาะกรุงธนบุรีและช่วงรัชกาลแรก ๆ ของรัตนโกสินทร์ มุ่งเน้นไปที่ การศึกเพื่อป้องกันและรักษาดินแดนไว้ จึงมิได้มีเวลาในการวางระบบระเบียบการบริหารราชการ และการปกครอง ตลอดจนจัดระเบียบสังคมใหม่ ดังนั้นสภาพสังคม การเมืองและการปกครอง ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงไม่แตกต่างจากยุคอยุธยา ซึ่งสำหรับเพชรบุรีมีบริบททางสังคม การเมืองการปกครองดังนี้

ในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ให้ความสำคัญเห็นไว้ว่า เมืองรุ่นแรกที่เข้ามารวมเป็นอาณาจักรธนบุรีได้นำจะมีเพียง 11 เมือง ได้แก่ อยุธยา ลพบุรี อ่างทอง ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด นครชัยศรี สมุทรสงคราม และเพชรบุรี (ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 6, 2505-2527) ซึ่งเพชรบุรีเป็นเมืองรุ่นแรกซึ่งยังไม่ได้ปราบปรามหัวเมืองอื่นที่ต่างก็ต้องการตั้งตัวเป็นใหญ่ และในระหว่างการปราบปรามหัวเมืองต่าง ๆ นี้ พบว่าเจ้าเมืองเพชรบุรีได้รับมอบให้มีหน้าที่ในการสงครามปราบปรามอยู่เสมอ (มณู อุดมเวช, 2531)

สงครามที่เจ้าเมืองและไพร่พลชาวเพชรบุรีเข้าร่วมในการปราบปรามหัวเมืองต่างในสมัยธนบุรีได้แก่ การปราบก๊กเมืองนครศรีธรรมราช ในปลายปีชวด พ.ศ.2311-2312 โดยพระเจ้า

กรุงธนบุรีทรงให้เจ้าพระยาจักรีเป็นแม่ทัพ พระยายมราช พระยาศรีพิพัฒน์ และพระยาเพชรบุรีเป็นนายกอง คุมกองทัพ 5,000 คนไปตีนครศรีธรรมราช ซึ่งในการสงครามคราวนี้พระยาศรีพิพัฒน์ และพระยาเพชรบุรี เสียชีวิตในที่รบที่นครศรีธรรมราช และภายหลังพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงยกทัพเรือเข้าไปเสริมและสามารถปราบปรามเจ้าพระยานครศรีธรรมราชได้สำเร็จในที่สุด (พระราชพงสาวดารกรุงสยาม, 2507 อ้างถึงใน มนุ อุคมเวช, 2531)

ในราชการสงครามอีกครั้งที่เจ้าเมืองและไพร่พลชาวเพชรบุรีเข้าร่วมคือ สงครามกับพม่าที่บางแก้ว ราชบุรี ใน พ.ศ. 2317 โดยอะแซหุ่นกี้ ไห้ยกทัพพม่ากำลัง 5,000 คน มาตามพวกมอญที่หนีเข้ามาพึ่งไทย โดยได้ตีทัพของพระยายมราชที่ท่าดินแดง และตามมอญมาถึงปากแพรกหรือกาญจนบุรีและแบ่งกองทัพมาหมายจะปล้นทรัพย์จับเชลยแถบเมืองราชบุรี สมุทรสงครามและเพชรบุรี (ประชุมพงสาวดาร ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 6, 2505-2527) ซึ่งนายกองที่ยันทัพพม่าที่ราชบุรีแตกทัพไม่สามารถยันทัพไว้ได้ หนึ่งในนายกองมีเจ้าเมืองเพชรบุรีรวมอยู่ด้วย พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงให้จับบุตรภรรยาของนายกองเหล่านี้ และคาดโทษให้ไปตีทัพพม่าแก้ตัวในกองทัพของพระยาธิเบศรบดี จึงจะปล่อย มิฉะนั้นจะลงพระราชอาญาตัดศีรษะทิ้งเสีย ทัพไทยไปตั้งค่ายล้อมพม่า พม่าไม่สามารถแหวกวงล้อมออกมาได้ หากก็ประสบกับโศกฏภัยด้วยกล่าวว่า “ถ้าพม่ารบออกมา ได้รับรองมิหุค จะหนีข้ามเข้าไป” ด้วยน้อยใจที่ต้องรบแก้ตัวใหม่ แม้ภรรยาและบุตรจะถูกปล่อยตัวออกมาเพราะล้อมทัพพม่ามิให้ตีเข้ามาได้ ความทราบถึงพระกรรณพระเจ้ากรุงธนบุรีจึงให้มัดมือไพร่พลหลังประจานรอบทัพ แล้วประหารชีวิตเสีย ในคราวนี้คือศึกอะแซหุ่นกี้ที่บางแก้ว ด้วยรู้พลน้อยไม่พอรักษาเมือง พระเจ้าหลานเธอกรมหลวงอนุรักษ์ให้รื้อกำแพงเมืองเดิมตั้งแนวกำแพงใหม่ตอนมุมด้านตะวันตกเฉียงเหนือ ส่วนเสี้ยวของเมืองเดิม ได้รับความดีความชอบจากการรบ ได้เป็นที่กรมขุนอนุรักษ์สงคราม และได้รับมอบหมายรักษาเมืองเพชรบุรี (ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 6 และ เล่ม 40 , 2505-2527)

บทบาทและความสำคัญของเพชรบุรีในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี มิได้น้อยไปกว่าสมัยอยุธยาและธนบุรี ดังนี้ (มนุ อุคมเวช, 2531)

ในด้านการเมืองการปกครองและการศึกสงครามนั้น เพชรบุรีอยู่ในเขตสงครามที่ต้องตั้งรับ เจ้าเมืองเพชรบุรี และไพร่พล ข้าคนเมืองเพชรบุรีจึงมีภาระทางการศึก โดยครั้งสำคัญได้แก่ในคราวสงคราม 9 ทัพ ที่พระเจ้าปดุงทรงเกณฑ์ผู้คนทั้งในเมืองหลวง หัวเมือง และประเทศราชของพม่า ยกทัพมาตีกรุงรัตนโกสินทร์หลังจากที่รัชกาลที่ 1 ทรงปราบดาภิเษกขึ้นเพียง 3 ปีเท่านั้น

ในสงครามคราวนี้ตามแผนของพระเจ้าปดุงกำหนดให้ทัพที่ 2 ของอนอกแผ่คึดหัวนแม่ทัพยกพล 10,000 คนลงมาตั้งที่เมืองทวาย เนทางเข้าทางด่านบ้องตี้ มาตีหัวเมืองไทยฝ่ายตะวันตก

ตั้งแต่เมืองราชบุรี เพชรบุรี ลงไปบรรจบกองทัพที่ชุมพร ซึ่งอยู่ราว พ.ศ. 2328 ที่ทัพพม่าจะเข้าตีเพชรบุรี และจากฝ่ายไทยเมื่อทราบข่าวศึกจึงจัดกองทัพออกเป็ 4 ทัพ ดังนี้ (ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7, 2505-2527)

1. ทัพของกรมพระราชวังหลัง ครั้งเมื่อยังเป็นกรมขุนอนุรักษ์เทเวศร ยกพล 15,000 คน ไปตั้งขัณฑ์ทัพอยู่เมืองนครสวรรค์ป้องกันมิให้พม่าที่ยกทัพจากทางเหนือเข้ากรุงเทพฯ ได้
2. ทัพของกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ยกพล 30,000 คน ไปตั้งที่เมืองกาญจนบุรีเก้าค้อยต่อสู้กับพระเจ้าปดุงที่ยกเข้ามาทางด่านเจดีย์สามองค์
3. ทัพเจ้าพระยาธรรมา (บุญรอด) กับเจ้าพระยาอมราช ยกพล 5,000 คน ไปตั้งอยู่เมืองราชบุรี เพื่อรักษาทางลำเลียงของทัพที่ 2 และคอยต่อสู้กับพม่าที่ยกมาทางใต้หรือทวาย
4. กองทัพหลวง จัดเตรียมไว้ใ้ในกรุงเทพฯ พล 20,000 คนเศษ เป็นกองหนุนในกรณีทีด้านใดมีศึกหนักหนาขึ้น

จากแผนยุทธศาสตร์การศึกของทั้งสองฝ่าย จะเห็นได้ว่าเพชรบุรีอาจถูกทอดทิ้งให้ทัพของนอกแผ่คิดหวนโจมตีได้อย่างสะดวกถ้าทัพที่ 3 ของไทยยันทัพนอกแผ่คิดหวนไว้ไม่อยู่ และมีโอกาสเป็นไปได้เพราะทัพไทยของเจ้าพระยาธรรมา (บุญรอด) กับเจ้าพระยาอมราช มีกำลังเพียง 5,000 คน หากอีกฝ่ายมีถึง 10,000 คน และขณะนั้นเจ้าเมืองเพชรบุรีก็ต้องไปอยู่ในกองทัพที่ 2 ที่ไปตั้งรับพม่าที่เมืองกาญจนบุรี ซึ่งกรมพระราชวังบวรคุมทัพอยู่ โดยมียุทธวิธีหนึ่งคือให้กำลังส่วนหนึ่งไปชุมนุมสกัดคอยตีชิงเสบียงอาหารของฝ่ายพม่าที่ส่งมาเลี้ยงกองทัพหน้า ในชั้นแรกทรงให้พระยาสิทธิราชเดโชชัย พระยาทั้ยน้ำ และพระยาเพชรบุรี คุมกำลังไปชุมนุมสกัดเสบียงดังกล่าว แต่เนื่องจากพระยาทั้งสามเกียจคร้านอ่อนแอ จึงทรงให้ประหารชีวิตเสีย และให้พระองค์เจ้าขุนเณรไปทำการนี้แทน (ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7, 2505-2527)

ส่วนทางเมืองเพชรบุรีในการศึกสงครามเก้าทัพครั้งนี้ สามารถรอดมาจากการภัยสงครามได้เนื่องจากทัพของนอกแผ่คิดหวนซึ่งเดินทัพมาทางด่านบ้องตี้ ซึ่งทุรกันดาร มาไม่ทันทัพพม่าที่มารบอยู่ที่ลาดหญ้า ทัพไทยซึ่งมีกำลังน้อยกว่ามากน่าจะเพลี่ยงพล้ำ หากทัพของกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทที่ชนะที่ลาดหญ้า แล้วทรงให้พระยาฉลาโหมราชเสนาและพระยาจำแสนยกกรมทัพกลับมาทางบก และได้ทราบข่าวพม่าตั้งค่ายอยู่นอกเขางู จึงยกตีเข้าค่ายพม่าได้รับพุ่งกันถึงตะลุมบอน พม่าแตกหนีทั้งกองหน้าและกองหลวง ทัพหลังของทัพนอกแผ่คิดหวนก็เลยพลอยถูกปะทะแตกไปด้วย ทำให้เมืองเพชรบุรีรอดจากสงครามมาได้เนื่องจากพม่าประมาณการณ์เวลาผิดพลาดไป (ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7, 2505-2527)

ในช่วงรัชกาลที่ 1 ไทยได้ยกกองทัพไปตีพม่าครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ.2336 โดยมุ่งจะตีหัวเมืองมอญของพม่าขึ้นไปจนถึงเกาะตะมะ และร่างกึ่งก่อนเป็นสำคัญหากว่าโอกาสอำนวยจะไปถึง

อมรปุระ ราชธานีของพม่าซึ่งอยู่เหนือขึ้นไปอีก โดยจัดทัพไปทั้งทางบกและทางเรือ ทัพเรือนำโดย กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เกณฑ์คนหัวเมืองฝ่ายตะวันตกตั้งแต่ไทรบุรีถึงชุมพรเข้าใน กองทัพ และอำนวยการต่อเรือส่วนที่พบกมี้เจ้าพระยารัตนาพิพิธ สมุหนายกและเจ้าพระยามหาเสนาสมุหพระกลาโหม ยกทัพไปสองทัพ มีไพร่พลทัพละ 10,000 คน โดยยกไปสมทบที่ทวาย และมีกองทัพของพระยาเพชรบุรีและพระยากาญจนบุรีอีก 10,000 คนไปสมทบด้วย ทั้งมีทัพหลวง โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจอมทัพยกทัพหลวงเดินทางไปจากกรุงเทพฯ (มनु อุดมเวช, 2531)

ในการศึกครั้งนี้พระยาเพชรบุรี ได้ฝึกฝมือความสามารถในการรบไว้อย่างมาก เนื่องจากพม่าไม่สามารถตีค่ายที่พระยาเพชรบุรีรักษาไว้ได้ ต้องถอยทัพกลับไป และมาตีค่ายแตกในเวลาต่อมา หากพระยาเพชรบุรีก็สามารถตีเอาค่ายคืนมาได้ อย่างไรก็ตามสงครามในครั้งนี้ทัพไทยต้องถอยกลับมา ไม่สามารถไปตีเอาเมืองพม่าได้ตามแผนการที่กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น (มनु อุดมเวช, 2531)

ในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมืองเพชรบุรีและไพร่พลชาวเพชรบุรีต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับศึกสงครามอีกในปลาย พ.ศ. 2352 ซึ่งสิ้นรัชกาลที่ 1 ไปได้เพียง 1 เดือน ด้วยอะเต็งหวุ่นแม่ทัพพม่า ได้ยกมาตีหัวเมืองไทยทางปีกษ์ใต้และทางทะเลด้านตะวันตก ทั้งทัพเรือและทัพบก สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงให้จัดทัพทั้งทัพเรือและทัพบกไปสู้ศึกครั้งนี้ (ม.ร.ว. แสงโสมเกษมศรี และ วิมล พงษ์พิพัฒน์, 2523) โดยให้พระยาจำแสนยกกรยกทัพบกไปก่อนทัพหนึ่ง แล้วให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีกับเจ้าพระยาพลเทพไปรวบรวมคนจัดเป็นกองทัพที่เมืองเพชรบุรีอีกทัพหนึ่งเพื่อคอยต่อสู้กับพม่าที่ด่านสิงขร และมีทัพหลวงของพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ เมื่อทางกรุงเทพฯ แน่ใจว่าพม่ายกทัพเข้ามาทางใต้ทางเดียวก็โปรดให้ กรมพระราชวังบวรฯ ยกไปทางใต้ แต่ด้วยเป็นฤดูมรสุม จึงเสด็จทางชลมารคได้แก่เพชรบุรี แล้วจึงเสด็จขึ้นบกยกตามทัพพระยาจำแสนยกกลงไปทางเมืองชุมพร (ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7, 2505-2527) ซึ่งจะเห็นได้ว่าศึกในครั้งนี้ไพร่พลชาวเพชรบุรีต้องถูกเกณฑ์จัดตั้งเป็นกองทัพอีกครั้งเพื่อเตรียมสู้กับพม่าซึ่งคิดว่าจะเข้ามาด่านสิงขร โดยแม่ทัพคือเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีและเจ้าพระยาพลเทพส่งมาจากกรุงเทพฯ และชาวเมืองเพชรบุรีได้มีโอกาสเห็นทัพหลวงของพระราชวังบวรมหาเสนาอนุรักษ์ซึ่งมีกำลังถึง 20,000 คน เปลี่ยนเส้นทางจากทางเรือมาเป็นทางบก (มनु อุดมเวช, 2531)

ในการทำคราวนี้ ชาวเพชรบุรีได้รับความเดือดร้อนจากกองทหารบางส่วนที่ตั้งทัพอยู่เพชรบุรีด้วย จากรายงานของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีกล่าวไว้ว่า ทหารเหล่านี้มีความประพฤติไม่ดี กักเรือบรรทุกข้าว น้ำตาลของประชาชน เก็บค่าผ่านทาง แม้แต่สินค้าประเภทเขาวัวกับไม้ไผ่ก็มีได้ละเว้น เป็นที่อับอายแก่ชาวเมืองเพชรบุรี ทหารที่เมืองเพชรบุรีต่างคนต่างทำ

ต่างคนต่างคิด มิได้สามัคคีกัน (พระราชพงสาวดารกรุงรัตน โกสินทร์ รัชกาลที่ 2, 2526)

พ.ศ. 2363 ในแผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า ฯ เพชรบุรีอยู่ในภาวะสถานการณ์ใกล้ สงครามอีกครั้งคือพระเจ้าจักษ์กายเมงพระราชนัดดาของพระเจ้าปดุงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระเจ้าปดุง มีพระประสงค์ที่จะแสดงแสนยานุภาพให้ไพร่พลยำเกรงในความเข้มแข็งในการศึกเหมือนพระ อัยกา จึงติดต่อกับเจ้าพระยาไทรบุรีประแวร์น ซึ่งกำลังขัดเคืองไทยจะเข้าตีไทยด้วย ทางฝ่ายไทยได้ ข่าวทัพพม่าจะยกทัพมาตีจึงจัดทัพใหญ่ 4 ทัพ โดยทัพแรกตั้งรักษาที่เมืองกาญจนบุรี ทัพที่สอง ทรงให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นศักดิ์พลเสพย์ มาตั้งรักษาเมืองเพชรบุรี คอยสกัดพม่าที่จะเข้ามา จากด่านสิงขร ทัพที่สาม ไปรักษาเมืองถลาง และทัพที่สี่ ไปรักษาหัวเมืองปักษ์ใต้โดยพระยานคร (น้อย) ทัพทั้งสี่ตั้งรับจนถึงฤดูฝนมีมะเส็ง พ.ศ. 2364 พันวิสัยที่ข้าศึกจะเดินทัพมาจึงโปรดให้ ถอนทัพกลับ (ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 7, 2505-2527) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชาวเพชรบุรีต้องรับรองทัพที่มากพักพิงตลอดฤดูหนาว ปลายปี พ.ศ. 2363 จนถึงเข้าฤดูฝน พ.ศ. 2364 เป็นเวลาหลายเดือน ซึ่งต้องส่งเสียบียงอาหารและอำนวยความสะดวกเรื่องอื่นอีกด้วย อันถือเป็น ภาระที่หนักพอควร (มनु อุคมเวช, 2531 , หน้า 81)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ซึ่งครองราชย์เมื่อ พ.ศ. 2367 ได้ทรงสถาปนากรมหมื่นศักดิ์พลเสพย์ พระปิตุลา ซึ่งเป็นเพียงพระองค์เจ้าขึ้นเป็นกรมพระราชวัง บวรสถานมงคล ซึ่งแต่เดิมโบราณราชประเพณีมักสถาปนาพระราชโอรสหรือพระอนุชาเท่านั้น รัชกาลที่ 3 กับกรมหมื่นศักดิ์พลเสพย์ใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก

ซึ่งในรัชกาลที่ 3 ปัญหาเรื่องการศึกษาสงครามมีน้อยมาก หากก็ยังมีภาระในการปราบปราม หัวเมืองมลายูโดยเฉพาะเจ้าเมืองไทรบุรี และเมืองใกล้เคียงที่กระด้างกระเดื่องซึ่งในการนี้ผู้นำทาง เมืองเพชรบุรีและชาวเมืองเพชรบุรีต้องรับภาระ โดยทางกรุงเทพฯ มอบหมายให้พระยาศรีสุรินทร ฤาชัย เจ้าเมืองเพชรบุรี เป็นแม่ทัพยกทัพไปปราบปราม โดยกองทัพมีกำลังทหารประมาณ 3,000 คน มีชาวเพชรบุรี 900 คน ทัพนี้จะไปรวมกับทัพเมืองนครศรีธรรมราชและเมืองสงขลา รวมรีพล 10,000 คนเศษ กองทัพที่ยกไปนั้นเป็นทัพเรือ โดยเกณฑ์เรือจากเมืองเพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร เขมร เฉพาะกำลังของเพชรบุรีนั้นรายงานของหลวงเมือง ปลัดเมืองเพชรบุรีระบุว่าเป็นเรือทั้งสิ้น 9 ลำ ทหาร 599 คน ปืนหน้าเรือ ท้ายเรือ แคมเรือ และปืนหลังรวม 48 กระบอก ปืนคาบศิลา 270 กระบอก ดินปืน 10 หาบ เมื่อยกทัพไปถึงหัวเมืองปักษ์ใต้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเพชรบุรีตั้งทัพอยู่เมืองสาขบุรี เพื่อจะได้ดูแลหัวเมืองมลายูซึ่งเจ้าเมือง ได้แข็งเมือง โดยตั้งเตรียมต่อสู้ (มनु อุคมเวช, 2531)

ทางด้านหัวเมืองทางใต้นี้ เจ้าเมืองกลันตันเมื่อทราบข่าวพระยาศรีสุรินทรฤาชัย เจ้าเมือง เพชรบุรีตั้งค่ายอยู่สาขบุรีก็ให้คนมาแจ้งว่าจะเรือค่ายของทางกลันตันลง แต่แล้วมิได้เรือ หากส่ง

หนังสือมาถึงพระยาศรีสุรินทรฤๅษจะขออ่อนน้อมต่อไทย เมื่อพระยาศรีสุรินทรฤๅษ ตอบตกลงไป พระยาลันตันก็มอบทองคำแก่พระยาศรีสุรินทรฤๅษ ส่วนค่ายกลันตันนั้น ต่อมาพระยาสุรินทรฤๅษได้เรือเผาทำลายลง (หลวงอุดมสมบัติ, 2505)

จะเห็นได้ว่าเมืองเพชรบุรีและผู้นำเมืองเพชรบุรี ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับในฐานะฐานอำนาจให้แก่ราชสำนัก ซึ่งเป็นผู้ปกครองส่วนกลางมาอย่างต่อเนื่อง โดยตลอดตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

ครั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเถลิงถวัลยราชสมบัติใน พ.ศ. 2394 มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจในหมู่ขุนนางส่วนกลาง ซึ่งเป็นส่วนที่ควรพิจารณา และที่สำคัญสำหรับการวิจัยในครั้งนี้คือ มีความเกี่ยวข้องกับเมืองเพชรบุรีอย่างมาก (มนู อุดมเวช, 2531) คือ หลังจากที่สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ถึงแก่พิราลัยแล้ว บทบาทของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นบุตรชายก็โดดเด่นและมีอำนาจยิ่งกว่าขุนนางใด ๆ ทั้งปวง ได้รับหน้าที่เป็นสมุหพระกลาโหมมีขอบเขตอำนาจหน้าที่กว้างขวางมาก ซึ่งนอกเหนือจากหน้าที่ด้านการทหาร การรักษาพระนคร และการป้องกันพระราชอาณาเขตแล้ว การแบ่งส่วนราชการ สมุหพระกลาโหมยังมีหน้าที่รับผิดชอบการปกครองเขตพื้นที่หัวเมืองภาคใต้ ตั้งแต่กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี นครศรีธรรมราช ลงไปถึงหัวเมืองประเทศราชในแถบมลายู รวมทั้งหัวเมืองชายทะเลตะวันตก อันได้แก่ ระนอง ภูเก็ต ตะกั่วป่า อำนาจหน้าที่นี้ทั้งทางด้านปกครอง ด้านการคุมกำลังคน การชำระคดีความ การเก็บภาษี และช่วย (วิลาสวงศ์ พงศบุตร, 2525)

เพื่อให้เห็นถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองเพชรบุรีที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกเหนือจากบริบท ประวัติศาสตร์ความเป็นมาทางการเมืองการปกครอง และศิลปวัฒนธรรมแล้ว ในด้านระบบสังคมและเศรษฐกิจยังถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนและก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทั้งทางด้านการสะสมทุน โครงสร้างอำนาจรัฐและอุดมการณ์ที่จะมีผลต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่โครงสร้างอำนาจของรัฐนำระบบกึ่งเมืองเข้ามาใช้ในสังคมไทย ผสานกับอุดมการณ์วัฒนธรรม ค่านิยมในท้องถิ่นนั้นทำให้ระบบกึ่งเมืองที่ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยาเพื่อควบคุมสังคม และเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจที่สำคัญของอำนาจรัฐมีผลต่อระบบสังคม เศรษฐกิจและการเมืองทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น ในงานวิจัยนี้จะแสดงให้เห็นถึงบทบาทของระบบกึ่งเมืองต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรี

บริบททางด้านเศรษฐกิจการเมืองของเมืองเพชรบุรีก่อน พ.ศ. 2398

รัฐไทยในช่วงสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์อยู่ภายใต้ระบบการปกครองและฐานทางเศรษฐกิจในระบบกึ่งเมือง โดยบทบาทอำนาจท้องถิ่นจะอยู่ที่ชนชั้นปกครอง ภายใต้ระบบราชาธิปไตย อันได้แก่พระมหากษัตริย์และขุนนางในระบบศักดินาและไพร่ เศรษฐกิจขึ้นอยู่กับควบคุม

แรงงานในระบบไพร่ ทั้งการเกณฑ์แรงงานเพื่อมาใช้ในกิจการของรัฐ ของส่วนตัวขุนนาง และการเกณฑ์ช่วยเพื่อส่งแก่ราชสำนักและส่งเป็นสินค้าส่งออก ขุนนางมีบทบาทมากทั้งในส่วนกลางและขุนนางในหัวเมือง ในท้องถิ่นโดยเฉพาะเจ้าเมืองจะคุมอำนาจอย่างมาก รายได้ของรัฐและขุนนางมาจากการควบคุมแรงงานไพร่อย่างเข้มข้นซึ่งมีผลต่อการสะสมทุนของขุนนาง แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป สังคมใหม่ในยุคถัดมาในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เศรษฐกิจเงินตราเริ่มขยายตัวขึ้นเป็นเส้นขนานกับสังคมแบบเก่า (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558) โดยมีแรงงานและผู้ประกอบการเป็นชาวจีนอพยพ เริ่มเกิดขบวนการที่ผลิตเพื่อขาย และขุนนางบางส่วนก็เข้ามาอยู่ในระบบตลาดซึ่งเริ่มขยายตัว สังคมเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโดยราชสำนักตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ มีการลดหย่อนการเข้าเกณฑ์แรงงานของไพร่ให้จำนวนเดือนลดลงมาโดยตลอด และในช่วงต้นทศวรรษ 2390 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เริ่มเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ในราชสำนักให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น ส่วนระบบไพร่ก็มีการสำรวจให้รัดกุม และยกเลิกกฎเกณฑ์สังคม เช่น การยกเลิกสิทธิของสามเณรในการขายภรรยาหรือลูก

ในด้านเศรษฐกิจนั้นการค้าผูกขาดโดยราชสำนักยังคงมีบทบาทในช่วง 2 รัชกาลแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยเปลี่ยนจากการค้าผูกขาดมาเป็นระบบเจ้าภาษีนายอากร แต่ยังคงปฏิเสธการค้าเสรีกับชาติตะวันตก และยังมีสงครามอยู่บ้างจึงยังคงพึ่งการเกณฑ์แรงงานในการสงครามอยู่ (คริส เบเคอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2558)

อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษ 2390 ประเทศไทยก็มีอาจปฏิเสธระบบการค้าแบบเงินตราได้ และสถานการณ์ทำให้ต้องทำสนธิสัญญาบาวริง การเริ่มเปิดประเทศทำให้ชนชั้นนำต้องปรับตัว กลุ่มอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีเริ่มเปลี่ยนไป ซึ่งมาจากการมีวิสัยทัศน์ของขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาคที่เล็งเห็นถึงผลประโยชน์ที่มหาศาลอันเกิดจากทรัพยากรท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรี เศรษฐกิจการเมืองในเมืองเพชรบุรีตั้งแต่สมัยอยุธยากระทั่งถึง พ.ศ. 2398 ภายใต้ระบบกินเมืองมีพลวัตดังนี้ เพชรบุรีนอกจากเป็นเมืองหน้าด่านด้านตะวันตกและประตูสู่หัวเมืองภาคใต้แล้ว ยังเป็นเมืองผ่านตามเส้นทางค้าขายกับต่างชาติจากอยุธยาผ่านเมืองเพชรบุรี-ชะอำ-ปราณบุรี-กุยบุรี แล้วข้ามเขาตะนาวศรีสู่เมืองท่ามะริดเพื่อลงเรือเดินทางไปทางตะวันตก (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535 และ มนู อุคมเวช, 2531) แม้ในภายหลังสมัยกรุงศรีอยุธยา ความสำคัญของการเป็นเมืองผ่านได้ลดน้อย แต่ยังคงความสำคัญด้านยุทธศาสตร์ในฐานะเมืองหน้าด่านไว้ด้วยการเป็นหัวเมืองต้นทางในการดูแลหัวเมืองภาคใต้ของส่วนกลางจากกรุงเทพฯ

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาในรายละเอียดทั้งทางด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมจะพบว่าระบบบริหารราชการแผ่นดินของรัฐ ตลอดจนการจัดระเบียบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งมีการปรับปรุงครั้งสำคัญในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยการแยกการทหารและ

พลเรือนออกจากกัน ทรงตั้งตำแหน่งเสนาบดีอาทธารเป็นกลาโหม พลเรือนเป็นสมุหนายก โดยงานจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา เป็นงานฝ่ายพลเรือน มีสมุหนายกเป็นผู้รับผิดชอบเหนือจตุสดมภ์อีกชั้นหนึ่ง เทียบได้กับอัครมหาเสนาบดี ส่วนงานที่เกี่ยวกับการทหารหรือการป้องกันประเทศ เช่น กรมม้า กรมช้าง และกรมทหารราบ สมุหกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบ และสร้างระบบศักดินาและไพร่ขึ้นมาเพื่อจัดระเบียบทางสังคม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

การจัดระเบียบการปกครองราชธานีและหัวเมืองในรัชสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี้ เป็นหลักในการปกครองประเทศสืบต่อมาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งได้ทรงแบ่งหัวเมืองออกเป็น 2 ภาค คือ หัวเมืองทางภาคเหนือมอบให้สมุหนายก ว่าการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ส่วนหัวเมืองทางภาคใต้มอบให้สมุหกลาโหมดูแลทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนเช่นกัน เว้นแต่หัวเมืองที่อยู่ตามปากอ่าวมอบให้อยู่ในหน้าที่ของกรมคลัง เพราะเกี่ยวกับการค้าขายต่างประเทศ

วิธีจัดการปกครองส่วนภูมิภาคปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ใช้กันต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ. 2310-2325) และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2325 จนถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โดยไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงในส่วนที่สำคัญแต่อย่างใด เว้นแต่ในปี พ.ศ. 2417 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ทรงแบ่งหัวเมืองให้เป็น 3 ประเภท คือ หัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นกลาง และหัวเมืองชั้นนอก ตามระยะทางใกล้ไกลจากกรุงเทพฯ หัวเมืองแต่ละประเภทในแต่ละภาคยังคงอยู่ในความควบคุมดูแลของสมุหนายก สมุหกลาโหม และเสนาบดีคลังเช่นเดิม

ในส่วนของการปกครองในระบบศักดินาและไพร่ ซึ่งมีผลต่อโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจมาก จะพบว่าในสังคมไทยส่วนใหญ่โดยทั่วไป ราษฎรหรือชาวบ้านจะมีฐานะเป็นไพร่ต้องขึ้นทะเบียนสังกัดมูลนาย มิฉะนั้นจะไม่ได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายจากรัฐ (อคิน รพีพัฒน์, 2527) ซึ่งความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ทำให้การปกครองคนในท้องถิ่นโดยทั่วไปเป็นการปกครองโดยผ่านมูลนายมากกว่าการปกครองตามภูมิลำเนาที่อยู่อาศัย ดังนั้นจะพบว่า การเก็บภาษี ส่วย และอากรต่าง ๆ รัฐจะมีได้ติดต่อกับชาวบ้านและราษฎรโดยตรง โดยทั่วไปเป็นการติดต่อกันระหว่างมูลนายในท้องถิ่นซึ่งเป็นชนชั้นผู้ปกครองในท้องถิ่นติดต่อกับราษฎรเองทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้ มูลนายซึ่งเป็นผู้ปกครองในท้องถิ่นจึงสำคัญมาก (คมเนตร ญาณโสภณ, 2534)

ดังนั้นในสภาพการณ์ที่รัฐส่วนกลางไม่ได้เข้าควบคุมและรวมอำนาจอย่างเด็ดขาด จึงทำให้ผู้ปกครองในหัวเมืองต่าง ๆ รวมทั้งเพชรบุรีด้วย อันได้แก่เจ้าเมือง กรมการเมืองในท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมคน ซึ่งจะเห็นได้จากตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้วในการเกณฑ์แรงงานเพื่อรบบตามการเกณฑ์ทัพจากเมืองหลวงตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และทัพในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์

นอกจากการเกณฑ์แรงงานเพื่อไปทัพแล้ว การเกณฑ์แรงงานช่วยเพื่อส่งให้รัฐส่วนกลาง ก็เป็นบทบาทของขุนนางในท้องถิ่น ซึ่งเจ้าเมือง กรมการเมืองจะทำตามคำสั่งความต้องการตาม อำนาจรัฐส่วนกลาง ว่าต้องการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปทำงานประเภทใด เช่น ทำงานก่อสร้าง โยธา หาบหามสิ่งของ ไปสงคราม และในกรณีที่มีไพร่ช่วยสังกัดอยู่ ซึ่งจะพบว่าเมืองเพชรบุรี ช่วยสำคัญคือ ข้าว เกลือ และน้ำตาล ขุนนางในท้องถิ่นเหล่านี้ก็จะรวบรวมช่วย สิ่งของให้รัฐ ตามที่กำหนด ทั้งชนิดของช่วยและอัตราจำนวนช่วยที่ต้องส่ง ดังตัวอย่างปรากฏในใบบอกของ เจ้าเมืองเพชรบุรี พ.ศ. 2420 ซึ่งมีใจความว่าได้เกณฑ์ไพร่ตักน้ำตามคำสั่งของส่วนกลาง (กมเนตร ญาณโสภณ, 2534) ดังนี้

“ด้วยมีตราคชสิทธิ์ โปรดเกล้าฯ ออกไปแต่ก่อน ใจความว่า ให้ข้าพระพุทธเจ้าแต่ง กรมการเมืองกับ คุมไพร่ไปตักน้ำหน้าวัดไช (วัดท่าไชยศิริ) ส่งเข้ามาเป็นน้ำสง (สง) น้ำเสวย เดือน ละสองครั้ง ๆ ละ ยี่สิบคุ่มเสมอ จงทุกเดือนนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ทราบในท้องตรา ซึ่งโปรดออกไป ทุกประการแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้แต่งให้ขุนละครประการกุมไพร่ไปตักน้ำหน้าวัดถ้าไชยี่สิบคุ่ม ได้เอาผ้าขาวหุ้มปากคุ่ม ประทับตรารูปกระต่ายประจำครั้ง มอบให้ขุนละครประการกุมมาส่ง ด้วยแล้ว” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, “ใบบอกเมืองเพชรบุรี”, กันยายน ร.ศ. 91-มีนาคม ร.ศ.104 อ้างถึงใน กมเนตร ญาณโสภณ, 2534)

สำหรับการเก็บช่วยจากราษฎรในหัวเมืองนั้น ขุนนางท้องถิ่นก็ไม่สามารถดูแลควบคุมไพร่ ได้ทั้งหมด ไพร่ช่วยในแต่ละเมืองมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นเจ้าเมือง กรมการเมืองจึงมักแบ่งไพร่ ช่วยออกเป็นหมวดเป็นกอง และแต่ละหมวดแต่ละกองจะมีนายหมวดนายกองเป็นหัวหน้าควบคุม ไพร่ทำหน้าที่เรียกเก็บช่วยจากตัวไพร่นำส่งเจ้าเมืองอีกต่อหนึ่ง จากนั้นเจ้าเมืองจึงจะมอบหมายให้ กรมการเมืองคนใดคนหนึ่งหรือนายหมวดนายกองเป็นผู้นำส่งช่วยมาส่งรัฐส่วนกลางที่กรุงเทพฯ (บุญรอด แก้วกัญญา, 2518) ในกรณีที่เป็นหัวเมืองชั้นนอก เมืองเล็ก ๆ ที่ต้องขึ้นกับหัวเมืองใหญ่ เช่นเมืองเอก เมืองโท ต้องนำช่วยส่งมายังหัวเมืองใหญ่ เพื่อให้หัวเมืองใหญ่ส่งไปส่วนกลาง อีกทอดหนึ่ง

ซึ่งจากรูปแบบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าจะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างรัฐ ส่วนกลางและราษฎรในท้องถิ่นชนบท การเกณฑ์แรงงานหรือส่งช่วยต่อรัฐถือเป็นภารกิจที่ต้อง ปฏิบัติเท่านั้น โดยเป็นไปตามอำนาจรัฐส่วนกลางซึ่งสร้างอุดมการณ์การครองอำนาจและมีขุนนาง เป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจรัฐมาควบคุมราษฎรในท้องถิ่นให้ผลิตเพื่อรัฐอีกทีหนึ่ง (กมเนตร ญาณโสภณ, 2534) เช่นนั้นอาจกล่าวได้ว่าภาษีอากรที่มีการเก็บจากราษฎร ถือเป็นความสัมพันธ์ที่ ราษฎรต้องปฏิบัติตามบัญชาของรัฐส่วนกลาง ซึ่งขุนนางท้องถิ่นเป็นผู้เก็บแล้วนำส่งมาที่กรุงเทพฯ โดยภาษีแบบหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ ภาษีก่านา ซึ่งเดิมที่ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์นั้น

รัฐจะเรียกเก็บโดยแบ่งจากผลผลิตข้าวเปลือกที่ชาวนาทำได้เรียกว่า “ค่าหางข้าว” โดยกำหนดไร่ละ 2 ถังต่อปีและให้ชาวนาขนไปส่งที่ยุ้งฉางหลวงโดยนายหมวดนายกองควบคุมไป ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง แต่ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ยกเลิกการเก็บเป็นข้าวเปลือก เปลี่ยนมาเป็นเงินตราแทนเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐบาลขณะนั้นที่มีความต้องการเงินตราเพิ่มขึ้น และเป็นการลดความลำบากในการขนข้าวไปส่งฉางหลวงด้วย อัตราค่านาที่กำหนดใหม่คือ ไร่ละ 1 สลึง 1 เฟื้อง (สมชาย หลั่งหมอยา, 2520) ทั้งประเภทนาคูโคและนาปางลอย ต่อมารัชกาลที่ 4 มีชาวนาร้องเรียนว่าทำนาไม่ได้ผล ต้องเสียค่านาในอัตราสูงไม่ว่าปีนี้จะได้ผลผลิตหรือไม่ก็ตาม จึงโปรดเกล้าฯ ให้ลดอัตราเก็บนาคูโคลงเหลือไร่ละ 1 สลึง (กรมเนตร ญาณโสภณ, 2534)

จะเห็นได้ว่าการสร้างพันธะของรัฐให้แก่ราษฎรต้องปฏิบัติตามเป็นภาระที่หนักอึ้งยิ่ง ทั้งนี้ในภาวะเศรษฐกิจที่ชาวนาต้องช่วยเหลือตัวเองในด้านการผลิต โดยที่รัฐไม่ได้อุดหนุน ส่งเสริมแต่ประการใดเลยทั้งในเรื่องของวิธีการ เทคโนโลยี และเครื่องมือในการผลิต ซึ่งระบบการผลิตดังกล่าวเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น เนื่องจากรัฐในสมัยนั้นมีอุดมการณ์ในเรื่องของหน้าที่ของราษฎร โดยรัฐเพียงแต่ปกป้องคุ้มครองรักษาความสงบเรียบร้อยโดยยึดหลักการปกครองโดยธรรมของกษัตริย์

ดังนั้นต่อมาจึงเกิดปัญหาความเสื่อมของระบบไพร่ อันเป็นระบบที่ทำให้ราษฎรรับภาระอย่างหนัก ปัญหาเริ่มปรากฏรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ช่วงต้นรัตนโกสินทร์แล้ว ดังปรากฏว่า (ปิยฉัตร ปิตะวรรณ, 2526) ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 มีไพร่จำนวนมากหลีกเลี่ยงระบบการเกณฑ์แรงงานโดยหนีไปซ่อนตัวในป่าในดง (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2505) และมีอีกหลายกรณีที่ไพร่อาศัยความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์กับมูลนาย หลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงาน หรือการถูกจดทะเบียนขึ้นบัญชีเป็นไพร่หลวง โดยการติดสินบนมูลนาย โดยให้ช่วยหาคนอื่นไปรับราชการเป็นไพร่หลวงแทนตน (อคิน รพีพัฒน์, 2527) นอกเหนือจากนี้ ปัญหาความเสื่อมของระบบไพร่ยังปรากฏในรูปแบบอื่นอยู่อย่างสม่ำเสมอมาโดยตลอด เช่น บางรายอาจหนีบวช บางรายขายตัวลงไปเป็นทาส ส่วนในการเก็บผลประโยชน์เป็นเงินช่วยเหลือหรือเงินราชการนั้นก็พบอยู่เสมอว่าในเมืองต่าง ๆ นั้น มีการค้างเงินช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก

ซึ่งปัญหาการค้างเงินช่วยเหลือ พบว่าส่วนใหญ่จะตกค้างอยู่กับมูลนายมากกว่าที่จะค้างที่ตัวราษฎรที่เป็นไพร่ (ปิยฉัตร ปิตะวรรณ, 2526) ซึ่งลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจรัฐส่วนกลางที่ดูเหมือนจะลงไปควบคุมในท้องถิ่น พื้นที่ในหมู่บ้านและตำบลได้อย่างครอบคลุม แต่อันที่จริงแล้วการแผ่ขยายของอำนาจรัฐส่วนกลางมิได้เข้าถึงชนบทและสามารถควบคุมราษฎรได้อย่างแท้จริง และผลประโยชน์ส่วนใหญ่จะตกอยู่กับมูลนายที่อยู่ในหัวเมืองมากกว่า อันแสดงให้เห็นได้จากบัญชีเงินช่วยเหลือค้างดังกล่าว เช่นในกรณีของหลวงจำเริญหิมเวศ ที่บัญชีเงินช่วยเหลือของ

ปีก่อนยังคงปรากฏอยู่ต่อมาจนถึงการเรียกเก็บเงินช่วยค้ำชำระใหม่ (คมนตรี ญาณ โสภณ, 2531)

การค้ำชำระเงินช่วยดังกล่าวนี้ ชี้ให้เห็นได้ว่ารัฐไม่ได้มีอำนาจบังคับให้เป็นไปตามข้อกำหนดของรัฐส่วนกลาง แม้จะเป็นระดับเมืองซึ่งเป็นขุนนางที่ส่วนกลางแต่งตั้ง ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เมื่อทรงมีพระบรมราชโองการแก้ไขการปกครองแผ่นดินใน ร.ศ. 112 ว่า “...แลเงินช่วยหรือเงินค่าราชการในตัวเลขหัวเมืองนั้นเล่า สัตติก็ไม่รู้เห็น เป็นผู้รับส่งด้วยถึงโดยว่าจะให้ลงบัญชีเลขหัวเมืองไว้ก็เป็นแต่รู้บัญชีเท่านั้น ไม่สามารถจะรู้ได้ว่าเมืองใดได้ส่งเงินหรือยังไม่ได้ส่ง และไม่มีอำนาจตัดเดือนด้วย” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, “พระราชดำรัสเรื่องแก้ไขการปกครองแผ่นดิน”, ร.ศ.112 อ้างถึงใน คมนตรี ญาณ โสภณ, 2531)

ในส่วนของการเก็บอากรค่านา จะพบว่ารัฐส่วนกลางก็ไม่สามารถจัดเก็บได้ทั่วถึงทั้งราชอาณาจักร พบว่าในหลายท้องที่ ในแต่ละบริบทของท้องถิ่นมีข้อจำกัดแตกต่างกันไป (คมนตรี ญาณ โสภณ, 2534) เช่น ในท้องที่เมืองภูมิซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเมืองพิจิตร ราษฎรเมืองภูมิไม่เคยเสียอากรค่านามาเลย เนื่องจากมีเรื่องเล่ากันมาว่าเป็นท้องที่ที่มีฤาษีพำนักกันมาแต่โบราณ และได้ประสาทพรไว้ให้เป็นท้องที่ที่ทำนาได้ผลดี ดังนั้นจึงยกค่านาเป็นเครื่องบูชาแก่พระฤาษี และเรื่องเล่าที่ว่า เจ้าเมือง กรมการเมือง และราษฎรในเมืองภูมินับถือเทพารักษ์ ถ้ามีผู้มาเก็บค่านา เทพารักษ์นั้นจะบันดาลให้ผู้ที่เก็บค่านาและอากรภาคหลวงมีอันเป็นไป หรือเป็นอันตรายได้ (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ไบบอกเมืองพิจิตร, ร.ศ.108) ดังนั้นเมื่อภายหลังได้มีการจัดระเบียบบริหารราชการในระบบมณฑลเทศาภิบาลแล้วก็ตาม การติดตามอากรเหล่านี้ก็ยังไม่สามารถทำได้เต็มตามประสิทธิภาพ

ดังกล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า แม้รัฐส่วนกลางจะส่งขุนนางลงมาควบคุมในส่วนของหัวเมืองต่างๆ ก็ตาม แต่ในความเป็นจริงที่ปรากฏในท้องถิ่นที่พบโดยทั่วไป อำนาจอย่างเป็นทางการของรัฐส่วนกลางยังไม่สามารถลงไปเข้าถึงเนื่องจากท้องถิ่นยังมีความผูกพันและยึดถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติเหล่านั้นซึ่งรัฐส่วนกลางไม่ได้รับรู้เรื่องราวเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นว่าท้องถิ่นก็มีความเป็นอิสระในระดับหนึ่งซึ่งอำนาจรัฐส่วนกลางไม่สามารถเข้าถึงได้ ซึ่งจากการโยงอำนาจในลักษณะที่รัฐต้องกระจายอำนาจให้ขุนนางในท้องถิ่นบริหาร ทำให้ความสัมพันธ์ติดต่อกันโดยตรงระหว่างส่วนกลางและราษฎรในหมู่บ้านมีไม่มากนัก และไม่ใช่ว่าความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันโดยตรง หากแต่มีขุนนางท้องถิ่นมาคั่นกลางโดยตลอด (คมนตรี ญาณ โสภณ, 2534)

ในส่วนของการรักษาความสงบเรียบร้อยนั้น มีการศึกษาโดย วอลเตอร์ เอฟ เวลดา (2530) พบว่า ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 กระบวนการยุติธรรมและการรักษาความสงบเรียบร้อย โดยเฉพาะในท้องถิ่นตามหัวเมืองต่าง ๆ นั้น ได้รับ

ความสนใจจากส่วนกลางน้อยมาก รัฐส่วนกลางจะเอาใจใส่ในประเด็นการละเมิดที่รุนแรงเท่านั้น และโดยมากรัฐจะพยายามสนับสนุนให้เรื่องราวเล็กน้อยยุติลงด้วยการประนีประนอมภายใน ท้องถิ่น (คมเนตร ญาณโสภณ, 2534) และเมื่อพิจารณาถึงกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะนั้นจะพบว่า ข้อกำหนดของกฎหมายทำให้ราษฎรในท้องถิ่นต้องร่วมรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นร่วมกันเอง เช่นในกรณีของกฎหมายลักษณะโจร 5 เส้น ที่มีข้อระบุว่าถ้ามีโจรผู้ร้ายปล้นบ้านเรือนราษฎรที่ใด ให้ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงที่เกิดเหตุในที่รังวัดโดยรอบได้ 5 เส้น มาช่วยตามจับผู้ร้ายให้ทัน หากราษฎรผู้ใดไม่เต็มใจช่วยจับผู้ร้ายต้องมีความผิดได้รับโทษถูกปรับใหม่ตามศักดิ์นา (ราชกิจจานุเบกษา, ลักษณะโจรห้าเส้น, จ.ศ. 1239 พ.ศ. 2420) แสดงถึงระบบความสัมพันธ์ของรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่น อันสะท้อนถึงในอุดมการณ์ของรัฐในขณะนั้นยังไม่เห็นว่าการกีดกันการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้ความปลอดภัยแก่ราษฎรเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐ หากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างรัฐส่วนกลางกับราษฎรในท้องถิ่นเป็นไปโดยการเรียกร้องต้องการจากรัฐส่วนกลางต่อท้องถิ่นในเรื่องของการเกณฑ์แรงงาน ช่วย และการเก็บภาษีอากรเท่านั้น (คมเนตร ญาณโสภณ, 2534, หน้า 39)

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์และสภาวะการณ์เช่นที่กล่าวนี้ นอกจากทำให้ท้องถิ่นในชนบทส่วนใหญ่ห่างไกลจากรัฐส่วนกลางมากขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว ข้อกำหนดของกฎหมายในเรื่องความรับผิดชอบร่วม และความผิดร่วม ราษฎรในท้องถิ่นบางส่วนยังเกิดพฤติกรรมการปิดกั้นเกิดขึ้นของอาชญากรรมสำคัญ ๆ ให้พ้นจากอำนาจของกฎหมายของทางการ มิฉะนั้นจะมีความผิดไปด้วย (คมเนตร ญาณโสภณ, 2534, หน้า 39)

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงสภาพทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของเพชรบุรีซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญมาตั้งแต่สมัยอยุธยากระทั่งก่อนการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดินในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2435 จะพบว่าเมืองเพชรบุรี มีสภาพต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

บริบทด้านสังคมของเมืองเพชรบุรี

เพชรบุรีเป็นชุมชนใหญ่ที่มั่นคงมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นหัวเมืองชั้นในสังกัดหัวเมืองฝ่ายตะวันตก (คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม, แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสาร โบราณคดี 3, 2512) ความสำคัญสะท้อนให้เห็นจากการมีชื่ออยู่ในบันทึกการเดินทางของชาวตะวันตกที่เดินทางในราชอาณาจักรสมัยอยุธยา กล่าวถึงความสำคัญของเมืองเพชรบุรี โดยรู้จักในชื่อของเมือง “พริบพรี” หรือ “พิพรี” (Pipry) ทั้งในบันทึกของ โยสต์ เซาเติน (Schouten Jooost) บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เดินทางมาไทยในสมัยอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2214 เรียกว่า “พิพรี” (Pipry) และ เดอลาลูแบร์ (De La Loubere) ราชทูตชาวฝรั่งเศสที่มาในช่วง พ.ศ. 2216 เรียกว่า “พิเพลิ” (Pipeeli) (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) ในจดหมายเหตุของมองซิเออร์เซเบเรต์ราชทูตฝรั่งเศส ซึ่งบันทึกการเดินทาง

เข้ามาในสยามเมื่อราว พ.ศ. 2230 สมัยอยุธยาในคราวที่ เซเบเรต์ เดินทางกลับในเส้นทางทางเรือ จากอยุธยา แม่กลอง เพชรบุรี ชะอำ ปราณบุรี มะริด ระบุว่าเพชรบุรีเป็นเมืองขนาดใหญ่กว่าเมืองอื่น ในเส้นทางนี้ ในศูนย์กลางชุมชนซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากปากน้ำเพชรบุรีประมาณ 8 ไมล์ มีลักษณะที่มี ป้อม หอรบ กำแพงเมืองแข็งแรง ส่วนบริเวณรอบนอกออกมาจากศูนย์กลางปากแม่น้ำเพชรบุรีมี ราษฎรจับจองที่ทำกินทั้งสองฝั่งแม่น้ำ และมีข้อสังเกตว่า “วัดในเมืองนี้มีเป็นอันมากและอยู่ใกล้ ทำน้ำ”

จากบันทึกและเอกสารต่างชาติเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า วัดที่มีอยู่เป็นจำนวนมากเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนาซึ่งมีความสำคัญเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวของชาวเมืองเพชรบุรี และเป็นรากฐานให้เกิดชุมชนขนาดใหญ่ ซึ่งจากศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในวัดต่าง ๆ ในเมืองเพชรบุรีบอกได้ถึงความรู้เรื่องของพุทธศาสนา และปรากฏว่างานศิลปะเหล่านี้เป็นลักษณะเด่น ที่เป็นแบบฉบับของเพชรบุรี เป็น “สกุลช่างเมืองเพชร” ซึ่ง สน สิมাত্রัง (2522) กล่าวว่าแบบฉบับศิลปะเฉพาะไม่เหมือนกับท้องถิ่นอื่น แม้จะมีระยะเวลาร่วมกับกรุงศรีอยุธยาก็ตาม ซึ่งนอกจากงานจิตรกรรมฝาผนังที่ปรากฏตามวัดอันโดดเด่นแล้ว งานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมก็มีลักษณะโดดเด่นเช่นกัน ดังที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น และเมื่อพิจารณาถึงที่ตั้งของวัดและชุมชนเมือง จะพบว่า วัดต่าง ๆ ในเขตเมืองเพชรตั้งกระจุกกระจายในบริเวณกว้างและมีเป็นจำนวนมาก โดยวัดดังกล่าวมีทั้งยังคงอยู่ในปัจจุบัน และบางวัดอีกจำนวนหนึ่งเป็นวัดร้างแล้ว แสดงให้เห็นว่า เพชรบุรีมีชุมชนเมืองที่กว้างขวาง ทั้งนี้เนื่องจากวัดย่อมเกิดจากศรัทธาของผู้คนและวัดมักเป็น องค์ประธานศูนย์กลางของชุมชนในแต่ละกลุ่ม

ในเรื่องของความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาในสังคมเพชรบุรีและเป็นสิ่งเชื่อมโยง สำคัญในสังคมเพชรบุรี นวลสวาท อัสวินานนท์ ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างสังคมและ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นไว้ว่าพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงน้ำใจของคน 2 กลุ่มที่มี ฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่วัดและพุทธศาสนายังคง เจริญสืบเนื่องต่อมา (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535, หน้า 8)

ทั้งนี้สังคมเมืองเพชรบุรีก็มีลักษณะเช่นเดียวกับเมืองอื่น ๆ ในชนบทที่ร่วมสมัยกัน กล่าวคือ มีกลุ่มคนหรือขุนนางท้องถิ่นที่แต่งตั้งโดยส่วนกลางเป็น “ชนชั้นปกครอง” มีบรรดาศักดิ์ อำนาจ บารมีและอภิสิทธิ์ลดหลั่นลงมาจากเจ้าเมืองที่มีอำนาจสูงสุดในเมืองเพชรบุรี มีบรรดาศักดิ์ เป็น “พระยา” และขุนนางในกรมการเมือง เช่น หลวงปลัด ยกกระบัตร หลวงมหาดไทย ขุนแพ่ง ขุนศุภมาตรา ขุนแขวง ขุนจำเมือง ฯลฯ รวมไปถึงเจ้าพนักงานระดับล่าง และนายกองด่านที่คุมด่าน การค้าต่าง ๆ ด้วย คนกลุ่มนี้มีจำนวนเล็กน้อยเท่านั้น แต่มีอำนาจโดยตรงในการควบคุมไพร่พล ให้อยู่ในกรอบแห่งกฎหมายกำกับการทำงานของไพร่ให้มีประสิทธิภาพ และผลผลิตเอื้ออำนวย

ผลประโยชน์ต่อรัฐให้มากที่สุด ในขณะที่คนส่วนใหญ่มีฐานะในสังคมเป็น “ชนชั้นผู้ได้ปกครอง” ต้องใช้แรงงานในระบบไพร่ และเสียดายอาหารแก่รัฐ ใช้ชีวิตในชนบท ซึ่งเซเบเรต์ได้บันทึกสภาพทั่วไปของสังคม และการใช้ชีวิตสามัญชนชาวเพชรบุรีไว้ว่า “บ้านเรือนในเมืองนี้ไม่มั่งคั่งเลย เพราะเป็นเรือนที่ปลูกด้วยไม้ไผ่ทั้งสิ้น สิ่งซึ่งมั่งคั่งมีแต่เพียงวัวควายเท่านั้น” (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535)

ดังนั้นในแง่ของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น อุดมการณ์ทางศาสนาเข้ามามีบทบาทมากดังที่ นวลสวาท อัครวิธานนท์ (2535) ให้ความเห็นไว้ว่า ช่องว่างของสังคมระหว่างกลุ่มคนใหญ่ ๆ 2 ระดับนี้ถูกประสานเข้าด้วยกันโดยสถาบันศาสนา ซึ่งกล่อมเกลาคความขัดแย้งต่าง ๆ และเป็นแหล่งสร้างจริยธรรมในสังคมให้คนทั้งสองกลุ่มอยู่ได้ด้วยกันอย่างสงบสุข สามัญชนจึงสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข ภายใต้ระบบไพร่ ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

บริบทสังคมด้านโครงสร้างประชากรทางด้านชาติพันธุ์พบว่า เพชรบุรีเป็นสังคมหลายเชื้อชาติมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยประกอบด้วย 3 เชื้อชาติหลักคือ ชาวไทย ชาวจีน และชาวลาว ดังนี้

ชาวจีนเป็นชนชาติที่ได้รับการยอมรับในระดับหนึ่ง และจะเห็นได้จากภาพจิตรกรรมฝาผนังที่พระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธารามที่เขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. 2277 ปราบภูพระจีนพวงพลูย และมีรูปชาวจีนปะปนอยู่กับรูปฝรั่งจี่ม้า แสดงให้เห็นว่ามีชาวจีนปะปนอยู่กับชาวเมืองเพชรบุรีมาตั้งแต่ครั้งอยุธยาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอยู่แล้ว แต่อาจไม่ได้มีจำนวนมากนัก และในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ซึ่งมีผู้อพยพชาวจีนเข้ามาตั้งหลักแหล่งทำมาค้าขายทั่วไปในไทยจำนวนมากซึ่งจอห์น ครอว์เฟิร์ต (John Crawford) ระบุไว้ว่า ในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยต่อด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยถึงปีละ 7,000 คน (John Crawford, 1967) ซึ่งสำหรับในเพชรบุรีมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพด้วยและน่าจะมีจำนวนมากเช่นกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ในกรณีที่ชุมชนต่าง ๆ แถบลุ่มแม่น้ำท่าจีน และลุ่มน้ำแม่กลองมีชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินจำนวนมากจนสามารถตั้งสมาคมลับฮังฮี้ได้ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2525) ซึ่งจะพบว่าการเดินทางในระหว่างเมืองแถบนี้คือ เพชรบุรี สมุทรสงครามและสมุทรสาคร เป็นไปโดยสะดวกโดยทางน้ำ อันจะเห็นได้จากเส้นทางเดินทางเรือที่บรรยายไว้ในนิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่ที่เดินทางมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 นอกจากนั้นยังพบว่าชาวจีนที่เมืองเพชรบุรีมีเป็นอันดับต้น ๆ ในไทย ในช่วงระยะเวลานั้น เห็นได้จากการเก็บค่าแรงผูกปี้ของทางราชการที่มีการบันทึกไว้ ซึ่งชาวจีนเหล่านี้ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานอยู่นอกระบบไพร่ ดังนั้นเมืองใดที่มีชาวจีนอยู่มากก็จะเก็บค่าแรงผูกปี้ได้มาก เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองในอันดับต้น ๆ ที่เก็บค่าแรงผูกปี้ได้มาก (หอจดหมายเหตุ

แห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ 172/8 เรื่องพระยาศรีพิพัฒน์ขอพระราชทานทำบาญชีผูกปี่จีน อ้างถึงใน นวลสวาท อศวนานนท์, 2535) ซึ่งตามตัวเลขจำนวนคนจีนที่เสียค่าแรงผูกปี่ใน พ.ศ. 2404, 2407 และ 2410 เมืองที่เก็บค่าผูกปี่ได้จำนวนมากตามลำดับดังนี้ ...กรุงเทพฯ นครไชยศรี ภูเก็ต ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ราชบุรี ชลบุรี สมุทรสาคร เพชรบุรี สมุทรปราการ.... ฯลฯ (นวลสวาท อศวนานนท์, 2535, หน้า 12) และนอกเหนือจากนี้พบว่ามีชาวจีนหลายคนที่ปรากฏชื่อว่าเป็น เจ้าภานายอกรเมืองเพชรบุรีในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ซึ่งผลผลิตในระบบเจ้าภานายอกร ที่สำคัญได้แก่ ข้าว น้ำตาล โตนด และเกลือ อันจะกล่าวในหัวข้อของสภาพเศรษฐกิจอีกครั้งหนึ่ง

ชาวลาว เป็นกลุ่มชนชาติที่มีบทบาทในเมืองเพชรบุรีอย่างเห็นได้ชัด มีทั้งลาวเวียง ลาวพวน และลาวทรงดำหรือลาวโซ่ง ชาวลาวไม่ใช่คนพื้นถิ่นดั้งเดิมในเมืองเพชรบุรี แต่เข้ามาอยู่ในฐานะเชลยจากสงคราม โดยกลุ่มชาวลาวเข้ามาในไทยครั้งแรกในสมัยรัชกาลของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อกองทัพไทยไปตีเมืองเวียงจันทน์ใน พ.ศ. 2321 และปีถัดมายกทัพไปตีเมืองหลวงพระบาง เมืองทัน เมืองม่วย ซึ่งเป็นเมืองที่เป็นถิ่นที่อยู่ของลาวทรงดำในเขตญวนเหนือ การชนะสงครามในครั้งนั้น จึงเกิดการกวาดต้อนผู้คน โดย “พาครัวไทยเวียงไทยดำลงมากรุงธนบุรีในเดือนยี่ ไทยชงดำให้ไปอยู่เพชรบุรี” (พระบริหารเทพธานี, 2511) และนอกเหนือจากนั้นยังมีการกวาดต้อนและอพยพของชาวลาวอีกหลายระลอกในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยครั้งสำคัญในราว พ.ศ. 2378 ซึ่งเป็นพวกลาวทรงดำ (กรมศิลปากร, 2504) โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าโปรดให้เจ้าพระยาธรรมยากรกองทัพไปที่เมืองแกลง และเกณฑ์ผู้คนยกรั้วจากเมืองแกลงและสิบสองจุไทยซึ่งเป็นลาวทรงดำลงมากรุงเทพฯเป็นจำนวนมาก เพื่อป้องกันการเกิดศึกขึ้นอีก และได้โปรดเกล้าฯ ให้ไทยดำเหล่านี้ไปตั้งภูมิลำเนาที่เมืองเพชรบุรี ได้ชื่อว่าลาวช่ง หรือลาวโซ่ง ซึ่งภายหลังลูกหลานชาวลาวโซ่งเหล่านี้ซึ่งอยู่ในระบบไพร่ ถูกเกณฑ์ไปทพที่เมืองสอ ในรัชสมัยต่อ ๆ มา ได้ไปพบปะญาติพี่น้องที่มาจากเมืองแกลงเป็นอันมาก ภายหลังเรียกตัวเองว่า “ไทยทรงดำ” เนื่องจากผู้รู้ประจำถิ่นอธิบายไว้ว่าแม้จะมาจากดินแดนลาว แต่โดยเชื้อชาติเป็น “ผู้ไทยดำ” จึงเลิกเรียกตัวเองว่า ลาวโซ่งตามที่คนไทยเรียก เปลี่ยนมาเรียก “ไทยโซ่ง” หรือ “ไทยทรงดำ” แทน (นวลสวาท อศวนานนท์, 2535, หน้า 14)

การอพยพชาวลาวเหล่านี้มายังเมืองเพชรบุรีของรัฐส่วนกลางในสมัยนั้น วิเคราะห์ได้ว่าเนื่องมาจากรัฐส่วนกลางมีเป้าหมายสำคัญคือ เพชรบุรีเป็นเมืองชั้นในที่ใกล้ส่วนกลางคือ กรุงเทพฯ และการเดินทางไปมาใช้เวลาไม่นาน เมื่อแรกเริ่มนั้นการอพยพชาวลาวในรัชกาลที่ 3 นี้ ต้องการให้ชาวลาวโซ่งนี้อยู่ในที่ราบลุ่มรอยต่อระหว่างอำเภอเมืองและอำเภอเขาชัยย้อย หากชาวลาวโซ่งเหล่านี้ไม่คุ้นเคยกับการอยู่ในพื้นที่ลุ่มจึงขอไปอยู่ในพื้นที่เขาชัยย้อยซึ่งเป็นที่ดอน จึงเป็นภูมิลำเนาสำคัญของชาวลาวโซ่งกระทั่งถึงปัจจุบัน การที่เพชรบุรีเป็นเมืองชั้นในที่ใกล้เมืองหลวง จุดหมายสำคัญของ

รัฐที่นำชาวลาวมาอยู่อาศัยที่เพชรบุรี ทั้งกำหนดให้มีภาระในระบบไพร่เช่นเดียวกับชาวไทยพื้นถิ่นทั่วไปจึงเป็นไปได้เพื่อเพิ่มกำลังไพร่พล เมื่อเกิดศึกการเกณฑ์ไพร่ไปสงครามจะทำได้ง่ายขึ้น อันเป็นการดีทั้งในแง่ของความเป็นยุทธศาสตร์ที่ดีในการรวบรวมกำลังพลและการดูแลราษฎรในเชิงของการปกครองที่สะดวกโดยเป็นการนำคนเชื้อชาติเดียวกันมาอยู่รวมกันได้

ลาวโซ่งเหล่านี้ รัฐส่วนกลางกำหนดให้อยู่ในระบบไพร่ดังเช่นชาวไทยทั่วไป เป็นผลมาจากความมุ่งหวังในทางเศรษฐกิจด้วยเนื่องจากในขณะนั้นการค้าข้าวของไทยอยู่ในระยะที่กำลังรุ่งเรืองตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา โดยจะพบว่าในช่วงก่อน พ.ศ. 2398 การผลิตของไทยโดยทั่วไปยังเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ การค้าระหว่างประเทศอยู่ในมือของรัฐ นโยบายทางการค้ายังคงเป็นแบบผูกขาด โดยระบบพระคลังสินค้า แต่เริ่มคลี่คลายลง เพราะความต้องการข้าวของต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น และสินค้าส่วนใหญ่ก็คือผลผลิตจากสัตว์ที่เก็บจากราษฎร ดังนั้นการที่ชาวลาวเหล่านี้เข้ามาอยู่ในระบบไพร่จึงเป็นผลดีต่อการผลิตเพื่อส่งต่อให้รัฐเพื่อการค้าทั้งภายในและกับต่างประเทศ โดยช่วยสำคัญของเพชรบุรีได้แก่ ข้าวและน้ำตาล (ชยันต์ ใสสุณ, 2526) และนโยบายด้านการพาณิชย์มีการเปลี่ยนแปลงจากรัฐส่วนกลางเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์เนื่องจากการทำสนธิสัญญาในปี พ.ศ.2398 ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทยอย่างมาก เกิดการยกเลิกพระคลังสินค้า การค้าขายตัวโดยเฉพาะการค้าข้าวกับชาวต่างชาติ ทำให้ข้าวมีราคาสูงขึ้น จนในที่สุดข้าวก็เป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศ การผลิตข้าวได้ขยายตัวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้น ในระหว่างปี พ.ศ.2399 - 2401 มีโรงสีขนาดใหญ่หลายโรงตั้งอยู่แถบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีนรวมทั้งหัวเมืองที่ผลิตข้าวได้มากด้วย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าลาวโซ่งเหล่านี้จะมีผลดีในด้านการเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐทั้งทางการทหาร ซึ่งถูกเกณฑ์ไปในราชการสงคราม เสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ โดยเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรในส่วยประเภทต่างๆ เพื่อส่งรัฐเพื่อเป็นเสบียงและส่งขายยังต่างประเทศ ในอีกด้านหนึ่งก็คือไพร่ลาวเหล่านี้ต้องสังกัดมูลนายเพราะเป็นไพร่สม ซึ่งมีทั้งมูลนายซึ่งอยู่ในท้องถิ่นและมูลนายจากส่วนกลาง ดังนั้นไพร่ชาวลาวจึงถือเป็นเครื่องมือของมูลนายซึ่งเป็นขุนนางบางคน ในการเป็นอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งรัฐส่วนกลางต้องหาวิธีการเพื่อคานอำนาจขุนนางที่เป็นต้นสังกัดไพร่เหล่านี้โดยตลอดมา

จะพบว่าภายใต้ระบบไพร่ ไพร่ชาวลาวที่ตั้งถิ่นฐานในเพชรบุรีซึ่งมีฐานะเป็นไพร่สม สังกัดมูลนาย โดยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ลาวพวน ลาวทรงดำที่เพชรบุรีจำนวนหนึ่งเป็นลูกสมของพระยาสุรินทรฤาชัย เจ้าเมืองเพชรบุรี และลูกสมของกรมการเมือง เช่น หลวงยกกระบัตร หลวงมหาดไทย ขุนแพ่ง ขุนสุภมาตรา ขุนแขวง ขุนจำเมือง ฯลฯ จำนวน 225 คน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, สมุดไทยคำเส้นดินสอขาว เลขที่ 7, ใบบอก

พระยาสุรินทรฤาชัย เมืองเพชรบุรี ร้องทุกข์เรื่อง เกณฑ์เลกตัดไม้ เชื้อน ท่อน้ำ ไม่เสมอภาคกัน, จ.ศ. 1184) พบว่า ไพร่สมลาวเหล่านี้มีภาระมาก ทั้งรับใช้มูลนาย และต้องทำหน้าที่ประจำการ เหมือนไพร่หลวง เช่น รักษาปากน้ำ ส่งน้ำสำเภา เป็นพนักงานสีข้าวจ่ายราชการ และเฝ้าฉางหลวง รักษาโรงปิ่นหลวง และรักษาค่าน (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535)

นอกเหนือจากไพร่สมลาวแล้ว ชาวลาวอีกส่วนหนึ่งมีฐานะทางสังคมเป็นไพร่หลวง ทั้งลาวพวนและลาวทรงดำ ซึ่งต้องถูกเกณฑ์แรงงาน และเกณฑ์สิ่งของที่ทางราชการใช้เป็นครั้งคราว ซึ่งพบว่า ชาวลาวส่วนหนึ่งได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นขุนนางลาว คอยคุมและดูแลไพร่ลาว อีกต่อหนึ่ง โดยในสมัยสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 กองลาวทรงดำมี ขุนนางลาว 17 คน และกองลาวพวนมีขุนนางลาว 13 คน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 1, สมุดไทยคำเส้นดินสอขาว เลขที่ 5, บัญชีจ่ายเงินเบี้ยหวัด, จ.ศ. 1168) และในรัชกาล ต่อ ๆ มา เมืองเพชรมีกองลาวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ไพร่หลวงลาวเหล่านี้มีภาระต่อรัฐหนักหนาเพราะ นอกจากการเกณฑ์แรงงานแล้วยังโดนเกณฑ์สิ่งของที่ราชการต้องการด้วย พบว่า ในงานราชการใหญ่ ๆ ที่ต้องใช้แรงงานไพร่หลวงชาวลาวต้องรับภาระทั้งสิ้น อาทิ การตัดไม้ใน พ.ศ. 2365 กำหนดว่า ลาวพวน 63 คน หาไม้ 120 แผ่น กองลาวทรงดำ 315 คน หาไม้ให้ได้ 195 แผ่น การตัดไม้ตะเคียน เพื่อทำเรือมาดใช้ในการทอดกฐิน พ.ศ. 2394 (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535) และการเกณฑ์ไพร่ ลาวทรงดำเพื่อสร้างวัดนามบุญญ์ดี (วัดมกุฏกษัตริยาราม) ใน พ.ศ. 2399 อันเป็นงานจากรัฐ ส่วนกลาง ซึ่งใช้แรงงานไพร่ลาวทรงดำนี้นานกระทั่งถึง พ.ศ. 2401 วัดก็ยังทำไม่เสร็จ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร รัชกาลที่ 4, เล่ม 1, จ.ศ. 1218 และ เล่ม 15 จ.ศ. 1220)

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าชาวลาวในเพชรบุรีจะมีฐานะเดิมเป็นเชลยสงครามก็ตาม หากถือเป็น กุศโลบายสำคัญของผู้นำของรัฐส่วนกลางในสมัยนั้นที่เมื่อนำชาวลาวเหล่านี้มาอยู่ในระบบไพร่ เช่นเดียวกับชาวไทยพื้นถิ่น ชาวลาวก็เป็นกำลังสำคัญในราชการเมืองเพชรบุรีและได้รับการปฏิบัติ จากราชการไม่ต่างจากไพร่ชาวไทย (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535) เห็นได้จาก เมื่อมีการฝึกอาวุธ ลูกห่มใน พ.ศ. 2394 นั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าขุนหมื่นไพร่หลวงอายุ มากหัดยาก จึงเกณฑ์เฉพาะไพร่ลูกห่มอยู่ตั้งแต่ 15-19 ปีเข้าไปฝึกอาวุธ โดยเกณฑ์ลูกห่มลาว จากเมืองเพชรบุรีในกองหลวงณรงค์ภักดี 28 คน ไพร่สมเจ้าเมืองกรมการ 48 คน ลาวพวน 6 คน ลาวทรงดำ 44 คน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4, เล่ม 1, จ.ศ. 1213)

จากไพร่ที่เกณฑ์นี้เมื่อพิจารณาจะเห็นว่า ไพร่สมเจ้าเมืองกรมการน่าจะไม่ใช่ชาวลาว เพราะได้ระบุจำนวนชาวลาวในวรรคต่อมา และหากไพร่เจ้าเมืองกรมการเป็นชาวไทย การจัดเกณฑ์ ไพร่ลาวในอัตราใกล้เคียงกับไพร่ชาวไทย ชี้ให้เห็นถึงสภาพของสังคมเมืองเพชรบุรีในช่วงต้น รัชกาลที่ 4 ว่าจำนวนไพร่หลวงชาวไทยในเมืองเพชรบุรีคงลดลงมากจนชาวลาวกลายเป็นไพร่หลวง

กลุ่มใหญ่ที่ยังเหลืออยู่ ซึ่งนวลสวาท อัสวินานนท์ ให้ความเห็นว่าเป็นไปได้ที่ไพร่ลาวเมืองเพชรบุรี อยู่ในข้อยกเว้นเกี่ยวกับการลดเวลาการเกณฑ์แรงงานตามระบบไพร่ ไพร่ลาวเหล่านี้จึงกลายเป็นกำลังสำคัญในราชการเมืองเพชรบุรีในเวลาต่อมา ทั้งนี้ไพร่หลวงชาวลาวเหล่านี้ ทางราชการได้แต่งตั้งนายกองซึ่งเป็นชาวลาวเข้ามาควบคุมด้วยซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของไพร่ชาวลาวที่ราชการต้องดูแลปกครองจนกระทั่งให้ตำแหน่งราชการแก่ชาวลาว

เพชรบุรีมีชนชาติหลายกลุ่มมาตั้งถิ่นฐาน รกราก เพื่อทำมาหากินทั้งชาวจีนที่อพยพเข้ามา ชาวลาวที่เป็นผลมาจากการเกณฑ์เป็นเชลยสงคราม และชาวไทยพื้นถิ่นที่อยู่ดั้งเดิม การอยู่ร่วมกันในเมืองเพชรได้อย่างราบรื่น แสดงให้เห็นว่าชนชาติเหล่านี้สามารถอยู่ด้วยกันได้โดยสามารถประสานประโยชน์เข้ากันได้อย่างกลมกลืนภายใต้อำนาจของขุนนางไทยที่รัฐส่วนกลางส่งมาปกครองดูแล ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้มาปกครองนี้ ถือเป็นชนชั้นปกครองในเมืองเพชรบุรีที่สามารถควบคุมดูแลให้ชนชาติต่าง ๆ อยู่ด้วยกันได้อย่างราบเรียบ ควบคุมทั้งไพร่ชาวไทยและไพร่ชาวลาว โดยผ่านนายกองชาวลาว และสามารถบริหารชาวจีนที่อยู่ในเมืองโดยทำอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายโดยเก็บผลประโยชน์ในรูปของเงินผู้ป้อากร

อย่างไรก็ตามจะพบว่า การตั้งบ้านเรือนของชาวลาว จะไม่ปะปนกับคนไทยและคนจีน ซึ่งจะเห็นได้ว่า คนไทยและจีนตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ปะปนกันทั้งในชุมชนเมืองและในพื้นที่เกษตรกรรม หากชาวลาวนี้จะอาศัยอยู่นอกเมืองออกไป ซึ่งชาวลาวกลุ่มใหญ่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่ปัจจุบันคืออำเภอเขาชัยยะ บริเวณบ้านวังตะโก บ้านดอนทราย บ้านหนองจิก และบ้านทับคาง (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) ชาวลาวเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมเฉพาะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ทั้งลักษณะของบ้านเรือนและการแต่งกาย ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ยังคงรักษาและสืบทอดกันถึงปัจจุบัน

ส่วนชาวจีน และชาวไทยพื้นถิ่นนั้นอยู่ปะปนกัน โดยชาวจีนอพยพไม่ได้อยู่ในระบบไพร่ แต่เสียเงินค่าแรงผูกปี้เป็นคราว ๆ กลุ่มนี้จะค้าขายและทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ชาวจีนในเมืองเพชรบางคนสามารถประมูลภาษีได้ และบางคนอาจได้ตำแหน่งในราชการไทยเนื่องจากสามารถเก็บภาษีได้จำนวนมาก และนำส่งราชการได้มาก เช่น จินบุประมูลทำอากรสุราเมืองเพชรบุรี ใน พ.ศ. 2352 ได้เป็นที่ ขุนเทพอากร (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ. 1171-1173, 2513)

บริบททางด้านเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรี

สภาพเศรษฐกิจเมืองเพชรบุรี ในช่วงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ มีความต่อเนื่องกันมา โดยเศรษฐกิจในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีพื้นฐานมาจากสมัยอยุธยา ทั้งนี้เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีทำเลที่ตั้งที่เป็นปัจจัยสำคัญของความมั่นคงและรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ โดยนวลสวาท อัสวินานนท์ (2535) วิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. แม่น้ำเพชรบุรี ถือเป็นชัยภูมิสำคัญในแง่เศรษฐกิจ เนื่องจากที่ราบลุ่มแม่น้ำบริเวณตลอดสองฝั่งแม่น้ำอันเป็นที่ตั้งของบ้านเรือนราษฎรและยังมีคุณสมบัติประโยชน์ในฐานะทรัพยากรสำคัญอันเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่สำคัญหล่อเลี้ยงทุกชีวิตของเพชรบุรี ทำให้การเกษตรของเพชรบุรีมีความอุดมสมบูรณ์ เป็นอาชีพหลักของเพชรบุรีตราบกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลผลิตทางการเกษตรเป็นสายสาอากรและสินค้าสำคัญของเพชรบุรีตั้งแต่อดีตกระทั่งถึงปัจจุบัน สนองต่อการบริโภคทั้งภายในเมืองเพชรบุรีและภายนอกได้มาโดยตลอด และนอกเหนือจากนั้นยังเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเล ซึ่งแม่น้ำเพชรบุรีมีปากแม่น้ำออกที่อ่าวบางตะบูน และมีทางเดินน้ำเชื่อมกับคลองอันทำให้สามารถติดต่อเชื่อมโยงกับเมืองอื่น ๆ ได้อย่างสะดวก ซึ่งผลผลิตทั้งทางการเกษตรและประมง และของป่าที่เป็นสินค้าสำคัญของเมืองสามารถขนถ่ายไปสู่ชุมชนอื่นภายนอก และในขณะเดียวกัน การที่แม่น้ำติดต่อกับพื้นที่ทะเลก็ทำให้สินค้าทางทะเล กันสินค้าประมงสามารถนำมาขายในชุมชนอื่น ๆ ของเมืองได้ อาชีพประมงจึงเป็นอาชีพสำคัญอีกอาชีพหนึ่งของเพชรบุรี ทั้งเส้นทางเดินทางน้ำยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งสินค้า วัฒนธรรม และความคิดกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอก อันมีผลให้สังคมเมืองเพชรบุรีสามารถปรับตัวได้เร็วและทันต่อเหตุการณ์ภายนอก

2. การเป็นพื้นที่ราบลุ่ม และอุดมสมบูรณ์อันเนื่องมาจากมีแม่น้ำเพชรบุรี ทำให้เมืองเพชรบุรีมีชื่อเสียงว่าเป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดี โดยภายใต้เงื่อนไขสำคัญของระบบไพร่ การผลิตข้าวของเมืองเพชรบุรีจึงเป็นทั้งการผลิตเพื่อบริโภคภายในและเพื่อใช้ในระบอบราชการ โดยปรากฏว่าไพร่หลวงช่วยข้าวเมืองเพชรบุรีส่งข้าวนาปี (ข้าวนาดำ) เป็นข้าวทรงบาตร ทรงประเคน จึงเพียงพอใช้ในราชการตลอดทั้งปี (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535)

3. พื้นที่ป่าและภูเขา ซึ่งแนวสันเขาทางด้านตะวันตกอุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้และของป่านานาชนิด ก็ก่อให้เกิดอาชีพสัมปทานป่าไม้ในเวลาต่อมา ส่วนของป่านั้น ราษฎรในพื้นที่ชนบทและป่าเขาดังกล่าวสามารถทำมาหากินกับป่าได้ทั้งการหาของป่า ล่าสัตว์เพื่อยังชีพ และการนำไปแลกเปลี่ยนและเป็นสินค้าสำคัญในเมืองเพชรบุรีเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของเพชรบุรี จะเห็นได้ว่าเพชรบุรีถือว่าเป็นเมืองที่มีความพร้อมทางเศรษฐกิจ อีกทั้งโดยภูมิประเทศเอื้อต่อการปรับตัวของราษฎรที่อาศัยอยู่ให้สามารถกลมกลืนกันได้อย่างราบรื่นและพร้อมรับกับการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะภายหลังสนธิสัญญาบาวริงได้เป็นอย่างดีด้วย

4. การเป็นเมืองติดชายฝั่งทะเล ซึ่งเมื่อประสานกับการที่มีแม่น้ำเพชรบุรีซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมติดต่อกับชายฝั่งทะเลได้ ทำให้การขนถ่ายผลผลิตที่เป็นส่วนเกินเพื่อขายออกสู่ภายนอกได้ ซึ่งพบว่าเป็นการขนส่งทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในการแลกเปลี่ยนสินค้าก็เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับชนชาติต่างถิ่น เป็นผลดีกับการปรับตัวของชาวเมืองเพชรต่อสังคม

ภายนอกได้เร็วและทันต่อเหตุการณ์ดังที่กล่าวไว้แล้วด้วย ทั้งนี้การที่มีพื้นที่ติดทะเลนี้มีผลสำคัญ ก่อให้เกิดอาชีพประมงซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญที่สร้างผลผลิตให้กับราษฎรอย่างมากทั้งเพื่อบริโภค ภายในและมีส่วนเกินเพื่อขายและแลกเปลี่ยน

จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางภูมิรัฐศาสตร์ที่ดีของเพชรบุรี ยังผลให้เพชรบุรีเกิดความพร้อม ทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เพชรบุรีเป็นแหล่งผลิตทั้งทางการเกษตร ของป่า และ การประมง จึงอาจกล่าวได้ว่าเพชรบุรีมีเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองสามารถดำรงตนอยู่ได้ ทั้งยังเป็นแหล่ง ผลผลิตสินค้าทั้งภายในและภายนอก เป็นผลให้รัฐส่วนกลางได้รับผลดีทางด้านเศรษฐกิจ การค้าขาย ไปด้วย

ในส่วนของผลผลิตนั้นจะพบว่าเพชรบุรีมีผลผลิตที่สำคัญสร้างมูลค่าในช่วงสมัยอยุธยา กระทั่งถึงรัตน โกสินทร์ตอนต้นได้แก่ ข้าวและน้ำตาลโตนด เพชรบุรีถือเป็นแหล่งผลิตข้าวตั้งแต่ อดีต ส่วนน้ำตาลโตนดเพชรบุรีเป็นแหล่งผลิตสำคัญที่ขึ้นชื่อที่สุดในรัฐไทย ตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน

การผลิตน้ำตาลโตนดของเมืองเพชรบุรีเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้แก่รัฐ เป็นจำนวนมากเมื่อเทียบกับภาษีอื่น ๆ ซึ่งในต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ทางราชการมีรายได้จากการประมูลภาษีน้ำตาลโตนดเฉพาะที่เมืองเพชรบุรีเมืองเดียวสูงถึง 205 ชั่ง 5 ตำลึง ใน พ.ศ. 2396 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 5, จ.ศ. 1215) ถือว่าเป็น จำนวนเงินที่สูงมากเมื่อเทียบกับภาษีชนิดอื่น ๆ เช่น ภาษีเนื้อปลา ที่เรียกเก็บจากราษฎรที่บรรทุก เนื้อ บรรทุกปลาลงเรือไปจำหน่ายยังเมืองอื่นๆ (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) ที่ต้องเก็บถึง 7 เมืองคือ จันทบุรี เพชรบุรี สมุทรสาคร ตราด บางละมุง สมุทรสงคราม และกรุงเทพฯ ซึ่งเงินอ่า ประมูลผูกขาดเงินภาษีเพียง 200 ชั่ง 10 บาท เท่านั้น ใน พ.ศ. 2403 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 19, จ.ศ. 1222)

ในส่วนของสินค้าทางการเกษตร เมืองเพชรบุรียังมีพืชไร่และผลไม้อีกนานาชนิด ที่สามารถ เก็บอากรสวนได้ตามสารตราตั้งเจ้าพนักงานเดินสวน ใน จ.ศ. 1191 (พ.ศ. 2372) ซึ่งเก็บในเขตเมือง เพชรบุรี ราชบุรี และนครเขื่อนขันธ์ซึ่งระบุว่าพืชผลที่ได้เก็บอากรสวนแล้วคือ หมาก มะพร้าว มะม่วง ทูเรียน มังคุด ลางสาด พลู่ พริกไทย และตั้งแต่ พ.ศ. 2372 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัวก็โปรดให้เรียกอากรเพิ่มจาก มะพร้าว ส้มโอ ส้มแป้น ส้มเกลี้ยง ส้มเปลือกบาง ส้มจุก ส้มแก้ว ส้มเทพรส เนื่องจากทรงเห็นว่าราษฎรปลูกมากขึ้นกว่าแต่ก่อน (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เล่ม 4, จ.ศ. 1191) ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2527) ให้ความเห็นว่า การเรียกเก็บภาษีนี้ แสดงให้เห็นว่าต้องมีการปลูกและผลิตเพื่อการพาณิชย์แล้ว เนื่องจากรัฐจะไม่สนใจเก็บอากรจากผลผลิตที่อยู่ในระบบ เศรษฐกิจเพื่อยังชีพ โดยแท้ ต้องมีการปลูกหรือผลิตมาก ๆ จนมีการซื้อขายกันจึงจะมีการเรียกเก็บ

ภาชีอากร

นอกจากผลผลิตทางการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์แล้ว เมืองเพชรบุรียังมีผลิตผลทางทะเลเป็นสินค้าสำคัญด้วย ใน คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม (นวลสวาท อัครินานนท์, 2535) ให้ข้อมูลไว้ว่า บรรยากาศการค้าในสมัยอยุธยามีความคึกคักส่งผลให้สินค้าที่เพชรบุรีที่ส่งไปสู่ชุมชนใหญ่ในอยุธยามีความหลากหลาย และสินค้าทางทะเลเป็นสินค้าสำคัญด้วย

“...ชาวบ้านยี่สาร บ้านแหลม เมืองเพชรบุรี และบ้านบางตะบูนและบ้านบางทะเลลบูรทุกกะปี นำปลา ปูเค็ม ปลาเกวรา ปลากระพง ปลาทุ ปลากระเบนข่า มาจอดเรือขายแถววัดพระนางเชิง...”

นอกจากผลผลิตทางการเกษตรและทางทะเลแล้ว จะพบว่าผลผลิตจากป่าของเพชรบุรีก็มีความอุดมสมบูรณ์เช่นกัน อันจะเห็นได้จากการเกณฑ์สิ่งของจากเมืองเพชรไปใช้ในราชการที่กรุงเทพฯ โดยเป็นผลผลิตจากป่า โดยเฉพาะการเกณฑ์ตัดไม้ในงานพระบรมศพรัชกาลที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2394 ซึ่งปรากฏว่าต้องใช้ไม้จำนวนมาก (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, จ.ศ. 1213) ทั้งนี้ไม้ที่ใช้ในครั้งนั้นมีหลายขนาด และหลากหลายชนิด ทั้งไม้ยาง ไม้เกรา ไม้เสลา ไม้พลวง ไม้ไผ่ป่า ไม้รวก ฯลฯ แสดงให้เห็นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในเมืองเพชรบุรี ที่ นวลสวาท อัครินานนท์ (2535) ให้ความเห็นว่าเป็นที่ ความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวส่งผลให้เมืองเพชรบุรีสามารถดำรงความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอยุธยากระทั่งถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แม้บ้านเมืองจะประสบกับภาวะสงครามก็ตาม หากเพชรบุรี ยังคงดำรงความสำคัญต่อรัฐในด้านเศรษฐกิจตลอดมา

ทั้งนี้เชื่อว่าการค้าที่คึกคักเช่นนี้จะชะงักหลังจากการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาตลอดมาถึงยุคสมัยธนบุรี และเมื่อสถานการณ์บ้านเมืองปกติในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ การผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการสินค้าของชุมชนอื่น ๆ ก็เริ่มขยายตัว โดยเฉพาะเมื่อชาวจีนเข้ามามีบทบาทรอบอ่าวไทย และในภาวะแห่งการเป็นบุคคลที่เป็นอิสระจากระบบไพร่และระบบทาส (สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร, 2522)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์นี้ การค้าที่เริ่มขยายตัวทำให้ชุมชนต่าง ๆ รอบอ่าวไทยมีการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจอย่างคึกคัก เศรษฐกิจแบบเงินตราทำให้การเคลื่อนย้ายทางสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็วและผิดไปจากแบบแผนที่เป็นมาในระบบศักดินา (นวลสวาท อัครินานนท์, 2535)

จะพบว่าบรรยากาศการค้าที่คึกคักของเมืองเพชรบุรี ยังสะท้อนให้เห็นได้ในนิราศเมืองเพชรของสุนทรภู่ ซึ่งสุนทรภู่ได้เดินทางมาเมืองเพชรบุรีในช่วงประมาณ พ.ศ. 2388 ปลายรัชกาลที่ 3 ระบุในนิราศว่า มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนต่าง ๆ โดยตลอดในเส้นทางจากเพชรบุรีมาถึงกรุงเทพฯ

และมีคลองเล็กคลองน้อยเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ

ซึ่งในเส้นทางคมนาคมทางเรือ โดยมีคลองเล็กคลองน้อยนี้เอง สะท้อนถึงการมีวิสัยทัศน์ของรัฐส่วนกลางที่เล็งเห็นว่าการค้าของหัวเมืองทางตะวันตกจะก้าวหน้ารุ่งเรืองได้หากมีการคมนาคมขนส่งที่สะดวกขึ้น ดังนั้นในช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีการขุดคลองเพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำสายสำคัญในภูมิภาคนี้ เช่น แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และมีชุมชนใหญ่เกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคมเหล่านี้ตามมา การขนส่งสินค้าจึงเกิดความสะดวก และเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ จนมีผู้ผลิตและตลาดเกิดขึ้นในชุมชน และระหว่างชุมชน ทั้งภายนอกและภายในอย่างชัดเจน เงินตรามีความสำคัญในการแลกเปลี่ยนมากขึ้น ชุมชนการค้าที่มีความคึกคักมากในปลายรัชกาลที่ 3 ได้แก่ ชุมชนแม่กลอง ท่าจีน คลองสุนัขหอน ซึ่งมีการขุดขึ้นใน พ.ศ. 2371 เชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งการขุดคลองนี้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเมืองเพชรบุรีกับโลกแห่งการค้าขายภายนอก โดยเฉพาะพื้นที่ชายฝั่งรอบอ่าวไทยตอนใน ในขณะที่นั้นมีการขุดคลองต่าง ๆ เชื่อมโยงกับแม่น้ำสายสำคัญ ซึ่งจากชุมชนแม่กลองสามารถเล่นเรือเล็กออกจากปากแม่น้ำแม่กลองเลียบบอ่าวไทยเข้าสู่ชุมชนบ้านแหลมปากแม่น้ำเพชรบุรีได้โดยสะดวก (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

ในส่วนของการค้าภายในนั้นพบว่า การขยายตัวก็เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน รายได้จากการประมูลค่าอากรตลาดที่ราชการเก็บได้มีมูลค่าถึง 39 ชั่ง 10 ตำลึง ใน พ.ศ. 2394 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 1, จ.ศ. 1213) ดังนั้นกล่าวได้ว่า ตลาดเมืองเพชรในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเฉพาะช่วงรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา มีความคึกคักอย่างมากในภูมิภาคเป็นตลาดใหญ่มีสินค้าที่สนองต่อความต้องการของราษฎร ผู้บริโภครับได้ครบถ้วน แสดงถึงภาวะเศรษฐกิจที่คลี่คลายจากระบบการผลิตเพื่อบริโภคเข้าสู่การผลิตเพื่อเงินตราซึ่งการค้ามีความสำคัญขึ้น ดังจะเห็นได้จากร้านค้าหลากหลายประเภทที่มีอยู่ในเมืองเพชรบุรีทั้งแผงลอย ร้านชำ กระจะเคียดเร่ หาบเร่ ร้านค้า แพขายของ เรือเร่ รวมทั้งตัวบ้านเรือนขายสินค้า เช่น แพรไหม เครื่องทองเหลืองทองขาว ชาม โถ ถ้วย น้ำมันชัน เสื้อ หวาย หอม กระจะเทียม ร่ม พัด เครื่องจันอับและ ยังมี “โรง” เพื่อผลิตสินค้า เช่น โรงสี โรงตีทองคำเปลว โรงเตาทองรูปพรรณ โรงคราม โรงน้ำมัน โรงกระดาศ โรงขายเหล้า ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพของตลาดดังกล่าวมานี้ ชี้ให้เห็นถึงความเป็นศูนย์กลางทางการค้าและการผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจของเพชรบุรีอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามสภาพดังกล่าวนี้ผู้ประกอบการทั้งการผลิตและการพาณิชย์ที่สำคัญ และเป็นผู้นำทางธุรกิจการค้าคือชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองเพชรบุรี (บัลด์เลย์ แคน ปีช, 2508)

สภาพการค้าในตลาดเมืองเพชรบุรีนั้นเป็นไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง อันจะเห็นได้จากการอากรตลาดที่มีการประมูลที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงต้นรัชกาลที่ 4 ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงพิภค

อัตราเรียกเก็บอากรในตลาดเพิ่มมากขึ้น ใน พ.ศ. 2399 ซึ่งเป็นอัตราที่เพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัว เช่น พิกัดเดิมของค่าอากรตลาดร้านชำที่ วันละ 30 เบี้ย อัตราใหม่เป็นวันละ 75 เบี้ย แสดงให้เห็นว่าการค้าขายขยายตัวมากและรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่มที่ 1, เล่มที่ 5, เล่มที่ 11, เล่มที่ 15 อ้างถึงใน นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535)

สำหรับการค้าทางน้ำหรือทางเรื่อนั้น จะเห็นได้ว่าเมืองเพชรบุรีเป็นเมืองที่มีเส้นทางคมนาคมสัญจรทางน้ำได้สะดวกโดยมีแม่น้ำเพชรบุรีเป็นเส้นทางสำคัญติดต่อกับค้าขาย และสัญจรไปมาภายในเมือง และติดต่อกับคลองเล็กคลองน้อยในเมืองเพชรบุรี ทั้งสามารถติดต่อถึงปากอ่าวออกทางอ่าวไทยที่ปากคลองบางครกและบางตะบูนได้ สามารถติดต่อกับค้าขายกับชุมชนภายนอกเมืองเพชรบุรีได้เรือแพจากภายนอกก็สามารถเข้ามาค้าขายในเมืองเพชรได้เช่นเดียวกัน

การค้าทางบกและทางเรือมีบรรยากาศที่คึกคัก มีเรือแพหลายขนาดเข้ามาค้าขาย และมีสินค้าที่หลากหลายทั้งสินค้านำเข้าและบริโภคมายมายหลายชนิด เช่น หมาก พลุ กล้วย อ้อย ปลาน้ำจืด น้ำตาล ขนมเมือง หม้อ ผลไม้ อาหารทะเล สุรา กะปิ ไม้ไผ่ ไม้กระดาน เส้า ฟืน เตา ถ่าน ตุ่ม อ่าง และนอกเหนือจากนี้ สินค้าต่างประเทศเริ่มมีมาขายในเมืองเพชรบุรีโดยขนส่งมาทางเรือแล้ว พบว่ามีเรือขายผ้าเทศ ผ้าสุรต์ในบัญชีพิกัดอากรตลาดในปี พ.ศ. 2394 แล้วด้วย (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535) แสดงให้เห็นว่าสังคมเศรษฐกิจเพชรบุรีมีระบบแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราฟังกิ่ง และมีความต้องการบริโภคสินค้าต่างประเทศที่มากขึ้นตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 3 และเมื่อพิจารณาถึงความต่อเนื่องของการพัฒนาในเชิงการค้าในช่วงรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 4 จะพบว่าระบบเศรษฐกิจและสภาพการค้าในเมืองเพชรบุรี มีความคลี่คลายมาก่อนการทำสนธิสัญญาบาวริงใน พ.ศ. 2398 ซึ่งการที่สังคมเศรษฐกิจของเพชรบุรีมีความคลี่คลายดังกล่าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรีในช่วงเวลาต่อ ๆ มา และกล่าวได้ว่าสภาพการณ์ของสังคม และเศรษฐกิจในเพชรบุรีสามารถรับมือได้เท่าทันกับระบบการค้าที่เปลี่ยนแปลงภายหลังสนธิสัญญาใน พ.ศ. 2398 ได้อย่างราบรื่น (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535)

สำหรับในด้านอำนาจของรัฐนั้นจะพบว่า รัฐได้แสวงหาประโยชน์โดยพึ่งพาการพัฒนา กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งในพื้นที่เมืองเพชรบุรีว่าเป็นแหล่งผลิตของรัฐทั้งภาคเกษตรและประมง ทั้งยังผลผลิตจากป่าอันอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งชุมนุมการค้าขนาดใหญ่ ดังนั้นราชการจึงเก็บผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีได้อย่างรัดกุมตลอดมา อย่างไรก็ตามจะพบว่าผลประโยชน์ในเรื่องภาษีอากรอันเนื่องมาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่คึกคัก ก็เป็นไปเช่นเดียวกับหัวเมืองอื่น ๆ กล่าวคือ ในระหว่างช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 นั้นระบบภาษีอากรยังเป็นอยู่แบบเดิมที่ใช้มาในสมัยอยุธยา คือระบบกินเมืองที่ผู้ปกครองในแต่ละเมืองมีบทบาทอำนาจในการจัดเก็บ ดังนั้น ผู้ที่ได้ประโยชน์ในการเก็บภาษีอากรจะได้แก่ เจ้าเมืองที่ได้

รับมอบหมายมาจากส่วนกลางให้มาปกครองเมืองนั้น หากภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบ ภาษีในช่วงปลายรัชกาลที่ 2 ถึงต้นสมัยรัชกาลที่ 3 มาเป็นระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งถือเป็นระบบ ที่มีชาวจีนเข้ามาจับบทบาทในฐานะพ่อค้าถึงนายทุนที่ผูกขาดภาษีอากรของไทย (ญาคู ประภาพันธุ์, 2527) ซึ่งในเมืองเพชรบุรีนั้นมีชาวจีนรับประมูลผูกขาดเป็นเจ้าภาษีแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 เช่น จินบุเป็นขุนเทพอากร เจ้าภาษีอากรสุรา พ.ศ. 2352 จินเกียดเป็นขุนวิเศษทศกร เจ้าภาษีน้ำตาล โตนคเพชรบุรี พ.ศ. 2388 จินสายเป็นขุนพัฒนสมบัติ นายอากร บ่อนเบี้ย พ.ศ. 2393 (มัลลิกา เรืองระพี, 2518) ซึ่งในระบบเจ้าภาษีนายอากรทำให้ผลประโยชน์จากภาษีอากรที่เก็บได้จากเมือง เพชรบุรีรวมกลับเข้าสู่พระคลังหลวง อันเชื่อได้ว่า รายได้ในส่วนนี้ถูกเก็บเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น ราชสำนักมีรายได้เพิ่มมากขึ้นเป็นอันมาก และระบบเงินตรามีความสำคัญขึ้น โดยนอกจากจะมีการ อนุญาตให้จ่ายค่าราชการแทนการเกณฑ์แรงงานแล้ว ยังได้มีการยกเลิกการเรียกเก็บค่านา ซึ่งเคย เรียกเป็นหางข้าวดวงขึ้นฉางหลวงไร่ละ 2 ถัง และจัดซื้อข้าวเป็นราคาหลวงไร่ละ 2 ถังนั้นเสีย แล้ว ให้เรียกค่านาเป็นเงินไร่ละสลึงเฟื้อง (ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ภาคที่ 3, หมวดราชจาริตโบราณ, 2474) แสดงให้เห็นว่าชนชั้นนาในราชสำนักโดยเฉพาะ รัชกาลที่ 3 เอง ทรงเล็งเห็นถึงช่องทางการรั่วไหล และความบกพร่องของการเก็บภาษีในระบบเดิม ซึ่งทำให้รัฐไม่สามารถจัดเก็บรายได้ ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย จึงนำระบบเจ้าภาษีนายอากรมาใช้ อย่าง ครอบคลุม แต่กระนั้นก็ตามจะพบว่า แม้ว่าจะมีการนำระบบเจ้าภาษีนายอากรมาใช้อย่างเป็นทางการ มากขึ้นแล้วก็ตาม การรั่วไหลในการเก็บภาษีก็ยังคงมีอยู่ เนื่องจากการเก็บภาษีของเจ้าภาษีนาย อากรจีนเหล่านี้ก็ต้องประสานงานกับขุนนางที่อยู่ในส่วนท้องถิ่นเพื่อให้การเก็บภาษีอากรเป็นไป อย่างราบรื่น ดังนั้นผลประโยชน์ของขุนนางในหัวเมืองในด้านนี้ก็ยังคงอยู่

ทั้งนี้ในการค้าสินค้าอีกประเภทที่ไม่เพียงแต่การประมูลภาษีอากรโดยชาวจีนเท่านั้น แม้แต่การขายก็ผูกขาดโดยชาวจีนเช่นกันคือการค้าฝิ่น เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 3 มีประกาศ ห้ามสูบฝิ่น ทำให้ฝิ่นกลายเป็นสินค้าต้องห้าม ก่อให้เกิดการผูกขาดการขายโดยเจ้าภาษีฝิ่น ซึ่ง ขณะนั้นยังมีความต้องการบริโภคฝิ่น ทำให้มีการลักลอบขายฝิ่นไปทั่ว โดยฝิ่นที่ลักลอบขายนั้น พ่อค้าจะจะนำเรือออกไปซื้อจากเรือต่างชาติที่นำมาขายในอ่าวไทย ฝิ่นในเมืองเพชรบุรีที่ขายกันนั้น จะลักลอบขายในเขตบ้านแหลมและบางตะบูนซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเพชรบุรี โดยเป็นแหล่งลักลอบซื้อขายและเก็บซ่อนฝิ่นเถื่อนจึงทำให้เมืองเพชรบุรีเป็นเป้าหมายของทาง ราชการในการปราบปรามฝิ่นเถื่อนด้วย ดังปรากฏว่ามีการปราบฝิ่นเถื่อนครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2382 ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 โดยโปรดเกล้าให้พระมหาเทพไปตรวจที่เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตน โกสินทร์รัชกาลที่ 1-4, 2555) ทั้งนี้มีการจับเรือขายฝิ่นได้ใน พ.ศ. 2381 จับจีนค้าฝิ่นได้ 25 คน ซึ่งเป็นเรือของพ่อค้าขายฝิ่นจาก

สิงคโปร์จะเอามาขายที่กัณฑ์ หากมีเหตุวุ่นวายจีนนายเรือสิงคโปร์จึงเดินทางมาค้าขายที่บ้านแหลมแทน (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

จากสภาพแวดล้อม และบริบททางเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรีในช่วงสมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรีมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. ในด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นจะพบว่าจากระบบสังคมเศรษฐกิจแบบศักดินาและไพร่ ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำในระหว่างกลุ่มชนชาติในเมืองเพชรบุรี โดย ชาวไทยพื้นถิ่นทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ป่าไม้และประมง ชาวลาวซึ่งมาจากการเกณฑ์เป็นเชลยสงครามให้มาตั้งถิ่นฐานในเมืองเพชรบุรี และเข้ามาอยู่ในระบบไพร่เช่นเดียวกับคนไทย นับเป็นแรงงานที่เป็นกำลังสำคัญของราชการและถือเป็นผู้ผลิตข้าวกลุ่มใหญ่ และกลุ่มชาวจีนซึ่งประกอบการค้าทั้งการค้ารายย่อย รวมทั้งการค้านำเข้าส่งออก ติดต่อกับค้าขายกับเรือของต่างชาติ ซึ่งพบว่ามี การซื้อขายของทะเลตากแห้งส่งออกไปที่ประเทศอินโดนีเซีย

2. มีความหลากหลายในการผลิต เมืองเพชรบุรีสามารถผลิตได้ทั้งสินค้าทางการเกษตร พืชผัก ผลไม้ และโดยเฉพาะเป็นแหล่งผลิต ข้าว และน้ำตาลโตนด คุณภาพดี ส่งออกขายสู่ตลาดภายนอก นำผลกำไรสู่ราชการเป็นอันมาก ผลิตผลจากป่าและผลิตผลทางทะเลก็สามารถสร้างรายได้ให้แก่รัฐและพ่อค้าภายในเช่นกัน

บริบททางด้านการเมืองของเมืองเพชรบุรี

ชุมชนเมืองเพชรบุรีเป็นชุมชนใหญ่มาตั้งแต่สมัยอยุธยา มีความสำคัญต่อความมั่นคงของรัฐในฐานะเมืองหน้าด่านรับศึกมาก่อนที่จะเข้าเมืองหลวง ที่ตั้งของเมืองมีลักษณะ “ชุมทาง” (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) เนื่องจากเป็นพื้นที่ติดต่อกับพม่าทางด้านตะวันตกสามารถเดินทางสู่มะริด ทวาย และตะนาวศรี ได้สะดวกและอาจเดินเรือออกนอกประเทศได้ง่าย รวมทั้งสามารถเดินทางสู่หัวเมืองปักษ์ใต้ได้ด้วย ดังจะเห็นว่า ชาวตะวันตกที่เดินทางในสมัยอยุธยา และต้นรัตนโกสินทร์ จะเดินทางเข้าสู่ดินแดนไทยโดยมาทางมะริดแล้วผ่านมาทางเมืองเพชรบุรีเพื่อไปกรุงศรีอยุธยา และกรุงเทพฯ ฯลฯ หลายคณะ ดังเช่น

จดหมายเหตุการเดินทางของพระสังฆราชแห่งเบริช ที่เดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยาเมื่อ พ.ศ. 2205 (สมัยสมเด็จพระนารายณ์) ได้กล่าวถึงเมืองเพชรบุรี ไว้ว่า “จากเมืองปราณบุรี เรามาถึงเมืองเพชรบุรี (Pipili) เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม โดยใช้เวลาเดินทาง 5 วัน เมืองนี้เป็นเมืองใหญ่และมีกำแพงเมืองก่ออิฐ” (The History of Japan together with a description of the Kingdom of Siam 1690 – 92 ของ Engellbert Kaempfer M.D.) ที่เดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2233 ได้บรรยายเส้นทางเดินทางไว้ตอนหนึ่งว่า “...ต่อจากนั้นก็ถึงจาม (Czam) ถัดขึ้นไปคือเพชรบุรี

(Putrib)”และในจดหมายเหตุของมองซิเออร์เซเบเรต์ ราชทูตฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ตอนที่กล่าวถึงการเดินทางเพื่อไปลงเรือที่เมืองมะริด ในปี พ.ศ. 2230 ได้บรรยายเมืองเพชรบุรีไว้ว่า “เมืองเพชรบุรีนี้เป็นเมืองขนาดใหญ่ในประเทศสยามและเดิม ๆ มาพระเจ้าแผ่นดินสยามก็เคยมาประทับอยู่ในเมืองนี้เสมอ ๆ เมืองนี้มีกำแพงก่อด้วยอิฐล้อมรอบ และมีหอรบหลายแห่ง แต่กำแพงนั้นชำรุดหักพังลงมากแล้วยังเหลือคืออยู่แถบเดียวเท่านั้น บ้านเรือนในเมืองนี้ไม่งดงามเลย เพราะเป็นเรือนปลูกด้วยไม้ไผ่ทั้งสิ้นสิ่งที่มีแต่ความงามเท่านั้น และวัดในเมืองนี้ก็มิเป็นอันมาก”

ซึ่งสุจิตต์ วงษ์เทศ เชื่อว่าเพชรบุรีมีความสำคัญมาตั้งแต่ยุคทวารวดีแล้ว โดยจากชุมชนหลายแห่ง เช่น บ้านหนองปรัง อ. เขาย้อย บ้านทุ่งเศรษฐี อ. ชะอำ อยู่บนเส้นทางการค้าโลกเชื่อมอ่าวไทยกับทะเลอันดามัน โดยผ่านช่องสิงขร และมีพ่อค้าอินเดียเซีย อาหรับ และอิหร่านผ่านไปมาเป็นประจำ และในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้นประมาณ พ.ศ. 1893 เป็นต้นมา เมืองเพชรบุรีถือเป็นสังกัดเครือญาติกับราชสำนักอยุธยา และควบคุมเส้นทางการค้าข้ามคาบสมุทรมุ่งถึงเมืองนครศรีธรรมราช และ ตั้งแต่ พ.ศ. 2000 เมืองเพชรบุรีอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่พ่อค้าชาวยุโรปขึ้นฝั่งเมืองมะริดแล้วเดินทางบกผ่านช่องสิงขรและเมืองเพชรบุรี ก่อนเข้าถึงอยุธยา ทั้งขาไปและขากลับ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเส้นทางนี้มีการใช้มาก่อนนับพันปี ซึ่งในวรรณคดีสมัยหลัง เช่นพระอภัยมณี (สุนทรภู่) ขุนช้างขุนแผน ซึ่งประพันธ์ขึ้นในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ใช้เส้นทางนี้เป็นฉากในเรื่อง (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2551)

ความสำคัญทางการเมือง พบว่าเพชรบุรีถูกกำหนดให้เป็นหัวเมืองชั้นในมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ความสำคัญของเมืองเพชรในลักษณะที่เป็นฐานหนึ่งที่มีส่วนในความมั่นคงแห่งราชบัลลังก์ มีหลักฐานที่บอกว่าเป็นแหล่งหนึ่งที่มีการช่องสุ่มผู้คนและมีการชุมนุมของกลุ่มผู้ต่อต้านอำนาจรัฐและกลุ่มไพร่ที่หลบหนีราชการ ดังนั้นศูนย์อำนาจกลางจึงให้ความสนใจโดยใช้เมืองนี้เป็นแหล่งรวบรวมกำลังต่อต้านศัตรูแผ่นดินมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ (นวลสวาท อัครวินานนท์, 2535) การศึกสำคัญครั้งหนึ่งที่เมืองเพชรบุรีต้องประสบคือการที่กองทัพของมังมหานรธาเป็นแม่ทัพผู้บัญชาการกองทัพฝ่ายใต้กำหนดไว้ให้เข้าตีเมืองเพชรบุรีเป็นแห่งแรกในสงครามระหว่าง พ.ศ. 2308 ถึง 2310 ที่พม่าเข้าตีกรุงศรีอยุธยา โดยยกเข้าไทยทางทวายและตะนาวศรี และสามารถตีเมืองเพชรบุรีได้ในระยะเวลาอันสั้น (สุนทร ชูดิทรานนท์, 2531) ซึ่งพงศาวดารพม่าฉบับราชวงศ์คองบองระบุไว้ว่า เป้าหมายสำคัญก่อนการเข้ายึดกรุงศรีอยุธยาคือการยึดเมืองต่าง ๆ ด้านตะวันตกของอยุธยาทั้ง 7 เมือง คือ เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ไทรโยค สวานโปง และชาเลง (นวลสวาท อัครวินานนท์, 2535)

เพชรบุรีมีความสำคัญในลำดับต้น ๆ ของภูมิภาค ในเชิงยุทธศาสตร์ทางการเมืองมาตั้งแต่อดีตแล้ว การสะสมกำลังคนจำนวนมากไว้ที่เมืองเพชรบุรีจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากทั้งสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ เนื่องจากจะเป็นประโยชน์ทั้งในด้านการป้องกันทัพพม่าจากตะวันตก สะดวกในการเรียกรวมไพร่พล และการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเมืองเพชรบุรีถือว่ามีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก ดังได้แสดงให้เห็นแล้วจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม การสะสมกำลังพลในลักษณะเช่นนี้อาจเกิดได้ทั้งผลดีและผลเสีย กล่าวคือขึ้นอยู่กับความจงรักภักดีของเจ้าเมืองต่อศูนย์กลางอำนาจด้วย เนื่องจากการใช้อำนาจในการควบคุมไพร่พลเหล่านี้อยู่ที่เจ้าเมือง เช่นในกรณีของกรมขุนอนุรักษ์มนตรีได้ขึ้นครองราชย์สมบัติแทนเจ้าฟ้าอุทุมพร ใน พ.ศ. 2302 ขุนนางกลุ่มหนึ่งรวมทั้งเจ้าเมืองเพชรบุรี ได้ร่วมกันคิดก่อการกบฏกับกรมหมื่นเทพพิพิธ แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของเจ้าเมืองต่อศูนย์กลางอำนาจที่มีผลต่อสถานการณ์ความมั่นคงของราชสมบัติของศูนย์กลางอำนาจด้วย ดังนั้นการที่ศูนย์กลางอำนาจให้มีการสะสมกำลังพลในลักษณะเช่นนี้อาจก่อให้เกิดได้ทั้งผลดีและผลเสียต่อราชบัลลังก์เอง ศูนย์กลางอำนาจที่ราชธานีจึงต้องให้ความสำคัญต่อการควบคุมกำลังพลของเจ้าเมือง ทำให้การเลือกสรรผู้ที่จะไปเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีจำเป็นต้องคำนึงถึงหลายปัจจัยด้วยกัน ต้องมีความจงรักภักดี โกลีลชิดแน่นแฟ้นกับราชสำนัก และเป็นที่ยอมรับอย่างมาก รวมทั้งต้องมีความสามารถในการจัดการกำลังพล ในการรบและควบคุมกองทัพ ดังจะพบว่าเจ้าเมืองเพชรบุรีมักจะได้รับมอบหมายให้คุมกำลังทัพหลายครั้งในการรบครั้งสำคัญ

ในการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2325 เมืองเพชรบุรีอยู่ในกลุ่ม 18 หัวเมืองที่ถูกกระบุว่ายังคงจงรักภักดีต่อพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังนั้นสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 จึงเปลี่ยนตัวเจ้าเมือง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2529) และเมื่อจัดระเบียบเมืองในสมัยรัตนโกสินทร์ เพชรบุรีเป็น 30 เมือง ที่ถูกจัดเป็นหัวเมืองชั้นใน ในความรับผิดชอบของสมุหพระกลาโหม เมืองเพชรบุรีมีความสำคัญ ถูกระบุในเอกสารว่าต้องจัดบุคคลที่จงรักภักดีและเป็นที่ยอมรับอย่างมากไปเป็นเจ้าเมือง (ในคำปลุกเสกตั้งข้าราชการในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 1)

นวลสวาท อัสวินานนท์ (2535) ได้วิเคราะห์ไว้ว่า การย้ายศูนย์กลางจากอยุธยาลงมาสู่ธนบุรี และกรุงเทพฯ ในสมัยหลังนี้มีผลให้เมืองเพชรบุรีมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากระยะทางระหว่างเมืองเพชรบุรีกับเมืองหลวงสั้นลง แต่สถานการณ์สงครามทางด้านตะวันตกจากพม่ายังไม่เป็นที่ไว้วางใจ ดังนั้นเพชรบุรีจึงอยู่ในฐานะเมืองหน้าด่านที่ใกล้ชิด จึงต้องเตรียมกำลังที่เข้มแข็งไว้ และในกรณีของพระเจ้ากรุงธนบุรีซึ่งตีเวียงจันทน์ได้ในปี พ.ศ. 2321 แล้วกวาดต้อนคนไทยทรงดำมาไว้ที่เพชรบุรี อันเป็นเจตนาที่จะให้เชลยเหล่านี้ซึ่งภายหลังก็อยู่ในระบบไพร่เช่นเดียวกับชาวไทย เป็นกำลังไพร่พลในการเตรียมการรบของศูนย์กลางอำนาจทั้งในสมัยกรุงธนบุรีและสมัย

กรุงเทพฯ รวมทั้งในการต้อนรับชาวไทยทรงดำมาอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่นำมารวมไว้ที่เมืองเพชรบุรี ทั้งนี้เพื่อให้เป็นกำลังคนที่สำคัญทั้งในด้านการรบและในด้านการผลิต ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไว้วางพระทัยในความสามารถและจงรักภักดีของเจ้าเมืองเพชรบุรีในขณะนั้นอย่างมาก

ความสำคัญของเมืองเพชรบุรี ปรากฏหลายครั้งในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ดังที่กล่าวไว้แล้ว ในสงคราม พ.ศ. 2352 ในศึกอะเดิงหูนุ่น ซึ่งยกมาทางใต้ในสมัยรัชกาลที่ 2 เพชรบุรีเป็นเมืองหลักในการรวบรวมผู้คนส่งไปทัพเพื่อสนับสนุนกำลังในการรบทางใต้ และให้ขุนนางสำคัญใน ส่วนกลางอันได้แก่ เจ้าพระยาพลเทพ และกรมหลวงพิทักษ์มนตรี รวมทั้งเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญในการส่งเสบียงไปให้กองทัพ สะท้อนถึงความเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์สามารถรวบรวมเสบียง โดยเฉพาะข้าวส่งไปในกองทัพได้ตลอดการรบ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2, จ.ศ. 1171-1173) และในการปราบหัวเมืองแขก 7 หัวเมืองในสมัยรัชกาลที่ 3 ใน พ.ศ. 2373 และ พ.ศ. 2375 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถและความไว้วางพระทัยต่อเจ้าเมืองเพชรบุรี ทั้งในด้านการรบ การรวบรวมไพร่พลไปในราชการสงคราม และการเป็นที่ปรึกษาให้แก่กองทัพ รวมทั้งการไประงับเหตุวิวาทระหว่างพระยากันต์กับตบถกุสะ ซึ่งพระยาเพชรบุรีได้รับความไว้วางใจจากขุนนางที่ได้รับมอบหมายจากรัชกาลที่ 3 ให้จัดการกับเรื่องนี้คือ พระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต บุนนาค) ให้จัดไพร่พล 2,000 คนเศษไปตั้งค่ายที่เมืองสายบุรี และสามารถระงับเหตุได้ ความสามารถของพระยาเพชรบุรี (สุก) ในช่วงรัชกาลที่ 3 นี้ นับว่าส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีกับขุนนางส่วนกลางที่ลงมาควบคุมอีกต่อหนึ่ง ซึ่งแม่ทัพและขุนนางที่มีอำนาจของส่วนกลางซึ่งมีอำนาจในช่วงนั้น ล้วนเป็นขุนนางในตระกูลบุนนาคซึ่งกำลังมีอำนาจทั้งสิ้น ดังนั้นการได้รับความไว้วางใจและยอมรับในฝีมือและความสามารถจากขุนนางตระกูลบุนนาค ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับจากศูนย์กลางอำนาจและเห็นถึงความสำคัญของเมืองเพชรบุรี (มนู อุดมเวช, 2531 และ นवलสวาท อัครนิพนธ์, 2535)

กล่าวโดยสรุปจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเมืองเพชรบุรี จะเห็นว่าในช่วงอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเพชรบุรีจะเป็นเมืองที่มีความสำคัญสำหรับราชอาณาจักรมากที่สุด ในภูมิภาคตะวันตก ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากภูมิรัฐศาสตร์ของเมืองจะพบว่า เพชรบุรีอยู่ในฐานะเมืองหน้าด่านที่รับศึก 2 ด้าน ทั้งทางด้านชายแดนที่ติดกับพม่า และทางด้านชายทะเลซึ่งเพชรบุรีโค่นเข้าโจมตีถึง 3 ครั้งจากกองทัพของพระยาละแวก จากเมืองเขมร ในครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2121 ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช โดยยกทัพเรือกำลังพล 3 หมื่นคนเข้าโจมตีเพชรบุรี ศึกครั้งนี้ไม่ปรากฏในพงสาวดารกัมพูชา แต่ปรากฏในพงสาวดารไทยหลายฉบับ เช่น พระราชพงสาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ เมืองเพชรบุรีสามารถป้องกันเมืองไว้ได้และมีขุนนางละแวกคือ พระยาจีนจันตุ กั้วราชภัยที่รบแพ้หนีเข้ามาสวามิภักดิ์แต่ไม่นานนักก็หนีกลับไป

และครั้งที่ 2 เข้าโจมตีในฤดูแล้งปี 2124 พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐฯ ให้รายละเอียดศึกครั้งนี้ไว้สั้น ๆ ว่า “เดือน 3 (กุมภาพันธ์) นั้น พญาลเวทยกพลลงมาเมืองเพชรบุรี ครั้งนั้นเสียเมืองเพชรบุรีแก่พญาลเวท” ส่วนรายละเอียดการรบไปปรากฏใน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ ว่าทัพละเวทยกมา 7 หมื่นคน เข้าล้อมเมืองอยู่ 3 วันก่อนจะเข้าตีด้วยการใช้บันไดพาดกำแพง ขับพลทหารปีนบันไดปล้นเมืองด้วยความลำบากเพราะชาวเมือง “รบบุงป้องกันเมืองเป็นสามารบ ข้าศึกชาวลเวทต้องศาสตราวุธตายเปนนันมาก จะปีนป่ายปล้นมิได้ก็พากย์ออกไป” โดยเป็นเช่นนี้ถึง 3 ครั้งก่อนจะตีเมืองสำเร็จในครั้งที่ 4 จากการ “ปล้นคลองกระแซงแลประตูปางจัน ชาวเมืองด้านทานเปนสามารบ ข้าศึกเผาหอรบหลายแล้วปีนกำแพงเข้าได้ในที่นั้น...” การโจมตีเพชรบุรีครั้งที่ 2 นี้ปรากฏใน พงศาวดารเขมร จ.ศ. 1217 สั้น ๆ ว่า “พระองค์ให้ยกกองทัพไปตีเขตแดนกรุงไทยชนะได้ครอบครัวยัง แล้วเสด็จกลับมา” สำหรับศึกครั้งนี้ความน่าสนใจคือเส้นทางเดินทัพ ถ้าดูตามลักษณะภูมิศาสตร์ กรุงละเวทอยู่คนละฟากอ่าวไทยกับเมืองเพชรบุรี นักประวัติศาสตร์หรือพระยาละเวททรงทำอย่างไรในการยกทัพตัดอ่าวไทยตอนบนในยุคที่เทคโนโลยีการเดินทางเรือยังไม่ก้าวหน้า ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์ว่า ทัพละเวทน่าจะอาศัยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือช่วงปลายปี พ.ศ. 2123 ข้ามอ่าวไทยมาขึ้นบกที่ตำบลบางจัน (ยุคนั้นยังเป็นชายฝั่ง) เมืองเพชรบุรี จากนั้นล่องเรือเข้าแม่น้ำเพชรบุรี ขึ้นบกที่ “ประตูปางจัน” แล้วทำศึกในช่วงฤดูแล้งก่อนลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้รอบใหม่จะเริ่มพัดในช่วงปลายเดือนพฤษภาคม และลมนี้เองที่ส่งกองทัพละเวทข้ามอ่าวไทยกลับกัมพูชาในที่สุด (สุเจน วรรณพฤทธิ, 2556)

จะเห็นได้ว่า เพชรบุรีมีพื้นที่ชายฝั่งทะเลก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย และด้วยยุทธศาสตร์เช่นนี้ทำให้เพชรบุรีมีความสำคัญมาก นำไปสู่ความจำเป็นที่รัฐส่วนกลางจะต้องสะสมกำลังไพร่พลไว้เป็นจำนวนมาก เพชรบุรีจึงถูกเลือกจากศูนย์กลางอำนาจให้เป็นแหล่งสะสมกำลังพล โดยเฉพาะมีชาวลาวที่ได้อพยพมาเป็นเชลยเป็นกำลังหลักในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ รวมทั้งการเกณฑ์ทัพไปปราบปรามหัวเมืองมาลาญในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ใน พ.ศ. 2381-2382 ซึ่งพระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพยกพลไปประมาณ 3,000 คน โดยมีไพร่พลชาวเพชรบุรีประมาณ 900 คน

ทั้งนี้ นवलสวาท อิศวินานนท์ (2535) ได้เปรียบเทียบความสำคัญระหว่างเพชรบุรีและราชบุรีไว้ว่าในขณะที่เพชรบุรีจะมีความสำคัญ และได้รับความสนใจจากศูนย์กลางอำนาจมากกว่า ทั้งในแง่ของยุทธศาสตร์ที่มีอาณาเขตติดต่อกับชายฝั่งทะเลที่ราชบุรีไม่มี ในการเกณฑ์ทัพในแต่ละครั้งไพร่พลชาวเพชรบุรีจะมีจำนวนมากกว่า ในด้านการเดินทางจากศูนย์กลางอำนาจ การเดินทางมายังเพชรบุรีสะดวกกว่า เนื่องจากในขณะที่คลองลัดที่ขุดขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เช่น คลองมหาชัย คลองสุนัขหอน นั้นเอื้อต่อการเดินทางมาเพชรบุรี ซึ่งในขณะที่นั้นคลองลัดไปยังราชบุรียังไม่ได้ขุดขึ้น และสิ่งที่สำคัญคือจะพบว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากผลผลิตต่าง ๆ นั้น เพชรบุรีสามารถผลิต

ได้มากกว่า โดยเฉพาะน้ำตาลโตนด และผลผลิตจากทะเล ที่สำคัญคือ เกลือ ซึ่งสร้างผลกำไรให้รัฐ ตั้งแต่สมัยอยุธยา

จากความสำคัญของเมืองเพชรบุรีดังกล่าวมาแล้วนั้น จะพบว่า เพชรบุรีเป็นที่สนใจของชนชั้นผู้นำจากศูนย์กลางอำนาจในราชธานีมาโดยตลอดตั้งแต่สมัยอยุธยา และโดยเฉพาะช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ทั้งในด้านของการเป็นเมืองหน้าด่านชั้นในที่ตั้งรับศึกที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลาง และในด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้รัฐมีรายได้จากผลผลิตจากเพชรบุรี โดยเฉพาะช่วงต้นรัตนโกสินทร์นั้น ผลผลิตจากข้าวและน้ำตาลทำรายได้อย่างมาก และในขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งรายได้ของชนชั้นนำ โดยเฉพาะกลุ่มเจ้าภีษฐานายอกร และเจ้าเมืองผู้ปกครองอย่างมาก โดยเฉพาะน้ำตาลโตนด ซึ่งทำรายได้อย่างมากมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตประกอบกับเมืองเพชรบุรีมีภูมิรัฐศาสตร์ที่เป็นเมืองกันชนด่านหน้าของราชธานีทั้งกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ ทำให้การแต่งตั้งผู้ปกครองอันได้แก่เจ้าเมืองและกรมการเมืองเพชรบุรีนั้น รัฐส่วนกลางต้องใช้คนที่ไว้วางใจและมีความจงรักภักดีอย่างมาก จึงจะเป็นประโยชน์กับรัฐในด้านความมั่นคงและการควบคุมไพร่พลที่ต้องใช้ในการสงคราม

หากอย่างไรก็ตามจะพบว่าด้วยความที่เป็นเมืองที่อำนวยผลประโยชน์อย่างมากเนื่องจากมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรในด้านต่างดังที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นผู้ปกครองในระบบกินเมืองที่ได้รับการแต่งตั้งมานี้จึงได้รับผลประโยชน์ในทางด้านเศรษฐกิจเป็นการส่วนตัวอยู่ไม่น้อย ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้อธิบาย “ระบบกินเมือง” ไว้ว่า

“...วิธีการปกครองที่เรียกว่ากินเมืองนั้น หลักเดิมคงมาแต่ถือว่าผู้เป็นเจ้าของเมืองต้องทิ้งธุระของตนมาประจำทำการปกครองบ้านเมืองให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากอันตราย ราษฎรต้องตอบแทนคุณเจ้าเมืองด้วยการออกแรงช่วยทำงาน ได้บ้าง หรือแบ่งสิ่งของทำมาหาได้ เช่น ข้าวปลาอาหาร อันมีเหลือใช้ให้เป็นของกำนัล ช่วยอุปการะมิให้เจ้าเมืองต้องเป็นห่วงในการหาเลี้ยงชีพ ราษฎรมากด้วยกันคนละเล็กคนละน้อย เจ้าเมืองก็สุขสบาย รัฐบาลในราชธานีไม่ต้องเสียดู จึงให้ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่เป็นตัวเงินสำหรับใช้สอย กรมการเมืองซึ่งเป็นผู้ช่วยเจ้าเมือง ก็ได้รับผลประโยชน์ทำนองเดียวกัน เป็นแต่ลดลงตามศักดิ์...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ม. 2.12 ก/1, “ใบบอกเมืองเพชรบุรี” (กันยายน ร.ศ. 91-มีนาคม ร.ศ. 104 อ้างถึงใน นवलสวาท อัครวิธานนท์, 2535)

ระบบการปกครองแบบกินเมืองดังที่กล่าวมานั้น โดยส่วนกลางไม่ได้ควบคุมและรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางอย่างเด็ดขาด ดังนั้นสภาพที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นคือ ชนชั้นผู้ปกครองในหัวเมือง อันได้แก่ เจ้าเมือง กรมการเมืองในท้องถิ่นจะเป็นผู้ควบคุมคน เกณฑ์แรงงานและเก็บส่งจากราษฎรให้รัฐส่วนกลางซึ่งเป็นไปตามคำสั่งจากรัฐส่วนกลางว่าต้องการแรงงานราษฎรไปทำงานประเภทใด เช่น งานก่อสร้าง งานโยธา หาบหามสิ่งของ ทำสงคราม ส่วนไพร่ส่วนนั้น เจ้าเมืองจะ

รวบรวมส่วยสิ่งของให้แก่รัฐตามแต่จะกำหนด ทั้งชนิดของส่วยและจำนวนที่ต้องส่งส่วย เช่น ใน พ.ศ. 2420 ซึ่งส่วนกลางให้เจ้าเมืองเพชรบุรีเกณฑ์ไพร่ตักน้ำตามคำสั่งรัฐส่วนกลาง (คมนตรี ญาณโสภณ, 2534)

“...ด้วยมีตราพระคชสีห์ โปรดเกล้าฯ ออกไปแต่ก่อน ใจความว่า ให้ข้าพระพุทธเจ้าแต่ง กรมการกำกับคุมไพร่ไปตักน้ำหน้าวัดไซ (วัดท่าไชยศิริ) ส่งเข้ามาเป็นน้ำส่ง (น้ำตรง) น้ำส่วย เดือนละ สองครั้ง ๆ ละยี่สิบคุ่มเสมอ จงทุกเดือนนั้น...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ม. 2.12 ก/1, “ไบบอกเมืองเพชรบุรี” กันยายน ร.ศ. 91-มีนาคม ร.ศ. 104 อ้างถึงใน นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535)

ส่วนในเรื่องของการเก็บส่วยนั้นจะพบว่า ไพร่ส่วยในแต่ละเมืองจะมีจำนวนมาก ดังนั้น การที่รัฐส่วนกลางรวมไปถึงเจ้าเมือง กรมการเมือง จะดูแลให้ทั่วถึงจึงเป็นไปได้ยาก เจ้าเมืองและ กรมการเมืองจะแบ่งไพร่ส่วยออกเป็นหมวดเป็นกอง ในแต่ละหมวดแต่ละกองนี้จะมีนายหมวด นายกองเป็นหัวหน้าควบคุมไพร่ ทำหน้าที่เรียกเก็บส่วยจากไพร่นำส่งเจ้าเมืองอีกต่อหนึ่ง จากนั้น เจ้าเมืองจึงจะมอบหมายให้กรมการเมืองหรือนายหมวดนายกองเป็นผู้นำส่วยมาส่งที่ราชธานี ซึ่งในกรณีของเมืองเพชรบุรี ก็เป็นดังกล่าวนี้นี้ และอาจต้องทำหน้าที่เป็นเมืองส่งต่อส่วยให้แก่หัว เมืองชั้นนอกหรือเมืองเล็ก ๆ ที่อยู่ห่างออกไป เพื่อนำส่งที่ส่วนกลางอีกต่อหนึ่งด้วย (บุญรอด แก้วกัญญา, 2518) ซึ่งรัฐส่วนกลางและราษฎรไม่ได้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อกัน เป็นพันธะและ ภาระของราษฎร หากความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าเมือง กรมการเมืองและราษฎรเป็นไปในลักษณะ ของหน้าที่การเก็บผลประโยชน์ที่มีต่อรัฐส่วนกลาง อันเป็นความสัมพันธ์ที่มีมากขึ้นตามหน้าที่ การกิจ ส่วนการควบคุมไพร่ที่ใกล้ชิดเป็นหน้าที่ของขุนนางท้องถิ่นในระดับล่างนายหมวด นายกอง โดยเป็นคนท้องถิ่นที่เจ้าเมืองแต่งตั้งขึ้นมา

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติพบว่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ระบบการเกณฑ์แรงงาน เริ่มเข้าสู่ยุคเสื่อมสลายแล้ว ซึ่งยากเกินกว่าที่อำนาจรัฐส่วนกลางจะควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ข้อบังคับได้อีกต่อไป (ปิยฉัตร ปิตะวรรณ, 2526) มีความพยายามหลีกเลี่ยงทั้งการเกณฑ์ แรงงานและการส่งส่วยตามคำสั่งของรัฐส่วนกลาง ดังมีหลักฐานปรากฏเช่นในกรณีในสมัยรัชกาลที่ 2 มีไพร่จำนวนมากหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานโดยหนีไปซ่อนตัวอยู่ในป่า (สมเด็จพระยา ดำรงราชานุภาพ, 2505) และมีกรณีที่มีการสมรู้ร่วมคิดกันระหว่างนายกับไพร่ โดยไพร่ติดสินบน มูลนายให้ช่วยหากคนอื่นไปรับราชการเป็นไพร่หลวงแทนตน หรือการช่วยให้ลูกไพร่ไม่ต้องถูกจด ทะเบียนขึ้นบัญชีเป็นไพร่หลวง (อคิน รพีพัฒน์, 2527) หรือในกรณี การหนีบวช การยอมขายตัว ลงไปเป็นทาส ส่วนในการเก็บผลประโยชน์อันได้แก่เงินส่วยหรือเงินราชการนั้น ก็พบว่าในเมือง ต่าง ๆ มีการค้างเงินส่วยอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งปัญหาเงินค้างนี้ พบว่า จะค้างอยู่ที่มูลนายมากกว่า

ที่ตัวราษฎร สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจรัฐส่วนกลางแผ่ขยายลงไปยังท้องถิ่นในหมู่บ้าน ชุมชนน้อยมาก ซึ่งให้เห็นว่ารัฐส่วนกลางไม่ได้มีอำนาจบังคับควบคุมระดับเมืองได้มากมายนัก ในกรณีเพชรบุรี พบว่าการเก็บผลประโยชน์ได้ค่อนข้างมาก อาจเกิดการรั่วไหลที่เจ้าเมืองหรือกรมการเมืองบ้าง หากก็ถือได้ว่าจากตัวเลขการจัดเก็บทั้งภาษีน้ำตาล และภาษีอย่างอื่น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยตลอด (คมเนตร ญาณโสภณ, 2534)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าราษฎรมิได้พึ่งพากับอำนาจรัฐส่วนกลางเลย หากการดำเนินชีวิตจำเป็นต้องผูกพันและขึ้นอยู่กับอำนาจท้องถิ่นที่ใกล้ชิดตัว ซึ่งในบริบทดังที่กล่าวมานี้ มุลนาย ซึ่งเป็นชนชั้นผู้ปกครองในท้องถิ่นตั้งแต่ระดับเมือง อันได้แก่ เจ้าเมือง กรมการเมือง ลงมาถึงระดับหมู่บ้าน เป็นกลุ่มชนที่มีโอกาสสร้างอิทธิพล ความมั่งคั่งและอำนาจแก่ตนเองได้ โดยเฉพาะในรูปแบบอุปถัมภ์ซึ่งพบอยู่โดยทั่วไป ทั้งในรูปแบบการได้รับของกำนัล สิบบน และการใช้แรงงานไพร่มาใช้ในงานส่วนตัวเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมาย การกดขี่ หรือเพื่อรับการอนุเคราะห์บางประการที่ต้องอาศัยตำแหน่งหน้าที่ในอำนาจความรับผิดชอบของมุลนายที่ได้รับมอบมาจากส่วนกลาง

สังคมชนบทในสภาพที่ยังพึ่งพากับการเกษตรและการค้าขายยังไม่ได้มีระบบเงินตราเข้ามาอิทธิพลมากนักในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ทั้งด้วยสภาพที่มีช่องว่างระหว่างรัฐส่วนกลางกับราษฎรในชนบท และเขตการปกครองยังไม่แน่นอนชัดเจน การปกครองกันในท้องถิ่นจึงเป็นไปในลักษณะดูแลและป้องกันกันเอง ซึ่งในสภาพของท้องถิ่นซึ่งเป็นป่าดงห่างไกลชุมชนและเมือง จึงมีการเกิดขึ้นของนักเลงโต และหัวหน้าภายในชุมชนอันได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ได้รับมอบหมายมาปกครองในท้องถิ่น รวมไปถึงผู้มีบารมีในชุมชนอันได้แก่พระสงฆ์ เป็นผู้นำอำนาจในแต่ละท้องถิ่น หากในระดับเมืองที่ใหญ่ขึ้นมาซึ่งโดยหลักแล้วพระมหากษัตริย์จะเป็นผู้แต่งตั้ง ซึ่งสำหรับเมืองเพชรบุรีนั้นเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมือง ราชธานีจึงให้ความสำคัญ ดังนั้นโดยส่วนใหญ่จึงคัดเลือกจากผู้ที่มีความจงรักภักดี แต่ทั้งนี้ในการควบคุมเจ้าเมืองทางรัฐส่วนกลางก็ต้องมีลักษณะประนีประนอมยอมรับคนในท้องถิ่น ทั้งในส่วนของเจ้าเมืองและกรมการเมือง ซึ่งจะพบว่า โดยมากมักเป็นผู้มีฐานอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจอยู่ในท้องถิ่น ดังกรณีของเจ้าเมือง และกรมการเมืองของเมืองเพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม ส่วนใหญ่ตำแหน่งเหล่านี้ตกอยู่ในความครอบครองของคนในสายสกุลขุนนาคน วงศาโรจน์ และบางช้าง ซึ่งเมืองทั้งสามอยู่ใกล้ชิดกัน และสายสกุลมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติต่อกัน สกุลบางช้าง ซึ่งมีรกรากที่เมืองสมุทรสงครามเป็นราชินิกุลในรัชกาลที่ 1 ส่วนสกุลขุนนาคนมีความรุ่งเรืองและเป็นขุนนางใหญ่ เกี่ยวดองกับสกุลบางช้าง โดยพระขนิษฐาของสมเด็จพระราชินีในรัชกาลที่ 1 สมรสกับเจ้าคุณขุนนาคน และคนในสกุลวงศาโรจน์คือ เจ้าเมืองเพชรบุรี พระยาสุรินทรฤาชัย (เทศ ขุนนาคน) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นลูกเขยของ

พระยาภักดีนฤบดี (กึ่ง วงศาโรจน์) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองราชบุรี

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างส่วนกลางกับหัวเมืองต่าง ๆ ในระบบกินเมืองเป็นไปอย่างหลวม ๆ และเจ้าเมืองที่ปกครองหัวเมืองจะมีเชื้อสายชาวเมืองนั้น และมักสืบทอดอำนาจต่อ ๆ กันมา ในกรณีของเพชรบุรีตั้งแต่ครั้งอยุธยา ซึ่งเท่าที่มีบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวพบว่า เจ้าเมืองเพชรบุรี เป็นตำแหน่งที่ราชสำนักให้ความสำคัญมากในลำดับต้น ๆ พระยาเพชรบุรีคนสุดท้ายในสมัยอยุธยาคือ พระยาสุรินทภุชย อภัยพิริยบรากรมพาหะ (เรื่อง) เป็นพระญาติในสมเด็จพระเพทพามาตย์ราชชนนีในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี และเป็นพระญาติกับเจ้าขรัวเงินพระชนกในสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี สมเด็จพระราชินีในรัชกาลที่ 2 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ และพระยาเพชรบุรี (เรื่อง) ท่านนี้สืบเชื้อสายมาแต่ตระกูลขุนนางที่รับราชการต่อเนื่องกันมาในราชสำนักหลายชั่วอายุคนแล้วในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ตั้งให้เป็นขุนนางฝ่ายทหารว่าราชการเมืองเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. 2275 ซึ่งน่าจะได้ครองเมืองสืบแทนปู่ หรือพ่อของท่านตามพระราชกำหนดที่ตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ว่าด้วยเรื่องวุฒิขุนนางซึ่งกำหนดให้สืบเชื้อสายต่อเนื่องกันมา ทั้งยังเป็นไปตามธรรมเนียมปฏิบัติในการแต่งตั้งขุนนางออกไปครองเมืองในสมัยนั้น และเป็นขุนนางจากราชสำนักอยุธยาคนสุดท้ายที่ได้ออกไปครองเมืองเพชรบุรีโดยครองเมืองเพชรบุรีถึง พ.ศ. 2309 โดยเสียชีวิตจากการรบกับพม่า ทั้งนี้บุตรของพระยาเพชรบุรีคือ หลวงพิไชยราชา ซึ่งต่อมาได้เป็นแม่ทัพสำคัญของพระเจ้าตาก ได้รับการพระราชทานยศขึ้นเป็น เจ้าพระยาพิไชยราชา รามราชแสนยานุภาพคิรีศรีสุนาโลย อภัยพิริยบรากรมพาหุ (เจ้าเมืองสวรรค์โลก) พระยาเพชรบุรี (เรื่อง) เป็นต้นสกุล บุญ-หลง ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของเมืองเพชรบุรี ซึ่งราชสำนักต้องมอบหมายให้ผู้ที่ไว้วางพระทัยมาปกครองเนื่องจากมีผลถึงความมั่นคงของรัฐ

ในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ถึง สมัยรัชกาลที่ 4 ใน พ.ศ. 2401 ตามบันทึกของจังหวัดเพชรบุรี (จังหวัดเพชรบุรี, 2525 และ สมุทรราชบุรี, 2468) ระบุว่า ผู้ที่เป็นเจ้าเมืองตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ตามลำดับ ได้แก่ พระยาเพชรบุรี (ฟู) พระยาเพชรบุรี (พูน) ทั้งสองแม่จะแต่งตั้งโดยส่วนกลางแต่มีอิทธิพลและเป็นคนเชื้อสายเพชรบุรี เจ้าเมืองอีก 3 คนถัดมาเป็นคนในสกุล ณ บางช้าง คือ พระยาเพชรบุรี (บุญรอด ณ บางช้าง) พระยาเพชรบุรี (เกษ ณ บางช้าง) และพระยาเพชรบุรี (เทศ ณ บางช้าง) ซึ่งน่าจะเป็นเจ้าเมืองในระหว่างรัชกาลที่ 2 ถึง พ.ศ. 2367 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลที่ 3 สะท้อนถึงความสัมพันธ์กับราชสำนักในราชธานีเนื่องจากสกุล ณ บางช้างเป็นพระญาติต้นสกุลของ สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี พระบรมราชินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และเกี่ยวพันกับราชินิกุลสกุลอื่น ทั้ง แสงชูโต สวัสดิ์ชูโต ชูโต และบุญนาค ซึ่งคนในสกุลเหล่านี้มีอำนาจในระหว่างต้นรัตนโกสินทร์ทั้งสิ้น โดยรกรากของสกุลเหล่านี้อยู่ที่

สมุทรสงคราม ในภูมิภาคเดียวกับเพชรบุรี ซึ่งย่อมต้องทราบถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในเมืองแถบนี้ดี หลังจาก พ.ศ. 2367 เจ้าเมืองเพชรบุรีต่อมาคือ เจ้าพระยามราช (สุก หรือทองสุก) เป็นบุตรพระยาขลาโหมราชเสนา (ทองอิน) สมุหกลาโหมฝ่ายวังหน้าในสมัยรัชกาลที่ 1 พระยาเพชรบุรี (สุขหรือสุก) รับราชการอยู่เมืองเพชรบุรีมาแต่ต้นจนได้เป็นหลวงเมือง ปลัดเมือง และเจ้าเมืองเพชรบุรี มีความสามารถในการสงคราม ได้รับการยอมรับจากส่วนกลางโดยเฉพาะขุนนางในสกุลขุนนาทที่ได้เคยรบร่วมกันในศึกเจ้าแวก 7 หัวเมืองในช่วงรัชกาลที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2373-2375 และความสามารถเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยจนสามารถเป็นที่ปรึกษากองทัพในช่วงสมัยนั้น ถัดมาคือพระยามหาตาลวันปเทโส (เกษ ตาลวันนา) ซึ่งเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีที่มีรกรากที่เพชรบุรี และมีความสามารถทางการรบอย่างมากในสมัยรัชกาลที่ 3-รัชกาลที่ 4 ซึ่งช่วงท้ายของการเป็นเจ้าเมือง มีปัญหาเรื่องสายตา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแก้ปัญหาโดยแต่งตั้งให้ดูแลพระนครคีรี ไม่ได้ถอดถอนออกจากราชการ

“...ครั้นจะให้ยกออกจากยศบรรดาศักดิ์แล้ว ก็ทำราชการมาช้านานหลายปีหามีความผิดสิ่งใดไม่...”

“...ครั้นจะให้ว่าราชการบ้านเมืองต่อไปจักขูก็ไม่เห็น กรมการก็ไม่ยำเกรง...”

จึงมีพระราชดำริและทรงสั่งการ “...พระนรินทเสนีปลัดบัญชากรมพระกลาโหมเป็นข้าหลวงเดิมได้ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณมาช้านาน มีสติปัญญาพอจะออกมาสำเร็จราชการบ้านเมืองเพชรบุรีต่างประเนตรพระกรรณได้...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 5, จ.ศ. 1215 สารตราว่าด้วยพระราชสัญญาบัตร พระยาเพชรบุรี พระยามหาตาลวัน อ่างถึงใน นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

พระนรินทเสนีได้เป็นที่พระยาสุรินทรฤชาชัยภักย์พิริยะพาหะผู้สำเร็จราชการเมืองเพชรบุรี ส่วนเจ้าเมืองเพชรบุรีคนเดิม พระเจ้าอยู่หัว ฯ ทรงโปรดเกล้า ฯ ให้เป็น พระยามหาตาลวันปเทโสประการ ที่ปรึกษาราชการของพระยาเพชรบุรี (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

สรุปท้ายบท

เพชรบุรีเป็นหัวเมืองสำคัญตลอดยุคสมัยเนื่องจากมีความพร้อมทางยุทธศาสตร์ทั้งทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ผนวกกับการบริหารจัดการด้วยระบบกินเมืองที่ส่งข้าราชการคือขุนนางจากส่วนกลางเข้ามาจัดการในหัวเมือง เพชรบุรีจึงถือเป็นแหล่งการสะสมทุน อำนาจทางเศรษฐกิจ กำลังคน และอำนาจทางการเมืองที่สำคัญของรัฐส่วนกลาง ในช่วงปลายอยุธยาถึงช่วงต้นรัตนโกสินทร์ในภาวะที่รัฐไทยยังเผชิญกับศึกสงคราม เพชรบุรีมีความสำคัญในแง่ของยุทธศาสตร์ความมั่นคงอย่างมาก และเมื่อบ้านเมืองเริ่มเข้าสู่ภาวะปกติ ไร้ศึกสงคราม ความมั่งคั่งทางด้าน

ทรัพย์ากร อันนำมาซึ่งอำนาจทางเศรษฐกิจ ประกอบกับระบบการค้าแบบเงินตราเริ่มเข้ามามีบทบาท เริ่มมีการวางรากฐานโครงสร้างอำนาจจากกลุ่มตระกูลขุนนางที่มีบทบาท ซึ่งกลุ่มขุนนางที่เข้ามา มีบทบาทอย่างมากในช่วงสมัยต้นรัชกาลที่ 4 คือขุนนางในตระกูลขุนนาค ตลอดรัชกาลที่ 4 นี้ กลุ่มขุนนางสกุลขุนนาคได้ดำรงตำแหน่งสำคัญในราชสำนักและมีบทบาทในการปกครองอย่างมาก มีบทบาทในการปกครองเพชรบุรีตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2390 ด้วยเหตุที่ผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษีน้ำตาลโตนดที่สร้างความมั่งคั่งให้และเป็นแหล่งรายได้สำคัญ นอกเหนือจากที่คนในตระกูลมีอำนาจในส่วนกลางในการควบคุมดูแลกรมพระคลังเป็นเวลายาวนาน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, 2546, หน้า 121-122)

บทที่ 5

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2398-2475

การทำสนธิสัญญาบาวริงระหว่างสหราชอาณาจักรกับสยามภายหลังทศวรรษ 2390 ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เมืองเพชรบุรีได้รับความสนใจจากชนชั้นนำจากส่วนกลางทั้งราชสำนักและขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาค และได้เข้ามาสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นภายในจังหวัด ทั้งสองฝ่ายมีการคานอำนาจระหว่างกันในการจัดการผลประโยชน์และควบคุมการปกครองในเมืองเพชรบุรีตลอดรัชสมัยในช่วงรัชกาลที่ 4 และ 5 และกลุ่มขุนนาคที่อยู่ในโครงสร้างอำนาจ ก็ค่อย ๆ หมดบทบาทลงเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 กล่าวโดยสรุปแล้วในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2398-2475 มีความเปลี่ยนแปลงมากมายในเมืองเพชรบุรี โดยมีสาเหตุมาทั้งจากความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และเกิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้นนำใหม่ในเมืองเพชรบุรี ในบทนี้ผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของชนชั้นนำซึ่งมีบทบาทสำคัญในโครงสร้างอำนาจดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2398-2475
 - 1.1 ชนชั้นนำจากราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์
 - 1.1.1 บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - 1.1.2 บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - 1.2 ชนชั้นนำขุนนางกลุ่มตระกูลขุนนาค
 - 1.3 ชนชั้นนำจากต่างประเทศโดยมิชชันนารีอเมริกัน
2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
4. อุดมการณ์สมัยใหม่กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
5. สรุปท้ายบท

โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2398-2475

ด้วยทรัพยากรและความมั่งคั่ง ประกอบกับเพชรบุรีมีความสำคัญในด้านยุทธศาสตร์การเป็นด่านหน้าทางตะวันตกและประตูไปสู่หัวเมืองทางใต้ของราชอาณาจักร ชนชั้นนำของประเทศจึงให้ความสนใจและนำมาสู่การเข้ามาสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีในระหว่าง พ.ศ. 2398-2475 กลุ่มชนชั้นนำสำคัญที่มีบทบาทในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของ

เมืองเพชรบุรี ดังนี้

1. ชนชั้นนำจากราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์

เมืองเพชรบุรีอยู่ภายใต้อำนาจของขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาครมาโดยตลอดตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้นในการกำหนดข้าราชการในระดับเจ้าเมือง กรมการเมือง และข้าราชการระดับสูง พระมหากษัตริย์จึงทรงสอดส่องและเอาพระทัยใส่ เพื่อเป็นการกานอำนาจมิให้ผลประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองทั้งหมดตกอยู่ในอำนาจกลุ่มสกุลขุนนาครที่มีบทบาทหลักในการบริหารราชการในราชอาณาจักรอยู่ในขณะนั้น ด้วยทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ 4 และ รัชกาลที่ 5 ทรงตระหนักถึงผลประโยชน์ของเมืองเพชรบุรีต่อราชสำนัก จึงทรงเข้ามามีบทบาทโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเพชรบุรีดังนี้

1.1 บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

1.1.1 การเสด็จพระราชดำเนิน และพระราชโองการการทำนุบำรุงเมืองเพชรบุรี ทั้งก่อนและหลังจากขึ้นครองราชสมบัติ

ระยะเวลา 27 ปี ระหว่างที่ทรงผนวชก่อนขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2394 ได้เสด็จออกทรงค้ำหัวเมืองต่าง ๆ รวมทั้งเมืองเพชรบุรี ปีแรกที่ทรงผนวชใน พ.ศ. 2367 ได้เสด็จมาทอดผ้าพระกฐินที่เพชรบุรี และมีการเสด็จมาบำเพ็ญสมณธรรม ณ ถ้ำเขาย้อย และมาประทับแรมที่วัดมหาสมณาราม และมีการเสด็จมาที่เพชรบุรีหลายครั้งก่อนขึ้นครองราชย์ (พระยากระสาปนกิจโกศล, 2520 และ ประยูรช สิริพันธ์, 2514) ทำให้ทรงรู้จักภูมิทัศน์ และเข้าพระทัยในความเป็นอยู่ในเมืองเพชรบุรี

การเสด็จหลังจากขึ้นครองราชย์เพื่อประพาสและทำนุบำรุงเมือง โดยเอาพระทัยใส่ในกิจการบ้านเมืองเพชรบุรีอย่างมาก มีพระราชดำริในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมีพระบรมราชโองการให้สถาปนาพื้นฟูวัดวาอาราม เช่น ให้พระยาเพชรบุรีทำทางทำบันไดขึ้นลงถ้ำเขาหลวง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 11, จ.ศ. 1218 สาระตราว่าด้วยให้พระยาเพชรบุรีทำทางทำบันไดขึ้นลงถ้ำเขาหลวง อ้างถึงใน นวลสวาท อัสวินานท์, 2535) และการมีพระบรมราชโองการทำนุบำรุงวัดอีกหลายแห่งในเมืองเพชรและเมืองอื่น ๆ

1.1.2 การโปรดเกล้า ฯ ให้มีการเปลี่ยนตัวเจ้าเมือง และสำรวจจำนวนไพร่

ด้วยเมืองเพชรบุรีเป็นแหล่งสะสมไพร่พลของราชการตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในขณะเดียวกันก็เป็นเมืองที่มีการชุกซ่อนตัวของไพร่ที่หลบหนีราชการ เนื่องจากเป็นเมืองหน้าด่านที่ไปได้ทั้งทางใต้ของราชอาณาจักร ทางตะวันตกในฝั่งเมืองพม่า และภูมิประเทศมีทั้งภูเขา ทะเล และป่าไม้ เหมาะแก่การซ่อนตัว ในยุคนั้นจึงเป็นเมืองขนาดใหญ่มีประชากรจำนวนมาก ปัญหาความไม่สงบสุขของราษฎรจึงมีมาก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวทรงวิตกว่าหากมีการศึกสงครามเกิดขึ้นจะไม่สามารถรวบรวมและคุมกำลังไพร่พลได้ และปัญหาโจรผู้ร้ายที่มีชุกชุมมากขึ้นจากการหนีเกณฑ์แรงงาน และการหนีออกนอกเขตแดน และนอกจากนี้ก็มีกองเกลี้ยกล่อมซึ่งมีหน้าที่เกลี้ยกล่อมคนที่หนีออกไปนอกเขตแดนให้กลับเข้ามา หากกลับ “เที่ยวเกลี้ยกล่อมเอาเลกลาว เลกเขมร มอญ ไพร่หลวง คนในบ้านเมืองไปไว้เป็นอันมาก” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, จ.ศ. 1214) ซึ่งอาจเกลี้ยกล่อมโดยมีเจตนาเอากำลังคนไปขึ้นกับผู้ไ้กำลังคนโดยเป็นปฏิปักษ์กับอำนาจรัฐได้ อันมีผลทำให้รัฐขาดไพร่หลวงไว้ใช้งาน และกระทบกับความมั่นคงของรัฐได้ (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) ปัญหาเหล่านี้รวมทั้งโจรผู้ร้ายที่ชุกชุมปล้นสะดมวัวควายของชาวบ้าน เป็นปัญหาที่ค้างค้ำมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นจำนวนมาก จึงทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องนี้ในคราวการจัดราชการเมืองเพชรบุรี พ.ศ. 2395 ว่า “...กรมการก็แยกย้ายกันว่ากล่าวเป็นหมู่คณะ พิจารณาว่ากล่าวไม่สำเร็จเด็ดขาด ความของราษฎรค้างอยู่มาก...” และเกิดโจรผู้ร้ายมากมายชุกชุม ราษฎรไปร้องเรียนในกรุงเทพฯ กล่าวโทษเจ้าเมืองกรมการหลายคนหลายกลุ่ม (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, จ.ศ. 1214) ผวนกกับกรณีที่เจ้าเมืองไม่สามารถทำงานได้เต็มที่เนื่องจากปัญหาสุขภาพ รัชกาลที่ 4 ได้แก้ปัญหาโดยเปลี่ยนตัวเจ้าเมืองเพชรบุรี และให้ข้าราชการจากส่วนกลางไปว่าราชการในตำแหน่งต่าง ๆ ในกรมการเมืองเพชรบุรี อาทิ โปรดให้พระยาจำแสนบดินดี ซึ่งเป็นขุนนางในส่วนกลางออกไปว่าราชการที่เพชรบุรีโดยบังคับบัญชาพระยาเพชรบุรี และกรมการทั้งหลายอีกต่อหนึ่ง และขุนนางอื่น ๆ ไปชำระคดีที่ค้างค้ำ ปรวบปรามโจรผู้ร้ายและชำระเลิกที่กองเกลี้ยกล่อมชักชวนให้เป็นพวก (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 2, จ.ศ. 1214, หน้า 232) ให้หลวงราชฤทธิรงค์ หลวงงโยธาไปช่วยกำกับดูแล ตรวจตราการหนีออกแดน และโปรดเกล้า ๆ ให้มีการสำรวจจำนวนไพร่ทุกประเภท โดยทำบัญชีควบคุมอย่างรัดกุม (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535)

และกรณี จากที่ใน พ.ศ. 2399 กลุ่มลาวทรงดำไพร่หลวงเมืองเพชรบุรีเข้าซื้อถ้ำ 34 คน ทำเรื่องร้องทุกข์ว่านายร้อยเออซึ่งเป็นหลวงไชยก๊กติดกับเสมียนนายกอง นายปล้ำปลัดกองและนายสมห์บัญชีได้เรียกเอาเงินจากพวกตนรวมเป็นจำนวนเงิน 4 ชั่ง 4 ตำลึง โดยสัญญาว่าจะให้เป็นขุนหมื่นรับเบี้ยหวัด แต่ต่อมากลับพาพวกตนไปสัก ณ เมืองราชบุรีเป็นไพร่หลวง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 กห. เล่ม 11, จ.ศ. 1218 สารตราว่าด้วยให้พระยาเพชรบุรีชำระคืนเงินให้พวกลาวทรงดำ 34 คน)

1.1.3 การตรวจสอบภาษี ส่วย และกุศโลบายในพระราชดำริสร้างพระราชวังพระนครคีรี

เป็นที่ทราบดีว่าผลประโยชน์เรื่องส่วยของเมืองเพชรบุรีมีอยู่มาก เมื่อพิจารณาถึงตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการจะพบว่าผู้ที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลทั้งในด้านการปกครอง และ

การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของรัฐในเมืองเพชรบุรี ณ เวลานั้นคือ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ซึ่งได้รับพระราชทานราชทินนามใน พ.ศ. 2394 ก่อนหน้านี้ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าให้ว่าการทั้งกลาโหมและกรมท่า ในตำแหน่งเจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม ซึ่งในฝ่ายกลาโหมนั้นมีหน้าที่โดยตรงในการกำกับเมืองเพชรบุรี และเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 4 การได้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในรัชกาลที่ 4 ถือว่ามีอำนาจและมีอิทธิพลมากที่สุด ในพระราชอาณาจักรรองจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสองพระองค์ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) ดังนั้นในการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเข้ามาสอดส่องให้มีการสำรวจไพร่ และภาษี ส่วย ย่อมกระทบต่ออำนาจของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) อย่างแน่นอน โดยอาจพิจารณาได้ว่าให้ทั้งผลดีและผลเสียต่อผลประโยชน์ของกลุ่มสกุลบุนนาคและผลประโยชน์ของราชสำนักหรือรัฐส่วนกลาง การเข้ามาควบคุมอย่างใกล้ชิดย่อมเป็นการตรวจสอบถึงส่วย ภาษี ที่รัฐควรจะได้รับอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ซึ่งในภายหลังจะพบว่าจากการตรวจสอบรายได้เหล่านี้ ทำให้ทรงทราบถึงมูลค่าของส่วยเมืองเพชรบุรี โดยเฉพาะภาษีอากรค่านา และภาษีผลิตภัณฑจากตาล โคนดซึ่งมีมูลค่าสูงมาก และทรงให้มีการตรวจสอบภาษีน้ำตาลเมืองเพชรบุรี

มีรายงานในเอกสารจดหมายเหตุว่ามีการสอบสวนผู้เกี่ยวพันตั้งแต่ชั้นเจ้าเมืองลงมา นักวิชาการประวัติศาสตร์อภิปรายในประเด็นนี้ว่า (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2547) ปัญหาเกี่ยวกับภาษีน้ำตาลยุ่งนุงนังมากมายไม่สามารถสะสางภาษีที่ค้างค้างได้ ดังนั้น รัชกาลที่ 4 จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งดูแลทั้งกลาโหมและกรมพระคลังในขณะนั้น สร้างเขาวังขึ้นจากภาษีน้ำตาล โคนด แต่ก็เกิดข้อครหาและโจษขานในหมู่ราษฎรถึงความมิชอบในการก่อสร้างจากการเกณฑ์คน เกณฑ์แรงงานและสิ่งของจากราษฎร โดยไม่ได้ให้สิ่งตอบแทน (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2547) จนต้องทรงออกประกาศว่า

“... เรื่องทำพระนครคีรีนั้น (พน) ท่านรับทำ บอกว่าจะเอาเงินภาษีน้ำตาลเมืองเพชรบุรี จะใช้คนลาวพุงคำเมืองเพชรบุรี ในหลวงได้ทราบแต่เท่านั้น แต่การที่จะเปิดจะเผย จะจับจะจ่ายและเสียไม้ และอะไรอื่น ๆ แลตั้งใครเปนกงสี เป็นนายงาน ในหลวงไม่ทราบด้วยเลย ในหลวงได้ยินแต่รายจ่ายทองคำเปลว นอกนั้นสุดแต่ (พน) ท่านหมด แต่ของหลวงทุกอย่าง ท่านคิดจะขยักเขี้ย ท่านว่าในหลวงใจโตปากโต ให้อะไรใครแรง ๆ ไป จ่ายอะไรแรง ๆ ไป ถ้าจะปรึกษาท่าน ท่านมักจะลดหย่อนผ่อนปรน ไม่พอใจที่จะเสียท่านก็ไม่เสีย ท่านไม่วุ่นวายเหมือนพวกอื่น ๆ ถ้าใครจะฟ้องร้องกัน ต่างเรื่องกงสีและนายด่านพระนครคีรีต้องกราบเรียน (พน) ท่านจึงชอบ เพราะกงสีแลนายด่าน (พน) ท่านตั้ง ในหลวงไม่ได้ตั้ง ถ้ากงสีนายด่านมาเบิกของนอกจาก (พน) ท่านสั่ง หรือน้อลลอย่างไร ๆ ถ้ามีผู้กราบเรียนยืนยันมั่นคงท่านก็คงจะชำระ แต่ที่จะให้ในหลวงว่า

ก็จะเป็นคนหนึ่งฝัน คนหนึ่งแก่...” (ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2411 เรื่องที่ 343

ในประกาศเรื่อง “ตั้งพันปากพล่อย”, หน้า 416 อ้างถึงใน นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว, 2547, หน้า 60-61)

น้ำตาลโตนดสร้างรายได้ให้แก่รัฐอย่างมากตลอดถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งในเรื่องนี้ ทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองรัชกาล มีความเข้าพระทัยดีถึงผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรี ในส่วนของรัชกาลที่ 4 นั้นทรงติดตามการปฏิบัติงานของข้าราชการที่ส่งมาปกครองเมืองเพชรโดยตลอด และพบว่าข้าหลวงเดิมที่ส่งมานั้นปล่อยปละละเลยในการปฏิบัติราชการ ปัญหาการร้องเรียนเกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานอย่างไม่เป็นธรรมของขุนนางข้าราชการ เช่น ใน พ.ศ. 2397 มีการกล่าวโทษพระยาเพชรบุรีกับหลวงบรรเทาทุกข์ราชชนนีของพระยาเพชรบุรี โดยขุนพัฒน์ (ซุ่น) (นวนสวาท อัสวินานนท์, 2535) ในกรณีที่พระยาเพชรบุรีและน้องชายกล่าวหาว่า ขุนพัฒน์เป็นตัวเหี้ย ซึ่งไม่เป็นความจริง และเมื่อข้าหลวงในพระคลังมหาสมบัติเดินทางมาชำระ ความ พระยาเพชรบุรีไม่ยอมส่งตัวขุนพัฒน์ให้สอบความจริง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร รัชกาลที่ 4 กห. เล่ม 7, จ.ศ. 1216 สารตราว่าด้วยให้พระยาเพชรบุรี กรมการแต่งทนายเข้ามาสู่ความ กับขุนพัฒน์ซุ่น) และใน พ.ศ. 2398 มีกรณีวิวาทระหว่างขุนศรีสำรวง นายอากรหม้อน้ำตาลกับ ราษฎร เนื่องจากขุนศรีสำรวงทำหม้อน้ำตาลจำหน่ายแก่ราษฎรเล็กกว่าเดิม แต่จำหน่ายแพงขึ้น พระยาเพชรบุรีให้หลวงบรรเทาทุกข์ราชหาตัวราษฎรเข้ามาชำระความ ราษฎรผู้ทำตาลถูกเกาะกุม เรียกเงินคนละ 2 บาท ราษฎรไม่พอใจเลิกทำน้ำตาล (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 11, จ.ศ. 1218 สารตราว่าด้วยให้ยกภาษีน้ำตาลน อากรม้อตาน โตนดมาขึ้นให้กรมพระกลาโหม ตั้งเจ้าภาษีนายอากร)

ปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อนของราษฎรในหลายกรณี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเข้ามาจัดการคลี่คลายปัญหาสะท้อนถึงการที่ทรงให้ความสำคัญแก่เมืองเพชรบุรี ทรงทราบความเคลื่อนไหวโดยตลอด ดังนั้นความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครอง เพชรบุรีกับราชสำนักและรัฐส่วนกลางเป็นความสัมพันธ์โดยตรงและใกล้ชิดอย่างยิ่ง เนื่องมาจากปัจจัยดังนี้

1. เพชรบุรีเป็นเมืองใกล้กรุงเทพฯ เดินทางสะดวก ทั้งนี้ก่อนการขุดคลองดำเนินสะดวก การเดินทางจากกรุงเทพฯ มาเพชรบุรี สามารถเดินทางไปมาหาสู่ได้สะดวกซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จจุดดงค์หลายครั้งก่อนขึ้นครองราชย์

2. การที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกล เรียนรู้ และศึกษาวิทยาการอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งโดยพระองค์เองก็ประสบกับชะตากรรมที่ต้องทรงผนวช ตลอดในช่วงรัชกาลที่ 3 ทรงมีโอกาสศึกษาสภาพเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งภายในและต่างประเทศ มาโดยตลอด ทำให้ทรงเข้าพระทัยถึงอำนาจบารมีของกลุ่มสกุลใหญ่ ๆ ที่มีอยู่ในหัวเมืองแถบนี้

ทั้งสกุลขุนนาค สกุล ณ บางช้าง ราชินิกุลเก่าแก่และมีอำนาจในเมืองสมุทรสงคราม และสกุลวงศาโรจน์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสกุลขุนนาค และเป็นเจ้าเมืองเก่าในเมืองราชบุรี และทรงเข้าพระทัยดีถึงผลประโยชน์ ในความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรของเมืองเพชรบุรี ดังนั้นการที่ราษฎรเดือดร้อนจากการทำงาน และความประพฤติกของข้าราชการ ย่อมมีผลต่อความมั่นคงของพระองค์ด้วยเช่นกัน พระองค์จึง ทรงเข้ามาแก้ไขปัญหาด้วยพระองค์เอง ในช่วงที่พระองค์ขึ้นครองราชย์อำนาจและบารมีของกลุ่ม ขุนนางในสกุลขุนนาคยังคงสูงส่งอยู่มาก การทรงเข้ามาจัดการกับปัญหาท้องถิ่นในหัวเมือง สำคัญ ดังเช่นเพชรบุรี น่าจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจส่วนพระองค์ที่มีอยู่ ป้องกันการรั่วไหล และอุดหนุนของรายได้จากภาษีอากรที่รัฐควรจะได้รับ

3. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะสร้างเมืองใหม่แทน ลพบุรี ที่ในชั้นแรกมีพระราชดำริจะให้ตั้งเมืองลพบุรีเป็นราชธานีสำรอง เพื่อหนีภัยต่างชาติที่ขู่ว่า จะนำเรือรบเข้ามาคุกคามเมื่อเกิดความขัดแย้งกับสยาม และได้มีการก่อสร้างโดยพระราชทานนาม ว่านารายณ์ราชนิเวศน์ แต่เมื่อได้เสด็จไปพักค้างคืน จึงทรงให้หยุดการก่อสร้างเนื่องจากมีพระราชดำริ ว่าอากาศไม่ดีไม่สบาย ทั้งนี้มีข้อวิจารณ์ว่าการเสด็จตรวจงานเมืองนครราชสีมาของรัชกาลที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2399 พบว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ได้ทรงสร้างพระตำหนักสีทาที่เมืองสระบุรี อาจทำให้ทรงมีความรู้สึกในทำนองแข่งขันกัน (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2509) พระบาทสมเด็จพระ จอมเกล้าฯ จึงทรงมีพระราชดำริแนชดที่จะสร้างราชธานีนอกกรุงเทพฯ ให้เป็นที่ประทับ ส่วนพระองค์ ดังนั้น เมืองเพชรบุรีซึ่งทรงคุ้นเคยตั้งครั้งนั้น และได้เสด็จพระราชดำเนินหลายครั้ง ดังที่กล่าวแล้ว จึงถูกทรงเลือกขึ้นมา

การโปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์และสร้างสิ่งก่อสร้างในเมืองเพชรบุรีหลายสถานที่ อาทิ การปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปและทำบันไดลงถ้ำเขาหลวงใน พ.ศ. 2399 การสร้างพระตำหนักลับปลา ที่ประทับที่เขาพระนอน ใน พ.ศ. 2400 ซึ่งคาดว่าพอพระทัยและทรงพระประสงค์จะสร้างพระตำหนัก ที่เมืองเพชรบุรีแทนลพบุรี และปีต่อมาจึงมีพระราชประสงค์สร้างพระนครคีรีที่เขามหาสมณ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-4) และสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2403 ซึ่งหลังจากนี้แล้วพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ได้เสด็จเมืองเพชรบุรีทุกปี ๆ ละหลายครั้ง ทั้งนี้ยังได้โปรดเกล้าฯ ให้ซื้อที่ดินในบริเวณใกล้เคียงเพื่อทำนาหลวงถึง 736 ไร่ 2 งาน และเริ่มทำ นาหลวงใน พ.ศ. 2403 รวมทั้งการให้มีการปฏิสังขรณ์และบูรณะวัดมหาสมณาราม การสถาปนา พระพุทธรูปแบบธรรมยุติกนิกายไว้ที่เพชรบุรี การเสด็จทอดผ้าพระกฐินหลวงถึง 40 วัด การแจกทาน แก่ผู้สูงอายุ การบำเพ็ญพระราชกุศลในการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ในเจดีย์ที่เขาพนมขวด การเสด็จประทับที่พระนครคีรี การให้จัดพระราชพิธีโสกันต์พระเจ้าลูกเธอบนพระนครคีรี และ การพิธีอื่น ๆ ตลอดช่วงรัชกาลที่มีทุกปี ทั้งนี้พระองค์ทรงสนพระทัยในชุมชนเมืองเพชรบุรี

ตลอดไปถึงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเพชรบุรีด้วย (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535) แสดงถึงพระราชดำริในพระองค์ทำให้เกิดการพัฒนาของบ้านเมืองเพชรบุรีอย่างมาก

อย่างไรก็ตามการก่อสร้าง ปฏิสังขรณ์ รวมทั้งการทรงมีนาหลวงในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเพชรบุรี ก็ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎรในระบบไพร่ โดยเฉพาะไพร่ชาวลาว ซึ่งต้องถูกขุนนางท้องถิ่นเกณฑ์แรงงานมาเพื่อการดังกล่าว ทั้งนี้พบว่าแม้ว่าการที่รัชกาลที่ 4 สนพระทัยในเพชรบุรีโดยความมุ่งหวังหลักเริ่มแรกเกี่ยวกับความมั่นคงทางการเมืองและการต่างประเทศก็ตาม หากจะเห็นได้ว่าผลสำคัญที่เกิดขึ้นคือการเข้ามาควบคุมผลประโยชน์และการปฏิบัติงานราชการของขุนนางท้องถิ่นในการต่าง ๆ ซึ่งมีผลต่อความมั่นคงในพระราชอำนาจของพระองค์

1.2 บทบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชสมบัติใน พ.ศ. 2411 มีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ห้าปีแรกของการครองราชย์จึงมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411-2416 คือ เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) โดยบทบาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ที่มีต่อเมืองเพชรบุรี มีดังนี้ (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

1.2.1 ทรงให้ความสำคัญในด้านความผูกพันกับพระราชบิดา

โดยทรงติดตามมาพำนักที่เมืองเพชรบุรีหลายครั้งตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ประทับแรมที่พระราชวังพระนครคีรี ทั้งเมื่อผนวชเป็นสามเณรก็ได้มาค้างคืนที่วัดมหาสมณาราม ซึ่งโดยส่วนพระองค์ของรัชกาลที่ 5 แล้ว ทรงมีความผูกพันกับพระราชบิดาโดยเพชรบุรีเป็นเมืองที่ทำให้ทรงระลึกถึงเมื่อทรงพระเยาว์อยู่เสมอ ดังที่ว่า

“...วันนี้ไปเขามหาสวรรค์ ด้วยหวังจะแสดงความเคารพอย่างขึ้นไปเฝ้า
ทูลกระหม่อมตามที่รู้สึกในใจจำได้...” (ประยูร ธวัชรวิชัย, 2523)

1.2.2 ความทันสมัยของเมืองเพชรบุรีทำให้ชาวต่างชาติซึ่งเข้ามามีอิทธิพลในอาณาจักรสยามให้ความสนใจและนิยมเดินทางมาตากอากาศ

จากการก่อสร้างเมืองในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 ทำให้เพชรบุรีได้รับการพัฒนาและได้รับความสนใจทั้งจากชนชั้นสูงในเมืองหลวงและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะพระราชวังพระนครคีรีได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติที่อยู่ในสยามไปเที่ยวชมอย่างมาก มาถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เมืองเพชรบุรีมีความพร้อมในการที่จะเสด็จประพาสอย่างยิ่ง ซึ่งในช่วงรัชกาลที่ 5 นี้มีความนิยมในการตากอากาศชายทะเลของชนชั้นสูงและชาวต่างชาติเกิดขึ้นเพชรบุรีเป็นเมืองชายทะเลที่เป็นที่สนใจเพราะเดินทางสะดวกและใกล้เมืองหลวง

1.2.3 ทรงสนพระทัยในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

โดยการเสด็จประพาส มักเป็นไปในลักษณะของการเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ทั้งถ้ำวัด เสด็จประพาสตลาด และทอดพระเนตรการแข่งวัว การจับแคนของลาวทรงดำ และวัฒนธรรม พื้นบ้านของกลุ่มชาวลาว ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวตะวันตกมาก ทั้งนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอและข้าราชการจัดการแสดงนิทรรศการของแปลกพื้นบ้าน ให้คัดสำเนาบัญชีออกมาส่ง เมืองเพชรบุรีให้จัดหาของแปลกและของพื้นบ้านเหล่านั้นส่งไปยังกรุงเทพฯ ได้แก่ พืชพันธุ์ต่าง ๆ สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งเสื้อผ้าของชาวลาวทรงดำทั้งหญิงชาย เครื่องดนตรีของชาวลาวเหล่านี้เข้าไป (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5, จ.ศ. 1243) ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 5 ทรงพอพระทัย วัฒนธรรมลาว โข่งพวกนี้มาก เมื่อมีการตั้งกรมเด็กชาขิ่นมา ทรงให้ใช้เครื่องแบบแต่งกายอย่าง ลาวโข่ง (กรมศิลปากร, 2504) และสนพระทัยในศิลปะฝีมือช่างสกุลเมืองเพชรบุรีอย่างมาก เช่น กรณีศิลปะที่วัดใหญ่สุวรรณาราม

1.2.4 การโปรดเกล้าฯ ให้สร้างทางรถไฟมาถึงเพชรบุรี การก่อสร้างพระราชวัง บ้านปืน และสาธารณูปโภคในเมืองเพชรบุรี

การมีทางรถไฟมาถึงเพชรบุรีทำให้เสด็จบ่อยขึ้นแต่มิได้ประทับแรมที่พระนครคีรี เนื่องจากเหตุที่ “ไม่เป็นที่สบาย” เนื่องจากเป็นเขาหินปูนเมื่อฝนตกมาอากาศจะร้อนขึ้น ในช่วงปีสุดท้ายของรัชกาลจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) สมุหเทศาภิบาลมณฑล ราชบุรีหาพื้นที่บนพื้นราบเพื่อสร้างที่ประทับ โดยสุดท้ายได้ซื้อที่ดินในตำบลบ้านปืนเพื่อก่อสร้าง พระราชวัง ในการเตรียมการเพื่อก่อสร้างพระราชวัง และเพื่อให้เกิดความสะดวก ได้โปรดเกล้าฯ ให้ตัดถนนหลวงในเมืองเพชรบุรีกว้างถึง 6 วา จากสถานที่ก่อสร้างไปยังสถานีรถไฟโดยกระทรวง โยธาธิการ และให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอกรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการกรมการทหารเรือ และพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพ เป็นแม่กองในการก่อสร้างพระตำหนักและถนน ทัวทั้งพระราชนิเวศน์ ให้พระยาสุรินทรฤกษ์เจ้าเมืองเพชรบุรีเป็นผู้ตรวจการและผู้จ่ายเงินและ สิ่งของต่าง ๆ แผนการก่อสร้างทำไว้แล้วอย่างสมบูรณ์ มีการตั้งกองช่างโดยให้รับเงินเดือนจาก พระคลังข้างที่มีโครงการติดตั้งเครื่องไฟฟ้า เครื่องสูบน้ำ ท่อน้ำ ถังน้ำ (นวลสวาท อัครนิพนธ์, 2553)

ในช่วงต้นของการก่อสร้างพระราชวังนี้ใน พ.ศ. 2453 รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประทับ ที่พระตำหนักไม้ที่สร้างไว้ชั่วคราว และประกอบพระราชกิจหลายครั้งในช่วยเดือนกรกฎาคมถึง เดือนกันยายน เช่น พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ บวชนาคหลวง การบำเพ็ญพระราชกุศล ตรงกับวันสิ้นพระชนม์พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช ซึ่งเป็นการเสด็จมาประทับที่ เมืองเพชรบุรีถึง 4 ครั้งในปีเดียวกัน (ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 27 กรกฎาคม-กันยายน ร.ศ. 129

หน้า 1105-1395) ก่อนที่จะเสด็จสวรรคตในเดือนตุลาคม

พระราชดำริต่าง ๆ สะท้อนให้เห็นถึงการที่รัชกาลที่ 5 ทรงให้ความสำคัญแก่เมืองเพชรบุรี การโปรดเกล้าฯ ให้มีการก่อสร้างและพัฒนาเมืองเพชรบุรี มีผลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในเมืองนี้อย่างมาก และที่สำคัญในเชิงโครงสร้างอำนาจจะพบว่า แม้ในช่วงเวลานั้นกลุ่มขุนนางสกุลขุนนาจะมีอำนาจในเมืองเพชรบุรีก็ตาม หากการที่ราชสำนักเข้ามาใกล้ชิดเมืองเพชรมากขึ้นรวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการใน พ.ศ. 2437 เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลก็ทำให้บทบาทของส่วนกลางโดยราชสำนักของพระเจ้าอยู่หัวฯ เข้ามาดูแลผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงและกำหนดตัวบุคคล ใน พ.ศ. 2437 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรินทรฤทัย (เทศ บุนนาค) ไปดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี แล้วให้บุตรชายของพระยาสุรินทรฤทัย (เทศ บุนนาค) เข้ามารักษาการและดำรงตำแหน่งต่อ ๆ มา ในขณะที่พระองค์ ก็ได้เสด็จประพาสเพชรบุรีบ่อยครั้งขึ้น นั้นแสดงให้เห็นว่าราชสำนักเข้ามาควบคุมการว่าราชการงานเมืองที่เพชรบุรีใกล้ชิดขึ้น

2. ชนชั้นนำขุนนางกลุ่มตระกูลขุนนา

ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการปกครองและการเปลี่ยนแปลงเมืองเพชรบุรีมากที่สุด ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการประสานกันได้อย่างพอดีระหว่างความสนใจในเมืองเพชรบุรีของชนชั้นนำ ระหว่างพระมหากษัตริย์ ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนา และกลุ่มชาวตะวันตกที่มีต่อเมืองเพชรบุรีทั้งเป็นช่วงเวลาที่ขุนนางในสกุลนี้ได้รับมอบหมายให้มาปฏิบัติหน้าที่ในเมืองเพชรบุรีด้วย ประกอบกับเป็นช่วงระยะเวลาที่อารยธรรมตะวันตกกำลังเข้ามาในเมืองไทยและเมืองเพชรบุรีเช่นกัน

จากทำเนียบเจ้าเมืองเพชรบุรีจะพบว่าการดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรีอยู่ในการครอบครองของขุนนางในสกุลขุนนามายาวนานโดยเริ่มตั้งแต่ จมื่นราชามาตย์ (ท้วม บุนนาค) หลวงปลัดเมืองเพชรบุรีได้เลื่อนขึ้นเป็นที่พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี ในปี พ.ศ. 2399 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 11, จ.ศ. 1218, สารตราว่าด้วยพระราชทานสัญญาบัตรเพิ่มยศ พระพิพัฒน์ภูมิกกระบัตร พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี) ในช่วงที่พระนรินทร์เสนี เข้าหลวงเดิมในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2396 และหลังจากนั้นใน พ.ศ. 2409 พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเทพวรชุน ราชปลัดทูลฉลองกรมพระกลาโหม ย้ายไปรับราชการที่กรุงเทพฯฯ (และในภายหลังได้รับโปรดเกล้าฯ เป็นเจ้าพระยาภาณุวงศ์โกษาธิบดี) จากเอกสารกองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 คาดว่าพระนรินทร์เสนีรักษาการเจ้าเมืองเพชรบุรีเข้าหลวงเดิมรัชกาลที่ 4 ที่แต่งตั้งมา จะป่วยถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. 2411 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าให้นายสรรพวิชัย (เทศ บุนนาค) เลื่อนเป็นพระพิไชยศรีสวัสดิ์ (เทศ บุนนาค) ตำแหน่งปลัดเมืองเพชรบุรี ดังนั้นตำแหน่งพระยาสุรินทรฤๅชัยซึ่งเป็นตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรี จะว่างอยู่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมิได้โปรดเกล้าผู้ใดขึ้นมาเป็นเจ้าเมือง พระพิไชยศรีสวัสดิ์ (เทศ บุนนาค) ปลัดเมืองเพชรบุรีซึ่งทำหน้าที่ผู้ช่วยราชการเมืองเพชรบุรี ณ ขณะนั้นจึงมีอำนาจไม่ต่างจากเจ้าเมือง กระทั่งใน พ.ศ. 2413 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 จึงมีการโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้ง พระเพชรพิไชยศรีสวัสดิ์ (เทศ บุนนาค) เป็นพระยาสุรินทรฤๅชัย อภัยพิริยะภาะ (เทศ บุนนาค) เจ้าเมืองเพชรบุรี ซึ่งในขณะนั้นน่าจะมียายุประมาณ 30 ปี (สมุดเพชรบุรี, 2525 และ นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535) และนอกจากนี้ตำแหน่งปลัดเมืองเพชรบุรี และหลวงพิพัฒน์เพชรภูมิยกกระบัตรเมืองเพชรบุรีในการแต่งตั้งคราวนั้นล้วนเป็นคนจากตระกูล บุนนาค (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ว่าด้วยพระราชทานนามสัญญาบัตร พระเพชรพิไชยศรีสวัสดิ์ปลัดเมืองเพชรบุรี เล่ม 2, จ.ศ. 1232, หน้า 57-60 และ นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535)

ดังนั้นกลุ่มสกุลบุนนาคเริ่มเข้ามามีอำนาจเต็มทีในเมืองเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2399 เมื่อมีนราขามาตย์ (ท้วม บุนนาค) หลวงปลัดเมืองเพชรบุรีได้เลื่อนขึ้นเป็นที่พระเพชรพิไชยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี แม้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง กลุ่มสกุลบุนนาคมิได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองก็ตาม ซึ่งการได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นที่พระยาสุรินทรฤๅชัย โดยตำแหน่งเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี ซึ่งถือเป็น โครงสร้างอำนาจที่สำคัญในยุคสมัยนั้น เนื่องจากควบคุมและดูแลผลประโยชน์ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและอำนาจในการปกครอง ซึ่งมีพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจของกลุ่มสกุลบุนนาคดังนี้

ขุนนางในสกุลบุนนาคเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจนในเมืองเพชรบุรีในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2398-2475 โดยจะพบว่าอิทธิพลของสกุลบุนนาคสืบเนื่องมาจากตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ คนในสกุลบางช้างมีสายตระกูลใกล้ชิดกับตระกูลบุนนาค มีตำแหน่งราชการสำคัญในเมืองสมุทรสงครามเป็นถิ่นฐานของสกุลบางช้าง เมืองสมุทรสาครและราชบุรี ส่วนเมืองเพชรบุรีมีเจ้าเมืองที่เป็นคนในสกุลบางช้าง ถึง 3 คน คือ พระยาเพชรบุรี (บุญรอด ณ บางช้าง) พระยาเพชรบุรี (เกษ ณ บางช้าง) และเจ้าพระธรรมาธิบดี (เทศ ณ บางช้าง) (สกุลบางช้างสืบตระกูลมาจากเจ้าคุณหญิงแก้วซึ่งเป็นน้องสาวของเจ้าคุณนวลซึ่งเป็นต้นสกุลบุนนาค) (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535)

จะเห็นได้ว่าสกุลบุนนาคเริ่มเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่ทางด้านตะวันตกและหัวเมืองทางใต้ลงไปตั้งแต่สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ บุนนาค) ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งโกษาธิบดีและได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ว่าที่สมุหพระกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่งในสมัย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเจ้าอยู่หัว (สุกัญญา บำรุงสุข, 2525) ซึ่งโดยตำแหน่งนั้นได้รับมอบหมายให้ดูแลหัวเมืองชายทะเลทั้งทางด้านตะวันออกบนปากอ่าวไทยไปตลอดหัวเมืองภาคใต้ ดังนั้นย่อมมีฐานอำนาจที่มั่นคงในเมืองแถบนี้ และส่งผลถึงฐานอำนาจที่มั่นคงของคนในตระกูลที่เข้ารับราชการทั้งในส่วนกลางและในหัวเมืองแถบนี้ในเวลาต่อมา ใน พ.ศ. 2394 ได้รับเลื่อนขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) และขุนนางในกลุ่มสกุลบุนนาคจำนวนมาก ได้เลื่อนตำแหน่งและบรรดาศักดิ์สำคัญขึ้นและเมื่อสมเด็จพระยาฯ ถึงแก่พิราลัยใน พ.ศ. 2398 อำนาจในการควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งหมดก็ตกอยู่กับ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้เป็นบุตรชาย ซึ่งดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหมต่อมา โดยเฉพาะเขตอำนาจอิทธิพลในหัวเมืองชั้นในทางภาคใต้ ตั้งแต่เมือง ไชยา ชุมพร เข้ามาจนถึงเมืองเพชรบุรี ราชบุรี และกาญจนบุรี จะอยู่ในความดูแลของสมุหพระกลาโหมอย่างใกล้ชิด ผู้ปกครองเมืองมีอำนาจสิทธิขาด (หอบจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 13, ร.ศ. 1241) ดังนั้นนับแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา คนในสกุลบุนนาคจึงมีอำนาจปกครองเพชรบุรีสืบเนื่องติดต่อกันยาวนานดังที่กล่าวไป (นวลสวาท อัครนิพนธ์, 2535)

ขุนนางในสกุลบุนนาคเป็นชนชั้นนำหัวก้าวหน้าเนื่องจากได้รับการศึกษาดี มีบทบาทนำวิทยาการต่าง ๆ มาเผยแพร่ในสังคมเพชรบุรี บุคคลสำคัญในช่วงสมัยรัชกาล 3-5 คือ เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ในสมัยรัชกาลที่ 4 ท่านผู้นี้ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานสำคัญในส่วนพระองค์หลายเรื่อง ที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นคนหัวก้าวหน้า เช่น การก่อสร้างพระนารายณ์ราชนิเวศน์ เมืองลพบุรี การสร้างพลับพลาที่ประทับที่อ่างศิลา ชลบุรี และที่เกี่ยวกับเมืองเพชรบุรี คือ เป็นแม่กองสร้างพระราชวังพระนครคีรี ใน พ.ศ. 2401 (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2555 และเสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, บรรณาธิการ, 2478) โดยมีพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ปลัดเมืองเพชรบุรีในขณะนั้น เป็นนายงานกำลังสำคัญในการดำเนินงาน

พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) เป็นขุนนางหัวก้าวหน้าคนหนึ่งในสมัยนั้น (นวลสวาท อัครนิพนธ์, 2535) เป็นบุตรชายของสมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) กับหม่อมพื้ง เป็นน้องร่วมบิดากับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้รับโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เดินทางร่วมกับคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรี ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2400 ซึ่งมีพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เป็นราชทูตให้จมีนราชามาตย์ (ท้วม บุนนาค) ทำหน้าที่ผู้กำกับเครื่องราชบรรณาการ ที่จะนำไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย เมื่อกลับมาแล้ว โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี (เข้าใจว่ามีสารตราโปรดเกล้าฯ ตำแหน่งย้อนหลัง เพราะสารตราระบุไว้ว่าพระราชทานสัญญาบัตรเพิ่มยศเมื่อ จ.ศ. 1218 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2400) และต่อมา ได้โปรดเกล้าฯ ให้เป็นแม่กองคุมการก่อสร้างพระนครคีรีที่เขาวิ่ง จังหวัดเพชรบุรี ได้สร้างสะพานข้ามข้ามแม่น้ำ

เพชรบุรี สร้างถนนจากเขาวังไปเขาหลวง และถนนราชวิถี การได้รับมอบหมายให้เป็นแม่กองคุมงานก่อสร้างพระราชวังนั้น เนื่องมาจากเพิ่งกลับจากการติดตามราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษ ผู้วิจัยเห็นว่าจหมื่นราชามาตย์น่าจะได้รับการมอบหมายจากราชสำนักเป็นกรณีพิเศษให้ไปดูแบบอย่างและศึกษารูปแบบอาคารและสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกเพื่อมาก่อสร้างพระราชวังที่เพชรบุรี เพราะในขณะนั้น จหมื่นราชามาตย์น่าจะถูกกำหนดตัวแล้วว่าต้องเลื่อนขึ้นเป็นปลัดเมืองเพชรบุรี หลังจากกลับมาจากประเทศอังกฤษ ดังนั้นเมื่อกลับมาแล้วการได้พบเห็นความเจริญก้าวหน้าในบางเมืองอังกฤษและการศึกษาสังเกตรูปแบบอาคาร สถาปัตยกรรมมาอย่างละเอียด จึงเป็นประโยชน์ต่อการก่อสร้างพระราชวังที่สามารถก่อสร้างขึ้นมา โดยมีสถาปัตยกรรมและรูปแบบแผนผังต่าง ๆ กลมกลืนสวยงาม ทั้งนี้มีบันทึกของ ทอมสัน (Thomson, 1875) ซึ่งเดินทางมาเพชรบุรีกับกลุ่มของหมอบลัดเลในระหว่าง พ.ศ. 2408-2411 ว่าพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) เป็นผู้ออกแบบและก่อสร้างพระราชวังที่เมืองเพชรบุรีในลักษณะสถาปัตยกรรมเช่นเดียวกับพระราชวังวินเซอร์ของอังกฤษ นอกเหนือจากนั้น ยังควบคุมการก่อสร้างตึกแถวก่อด้วยอิฐและสะพานข้ามแม่น้ำเพชรบุรีที่มั่นคงแข็งแรงแบบตะวันตกด้วย (นวลสวาท อัครินานนท์, 2535)

ขณะนั้นในช่วงรัชกาลที่ 4 เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหม และพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ปลัดเมืองเพชรบุรี ย่อมทราบและประจักษ์ถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรี ดังนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยและออกพระโอรสอันใดเกี่ยวกับเมืองนี้ ขุนนางต่าง ๆ ย่อมต้องเอาใจใส่และดูแลเมืองนี้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องกับสกุลบุนนาคแล้ว เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองที่อยู่ใกล้กับเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ของต้นตระกูลใกล้ชิดคล้ายเมืองสมุทรสงคราม การได้เข้ามาควบคุมฝ่ายกลาโหมเป็นระยะเวลานานตั้งแต่สมัยสมเด็จพระยามหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ (ดิศ บุนนาค) ทำให้ย่อมต้องทราบถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีมากกว่าเมืองอื่น ๆ ในแถบเดียวกัน (นวลสวาท อัครินานนท์, 2535) ในส่วนตัวเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์มีอำนาจหน้าที่ในการจัดเก็บภาษีอากรผูกขาดหลายชนิดซึ่งแม้ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าในสมัยรัชกาลที่ 4 ภาษีที่ขึ้นกับกลาโหมที่ทั้งสิ้นเท่าใด แต่ใน พ.ศ. 2417 ปรากฏว่าในจำนวนภาษีอากรที่เรียกเก็บจากราษฎร 63 ประเภท แยกขึ้นกรมต่าง ๆ 10 กรม กรมพระกลาโหมได้ถึง 12 ประเภท โดยเฉพาะภาษีน้ำตาล โคนดและอากรหม้อตาลเมืองเพชรบุรี ที่เคยขึ้นกรมพระคลังมหาสมบัติก็เปลี่ยนมาขึ้นกรมพระกลาโหม เมื่อ พ.ศ. 2399 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 4 เล่ม 11, จ.ศ. 1219) ซึ่งทำรายได้ให้เป็นจำนวนมาก ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเงินภาษีน้ำตาลซึ่งมีการจัดเก็บในเมืองเพชรบุรีโดยเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ไม่ต้องนำมาส่งท้องพระคลัง เนื่องจากเมื่อมีการตรวจสอบแล้วพบว่าสมุหพระกลาโหมมิได้นำมาส่งให้นำไปใช้ในการสร้างพระราชวังพระนครคีรี (พระราชวังเขาดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสมณฑลราชบุรี ร.ศ. 128, 2493) ดังนั้นรายจ่ายต่าง ๆ ในการสร้างพระนครคีรี จึงไม่เป็นที่เปิดเผย (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) และปรากฏว่าภายหลังเมื่อสร้างพระราชวังเสร็จแล้ว เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เก็บเงินภาษีน้ำตาลได้ก็มีได้นำส่งท้องพระคลังแต่เก็บไว้เอง เมื่อมีการขาดคล่องดำเนินสะดวกก็นำเงินมาใช้ในการขาดคล่อง และเมื่อสำเร็จเรียบร้อย เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ก็อ้างกรรมสิทธิ์ในที่ดิน 2 ฝั่งคลอง ซึ่งรัชกาลที่ 4 ได้ทรงบันทึกไว้ว่าเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ได้รับประโยชน์จากที่ดินเป็นอันมาก โดยนำมาแจกจ่ายแก่บุตร ภรรยา พี่น้องลูกหลานและบ่าวไพร่ และใครจะไปทำมาหากินในที่ดินดังกล่าวก็ต้องจ่ายเงินให้แก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ในอัตราที่ท่านกำหนด (ชลธิชา บุญนาค, 2529)

ในส่วนของผลประโยชน์อื่นในเมืองเพชรบุรีของขุนนางในสกุลบุญนาค ได้แก่ ผลประโยชน์ของพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุญนาค) (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) จากการก่อสร้างตึกแถวตลาดของหลวงขึ้นสองฟากถนนกลางเมืองและสร้างตึกแถวของตนเองเพื่อเก็บค่าเช่า ใน พ.ศ. 2422 มีเอกสารระบุว่า เมื่อเกิดเพลิงไหม้ตลาดเพชรบุรี ตึกแถวของหลวงเสียหายไป 93 ห้อง และตึกของ เจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม บุญนาค) เสียหายไป 38 ห้อง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 22, จ.ศ. 1241) ไม่ได้มีหลักฐานชัดเจนว่าตึกแถวของเจ้าพระยาภาณุวงษ์มหาโกษาธิบดี สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แต่คาดหมายได้ว่าน่าจะเป็นเช่นนั้น น่าจะสร้างตั้งแต่ครั้งที่ยังมีอำนาจเป็นปลัดเมืองเพชรบุรี เพราะมีอำนาจและเป็นผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นนายงานในการก่อสร้างตึกแถวของหลวง ดังนั้นท่านน่าจะใช้ออกาสในการใช้แรงงานของหลวงในการนั้นไปด้วยเลย

หลังจากที่พระราชวังบนพระนครคีรีสร้างสำเร็จแล้ว การดูแลรักษาและการซ่อมบำรุงต่าง ๆ ล้วนอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมุหพระกลาโหมในขณะนั้น ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ 5 (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) ซึ่งความรับผิดชอบในส่วนนี้ถือเป็นภาระหนักเนื่องจากเป็นพระราชวังที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ เป็นสถานที่ที่มีชื่อเสียงและสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นหน้าตาของราชสำนักว่ามีพระราชวังสำหรับพักร้อนตามหัวเมือง เป็นที่สนใจของชาวต่างชาติที่เดินทางมาสยาม ณ เวลานั้น เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุญนาค) จึงต้องเอาใจใส่เมืองเพชรบุรีนอกเหนือไปจากผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ยังต้องดูแลรักษาพระราชวังอย่างใกล้ชิดด้วย การหารายได้ไว้เพื่อการนี้จึงเป็นภาระหนักอย่างหนึ่ง ในสมัยของรัชกาลที่ 4 นั้นมีรายได้จากการจัดเก็บค่าแรงผูกปีเงินเมืองเพชรบุรี ใน พ.ศ. 2404 เป็นเงิน 7,094 บาท พ.ศ. 2407 เป็นเงิน 8,702 บาท และ พ.ศ. 2410 เป็นเงิน 7,492 บาท ซึ่งมีหมายรับสั่งจากสมุหพระกลาโหมให้ใช้ในการพระนครคีรีและตึกตลาดหลวง รวมทั้งค่าเช่าในตึกตลาดหลวงตั้งแต่ พ.ศ. 2410-2417 ก็ให้ใช้ในการซ่อมแซมพระที่นั่งและสิ่งก่อสร้างบนพระนครคีรีด้วย และเมื่อมีเงินเหลือให้นำไป

ซ่อมแซมพระปรางค์วัดมหาธาตุ และพระพุทธรูปไสยาสน์ แม้กระทั่งหลังจากตั้งกระทรวงพระคลัง แล้วรายได้จากค่าเช่าตึกหลวงในตลาดเมืองเพชรบุรี ก็นำมาใช้ซ่อมแซมพระราชวังก่อนที่เหลือจึงจะนำส่งกรมพระคลัง ซึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกิจการในพระราชวัง และการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเมืองเพชรบุรีและเมืองราชบุรี ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้เป็นธุระของสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ทั้งสิ้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 12, จ.ศ. 1236 และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2514)

จะเห็นได้ว่าผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีและหัวเมืองแถบนี้ของกลุ่มสกุลขุนนาคน โดยเฉพาะของสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) น่าจะมีอยู่มาก โดยที่ราชสำนักไม่สามารถเข้าไปจัดการได้อย่างละเอียดลออ และดึงเข้าไปในกรมพระคลังทั้งหมด ประกอบกับการมีพระราชดำริให้มีพระราชวังเมืองเพชรบุรี จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นความชาญฉลาดของราชสำนัก โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ที่จะเอาผลประโยชน์ในภาษีอากรของเมืองเพชรบุรีมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ความมั่นคงของราชสำนัก และสถานะของพระมหากษัตริย์ โดยมอบหมายให้กิจการเกี่ยวกับการพระราชวังที่พระนครคีรีและตึกหลวงในตลาดอยู่ในความรับผิดชอบของสมเด็จพระเจ้าพระยาเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งทั้งสองพระองค์ย่อมทรงเข้าพระทัยดีถึงความยุ่งยากและความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการนี้ สมเด็จพระเจ้าพระยา ๆ ก็เคยได้รับผลประโยชน์เหล่านี้เสมอมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แล้ว โดยถ้าพิจารณาถึงผลประโยชน์ของสกุลขุนนาคนในดินแดนแถบนี้แล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) ในฐานะสมุหพระกลาโหมที่ควบคุมหัวเมืองทางใต้รวมทั้งเพชรบุรีที่มีความมั่งคั่งทางทรัพยากร และมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่สำคัญ อันได้แก่ ข้าว น้ำตาล ใตงเกลือ และผลิตภัณฑ์อาหารทะเล และของป่า ดังนั้นผลประโยชน์เกี่ยวกับส่วย ภาษีและอากรจึงมีมูลค่ามาก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับข้าวและน้ำตาล ใตงเกลือ มาถึงเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหมสืบต่อจากบิดา และวางรากฐานคนในตระกูลในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2399 ย่อมทราบดีถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีมากกว่าเมืองอื่น ๆ ในแถบเดียวกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ย่อมทรงทราบเช่นกัน จึงมีพระดำริให้ตรวจสอบรายได้ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

ความทรงอิทธิพลของกลุ่มสกุลขุนนาคนในราชอาณาจักรและความสำคัญของเพชรบุรี สำหรับการสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของสกุลในเมืองนี้ เห็นได้จากขุนนางตำแหน่งสำคัญในเมืองเพชรบุรี ณ ช่วงเวลาระหว่างปลายรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ล้วนเป็นคนในสกุลขุนนาคนทั้งสิ้น ซึ่งมีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น โดยเฉพาะในการเก็บภาษีอากร ซึ่งมีข้อสังเกตว่า (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) ในตอนปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

และต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองเมืองเพชรบุรีหลายคน แต่เป็นการเปลี่ยนในลักษณะที่คงอำนาจการปกครองไว้ในสายตระกูลขุนนางเช่นเดิม เช่น พ.ศ. 2409 พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม ขุนนาค) ปลัดเมืองเพชรบุรีได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเทพวรชุน ราชปลัดทูลฉลองกรมพระกลาโหม นายสรรพวิชัย (เทศ ขุนนาค) นายมหาดเล็กหุ้มแพร น้องของพระยาเทพวรชุน ก็ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรีแทน และใน พ.ศ. 2411 พระนรินทร์เสถียร ข้าหลวงเดิมของรัชกาลที่ 4 ที่โปรดเกล้าให้มาเป็นเจ้าเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2396 ป่วยถึงแก่อสัญกรรม มิได้มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองแทน กระทั่ง พ.ศ. 2413 จึงแต่งตั้งพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (เทศ ขุนนาค) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรี ในตำแหน่งพระยาสุนทรฤชอภัยพิริยะพาหะ ในการแต่งตั้งครั้งนี้ ตำแหน่งอื่น ๆ ปลัดเมืองเพชรบุรี ยกกระบัตรเมืองเพชรบุรี อันเป็นตำแหน่งสำคัญ ล้วนมาจากคนในสกุลขุนนาคทั้งสิ้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5, จ.ศ. 1232, ว่าด้วยพระราชทานนามสัญญาบัตรพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ปลัดเมืองเพชรบุรี)

ขุนนางในสกุลขุนนาค ที่กล่าวได้ว่ามีบทบาทโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเพชรบุรีอย่างมาก และลึกซึ้งคือ พระยาสุนทรฤชอภัยพิริยะพาหะ (เทศ ขุนนาค) ภายหลังได้เลื่อนบรรดาศักดิ์สุดท้ายเป็นเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ ซึ่งนับเป็นคนในสกุลขุนนาคที่ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรียาวนานที่สุด คือตั้งแต่ พ.ศ. 2413 – 2437 แต่ในการทำงานที่เมืองเพชรบุรีแล้ว นายเทศ ขุนนาค ได้เข้ามารับราชการก่อนหน้านี้ตั้งแต่ตำแหน่งพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดจังหวัดที่รับตำแหน่งต่อจากพี่ชายที่ไปรับตำแหน่งพระยาเทพวรชุน (ท้วม ขุนนาค) ราชปลัดทูลฉลองกรมพระกลาโหม

เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ ขุนนาค) เป็นบุตรของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2384 มีพี่น้องร่วมบิดาทั้งหมด 45 คน ที่มีชื่อเสียง เช่น สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง ขุนนาค) พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม ขุนนาค) เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (จำ ขุนนาค) เจ้าพระยาภาณุวงศ์มหาโกษาธิบดี (ท้วม ขุนนาค) ท้าวราชกิจวัตร (แพ ขุนนาค) เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร ขุนนาค) เป็นต้น (สมบูรณ แก่นตะเคียน, 2553)

นายเทศ เป็นบุตรรุ่นหลังของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ ขุนนาค) ดังนั้น คาดว่าน่าจะได้รับการศึกษาที่ดีไม่น้อย สมบูรณ แก่นตะเคียน (2553) ระบุว่า เมื่ออายุ 16 ปี ใน พ.ศ. 2400 บิดาให้ติดตามคณะราชทูตไทยไปยังประเทศอังกฤษ ซึ่งในการเดินทางครั้งนั้นมีพี่ชาย 2 คน เป็นบุคคลสำคัญในคณะราชทูต คือพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม ขุนนาค) เป็นราชทูต และพนักงานกำกับเครื่องราชบรรณาการคือ จมื่นราชามาตย์ (ท้วม ขุนนาค) การที่นายเทศร่วมเดินทางไปกับราชทูตผู้พี่ชายครั้งนี้ เพื่อจะไปศึกษาอังกฤษพร้อมกับนายทศ บุตรราชทูตโดยกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษจัดหาโรงเรียนให้คือ โรงเรียนราชวิทยาลัย ในกรุงลอนดอน แต่ปรากฏว่า

เมื่อราชทูตเดินทางกลับ คนทั้งสองก็กลับด้วย (สมบูรณ แก่นตะเคียน, 2553) และเมื่อกลับจากต่างประเทศ จึงเข้ารับราชการเป็นนายรองซ้ายพรรค แล้วเลื่อนเป็น นายสรรพพิชัย มหาดเล็กหุ้มแพร จนกระทั่งราว พ.ศ. 2409 อายุในราว 25 ปี ได้รับแต่งตั้งเป็นพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ตำแหน่ง ปลัดเมืองเพชรบุรี กระทั่ง พ.ศ. 2411 เจ้าเมืองเพชรบุรี ซึ่งเป็นข้าหลวงเดิมถึงแก่สัญกรรม ได้รักษา ราชการเจ้าเมืองเพชรบุรีในตำแหน่งปลัดเมืองเพชรบุรี และถึง พ.ศ. 2413 จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยา สุรินทรฤาชัย ตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรี ทั้งนี้ในเรื่องตำแหน่งเจ้าเมืองนั้น จะพบว่าหนังสือบางเล่ม กล่าวไว้ว่า ได้รับตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. 2401 ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะขณะนั้นนายเทศจะอายุ เพียง 17 ปี และมีเอกสารระบุชัดถึงตำแหน่งพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ของนายท้วม บุนนาค ซึ่งเป็น พี่ชายของนายเทศ รับตำแหน่งอยู่ เอกสารจากสมุดเพชรบุรี (2525) ระบุว่านายเทศอยู่ในตำแหน่ง พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี และตำแหน่งพระยาสุรินทรฤาชัย เจ้าเมืองเพชรบุรี ยังว่างอยู่ ในทำเนียบเจ้าเมืองเพชรบุรี จะระบุว่านายเทศ บุนนาค อยู่ในตำแหน่งนั้น ซึ่งในที่นี้ น่าจะหมายถึงรักษาราชการมากกว่า เนื่องจากพบว่ามีกรโปรดเกล้าแต่งตั้งตำแหน่งพระเพชรพิไสย ศรีสวัสดิ์ และกรมการอื่น ๆ ในจังหวัดเพชรบุรีใหม่ใน จ.ศ. 1232 (พ.ศ. 2413) ดังนั้น การได้รับ ตำแหน่งพระยาสุรินทรฤาชันอภัยพิริยภาหะ ผู้สำเร็จราชการเมืองเพชรบุรีในวัย 29-30 ปี ในการ พระราชทานสัญญาบัตรน่าจะเกิดขึ้นในคราวเดียวกันนี้เลย ด้วยวัยและระยะเวลาในการรับราชการ จะมีความเหมาะสมมากกว่า

เมื่อดูระยะเวลาในการแต่งตั้งนายเทศ ให้ขึ้นดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรีดังนี้แล้ว เห็นได้ว่าเป็นการวางตัวจากกลุ่มสกุลบุนนาคมากกว่าที่จะเป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะเมื่อพิจารณาจะพบว่า การแต่งตั้งเมื่อ พ.ศ. 2413 นั้นเป็นระยะเวลา ที่เจ้าพระยาศรีสุริวงค์ (ช่วง บุนนาค) ยังเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อยู่ ซึ่งนายเทศ เป็นน้อง ร่วมบิดาที่อายุห่างกันมาก ซึ่งน่าจะเป็นการแบ่งปันผลประโยชน์ในกลุ่มสกุล ด้วยเพชรบุรีเป็น แหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ส่วนพระองค์รัชกาลที่ 5 เองนั้น ใน พ.ศ. 2413 ยังมีอายุเพียง 17-18 ปี แม้จะเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรี โดยติดตามพระราชบิดาหลายครั้ง แต่ยังไม่มียอำนาจในการวางตัว ขุนนางในตำแหน่งต่าง ๆ โดยเฉพาะหัวเมืองสำคัญ เช่น เมืองเพชรบุรี แต่เมืองเพชรบุรีก็น่าจะอยู่ใน ความสนพระทัยของรัชกาล 5 โดยตลอดมา เนื่องจากมีพระทัยผูกพันและเคยมาประทับร่วมกับ พระราชบิดาหลายครั้ง ดังนั้นเมื่อมีอำนาจเต็มที่หลังจาก พ.ศ. 2416 เมื่อประกอบพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 แล้ว จึงเสด็จประพาสหลายครั้งดังที่ได้กล่าวไปแล้ว โดยการเสด็จเพชรบุรีครั้งแรกหลังจาก ขึ้นครองราชย์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวคือใน พ.ศ. 2418 (สมบูรณ แก่นตะเคียน, 2553)

เมื่อพิจารณาการดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองหรือผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีของนายเทศ บุณนาค แล้วเห็นได้ว่าเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรียาวนานมากที่สุดคือ 24 ปี หากการคลุกคลีและความคุ้นเคยกับเมืองเพชรบุรีน่าจะก่อนหน้าที่จะมารับตำแหน่งปลัดเมืองเพชรบุรี และการเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรีที่มั่นคงเข้มแข็งของตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรีของนายเทศ บุณนาคนั้น ยังมั่นคงด้วยการเกี่ยวข้องกับผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี โดยภรรยาเอกของนายเทศ บุณนาค คือ ท่านผู้หญิงอยู่เป็นธิดาพระยาภักดีดินถุณดินทร์ (กึ่ง วงศาโรจน์) ผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี

พระยาสุรินทรฤาไชย (เทศ บุณนาค) ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีมาจนถึง พ.ศ. 2437 เมื่อมีการจัดระเบียบบริหารราชการในราชอาณาจักร แบ่งหัวเมืองแถบนี้เป็นมณฑลราชบุรี โดยประกอบด้วย เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ มีพระบรมราชโองการให้ย้ายไปเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี คาดว่าเหตุผลที่ได้เลือกเอาพระยาสุรินทรฤาไชย (เทศ บุณนาค) ไปนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงน่าจะมิพระดำริเห็นว่าจะมอบหมายให้ข้าราชการจากกรุงเทพฯ มาดำรงตำแหน่งก็ยังไม่มีความเหมาะสม และไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ในหัวเมืองเหล่านี้ ครั้นเมื่อพิจารณาผู้ว่าราชการเมืองทั้ง 6 เมืองที่อยู่ในมณฑลราชบุรี ที่จะเอามารวมเป็นมณฑลนั้น แต่ละบุคคลแล้วทรงเห็นว่าพระยาสุรินทรฤาไชย (เทศ บุณนาค) เป็นบุคคลที่เหมาะสมที่สุด เพราะได้เคยบังคับบัญชาหัวเมืองเหล่านี้มาก่อนยกเว้นเมืองสมุทรสงคราม เป็นบุคคลที่มีฉันทะวิริยะแรงกล้าและมีบรรดาศักดิ์สูงกว่าเจ้าเมืองคนอื่น ๆ จึงน่าจะเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนี้ได้ (สมบูรณ แก่นตะเกียน, 2553) และ พ.ศ. 2440 ได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เป็นเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า พระยาสุรินทรฤาไชย (เทศ บุณนาค) ได้รับราชการมาช้านานด้วยความขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบงานมากมาย จัดทำกิจการอันนำความเจริญสู่หัวเมืองแถบนี้ ได้รับความลำบากตรากตรำมาเป็นอันมาก มีอายุพอสมควรที่จะได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์สูงขึ้นตามหน้าที่ราชการ จึงสถาปนาเป็นเจ้าพระยา และจากพระราชปรารภพร้อมการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ แสดงให้เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงคุ้นเคยกับเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์มาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์เมื่อครั้งเสด็จพร้อมพระราชบิดา และเจ้าพระยาฯ มารับราชการอยู่ก่อนจะเป็นผู้ว่าราชการเมืองแล้ว

อีกปัจจัยหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการประสานกันได้ดีของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์และราชสำนัก ทำให้มีบทบาทเป็นโครงสร้างอำนาจที่เข้มแข็งมั่นคงในเมืองเพชรบุรี ส่งผลถึงบุตรของท่านอีก 4 คน ที่รับตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีต่อ ๆ มา คือการที่ได้ถวายบุตรเป็นเจ้าจอมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึง 7 คน และหลานปู่อีก 1 คน เท่ากับว่ามีเจ้าจอมในรัชกาลที่ 5 ที่สืบเชื้อสายบุณนาคกลุ่มเพชรบุรีถึง 8 คน ถือว่ามีจำนวนมากกว่าตระกูลอื่นใดทั้งหมด

โดยเป็นกลุ่มที่มีชื่อเสียงว่าเจ้าจอมก๊กอ้อ เพราะมีชื่อขึ้นต้นด้วย อ-อ่าง 5 ท่าน ซึ่งเป็นบุตรของ เจ้าพระยาสุรพันธ์ ๑ กับท่านผู้หญิงอู่ อีก 2 ท่าน คือ เจ้าจอมแสง เป็นบุตรของเจ้าพระยา ๑ กับ หม่อมทรัพย์ซึ่งมีเชื้อสายลาวโซ่ง เจ้าจอมแก้ว บุตรีที่เกิดจากหม่อมพวง และเจ้าจอมแถม บุตรี พระยาสัจจาภิรมย์ (แนบ บุนนาค) ซึ่งพระยาสัจจาภิรมย์ เป็นบุตรของเจ้าพระยาสุรพันธ์ ๑ ดังนั้น เจ้าจอมแถมจึงเป็นหลานปู่ของเจ้าพระยาสุรพันธ์ ๑

เฉพาะเจ้าจอมก๊กอ้อทั้งห้าเป็นพระสนมคนโปรดเป็นระยะเวลามากกว่า 30 ปี บางท่าน ไม่มีพระเจ้าลูกเธอมาเป็นเครื่องผูกมัด และมีเพียงเจ้าจอมอาบเท่านั้นที่ได้เป็นพระสนมเอก ส่วนหนึ่ง มาจากความซื่อสัตย์และจงรักภักดีของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย, 2555) และ เมื่อเจ้าพระยา ๑ ออกจากราชการกลับมาอยู่เพชรบุรี จนถึงแก่สัญกรรมแล้วเมื่อ พ.ศ. 2449 ท่านผู้หญิง อู่ได้ไปอยู่กับบุตรที่กรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้นำเงิน พระคลังข้างที่มาซื้อบ้านของเจ้าพระยา ๑ ไว้ ตามราคาที่กรมโยธาประเมินไว้ และให้แจกเงินนี้ไป เป็นมรดกแก่ทายาทซึ่งในสมัยนั้นในราคา 25,450 บาท (กัณฑ์พิทย ลิงหะเนติ, 2549) สะท้อนถึง พระเมตตาที่มีให้แก่ครอบครัวของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์เพราะเป็นราคาที่สูงมากในสมัยนั้น

เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) นับเป็นผู้มีอำนาจบริวารมีมาก และน่าจะมีอิทธิพล ในท้องถิ่นอย่างสูงทั้งด้วยตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง สมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี ซึ่งอยู่ในอำนาจ หน้าที่ยาวนาน และด้วยความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับราชสำนัก และโดยส่วนตัวของเจ้าพระยา ๑ บุตรและภรรยาในความดูแลอนุเคราะห์ก็มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมไทยสมัยก่อน หมายถึงความมีหน้ามีตาในสังคมเมื่อเกี่ยวข้องกับผู้มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ ดังนั้น อนุภรรยาของ เจ้าพระยาสุรพันธ์มีทั้งที่พ่อแม่ผู้หญิงนำตัวมามอบให้เป็นอนุภรรยา และเจ้าพระยาขอมารเองเช่น ในกรณีของหม่อมทรัพย์มารดาของเจ้าจอมแสงในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นบุตรของกำนันฮ้อที่บ้านท่าได้ เชื้อสายโซ่ง (ทวีโรจน์ กล้ากล่อมจิตต์, 2550) ส่วนการนำตัวบุตรสาวมามอบให้ในกรณีอื่น ๆ อาจมี เหตุผลทางการเมืองการแสดงความจงรักภักดีต่อผู้บังคับบัญชา หรือเพื่อผลในหน้าที่ราชการซึ่งเป็น เรื่องธรรมดาสามัญ และแสดงถึงอำนาจบริวารอย่างสูงของเจ้าพระยา ๑ ด้วยเช่นเดียวกัน เจ้าพระยา ๑ มีอนุภรรยาราวเกือบ 40 คน และบุตร-ธิดาจำนวน 62 คน ในส่วนของบุตรชายที่ได้รับตำแหน่ง ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีสืบเนื่องต่อมาจากท่านมีถึง 4 คน คือ พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทียน บุนนาค) พระยาศรินทรฤาไชย (เทียม บุนนาค) พระสัจจาภิรมย์ (แถม บุนนาค) และพระยาสุรพันธ์เสณี (อิน บุนนาค) และบุตรชายคนอื่น ๆ ส่วนใหญ่รับราชการในตำแหน่งสำคัญในเมืองเพชรบุรีแทบ ทั่วสิ้น ส่วนธิดานั้นได้เป็นเจ้าจอมในรัชกาลที่ 5 ถึง 7 คน ดังกล่าวมา และนอกเหนือจากนี้ก็เป็น หม่อมห้ามในพระองค์เจ้าบ้าง และเป็นภริยาขุนนางจำนวนมาก เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์จึงนับเป็น ขุนนางที่มีเครือข่ายความเป็นเครือญาติที่เข้มแข็งมั่นคง โดยเฉพาะกับราชสำนัก ดังนั้นจะเห็นได้ว่า

ความสัมพันธ์เชิงเครือญาติมีส่วนสัมพันธ์กับการให้ความสำคัญแก่บุคคลในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ และที่สำคัญมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าหลังจากที่พระยาสุรินทรฤาไชย (เทศ บุนนาค) ต้องไปประจำอยู่เมืองราชบุรี จึงโปรดเกล้า ฯ ให้พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (เทียน บุนนาค) ตำแหน่ง ปลัดเมืองเพชรบุรี รักษาราชการผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี พ.ศ. 2440 ได้รับโปรดเกล้า ฯ เป็น พระยาอัมรินทรฤาไชยตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี รับราชการที่นั่นได้ 2 ปี พ.ศ. 2442 โปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายกลับไปเป็นผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี และพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสุรินทรฤาไชย ให้ตรงกับตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีด้วย โดยดำรงตำแหน่งตั้งแต่ พ.ศ. 2442-2456 และ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ ตามนามของบิดา และโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นจางวางตรีในกรมมหาดเล็กหลวง คูแลร์รักษาพระรามราชนิเวศน์ต่อมาจนตลอดอายุ

พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทียน บุนนาค) นี้ เป็นบุตรเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) กับท่านผู้หญิงอู่ ธิดาพระยาภักดีดินถุบดินทร (กึ่ง วงศาโรจน์) ถวายตัวเข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กพิเศษ กระทั่งเป็นเป็นหลวงวิจิตรภักดี ตำแหน่งผู้ช่วยราชการจังหวัดเพชรบุรี และ พ.ศ. 2429 ได้รับโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรี ก่อนที่จะไปดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ดังที่กล่าวมา

ทั้งนี้ในระหว่าง พ.ศ. 2440-2442 ได้มีพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาสุรินทรฤาชัย (เทียม บุนนาค) ดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรี และในระหว่างปี พ.ศ. 2442 ได้โปรดเกล้า ฯ ให้ พระสัจจาภิรมย์ (แถบ บุนนาค) มารักษาราชการเจ้าเมืองเพชรบุรี ก่อนที่พระยาอัมรินทรฤาไชย (เทียน บุนนาค) จะย้ายกลับมารับตำแหน่งเจ้าเมืองเพชรบุรี และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ พระยาสุรินทรฤาชัย (เทียน บุนนาค) ในปีเดียวกัน โดยที่ ทั้งพระยาสุรินทรฤาชัย (เทียม บุนนาค) และพระสัจจาภิรมย์ (แถบ บุนนาค) เป็นน้องชายร่วมบิดาและมารดา ของ พระยาสุรินทรฤาชัย (เทียน บุนนาค)

ส่วนบุตรชายของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) กับภรรยาอื่น อีกคนหนึ่งที่ได้รับตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี ในระหว่าง พ.ศ. 2465-2469 และก้าวหน้าถึงได้เป็น สมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรีในระหว่าง พ.ศ. 2472-2476 คือ พระยาสุรพันธ์เสนี (อิน บุนนาค) ซึ่งเป็นบุนนาคคนสุดท้ายที่มีอำนาจในเมืองเพชรบุรี และหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กลุ่มสกุลบุนนาคไม่ปรากฏเป็น โครงสร้างอำนาจสำคัญในเมืองเพชรบุรีอีกต่อไป

3. ชนชั้นนำจากต่างประเทศโดยมิชชันนารีอเมริกัน

ชนชั้นนำในเมืองเพชรบุรีอีกกลุ่มซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาเมืองและนำความคิดอุดมการณ์ ความทันสมัยมาสู่เมืองเพชรบุรีคือ กลุ่มมิชชันนารีชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผลจากการสนับสนุนจาก

รัฐส่วนกลางโดยสถาบันพระมหากษัตริย์ทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ก็สนับสนุนการรับวิทยาการตะวันตกที่เป็นประโยชน์ และไม่ปิดกั้นการเผยแพร่ศาสนาและวิทยาการ จากชาวตะวันตก ด้วยเพชรบุรีเป็นเมืองที่ราชสำนักและขุนนางสกุลขุนนาคให้ความสำคัญ กลุ่ม ชาวตะวันตกที่เข้ามาในขณะนั้นภายใต้การสนับสนุนจากทั้งสองฝ่ายก็ย่อมสนใจด้วยเช่นกัน ดังนั้น มิชชันนารีอเมริกันกลุ่มนี้จึงมีบทบาทการนำความทันสมัยและความเปลี่ยนแปลงมาสู่เมืองเพชรบุรี จึงก่อให้เกิดการพัฒนาในหลาย ๆ ด้าน และเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมือง เพชรบุรี

พัฒนาการของมิชชันนารีรุ่นแรกที่เข้ามาในไทยในช่วง พ.ศ. 2370 ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มี 3 คณะด้วยกันคือ คณะเบบทิสท์ คณะเพรสไบเทอเรียน และสมาคมหมอสอนศาสนาอเมริกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมแบบพุทธของไทยให้ไปนับถือ คริสต์ศาสนา โดยเสนอความเจริญแบบตะวันตกเข้าสู่สังคมไทยเพื่อให้คนไทยเชื่อถือศรัทธาที่อาจใช้ รูปแบบหลากหลายเช่นการแจกยา แจกหนังสือที่โรงสวดและการรักษาคนไข้ แต่ในช่วงปลายสมัย รัชกาลที่ 3 นั้นเกิดเหตุรับสั่งให้ขังครูที่เข้ารีตไว้ 4 คน ทั้งนี้มาจาก “การที่พิโรธจากการที่มิชชันนารี นำพระราชกำหนดกฎหมายไปพิมพ์ เอาตัวภาษาบาลีไปพิมพ์พระคัมภีร์ไบเบิลที่แปลออกมาเป็น ภาษาไทยและการที่ได้นำหนังสือขัดกับหลักพระพุทธศาสนาเข้ามาในราชอาณาจักร...” (วอลเตอร์ เอฟ เวลลา, 2530)

แม้ว่าในรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2371 มีประกาศห้ามมิให้คนไทยรับหนังสือแจกจากมิชชันนารี และมีหมายประกาศครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2375 (แคน บีช บลัดเล, 2508) ก็ตาม หากกลุ่มมิชชันนารี อเมริกันยังคงเดินทางต่อไป โดยการสำรวจลุ่มน้ำทั้งภาคกลาง ตะวันออก และตะวันตก ซึ่งพบว่า ชุมชนต่าง ๆ ทั้งชายฝั่งและชุมชนตามลุ่มแม่น้ำนั้น กลุ่มชนที่ชาวมิชชันนารีจะเข้าถึงและ สามารถเผยแพร่คริสต์ธรรมได้คือชนชาวจีนซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งในที่ราบภาคกลางนี้ ทางด้าน ตะวันตกเป็นท้องถิ่นที่มีการเดินทางทางน้ำที่สะดวกกว่าทางด้านอื่น ซึ่งน่าจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ คณะมิชชันนารีสนใจและมาตั้งศูนย์เผยแพร่ศาสนา ซึ่งก่อน พ.ศ. 2388 มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนา ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและโปรเตสแตนต์เข้าสู่เมืองเพชรบุรีแล้ว (นวลสวาท อศิวินานนท์, 2535) แสดงให้เห็นว่าถึงเจตนาที่จะเข้าสู่เมืองเพชรบุรีอย่างชัดเจน แม้ในช่วงเวลานั้นยังไม่มีที่ตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน โรงสวด หรือศูนย์เผยแพร่ศาสนาในเมืองเพชรบุรี ในช่วงเวลานั้นพบว่า มีคำสั่งจากผู้ว่า ราชการเมืองเพชรบุรีดังนี้

“...ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรีได้สั่งห้ามจำหน่ายหนังสือของพวกบาทหลวงในจังหวัด เพราะ บาทหลวงคอยปกป้องคนเข้ารีตที่ทำผิดทางอาญามีให้เจ้าหน้าที่จับกุมได้ ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมา กราบบังคับมูลเสนอแนะให้เจ้าฟ้าใหญ่ทรงห้ามการจำหน่ายหนังสือคริสต์ศาสนาโปรเตสแตนต์

เสียชีวิต...” (ยอร์จ ฮอลล์ เฟสตัน, 2525)

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเพชรบุรีพบว่าในช่วงปลายรัชกาลที่ 3 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2390 คร. เรโนลด์ เฮาส์ มิชชันนารีอเมริกัน ได้เดินทางถึงเมืองไทย และหลังจากนั้น 2-3 เดือน เฟสตัน ระบุว่า “ปลัดจังหวัดเพชรบุรีได้เดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อให้หมอเฮาส์ รักษาโรคให้ ผลการรักษา เป็นที่น่าพอใจ ปลัดจังหวัดจึงเชิญหมอเฮาส์ไปเยือนเพชรบุรีบ้าง และผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี ได้เดินทางมากรุงเทพฯ ได้รับการแนะนำให้รู้จักและมาเยี่ยมหมอเฮาส์ถึงบ้าน (ยอร์จ ฮอลล์ เฟสตัน, 2525)

สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มมิชชันนารีมีความสัมพันธ์กับชนชั้นปกครองในเมืองเพชรบุรี ซึ่งเป็นกลุ่มคนหัวก้าวหน้าได้ในระดับหนึ่ง และถือเป็นการวางพื้นฐานการเข้ามาสู่เมืองเพชรบุรีในเวลาต่อมา คาดว่าบุคคลที่หมอเฮาส์ไปรักษาน่าจะหมายถึงพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ซึ่งเป็นปลัดเมืองเพชรราว พ.ศ. 2400 ซึ่งผู้บันทึกเล่าเหตุการณ์ย้อนหลัง เนื่องจากท่านท้วม บุนนาค ถือเป็นผู้มีหัวก้าวหน้า เชี่ยวชาญวิชาการการแพทย์สมัยใหม่และสนใจภาษาอังกฤษ ซึ่งต่อมาได้ชักชวนมิชชันนารีไปเปิดสำนักงานที่เพชรบุรี และเสนอสถานที่ตั้งโรงเรียนให้ เพื่อให้บุตรชายได้เรียนภาษาอังกฤษ และอนุญาตให้มิชชันนารีประกาศศาสนาได้อย่างอิสระ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ทำให้มิชชันนารีเข้ามามีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเมืองเพชรบุรี ประกอบกับค่านิยมที่เข้ามาใหม่ ๆ อันเป็นผลจากอิทธิพลของค่านิยมแบบตะวันตก เช่นกรณีของค่านิยมในการพักผ่อนตากอากาศของชนชั้นสูง ซึ่งรับมาจากชาวตะวันตก โดยเฉพาะพวกมิชชันนารีที่ต้องการพักผ่อนตากอากาศในลักษณะต่าง ๆ เพื่อสุขภาพที่ดี ต่อมาเป็นกิจกรรมของชนชั้นสูง อันเป็นผลจากการสมาคมของชนชั้นสูงกับมิชชันนารี ทำให้ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมเหล่านี้ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับแนวคิดนี้มาตั้งแต่อยู่ในเทศบรรพชิต และได้เสด็จออกประพาสหัวเมืองตั้งแต่ยังทรงผนวชอยู่ ครั้งเมื่อได้ขึ้นครองราชย์แล้ว การเสด็จประพาสหัวเมืองและสร้างพระราชวังเพื่อพักผ่อนในหัวเมืองต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น รวมทั้งการสร้างพระราชวังที่เมืองเพชรบุรีดังที่กล่าวไปแล้วด้วย ถือเป็นการสร้างพระบารมีให้ขยายกว้างขวางขึ้นด้วยอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะที่เพชรบุรีนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จประพาสและประทับพักผ่อนครั้งละนาน ๆ และหลังจากสร้างพระราชวังพระนครคีรีเสร็จก็เสด็จประทับทุกปี ซึ่งจากค่านิยมการตากอากาศนี้ ชาวตะวันตกในไทยตามหัวเมืองต่าง ๆ ที่มีค่านิยมการตากอากาศ ประกอบกับการสร้างพระนครคีรีแล้วเสร็จในช่วงต้นทศวรรษ 2400 และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงมาเสมอ ทำให้ชาวตะวันตกที่เข้ามาในเมืองไทยย่อมอยากเดินทางมาเที่ยวชมและตากอากาศ จนกล่าวกันว่า เพชรบุรีเปลี่ยนฐานะจากเมืองที่สนับสนุนการรบมาเป็นเมืองท่องเที่ยวพักผ่อนที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รู้จักกันดีของชาวยุโรปในกรุงเทพฯ (Frank Vincent, 1874) ในฐานะที่เป็นแหล่ง

พักผ่อนในฤดูร้อนเพื่อเปลี่ยนอากาศและพักผ่อนสุขภาพ เพชรบุรีจึงเป็นเมืองตากอากาศสำคัญของชนชั้นสูงในเวลาต่อ ๆ มาอีกหลายสิบปี ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 จวบจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนามืองเพชรบุรีอย่างต่อเนื่องโดยชนชั้นนำเหล่านี้

ในส่วนของมิชชันนารีนั้น เมื่อเข้ามาตั้งสำนักงานที่เพชรบุรี โดยคำชักชวนของพระเพชรพิไลยศริสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2404 มีการสถาปนาคริสตจักรของนิกายโปรเตสแตนต์ การเผยแพร่ศาสนามิชชันนารีเพรสไบทีเรียน และกิจการของสภาคริสตจักรเพชรบุรีรุ่งเรืองขึ้นใน พ.ศ. 2422 มีมิชชันนารีมากกว่า 32 คน (เซอร์เบิท สวอนสัน, 2533) ทั้งนี้อยู่ภายใต้การสนับสนุนของชนชั้นนำในเพชรบุรีทั้งจากราชสำนักและขุนนางโดยเป็นเมืองแรก ๆ ที่มิชชันนารีสนใจ ดังนั้นเพชรบุรีจึงรับวิทยาการต่าง ๆ ก่อนเมืองอื่น ๆ

มิชชันนารีเหล่านี้ต้องใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวเพชรบุรีสนใจในคริสต์ศาสนาหลายประการ และเป็นการตอบสนองต่อความต้องการของชนชั้นนำในเมืองเพชรบุรี ณ ขณะนั้น เช่น การตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กชาย ภายใต้การดูแลของแหม่มแมคฟาร์แลนด์โดยมีอาคารหลังแรกเป็นทั้งโรงเรียนและ โบสถ์ ผู้เข้าเรียนมีทั้งลูกหลานข้าราชการและสามัญชน แต่มิได้เรียนปะปนกัน โดยผู้ที่ป็นบุตรหลานผู้ปกครองจะหาโอกาสไปสอนที่บ้านต่างหาก (Mary Lovina Cort, 1886) ซึ่งเป็นเรื่องใหม่และเป็นค่านิยมที่เหนือไปกว่าการอ่านออกเขียนได้โดยปกติ แต่รู้ภาษาอังกฤษด้วยโดยเฉพาะในขุนนางซึ่งเป็นผู้ปกครองชั้นสูงของเมืองเพชรบุรี คาดว่าน่าจะเกิดขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มขุนนางสกุลบุนนาค ทั้งนี้มีการบอกรับเป็นสมาชิกบางกอกกรีกออร์เดอร์ซึ่งหมอบรัดเลย์จัดพิมพ์ขึ้นถึง 8 ราย ในจำนวนนี้ใช้ชื่อบอกรับว่า “เฟรดริก วิลเลียม” โดยบุตรปลัดเมืองเพชรบุรี และ “วอลเตอร์เลาวิ” โดยบุตรเจ้าเมืองเพชรบุรี (อศศิริ ธรรมโชติ, 2515)

ใน พ.ศ. 2408 แหม่มแมคฟาร์แลนด์ได้จัดการศึกษาสำหรับสตรีโดยสอนเย็บเสื้อผ้าโดยนำจักรเย็บผ้าเครื่องแรกเข้ามาในไทย และออกแบบเสื้อแบบติดกระดุมหน้าเพิ่มขึ้น หากไม่สำเร็จเพราะผู้หญิงในสังคมไทยมีภาระการทำงานที่บ้านและไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา จนต้องใช้วิธีการจ่ายเงินให้แก่คนที่มาเรียนอ่านและตัดเย็บเสื้อผ้าคนละเฟื้องต่อวัน (Mcfarland, George Bladley, 1928) เสื้อที่ตัดเย็บแบบใหม่ในครั้งนั้นได้รับความนิยมแพร่หลายไปในภูมิภาคอื่นอย่างรวดเร็ว การสอนสตรีของคริสตจักรเพชรบุรีเป็นความก้าวหน้าอย่างยิ่งของสังคมเมืองเพชรบุรี เนื่องจากสังคมขณะนั้นยังไม่ได้ให้ความสำคัญแก่การศึกษาของสตรี ในกรุงเทพฯ เอง การจัดการศึกษาสำหรับสตรีก็เริ่มใน พ.ศ. 2413 ซึ่งช้ากว่าเพชรบุรีถึง 5 ปี โดยหมอ เอ ซี ยอร์ช ชื่อโรงเรียนกุลสตรีวังหลัง สอนอ่านเขียนพระคัมภีร์ เย็บปักถักร้อย และตัดเสื้อด้วยจักรเย็บผ้า (ปฐมพร อรินทรางกูร ณ อยุธยา, 2525) โรงเรียนการช่างสตรีของมิชชันนารีที่เพชรบุรีใช้ชื่อว่า Industrial school for girl เป็นโรงเรียนการช่างสตรีแห่งแรกในประเทศไทย เพชรบุรีเป็นที่รู้จักของ

ชาวตะวันตกในชื่อ “เมืองจักรเย็บผ้า” (Sewing machine town) เนื่องจากเป็นเมืองแรกที่มีการสอน การตัดเย็บผ้าด้วยจักร (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

หลังจากการเปิดสอนหนังสือและตัดเย็บแก่สตรีได้สองปี ใน พ.ศ. 2410 มีรายงานผลการดำเนินงานว่าผู้เรียนทุกคนอ่านหนังสือได้ดีและสามารถร้องบทสวดได้ สะท้อนให้เห็นว่าสตรีกลุ่มหนึ่งของเมืองเพชรได้รับการศึกษาและวิทยาการแบบตะวันตกจากมิชชันนารีที่เดินทางไปมา ระหว่างเพชรบุรีและกรุงเทพฯ ดังนั้น ค่านิยมความทันสมัยจากกรุงเทพฯ ย่อมถูกถ่ายทอดสู่คน เหล่านี้ด้วยเช่นกันในระดับหนึ่ง (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535) แต่จะพบว่ากลุ่มคนที่มาเรียน ตัดเย็บนี้โดยส่วนใหญ่เป็นสตรีคนไทยที่มิชชันนารีเห็นว่าเป็นผู้มีบทบาทในการกล่อมเกล า จริยธรรมแก่เยาวชนและมีแนวโน้มที่จะกล่อมเกล าให้มานับถือคริสตธรรมได้ การดึงสตรีเข้ามาอยู่ ในระบบการศึกษาของมิชชันนารีจะทำได้ง่ายกว่าเพราะในระบบการศึกษาของไทยไม่เปิดโอกาส ให้สตรีโดยเฉพาะสตรีสามัญชนในระดับล่าง ซึ่งสตรีเหล่านี้อาจจะเป็นกำลังสำคัญของมิชชันนารี ได้ (Abeet David, 1836)

โรงเรียนหรือบ้านที่มิชชันนารีสร้างขึ้นมามี 2 แห่ง แห่งหนึ่งเป็นที่ตัดเย็บเสื้อผ้าและ อ่านหนังสือ ส่วนอีกแห่งใช้แสดงเสื้อผ้าเพื่อขายแก่คนทั่วไป (Mcfarland, 1867) ซึ่งในวิธีการนี้ แม้ผู้ไม่ได้เรียนจากโรงเรียนของมิชชันนารีก็ได้สัมผัสกับวิทยาการสิ่งใหม่ ๆ ที่เข้าสู่เมืองเพชรบุรี ทีละเล็กทีละน้อย โดยปราศจากความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากชนชั้นผู้ปกครองของเพชรบุรีมีแนวคิด ก้าวหน้าและตื่นตัวในการรับรู้และนิยมตะวันตกเป็นพื้นฐานเบื้องต้น (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

แม้ว่าในช่วงรัชกาลที่ 5 รัฐบาลจะมีแนวคิดขยายการศึกษาแล้วก็ตาม แต่การศึกษาสำหรับ สตรียังจำกัดอยู่ มิชชันนารีที่เพชรบุรีมีแนวคิดที่จะขยายการศึกษาสำหรับสตรี โดยสร้างตึกใหม่ 2 ชั้น มูลค่า 4,000 เหรียญ แต่ได้รับเงินสนับสนุนจากคณะเพรสไบทีเรียนแห่งอเมริกาเพียง 2,000 เหรียญ เงินส่วนที่ขาดไปนั้นจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวพระราชทานเงินบริจาค 1,000 เหรียญ และพระราชวงศ์และขุนนางร่วมกันบริจาคจนสร้าง สำเร็จใน พ.ศ. 2420 (Mcfarland, 1928) ถือว่าเป็นการวางรากฐานการจัดการศึกษาสำหรับสตรีนอก กรุงเทพฯ เป็นครั้งแรก (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

นอกจากการจัดการศึกษาแล้ว การเผยแพร่ศาสนาโดยการส่งผ่านทางวิทยาการทางการแพทย์ โดยที่ชนชั้นนำของเมืองเพชรบุรีให้การยอมรับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2481 โดยเดินทางไปให้หมอเฮาส์ รักษาแล้ว ในช่วงทศวรรษ 2400 ที่มีมิชชันนารีมาบุกเบิกที่เพชรบุรีนี้ สังคมไทยก็เริ่มยอมรับการ รักษาโดยทางการแพทย์แบบตะวันตกแล้ว และเมื่อมาบุกเบิกที่เพชรบุรีวิธีการที่ใช้คือการแจก หนังสือบทสวดควบคู่ไปกับการแจกยาและรักษาคนไข้ โรคที่คนเพชรบุรีเป็นมากคือไข้ป่าหรือ

มาเลเรีย พบว่า แมคฟาร์แลนด์ต้องเตรียมยาควินินไว้แจกชาวบ้านเป็นจำนวนมาก (McFarland, 1958) รวมทั้งการเดินทางด้วยเรือไปแจกยาตามที่ต่าง ๆ ในชนบทด้วย (Mcfarland, 1928) และมีกรจัดตั้งโรงพยาบาลแห่งแรกของคณะเพรสไบทีเรียนที่เมืองเพชรบุรีเมื่อ พ.ศ. 2424 โดยความพยายามของนายแพทย์ เออร์เนสต์ เอ. เสดิจ (ประสิทธิ์ พงศ์อุดม, 2527) เปิดทำการรักษาทั่วไปโดยไม่คิดค่ารักษาและค่ายา ซึ่ง คอฟแมน (Coffman, 1884) ได้เขียนบันทึกไว้ ตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2427 ถึงสภาพของศูนย์มิชชันนารีในเพชรบุรีและโรงพยาบาลที่ก่อสร้างขึ้นกล่าวไว้ว่า เป็นโรงพยาบาลสมัยใหม่แห่งแรกในประเทศไทยสร้างก่อนโรงพยาบาลศิริราชถึง 8 ปี ซึ่งกล่าวสำหรับเมืองเพชรบุรีแล้วถือเป็นปรากฏการณ์ซึ่งเป็นความก้าวหน้าที่ไม่เคยมีมาก่อน ดังนั้นจึงมีความเชื่อในการรักษาแบบใหม่ที่ควบคู่ไปกับการรักษาแบบแผนโบราณที่เกิดขึ้นตามวัดต่าง ๆ ที่มีพระภิกษุที่มีชื่อเสียงในการรักษาโรคหลายแห่ง (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

กลุ่มมิชชันนารีนี้นอกจากจะนำวิทยาการดังกล่าวเข้ามาเผยแพร่ในเมืองเพชรบุรีแล้วยังนำค่านิยมการตากอากาศดังที่กล่าวแล้วเข้ามาด้วยมีผลทำให้เมืองเพชรบุรีเป็นแหล่งตากอากาศของชนชั้นสูงและขุนนางจากกรุงเทพ ฯ และชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทย ชาวมิชชันนารีเหล่านี้มักเดินทางไปในที่อื่นทำให้เห็นถึงสภาพการประกอบอาชีพของคนเพชรบุรี อาทิ หมอบลัดเดที่สนใจในวิธีการทำนาของชาวนาในเพชรบุรี จึงได้มีข้อเสนอ ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะในการทำนา โดยเขียนไว้ในหนังสือบางกอกรีคอร์เดอร์ทั้งเรื่องการบำรุงดินและการใช้เครื่องมือเพื่อทุ่นแรงในการทำนา และเสนอแนะวิธีการทำนาแบบใหม่ที่หมอบลัดเด กล่าวว่าจะทำให้ได้ผลผลิตและเป็นประโยชน์ต่อชาวนามากกว่าวิธีแบบเดิม ๆ เช่น การไถนาเตรียมดินโดยกลบซากพืชซากดินไม้ให้เน่าเปื่อยก่อนถึงฤดูการผลิต และคาดเอาซากพืชออกแล้วหว่านกล้า แทนการดำนาซึ่งเสียเวลาและแรงงานอย่างมาก (นายหนวย, 2528) อย่างไรก็ตามจะพบว่าหนังสือบางกอกรีคอร์เดอร์นี้แพร่หลายในหมู่ชนชั้นสูงของเพชรบุรีเท่านั้น มิได้ลงไปสู่ชาวนาหรือชาวบ้านโดยทั่วไป ดังนั้นข้อเสนอแนะดังกล่าว คาดว่าจะไม่ได้รับการเผยแพร่ แม้ผู้ที่อ่านหนังสือจะเป็นกลุ่มหัวก้าวหน้าก็ตาม หากการเผยแพร่ความคิดลงไปสู่ชาวบ้านเป็นการยากเพราะชนชั้นสูงเหล่านี้มิได้เป็นผู้ประกอบการเองที่จะแสดงให้เห็นถึงผลผลิตและคุณประโยชน์จากข้อเสนอแนะดังกล่าวให้ชาวนาได้เห็นอย่างจริงจัง

บทบาทของอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อิทธิพลและบทบาทในบริหารราชการของขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาคที่มีในราชอาณาจักรตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 ครั้นเมื่อถึงรัชกาลที่ 4 และ 5 อำนาจที่เพิ่มพูนอย่างมากย่อมกระทบต่อผลประโยชน์ของราชสำนักทั้งในด้านความมั่นคง และด้านเศรษฐกิจ สำหรับเมืองเพชรบุรี

ความเป็นเมืองสำคัญที่ชนชั้นนำให้ความสนใจ และเป็นเมืองที่อยู่ภายใต้อิทธิพลของกลุ่มสกุล
ขุนนางและเครือญาติเก็บเกี่ยวผลประโยชน์มาตั้งแต่ต้นรัตน โกสินทร์ อำนาจรัฐส่วนกลางในช่วง
ต้นรัตน โกสินทร์ย่อมหมายถึงอำนาจของสกุลขุนนางด้วย และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ขึ้นครองราชย์แล้ว จึงทรงพยายามเข้ามาแทรกแซงด้วยอำนาจของรัฐและ
ราชสำนัก และในสมัยรัชกาลที่ 5 การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ภายในรัฐเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ
ในการบริหารราชอาณาจักรซึ่งถือเป็นบทบาทสำคัญที่กระทบต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นซึ่งเดิม
สกุลขุนนางมีบทบาทอย่างมากดังนี้

1. นโยบายการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) อันนำไปสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิ
2. การปฏิรูปรัฐใน พ.ศ. 2435 และการใช้ระบบมณฑลเทศาภิบาล

การดำเนินการทั้งสองด้านดังกล่าวนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๑ รัชกาลที่ 5 ได้ทรง
ดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน ทั้งด้วยความต้องการลดทอนอำนาจกลุ่มสกุลขุนนาง และจุดมุ่งหมายใน
การปฏิรูปรัฐให้ทันสมัยเพื่อต่อสู้กับภัยคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยมจากอังกฤษและฝรั่งเศสใน
ขณะนั้น โดยรวมศูนย์อำนาจในรูปแบบของรัฐเดี่ยวเพื่อเสริมสร้างเสถียรภาพของราชอาณาจักร
ในช่วงที่การเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศกำลังอยู่ในภาวะผันผวน

ในส่วนของเมืองเพชรบุรีนั้น อำนาจรัฐที่เข้ามามีบทบาทในการลดทอนอำนาจกลุ่ม
ขุนนาง และเพิ่มความมั่นคงให้แก่ราชสำนักตั้งแต่การค่อย ๆ เข้ามาตรวจสอบการจัดเก็บภาษี
ตามพระบรมราโชบายของรัชกาลที่ 4 จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 ตลอดจนการแทรกแซงการแต่งตั้ง
เจ้าเมืองพระนครินทรเสนี ข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ 4 เข้ามาปกครองเมืองเพชรบุรี

อย่างไรก็ตามการวางรากฐานของกลุ่มสกุลขุนนางในการสืบทอดอำนาจในเมืองเพชรบุรี
ค่อนข้างแน่นหนาและรัดกุม ทำให้ข้าราชการในตำแหน่งสำคัญของเมืองเพชรบุรีตกอยู่ในสกุล
ขุนนางทั้งสิ้น แต่เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 5 การดำเนินนโยบายการรวมศูนย์อำนาจและการปฏิรูป
ระบบบริหารราชการในทุก ๆ ด้าน ก็กระทบต่ออำนาจและผลประโยชน์ของสกุลขุนนางอย่างยิ่ง
แต่ทั้งนี้จะพบว่า การดำเนินด้วยความประนีประนอมประกอบกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติของ
รัชกาลที่ 5 กับกลุ่มขุนนางสายเพชรบุรีของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) ที่เกี่ยวข้อง
โดยรับสตรีในกลุ่มนี้เข้าเป็นเจ้าจอมถึง 8 คน จึงทำให้ไม่เกิดปฏิกิริยาต่อต้านจากกลุ่มขุนนางสาย
เพชรบุรีแต่อย่างใด

หากนโยบายในการปฏิรูปในด้านต่าง ๆ นี้ กลับกระทบต่ออำนาจของกลุ่มสกุลขุนนาง
ในส่วนกลาง พบว่ามีการกระทบกระทั่งระหว่าง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
สมเด็จพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เกี่ยวกับการปฏิรูปรัฐที่เกี่ยวข้องกับเพชรบุรีดังนี้

1. การจัดการเกี่ยวกับการเกณฑ์แรงงานไพร่

ด้วยพระองค์ทรงตระหนักว่ากำลังคนเป็นสิ่งสำคัญซึ่งทั้งไพร่ในสังกัด ไพร่หลวงในการบังคับบัญชาของสมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ฯ นั้น มีอยู่เป็นอันมาก เนื่องจากฐานอำนาจทางการเมืองการปกครองประการสำคัญคือ การสะสมกำลังคน (ปิยะฉัตร ปิตะวารณ, 2526)

ในเมืองราชบุรีและเมืองเพชรบุรีจะพบว่าไพร่ชาวลาวอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) หากก็มีชาวลาวส่วนหนึ่งหลบหนีการสักเลกเพื่อเป็นไพร่หลวงเป็นคนข้อมือขาว เป็นไพร่หลวงที่หลบหนีราชการไปแอบแฝงอยู่กับมูลนายเพื่อไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน พบว่า ชาวลาวเหล่านี้หนีการเกณฑ์แรงงานไปอยู่ในสังกัดของสมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเท่ากับเป็นกำลังอำนาจให้แก่สมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหการหลบหนีการเกณฑ์แรงงาน และเป็นการคานอำนาจของสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ใน พ.ศ. 2423 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงมีพระบรมราชโองการให้รับสมัครทหารหน้าโดยมีเป้าหมายเป็นชาวลาวเหล่านี้ และยังเป็นดึงอำนาจด้านกำลังคนกลับสู่สถาบันพระมหากษัตริย์ ผลปรากฏว่ามีชาวลาวมาสมัครเป็นทหารหน้าเป็นจำนวนมาก (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 20, จ.ศ. 1242 หนังสือสมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์) มีผู้มาสมัครถึง 5,000 คน เป็นพวกเขมรและลาวเป็นจำนวนมากจากราชบุรีและเพชรบุรี อันเป็นเขตอิทธิพลของกลุ่มสกุลบุนนาค (กรมศิลปากร, ประวัติการของจอมพลเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เล่ม 1, 2504)

ในการนี้ทำให้เกิดการตอบโต้กันระหว่างพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ เนื่องจากลาวทรงดำที่ราชบุรีและเพชรบุรี ขณะนั้นมีหน้าที่ดูแลงานพระที่นั่ง พระราชวัง พวกกันเข้ากรุงเทพฯ ประมาณพันคนเศษสมัครเป็นทหารหน้า และหัวหมู่ก็จำหน่ายลาวเหล่านี้ทั้งหมด จึงไม่มีกำลังคนจะจ่ายมาทำงานที่เพชรบุรีและราชบุรี สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มีหนังสือมีหนังสือไปถึงเจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ว่า

“...ทำให้เกิดความระส่ำระสายจนไม่มีคนจะรักษางานประจำ...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 20, จ.ศ. 1242)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้ตอบด้วยเหตุผลว่า (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 20, จ.ศ. 1242)

“...มันพวกกันเดือดร้อน เพราะว่าเจ้าเมืองกรมการกดขี่เรียกเงินค่าราชการเหลือเกิน... การจะเท็จจริงอย่างไรก็ไม่ทราบ....ถ้าไม่ฟังเสียงจะบังคับแต่ให้กลับไปคงอยู่ตามเดิมก็เหมือนหนึ่งไม่เห็นความทุกข์ของไพร่...”

ไพร่ที่สักเลกที่ข้อมือแล้วอันเรียกว่าคนข้อมือค้ำนั้นมีจำนวนน้อย แต่ไพร่ที่หนีการสักเลกหรือพวกข้อมือขาวไปสมัครทหารหน้ามากกว่า ซึ่งทรงให้เหตุผลว่า

“...คนข้อมือค้ำนั้นถ้าอ่อนผันให้มันสิ้นความหวาดหวั่นมีความสุขจะตัดสินยกเชื้ออย่างใดก็ได้ แต่คนข้อมือขาวถ้าจะตัดสินบีบบังคับให้กลับไปคงกรมตามเดิมก็เหมือนหมายประกาศเดิมนั้นไม่จริงเป็นการเสียอยู่...” อย่างไรก็ตามท้ายที่สุด พระองค์ทรงต้องให้ด่อนขับชาวลาวทรงค้ำกลับไปเพชรบุรีและราชบุรีตามเดิม ถ้าจะเป็นทหารจะพิจารณาคัดเลือกภายหลัง (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

และประเด็นขุนนางท้องถิ่นใช้อำนาจปกครองเกณฑ์แรงงานไพร่ให้ทำงานทั้งงานหลวงและงานส่วนตัว ดังกรณีการเกณฑ์แรงงานไพร่คงเมืองกงลาว ประกอบด้วย ลาวโซ่ง และลาวพวน ให้ทำนาหลวงที่ รัชกาลที่ 4 ชื่อไว้ทั้งหมดประมาณ 700 ไร่เศษ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2555) โดยเจ้าเมืองเพชรบุรีเป็นผู้ควบคุมการทำนา ไพร่จะต้องทำนาคนละประมาณ 3 ไร่ 2 งาน ในทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น โดยเครื่องมือ เครื่องใช้ แรงงาน วัว ควาย ไถ เกวียน ที่ใช้ทำนาทุกอย่างเป็นของไพร่ เมื่อมาทำนามีกรรมการเมืองเป็นผู้ดูแลตรวจตราควบคุมการทำนา ถ้าผู้ใดทำงานซักซ้าจะถูกลงโทษโดยการเขียน การทำนาหลวงเช่นนี้ได้รับผลผลิตน้อย เพราะไพร่ทำให้พื้นที่ไปไม่เต็มใจมาทำ มีการลักลอบเอาข้าวในที่เขตนาของตนไปใส่ในนาของคนอื่น เพื่อจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบนวดข้าวและขนขึ้นยุ้งฉางหลวง (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526)

นอกเหนือจากนี้แล้วความเดือดร้อนของไพร่ลาวกองนาหลวงเหล่านี้ยังมีอีกคือ ยังมีการเกณฑ์ขอแรงจากจางวางนายกองและผู้ว่าราชการเมือง โดย (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526)

“...ขอแรงใช้ในการงานของพระยาเพชรบุรี แลรับการงานของขุนวรพจน์ กรมการในพระยาเพชรบุรี ซึ่งได้กำกับพวกเลขกองนาหลวงอีกด้วย...” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.55/18, เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลราชบุรี กราบทูลเสนอรายงานราชการมณฑลราชบุรี ประจำปี ศก 116 ต่อกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย, 28 ธันวาคม ร.ศ. 116) ซึ่งนั่นเท่ากับว่าไม่เฉพาะการเกณฑ์แรงงานทำนาหลวงเท่านั้น หากต้องรับใช้มูลนายเจ้าสังกัดในเมืองด้วยและยังต้องเสียเงินค่าราชการอีกปีละ 20 บาทด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ม.2.221 ก/9 หนังสือที่ 125/32154, คำกราบบังคมทูลของพระยาสุรศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงเกษตร เรื่องพวกลาวนาหลวงเมืองเพชรบุรีเข้ารีตเพราะความเดือดร้อน, 6 มีนาคม ร.ศ. 113)

ดังนั้น กฎเกณฑ์ส่วนกลางในเรื่องการเกณฑ์แรงงาน และการปกครองของขุนนางในท้องถิ่นเช่นนี้ทำให้ไพร่เกิดความเดือดร้อนเป็นอันมาก ไม่สามารถมาทำนาของตนได้อย่างเต็มที่เพราะต้องทำนาของหลวงให้เสร็จเรียบร้อยเสียก่อนจึงจะกลับไปทำนาของตนได้ จนกระทั่งใน

พ.ศ. 2438 ได้มีผู้เสนอให้เอานาหลวงนี้ออกให้เช่าขาดในอัตราค่าเช่า 10 ไร่ต่อข้าว 1 เกวียน (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526) ด้วยความเดือดร้อนไพร่บางส่วนจึงได้อพยพไปอยู่เมืองราชบุรี และบางส่วนก็พยายามเข้าไปอยู่ในบังคับต่างชาติ โดยการชวนไปหาบาทหลวงเพื่อเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์

2. ปัญหาการร้องเรียนของราษฎรเกี่ยวกับการเก็บภาษีอากรของรัฐบาล

ในรัชกาลที่ 5 นี้มีการร้องเรียนของราษฎรในเรื่องการเก็บภาษีอากรของรัฐบาลเพิ่มมากขึ้น โดยรัฐบาลเก็บหนักเกินไปทำให้การประกอบอาชีพและการทำมาหากินของราษฎรไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร วิธีการเก็บภาษีทำให้ราษฎรหมดกำลังใจในอันที่จะเพิ่มหรือขยายการผลิตให้เพิ่มขึ้นมากกว่าที่ควรจะเป็น เพราะรัฐบาลมีกฎเกณฑ์ที่ไม่แน่นอน (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526) หรือบางอย่างก็สลับซับซ้อนมากมายเกือบทุกขั้นตอนของขบวนการผลิตและการค้า (ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ ภาคที่ 69, 2513) และภาษีบางอย่างถึงจะกำหนดไว้แน่นอน แต่ความเดือดร้อนของราษฎรเกิดจากวิธีการจัดเก็บภาษีของเจ้าหน้าที่ ดังรายงาน

“... เรื่องผลประโยชน์ของกำนันผู้ใหญ่บ้านในเรื่องการเก็บภาษีอากรสมภักษรนั้น พวกกำนันผู้ใหญ่บ้านร้องทุกข์ว่า เจ้าพนักงานหาวัดแต่หลังร้องซึ่งเป็นทีปลูกพรรณไม้ไม่วัดออกไปจนไหลร่องทั้งสองข้าง ซึ่งไม่ได้ปลูกอันใด รวมคิดเป็นเนื้อที่เก็บสมภักษรด้วย ราษฎรเสียเปรียบเทียบเป็นความเดือดร้อน และในท้องร้องปลูกเข้าพวกเสนา ก็รางวัลเป็นเรือที่นาอีกส่วนหนึ่งเป็นความเดือดร้อนอยู่ดังนี้...” (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2515)

นอกเหนือจากนั้นยังมีการแอบอ้างของข้าราชการเพื่อเก็บภาษีอากร โดยกระทำอย่างไม่มีหลักฐานเป็นการทุจริต เช่นในกรณีการเก็บอากรสวนใหญ่ที่ตำบลบางครก แขวงเมืองเพชรบุรี โดยได้มีราษฎรร้องเรียนว่าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ที่ได้เสด็จมาสร้างพระราชวังบนภูเขาเขาไศสวรรย์ ได้พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกไม่เก็บอากรสวนใหญ่แก่ราษฎรชาวสวนตำบลบางครก แต่ต่อมา พ.ศ. 2437 ได้มีเจ้าหน้าที่นายอากรซึ่งอยู่ที่อัมพวาเมืองสมุทรสงคราม มาอ้างตัวเป็นข้าหลวงลงไปเก็บอากรค่าสวนกับราษฎรบางครกย้อนหลังรายละ 1 ปี ราษฎรได้ชี้แจงกับผู้อ้างตัวว่าผลไม้ที่บางครกนั้นเดิมมีอยู่จริง แต่บัดนี้สวนเกือบทั้งหมดทรุดโทรมเสียหาย เพราะน้ำเค็มท่วมเสียมาก ไม่ได้ทำสวนมานานแล้ว (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ,ร.ศ. 113)

ปัญหาสองประการในเมืองเพชรบุรีนี้ เนื่องมาจากเพชรบุรีเป็นฐานอำนาจในเรื่องไพร่ในสังกัดทั้งไพร่หลวงและไพร่สมที่อยู่ในความปกครองของขุนนางท้องถิ่น ประกอบกับผลของการค้าไทยภายหลังการเปิดประเทศจากผลของสนธิสัญญาบาวริง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าพระทัยถึงปัญหาความเดือดร้อนของไพร่ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาในแง่ของความมั่นคงของรัฐส่วนกลาง ทั้งนี้ปัญหาเรื่องการเกณฑ์แรงงานไพร่ในเมืองเพชรบุรี

สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างยิ่ง ดังปรากฏข้อร้องเรียนจากรายกรจำนวนมาก ซึ่งมองในแง่ของเศรษฐกิจแล้ว แรงงานไพร่เหล่านี้มีการประกอบอาชีพของตนก็ได้เสียภาษีอากรจากการประกอบอาชีพไปอย่างมากมาไปส่วนหนึ่งแล้ว และยังคงโดนเกณฑ์แรงงานทำให้ราษฎรผู้เป็นไพร่ไม่มีเวลาในการทำมาหากินของตนอีกเช่นในกรณี การเกณฑ์แรงงานไพร่คองเมืองกองลาว ประกอบด้วย ลาวโซ่ง และลาวพวนให้ทำนาหลวงที่ รัชกาลที่ 4 ชื่อไว้ทั้งหมดประมาณ 700 ไร่เศษ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2555) โดยเจ้าเมืองเพชรบุรีเป็นผู้ควบคุมการทำนา ไพร่จะต้องทำนาคนละประมาณ 3 ไร่ 2 งาน ในทุกชั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น โดยเครื่องมือ เครื่องใช้ แรงงาน วัว ควาย ไถ เกวียน ที่ใช้ทำนาทุกอย่างเป็นของไพร่ เมื่อมาทำนามีกรมการเมืองเป็นผู้ดูแลตรวจตราควบคุมการทำนา ถ้าผู้ใดทำงานชักช้าจะถูกลงโทษโดยการเฆี่ยน การทำนาหลวงเช่นนี้ได้รับผลผลิตน้อย เพราะไพร่ทำให้พื้น ๆ หน้าที่ไปไม่เต็มใจมาทำ มีการลักลอบเอาข้าวในที่เขตนาของตนไปใส่ในนาของคนอื่น เพื่อจะได้ไม่ต้องรับผิดชอบบวคข้าวและขนขึ้นยุ้งฉางหลวง (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526)

ในประเด็นดังกล่าวนี้เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจจะพบว่า ความเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้มีลักษณะกระเพื่อมตัวตั้งแต่ช่วงปลายรัชกาลที่ 4 แล้ว และเมื่อถึง พ.ศ. 2411 ซึ่งเป็นปีที่รัชกาลที่ 5 ขึ้นครองราชย์ ซึ่งได้มีพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใ้ให้ค่อย ๆ ปลดปล่อยแรงงานทาสตั้งแต่ปี พ.ศ. 2411 แรงงานอิสระได้เกิดขึ้น แรงงานเหล่านี้ได้เข้ามาอยู่ในภาคเกษตรกรรม เกิดการจ้างงาน และมีการใช้แรงงานรับจ้างจริงจังขึ้นตั้งแต่ในราว พ.ศ. 2433 (ทวิศิลป์ สืบวัฒนะ, 2521) ดังนั้น แรงงานไพร่กองนาหลวง และไพร่ชาวเพชรบุรีที่ยังติดอยู่ในระบบการเกณฑ์แรงงานจึงย่อมเห็นถึงความไม่เป็นธรรม รวมถึงความเดือดร้อนจากระบบและความเอารัดเอาเปรียบจากการใช้แรงงาน โดยเฉพาะการขอแรงจากขุนนางท้องถิ่น จึงก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในลักษณะย้ายถิ่น และเข้ารีต เพื่อหนีการเกณฑ์แรงงาน รัชกาลที่ 5 จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทำการสืบสวนและแก้ไขปัญหาคความเดือดร้อน ซึ่งรัฐบาลได้ปรับปรุงวิธีการทำนาหลวงใหม่ โดยให้ยกเลิกการเกณฑ์แรงงานทำนาหลวง เปลี่ยนเป็นจัดให้เช่า พร้อมทั้งลดเงินค่าราชการที่ไพร่กองนี้เคยเสียคนละ 20 บาทต่อปี เป็นคนละ 6 บาทต่อปี จะเห็นได้ว่าแม้ค่าราชการจะเป็น 6 บาทต่อปีก็ตาม ก็ยังนับว่าสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของราษฎรที่ทำได้ในรอบ 1 ปี (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลการสำรวจเศรษฐกิจประเทศไทยของคาร์ล ซี ชิมเมอร์แมน ใน พ.ศ. 2473 กล่าวไว้ว่า ครอบครัวคนไทยในภาคกลางจะมีคนอยู่ประมาณ ครอบครัวละ 6 คน รายได้เฉลี่ยปานกลางใน 1 ปี ของทั้งครอบครัว ๆ ละประมาณ 279 บาท ซึ่งคิดเป็นรายได้ต่อหัวเท่ากับคนละ 46 บาท 50 สตางค์ (ชยันต์ ออไอสุญ, 2526) และถ้าคิดเป็นรายเดือน จะมีรายได้ต่อคนประมาณเดือนละ 3 บาท 90 สตางค์เท่านั้น ดังนั้นในช่วง 30 ปีก่อนหน้านั้น เงินค่าราชการมูลค่า 20 บาทและ 6 บาท เมื่อได้รับการลดลงแล้ว ถือเป็นภาระความเดือดร้อน

ที่สร้างความสะดวกแก่ราษฎรผู้เป็นไพร่หลวงในเมืองเพชรบุรีอย่างมากทั้งยังต้องเกณฑ์แรงงานทั้งงานหลวงและงานของมูลนาย รวมทั้งการเสียดินที่เกิดจากการประกอบอาชีพอีกด้วย

ดังนั้น การที่ราชสำนักโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้ามาใกล้ชิดเมืองเพชรมากขึ้น รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการใน พ.ศ. 2437 เป็นระบบมณฑลเทศาภิบาลก็ทำให้บทบาทของส่วนกลางโดยราชสำนักของพระเจ้าอยู่หัว ฯ เข้ามาดูแลผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีได้อย่างใกล้ชิดมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงและกำหนดตัวบุคคล ใน พ.ศ. 2437 ได้โปรดเกล้า ฯ ให้พระยาสุรินทรราชา (เทศ บุญนาค) ไปดำรงตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี แล้วให้บุตรชายของพระยาสุรินทรราชา (เทศ บุญนาค) เข้ามารักษาราชการและดำรงตำแหน่งต่อ ๆ มา ในขณะที่พระองค์ ก็ได้เสด็จประพาสเพชรบุรีบ่อยครั้งขึ้น นั้นแสดงให้เห็นว่าราชสำนักโดยอำนาจรัฐส่วนกลางเข้ามาควบคุมการว่าราชการงานเมืองที่เพชรบุรีใกล้ชิดขึ้น

การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ความมั่งคั่งทางทรัพยากรและความสามารถในการผลิตของเมืองเพชรบุรี ทำให้ผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีและหัวเมืองแถบนี้ของกลุ่มสกุลบุญนาคมีอยู่มากมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 ซึ่งผู้นำของตระกูลโดยสมเด็จพระยามหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุญนาค) ในฐานะสมุหพระกลาโหม และสืบทอดต่อเนื่องมาถึงบุตรชาย สมเด็จพระยาสุริยวงษ์ (ช่วง บุญนาค) ในรัชสมัยต่อ ๆ มา และเมื่อสภาพทางเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรีเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายหลัง พ.ศ. 2398 ซึ่งความเปลี่ยนแปลงมาจากผลของสนธิสัญญาบาวริงที่ทำให้สภาพสังคมเศรษฐกิจทั่วไปในราชอาณาจักรเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพเป็นเพื่อค้าขายสนองต่อความต้องการจากตลาดภายนอก การค้าขายทุกระดับมีการขยายตัวทั้งจากชุมชนภายนอก และตลาดภายในเมืองเพชรบุรีเอง ทำให้เศรษฐกิจในภาคการผลิตผลิตขึ้นพื้นฐานขยายตัวอย่างมาก (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในภาคเศรษฐกิจดังนี้

1. ความเปลี่ยนแปลงในการผลิต

การผลิตที่สำคัญในเมืองเพชรบุรีคือข้าวและน้ำตาล ซึ่งเพชรบุรีเป็นแหล่งผลิตข้างพันธุ์ดีมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ และเป็นที่ต้องการของต่างประเทศ (เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, 2478) ภายหลังสนธิสัญญาบาวริงการทำนาในเมืองเพชรบุรีจึงตื่นตัวขึ้นมาก มีความพยายามในการเพิ่มผลผลิตด้วยวิธีต่าง ๆ ดังเช่น การที่หมอบลัดเล ได้ลงบทความแนะนำวิธีการบำรุงดิน และการเลิกทำนาคำมาและหันมาทำนาหว่านกันมากขึ้น (นายหนวย, 2508) มีการบุกเบิกพื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ในการเก็บอากรค่านาเมืองเพชรบุรีใน พ.ศ. 2428 มีจำนวนทั้งสิ้นถึง 212,275 ไร่ 1 งาน 31 วา ในขณะที่พื้นที่เดิมเพียง 161,196 ไร่ 3 งาน 97 วา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร

รัชกาลที่ 5 ใบบอกเมืองเพชรบุรี, ร.ศ. 103) พบว่า มีพื้นที่นาบุกเบิกใหม่ถึง 51,078 ไร่ 1 งาน 34 วา การบุกเบิกพื้นที่ทำนาก็ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการ โดยงดเว้นไม่เก็บค่านาในปีแรกที่มีการบุกเบิก ปรากฏในพระราชบัญญัติว่า ห้ามเก็บค่านาปีแรกที่บุกเบิก ปีที่ 2 และ 3 ถ้าเป็นนา พางลอยเรียกเก็บไร่ละสลึง และปีที่ 4 จึงเรียกเก็บไร่ละสลึงเฟื้อง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร รัชกาลที่ 5 เล่ม 4, จ.ศ. 1233)

การขยายตัวทางการค้าทำให้ชาวนามีความคิดในการเพิ่มผลผลิตให้ได้มาก ๆ เพื่อจะได้มีผลผลิตส่วนเกินไว้ขายแลกเปลี่ยนเพื่อเอาเงินตรา สะท้อนถึงระบบเงินตราที่มีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ

ในการผลิตข้าว การทำนาต้องอาศัยแรงงานคน แรงงานสัตว์ และฝนฟ้าในธรรมชาติ ดังนั้นการต้องพึ่งพาแรงงานสัตว์ คือ โคและกระบือ ในการทำนาเป็นแรงงานสำคัญทั้งเพื่อทุนกำลังคน จึงทำให้การเลี้ยงโคกระบือในเพชรบุรีเพิ่มมากขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของพื้นที่นา การซื้อขายโคกระบือจึงถือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เฟื่องฟูและมีความสำคัญเพิ่มขึ้นอย่างมาก ราคาโคกระบือสูงขึ้น มีแหล่งซื้อขายในพื้นที่สำคัญ 5 แห่ง คือ บ้านบางน้ำเค็ม บ้านชะอำ บ้านเสีระเห็ด (หรือสาระเห็ดในปัจจุบัน) บ้านวังไคร้ และบ้านโพพระ ซึ่งเป็นแหล่งที่ติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ได้สะดวก บ้านโพพระและชะอำเป็นช่องทางผ่านไปทางใต้สู่เมืองปราณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ บ้านสาระเห็ดและวังไคร้เป็นทางผ่านไปทางตะวันตก อาจไปสู่นอกอาณาเขตทางตะนาวศรีได้ และบ้านบางน้ำเค็มติดกับทางราชบุรี ในสภาพเศรษฐกิจที่การค้าข้าวรุ่งเรืองดังนี้ซึ่งเป็นไปทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะดินแดนทางภาคกลาง รวมทั้งเพชรบุรีซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญด้วย ทางราชการต้องเข้ามาจัดการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยออกมาตรการหลายรูปแบบด้วยกันทั้งการจัดกรรมกร กำหนดออกตรวจตรา การทำรูปพรรณโคกระบือ แต่กระนั้นการเป็นความฟ้องร้องกันในเรื่องการลักขโมยโคกระบือก็มีเป็นจำนวนมาก (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) สะท้อนถึงการขยายพื้นที่การทำนาได้เพิ่มขึ้นและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การทำนาเพิ่มขึ้นและได้ราคาดี แต่การทำน่าน้ำตาลโตนดนั้นยากลำบาก และได้ผลประโยชน์ในรูปเงินตราน้อยกว่า ดังนั้นราษฎรในทางตะวันตก โดยเฉพาะในเมืองสุพรรณบุรีจึงเลิกทำน่าน้ำตาลโตนดแต่ทำนาเพิ่มขึ้น ทางสุพรรณบุรีจึงขาดแคลนน้ำตาลโตนดจนต้องซื้อน้ำตาลจากทางเพชรบุรี น้ำตาลโตนดของเพชรบุรีจึงมีตลาดกว้างขวางขึ้น และพบว่าทางภาคตะวันตก ราษฎรเมืองอื่นๆเลิกทำน่าน้ำตาลโตนดไป แต่เมืองเพชรบุรียังคงทำอยู่ซึ่งน่าจะเนื่องมาจากสาเหตุเดียวกับทางสุพรรณบุรี มีการสืบสวนจากมหาดไทยโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ความว่า ข้าราชการส่วนการทำน่าน้ำตาลนั้น ทำได้บางฤดูเท่านั้น วิธีการซับซ้อนยุ่งยากลำบาก ราษฎรจึงพอใจในการทำนามากกว่าการทำน่าน้ำตาลและอาชีพอื่น ๆ ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการสำรวจการผลิตน่าน้ำตาลโตนดในราชอาณาจักรมีทั้งสิ้น 9 เมือง คือ เมืองเพชรบุรี นนทบุรี ปทุมธานี

สุพรรณบุรี อ่างทอง พรหมบุรี สิงห์บุรี สรรค์บุรี และไชยนาท พบว่าเมืองเพชรบุรีมีต้นตาลมากกว่าเมืองอื่น ๆ จึงมีผลผลิตมากและสามารถส่งไปขายเป็นสินค้ายังต่างเมืองได้ ในขณะที่เมืองอื่นผลิตเพียงพอแก่การบริโภคเท่านั้น แหล่งผลิตน้ำตาลโตนดแหล่งใหญ่ในราชอาณาจักรจึงอยู่ที่เพชรบุรีที่สามารถผลิตเพื่อบริโภคภายในได้และเหลือเพื่อขายไปยังภายนอกได้ ผลผลิตน้ำตาลโตนดของเพชรบุรีทำรายได้แก่ทางราชการสูงมาก มาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้ว และปรากฏว่าเป็นสินค้าที่ส่งไปขายถึงกรุงเทพฯ และอยุธยา ดังนั้นน้ำตาลโตนดและการทำตาลโตนดจึงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นรายได้หลักของราษฎรเมืองเพชรบุรี ภายหลังสนธิสัญญาบาวริงที่ขยายตัวขึ้นพร้อม ๆ กับการทำนาและการค้าข้าว (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

2. การขยายตัวทางการค้า

การค้าขายในเมืองเพชรบุรีเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วมากทั้งการค้ากับชุมชนภายนอกและการค้าภายในสังคมเมืองเพชรบุรี (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535) ด้วยระบบเงินตราที่กระจายออกสู่พื้นที่ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การผลิตเพื่อขายเกิดขึ้น การผลิตจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองตลาดมากขึ้น เกิดการผลิตเฉพาะอย่าง เช่น กรณีการเลิกผลิตตาลโตนดในหลายเมือง หันไปทำนาเพียงอย่างเดียว และเกิดความต้องการสินค้าที่ตนไม่ได้ผลิต เช่น ผ้าฝ้าย เครื่องถ้วยชาม

ในเมืองเพชรบุรีนั้น การค้าเริ่มมีความสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะการค้าริมฝั่งแม่น้ำ เกิดแหล่งชุมชนในลักษณะ “ตลาดนัด” อยู่มากมายหลายแห่ง เช่น ตลาดที่ทำแสน (ปัจจุบันอยู่ในอำเภอบ้านลาด) ที่ริมฝั่งแม่น้ำ อันเป็นจุดใหญ่ ทั้งสองฝั่งแม่น้ำเพชร เป็นแหล่งซื้อขายสินค้ามีชาวพื้นเมืองนำสินค้ามาขายแม่ค้าจากในเมืองไปซื้อเป็นจุดใหญ่ โดยเฉพาะสินค้าเกษตร เช่น ผลไม้ที่ชาวบ้านผลิตได้เอง และยังมีโรงสุรา โรงยาฝิ่น บ่อนไก่ นอกจากทำแสนแล้วยังมี ตลาดอื่นริมฝั่งแม่น้ำเพชรเป็นจุดใหญ่อีกหลายแห่งโดยเฉพาะในตัวเมืองเพชรบุรี ตลาดบ้านน้อยที่อำเภอเขาชัยยศ ซึ่งมีทั้งแม่ค้าจากกรุงเทพฯ อยุธยา และจากชุมชนชายทะเลทางบ้านแหลม และสมุทรสงคราม เดินทางขึ้นล่องค้าขายอยู่สม่ำเสมอ ทั้งมาซื้อสินค้า และนำสินค้ามาค้าขาย ทั้งนี้รวมไปถึงตลาดที่เกิดขึ้นตามชุมชนชายทะเลซึ่งเป็นตลาดการค้าใหญ่ เช่น ตลาดบ้านแหลม ตลาดบางตะบูน ซึ่งตลาดชุมชนชายทะเลเหล่านี้นอกเหนือจากการค้าขายภายในเมืองเพชรบุรี ภายในประเทศแล้ว ยังพบว่าการค้าขายแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศเกิดขึ้นด้วย โดยเฉพาะการค้าเกลือ หอยแมลงภู่ตากแห้ง และอาหารทะเลตากแห้งอื่น ๆ กับมลายู ซึ่งในสมัยต่อ ๆ มา การค้าในชุมชนแถบนี้รุ่งเรืองอย่างมาก (อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2547)

การค้าที่เฟื่องฟูขึ้นมาทำให้เป็นที่สนใจของพ่อค้า แม่ค้า ซึ่งแต่เดิมเป็นชาวจีนส่วนใหญ่ ปรากฏว่าชาวไทยทั้งชายหญิงให้ความสนใจเข้ามาสู่การค้าเร่ ซื่อขายสินค้าลงเรือจากเพชรบุรีไปยังชุมชนอื่น ๆ ทั้งในเขตเมืองเพชรบุรี ไปยังหัวเมืองต่าง ๆ มากขึ้น มีทั้งกิจการส่วนบุคคลและการร่วมหุ้นกัน และมีทั้งกิจการเล็กและใหญ่ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพ่อค้าแม่ค้าล่องเรือซื่อขายมากมาย สินค้าและผลผลิตจากเมืองเพชรที่นำขึ้นล่องไปยังเมืองต่าง ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ ข้าวเปลือก น้ำตาล โตนด กล้วยา หอยแมลงภู่แห้ง ถ่านไม้รวก ปลาเค็ม เกลือ มีตลาดสำคัญคือ กรุงเทพฯ (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535) ทั้งนี้ สินค้าที่สำคัญที่สุดคือ ข้าว ส่งออกทั้งในรูปแบบข้าวเปลือกและข้าวสาร การส่งข้าวเข้ากรุงเทพฯ นั้น เพื่อขายแก่เรือต่างชาติ ข้าวนาเมืองเพชรบุรีเป็นข้าวที่ต้องการของต่างชาติมาก เพราะเป็นข้าวพันธุ์ดี สอดคล้องกับความต้องการของรัฐส่วนกลางที่สนับสนุนราษฎรให้ผลิตข้าวพันธุ์ดีเพื่อส่งออกได้มาก ๆ มีปรากฏว่ารัชกาลที่ 4 ได้มีประกาศให้ชาวนาริบลมมือทำนา โดย (นวลสวาท อศวินานนท์, 2535)

“...ทำเข้าหางม้าเข้าโรงไว้ให้จงมากแต่ในต้นฤดูฝน...เข้านาสวนนาทุ่งจะได้ผลบริบูรณ์ดี เข้าหางม้าที่ทำไว้จะเป็นสินค้าขายแก่คนนอกประเทศได้ราคาว่าเข้านาทุ่ง...” (เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, 2478)

ข้าวพันธุ์ดีที่ปลูกในเพชรบุรีเป็นที่ต้องการของพ่อค้าต่างชาติมาก มีการเดินทางมาหาซื้อข้าวในเมืองเพชรบุรี 2 ลักษณะ คือพ่อค้าภายในประเทศเดินทางจากกรุงเทพฯ มาซื้อข้าวเพื่อไปขายให้แก่เรือต่างชาติ และอีกลักษณะหนึ่ง พ่อค้าต่างชาติจะกุมเงินจากเรือกำปั่นต่างชาติมาซื้อข้าวเองทีเดียวโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งในกรณีนี้จะพบว่าการค้าข้าวและน้ำตาลของเมืองเพชรบุรีทำให้เกิดพ่อค้ากลุ่มหนึ่งขึ้นมาคือ “พ่อค้าคนกลาง” จะรับซื้อผลผลิตจากผู้ผลิตรวบรวมบรรทุกลงเรือไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียง เช่น กรณีหมื่นสุขประสารราษฎร (เป่าน สุขพานิช) พ่อค้าคนกลางที่มีชื่อเสียงในเมืองเพชรบุรีระหว่างปลายรัชกาลที่ 5-6 ทำการค้าจนกระทั่งมีฐานะมั่งคั่งระดับขั้นนำ

ตารางที่ 5-1 การส่งออกข้าวของเมืองเพชรบุรี

ปีพุทธศักราช	ส่งเข้ากรุงเทพฯ (จำนวนเกวียน)		ส่งไปเมืองอื่น ๆ (จำนวนเกวียน)	
	ข้าวเปลือก	ข้าวสาร	ข้าวเปลือก	ข้าวสาร
พ.ศ. 2416	40.00	4,630.00	16.00	456.50
พ.ศ. 2422	74.00	2,430.50	6.00	2.75
พ.ศ. 2441	12,867.00	241.00	241.00	61.00

ที่มา: นวลสวาท อศวินานนท์ (2535, หน้า 161)

การค้าข้าวเจริญเติบโตมาก ส่วนน้ำตาลโตคนั้นมีหลักฐานจากใบบอกเพชรบุรีว่าเฉพาะใน พ.ศ. 2442 ส่งมาขายที่กรุงเทพฯ ถึง 188,717 บาท 33 อัฐ ซึ่งเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) เทศาภิบาลมณฑลราชบุรีให้ความเห็นไว้ว่า “เห็นว่าน้ำตาลมีแต่เจริญขึ้นทุกที”

สำหรับสินค้าเข้าที่สั่งจากเมืองอื่น ๆ มาขายที่เมืองเพชรบุรีก็มีจำนวนมาก (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) เช่น เรือมาดโกลกนจากเมืองนครศรีธรรมราชและกาญจนดิษฐ์ ผ้าโสร่งจากก ลันตัน ตรังกานู ซึ่งมานาน ๆ ครั้ง มีการนำเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ จากกรุงเทพฯ มาขายยังเพชรบุรี สม่่าเสมอ ส่วนการค้าโดยตรงกับต่างประเทศของเมืองเพชรบุรีนั้นมีบ้างแต่เป็นจำนวนน้อย เช่น กรณีเรือสำเภากินไหหลำ นำสินค้าอุปโภค เช่นเครื่องถ้วย จาน ชาม และสินค้าเบ็ดเตล็ดมาขายยัง แถบอำเภอบ้านแหลม

ส่วนการค้าภายในเมืองนั้นรุ่งเรืองมากตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว ตั้งแต่มีการสร้างตึกแถว ในตลาดและกลุ่มคนจีนจับจองเช่าร้านค้าตึกแถวเหล่านี้ ใน พ.ศ. 2422 สมัยรัชกาลที่ 5 เกิดเหตุไฟไหม้ตลาดครั้งใหญ่พบว่ามิตึกแถวโค่นไฟไหม้ถึง 161 ห้อง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร รัชกาลที่ 5 เล่ม 22 จ.ศ. 1241) และในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้ ได้เสด็จประพาสตลาดเพชรบุรี พบว่า การค้าในตลาดเจริญก้าวหน้ามากมิตึกแถวร้านค้าเป็นแนวยาวติดต่อกันจนสุดถนน เจ้าของร้านค้า ทั้งหมดเป็นกลุ่มคนจีนที่ขยายกิจการได้มั่นคงและกลายเป็นพ่อค้าคนสำคัญประสบความสำเร็จใน การค้า มีอยู่จำนวนมาก ที่ตั้งถิ่นฐานมั่นคงและมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวยจนสามารถซื้อที่ดินหลังตึกหลวง ในตลาดเมืองเพชรบุรีเพื่อขยายกิจการของตนได้ เช่น จินบุนเชียงหลง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 ใบบอกเมืองเพชรบุรี วันเสาร์เดือน 4 ขึ้น 1 ค่ำ จ.ศ. 1243)

3. การลงทุนในธุรกิจรูปแบบใหม่

พบว่านอกจากการค้าสินค้าอุปโภคบริโภคทั้งการนำเข้ามาจากต่างเมืองและการค้าเร่ใน เมืองเพชรบุรีแล้ว ในช่วงรัชกาลที่ 4-5 นี้มีการลงทุนในธุรกิจแบบใหม่ของชาวจีนในเมืองเพชรบุรี อันเนื่องมาจากการเห็นช่องทางในการแสวงหากำไรอันเป็นผลมาจากความเติบโตในระบบเศรษฐกิจ แบบเงินตราของเมืองเพชรบุรี (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) ที่สำคัญได้แก่

3.1 การตั้งโรงสีข้าว กิจการนี้เพื่อสนองต่อความต้องการข้าวสารของพ่อค้าทั้งภายใน และภายนอก การตั้งโรงสีข้าวนี้เป็นการลงทุนที่ใช้ทุนในการประกอบการค่อนข้างสูง ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงเป็นชาวจีนที่มีทุนสะสมมากเพียงพอ เช่น จินอาจื่อ ซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีข้าวและ มีผู้ร่วมทุนอีก 2-3 คน โดยลูกจ้างในโรงสีที่ไว้ใจได้ก็จะเป็นคนจีนเช่นเดียวกัน

3.2 กิจการโรงเลื่อยไม้ และทำเครื่องเรือนขาย เป็นกิจการรูปแบบใหม่อีกแบบหนึ่ง ที่ใช้ทุนไม่มากและมีการร่วมทุนกันระหว่างชาวจีนที่มีทุนสะสมน้อย ก็จะเข้าหุ้นกันประกอบการ เช่น จินโตะเฉยและพวก ได้ลงทุนประกอบการใน พ.ศ. 2420 (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร

รัชกาลที่ 5 ใบบอกเมืองเพชรบุรี วันอาทิตย์แรม 6 ค่ำ เดือนอ้าย จ.ศ. 1247)

3.3 การตั้งโรงรับจำนำ เป็นธุรกิจแบบใหม่อีกแบบที่เกิดขึ้นโดยชาวจีนได้ลงทุนเช่าตึกหลวงตั้งโรงรับจำนำประมาณ พ.ศ. 2425 แต่เนื่องจากสร้างปัญหาให้กับทางราชการ เนื่องจากเกิดมีโจรลักทรัพย์มาจำนำเป็นจำนวนมากก่อความเดือดร้อนแก่ราษฎร ราชการจึงสั่งปิดโรงรับจำนำใน พ.ศ. 2430 (นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

3.4 การปลูกตึกให้เช่า เป็นอีกธุรกิจที่มีความยั่งยืนและมั่นคงหากใช้การสะสมทุนที่มีจำนวนมาก (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 กห. ใบบอกเมืองเพชรบุรี วันเสาร์เดือน 4 ขึ้น 1 ค่ำ จ.ศ. 1243) กิจการนี้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในตัวเมืองเพชรบุรีอย่างมาก การปลูกตึกให้เช่านี้เริ่มจากการปลูกตึกของหลวงโดยรัชกาลที่ 4 โปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการหลังจากการสร้างพระราชวังพระนครคีรี และทำรายได้ให้ราชสำนักอย่างมาก ทั้งพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการคุมการก่อสร้างก็ได้ปลูกตึกอันเป็นของตัวเองไว้เพื่อให้ราษฎรเช่าเพื่อค้าขายเช่นกัน (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5 เล่ม 22, จ.ศ. 1241 สารตราตอบเมืองเพชรบุรีว่าด้วยให้เก็บเงินค่าเช่าตลาดไปทำตึกที่ไฟไหม้ต่อไป อ้างถึงใน นวลสวาท อัสวินานนท์, 2535)

การขยายตัวของเศรษฐกิจดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นว่าผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีและหัวเมืองแถบนี้ของกลุ่มสกุลบุนนาค โดยเฉพาะของสมเด็จพระเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) น่าจะมีอยู่มาก โดยที่ราชสำนักไม่สามารถเข้าไปจัดการได้อย่างละเอียดลออ และดึงเข้าไปในกรมพระคลังทั้งหมด ประกอบกับการมีพระราชดำริให้มีพระราชวังเมืองเพชรบุรี จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นความชาญฉลาดของราชสำนัก โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ที่จะเอาผลประโยชน์ในภาชีอากาศของเมืองเพชรบุรีมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ความมั่นคงของราชสำนักและสถานะของพระมหากษัตริย์ โดยมอบหมายให้กิจการเกี่ยวกับการพระราชวังที่พระนครคีรีและตึกหลวงในตลาดอยู่ในความรับผิดชอบของสมเด็จพระเจ้าพระยาเจ้าพระยามหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งทั้งสองพระองค์ย่อมทรงเข้าพระทัยดีถึงความยุ่งยากและความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากในการนี้ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ก็เคยได้รับผลประโยชน์เหล่านี้เสมอมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แล้ว โดยถ้าพิจารณาถึงผลประโยชน์ของสกุลบุนนาคในดินแดนแถบนี้แล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระเจ้าพระยามหาปฐมวงษ์ (ดิศ บุนนาค) ในฐานะสมุหพระกลาโหมที่ควบคุมหัวเมืองทางใต้รวมทั้งเพชรบุรีที่มีความมั่งคั่งทางทรัพยากร และมีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเป็นแหล่งผลิตสินค้าที่สำคัญ อันได้แก่ ข้าว น้ำตาล โตนด เปลือก และผลิตภัณฑ์อาหารทะเล และของป่า ดังนั้นผลประโยชน์เกี่ยวกับส่วย ภาษีและอากรจึงมีมูลค่ามาก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับข้าวและน้ำตาล โตนด มาถึงเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหมสืบต่อจากบิดา

และวางรากฐานคนในตระกูลในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2399 ย่อมทราบดีถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่มีมากกว่าเมืองอื่น ๆ ในแถบเดียวกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ย่อมทรงทราบเช่นกัน จึงมีพระดำริให้ตรวจสอบรายได้ โดยภาษีสำคัญของเมืองเพชรบุรี อันสะท้อนถึงผลประโยชน์ของผู้ปกครองเมืองอันเป็นที่มาของการสะสมทุนทั้งของราชสำนักและกลุ่มขุนนางขุนนาคนมีดังนี้

1. ภาษีเกี่ยวกับตาลโตนด ซึ่งในภายหลังจากการตรวจสอบรายได้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงมูลค่าของส่วยโดยเฉพาะภาษีจากผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดซึ่งมีมูลค่าสูงมาก การเรียกเก็บภาษีเป็นไปอย่างดุเดือดตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ トラบจนสมัยรัชกาลที่ 5 จึงมีความผ่อนคลายลงบ้าง โดยการเก็บภาษีอากรอันเกี่ยวเนื่องกับน้ำตาลลงในรายละเอียดทุกขั้นตอน ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ รัฐบาลใช้วิธีการประมูลจัดเก็บภาษี ในระบบเจ้าภาษีนายอากร ซึ่งเจ้าภาษีนายอากรทั้งหมดเป็นคนจีน มีอำนาจและมีอิทธิพลมาก ในระยะแรกที่ใช้ระบบนี้ พบว่า เจ้าภาษีจะคิดประดิษฐ์ภาษีแปลก ๆ ทั้งที่น้ำตาลก็มีมูลค่าสูงและทำกำไรได้อยู่แล้ว ในสมัยรัชกาลที่ 3 พบว่ามีภาษีใหม่ที่เจ้าภาษีถวายเป็นถึง 38 รายการ มีการเรียกเก็บภาษีเกี่ยวกับกิจการน้ำตาลถึง 4 รายการ คือ ภาษีกระทะ ภาษีพิน ภาษีน้ำตาลหม้อ และภาษีเตาตาล และในสมัยรัชกาลที่ 4 ก็เพิ่มภาษีหม้อตาลขึ้นมาอีกหนึ่งรายการ นอกจากนี้ราชการยังเข้ามาควบคุมกิจการทำหม้อตาลซึ่งมีรายได้ดีแทนที่ชาวบ้านที่เคยผลิตหม้อตาลไว้ใช้เอง มีกฎหมายห้ามการทำหม้อตาล ราชการมีโรงปั้นหม้อ และผลิตเพื่อขายให้แก่คนทำน้ำตาล จากกฎหมายภาษีภายใน ในปี พ.ศ. 2435 ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 การค่าน้ำตาลของเมืองเพชรบุรียังคงสร้างรายได้อย่างมาก รัฐเล็งเห็นประโยชน์ในส่วนนี้ จึงมีข้อกำหนดสำหรับชาวบ้านที่จะทำหม้อตาลเอง มีกฎหมายกำหนดให้ชาวบ้านต้องซื้อดินจากหลุมดินของทางราชการที่กำหนดเท่านั้น โดยอ้างว่าราษฎรไม่มีกำลังที่จะเงินดินมาเอง และรัฐบาลผูกขาดเตาเผา ทำหน้าที่รับซื้อหม้อตาลดิบมาเผาขายแต่เพียงเจ้าเดียว ทั้งนี้ได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่พนักงานเข้ามาควบคุมดูแล โดยเฉพาะ และใช้ข้าราชการท้องถิ่นเข้าร่วมตรวจตราด้วย (นิพัทธ์พรเพ็งแก้ว, 2547, หน้า 58-63)

การเก็บภาษีจากกิจกรรมการค้าน้ำตาลเช่นนี้ มีหลักฐานแสดงความไม่พอใจของราษฎรปรากฏในจดหมายเหตุแสดงให้เห็นถึงการประท้วงของราษฎรที่จะไม่ยอมขึ้นตาลในช่วงรัชกาลที่ 4 ซึ่งสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ได้กราบบังคมทูลว่า

“...ข้าพระพุทธเจ้าพิเคราะห์ดูตามภูมิบ้านเมือง เห็นว่าแต่ก่อนอากรสำรวจเตาบ่อพิกัดร้อยละ 2 บาท นายอากรขายได้แต่ผู้เดียว ขึ้นพระคลังมหาสมบัติ เงินอากรมากกว่าเงินภาษีน้ำตาลโตนด และภาษีน้ำตาลโตนดร้อยละ 1 บาท ขึ้นพระคลังสินค้าภาษีอากรสองอย่างนี้ก็เป็นแต่เล็กน้อยที่แย่งชิงประมูลก็แต่อากรสำรวจเตาบ่อ ถ้าผู้ใดแย่งชิงไปได้ก็ใช้สติปัญญาเรียกเงินภาษีพินแก่เตาเขียว

ตาลอีกเตละ 1 บาท เรียกเอามีดปาดตานอีกเล่มละ 1 บาท และราษฎรซึ่งทำตาลนั้น พร้อมใจกัน ถ้าเห็นว่าเจ้าภานายอากรทำผิดอย่างแต่ก่อนขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็เป่าร้องกัน หุุดหมด ไม่ขึ้นตาล...”

อย่างไรก็ดี แม้ว่ากิจกรรมการทำน้ำตาลจะถูกเก็บภาษีอย่างเข้มข้นก็ตาม แต่ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ราษฎรก็ยังทำตาลอย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาแล้วจะพบว่า ทั้งภาษีในการทำมาหากินและการเกณฑ์แรงงาน ราษฎรชาวเพชรบุรีจะมีโอกาสสะสมและเปลี่ยนแปลงฐานะทางสังคมค่อนข้างยาก แต่กลุ่มที่มีกำลังอำนาจในราชการท้องถิ่นอันได้แก่ขุนนางทั้งจากส่วนกลางและท้องถิ่น และกลุ่มเจ้าภานายอากรจะสามารถผสานประโยชน์จากการเก็บภาษีในกิจกรรมเกี่ยวกับน้ำตาลนี้โดยตลอด

ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ผลประโยชน์ของเมืองเพชรบุรีอยู่ในการกำกับดูแลของสกุล ณ บางช้าง (นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว, 2547) ซึ่งเป็นกลุ่มราชินิกุลในเมืองแม่กลองสมุทรสงครามและเป็นกลุ่มตระกูลที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสกุลขุนนาคซึ่งมาว่าการกลาโหมตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 และดูแลกรมพระคลังมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 2 อันปรากฏในจดหมายเหตุของครอเฟ็ด (Crawford) ทูตอังกฤษ ซึ่งระบุว่าพระยาสุริยวงค์มนตรี (ดิศ บุนนาค) ได้เป็นที่เจ้าพระยาพระคลังตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 2

อย่างไรก็ตามผลประโยชน์จำนวนมากเหล่านี้ของกลุ่มสกุลขุนนาคก็เริ่มถูกตรวจสอบโดยพระราชประสงค์ในรัชกาลที่ 4 และทรงมีวิธีการที่แยบยลในการให้กลุ่มสกุลขุนนาคนำภาษีอากรบางส่วนนี้มาใช้เพื่อกิจการของรัฐส่วนกลาง โดยโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงค์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งดูแลทั้งกลาโหมและกรมพระคลังในขณะนั้นสร้างเขาวังขึ้นจากภาษีน้ำตาลโดนค น้ำตาลโดนคสร้างรายได้ให้แก่รัฐอย่างมากตลอดถึงสมัยรัชกาลที่ 5 และสามารถคุมการเก็บภาษีได้ดีขึ้นเห็นได้จากข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) พ.ศ. 2442 มีรายงานว่

“...น้ำตาลโดนคตามจำนวนที่ด่านภาษีรัฐบาลตั้งเก็บแก่ราษฎรร้อยละ 2 บาท 32 อัฐ เป็นน้ำตาลที่ส่งไปจำหน่ายในกรุงเทพฯ รัฐบาลเก็บภาษีได้เงินในศก 117 นี้ เงิน 188717 บาท 33 อัฐ เห็นว่าน้ำตาลมีแต่เจริญขึ้นทุกที...” (นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว, 2547, หน้า 58) ซึ่งก่อนหน้านี้ย่อมต้องสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มสกุลขุนนาคมากเช่นกัน

2. รายได้จากการผลิตข้าว เพชรบุรีเป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์ดีมาตั้งแต่ยุคต้นรัตนโกสินทร์ และเป็นสินค้าส่งออกที่เป็นที่ต้องการของต่างประเทศ และเมื่อการค้าเจริญก้าวหน้าขึ้นภายหลังสนธิสัญญาบาวริง การค้าข้าวและการทำนายิ่งมีความตื่นตัวมากขึ้น ดังนั้นจึงมีความพยายามในการเพิ่มผลผลิตด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งชาวตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทเสนอแนะวิธีเหล่านี้มากมายในช่วง

ระยะเวลาระหว่างรัชกาลที่ 4 ถึง รัชกาลที่ 5 และนอกจากนั้นยังมีการเพิ่มพื้นที่การผลิต โดยบุกเบิกพื้นที่ทำนาเพิ่มขึ้น พบว่า ในเมืองเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. 2428 มีพื้นที่บุกเบิกทำนาใหม่ถึง 51,078 ไร่ 1 งาน 34 วา มีการยกเว้นอากรค่านาในปีแรกที่มีการบุกเบิก ซึ่งเมื่อพิจารณาจะพบว่าพื้นที่การทำนาของเมืองเพชรบุรีเดิมนั้นกว่า 161,196 ไร่ นับเป็นพื้นที่ที่กว้างในการผลิตข้าว และการเก็บภาษีอากรในดินแดนแถบนี้ตลอดมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อยู่ในอำนาจของตระกูลขุนนาคมาโดยตลอด และหลังสนธิสัญญาบาวริง เมื่อคนของตระกูลเข้ามามีอำนาจเต็มในท้องถิ่น ภาษีอากรเหล่านี้ย่อมร่วไหลเป็นผลประโยชน์ของสกุลขุนนาคเช่นกัน และแม้กระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เองตระหนักถึงผลประโยชน์ของการผลิตและค้าข้าว จึงทรงซื้อที่ดินไว้กว่า 700 ไร่ เพื่อเกณฑ์และให้แรงงานไร่วางมาทำนา ซึ่งเป็นการกานผลประโยชน์ทั้งในด้านการควบคุมแรงงานหลวง เพื่อราชสำนักและเก็บผลประโยชน์ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยมากขึ้น มิให้ขึ้นอยู่กับสกุลขุนนาคมากนัก ซึ่งในการนี้ต่อมามีแรงต่อต้านจากไพร่กองนาหลวงเพราะเป็นงานที่หนักและสูญเสียแรงงานของตนท่ามกลางการค้าข้าวที่เฟื่องฟู จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก และการทำนาหลวงให้เป็นการจ้างแรงงานไพร่แทนตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งย่อมทำให้ การสะสมทุนของกลุ่มสกุลขุนนาคในฐานะ โครงสร้างอำนาจและบังคับบัญชาใช้แรงงานไพร่ในการทำนา ต้องปรับตัวเช่นเดียวกับนโยบายของรัฐส่วนกลางที่เป็นการจ้างแรงงานไพร่แทนเช่นกัน เนื่องจากการค้าข้าวขยายตัว และผลกำไรที่จะได้รับคุ้มค่า

การค้าข้าวมีความสำคัญมาก แม้เมื่อภายหลังรัชสมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว กลุ่มสกุลขุนนาคจะมีบทบาทในการเมืองการปกครองเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรี และควบคุมหัวเมืองจากตำแหน่งสมุหเทศาภิบาลก็ตาม แต่ระบบการจัดเก็บภาษีอากรที่เป็นระบบภายหลังการปฏิรูป พ.ศ. 2435 ทำให้ผลประโยชน์ในระบบกินเมืองของกลุ่มสกุลขุนนาคลดบทบาทลง อันเนื่องมาจากผลประโยชน์ของกลุ่มนี้จะมาจากการเก็บภาษีอากร และการค้าข้าวซึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับภาษีอากรเช่นกัน แต่มิได้เข้าไปลงทุนในกิจการที่ต่อเนื่องแต่ประการใด เช่น ในธุรกิจโรงสีข้าว แต่พบว่ากลุ่มที่ภายหลังเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในเมืองเพชรบุรีช่วงปลายรัชกาลที่ 6 และภายหลัง พ.ศ. 2475 ล้วนเป็นพ่อค้าข้าว เจ้าของโรงสีเชื้อสายจีนทั้งสิ้น เช่น หมื่นสุขประसारาชภูรี ที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจในเมืองเพชรบุรีในระหว่างปลายรัชกาลที่ 5-6 และกลุ่มสกุลขุนนิพันธ์ พ่อค้าข้าวในอำเภอเขาย้อย ในระหว่างรัชกาลที่ 6-7

3. การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์

แม้ว่ากิจการเกี่ยวกับการค้าข้าว ทั้งการค้าทางเรือขึ้นล่องระหว่าง เพชรบุรี กรุงเทพฯ กับหัวเมืองต่าง ๆ และกับเรือสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งเพชรบุรีมีอ่าวซึ่งมีเรือสินค้าจากต่างชาติเข้ามาจำนวนมาก ทั้งที่อ่าวบางตะบูนและอ่าวบ้านแหลม รวมไปถึงกิจการโรงสีข้าว จะรุ่งเรืองอย่างมาก

ในภายหลังสนธิสัญญาบาวริงเป็นต้นมาก็ตาม แต่กลุ่มสกุลขุนนาคนไม่ได้เข้าไปลงทุนในกิจการเหล่านั้น พบว่า กิจการอื่นนอกเหนือจากผลประโยชน์ในระบบกินเมือง และการเก็บภาษีอากรในยุคหลังปฏิรูป ไม่ได้ปรากฏผลประโยชน์อื่นที่ปรากฏพบว่ามีเพียงการลงทุนในการปลูกตึกให้เช่าของพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม ขุนนาคน) ในช่วงปลายรัชกาลที่ 4 เท่านั้น และเมื่อตึกแถวเสียหายจากไฟไหม้ใน พ.ศ. 2422 น่าจะมีการสร้างใหม่ พร้อมกับของหลวง และเปลี่ยนเจ้าของผู้ถือครองต่อ ๆ มา จนเมื่อสกุลขุนนาคนหมดบทบาทในเพชรบุรี น่าจะขายต่อให้กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ซึ่งปัจจุบันถือเป็นผู้ถือครองอาคารในตลาดทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ส่วนใหญ่ในเพชรบุรี

พบว่า ขุนนางตำแหน่งสำคัญในเมืองเพชรบุรี ณ ช่วงเวลาระหว่างปลายรัชกาลที่ 4 กระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 ล้วนเป็นคนในสกุลขุนนาคนทั้งสิ้น ซึ่งขุนนางเหล่านี้ ล้วนมีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจทั้งสิ้น โดยเฉพาะในการเก็บภาษีอากร ซึ่ง นवलสวาท อัสวินานนท์ (2535) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ในตอนปลายรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองเมืองเพชรบุรีหลายคน แต่เป็นการเปลี่ยนในลักษณะที่คงอำนาจการปกครองไว้ในสายตระกูลขุนนาคนเช่นเดิม เช่น พ.ศ. 2409 พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม ขุนนาคน) ปลัดเมืองเพชรบุรีได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาเทพวรชุนราชปลัดทูลฉลองกรมพระกลาโหม นายสรรพวิชัย (เทศ ขุนนาคน) นายมหาดเล็กหุ้มแพร น้องของพระยาเทพวรชุน ก็ได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้เป็นพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ ปลัดเมืองเพชรบุรีแทน และใน พ.ศ. 2411 พระนรินทร์เสนี เจ้าหลวงเดิมของรัชกาลที่ 4 ที่โปรดเกล้าให้มาเป็นเจ้าเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2396 ป่วยถึงแก่อสัญกรรม มิได้มีการแต่งตั้งเจ้าเมืองแทน กระทั่ง พ.ศ. 2413 จึงแต่งตั้งพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (เทศ ขุนนาคน) ขึ้นเป็นเจ้าเมืองเพชรบุรี ในตำแหน่งพระยาสุรินทรฤชาชัยภักดิ์พิริยะพาหะ ในการแต่งตั้งครั้งนี้ ตำแหน่งอื่น ๆ ปลัดเมืองเพชรบุรี ยกกระบัตรเมืองเพชรบุรี อันเป็นตำแหน่งสำคัญ ล้วนมาจากคนในสกุลขุนนาคนทั้งสิ้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 5, จ.ศ. 1232, ว่าด้วยพระราชทานนามสัญญาบัตรพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ปลัดเมืองเพชรบุรี)

อุดมการณ์สมัยใหม่กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ราชอาณาจักรสยามกำลังเผชิญกับภาวะคุกคามจากลัทธิจักรวรรดินิยม ในกลุ่มชนชั้นสูงทั้งราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์ และกลุ่มขุนนางขุนนาคน พยายามเรียนรู้และรับวัฒนธรรมความทันสมัยของชาติตะวันตกเพื่อปรับตัวต่อสู้กับภาวะคุกคามนั้น ซึ่ง

ในเมืองเพชรบุรีเป็นเมืองที่มีชนชั้นสูงในเมืองหลวงเข้ามามีบทบาท ดังนั้นค่านิยม อุดมการณ์ความทันสมัยต่าง ๆ ย่อมเข้ามามีอิทธิพลในเมืองด้วยเช่นกัน

อุดมการณ์ความทันสมัยตามแบบตะวันตกเข้ามาในเพชรบุรีทั้งโดยการนำวัฒนธรรมวิถีชีวิต ความเจริญก้าวหน้าในด้านการพัฒนาเมืองจากชนชั้นนำทั้งจากข้าราชการสำนัก และขุนนางส่วนกลางที่มาประจำการทำหน้าที่ปกครองเมือง โดยเฉพาะกลุ่มสกุลขุนนางซึ่งได้ชื่อว่าหัวก้าวหน้า ยอมรับวิทยาการและวัฒนธรรมตะวันตก ที่เมื่อมีการเสด็จและก่อสร้างพระราชวัง เมื่อได้รับมอบหมายงานต้องมาประจำหรือตามเสด็จ โดยเฉพาะกำลังสำคัญในการก่อสร้างพระราชวัง ดังกรณี เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) และปลัดเมืองเพชรบุรี พระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) และขุนนางในตำแหน่งอื่น ๆ อีก (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) เมื่อกลุ่มสกุลขุนนางมีอำนาจอยู่ในเมืองเพชรบุรี ขุนนางที่ติดตามเสด็จมาย่อมเป็นขุนนางในกลุ่มสมาคมเดียวกัน มีความคิดใกล้เคียงกัน ดังนั้น สภาพของเมืองเพชรบุรีจึงเป็นแหล่งสมาคมของเหล่าขุนนางหัวก้าวหน้านอกพระนคร ซึ่งพบว่า มีขุนนางระดับสูงชั้นเสนาบดีมาสร้างตึกที่พักตามแบบตะวันตกริมน้ำเพชรบุรีฝั่งตะวันตก เช่น เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระยามนตรีสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นกลุ่มสกุลขุนนาง (ปิยนาด บุนนาค, 2520)

แมรี คอร์ต (Mary Cort, 1886) ได้ให้ข้อสังเกตไว้ในบันทึกว่า ภาพรวมของเพชรบุรีมีลักษณะเฉพาะตัว กล่าวคือ พื้นที่ทางฝั่งตะวันตกซึ่งเป็นที่ตั้งของพระราชวังพระนครคีรี เป็นเสมือนเขตของทางราชการมีพระราชวัง บ้านเรือนของเจ้านาย ขุนนาง และเป็นที่ทำการของราชการ นับได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มถิ่นที่อยู่ของชนชั้นปกครองที่แยกออกจากสามัญชนอย่างชัดเจน (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) สถานภาพและชีวิตความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนี้จึงโดดเด่น เช่น กรณีการนำธมมาของกลุ่มขุนนางที่มาจากรุงเทพ มาใช้ในการคมนาคมในเพชรบุรี ในขณะที่ชาวเมืองเพชรบุรียังไม่มีการนำใช้ กลุ่มชนชั้นนำเหล่านี้มีรถม้า ขับและขี่อวดกันในเมืองเพชรบุรี และชนชั้นนำเหล่านี้เองที่เป็นเสมือนแกนกลางของชนชั้นนำทั้งยังเป็นหัวก้าวหน้าในเมืองเพชรบุรี ชนชั้นนำเหล่านี้มีความสัมพันธ์กันในลักษณะของการประสานประโยชน์กันในการปกครองเมืองเพชรบุรี ภายใต้อำนาจของขุนนางในสกุลขุนนาง โดยมีข้อสังเกตว่าเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหม ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีตึกที่พักอยู่ในเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2406 (นวลสวาท อัครวิธานนท์, 2535) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีฐานอำนาจที่มั่นคงในเมืองเพชรบุรี และบันดลผลประโยชน์อยู่พอสมควรทีเดียว

นอกเหนือจากชนชั้นนำ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ ส่วนของราชสำนัก โดยพระมหากษัตริย์และกลุ่มสำคัญคือขุนนางในสกุลขุนนาง ซึ่งเป็นชนชั้นนำหัวก้าวหน้า ชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มเป็นผู้นำพาวัฒนธรรมชาวอเมริกัน ซึ่งคาดว่าเพชรบุรีอยู่ในความสนใจของชาวตะวันตกกลุ่มนี้ในเบื้องต้น

อยู่แล้ว เมื่อได้รับการสนับสนุนทำให้เข้ามาในเมืองเพชรบุรีได้อย่างราบรื่น โดยก่อนหน้านี้นี้ จะพบว่า ชาวยุโรปได้ให้ความสนใจต่อเพชรบุรี และมีการเดินทางมาสำรวจและเที่ยวชมเพชรบุรี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เช่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ราชทูตชาวฝรั่งเศส เมอซีเออเซเรเบต์ได้เดินทางมา ซึ่งปรากฏในบันทึกของ นายฟรังซัวร์ อังรี ฌูแรง ที่บันทึกเรื่องราวของเพชรบุรีในยุคปลายอยุธยาเขียนไว้ในหนังสือ “ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม” พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในภาษาฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2314 และเมืองเพชรบุรีน่าจะสำคัญและเป็นที่น่าสนใจของชาวยุโรปอื่น ๆ ซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ชาวยุโรปที่เดินทางมาสยาม มักจะเข้ามาสำรวจเมืองเพชรบุรีทั้งสิ้น เช่น ในกรณี ของเซอร์ จอห์น บาวริง ราชทูตจากสหราชอาณาจักรที่เดินทางมาทำสนธิสัญญากับสยาม ก็เดินทางพร้อมคณะมายังเพชรบุรี โดยให้ความสำคัญแก่เพชรบุรีในฐานะเมืองรองจากกรุงเทพฯ (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2558, หน้า 6-9) รวมทั้งใน พ.ศ. 2401 ที่นายองรี มูโอดี นักธรรมชาติวิทยาชาวฝรั่งเศส และ จอห์น ทอมสัน นักเดินทางและช่างภาพชาวอังกฤษที่เดินทางมาใน พ.ศ. 2408 และแฟรง 5 วินเซนต์ จูเนียร์ นักสำรวจชาวอเมริกัน ที่เข้ามาในระหว่าง พ.ศ. 2414-2415 (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2558, หน้า 6-9) ซึ่งจะเห็นได้ว่า เพชรบุรีอยู่ใน ความสนใจของชาวตะวันตกชาติต่าง ๆ อย่างมากในยุคที่กำลังขยายจักรวรรดินิยม หากกลุ่มที่เข้ามาอยู่อาศัยและมีปฏิสัมพันธ์กับชาวเมืองเพชรบุรี และนำความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างมาสู่เมืองเพชรบุรีได้แก่กลุ่มมิชชันนารีอเมริกันที่อยู่ในเมืองเพชรในฐานะชนชั้นนำและมีส่วนผลักดันความทันสมัยให้แก่เมืองเพชรบุรี

อุดมการณ์ความทันสมัยนี้ทำให้ เพชรบุรีในช่วงระยะเวลานั้นเป็นเมืองหนึ่งที่ก้าวหน้า ทั้งการคมนาคม ความเป็นเมือง มีการก่อสร้างพระราชวังขึ้น การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของขุนนาง การพัฒนาของเมืองเพชรบุรีดังกล่าวทำให้ได้รับความสนใจจากชาวตะวันตก โดยเฉพาะกลุ่มมิชชันนารีชาวอเมริกันที่เข้ามาบุกเบิกเพื่อเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ก่อให้เกิดการพัฒนาเมืองเพชรบุรีอีกหลาย ๆ ด้านตามมา อาทิ การศึกษาสำหรับสตรี เช่น การเรียนการสอนตัดเย็บเสื้อผ้าของผู้หญิง การก่อตั้งโรงเรียน การก่อตั้งโรงพยาบาล วิทยาการการสาธารณสุขในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งความเจริญก้าวหน้านี้ย่อมส่งผลต่อความมั่นคงทั้งทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจ อันเป็นผลดีต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในขณะนั้น

สรุปท้ายบท

จากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่การเปิดประเทศใน พ.ศ. 2398 และความพร้อมภายในเมืองเพชรบุรีที่สั่งสมมาตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ เพชรบุรีจึงเป็นเมืองที่ได้รับความสนใจจากชนชั้นนำ และนำมาสู่การสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ.

2398-2475 ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเมืองเพชรบุรีในช่วง พ.ศ. 2398-2475 เป็น โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำ โดยชนชั้นนำที่มีบทบาทนามี 3 กลุ่ม ได้แก่

1.1 ชนชั้นนำจากราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์ซึ่งเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการปกครอง และพัฒนาเมืองเพชรบุรีคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีความมุ่งหมายของการเข้ามามีบทบาทในเมืองเพชรบุรีเพื่อคานอำนาจและผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรี

1.2 ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาค ซึ่งมีบทบาทในหัวเมืองแถบนี้ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 โดยมีผลประโยชน์ในทรัพยากร การผลิต และการควบคุมกำลังพลภายใต้ระบบกินเมือง และด้วยอิทธิพลทางการเมืองการปกครองในราชอาณาจักร ทำให้สามารถสืบทอดอำนาจผู้ปกครองเมืองไว้ได้ภายในตระกูล และอำนาจเจ้าเมืองและผู้ปกครองยังคงต่อเนื่องมากระทั่งถึง พ.ศ. 2475 ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาคจึงหมดบทบาทไปภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

1.3 กลุ่มมิชชันนารีชาวอเมริกัน ที่เห็นความสำคัญของเมืองเพชรบุรี ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำทั้งจากราชสำนักและขุนนางสกุลขุนนาคให้เข้ามาในเมืองเพชรบุรีได้อย่างราบรื่น มีจุดประสงค์ในการเผยแผ่คริสต์ศาสนา การเข้ามาของมิชชันนารีนำความก้าวหน้าและการพัฒนามาสู่เมืองเพชรอย่างมากหลายด้าน ทั้งด้านวิทยาการการแพทย์ การศึกษา การพัฒนาอาชีพสตรี ซึ่งทำให้สังคมเมืองเพชรบุรีก้าวหน้าอย่างมากในช่วงเวลานั้น

2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ซึ่งนโยบายของรัฐส่วนกลางที่มีผลกระทบต่อคุณภาพของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นระหว่างราชสำนักโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กับขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาคคือนโยบายการรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) โดยการปฏิรูประบบบริหารราชการที่เริ่มใน พ.ศ. 2435 และเข้ามาสู่เมืองเพชรบุรีโดยระบบมณฑลเทศาภิบาลใน พ.ศ. 2437 นำไปสู่ระบบสมบูรณาญาสิทธิเต็มรูปแบบ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพภายในอาณาจักรเพื่อป้องกันการคุกคามของจักรวรรดินิยม ซึ่งเป็นการลดทอนอำนาจกลุ่มสกุลขุนนาคทั้งอำนาจด้านเศรษฐกิจและอำนาจด้านการปกครอง ซึ่งด้วยกุศโลบายของรัชกาลที่ 5 เพื่อให้เกิดทั้งพระเดชพระคุณด้วยวิธีการต่าง ๆ ทั้งการปฏิรูปการจัดเก็บภาษี การก่อสร้างพระราชวัง และการรับบุตรและหลานสาวของเจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ไว้เป็นข้าบริจากริกา การมีพระราชเมตตา รับซื้อจวนกลาง เพื่อให้กลุ่มสกุลขุนนาคจงรักภักดีและสนับสนุนศูนย์กลางอำนาจคือราชสำนัก มีผลยาวนานถึง พ.ศ. 2475 ดังนั้นชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มต่างพึ่งพาอาศัยกันสนับสนุนอำนาจซึ่งกันและกัน

3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

เศรษฐกิจการค้าในเมืองเพชรบุรีภายหลัง พ.ศ. 2398 ขยายตัวมากมีความเปลี่ยนแปลงในภาคเศรษฐกิจหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่

3.1 การผลิตข้าวที่มากขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการทั้งภายในและต่างประเทศ การค้ำน้ำตาลโตนดที่ขยายตัวเนื่องจากเป็นแหล่งผลิตใหญ่ของอาณาจักร

3.2 ความเจริญเติบโตของตลาดริมแม่น้ำเพชร การค้าแร่ที่แพร่หลายทั้งในตัวเมือง ชุมชนชายทะเล และการค้าเรือสำเภากับต่างประเทศ และการค้าทางเรือที่ขึ้นล่องระหว่างเพชรบุรี กับตลาดภายนอก เช่น กรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา

3.3 เกิดการลงทุนในธุรกิจรูปแบบใหม่ ซึ่งเติบโตจากระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราที่ขยายตัวของเมืองเพชรบุรี ที่สำคัญ ได้แก่ การตั้งโรงสีข้าว กิจการโรงเลื่อยไม้ การตั้งโรงรับจำนำ และธุรกิจ การปลูกตึกเพื่อการพาณิชย์ให้เช่า

ซึ่งโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรี อันเป็นชนชั้นนำทั้งกลุ่มราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์และกลุ่มขุนนางสกุลขุนนาคน มีการสะสมทุน โดยพื้นฐานมีผลประโยชน์ในระบบกินเมืองที่อาศัยกำลังแรงงานไพร่และการเก็บภาษีอากรในรูปของส่วย หากภายหลัง พ.ศ. 2398 จะพบว่า การสะสมทุนของทั้งสองกลุ่มมีรายได้หลักมาจาก

1. ภาษีจากผลิตภัณฑ์จากตาลโตนดซึ่งมีมูลค่าสูง เนื่องจากการค้ำน้ำตาลของเมืองเพชรบุรีสร้างรายได้มากมาโดยตลอด ในระบบเจ้าภาษี ซึ่งทางการมีการเรียกเก็บภาษีเกี่ยวกับกิจการน้ำตาลโตนดหลายรายการและคิดประดิษฐ์ภาษีเพิ่มมาทุกรัชสมัย รวมทั้งผูกขาดในกิจการเตาเผาหม้อตาลและหลุมดินเพื่อทำหม้อตาล

2. รายได้จากการผลิตข้าวและค้าข้าว ทั้งจากการเก็บภาษีและลงทุนในการผลิตโดยมีการเพิ่มพื้นที่การผลิต บุกเบิกทำนาเพิ่มมากขึ้นทั้งของราษฎร และรัฐบาลส่วนกลางโดยพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 4 ที่ซื้อที่ดินเพื่อทำนาโดยการเกณฑ์แรงงานหลวง และเมื่อการค้าข้าวเฟื่องฟูมากขึ้น มีการยกเลิกการเกณฑ์แรงงาน เป็นการจ้างแรงงาน การผลิตและค้าข้าวก็ยังคงทำรายได้ให้รัฐอย่างมากได้รับผลกำไรที่คุ้มค่า

3. การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ โดยการลงทุนในการปลูกตึกให้เช่าของหลวงตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และผู้ควบคุมการปลูกตึกคือขุนนางสกุลขุนนาคน ก็ประกอบกิจการนี้เป็นการส่วนตัวไปพร้อม ๆ กับของหลวง ในกรณีของพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ์ (ท้วม ขุนนาคน) ในช่วงปลายรัชกาลที่ 4

4. อุดมการณ์สมัยใหม่กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อุดมการณ์และค่านิยมที่มีบทบาทในการนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมเมืองเพชรบุรีให้เกิดการพัฒนา และเจริญก้าวหน้าคือ ความทันสมัย กลุ่มคนที่เป็นหลักในการนำการเปลี่ยนแปลง

มาสู่สังคมคือ ชนชั้นนำ อันได้แก่พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาง และ
มิชชันนารีชาวอเมริกันที่เข้ามา โดยนำแนวคิดแบบตะวันตกว่าด้วย ความทันสมัยและความเจริญ
ทำให้เมืองเพชรบุรีพัฒนาทั้งทางกายภาพ และเศรษฐกิจ และเกิดความทันสมัยขึ้นหลายประการ
เช่น การศึกษาสำหรับสตรี การมีโรงเรียน โรงพยาบาล การยอมรับการรักษาแบบตะวันตก และ
วิถีชีวิตแบบตะวันตกบางประการในหมู่ชนชั้นนำ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ การตากอากาศ

บทที่ 6

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2521 เป็นโครงสร้างชนชั้นนำยุคใหม่ที่นำโดยชนชั้นข้าราชการ กลุ่มทหาร เข้ามามีอำนาจทางการเมือง และกลุ่มที่มีบทบาทในเศรษฐกิจการเมืองท้องถิ่นคือชนชั้นนายทุนท้องถิ่น ที่มีหลากหลายกลุ่มทั้งจากผู้ประกอบการชาวจีน พ่อค้า ปัญญาชน และข้าราชการ แต่ผู้ประกอบการชาวจีนมีบทบาทในท้องถิ่นมากกว่ากลุ่มอื่น เนื่องจากมีบทบาททางการเมืองตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์และมีบทบาทในการขยายตลาดการค้าในเมืองเพชรบุรีต่อเนื่องมาโดยตลอด ผู้วิจัยนำเสนอพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475- 2521 ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521
 - 1.1 ชนชั้นนำนายทุนท้องถิ่น
 - 1.2 ชนชั้นนำอำมาตย์
2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
 - 2.1 ความเป็นรัฐราชการรูปแบบใหม่
 - 2.2 การยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และจัดการบริหารระบบราชการใหม่
 - 2.3 ระบบการเลือกตั้ง
3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
 - 3.1 การทำการค้า
 - 3.2 การทำธุรกิจอื่น ๆ
 - 3.3 การทำธุรกิจสีดำ
4. อุดมการณ์ชาตินิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
5. สรุปท้ายบท

โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 อำนาจท้องถิ่นจะสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองใหม่ตามรัฐธรรมนูญ คือการอำนาจที่มาจาก การเลือกตั้ง ทำให้เวทีการเมืองในเพชรบุรีทุกระดับได้รับความสนใจ อันจะเห็นได้ว่า ข้าราชการทั้งทางฝ่ายทหารและพลเรือน

กลุ่มขุนนางเก่า และนายทุนจีน ซึ่งเป็นตระกูลเก่าที่เจริญรุ่งเรืองมาจากการค้าในระบบเจ้าภาษี นายอากรในอดีตได้เข้ามาสู่สนามการเลือกตั้ง โดยเฉพาะในสนามการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเห็นได้จาก สนามการเลือกตั้งของเทศบาลเมืองเพชรบุรี และสภาจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2478

จากสภาพเศรษฐกิจการเมืองที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2475-2500 ผู้นำทางทหารเข้ามา มีบทบาททางการเมืองมาก ระบบกินเมืองจากเดิมที่ขุนนางและราชสำนักได้ประโยชน์เปลี่ยนมาเป็นระบบกินเมืองโดยการแสวงหาความมั่นคงจากการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ดังรายได้รัฐ สร้างระบบภาษีอย่างไม่เป็นทางการ และแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากการสนับสนุนธุรกิจ ผูกขาดในกลุ่มของตน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 417) เราจะพบว่า ในเมือง เพชรบุรี ปรากฏการณ์ดังกล่าวก็เกิดขึ้น โดยผู้นำทางทหารพยายามเข้ามามีบทบาทในโครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ โดยกลุ่มทหารให้การสนับสนุนนักการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2521 ทหารเข้ามามีอิทธิพลใน ระบบราชการในต่างจังหวัดมากอันจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลซึ่งทหารมีอำนาจในขณะนั้นมีความ พยายามในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตต่างจังหวัด โดยเฉพาะเมืองท่าและเมืองตามชายฝั่ง ทะเลที่มีความสำคัญในแง่ที่เศรษฐกิจกำลังขยายตัวอย่างมาก ในขณะเดียวกันนักธุรกิจ ชนชั้นนำ ในเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีการขยายตัวทางธุรกิจเช่นกัน เพชรบุรีก็เช่นเดียวกันเป็นเมืองที่มีการพัฒนา ทางเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เส้นทางคมนาคมพัฒนา เจริญก้าวหน้าในช่วงทศวรรษ 2490 ลักษณะสังคมการเมืองของเพชรบุรีนั้น ผู้นำทางการเมืองที่เข้ามาในตำแหน่งในองค์กรท้องถิ่นหรือ องค์กรต่าง ๆ ในระบบราชการภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบเลือกตั้ง เช่น ในสภา ตำบล เทศบาล สภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะมีลักษณะเป็นนายทหารนอกราชการ ทนายความ และอาจมี พ่อค้า นักธุรกิจเข้ามาบ้าง

สังคมเศรษฐกิจโดยทั่วไปของเพชรบุรีแม้ว่าทุนนิยมจะก้าวเข้ามาอย่างเต็มรูปแบบแล้ว ก็ตาม แต่ผู้อุปถัมภ์คือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นแสดงตนเป็นเจ้านาย ซึ่งในอดีตจะเป็นข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ หากด้วยระบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยน ไปผู้มีอิทธิพลคือผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจผสานกับ อำนาจทางการเมือง ซึ่งผู้อุปถัมภ์เหล่านี้ก็ได้ประโยชน์จากแรงงานและผลผลิตจากผู้รับอุปถัมภ์ ผู้รับอุปถัมภ์ในระดับต่ำสุดจะได้แก่ชาวนา และเกษตรกร อันได้แก่ประชาชนทั่วไป ด้วยพลังของ ระบบทุนนิยมเข้ามาอย่างเต็มที่ การอุปถัมภ์พึ่งพาจึงออกมาในรูปของเงินตราเป็นหลัก ซึ่งในสภาพ ของสังคมไทยและเมืองเพชรบุรี ความมีอิทธิพลและเป็นผู้อุปถัมภ์แสดงออกโดยการเป็นผู้ที่มี บริวาร มีลูกน้อง เลี้ยงสมุน มีอุปนิสัย ไปไหนต้องมีคนห้อมล้อม นอบน้อมและมีจิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือผู้คน พร้อมจะจ่ายเงิน ปกป้องบริวารได้ กล้าได้กล้าเสีย ซึ่งในสภาพนี้ นักเลง มีอุปนิสัย ที่ คุ่มครองในระดับชุมชนหรือหมู่บ้าน อันเกิดจากกลไกการป้องกันตนเองที่ต้องรักษาความปลอดภัย

ในชุมชนในนามของนักเลงที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องคุ้มครองการรุกรานจากนักเลงต่างถิ่น โดยเฉพาะปัจจัยการผลิตที่สำคัญคือควาย มีการขโมยควายและจับปล้นต่าง ๆ เกิดขึ้น นักเลงจึงเป็นที่พึ่งของชาวบ้าน มีอิทธิพลต่อชาวบ้าน รัฐบาลที่ถูกรื้อสร้างขึ้นตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้นักเลงท้องถิ่นถูกดึงเข้าสู่ระบบที่เป็นการควบคุมของรัฐในรูปของการปกครองท้องถิ่นที่ นักเลงส่วนใหญ่กลายมาเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส่วนนักเลงอื่นที่ยังอยู่นอกระบบของรัฐ ก็กลายสถานะเป็นกลุ่มอิทธิพลในชุมชน หมู่บ้าน ประกอบกับการพัฒนาการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบตลาด เกิดการแข่งขัน การค้าขายซึ่งขยายโดยผู้ลงทุนภายนอกในระดับจังหวัด หรือระดับชาติเข้าไป เป็นนายทุนท้องถิ่นเข้าไปมีผลประโยชน์แทรกซึมเข้าไป นักเลงที่ยังอยู่นอกระบบเหล่านี้ก็แปรสภาพเป็นกลไกเครื่องมือของกลุ่มนายทุนซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพล ทำหน้าที่ดูแลและคุ้มกันผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ที่เรียกกันว่า “เจ้าพ่อ” นักเลงกลายสภาพเป็น “มือปืน” หรือลูกน้อง ตามบทบาทที่ได้รับ ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีอิทธิพลกับลูกน้อง ไม่ว่าจะแก่นักเลงหรือมือปืน เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะต่างฝ่ายต่างตอบแทน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เกี่ยวพันกับความคุ้มครอง ความปลอดภัย และการช่วยเหลือกันในเชิงของการเมืองและสังคมด้วย

ในสภาพความสัมพันธ์ที่ยังคงรูปแบบในระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้มีอิทธิพลกับลูกสมุนหรือ ลูกน้อง ประกอบกับภายหลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ภาพของจังหวัดเพชรบุรีที่เป็นเมืองมือปืนเมืองคนคูดุ แคนอิทธิพลเถื่อน ซึ่งจากระบบเศรษฐกิจของรัฐตั้งแต่ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ยังเปิดให้มีการประมูลบ่อนการพนันและโรงยาฝิ่นที่ถูกกฎหมาย ผู้มีอิทธิพลโดยเฉพาะนายทุนชาวจีนที่สามารถประมูลเข้าไปมีบทบาทในกิจการเหล่านี้ และมีการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวเพชรบุรีคือการแข่งขันวัวลานที่สร้างค่านิยมและบุคลิก นิสัยใจคอให้แก่ชาวเพชรบุรี มีจิตใจแข็งแกร่ง กล้าได้กล้าเสีย ซึ่งแฝงอยู่ในการพนันวัวลาน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่ทำให้เกิดนักเลง มือปืน และผู้มีอิทธิพลที่เข้ามาพัวพันในกิจกรรมเหล่านี้ต้องมีลูกน้องไว้คอยดูแลความปลอดภัย และเมื่อเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย ผู้นำหรือผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นนำตัวเองเข้าสู่เส้นทางทางการเมืองเพื่อให้เกิดอำนาจทางการเมืองด้วย ทั้งในเวทีระดับชาติและเวทีการเมืองท้องถิ่น การมีนักการเมืองหลายกลุ่มผู้มีอิทธิพลหลายคน การขัดแย้งกันทั้งทางการเมืองและการแย่งชิงผลประโยชน์เพื่อให้ตนเองเป็น โครงสร้างอำนาจจึงเกิดขึ้น (พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร, 2540)

ในการเมืองท้องถิ่นจะพบว่าเมืองเพชรบุรีได้รับความใส่ใจจากฝ่ายปกครองในส่วนกลางซึ่งสะท้อนให้เห็นได้เมื่อมีการออกพระราชบัญญัติจัดระเบียบเทศบาล พ.ศ. 2476 ขึ้นมา สุขาภิบาลเมืองเพชรบุรีได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมืองเพชรบุรี โดยเป็นเทศบาลแห่งแรก ๆ ของประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2478 และเป็นเทศบาลที่มีบทบาทต่อการเมืองในจังหวัดเพชรบุรีตราบจนกระทั่ง

ปัจจุบัน เนื่องจากเป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเพชรบูรณ์ตลอดมา ซึ่งจะพบว่ามีการแข่งขันทางการเมืองในสนามเทศบาลเมืองค่อนข้างสูงของกลุ่มชนชั้นนำในเมืองเพชรบูรณ์ตลอดมา

ในส่วนของการเมืองระดับชาติในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น เนื่องจากเพชรบูรณ์เป็นเมืองใกล้เมืองหลวง การรณรงค์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 เป็นจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิมากที่สุดถึงร้อยละ 78.82 ความเป็นเมืองใกล้เมืองหลวงและมีความสำคัญทางทหาร การรณรงค์การเลือกตั้งจึงทำได้อย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้นำในท้องถิ่นใช้เป็นช่องทางในการเข้ามามีอำนาจ แต่การเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยก็มิได้ต่อเนื่อง ทำให้การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างนักการเมืองกับอำนาจท้องถิ่นไม่ชัดเจนในช่วงแรก ๆ

ระบอบการเลือกตั้งที่เข้ามามีบทบาท ทำให้ชนชั้นนำในเมืองเพชรบูรณ์ให้ความสนใจในเวทีการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วย ฝ่ายข้าราชการทหาร ข้าราชการพลเรือน และนายทุนท้องถิ่น ซึ่งอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำของจังหวัด นอกเหนือจากนั้นชนชั้นนำจากส่วนกลางก็เข้ามาสู่การแย่งชิงอำนาจทางการเมืองในเพชรบูรณ์ด้วย โดยชนชั้นนำเหล่านี้มีทั้งอยู่ในฐานะคู่แข่งแข่งขันกัน เกื้อหนุนกัน และประนีประนอมในเชิงอำนาจต่อกัน ในสภาพความสัมพันธ์ที่เพชรบูรณ์ยังคงรูปแบบในระบบอุปถัมภ์ระหว่างผู้มีอิทธิพลและผู้รับอุปถัมภ์ หรือลูกสมุน ลูกน้อง ประกอบกับสังคมภายหลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา เศรษฐกิจที่ขยายตัว และนายทุนท้องถิ่นชาวจีนเริ่มเข้ามามีบทบาทในเศรษฐกิจการเมืองยิ่งขึ้น ทั้งให้การสนับสนุนฝ่ายการเมืองให้มีอำนาจในโครงสร้างการเมือง โดยนายทุนจีนเหล่านี้ได้รับผลตอบแทนในการดำเนินกิจการธุรกิจของตนได้ราบรื่น ดังนั้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 สามารถแบ่งโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นชนชั้นนำได้จาก 2 กลุ่มคือ ชนชั้นนำนายทุนท้องถิ่น และ ชนชั้นนำอำมาตย์ ดังนี้

1. ชนชั้นนำนายทุนท้องถิ่น

ในสังคมเพชรบูรณ์ในช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2475-2500 มีการสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นขึ้นมาหลากหลายกลุ่ม ในช่วงต้นของยุคนี้ มีการกระจายตัวหลากหลายกลุ่มอำนาจในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในชุมชนชายทะเลซึ่งเป็นเมืองท่าและเป็นศูนย์กลางการค้าทางเรือ มีเรือเดินสมุทรเข้าออกค้าขายตลอดมา มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยให้เกิดการสะสมทุนสูงมาก โดยในชุมชนเมืองก็มีความสำคัญในประเด็นที่ใกล้ชิดกับศูนย์กลางหน่วยงานในส่วนภูมิภาค และเป็นศูนย์กลางการค้าทางแม่น้ำกับการค้าขายภายในจังหวัดเช่นกัน

แม้ว่ารัฐบาลจากคณะปฏิวัติซึ่งเข้ามามีอำนาจตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จะพยายามจำกัดบทบาททางธุรกิจของชาวจีน แต่ในจังหวัดเพชรบูรณ์จะพบว่ากลุ่มชนชั้นนำที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจล้วนมี

ที่มาจากชาวจีนทั้งสิ้น ทั้งจีนอพยพและกลุ่มชาวจีนที่เป็นเจ้าภีณายาอากรเดิม ซึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ลูกหลานชาวจีนเหล่านี้ บางส่วนสามารถผันตัวเองเข้ามาในระบบราชการของไทย และเข้ามามีบทบาทในชนชั้นนำ กลายเป็นชนชั้นนำใหม่ ซึ่งเป็นนายทุนท้องถิ่น เป็นนักธุรกิจเชื้อสายจีน ได้แก่

1. นายแฆ ยูนิพันธ์ ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนแรกของเพชรบุรี นายแฆเป็นข้าราชการกระทรวงธรรมการและใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ แต่มีรากฐานจากการที่ครอบครัวเชื้อสายจีนมีอาชีพค้าขาย เป็นเจ้าหนี้และนายนา มีลูกหนี้และลูกนามากมายในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี แสดงให้เห็นว่าความมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจการเงินของครอบครัวเข้ามามีบทบาทในการได้รับการเลือกตั้งมาก ตระกูลยูนิพันธ์เป็นครอบครัวใหญ่ สมาชิกในครอบครัว พี่น้องของนายแฆล้วนมีชื่อเสียงรับราชการในกรุงเทพฯ ในตำแหน่งสำคัญ ทำให้ได้รับการสนับสนุนให้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ประกอบกับครอบครัวมีฐานะมั่นคง มีรากฐานมาจากการเป็นจีนอพยพของบรรพบุรุษเข้ามาทำการค้า ทั้งมีที่นาจำนวนมากให้ชาวนาทั่วไปเช่าและเก็บค่าเช่าเป็นข้าวเปลือก หรือข้าวสาร โดยมีเรือบรรทุกข้าวขนาดใหญ่สามารถบรรทุกข้าวได้ถึง 22 เกวียนค้าขายขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพฯ กับเพชรบุรี และนำสินค้าต่าง ๆ จากกรุงเทพฯ ตั้งแต่เสื้อผ้า เครื่องใช้ลงนา สังกภัณฑ์ ของใช้เบ็ดเตล็ด รวมทั้งทองรูปพรรณ มาขายที่ตลาดบ้านน้อย นับเป็นร้านค้าใหญ่โตที่สุดร้านหนึ่งในอำเภอเขาชัย ในสมัยนั้นตลาดบ้านน้อยเป็นตลาดใหญ่ และเป็นย่านการค้าที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของเพชรบุรีเนื่องจากเป็นท่าเรือขึ้นสินค้าจากกรุงเทพฯ มาจังหวัดเพชรบุรี กิจกรรมที่ทำให้เกิดความเคารพนับถือ และความเกรงใจให้เกิดขึ้นแก่ชาวบ้านคือ เป็นเจ้าของที่นา และให้เช่าเป็นจำนวนมาก มีลูกนามาก ร่ำรวยจากกิจการค้าข้าว มีลูกนาเป็นฐานเสียงสำคัญ การขอเสียงจากผู้แทนตำบลจึงไม่ใช่เรื่องยาก ประกอบกับการทำบุญบริจาคต่อวัดและการกุศล การเป็นเจ้าภาพในงานบุญต่าง ๆ เช่นงานทอดกฐิน การบริจาคหรือเป็นโยมอุปภัมภ์แก่วัด ครอบครัวยูนิพันธ์จึงเป็นที่รู้จักของประชาชน ทั้งในอำเภอเขาชัย และในเมืองเพชรบุรี (ฉชชานุช พิชิตธนารัตน์, 2554)

2. กลุ่มตระกูลสุขะพานิช โดยหมื่นสุขะประสารราษฎร์ (เป่าน สุขะพานิช) เป็นคนไทยเชื้อสายจีนทำการค้าข้าวและน้ำตาล มีกิจการโรงหม้อตาลจากการประมูลในระบบเจ้าภีณายาในสมัยรัชกาลที่ 5 จนมีหลักฐานมั่นคง เป็นคหบดีผู้มั่งคั่งในจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่ประมาณปลายรัชกาลที่ 5 ความมั่งคั่งและมีอิทธิพลเนื่องมาจากการทำการค้าที่ต้องมีพวกพ้อง และใช้คนมากในการค้าขายขึ้นล่องและดูแลเรือสินค้า ความมีอิทธิพลจนได้ชื่อว่าเป็นนักเลงโตทำให้ได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านหัวถนนในเมืองเพชรบุรี ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นสุขะประสารราษฎร์ มีทั้งอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการปกครองในท้องถิ่นถึงวัยปลายในราวต้นรัชกาลที่ 9 และเสียชีวิตเมื่อ พ.ศ. 2499

ตระกูลสุชะพานิช มีบทบาทในการค้าข้าวและน้ำตาลในเมืองเพชรบุรีมากในช่วงรัชกาลที่ 6-8 ถูกหลานสืบทอดกิจการต่อเนื่องมาอีกยาวนาน รวมทั้งการเข้าสู่สนามการเมืองในเมืองท้องถิ่น เทศบาลเมืองเพชรบุรีและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีแต่มิได้มีบทบาทสำคัญ กระทั่งต้นทศวรรษที่ 2540 การค้าของครอบครัวเริ่มซบเซา และคนในตระกูลค่อย ๆ หดบทบาทในการเมืองในท้องถิ่นไป

3. นายเทียนไ้ ใหญ่กว่าวงษ์ เป็นผู้กว้างขวางมีอิทธิพลอย่างมากในยุคหลัง เปลี่ยนแปลงการปกครอง และเป็นตำนานเจ้าพ่อที่มีอิทธิพลเครือข่ายเชื่อมโยงที่กว้างขวางที่สุดในเพชรบุรีในระหว่างต้นทศวรรษ 2470 ถึง ทศวรรษ 2500 นายเทียนไ้เกิดเมื่อ พ.ศ. 2542 จากครอบครัวคนจีนฐานะยากจน บ้านแตกสาแหรกขาดเนื่องจากบิดาและมารดาที่แท้จริงเสียชีวิตตั้งแต่ นายเทียนไ้ยังเป็นเด็ก พี่น้องพลัดพรากกระเสี้ยนกระสาวยากกันไป นายเทียนไ้ได้รับการเลี้ยงดูให้เป็นบุตรบุญธรรมจากครอบครัวที่ทำประมงและนาเกลือในตำบลบางขุนไทรที่มีฐานะปานกลาง นายเทียนไ้ตั้งถิ่นฐานขายตั้งแต่ในวัยหนุ่ม มีคุณสมบัติส่วนตัวที่ความเด็ดขาด กล้าหาญ ใจนักเลง พูดคำไหนคำนั้น

นายเทียนไ้สร้างกิจการขึ้นหลากหลาย มีธุรกิจรูปแบบต่าง ๆ ปรวมเป็นเจ้าของโรงยาฝิ่นโดยถูกต้องตามกฎหมายได้จำนวนมากนับสิบแห่ง กล่าวกันว่าโรงยาฝิ่นในชุมชนชายทะเลตั้งแต่สมุทรสงคราม ราชบุรีไปจนถึงประจวบคีรีขันธ์เป็นของนายเทียนไ้ทั้งสิ้น โดยโรงยาฝิ่นที่อำเภอบ้านแหลมเป็นโรงฝิ่นขนาดใหญ่มากถึง 50-60 ตะเกียง ผู้ใช้บริการคือกุลิเงินที่มาทำโป๊ะ ลูกเรือหรือกุลิในโรงสี คนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเป็นทั้งลูกค้าในโรงฝิ่นและเป็นลูกจ้างนายเทียนไ้ และเป็นผู้ที่นายเทียนไ้ให้ความอุปถัมภ์เมื่อมีความเดือดร้อน มาขอให้ช่วยเหลือเงินทอง และบางคนเมื่อต้องโทษ นายเทียนไ้ก็ดูแลครอบครัวให้จนกว่าจะออกมาจากคุก คนเหล่านี้บางส่วนจึงกลายมาเป็นลูกน้องที่จงรักภักดีต่อนายเทียนไ้อย่างมาก กล่าวกันว่า ปีหนึ่ง ๆ มีคนมาขอเงินนายเทียนไ้มากมายและก็ไม่แจกไม่อัน

“เจ้าแกเทียนไ้เป็นสัญลักษณ์ของความสงบเรียบร้อยของบ้านแหลม คำพูดของเจ้าแกเป็น “กฎหมาย” ที่ไม่มีใครกล้าลองดี ในยุคนั้นผู้ว่าราชการหรือนายตำรวจใหญ่ ๆ ที่ย้ายเข้าในเพชรบุรีหากเป็นศัตรูกับเจ้าแก เคยถูกตีหัวในเรือตั้งแต่ยังล่องมาไม่ถึงตัวจังหวัดก็มี นอกจากนี้เจ้าแกยังช่วยเหลือราชการหลายครั้งในการจับเสื่อร้ายเมืองเพชรในอดีต อย่างเสื่อสอย เสื่อแจ้ว จึงเป็นคนที่ประชาชนทั้งรักทั้งกลัว เป็นเจ้าพ่อตัวจริงของเมืองเพชร คนทั้งอำเภอเป็นหูเป็นตาให้เจ้าแกทั้งสิ้น” (วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และนิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว, 2547)

นอกเหนือจากนั้นยังทำการค้าอื่น ๆ จำนวนมาก ด้วยความเป็นผู้ที่กล้าได้กล้าเสีย กล้าลงทุนในกิจการต่าง ๆ เช่น โรงงานผลิตน้ำอัดลม บิมน้ำมัน เอเยนต์สุรา รับซื้อขายส่งของแห่งทุก

อย่าง โดยเฉพาะอาหารทะเลทั้งแห้งและอาหารทะเลสด ภายใต้กิจการแพอาระยะ เป็นเจ้าของเรือประมงและเรือปลาลำจำนวนมาก และเป็นหุ้นส่วนในกิจการต่าง ๆ อีกมาก อย่างไรก็ตาม กิจการที่สร้างการสะสมทุนให้มากที่สุดคือโรงยาฝิ่นซึ่งกิจการนี้ต้องใช้ผู้คนในการควบคุมกิจการมาก ผู้คนที่ทำงานกับนายเทียนไล่จะได้แก่นักเลง มือปืน นายเทียนไล่มีกิจการใหญ่โต กว้างขวาง กระจายในหลายพื้นที่ตั้งแต่สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี จนถึงประจวบคีรีขันธ์ ใช้และช่วยเหลือผู้คนมาก โดยเฉพาะนักเลงมือปืน จึงมีผู้คนเหล่านี้อยู่ในเครือข่ายอิทธิพลมากเป็นลูกน้องที่คอยเก็บผลประโยชน์ให้ เมื่อมีความมั่งคั่งทำให้ นายเทียนไล่สามารถบริจาคหรือช่วยเหลือราชการ รวมทั้งการกุศลต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เป็นผู้บริจาคกระเป๋านักที่ที่สุดของเพชรบุรีในช่วงนั้นตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองกระทั่งเสียชีวิตใน พ.ศ. 2511 นายเทียนไล่มีอิทธิพลมาก ข้าราชการที่มาประจำที่เพชรบุรี จะทำงานด้วยความราบรื่นหากมีความสัมพันธ์อันดีกับนายเทียนไล่ ทั้งในการขอความช่วยเหลือและการได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน และนายเทียนไล่มีกำลังทรัพย์ประกอบกับมีเครือข่ายสัมพันธ์ช่วยเหลือข้าราชการทั้งในส่วนกลางและข้าราชการที่เคยมาประจำที่นี้ ทำให้การติดต่อประสานงานต่าง ๆ เป็นไปได้โดยสะดวก กิจการงานราชการใดที่ต้องการการระดมทุนทรัพย์ หากมีปัญหาขาดเงินแต่งงานยังไม่ลุล่วง นายเทียนไล่จะเป็นผู้มอบทบาทในการแก้ปัญหาออกทุนทรัพย์และติดต่อประสานงานให้จนแล้วเสร็จ อาทิเช่น การสร้างโรงเรียน โรงไฟฟ้า จึงเป็นที่ยอมรับและเกรงใจของข้าราชการในจังหวัดในระดับสูงทั้งฝ่ายปกครอง ตำรวจ และทหาร

ด้วยความกว้างขวาง ยิ่งใหญ่ ใจกว้าง มีลูกน้องมาก ใช้ผู้คนทุกระดับในการทำงาน ตั้งแต่ กุฎี นักเลง มือปืน และนักกฎหมาย เนื่องจากมีกิจการมากมาย กว้างขวาง และกิจการบางอย่าง นายเทียนไล่ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้เข้าไปธุรกิจในทางนั้น เพราะ “เว้นให้คนอื่นทำกินบ้าง” ทำให้คนอื่นมีรายได้บ้าง นายเทียนไล่จึงอยู่ในฐานะเจ้าพ่อใหญ่ อุปถัมภ์ผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ นักการเมืองที่เข้ามาขอความช่วยเหลือในเรื่องคะแนนเสียงทำให้ได้รับเลือกตั้ง เห็นได้ชัดจากกรณีของนายพานิช สัมภวคุปต์ และนายผาด อังกินันท์ ได้รับความช่วยเหลือเรื่องการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งจาก นายเทียนไล่จนได้รับเลือกตั้ง ในการช่วยเหลือไม่เฉพาะในด้านการรณรงค์หาเสียงจากชาวบ้านให้เท่านั้น เป็นที่รู้กันว่านายเทียนไล่อาจช่วยเหลือในด้านกำลังทรัพย์ด้วย ในกรณีของนายพานิชนั้น เป็นบุตรขุนนางจากกรุงเทพฯ โดยมีมารดาเป็นคนที่มืกรากที่บางขุนไทรบ้านเดียวกับนายเทียนไล่ นายพานิชมาขอความช่วยเหลือในเรื่องฐานคะแนนเสียงเมื่อมาลงสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนในกรณีของนายผาด อังกินันท์ นั้นมีความใกล้ชิดอยู่ในฐานะผู้อุปถัมภ์ของนายเทียนไล่ที่ทำงานในด้านกฎหมาย คดีความและประสานงานในกิจการให้นายเทียนไล่มาก่อน นายเทียนไล่ให้ความอุปถัมภ์แก่นายผาดในด้านการเงิน กำลังคน และการควบคุมคะแนนเสียงเมื่อสมัคร ส.ส. นายผาดเสียชีวิตในปีเดียวกับนายเทียนไล่ ทายาทรุ่นถัดมาของทั้งคู่ได้อุปถัมภ์ซึ่งกันและกันในทางการเมือง

สืบเนื่องต่อมาโดยนายเฉลิม ใหญ่กว่าวงษ์ บุตรชายคนหนึ่งของนายเทียนไล่ได้รับการชักชวนจาก นายปิยะบุตรนายผาด ให้ลงสมัครรับเลือกตั้งใน พ.ศ. 2512 ด้วยบารมีของนายเทียนไล่ นายเฉลิม จึงได้รับเลือกตั้ง แต่ในการเลือกตั้งครั้งถัดมาต้องสอบตกเนื่องจาก “บารมีของพ่อไม่มีแล้ว” (ฉัชชานูช พิชิตธนารัตน์, 2554) และในภายหลังกิจการของนายเทียนไล่ที่ทายาทสืบต่อมาค่อย ๆ ทรุดโทรมลงตามเวลา ตระกูลใหญ่กว่าวงษ์ไม่ได้มีบทบาทในโครงสร้างท้องถิ่นอีกต่อไปมีเพียง ทายาทรุ่นหลานที่ลงเล่นการเมืองท้องถิ่นในเวทีองค์การบริหารส่วนจังหวัดเท่านั้น โดยได้รับเลือกตั้งบ้างสอบตกบ้าง

2. ชนชั้นนำอำมาตย์

ทั้งนี้ความเปลี่ยนแปลงของระบอบการเมืองภายหลัง พ.ศ. 2475 อำนาจการปกครองอยู่ ภายใต้การครอบงำของกลุ่มข้าราชการทั้งทหารและพลเรือน ซึ่งกล่าวว่าเป็นของการแข่งขันระหว่าง ข้าราชการกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นรัฐบาล โดยทหารเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุด (Wilson, 1962, p. 19) ทั้งนี้ในภาวะอำมาตยาธิปไตยที่ทหารมีอำนาจทางการเมืองมาก โดยเฉพาะภายหลัง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา จากสภาพเศรษฐกิจการเมืองระหว่าง พ.ศ. 2475-2500 ซึ่งระบบกินเมืองจากเดิมที่ขุนนางและราชสำนักได้ประโยชน์เปลี่ยนมาเป็นระบบกินเมืองโดยการแสวงหาความมั่นคงจากการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ซึ่งรายได้รัฐ สร้างระบบภาษีอย่างไม่เป็นทางการ และแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจจากการสนับสนุนธุรกิจผูกขาดในกลุ่มของตน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 417)

ในเพชรบุรีมีผู้นำทางทหารพยายามเข้ามามีบทบาทในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ โดยกลุ่มทหารเข้ามาให้การสนับสนุนนักการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในการสมัคร ส.ส. และตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2521 ทหารเข้ามามีอิทธิพลในระบบราชการในต่างจังหวัดมากอันจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลซึ่งทหารมีอำนาจมีความพยายามในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในเขตต่างจังหวัดโดยเฉพาะเมืองท่าและเมืองตามชายฝั่งทะเลที่มีความสำคัญในแง่ที่เศรษฐกิจกำลังขยายตัวอย่างมาก ในขณะเดียวกันนักธุรกิจและชนชั้นนำในเมืองต่าง ๆ เหล่านี้ก็มีการขยายตัวทางธุรกิจเช่นกัน เพชรบุรีมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว เส้นทางคมนาคมพัฒนาเจริญก้าวหน้า ในช่วงทศวรรษ 2490 ลักษณะสังคมการเมืองของเพชรบุรี ผู้นำทางการเมืองที่เข้ามาในตำแหน่งในองค์กรท้องถิ่นหรือองค์กรต่าง ๆ ในระบบราชการภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในระบบเลือกตั้ง เช่น ในสภาตำบล เทศบาล สภาจังหวัด หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะมีลักษณะเป็นนายทหารนอกราชการ อดีตข้าราชการ ทนายความ และอาจมีพ่อค้า นักธุรกิจ นายทุนเข้ามาบ้าง เพชรบุรีเป็นเมืองที่กลุ่มทหารมีเป้าหมายในการเข้ามาครอบครอง เนื่องจากอยู่ใกล้เมืองหลวง และการเดินทางคมนาคมสะดวก เห็นได้ว่า

มีหน่วยงานของข้าอำนาจทางการเมืองเข้ามาตั้งหน่วยงานทางด้านกำลังพลทั้งทางทหารและตำรวจ เช่น ค่ายรามราชนิเวศน์ และหน่วยบัญชาการทหารของกองทัพในตัวเมือง ในขณะที่ค่ายศรียานนท์ เป็นหน่วยงานฝึกตำรวจตระเวนชายแดน อันเป็นพื้นที่อิทธิพลของ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์

ชนชั้นนำกลุ่มอำมาตย์แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มที่มีความพยายามเข้ามาสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น และบางกลุ่มพยายามครอบงำโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นด้วยวิธีการต่าง ๆ แบ่งได้ ดังนี้

1. กลุ่มขุนนางและนายทหารนอกราชการ

มีกลุ่มขุนนางและข้าราชการทหารนอกราชการที่พยายามสถาปนาและฟื้นฟู โครงสร้างอำนาจ ได้แก่

ร.อ.หลวงบำราบประทุษฐ ขุนนางที่เข้ามารับราชการทหารในเมืองเพชรบุรีตั้งแต่ช่วง ปลายรัชกาลที่ 6 ใน พ.ศ. 2452 ลาออกจากนายทหารประจำการใน พ.ศ. 2475 และลงสมัครรับ เลือกตั้งในสนามการเมืองท้องถิ่นเทศบาลเมืองเพชรบุรี ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาจังหวัดตาม พระราชบัญญัติบริหารราชการแผ่นดินแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476 ให้มีสภาจังหวัดเป็น คณะกรรมการจังหวัดทำหน้าที่ในการบริหารราชการส่วนภูมิภาค และได้รับเลือกเป็นประธาน สภาจังหวัดใน พ.ศ. 2478-2479 ในขณะเดียวกันก็ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ประเภทที่ 2 จากการแต่งตั้ง ใน พ.ศ. 2478-2479 ใน พ.ศ. 2480 ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. มีวาระ 1 ปี และหลังจากนั้นก็ลงสมัครสมาชิกสภาเทศบาลและสภาจังหวัดตลอดมา หลวงบำราบ ประทุษฐ กว้างขวาง เป็นที่นับถือ มีลูกศิษย์ ผู้ได้บังคับบัญชาจำนวนมาก เป็นที่เคารพนับถือ ได้รับการเรียกขานว่า “คุณพ่อวัดมหาธาตุ” ได้รับเลือกจากสมาชิกสภาเทศบาลให้ดำรงตำแหน่ง นายกเทศมนตรีใน พ.ศ. 2485-2486 หากหลังจากนายผาด อังกินันท์เข้ามาจัดทีมแข่งขันก็ต้อง พ่ายแพ้ และเมื่อนายผาดได้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา หลวงบำราบประทุษฐก็หันไปทางสภาจังหวัด ได้รับเลือกตลอดมา และเป็นประธานสภาจังหวัด ก่อนเสียชีวิตใน พ.ศ. 2511 หลวงบำราบประทุษฐ ตั้งเสียลูกหลานไว้ว่า “ตราบใดที่กลุ่มอังกินันท์ ยังอยู่ห้ามลูกหลานเล่นการเมืองเด็ดขาด” ซึ่งพ่ายแพ้ต่อกลุ่มอังกินันท์ในเทศบาลเมืองเพชรบุรี

พันเอกพระยาสุรพันธ์เสนี (อิน บุนนาค) อดีตสมุหเทศาภิบาลมณฑลราชบุรีจากตระกูล บุนนาค ที่หลังจากนิรโทษกรรมภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2489 แล้ว ได้กลับเข้ามา สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรีและได้รับเลือก หากไม่ได้มีฐานอำนาจทาง เศรษฐกิจ และเครือข่ายกว้างขวางเพียงพอที่จะฟื้นฟูโครงสร้างอำนาจของตระกูลได้แล้ว

พันโทพโยม จุลานนท์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนที่ 6 ของจังหวัดเพชรบุรี บุตรของ พันเอกพระยาวิเศษสิงหนาด (ยี่ จุลานนท์) กับคุณหญิงเก้ง จุลานนท์ ซึ่งมีรกรากเป็นชาวจังหวัด

เพชรบุรี พันโทพโยม เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก รุ่นเดียวกับจอมพลประภาส จารุเสถียร แต่เกิดความขัดแย้งกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลุ่มของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจและมีอำนาจสูงมาก ทำให้ตัดสินใจทำรัฐประหารร่วมกับ พลตรีสมบูรณ ทรานุชิต และพลตรีเนตร เขมะโยธิน จะเข้ายึดอำนาจรัฐบาลในวันที่ 4 ตุลาคม 2491 แต่ไม่สำเร็จ การก่อการในครั้งนี้เป็นที่รู้จักในนาม “กบฏเสนานิการ” ซึ่งพันโทพโยม สามารถหลบหนีการจับกุมไปได้ เข้าป่าร่วมอุดมการณ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ และกลับเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. เพชรบุรี ภายหลังรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ก่อนที่จะไปเสียชีวิตที่ปักกิ่ง

จะเห็นได้ว่ากลุ่มขุนนาง ข้าราชการ นายทหารนอกราชการกลุ่มนี้ ต้องการเข้ามามีบทบาททางการเมืองในระบบเลือกตั้งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองหากไม่ประสบความสำเร็จ อาจได้รับเลือกเป็น ส.ส. แต่การเมืองที่ไม่มีเสถียรภาพทำให้การลงเล่นการเมืองด้วยความไม่พร้อมทางด้านอำนาจทางเศรษฐกิจ อิทธิพลท้องถิ่น และปัจจัยสำคัญคือการมีฐานสนับสนุนจากกลุ่มทหารที่มีอำนาจในส่วนกลางในขณะนั้น

2. กลุ่มทหารและข้าราชการที่มีอำนาจในรัฐบาล

จะพบว่า รัฐบาลทหารพยายามที่จะเข้ามามีบทบาทต่อโครงสร้างอำนาจโดยครอบงำผ่านการเมืองในท้องถิ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา โดยภายหลังพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 พรรคเสรีมนังคศิลาที่เบื่องหลังการก่อตั้งโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจในขณะนั้น ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในเพชรบุรี คือนายชาติ วัฒนางกูร อดีตข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และ นายพานิช สัมภวคุปต์ ทนายความ บุตรขุนนางเก่าลงเลือกตั้งเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ได้รับเลือกตั้งโดย บุคคลที่เข้ามามีบทบาทในการสร้างเครือข่ายเพื่อหาเสียง คือ พลตำรวจเอกเผ่า สั่งการให้ตำรวจได้บังคับบัญชาเข้ามาช่วยเหลือ (ฉัชชานุช พิจิตรนารัตน์, 2554) โดยทั้งสองคนไม่ได้มีฐานคะแนนในจังหวัดเพชรบุรีเลย

ภายหลังการรัฐประหารโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ก่อตั้งพรรคสหภูมิ และนายผาด อังกินันท์ ทนายความและนักการเมืองท้องถิ่น ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ในการเลือกตั้ง 15 ธันวาคม 2500 สังกัดพรรคสหภูมิ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสถาปนาตระกูลอังกินันท์เป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยตระกูลอังกินันท์แสวงหาการสนับสนุนจากรัฐบาลทหารที่มีอำนาจในขณะนั้น เพื่อนำไปสู่การเข้าไปมีตำแหน่งในการเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และมีการสะสมทุนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นทุนก้าวเข้ามาสู่แวดวงการเมืองทั้งท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเข้าสังกัดพรรคทหารและสร้างสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนายทหารระดับสูง

ซึ่งมีอำนาจในขณะนั้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 418-425) ดังนั้นในด้านความพยายามของรัฐบาลทหารที่ต้องการครอบงำและชี้นำอำนาจและการเมืองในท้องถิ่น จึงเป็นความต้องการที่สอดคล้องต้องกันทั้งสองฝ่ายระหว่างรัฐบาลทหารกับกลุ่มอำนาจในท้องถิ่น และแม้ว่าต่อมารัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอม จะหมดอำนาจแล้วก็ตาม หากอำนาจทางการเมืองรวมศูนย์และทหารยังมีบทบาทอยู่ ตระกูลอังกฤษนั้นนั้นก็ยังคงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้นำทางทหาร แสวงหาเครือข่ายความสัมพันธ์กับทหาร เริ่มจากเครือข่ายความสัมพันธ์กับพรรคสหภูมิ ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2500 ภายหลังจากการรัฐประหารที่นำโดยจอมพลสฤษดิ์ ธารณะรัชต์ ซึ่งเป็นพรรคที่จอมพลสฤษดิ์ให้การสนับสนุนนายผาดและหลังจากนั้นจะพบว่า ตระกูลอังกฤษนั้นแอบอิงและพึ่งพิงอยู่กับเครือข่ายทางทหารมาโดยตลอด ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2512 นายปิยะ อังกฤษนั้นลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.สังกัดพรรคสหประชาไทย โดยมีจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้าพรรค และมีอำนาจทางการเมืองในขณะนั้น และในระยะเวลาต่อมาจะพบว่า กลุ่มอังกฤษนั้นสร้างเครือข่ายทางการเมืองกับทหารมาโดยตลอด โดยเฉพาะกับพรรคชาติไทยซึ่งก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2517 โดยนักการเมืองกลุ่มราชครู ซึ่งเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับพรรคเสรีมนังคศิลาในอดีต และพรรคนี้มีนายทหารในกลุ่มเสรีมนังคศิลาเข้าร่วมก่อตั้งขึ้น มีอำนาจยาวนาน มีบทบาททางการเมืองในระดับชาติอย่างมากตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2551 นำโดย พลเอกประมาธ อติเรกสาร พลตรีศิริ ศิริโยธิน พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และนายบรรหาร ศิลปอาชา

กล่าวได้ว่าแม้ตระกูลอังกฤษนั้นจะเริ่มสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น หากก็เติบโตอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มชนชั้นนำอำมาตย์โดยทหารที่มีอำนาจในขณะนั้น ซึ่งพัฒนาการทางการเมืองของตระกูลอังกฤษนั้นมิคังนี้

อังกฤษนั้นเป็นตระกูลขุนนางรับราชการตั้งแต่รัชกาลที่ 6 และได้รับมอบหมายให้เข้ามาปฏิบัติงานในเมืองเพชรบุรีตั้งแต่สมัยต้นรัชกาลที่ 6 ต่อมาจึงตั้งรกรากที่เมืองนี้ เริ่มจากขุนอังกฤษนั้น ทนพงศ์ (พุ่ม อังกฤษนั้น) มีน้องชายคือ พระประจักษ์คดิพล (นารถ) ยกกระบัตรเมืองราชบุรี ต่อมาเป็นอธิบดีกรมอัยการคนแรก เป็นผู้ขอรับพระราชทานนามสกุลอังกฤษนั้นจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนขุนอังกฤษนั้นทนพงศ์ต่อมาประกอบอาชีพทนายความ มีสำนักงานที่บ้านพักในจังหวัดเพชรบุรี สะสมทุนได้จากการเปิดสำนักงานกฎหมายแต่ไม่มากนัก แต่เป็นลักษณะการสร้างอิทธิพลโดยช่วยเหลือลูกความและชาวบ้านในเรื่องคดีความ ทำให้เกิดบุญคุณลูกความบางส่วนให้ที่ดินเป็นค่าตอบแทน มีลูกน้องเป็นชาวบ้านอดีตลูกความที่เป็นนักเลงซึ่งต่อมาเป็นฐานเสียงและฐานอิทธิพลสำคัญให้แก่ตระกูลอังกฤษนั้นในรุ่นต่อ ๆ มา

การสถาปนาโครงสร้างอำนาจของตระกูลอังกฤษนั้นโดยทายาทรุ่นต่อ ๆ มา มีพัฒนาการคังนี้

1. นายทองพูน อังกินันท์ บุตรชายรุ่นใหญ่ของขุนอังกินันทพงศ์ เกิดเมื่อ พ.ศ. 2442 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 รัชการเป็นเจ้าศาลที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบิดาให้ลาออกมารับช่วงเป็นทนายความต่อที่จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากเห็นว่าเป็นอาชีพที่เป็นที่นับหน้าถือตาของชาวบ้าน ได้รับการยกย่อง มีบุญคุณต่อคนจำนวนมากทั้งชาวบ้านที่ทำมาหากินโดยปกติ และที่สำคัญคือพวกนักเลงที่ได้รับความช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก เป็นเหตุที่ทำให้นายทองพูนตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรีในเดือนพฤศจิกายน 2481 ดำรงตำแหน่งนานถึง พ.ศ. 2489 เนื่องจากติดช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาผู้แทนราษฎรไม่มีการเลือกตั้ง ระหว่างที่นายทองพูนรับตำแหน่ง ส.ส. อยู่เป็นระยะที่เกิดภาวะข้าวยากหมากแพงของคนไทยทั่วไปเนื่องจากอยู่ในช่วงสงคราม ทำให้นายทองพูนต้องรับภาระช่วยเหลือประชาชนที่เดือดเข้ามาขอความช่วยเหลือ เช่น ค่ารถ ค่ารถไฟ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ การฝากฝังในงาน รวมทั้งความเดือดร้อนอื่น ๆ ซึ่งนายทองพูนถึงกับกล่าวว่า การเป็น ส.ส. ทำให้ทรัพย์สินร่อยหรอลงไปมาก หลังจากหมดวาระ ส.ส. ก็ออกมาประกอบอาชีพทนายความต่อที่เมืองเพชรบุรีจนกระทั่งเสียชีวิตใน พ.ศ. 2506 (ณ ชานูช พิชิตนารัตน์, 2554) ทายาทรุ่นต่อมาของนายทองพูนคือนายภิมุข อังกินันท์ ผู้เป็นบุตรชาย

2. นายผาด อังกินันท์ เป็นบุคคลสำคัญที่สถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของตระกูลอังกินันท์ เป็นผู้บุกเบิกการเมืองท้องถิ่นเพชรบุรีสร้างฐานการเมืองที่แข็งแกร่งให้แก่ตระกูล นายผาดเป็นน้องร่วมบิดากับนายทองพูน มีอายุต่างกันมาก นายผาดเกิดในช่วงต้นรัชกาลที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2454 และเติบโตที่เมืองเพชรตลอดมา ได้รับการวางรากฐานจากบิดาและพี่ชายให้สืบทอดอาชีพนักกฎหมายและทนายความสอบได้เป็นทนายความชั้น 2 ได้ไปประจำศาลที่จังหวัดนครจำปาศักดิ์ หลังจากนั้นกลับมาประกอบอาชีพทนายความที่จังหวัดเพชรบุรี อิทธิพลที่สืบเนื่องมาจากบิดาและพี่ชายทำให้เป็นที่รู้จักและมีชื่อเสียงในอาชีพในเวลาอันรวดเร็ว และส่งผลดีถึงการเล่นการเมืองท้องถิ่นของนายผาดด้วย

นายผาดไม่ได้เข้าสู่สนามเลือกตั้ง ส.ส. เนื่องจากยังไม่มีเสถียรภาพ และการยุติทางการเมืองของนายทองพูนมาจากเหตุผลว่ามีค่าใช้จ่ายมากกว่าระหว่างดำรงตำแหน่ง ซึ่งในขณะนั้นตระกูลอังกินันท์ยังมีได้สะสมทุนมากพอ นายผาดเริ่มที่การเมืองท้องถิ่นเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี และได้รับเลือกจากสมาชิกให้เป็นนายกเทศมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2491-พ.ศ. 2501 คู่แข่งสำคัญคือ ร.อ. หลวงบำรุงประทุมธู ทั้งนี้คู่แข่งของนายผาดมีหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มของนายอรุณ กิงการวัฒน์ กลุ่มของนายขาวเมือง นวรัตน์ อย่างไรก็ตามกลุ่มของนายอรุณและนายขาวเมือง ภายหลังนายผาดสามารถประสานประโยชน์ทางการเมืองให้มาจับกลุ่มในขั้วการเมืองเดียวกันได้ โดยในระหว่างที่นายผาดลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ในการเลือกตั้ง 15 ธันวาคม 2500 ในสนาม

เทศบาลเมืองเพชรบุรี นายอรุณ ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มของนายผาดรวมกับกลุ่มของนายอรุณ ได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรีในระหว่างที่นายผาดได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. นายผาดเป็น ส.ส. ในระยะเวลาอันสั้นไม่ถึงปี เนื่องจากเกิดการยึดอำนาจของรัฐบาลทหารโดย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ทำให้ระหว่าง พ.ศ. 2501- 2512 ไม่มีการเลือกตั้ง ส.ส. ซึ่งหลังจากการยึดอำนาจโดยรัฐบาลทหารแล้ว นายผาดกลับมาสู่เวทีเทศบาลเมือง เข้าสู่ตำแหน่งนายกเทศมนตรีอีกครั้งใน พ.ศ. 2511 และสามารถได้รับชัยชนะดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรีกระทั่งเสียชีวิตในปีเดียวกัน

ระหว่าง พ.ศ. 2501- 2511 ที่นายผาดว่างเว้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองไป เนื่องจากอยู่ในระหว่างรัฐบาลที่ยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และต่อสู้ด้วยจอมพลถนอม กิตติขจร แต่ในทางปฏิบัติยังคงมีบทบาทในการนำกลุ่มหัวอำนาจของตนในเทศบาลเมืองเพชร และเริ่มให้บุตรชายทั้งสองของตน คือนายปิยะ และนายยุทธ เข้าสู่วงการเมืองท้องถิ่น และภายหลังทศวรรษ 2510 นายยุทธและนายปิยะ เริ่มสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี และสร้างเครือข่ายการเมือง โดยเริ่มจากการเมืองท้องถิ่นที่วางรากฐานไว้ตั้งแต่รุ่นนายผาด ซึ่งจะกล่าวต่อไปในบทที่ 7

บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 รัฐบาลของคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง และกำหนดระบบการเมืองที่อำนาจจะต้องมาจากการเลือกตั้ง โครงสร้างอำนาจรัฐใหม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่น และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีดังนี้

1. ความเป็นรัฐราชการรูปแบบใหม่

ความเป็นรัฐรูปแบบใหม่ถูกสร้างขึ้นมาจากคณะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งในช่วงแรกคณะผู้ก่อการที่เป็นพลเรือน มีบทบาทในการวางรูปแบบของรัฐ แต่ในระยะต่อมา กลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดคือกลุ่มทหาร ซึ่งการวางรากฐานความเป็นรัฐราชการของไทยมีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งปฏิรูประบบบริหารราชการใน พ.ศ. 2435 มีเป้าประสงค์ในการรวมศูนย์กลางอำนาจเดียวในการตรากฎหมายและนโยบายการปกครองประเทศ (All legal powers and policies flow from one source) หรือว่าอำนาจบริหารที่รัฐบาลแห่งชาติ (Administrative powers concentrate in national government) มีศูนย์กลางอำนาจที่แน่นอนในกรุงเทพฯ และมีระบบราชการสมัยใหม่ที่มีความเป็นปึกแผ่น ผลจากการปฏิรูปทำให้รัฐไทยมีความเป็นปึกแผ่นและกลุ่มทหารก็มีความเข้มแข็งที่สุด ก่อให้เกิดผลดีต่อคณะเปลี่ยนแปลงการปกครอง และรัฐบาลหลังจากนั้นในการจัดการบริหาร

ประเทศ โดยนำรูปแบบรัฐเดี่ยวในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาใช้ เพื่อต้องการปฏิวัติระบบการปกครองของรัฐให้ทันสมัยทัดเทียมกับต่างประเทศในเรื่องระบบการปกครองให้มีความเป็นประชาธิปไตย ในทางจิตวิทยาอาจเกิดความรู้สึกในเรื่องประชาธิปไตย ความเสมอภาค อิสรภาพและการร่วมมีบทบาททางการเมือง (ลิขิต ชีรเวทิน, 2548) ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในการปลูกฝังด้านอุดมการณ์ในระดับหนึ่งที่เกิดความยอมรับในประชาธิปไตยระบบรัฐสภาแบบตัวแทน และการมีอำนาจทางการเมืองที่ชอบธรรมในการบริหารประเทศต้องมาจากการยอมรับของตัวแทนในรัฐสภา แต่ในด้านความหลากหลายของผู้เข้ามามีอำนาจนั้น ความขัดแย้งและการแย่งอำนาจในหมู่คณะราษฎร ที่กลุ่มทหารมีชัยชนะเหนือฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ และมีอำนาจตลอดในระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 ทำให้กลุ่มข้าราชการทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารเป็นชนชั้นนำผูกขาดอำนาจเนื่องจากทหารก็เห็นความสำคัญของฝ่ายพลเรือนที่เป็นองค์กรหลักในการสนับสนุนรัฐบาลในดำเนินนโยบายได้ จึงเห็นได้ว่าหลัง พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์มีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลทหารและฝ่ายพลเรือน

อย่างไรก็ตามแม้ว่าความเป็นรัฐสมัยใหม่ที่รวมศูนย์อำนาจจะถูกสร้างขึ้น และมีผลต่อโครงสร้างการจัดระเบียบการเมืองการปกครองเนื่องจากรัฐบาลคณะราษฎรภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีความต้องการให้เกิดการปกครองท้องถิ่นที่ก้าวหน้า ซึ่งเป็นรากฐานและความจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แข็งแกร่งดังเช่นในประเทศตะวันตกทั้งในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป หากสภาพการเมืองในรัฐบาลต่อ ๆ มาที่ส่วนกลางรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางอย่างเบ็ดเสร็จ ทำให้เกิดการความขัดแย้ง ต่อสู้และแย่งชิงอำนาจตลอดมา ชนชั้นนำกลุ่มต่าง ๆ ต้องการที่จะยึดกุมฐานะนำในศูนย์อำนาจ รวมทั้งการกุมอำนาจทางการเมืองในส่วนภูมิภาคด้วย ดังนั้นสภาพที่ข้าราชการทหารและพลเรือนมีความพยายามที่จะเข้าไปมีบทบาทเหนือโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเกิดขึ้นโดยใช้อำนาจรัฐที่มีอยู่ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นและชนชั้นนำจากส่วนกลาง จึงสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันและ ซึ่งรวมถึงในจังหวัดเพชรบุรีเพื่อหวังผลในการสนับสนุนให้สถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นให้ได้ ระหว่างกลุ่มตระกูลอังคินันท์กับกลุ่มทหารที่มีอำนาจในรัฐบาล

2. การยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และจัดการบริหารระบบราชการใหม่

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยามพ.ศ. 2476 เป็นการแบ่งส่วนการบริหารราชการแผ่นดินเป็น 3 ส่วน คือส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการล้มเลิกหลักภูมิภาคนิยม ซึ่งมีแนวปกครองโดยยึดตามหลักดินแดนเป็นสำคัญ ดังพระดำริของสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพ ที่เห็นควรเอาลำนํ้าซึ่งเป็นทางคมนาคมหลักขึ้นเป็นหน่วยอาณาเขตมณฑล (ดำรงราชานุภาพ, 2545) และมีการปกครองส่วนท้องถิ่นเพิ่มขึ้นมาเพื่อเร่งรัด

การปกครองท้องถิ่น โดยมีจุดประสงค์เพื่อวางรากฐานประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น โดยหวังว่าประชาชนจะมีความรู้ความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้การเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งแนวคิดการกระจายอำนาจเป็นแนวทางพื้นฐานที่ปฏิบัติในประเทศประชาธิปไตย แต่จะพบว่าการปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศส่วนใหญ่ รวมทั้งในจังหวัดเพชรบุรีตกอยู่ในการควบคุมของรัฐบาลและข้าราชการประจำ เนื่องจากกฎหมายที่เกิดขึ้น ให้อำนาจแก่ข้าราชการประจำในการควบคุมและกำกับท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่นที่มีเป้าประสงค์กระจายอำนาจให้เกิดการมีส่วนร่วมแก่ประชาชน ประกอบกับปัจจัยภายนอก เนื่องมาจากการแบ่งค่ายเสรีนิยมและสังคมนิยม ค่ายเสรีนิยมสนับสนุนรัฐบาลทหารของไทย และปัจจัยภายในที่รัฐบาลทหารเข้มแข็งเนื่องมาจากโดยพื้นฐานองค์กรทหารเข้มแข็งอยู่แล้ว และระบบอำนาจนิยมอันเป็นพื้นฐานของสังคมไทย ทำให้ระบบราชการเข้มแข็ง (ไททัต มาลา, 2560) รัฐบาลทหารในช่วง 2475-2521 รวมศูนย์อำนาจได้ ไม่ได้ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นอย่างจริงจัง ชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรี ต้องพึ่งพิงอำนาจทหาร และพยายามอิงแอบเป็นฐานให้รัฐบาลทหารในลักษณะอ้างอิงและพึ่งพาซึ่งกันและกัน ชนชั้นนำท้องถิ่นที่ปรับตัวและเข้าถึง ขอมรับคำสั่ง และอยู่ในโอวาทของผู้ผู้นำในรัฐบาลได้ย่อมได้เปรียบในการสถาปนาตนขึ้นเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ เช่น ในกรณีของ นายเทียน ไล่ ใหญ่กว่าวงษ์ ที่สร้างความสัมพันธ์กับข้าราชการทั้งในระดับชาติและดับท้องถิ่น โดยการช่วยเหลืองานต่อข้าราชการ ทั้งโดยส่วนรวมและส่วนตัวให้ดำเนินการได้สะดวก และกำนันไทย สุขเจริญ ที่มีอิทธิพลในย่านบางตะบูนก็ช่วยเหลืองานและสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกัน ส่วนนายผาด อังกิ้นันท์ ผู้นำกลุ่มอังกิ้นันท์ สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับผู้นำรัฐบาลและผู้นำทางทหารในสถานะความเป็นลูกน้อง ลูกพรรคการเมือง และมีเครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนตัวในทางเครือญาติกับกลุ่มทหาร

3. การเลือกตั้ง

แม้ว่าความคิดเกี่ยวกับระบบเลือกตั้งยังไม่ได้ถูกปลูกฝัง และหยั่งรากในสังคมไทย แต่การเลือกตั้งก็มีความพยายามจากชนชั้นนำในชุดเปลี่ยนแปลงการปกครองจัดการให้เห็นเป็นระบบ โดยรัฐบาลคณะราษฎรชุดแรกได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม มีบทบัญญัติในมาตรา 16 ให้มีสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือกตั้งขึ้น ประกอบกับบทเฉพาะกาล มาตรา 65 ให้นำเอาบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 มาใช้จนกว่าราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษามากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด แต่อย่างช้าต้องไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก 2 ประเภท มีจำนวนเท่ากัน คือ สมาชิกประเภทที่ 1 มาจากการเลือกตั้งจากราษฎรและสมาชิกประเภทที่ 2 มาจากการแต่งตั้งจาก

พระมหากษัตริย์ จึงได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 ขึ้นในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2476 ซึ่งถือว่าเป็นการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกของไทย เป็นครั้งเดียวที่ ส.ส. มาจากการเลือกตั้งทางอ้อม การเลือกตั้ง ส.ส. ในครั้งต่อ ๆ มา มาจากการเลือกตั้งโดยตรง จะพบว่า การเลือกตั้งในระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 เป็นเสมือนเครื่องมือที่กลุ่มทหารสร้างขึ้นมาเพื่อแย่งชิงอำนาจการปกครอง โดยนำการเลือกตั้งมาเป็นข้ออ้างเพื่อสร้างความชอบธรรมในการให้ได้มาซึ่งอำนาจอย่างชอบธรรม แต่ในกระบวนการเลือกตั้งใช้อำนาจและอิทธิพลทางการเงินเป็นเครื่องมือเพื่อเอาชนะการเลือกตั้ง และเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง จากปรากฏการณ์จะเห็นได้ว่าในช่วง 25 ปีแรกก่อน พ.ศ. 2500 การเมืองมีความผันผวนมาก มีการเปลี่ยนแปลง กบฏ และรัฐประหารหลายครั้ง การเลือกตั้งก็ยังคงอยู่เพื่อเป็นเครื่องมืออำนาจประโยชน์ต่อกลุ่มทหาร โดยรัฐธรรมนูญที่เปลี่ยนแปลงจากคณะรัฐบาลที่เข้ามาปกครอง มีการกำหนดการเลือกตั้งในระบบพรรคการเมืองเป็นครั้งแรกในการเลือกตั้งเมื่อ 6 มกราคม 2489 แม้ว่าจะยังไม่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พรรคการเมืองที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ได้แก่ พรรคประชาธิปัตย์ มีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้าพรรค พรรคแนวรัฐธรรมนูญ และพรรคสหชีพ ซึ่งสองพรรคนี้สนับสนุน นายปรีดี พนมยงค์ ในการเลือกตั้ง (สุธรรม รัตน โชติ, 2541, หน้า 76) ส่วนพรรคหรือกลุ่มการเมืองของทหารเริ่มเกิดขึ้นในการเลือกตั้งเมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2501 ภายหลังจากรัฐประหารของพลเอกผิน ชุณหะวัณ ในวันที่ 29 พฤศจิกายน 2494 การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2500 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกที่มีพรรคการเมืองอย่างถูกต้อง กำหนดโดยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช 2498 โดยรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และพรรคการเมืองใหญ่คือ พรรคเสรีมนังคศิลา ที่รัฐบาลสนับสนุนและส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทั่วประเทศเพื่อผลในการรวบรวมเสียงในสภาให้มากที่สุด

ภายหลังจากยึดอำนาจการปกครองประเทศ ภายใต้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันที่ 20 ตุลาคม 2501 มีการประกาศกฎอัยการศึกยุบสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งเว้นไปนาน รัฐบาลทหารทั้งของจอมพลสฤษดิ์ และจอมพลถนอม กิตติขจร ที่ขึ้นมามีอำนาจภายหลังจากอสังกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ใน พ.ศ. 2506 แต่ระบบการเลือกตั้งมีอิทธิพลต่อโครงสร้างอำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญที่เคยประกาศใช้ก่อนหน้านั้น ทำให้การเรียกร้องการเลือกตั้งเกิดขึ้นโดยตลอด ประกอบกับระบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงแล้ว แม้ว่าทหารจะมีอำนาจทางการเมือง และมีอิทธิพลต่อนักการเมืองก็ตาม แต่การมีอำนาจอย่างชอบธรรมต้องมาจากการรับรองในระบบรัฐสภาซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง

ในจังหวัดเพชรบุรี เดิมชนชั้นนำที่เป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมาจากการแต่งตั้งจากส่วนกลาง เมื่อการเมืองและระบบการปกครองเปลี่ยนแปลงไป การสร้างกระบวนการเลือกตั้ง

เพื่อให้เกิดความชอบธรรม จึงทำให้ชนชั้นนำหลายกลุ่มหันมาเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้งเพื่อไปสู่การมีอำนาจอย่างเป็นทางการ ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ทั้งหมดก่อน พ.ศ. 2500 มีที่มาจากความเป็นข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน หากไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง แต่สะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจ และเท่าทันในระบบการเมืองที่อำนาจที่ชอบธรรมอยู่ภายใต้ระบบรัฐสภา และเมื่อภายหลังมีพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2498 การที่ทหารเข้ามาสนับสนุนพรรคการเมืองส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อสร้างความชอบธรรมโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา

การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 ที่ชัดเจนจะเห็นได้จากในกลุ่มชนชั้นนำนายทุนเชื้อสายจีน ในกลุ่มข้าราชการ ทหาร และนักการเมืองในจังหวัดเพชรบุรีเกิดขึ้นบ้างแต่ไม่ชัดเจนนักเนื่องจากเป็นยุคเริ่มต้นการสถาปนาโครงสร้างอำนาจของกลุ่มอังกินันท์ ซึ่งยังไม่มีอำนาจทางการเต็มที่

ทั้งนี้โดยภาพรวมของประเทศรัฐบาลจากคณะปฏิวัติซึ่งเข้ามามีอำนาจตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จะไม่สนับสนุนธุรกิจเอกชน และพยายามที่จะลดบทบาททุนชาวจีน ที่ส่วนใหญ่เป็นเงินอพยพ และสามารถสร้างธุรกิจให้รุ่งเรืองได้ รัฐจำกัดบทบาททางธุรกิจของชาวจีน แต่ในความเป็นจริงรัฐไม่สามารถต้านพลังวัตรของระบบเศรษฐกิจได้แม้ว่าจะมีการรณรงค์ลัทธิเศรษฐกิจแบบชาตินิยมก็ตาม เนื่องจากทุนภายในประเทศล้วนเป็นทุนชาวจีนอันเป็นทุนหลักทั้งสิ้น ในส่วนของจังหวัดเพชรบุรีนั้น การรณรงค์ดังกล่าวของรัฐบาลไม่มีผลกระทบต่อทุนชาวจีนในจังหวัด จะพบว่า กลุ่มชนชั้นนำที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจล้วนมีที่มาจากชาวจีนทั้งสิ้น ทั้งเงินอพยพและกลุ่มชาวจีนที่เป็นเจ้าภาษีนายอากรเดิม เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ลูกหลานชาวจีนเหล่านี้ บางส่วนสามารถผันตัวเองเข้ามาในระบบราชการของไทย และเข้ามามีบทบาทในชนชั้นนำได้ โดยมีกระบวนการสะสมทุนดังนี้

1. การทำการค้า

การที่ระบบทุนนิยมและเศรษฐกิจแบบเงินตราขยายตัวเข้ามาในเมืองเพชรบุรีต่อเนื่องมาโดยตลอด เมื่อถึงช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง การค้าในเพชรบุรีก็ก้าวหน้ามากในสินค้าหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าจากภาคการเกษตร การประมง และของป่าต่าง ๆ นายทุนท้องถิ่นที่ส่วนใหญ่เป็นชนเชื้อสายจีนทำการค้าได้เจริญรุ่งเรืองมีโอกาสะสมทุน และพัฒนาตนเองในธุรกิจต่าง ๆ มาโดยตลอด การค้ารุ่งเรืองมากโดยเฉพาะในพื้นที่ตลาดริมแม่น้ำเพชรบุรี และตลาดในพื้นที่ชายทะเล ซึ่งการค้าที่โดดเด่นได้แก่

1. การค้าข้าวและสินค้าการเกษตร กลุ่มนายทุนชาวจีนที่พัฒนามาจากการค้าข้าวจนมีอิทธิพลในระดับพื้นที่ในอำเภอ ได้แก่ ครอบครัวยูนิพันธ์ ที่อำเภอเขาย้อย ที่พัฒนาการสะสมทุนเป็นเจ้าของที่นา เป็นนายนาให้เช่านา เป็นเจ้าหนี้ลูกนาทั่วไป ค่าขายขึ้นล่องระหว่างเพชรบุรีและหัวเมืองใหญ่ หมิ่นสุขประสาราชภูร์ ที่รุ่งเรืองมาจากการค้าข้าวและน้ำตาลขึ้นล่องระหว่างกรุงเทพและหัวเมืองใหญ่กับเพชรบุรี และมีกิจการเกี่ยวกับน้ำตาลโตนดซึ่งมาจากการประมูลในระบบเจ้าภาษีนายอากรตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5

2. การค้าชายทะเล เกลือ อาหารทะเล และกิจการสัตว์น้ำ ซึ่งรุ่งเรืองในพื้นที่ชายทะเล โดยเฉพาะตลาดบ้านแหลม และบางตะบูน เป็นแหล่งค้าอาหารทะเล เป็นแหล่งค้าขายทางเรือ ถือเป็นศูนย์กลางการค้าเกลือแหล่งใหญ่มาตั้งแต่อดีตสมัยอยุธยาซึ่งภายหลังสนธิสัญญาบาวริง การค้าที่เปิดเสรีมากขึ้นทำให้การค้าเกลือและอาหารทะเล รวมทั้งการประมงก็คึกคักมากยิ่งขึ้นตั้งแต่ราวช่วงรัชกาลที่ 5 ดังนี้

การค้าเกลือสมุทรเพชรบุรีซึ่งเป็นที่ต้องการมาโดยตลอดตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 5 สร้างรายได้ให้ชาวบ้านแหลม โดยมี “เรือแขก” จากเมืองกลันตัน เมืองตรังกานู ของมาเลเซีย เป็นเรือใหญ่สามารถบรรทุกเกลือได้ถึง 80 เกวียน เข้ามาซื้อเกลือที่บ้านแหลมเป็นประจำ โดยเข้ามาถึงปีละ 10-20 ลำ เพื่อหาซื้อเกลือลงไปใช้ในคาบสมุทรมลายูที่ค่อนข้างขาดแคลนเกลือ การค้าเกลือทางเรือกับแขกมลายู เป็นกิจการที่ก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองของชาวบ้านแหลมจนกระทั่งถึงราว พ.ศ. 2511-2512 จึงซบเซาลง เนื่องจากมีการตัดถนนเพชรเกษมลงสู่ภาคใต้ (อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2547)

การทำโป๊ะปลาทุขนาดใหญ่โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งการคมนาคมทางบกเจริญขึ้น ในระหว่าง พ.ศ. 2490-2510 ในเมืองเพชรบุรี ตั้งแต่อ่าวบ้านแหลมจนถึงอ่าวบางตะบูน พื้นที่ทะเลในอ่าวเต็มไปด้วยโป๊ะปลาทุ มีทั้งโป๊ะน้ำตื้นและโป๊ะน้ำลึกจำนวนมาก ซึ่งแม้จะต้องลงทุนใหม่ในทุก ๆ ปี เนื่องจากโป๊ะที่ทำจากไม้ไผ่จะโดนมรสุมในเดือน 11 พัดจนโป๊ะแตก ก็จะมีนายทุนโดยแทบทั้งหมดเป็นชาวจีนทำโป๊ะใหม่เสมอ การทำโป๊ะในยุคนี้ไม่ใผ่อันเป็นวัตถุประสงค์ทำโป๊ะที่สำคัญยังหาง่าย ก็ยังลงทุนมากถึงลูกละ 2 แสนบาท ซึ่งนายทุนที่มีเงินลงทุนเพียงพอจึงเป็นชาวจีน ซึ่งกล้าลงทุนสูงเนื่องจากหวังผลตอบแทนจากกำไรที่สูงยิ่ง (อนุรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2547)

การค้าส่งออกหอยแมลงภู่ม้วนและปลาทุเค็ม ไปยังเมืองจีนและอินโดนีเซีย (พรสุข สุขเจริญ, 8 กุมภาพันธ์ 2557) คึกคักในชุมชนบ้านบางตะบูนซึ่งเป็นแหล่งคมนาคมเพราะมีลักษณะเป็นค้ำอ่าวมากกว่า เรือใหญ่จากต่างประเทศจึงมักมาจอด ทั้งมีลำคลองหลายสายที่เชื่อมโยงต่อเนื่องถึงกันได้ทั้งตัวเมืองเพชร ยี่สาร คลองโคน อัมพวา แม่กลอง และกรุงเทพ ฯ โดยในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5

เป็นต้นมา มีทางรถไฟเข้าถึง อาชีพของนายทุนจีนในบางตะบูนในยุคนั้นคือพ่อค้ารับซื้อ หอยแมลงภู่แห้ง และปลาทุเค็ม ส่งออกไปขายยังเมืองจีนโดยทางเรือ กระทั่งถึงสมัยสงครามโลก ครั้งที่ 2 โดยชายทะเลแถบบางตะบูนและบ้านแหลมเป็นพื้นที่ที่สามารถผลิตหอยแมลงภู่ได้ดี ชาวประมงพื้นบ้านจะหาปลาชายฝั่งและเลี้ยงหอยแมลงภู่ อ่าวบางตะบูนมีสภาพของท้องทะเล ที่มีน้ำจืดกับน้ำเค็มที่มาปะทะกันทำให้เกิดแพลงก์ตอน เชื้อหอยแมลงภู่และหอยแครง (อนุรัตน์ วัฒนาวาศสว่าง และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ, 2547) โดยนายทุนเชื้อสายจีนชาวบางตะบูนที่สะสมทุน จากการค้าจนมีอิทธิพลในระดับชุมชน ได้แก่ กำนันไทย สุขเจริญ

ด้วยความมั่งคั่งของทรัพยากรทางทะเล ดังนั้นกิจการทางเศรษฐกิจจึงรุ่งเรืองมากทั้งบ้านแหลมและบางตะบูนมีคนจีนมาอาศัยและประกอบกิจการหลายกลุ่ม ชาวไทหล้าส่วนใหญ่ประกอบ กิจการประมงแต่ดั้งเดิม ชาวแต้จิ๋วและชาวฮกเกี้ยน ทำการค้าโชวห่วย ค้าเกลือ และค้าขายส่งอาหาร ทะเลแห้งไปยังประเทศจีน โดยเฉพาะหอยแมลงภู่แห้ง มีการทำกิจการคานเรือที่เกี่ยวกับการ ซ่อมแซมเรือประมงทั้งขนาดใหญ่ กลางและเล็ก สามารถก่อให้เกิดความมั่งคั่งได้ เป็นกิจการ เริ่มต้นในยุคการสะสมทุนเริ่มต้นของนายทุนชนชั้นนำชาวจีน นายทุนเหล่านี้ภายหลังได้พัฒนา ตนเองกลายเป็นเจ้าพ่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของทุนเข้ามามีบทบาทในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ทั้งการสนับสนุนเบื้องหลัง และในยุคหลังก็พัฒนาเข้ามามีบทบาทในเวทีการเมืองด้วยตนเอง

2. การทำธุรกิจอื่น ๆ

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ. ศ. 2475 นายทุนชาวจีนในพื้นที่บ้านแหลมและ บางตะบูน มีบทบาทมากเนื่องจากการสะสมทุนจากการค้าทางทะเลที่ทำกำไรให้มาก แต่ชนชั้นนำ ที่สามารถสะสมทุนได้อย่างมหาศาลเป็นบุคคลที่นำทุนมาลงทุนในธุรกิจรูปแบบอื่น ๆ ด้วย เห็นได้จาก กรณีของ นายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวงษ์ ซึ่งลงทุนในกิจการที่หลากหลายโดยกิจการที่สร้างผลกำไร จำนวนมาก มีทุนในการไปลงทุนในกิจการอื่น ๆ ต่อไป คือ กิจการโรงยาฝิ่น ที่ประมูลได้อย่าง ถูกกฎหมาย อย่างไรก็ตามธุรกิจสีเทาในลักษณะนี้ย่อมต้องอาศัยลูกน้องในการดูแลกิจการให้มีความสงบราบรื่น ลูกน้องในการทำธุรกิจของนายเทียนไล่คือกลุ่มนักเลงในโครงสร้างสังคมไทย ในเพชรบุรีเดิมต้องป้องกันตนเองและชุมชนจากโจรลักปล้นและขโมยวัว ควายและทรัพย์สิน เป็น นักเลงในชุมชน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงเผชิญอยู่กับปัญหาดังกล่าว กระทั่งถึงราวต้นทศวรรษ 2500 (สมศักดิ์ ศรีเดือน, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2557) เนื่องจากเพชรบุรีเป็นเมืองที่เป็นแหล่งผลิต ข้าวและน้ำตาล ปัจจัยสำคัญของการผลิต อันได้แก่ แรงงานสัตว์ คือ วัวและควายมีความสำคัญมาก การช่วยเหลือตนเองในกลุ่มชาวบ้านจึงมีความสำคัญ อันเป็นเหตุให้เกิดผู้คุ้มกันในพื้นที่ คือ นักเลง บางคนได้รับการนับถือ ความเกรงขามจากผู้นำ และชาวบ้าน มีคนสมัครใจเป็นพรรคพวก ลูกน้อง เพื่อนฝูงมาก นักเลงโตจะคุ้มกันหมู่บ้านของตนให้พ้นจากการรุกรานของนักเลงบ้านอื่น

หรือต่างถิ่นที่เข้ามาปล้น ลักขโมย หรือรุกรานได้ และบางครั้งอำนาจของนักเลง นักเลงโตเหล่านี้ก็อาจก่อรูปพัฒนาไปสู่การเป็นโจรสลัดที่ไปปล้นสะดมในต่างถิ่น (สมศักดิ์ ศรีเดือน, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2557) ส่วนในการดำเนินชีวิตของนักเลงนั้น ส่วนใหญ่มักมีแว้ววมุขมกกันอยู่ในโรงสุรายาฝิ่น บ่อนเล่นเบี้ย หวย ถั่ว ไฟ อยู่เสมอ (คมนตรี ญาณโสภณ, 2534, หน้า 73-87) ในสภาพเช่นนี้แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารราชการ และเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วแต่ในท้องถิ่นชนบท สภาพสังคมมิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ด้วยปัญหาที่อำนาจท้องถิ่นเข้มแข็งซึ่งอาจเกิดขึ้นจากผู้นำท้องถิ่นที่มีอิทธิพลและบารมี ทั้งผู้ที่มีอำนาจแบบทางการ และผู้มีอำนาจนอกระบบ เพื่อสนับสนุนฐานะและสร้างอิทธิพลของตนเองในท้องถิ่น เลี้ยงนักเลง และช่วยเหลือให้พ้นจากการลงโทษของกฎหมายบ้านเมือง ในระยะต่อมาเมื่อนายทุนชาวจีนมีอำนาจเศรษฐกิจระบบทุนนิยมที่เข้ามาทำให้นักเลงเหล่านี้หันตัวเองมาทำงานให้แก่ชาวจีน เป็นเครื่องมือในควบคุมแรงงานในกิจการประมง การค้าข้าว ซึ่งเป็นธุรกิจถูกกฎหมาย รวมทั้งการคุมบ่อนและโรงฝิ่นซึ่งเป็นธุรกิจถูกกฎหมายแต่มีช่องว่างของกฎหมายที่แสวงหากำไรได้มาก และเป็นธุรกิจที่นำมาซึ่งการสะสมทุน การมีธุรกิจหลากหลายรูปแบบทั้งธุรกิจสีขาวและสีเทา สร้างสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมืองภายใต้ระบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันกลายเป็นเจ้าพ่อท้องถิ่น และเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในระหว่าง พ.ศ. 2475-2521

3. การทำธุรกิจสีดำน

ธุรกิจสีดำน เป็นกิจการที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจในเพชรบุรีภายหลัง พ.ศ. 2500 กระทั่งถึงราวทศวรรษ 2530 ด้วยเป็นจังหวัดที่ใกล้กับเมืองหลวง ดินทะเลมีท่าเรือประมงที่สามารถขึ้นลงขนส่งสินค้าได้หลายทาง ทั้งบางตะบูน บ้านแหลม หาดเจ้าสำราญ ชะอำ และมีพื้นที่ติดชายแดนทางเทือกเขาตะนาวศรี ไปทางประจวบคีรีขันธ์และราชบุรีซึ่งเป็นเส้นทางสู่ประเทศพม่าได้หลายทาง ถือว่าเป็นพื้นที่ที่เอื้อให้เกิดธุรกิจที่ผิดกฎหมายได้มาก อันได้แก่การขนส่งสินค้านิยามีน้ำมันเถื่อน ไม้เถื่อน ตลอดจนอาวุธสงครามซึ่งหาได้ไม่ยากในจังหวัด ส่วนพื้นที่ป่าเขาที่ติดต่อกับพม่าได้หลายทางก็เอื้อต่อการนำไม้เถื่อนเข้ามาจากพม่า การขนแร่เถื่อน นอกจากนี้ยังมีการตั้งบ่อนการพนันและหวยเถื่อนอยู่เป็นจำนวนมาก โดยผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเช่นนี้ได้ต้องเป็นผู้มีอำนาจทางการเงินสูง และได้รับการสนับสนุนอำนวยความสะดวกจากผู้มีอำนาจจากกลุ่มทหารรวมทั้งผู้ที่พัฒนาตัวเองมาจากการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น มีการสะสมทุนจากการตั้งโรงยาฝิ่น บ่อน หวย การพนันในรูปแบบต่าง ๆ ในท้องถิ่น มีนักเลงเป็นลูกน้องไว้ทำงานให้ และภายหลังก้าวสู่การเป็นนักการเมืองระดับชาติภายหลัง พ.ศ. 2500 ทั้งนี้ในกิจการผิดกฎหมายแบบนี้ในช่วงแรกของการดำเนินการ นักเลง และนักเลงโต จะเป็นลูกน้องรับใช้นายทุน แต่ในภายหลังนักเลงโตบางคนก็แยกออกมาประกอบกิจการเอง ทั้งการขนของหนีภาษีและการตั้งบ่อนการพนันในรูปแบบต่าง ๆ

อุดมการณ์ชาตินิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อุดมการณ์ชาตินิยม (Nationalism) คือ แนวคิดที่ปลูกฝังอุดมการณ์ให้เกิดความรักและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติให้เกิดแก่ประชาชนในชาติ หล่อหลอมให้บุคคลเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในความเป็นชาติ เพื่อสร้างจิตสำนึกให้บุคคลในการมุ่งปฏิบัติให้ประเทศชาติมีความเจริญ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อสร้างความเป็น “รัฐชาติ” (Nation state) จึงปลูกฝังความรู้สึก “เป็นชาติ” ลงในองค์ประกอบของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งก็คือ “ประชาชน” โดยการสร้างความรู้สึกแน่นแฟ้นว่าประชาชนทุกคนในรัฐนั้นเป็นพวกเดียวกัน อันได้แก่การสร้างความรู้สึกลงในทางบวก โดยสร้างความภาคภูมิใจ ความผูกพันกับสถาบันหลักของชาติ ความรู้สึกในการหวงแหนแผ่นดินที่อยู่อาศัยและยินดีที่จะเสียสละเพื่อแผ่นดินของตน (ลิขิต ธีรเวคิน, 2553, หน้า 221) โดยอาจมีวิธีการ ได้แก่

1. การสร้างสัญลักษณ์ร่วมกัน เช่น การใช้ธงชาติ การเดินขบวนฉลองในวันชาตินำประวัติศาสตร์ของประเทศบรรจุไว้ในตำราเรียน
2. การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน เช่น ความเป็นมาของชาติไทยที่มาจาก อาณาจักรสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ การปฏิบัติฝรั่งเศสที่ถือเอาเป็นการก่อกำเนิดของรัฐชาติในยุโรป เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกชาตินิยมในลักษณะต่อต้าน เช่น การต่อต้านสินค้าต่างชาติ ต่อต้านต่างชาติที่ถือว่าเป็นชาติศัตรู ซึ่งเป็นความรู้สึกในทางลบ เช่น ในกรณีของไทยที่มีการนำอุดมการณ์ชาตินิยมเข้ามารณรงค์กับประชาชน ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 นโยบายของรัฐบาลที่สำคัญที่สุดระหว่างนี้คือ รัฐนิยม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2548, หน้า 140) ซึ่งเป็นนโยบายรักชาติ มีแนวคิดเกี่ยวกับชาติ และ “ชาตินิยมไทย” ส่วนหนึ่งของนโยบายคือการต่อต้านคนจีนโดยดำเนินการกับคนจีน โดยมีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น โดยประเด็นสำคัญคือการที่คนจีนเข้ามาคุมเศรษฐกิจของไทย มีการออกกฎหมายเพื่อสงวนอาชีพ การปิดโรงเรียนจีน และต่อต้านโดยแสดงออกอีกหลายรูปแบบ การรณรงค์ลัทธิเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเพื่อลดบทบาทของทุนชาวจีน ไม่สนับสนุนธุรกิจของเอกชน และใช้สัญชาติไทยเป็นตัวกำหนดความเป็นไทย ทำให้คนจีนถูกแบ่งแยกออกไปจากการเป็นคนไทย (เพ็ญพิสุทธ์ อินทรภิรมย์, 2549) ทำให้คนจีนไม่ได้รับสิทธิที่คนไทยพึงจะได้รับ และการที่รัฐสร้างแนวคิดชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจเพื่อเป็นการลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน แต่อย่างไรก็ตามพบว่า ในทางปฏิบัติแล้วรัฐมีการดำเนินการในสองลักษณะคือ เข้มงวดในทางการเมือง แต่ผ่อนผันในทางเศรษฐกิจ และไม่ได้ดำเนินการอย่างใดเลยในทางสังคมและวัฒนธรรม

ในเมืองเพชรบุรีนั้น อุดมการณ์ชาตินิยมไทยที่รัฐธรรมรงค์นั้นส่งผลกระทบต่อการปรับตัวของชนชั้นนายทุนท้องถิ่นชาวจีน เนื่องจากพ่อค่านายทุนที่ดำเนินธุรกิจหลัก ๆ ในเพชรบุรี ล้วนเป็นชาวจีนทั้งสิ้น ทั้งจีนอพยพและกลุ่มชาวจีนที่มาจากครอบครัวเจ้าภาษีนายอากรเดิม ซึ่งรัฐนิยมมีผลกระทบต่อความคิดของชาวเพชรบุรีอยู่บ้าง แต่ความสำคัญอยู่ที่เป็นการอุดมการณ์ที่รัฐบาลปลุกฝังและอยู่ในรับรู้ของชนชั้นนำทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่นต่าง ๆ ทำให้นายทุนชาวจีนในเพชรบุรีปรับตัวอย่างมากในการทำธุรกิจ ซึ่งจะเห็นได้จากการพยายามสร้างความกลมกลืนให้มีความเป็นไทยในความรู้ของชาวไทยและกลุ่มชนชั้นนำข้าราชการ ทั้งโดยการเปลี่ยนชื่อสกุลให้มีความเป็นไทย โดยอาจจะแฝงชื่อจีนไว้บ้าง เช่น กำนันไทย สุขเจริญ นายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวงศ์ การนำตนเองเข้าไปอยู่ในระบบราชการไทย เช่น ตระกูลของนายแฆ ยูนิพันธ์ ที่พี่น้องในครอบครัวรับราชการแทบทั้งสิ้น กำนันไทย สุขเจริญ ที่เข้ามาอยู่ในโครงสร้างการปกครองท้องถิ่น และที่สำคัญในการดำเนินการเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากชนชั้นนำ ข้าราชการ และชาวไทยในพื้นที่คือ การช่วยเหลืองานราชการส่วนรวม การให้การสนับสนุนส่วนตัวแก่ข้าราชการเพื่อให้ได้รับการยอมรับและไม่ถูกต่อต้านในทางธุรกิจจากอุดมการณ์รักชาติ รัฐนิยม โดยการแสดงออกว่า เป็นคนจีนแต่มีหัวใจเป็นไทย โดยการดำเนินการทางเศรษฐกิจในลักษณะที่คำนึงถึงการให้ความช่วยเหลือและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมในท้องถิ่น ซึ่งจะพบว่าชนชั้นนำนายทุนจีนกลุ่มที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจในเมืองเพชรบุรี ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง และตั้งถิ่นฐานมั่นคงในท้องถิ่น มีเครือข่ายกว้างขวาง และมีธุรกิจมั่นคง ผูกพันกับท้องถิ่น โดยเป็นชาวจีนที่เกิดในเมืองไทย และบางกลุ่มตระกูลมีมารดาเป็นชาวไทย การปรับตัวในการดำเนินการทางเศรษฐกิจและการเมืองของชนชั้นนายทุนจีนท้องถิ่นนี้จึงมี 2 สองลักษณะคือ ในทางการเมือง เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐไทยที่ไม่ต้องการให้คนจีนเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งในขณะนั้น ชาวจีนในไทยไม่น้อยที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลก็มิ้นตั้ง และมีการตั้งสมาคมลับในเมืองไทย เพื่อเคลื่อนไหวในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในประเทศจีน ชนชั้นนำนายทุนจีนในเมืองเพชรบุรีดำเนินการทางการเมืองโดยให้การสนับสนุนงานราชการ ไทยในท้องถิ่นในเรื่องส่วนรวม เพื่อแสดงตนว่าไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมืองในประเทศจีน ส่วนในทางเศรษฐกิจนั้นเมื่อยังคงดำเนินธุรกิจในแนวทางของชาวจีน โดยข้าราชการในท้องถิ่นมิได้เข้ามาเข้มงวดมากนักเนื่องจากสามารถประสานประโยชน์กับข้าราชการได้ ชนชั้นนำนายทุนจีน และนักธุรกิจ พ่อค้าชาวจีนในเมืองเพชรบุรีเหล่านี้ปรับตัวจนเกิดลักษณะ นายทุนเชื้อสายจีนจิตใจไทย ที่ไม่ได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตจากนโยบายและอุดมการณ์ที่รัฐไทยในขณะนั้นสร้างขึ้น

สรุปท้ายบท

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2475 ได้เปิดโอกาสให้ชนชั้นนำกลุ่มใหม่เข้ามาสถาปนาโครงสร้างท้องถิ่นในรูปแบบใหม่ โครงสร้างชนชั้นนำดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับบทบาทของรัฐ การสะสมทุนและอุดมการณ์รูปแบบใหม่ภายหลัง พ.ศ. 2475 ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีในระหว่าง พ.ศ. 2475 -2521
พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีในระหว่าง พ.ศ. 2475 -2521

มีกลุ่มทางการเมืองหลากหลายจากการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ทั้งที่มาจากกลุ่มขุนนางเดิมและข้าราชการที่เข้ามาปฏิบัติงานหน้าใหม่ โดย ในระหว่าง พ.ศ. 2475- 2500 โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ตลอดจนอิทธิพลทางการเมืองท้องถิ่นไม่ชัดเจนที่ชัดใดชัดหนึ่ง ด้วยเพชรบุรีเป็นเมืองที่เป็นยุทธศาสตร์ทางทหารและทางการเมืองเดิม จึงมีความพยายามจากฝ่ายทหารที่จะเข้ามาจับอำนาจ โดยส่งคนมาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อย่างไรก็ตามทหารก็ไม่ได้มีบทบาทเด่นในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เมื่อเปรียบเทียบกับนายทุนจีนท้องถิ่น เช่น หมื่นสุขประสารราษฎร และนายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวงษ์ ที่แม้ว่าในระหว่างนั้น กลุ่มข้าราชการประจำโดยเฉพาะทหารจะมีบทบาทในการปกครองประเทศก็ตาม ในขณะที่กลุ่มพ่อค้านักธุรกิจชาวจีนที่เป็นต่างด้าว ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองได้ แต่ได้มีความพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐ ในเมืองเพชรบุรีนักธุรกิจ พ่อค้า นายทุนชาวจีนเหล่านี้จะพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมในอำนาจรัฐ โดยการใช้วิธีสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้นำในระบบราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ซึ่งเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกันในระบบอุปถัมภ์ และในรูปแบบของกลุ่มอุปถัมภ์ (Patronage) ผู้มีอำนาจในระบบราชการคุ้มครองส่งเสริมธุรกิจของนายทุนชาวจีน นายทุนเหล่านี้มีผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่ผู้มีอำนาจในราชการ ซึ่งทั้งสองฝ่ายมีการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน โดย 2 ฝ่ายนี้ได้แก่ ชนชั้นนำอำมาตย์ ผู้มีอำนาจในราชการทั้งทางทหารและพลเรือน และอีกกลุ่มคือนักธุรกิจ นายทุนเชื้อสายจีน โดยทั้งสองฝ่ายมีอำนาจในท้องถิ่นคู่กันมาตลอดตั้งแต่ พ.ศ. 2475-2521 และมีการปรับตัวช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีนักเลงเป็นฐานอำนาจแก่รัฐและเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์ของนักการเมือง ข้าราชการ และนายทุนชาวจีน

2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

จากโครงสร้างอำนาจรัฐใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่น และเปลี่ยนแปลง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีดังนี้

- 2.1 ความเป็นรัฐราชการรูปแบบใหม่

ความเป็นรัฐรูปแบบใหม่ โดยนำรูปแบบรัฐเดี่ยวในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาใช้ เพื่อต้องการปฏิวัติระบบการปกครองของรัฐให้ทันสมัยทัดเทียมกับต่างประเทศ กลุ่มชนชั้นนำ

ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเพชรบุรียอมรับในประชาธิปไตยระบบรัฐสภาแบบตัวแทน ปรับตัวเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่ด้วยการที่ระบบราชการมีความเข้มแข็ง และรัฐบาลในระหว่างนั้นกลุ่มข้าราชการทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารเป็นชนชั้นนำผูกขาดอำนาจเนื่องจากทหารก็เห็นความสำคัญของฝ่ายพลเรือนที่เป็นองค์กรหลักในการสนับสนุนรัฐบาลในการดำเนินนโยบายได้ จึงเห็นได้ว่าหลัง พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์มีความพยายามสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลทหารและฝ่ายพลเรือน ดังนั้นข้าราชการจะมีบทบาทในโครงสร้างอำนาจทั้งในระดับชาติ ส่วนในระดับท้องถิ่นข้าราชการทหารและพลเรือนก็มีบทบาทเหนือโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ดังนั้นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมักสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะระบบอุปถัมภ์

2.2 การยกเลิกระบบมณฑลเทศาภิบาล และจัดการบริหารระบบราชการใหม่

ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2476

เป็นการแบ่งส่วนการบริหารราชการแผ่นดินเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการล้มเลิกหลักภูมิภาคนิยม การปกครองในจังหวัดเพชรบุรีตกอยู่ในการควบคุมของรัฐบาล และข้าราชการประจำ ระบบราชการเข้มแข็ง ชนชั้นนำท้องถิ่นต้องปรับตัวสร้างความสัมพันธ์กับข้าราชการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นโดยการช่วยเหลืองานต่อข้าราชการทั้งโดยส่วนรวมและส่วนตัวให้ดำเนินการได้สะดวก

2.3 การเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม มีบทบัญญัติในมาตรา 16 ให้มีสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกซึ่งราษฎรเป็นผู้เลือก และระบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงกำหนดให้อำนาจอย่างชอบธรรมต้องมาจากการรับรองในระบบรัฐสภาซึ่งสมาชิกมาจากการเลือกตั้ง ชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีต้องเข้าสู่ระบบเลือกตั้งเพื่อไปสู่การมีอำนาจอย่างเป็นทางการ มีหลายกลุ่มที่พยายามเข้าสู่ระบบเลือกตั้ง ทั้งข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน หากไม่ได้ผูกขาดอยู่ที่คนใดคนหนึ่ง หากสะท้อนให้เห็นว่า กลุ่มคนเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจ และเท่าทันในระบบการเมืองที่อำนาจที่ชอบธรรมอยู่ภายใต้ระบบรัฐสภา

3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 เห็นได้ชัดเจนจากกลุ่มชนชั้นนำนายทุนเชื้อสายจีน มีกระบวนการสะสมทุนได้แก่

3.1 การทำการค้า ในสินค้าหลากหลายประเภท ทั้งสินค้าจากภาคการเกษตร

โดยเฉพาะการค้าข้าว การค้าสินค้าประมง และของป่าต่าง ๆ โดยพื้นที่การค้าสำคัญคือ ตลาดตลอดริมแม่น้ำเพชรบุรี และพื้นที่ชายทะเลในตำบลบ้านแหลมและบางตะบูนทั้งการค้าภายในประเทศและต่างประเทศซึ่งการค้าสินค้าทางทะเลรุ่งเรืองมาก

3.2 การทำธุรกิจอื่น ๆ โดยลงทุนในกิจการที่หลากหลาย กิจการที่สร้างผลกำไรมาก คือ กิจการโรงไฟฟ้าที่ประมูลถูกกฎหมาย นอกเหนือจากกิจการการทำประมง ไข่ปลาทุ โรงน้ำแข็ง โรงน้ำดื่ม แพลลา ค้าส่ง โดยมีนักเลง เป็นเครื่องมือในควบคุมแรงงานในกิจการเหล่านี้

3.3 การทำธุรกิจสีดำได้แก่การขนส่งสินค้าหนีภาษี น้ำมันเถื่อน ไม้เถื่อน อาวุธ สงครามผ่านเส้นทางชายทะเล พื้นที่ป่าเขาที่ติดต่อกับพม่าได้หลายทางเอื้อต่อการนำไม้เถื่อน และการขนแร่เถื่อน การตั้งบ่อนการพนันและหวยเถื่อน ผู้อยู่ในธุรกิจนี้มีทั้งนายทุน และนักการเมือง ท้องถิ่น และกลุ่มผู้มีอำนาจทางทหารให้การสนับสนุน และมีส่วนแบ่งในธุรกิจ มีนักเลง และนักเลง โต จะเป็นลูกน้องรับใช้นายทุน แต่ในภายหลังนักเลงโตแยกออกมาประกอบการเอง ทั้งการขนของหนีภาษีและ การตั้งบ่อนการพนันในรูปแบบต่าง ๆ

4. อุดมการณ์ชาตินิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ความคิดที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีผลต่อพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ในระหว่าง พ.ศ. 2475-2521 ได้แก่ อุดมการณ์ชาตินิยม โดยนโยบายสำคัญคือ รัฐนิยม ในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487 ซึ่งมีแนวคิดต่อต้านคนจีน และลดบทบาทคนจีนในภาคเศรษฐกิจ ทำให้นายทุนชาวจีนในเพชรบุรีปรับตัวในการทำธุรกิจโดยสร้างความกลมกลืนให้มีความเป็นไทย เป็นนายทุนจีนจิตใจไทย มีการดำเนินการเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากชนชั้นนำ ข้าราชการ และชาวไทยในพื้นที่ โดย การช่วยเหลืองานราชการส่วนรวม และการสนับสนุนส่วนตัวแก่ข้าราชการเพื่อให้ได้รับการยอมรับไม่ต่อต้านธุรกิจของตน และการพัฒนาตนเองให้เข้าไปอยู่ในระบบราชการ

บทที่ 7

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557

เศรษฐกิจการเมืองของจังหวัดเพชรบุรีมีความเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาโดยภาครัฐอย่างรวดเร็วจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมและมีโครงการพัฒนาต่างเข้ามาในพื้นที่ตั้งแต่ ตั้งแต่ ทศวรรษ 2500 และเมื่อถึงทศวรรษ 2520 การเมืองเริ่มมีเสถียรภาพ ในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงรุดหน้า เมืองเพชรบุรีจึงได้รับการพัฒนาทางเศรษฐกิจมีสาธารณูปโภคที่หลากหลาย

หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา นักธุรกิจเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมือง ในเวทีการเมืองของจังหวัดเพชรบุรีก็เช่นกัน นักธุรกิจท้องถิ่นเริ่มเข้าสู่เวทีการเมืองท้องถิ่น และ เมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 เกิดกระบวนการเลือกตั้ง การเมืองในจังหวัดเพชรบุรีทั้ง เวที ส.ส. และเวทีท้องถิ่นปรากฏคู่แข่งที่มากขึ้นหลายตาขึ้น ทั้งนักธุรกิจ ทนายความ ข้าราชการ ทหารและพลเรือน ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ และนอกพื้นที่เข้ามาแข่งขัน เพชรบุรีมีบรรยากาศการแข่งขัน ทางการเมืองสูง และการต่อสู้ที่รุนแรงเนื่องจากผลประโยชน์ที่ตามมาจากอำนาจทางการเมืองสูงมาก ตระกูลอังกินันท์ที่วางรากฐานและเครือข่ายทางการเมืองไว้ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 มีความพร้อมทั้ง ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ เริ่มสถาปนากลุ่มตระกูลขึ้นเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยผู้นำตระกูลในรอบที่ 3 ผู้นำคนสำคัญคือ นายปิยะอังกินันท์ และนายยุทธ อังกินันท์ ที่สร้าง เครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ทั้งในเชิงบารมีและอำนาจอิทธิพลต่อเนื่องมาตั้งแต่ทศวรรษ 2510 โดยมี กระบวนการสะสมทุนที่มีบุคคลในเครือข่ายเป็นเครื่องมือเกี่ยวพันอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน ทั้งนักเลง มือปืน ข้าราชการ นักการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทำให้โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ของกลุ่มมีความมั่นคงมาโดยตลอด ผ่านการปรับตัวที่นอกจากจะอิงแอบกับผู้มีอิทธิพลทาง การเมืองทั้งในส่วนทหาร พลเรือน และความสัมพันธ์ที่ดีกับนักธุรกิจการเมืองในระดับชาติ เช่น นายบรรหาร ศิลปอาชา แห่งพรรคชาติไทย และอีกปัจจัยหนึ่งกลุ่มอังกินันท์ก็สร้างฐานทาง เศรษฐกิจโดยดำเนินธุรกิจของตนเองด้วย

อย่างไรก็ตามกระแสการปฏิรูปการเมืองและรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่กระจาย อำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำให้เกิดนักการเมืองหน้าใหม่ที่พัฒนาตนเองมาจาก นักการเมืองท้องถิ่น สนามการเมืองในเวที ส.ส. ที่ตระกูลอังกินันท์ มีบทบาทสำคัญอยู่ เกิด ความสั่นคลอน และทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวใน โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเมือง เพชรบุรี มีความพยายามในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นขึ้นในหลายชั่วอำนาจในจังหวัด เพชรบุรี ในบทนี้จะแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557 ก่อนการรัฐประหารในวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557
 - 1.1 กลุ่มตระกูลอังกินันท์
 - 1.2 กลุ่มตระกูลพลบุตร
 - 1.3 กลุ่มตระกูลสุภาแพ่ง
2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
 - 2.1 ระบบการเลือกตั้งจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521
 - 2.2 การกระจายอำนาจจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540
3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
 - 3.1 การทำธุรกิจ สีขาว สีเทา และสีดำ
 - 3.2 การแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ
4. อุดมการณ์เลือกตั้งนิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
5. สรุปท้ายบท

โครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีระหว่าง พ.ศ. 2521-2557

ชนชั้นนำท้องถิ่นที่ได้อำนาจทางการเมืองจากการเลือกตั้งได้เข้ามาสถาปนาโครงสร้างอำนาจรูปแบบใหม่หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ที่สำคัญในจังหวัดเพชรบุรี มีดังนี้

1. กลุ่มตระกูลอังกินันท์

แม้ว่าก่อนหน้านี้นักธุรกิจการเมืองซึ่งส่วนใหญ่เป็นทหารและมีอำนาจอิทธิพลในต่างจังหวัดก็ตาม หากการเลือกตั้งภายหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 พบว่าอำนาจอิทธิพลท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันนักธุรกิจก็มีบทบาทในการเมืองเพชรบุรีมากขึ้น แต่กลุ่มทหารมีความพยายามที่จะเข้ามาฟื้นฟูอำนาจในเมืองเพชรบุรี เห็นได้จากการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2522 ที่ผู้ได้รับเลือกตั้งคนสำคัญคือนายพานิช สัมภวคุปต์ ซึ่งเป็นนักธุรกิจเคยได้รับเลือกตั้งในเพชรบุรีภายใต้พรรคเสรีมนั่งคิลลาของทหารและหลังจากนั้นได้รับเลือกโดยไม่สังกัดพรรค แต่มีความเป็น ส.ส. คุณภาพของเมืองเพชรบุรี ที่มีภาพลักษณ์ของการมีบทบาทเคลื่อนไหวในรัฐสภา แต่ที่สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลท้องถิ่นเหนืออำนาจทางทหารคือการลงสมัครรับเลือกตั้งของนายช้องคล้ายคลึง อดีตกำนันตำบลช่องสะแก อดีตสมาชิกสภาจังหวัด ลงสมัครรับเลือกตั้งคู่กับนายปิยะอังกินันท์ สังกัดพรรคเดียวกัน ด้วยความใจถึงและความเป็นนักเลงโตจิตใจกว้างขวางที่เคยให้การช่วยเหลือ หาเสียงเลือกตั้งให้แก่นายปิยะมาก่อน จึงได้รับการจับตามากเนื่องจากมีชื่อเสียงในจังหวัด เป็นที่รู้จักในเชิงการใช้อิทธิพล ก้าวขึ้นมาแรงและเร็วในทางการเมือง และเมื่อการหาเสียง

เลือกตั้งมาถึง เป็นที่จับตามองว่ามีแนวโน้มจะได้รับเลือกตั้ง หากนายชองเสียชีวิตจากการลอบยิง ในขณะที่หาเสียงเลือกตั้งที่อำเภอเขาย้อย กล่าวขานในพื้นที่ว่าผู้จ้างวานสังหารนายชองคือผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นรายหนึ่งที่ได้ชื่อว่า “เจ้าพ่อ” ซึ่งสนับสนุนและเป็นหัวคะแนนให้กับพันธมิตรรักกิตติขจร ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย เป็นการตัดตอนมิให้นายชองเติบโตมากกว่านี้หากได้รับเลือกตั้ง อย่างไรก็ตาม แม้เสียชีวิตแต่ผลคะแนนในการเลือกตั้งนายพานิชและนายปิยะได้รับเลือกตั้ง เชื่อว่าคะแนนของนายชองเทไปที่นายปิยะ โดยเมื่อแรกหาเสียงคะแนนเสียงนายปิยะไม่สู้ดี ส่วนพันธมิตรรักกิตติขจรแพ้การเลือกตั้ง หลังจากการเลือกตั้งครั้งนี้ การสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเริ่มชัดเจนขึ้น โดยเริ่มต้นด้วยการที่กลุ่มอภินันท์ เข้ามามีบทบาทในการเมืองเพชรบุรีทั้งการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการคุมองค์กรท้องถิ่นสำคัญในจังหวัด โดยกลุ่มตระกูลอภินันท์ อาจแบ่งหัวอำนาจเป็น 3 สายคือ สายนายปิยะ สายนายยุทธ ซึ่งทั้งสองเป็นบุตรของนายผาด โดยมีความคิดในการแบ่งเวทีการเมืองในช่วงต้นทศวรรษ 2500 แบ่งการเล่นการเมืองให้แก่บุตรทั้งสอง โดยกำหนดให้นายปิยะอยู่ในการเมืองของสภาจังหวัดเพชรบุรี และนายยุทธอยู่ที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี และสายนายภิมุข อภินันท์ บุตรชายนายทองพูน อภินันท์ ดังนี้

สายนายปิยะ อภินันท์

1. นายปิยะ อภินันท์ บุตรชายคนโตของนายผาด ดำเนินของ “เจ้าพ่อเมืองเพชร” ที่ชัดเจนที่สุดมีนักเลงมือปืนติดตามตลอดเวลา ลงเล่นการเมืองทั้งในสนามท้องถิ่น และการเลือกตั้ง ส.ส. ในการเมืองระดับชาติยาวนานกว่าใคร ในปัจจุบันนายปิยะเป็นนักการเมืองที่ถือว่าหูดมากที่สุดในเพชรบุรี เพราะคนในรุ่นราวคราวเดียวกันทุกคนอำนวยการการเมืองในสนาม ส.ส. ไปแล้ว แต่นายปิยะยังเป็นคนเดียวที่ยังคงสมัครรับเลือกตั้ง เป็น ส.ส. อยู่ แม้จะสอบตกมาตั้งแต่การเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2539 และไม่เคยได้รับเลือกตั้งอีกเลยก็ตาม

นายปิยะและนายยุทธได้รับปลูกฝังและต้องช่วยเหลือนายผาดผู้เป็นบิดาในการหาเสียงเลือกตั้ง ตั้งแต่การเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อ พ.ศ. 2500 ดังนั้นจึงได้รับทั้งประสบการณ์และการถ่ายทอดทั้งการหาเสียง ฐานเสียง การใช้คนและเครือข่าย นายปิยะเริ่มเล่นการเมืองพร้อมกับนายยุทธโดยลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด เขตอำเภอท่ายางในปี พ.ศ. 2500 ในขณะที่ยังทำงานอยู่ด้วย ซึ่งในขณะนั้นกฎหมายยังไม่ห้ามการดำรงตำแหน่งในขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2508-2509 ได้ลงสมัครเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ในขณะที่ยังคงดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาจังหวัดเพชรบุรีด้วยในเวลาเดียวกัน นายปิยะเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรีรวมทั้งสิ้น 6 สมัย โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2512 ลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรีสังกัดพรรคสหประชาไทย คู่กับนายเฉลิม ใหญ่กว่าวงษ์ แต่แพ้การเลือกตั้ง จึงกลับมาเล่นการเมืองท้องถิ่นในสนามสภาจังหวัดต่อ และได้รับเลือกให้เป็นประธานสภาจังหวัด กระทั่งปี พ.ศ. 2518 ลงสมัคร

รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 ได้รับเลือกตั้งโดยสังกัดพรรคชาติไทย ด้วยคะแนนอันดับ 1 หลังจากนั้นมา นายปิยะลงสมัครรับเลือกตั้งทุกครั้ง แต่ได้รับการเลือกอีกเพียง 5 ครั้ง

นายปิยะดำเนินชีวิตตั้งแต่วัยเด็กกระทั่งเติบโตเป็นหนุ่ม โดยมีบิดาที่มีอิทธิพลและบารมีมาก นายปิยะจึงเป็นผู้มีอิทธิพล มีลูกน้องนักเลง หรือมือปืนติดตามตลอดเวลา มีเพื่อนฝูงมาก เล่นการเมืองโดยที่มีอิทธิพลเป็นเครื่องมือสนับสนุน มีเครือข่ายเป็นลูกน้องเก่าของบิดา และเพื่อนฝูงที่คบหากันโดยทั่วไปโดยคบหาในลักษณะของการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน นายปิยะอาจให้ความช่วยเหลือเรื่องเงินทอง ส่วนลูกน้องก็ช่วยเรื่องคะแนนเสียง การคุ้มครองความปลอดภัย และการติดตามรับใช้ต่าง ๆ ในลักษณะเจ้าพ่อกับลูกน้องนักเลง การเล่นเกมการเมืองและการได้รับเลือกทำให้สามารถสร้างบารมี และอิทธิพลได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งในกลุ่มนักเลง นักธุรกิจ และข้าราชการการเมือง เป็น ส.ส. ทำให้มีหนทางในการนางบประมาณหรือการประสานงบประมาณมาใช้ในพื้นที่ มีอิทธิพลและผลประโยชน์ในกลุ่มผู้รับเหมา และนักธุรกิจ มีนักเลงต่าง ๆ เข้ามาเป็นลูกน้องมากยิ่งขึ้น และเป็นที่รู้จักกับนักการเมืองระดับชาติมีเครือข่ายกับผู้มีตำแหน่งทางการเมือง ความมีใจนักเลง ทำให้อิทธิพลของนายปิยะแผ่ขยายยิ่งขึ้นเป็นที่รู้จักมีเครือข่ายกับนักการเมือง และเจ้าพ่อนักเลง มือปืนทั่วประเทศ นายปิยะมีรายได้โดยความเป็นผู้กว้างขวาง และการใช้อิทธิพลต่าง ๆ เช่น การแบ่งผลประโยชน์จากการคุมคิวรถตู้โดยสาร หรือการได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ตรวจการขนส่งสายใต้ ด้วยความที่มีลูกน้องมาก กว้างขวาง ต้องรับผิดชอบ ดูแลความสงบเรียบร้อยของการเดินรถตั้งแต่สถานีขนส่งสายใต้ที่ถนนบุรีจิ่งถึงเบตง จังหวัดยะลา เกิดผลประโยชน์ต่าง ๆ มาก เพราะมีอำนาจในการสั่งพักการเดินรถที่วิ่งประจำสายใต้ได้ (ฉชชานุช พิชิตธนารัตน์, 2554) ปัจจุบันทายาทของนายปิยะ คือ นายชัยยะดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งนายปิยะมีอิทธิพลในองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีมาก นายปิยะมีบุตรชาย 2 คนที่อยู่ในเวทีการเมืองท้องถิ่น ทั้งนี้บุตรชายคนโตคือนายสุขสันต์ อังกินันท์ อดีตรองนายกเทศมนตรีเพชรบุรี (สุขสันต์ อังกินันท์, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2559) ซึ่งเล่นเกมการเมืองในเวทีเทศบาลเมืองเพชรบุรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 โดยร่วมทีมกับนางบุปผา อังกินันท์ โดยการชักนำของนายยุทธ ผู้เป็นอา ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองนายก อบจ. เพชรบุรี

นายปิยะเคยมีบทบาทใน อบจ. เพชรบุรี ในฐานะประธานสภาจังหวัดหลายสมัย ซึ่งหลังจากพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 นายก อบจ. จะมาจากการเลือกตั้งทางอ้อม โดยสมาชิกสภา อบจ. เป็นผู้ลงคะแนนซึ่งครั้งแรกนั้น ได้แก่นายชะอ้อน รุ่งเพียร ดำรงตำแหน่ง นายก อบจ. และในภายหลังกองชัยยะ บุตรชายคนเล็กของนายปิยะได้สลับขึ้นมาดำรงตำแหน่งก่อนหมดวาระใน พ.ศ. 2543

การเลือกตั้งสภา อบจ. ใน พ.ศ. 2543 มีการแบ่งเป็น 3 กลุ่มอำนาจในการแข่งขันคือกลุ่ม นายชัยยะ กลุ่มสามประสาน และกลุ่มของนายชะอ้อน รุ่งเพียร ดังนี้ (ดร.เป็คปุมขึ้นบัญญัติ คำ “จบ บ้านลาด” ญาติ “ผู้ใหญ่ปง” เครียด “ปมล้างหนี้”, มติชน, 18 มกราคม 2543, หน้า 24) กลุ่ม ของ นายชัยยะคือกลุ่มในเครือข่ายของนายปิยะบิดานายชัยยะ กลุ่มสามประสานโดยการรวมกัน ของนายยุทธ นายภิมุข และนายอลงกรณ์ พลบุตร ที่ร่วมกันสนับสนุนนายอรรถพร พลบุตร ซึ่ง หวังว่าจะได้รับเลือกจากสมาชิกสภาฯ ให้เป็นนายก อบจ. ทั้งนี้ในทางการเมืองเชื่อว่านายอรรถพร ถอนตัวจากการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรีเพื่อหลีกเลี่ยงให้นายยุทธพล บุตรของนายยุทธ

หากภายหลังการเลือกตั้ง การเจรจกันของกลุ่มนายชัยยะ และกลุ่มของนายชะอ้อนทำให้นายชัยยะ ยังคงได้รับเลือกจาก สมาชิก อบจ. ให้ดำรงตำแหน่งนายก อบจ. (ประชุม อบจ. เมือง เพชร “ปริดา” นั่งประธานสภา “ชัยยะ” ได้เป็นนายก อบจ., เดลินิวส์, 16 กุมภาพันธ์ 2543, หน้า 33)

ต่อมาพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 (ฉบับที่ 4) แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2546 กำหนดให้มีการเลือกตั้งเลือกตั้งนายก อบจ. โดยตรง การเลือกตั้งนายก อบจ. เพชรบุรี ในวันที่ 14 มีนาคม 2547 เป็นการเลือกตั้งนายก ฯ โดยตรงครั้งแรก ในครั้งนี้มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นนายก อบจ. ดังนี้ 1. นายชัยยะ อังกินันท์ 2. นายยุทธพล อังกินันท์ 3. นายกัมพล สุภาแพ่ง และ 4. นายยุทธนา แสงวณิช ผลคือ นายชัยยะ ได้รับเลือกตั้งและเป็นครั้งแรกที่ในการเลือกตั้ง สมาชิกสภา ฯ มีการแบ่งเขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว ซึ่งก่อนหน้านั้น เป็นการเลือกรวมทั้ง อำเภอใช้เขตอำเภอเป็นเขตเลือกตั้งไม่ว่าอำเภอนั้นจะมีสมาชิกสภา อบจ. ได้กี่คนก็ตาม

การเลือกตั้งครั้งถัดมาใน พ.ศ. 2551 ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. มี 2 คน คือ นายชัยยะ อังกินันท์ และนายอิทธิพงษ์ พลบุตร ซึ่งลงสมัครในนามของกลุ่มประชาธิปไตย และ ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภา อบจ. ลงประกบกับผู้สมัครของกลุ่มนายชัยยะเกือบทุกเขตเลือกตั้ง ผลการเลือกตั้ง นายชัยยะ ได้รับเลือกตั้งส่วนสมาชิกสภา ฯ ผู้ได้รับเลือกตั้งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มของ นายชัยยะ

การเลือกตั้งครั้งล่าสุดใน พ.ศ. 2555 ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. มีเพียงคนเดียว คือนายชัยยะ การเลือกตั้งครั้งนี้ นายชัยยะไม่มีคู่แข่ง หากในสนามแข่งขันของสมาชิกสภา อบจ. มีการแข่งขันในทุกเขตการเลือกตั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกบกันระหว่าง ผู้สมัครในตัวของนาย ชัยยะ และฝ่ายตรงกันข้าม ผลการเลือกตั้งผู้สมัครสมาชิกสภา อบจ. ในตัวของนายชัยยะ เป็นกลุ่มที่ ได้รับเลือกเข้ามามากกว่า กระทั่งถึงปัจจุบัน ส่วนนายปิยะนั้นตำแหน่งสุดท้ายที่ดำรงตำแหน่งคือ รองนายก อบจ. เพชรบุรี ในระหว่าง พ.ศ. 2551-2555 นายชัยยะ บุตรชายเป็นนายก อบจ. เพชรบุรี

ในปัจจุบันนายชัยยะเป็นนายก อบจ. และรองนายก อบจ. 1 ใน 2 คน คือ นายสุขสันต์ อังกินันท์ พี่ชายของนายชัยยะ ที่ต้องปลีกตัวออกมาจากเทศบาลที่ตนเองเป็นรองนายกเทศมนตรี มายาวนาน ด้วยเหตุผลที่เนื่องมาจากนายปิยะ ซึ่งก่อนหน้านี้รับตำแหน่งรองนายก อบจ. อยู่ในสมัยที่ผ่านมาชราภาพและมีปัญหาสุขภาพ

2. นายชัยยะ อังกินันท์ บุตรชายนายปิยะ ได้รับเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. เพชรบุรี จนถึงปัจจุบัน และเป็นที่ยอมรับว่ายากจะหาคู่แข่งในเวทีนี้ ในช่วงสมัยเลือกตั้งล่าสุดคือ พ.ศ. 2555 นายชัยยะไม่มีคู่แข่ง สามารถคุมเสียงข้างมากในสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีสมาชิกสภา อบจ. ที่อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ 17-18 คน จาก 24 คน ซึ่งคนที่เหลือแม้ไม่ได้อยู่ในสังกัดแต่เมื่อเริ่มแรกแต่ด้วยผลประโยชน์ในงบประมาณที่ลงสู่พื้นที่อันจะเป็นส่วนสำคัญของการเป็นฐานคะแนนเสียงในสมัยต่อ ๆ ไป ก็ทำให้บางคนแสดงตัวต้องการจะอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์

นายชัยยะมีอิทธิพลต่อการเมืองท้องถิ่นระดับล่างในจังหวัดอย่างมาก ทั้งเทศบาลและ อบต. ในแง่ของการอุดหนุนด้านงบประมาณในการพัฒนาท้องถิ่น และการใช้อำนาจอิทธิพลกำหนดผู้ได้รับเลือกตั้งในแต่ละท้องถิ่น โดยเข้าไปแทรกแซงในด้านอิทธิพลต่อหัวหน้าในพื้นที่ที่อยู่ใต้อำนาจอุปถัมภ์ของนายชัยยะและเครือข่าย กล่าวได้ว่า ในปัจจุบันนายชัยยะเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่สำคัญที่สุดของจังหวัดเพชรบุรี แต่อย่างไรก็ตาม ถือเป็นข้อตกลงทางใจระหว่างกันในกรณีของบางพื้นที่ เช่น พื้นที่เลือกตั้งของ ส.อบจ. คนหนึ่งซึ่งอยู่ในกลุ่มพลบุตรเป็นเครือญาติกับนายชัยยะ แม้ว่านายชัยยะจะส่งผู้สมัครในสังกัดลงสมัครแต่ก็ไม่ได้ช่วยสนับสนุนเต็มที่เหมือนกับบางพื้นที่หากว่ามีกรณีขัดแย้งกับอดีตนายก อบต. และนายกเทศมนตรี ซึ่งเคยสนิทสนมและให้ความอุปถัมภ์ นายชัยยะจะส่งผู้สมัครลงแข่งขันและบัญชาการหัวหน้าคะแนนในพื้นที่ให้ช่วยเหลือผู้สมัครที่สนับสนุนตลอดจนให้ทุนในการหาเสียงเพื่อชนะเลือกตั้ง และผลปรากฏว่าทุกพื้นที่หากมีกรณีดังกล่าว นายชัยยะสามารถ “จัดการ” ได้ทั้งสิ้น เพราะถือเป็นคู่แข่งและ “แตกแถว” ดังนั้นนายชัยยะจึงหาคู่แข่งกันได้ยากในสนาม อบจ.

นายชัยยะดำรงตนเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเพชรบุรีที่ชัดเจน ดังนี้

1. ในการเมืองระดับท้องถิ่น นายชัยยะมีอิทธิพลในการเลือกตั้งในระดับ อบต. เทศบาล และ เลือกตั้ง ส.อบจ. โดยให้การสนับสนุนในการหาเสียงเลือกตั้ง ระดมหัวหน้าคะแนนซึ่งอยู่ในการอุปถัมภ์ของนายชัยยะ ทั้งนี้บุคคลเหล่านี้มีทั้งชาวบ้าน นักเลง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักการเมืองท้องถิ่นมาช่วยเหลือในการหาเสียง ซึ่งทำในหลายรูปแบบ

นอกเหนือไปจากการเมืองในระดับท้องถิ่นแล้ว เป็นที่รู้กันว่าการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ใน พ.ศ. 2556 นายชัยยะสนับสนุน นักการเมืองท้องถิ่นที่เป็น ส.อบจ. ในทีมของนายชัยยะให้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และช่วยเหลือในการระดมหัวหน้าคะแนนเพื่อช่วยเหลือให้ได้รับเลือกตั้ง

2. การพัฒนาท้องถิ่นโดยผ่านงบประมาณของ อบจ. ซึ่งจะนำไปพัฒนาในท้องถิ่นระดับล่างอันจะได้ประโยชน์ในคะแนนเสียงทั้งนักการเมืองในพื้นที่นั้นและคะแนนเสียงนายชัยยะเอง ทั้งนี้ในการดำรงคนเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของนายชัยยะต้องมีทุนทรัพย์มหาศาล การอยู่ในตำแหน่งนาน ทำให้การสะสมทุนของนายชัยยะผ่านการบริหารงบประมาณ มีการจัดสรรงบประมาณผ่านนักการเมืองท้องถิ่นที่อยู่ใน “สาย” อย่างเป็นระบบ นายชัยยะมีธุรกิจและกิจการที่ไม่ชัดเจน การบริหารงบประมาณจึงมีความสำคัญมากในการสะสมทุน ซึ่งเป็นที่คาดหมายได้ว่าจากการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของนายชัยยะทั้งในระหว่างที่อยู่ในวาระ และในระหว่างหาเสียงอย่างสม่ำเสมอ จะทำให้นายชัยยะจะสามารถครองตำแหน่ง นายก อบจ. ตราบเท่าที่ยังคงสมัครรับเลือกตั้งอยู่

สายนายยุทธ อังกินันท์

1. นายยุทธ อังกินันท์ บุตรชายคนเล็กของนายผาดซึ่งวางแผนให้เป็นผู้นำกลุ่มโดยยึดสนามที่เทศบาลเมืองเพชรบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ในคราวที่นายผาดมาสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. หากในคราวนั้นนายยุทธสอบตกในวัย 21 ปี และสอบได้ในครั้งถัดมาคือ 15 มกราคม 2511 ซึ่งในครั้งนั้นเมื่อถึงเดือนมิถุนายน 2511 นายผาดได้เสียชีวิตลง นายยุทธจึงขึ้นเป็นผู้นำกลุ่ม ก่อตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มผาด” และเป็นนายกเทศมนตรีสืบมาอีกยาวนานกระทั่งถึง พ.ศ. 2526 ลาออกไปสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. เพชรบุรี แต่กลุ่มผาดของนายยุทธยังครองอำนาจในเทศบาลเมืองเพชรบุรีเช่นเดิม โดยการนำของนางบุปผา ภรรยาของนายยุทธ และกลับมาสมัครในสนามเทศบาลอีกครั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2542-ปัจจุบัน

นายยุทธได้ชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการดำเนินการทางการเมือง และเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเพชรบุรีซึ่งยังมีบทบาทกระทั่งถึงปัจจุบัน นายยุทธไม่เคยสอบตกในทางการเมือง และสามารถคุมอำนาจในเทศบาลเมืองไว้ได้ตั้งแต่ พ.ศ. 2511 เป็นต้นมา

นายยุทธมีเครือข่ายหลายระดับ ตั้งแต่ระดับล่าง มือปืน นักเลง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เจ้าหน้าที่ของรัฐ นักธุรกิจ นักการเมืองทุกระดับ ทั้งภายในจังหวัดและระดับประเทศโดยเริ่มต้นจากเครือข่ายเดิมของบิดา แต่จะพบว่า มีความแตกต่างในการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมระหว่าง นายยุทธกับ นายผาดผู้เป็นบิดาและพี่ชายคือนายปิยะ นายผาดและนายปิยะจะมีภาพของนักการเมืองที่จะต้องมียุทโธปกรณ์ มือปืน ติดหน้าตามหลังระวังภัยให้เมื่อเดินทางไปในที่ต่าง ๆ หากในส่วน of นายยุทธ มีบุคลิกส่วนตัวแตกต่างไปจากนายปิยะ โดยนายยุทธจะมีบุคลิกสุขุมรอบคอบ เก็บอารมณ์ ใจเย็น นุ่มนวล ทำให้เป็นที่เกรงใจ เคารพนับถือของลูกน้องผู้ได้บังคับบัญชาและประชาชนทั่วไป ส่วนนายปิยะจะมีลักษณะโผงผาง พูดจาเป็นนักเลง ใจร้อน ไปไหนมาไหน จะต้องมีลูกน้อง มือปืนติดตามและแสดงตนยิ่งใหญ่ แต่ทั้งนี้ในเรื่องเครือข่ายหัวคะแนนและนักการเมืองนั้น นายยุทธ

ถือเป็นผู้กว้างขวางและแยบยล การเข้ามาดำรงตำแหน่งบริหารเทศบาลเมืองเพชรบุรีอย่างยาวนาน โดยมีความสามารถในการเจรจาประสานทางการเมือง และใช้วิธีการเปลี่ยนศัตรูมาเป็นมิตร เมื่อเห็นว่ามีผู้ใดมีที่ท่าจะมาลงแข่งขันในตำแหน่งนายกเทศมนตรี หากพิจารณาแล้วว่ามีแนวโน้ม จะทำให้เสียคะแนน หรือมีฝ่ายค้านเกิดขึ้น นายยุทธจะเจรจา และประนีประนอม จนกลายมาเป็น ทีมเดียวกัน โดยอาจจะให้ผลประโยชน์ในเรื่องของงบประมาณ หรือตำแหน่งทางการบริหาร เช่น กรณีการเกิดฝ่ายค้านขึ้นในสภาเทศบาล และการเสนอตำแหน่งบริหารที่รองลงไป เช่นการเสนอให้ เป็นเทศมนตรีหรือรองนายกเทศมนตรี เป็นต้น

ในสภาเทศบาลสมัยนายยุทธมีความขัดแย้งเกิดขึ้นน้อยมาก นักการเมืองที่เติบโตและ ได้รับเลือกตั้งหลายคนเคยอยู่ในทีมเดียวหรือได้รับความช่วยเหลือจากนายยุทธ ในเทศบาลเมือง เพชรบุรี เช่น นายเฉลิม ใหญ่กว่าวรงค์ นายภิมุข อังกินันท์ นายอันธิร์ อักษรนันท์ นายพิชัย ขำเพชร และนายพิเชษฐ์ สติรชวล

นายยุทธรักษาความเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ไว้ในกลุ่มของคนอย่างเหนียวแน่น เห็นได้จากใน พ.ศ. 2526 แม้ว่านายยุทธไปลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. เพชรบุรี แต่ในเทศบาลเมือง เพชรบุรี นายยุทธส่งภรรยาคือนางบุปผา อังกินันท์ (ปัจจุบันคือ นางบุปผา รอบรู้) ลงสมัครรับ เลือกตั้งและเป็นผู้นำกลุ่มผาดแทนตน เป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรี และเมื่อเกิดความแตกแยก ในกลุ่มผาดนางบุปผาไม่สามารถประสานได้ เพื่อป้องกันความแตกแยก และรักษาพื้นที่ทางการเมือง ไว้ใน พ.ศ. 2542 นายยุทธได้ลาออกจาก ส.ส. เพื่อมาลงสมัครรับเลือกตั้งในเทศบาลเมือง เพชรบุรี เพื่อประสานความสัมพันธ์ในกลุ่ม ได้รับเลือกตั้งปัจจุบันและดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี มาโดยตลอด

การลงเลือกตั้ง ส.ส. ใน พ.ศ. 2526 ของนายยุทธนั้น นายยุทธให้เหตุผลว่าจังหวัดเพชรบุรี ได้สัดส่วน ส.ส.เพิ่ม 1 คน ไม่กระทบกับ ส.ส. ที่ได้รับเลือกเดิม อย่างไรก็ตามด้วยบุคลิกส่วนตัว ของนายยุทธที่สุขุม และมีเครือข่ายกับนายทหารที่มีอำนาจ ทำให้ก่อนที่นายยุทธจะได้รับเลือกเป็น ส.ส. เคยได้รับแต่งตั้งเป็นวุฒิสมาชิกและเป็นนายกสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย สร้างความ กว้างขวางให้แก่นายยุทธยิ่งขึ้น เพราะอยู่ในตำแหน่งผู้บริหารในสันนิบาตเทศบาลนาน มีเครือข่าย กว้างขวาง และมีบารมีทางการเมืองมาก มีนักการเมืองท้องถิ่นจากทั่วประเทศสนับสนุนอยู่ในสมัย นั้นคนสำคัญคนหนึ่งที่น่าสนับสนุนนายยุทธ คือนายสุนทร วิชาวัลย์ อดีต ส.ส. จังหวัดปราจีนบุรีและ มีความสนิทสนมกับนักการเมือง เจ้าพ่อ ในจังหวัดข้างเคียงและจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งมีการเคลื่อนย้าย นักเลง มือปืน ในความอุปถัมภ์ ไปมาระหว่างกัน

พ.ศ. 2542 นายยุทธลาออกจากตำแหน่ง ส.ส. เพื่อมาลงสมัครรับเลือกตั้งในเทศบาล เพราะเห็นว่าการเมืองในกลุ่ม “ผาด” ที่มีเสียงส่วนใหญ่ในเทศบาลเกิดความแตกแยกเป็นกลุ่ม ก๊กต่าง ๆ

ซึ่งผู้ที่สามารถแก้ปัญหาดังกล่าวและประสานความสามัคคีได้คือนายยุทธเท่านั้น นายยุทธก็ได้รับเลือกตั้งแต่นั้นกระทั่งถึงปัจจุบัน และกลุ่ม “ผาด” ยังเป็นฝ่ายครองอำนาจในเทศบาลกระทั่งถึงปัจจุบัน อีกประการหนึ่งที่ทำให้นายยุทธ ตัดสินใจที่จะเลิกเล่นการเมืองในเวที ส.ส. ไม่ลงสมัครรับเลือกตั้งในสมัยถัดมาแม้ว่าการเมืองในเทศบาลจะมีเสถียรภาพเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายตนแล้วก็ตาม เนื่องจากนายอลงกรณ์ พลบุตร ที่ได้รับเลือกเป็น ส.ส. ครั้งแรกใน พ.ศ. 2535 และเริ่มมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น มีศักดิ์เป็นหลาน และถือเป็นผู้นำในกลุ่มพี่น้องของตนในการเล่นการเมือง โดยที่พี่ชายและน้องชายเป็นสมาชิกสภาเทศบาล และสมาชิกสภาจังหวัดอยู่ ได้ “เคลียร์” กับนายยุทธว่าควรจะเลิกว่าจะเล่นการเมืองที่เทศบาลหรือ ส.ส. อย่างใดอย่างหนึ่ง ทางกลุ่มของตนจะได้กำหนดกลยุทธ์และวางแผนได้ ซึ่งนายยุทธมีความเห็นว่าเพราะกลุ่มของนายอลงกรณ์ไม่มีฐานเสียง โดยเฉพาะเขตอำเภอเมือง และบ้านแหลมซึ่งเป็นฐานสำคัญของนายยุทธ ถ้านายยุทธไม่หลีกทางให้กลุ่มของนายอลงกรณ์ก็ยากที่จะสู้ได้ แม้แต่ตัวนายอลงกรณ์เองในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2539 ยังสอบตก นายยุทธจึงตัดสินใจเลิกเล่น ส.ส. ทั้งยังเป็นการดีกับสุขภาพ และได้อยู่ที่ท้องถิ่นมากขึ้น ส่วนนายอลงกรณ์และพี่น้องก็เป็นหลานที่ช่วยเหลือกันมา (ยุทธ อังกนิรันทน, สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2552 อ้างถึงใน ฉัชชานูช พิชิตรนารัตน์, 2554)

สมาชิกในกลุ่มผาดที่สำคัญคนหนึ่งคือ นายเพิ่มพล พลบุตร ซึ่งเป็นบุตรของขุนศักดิ์ ธรรมจิตร (บุญเพ็ง พลบุตร) กับนางเพ็ญ พลบุตร (สกุลเดิม อังกนิรันทน) นางเพ็ญเป็นน้องสาวของนายทองพูน และเป็นพี่สาวของนายผาด นายเพิ่มพลลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรีในกลุ่มผาดครั้งแรกพร้อมกับนายยุทธใน พ.ศ. 2510 ได้รับการแต่งตั้งเป็นเทศมนตรีในปี พ.ศ. 2519-2526 นายเพิ่มพลมีฐานคะแนนดีในเทศบาลเมืองเพชรบุรี แต่เป็นการยากที่จะสามารถขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีได้ เนื่องจากไม่มีการสะสมทุนและเครือข่ายทางการเมืองที่เข้มแข็งเท่ากับนายยุทธ ทั้งประกอบกับเป็นลูกพี่ของนายยุทธ จึงเกิดการประนีประนอมทางการเมืองมาโดยตลอด ในกรณีของนายเพิ่มพลนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางเครือญาติและการสะสมทุนที่ด้อยกว่าเป็นส่วนสำคัญทำให้นายเพิ่มพลไม่ได้ขึ้นมาต่อสู้กับนายยุทธในสนามเทศบาลเมืองเพชรบุรี แต่อย่างไรก็ตามนายเพิ่มพลเคยลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ในปี พ.ศ. 2512 สังกัดพรรคแนวประชาธิปไตย ที่ได้ร่วมก่อตั้งมากับ ดร. ไพฑูรย์ แก้วทองที่เป็นหัวหน้าพรรคแต่ไม่ได้รับเลือกตั้ง และหลังจากหมดวาระการเป็นเทศมนตรี ในปี พ.ศ. 2526 นายเพิ่มพลยังลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. อีก 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2529 (พรรคกิจประชาคม) และ พ.ศ. 2531 (พรรคราษฎร) สอบตกทั้งสองครั้ง ซึ่ง 2 ครั้งหลังเป็นการลงสมัครพร้อมกับนายยุทธ นายเพิ่มพลไม่ได้อยู่ในฐานะตัวตัดคะแนนและเป็นคู่แข่งของนายยุทธ เนื่องจากสนาม ส.ส. มีเขตหาเสียงกว้างทั้งจังหวัดทุนทรัพย์เป็นเรื่องจำเป็นมาก นายยุทธ และนายปิยะจึงไม่ได้หวั่นเกรงต่อคะแนนเสียงของนายเพิ่มพล

และแม้เป็นลูกพี่ลูกน้องกัน แต่นายเพิ่มพลมิได้มีคะแนนเสียงดีและไม่มีทุนทรัพย์ที่จะช่วยกลุ่มหาเสียงได้ นายยุทธ และนายปิยะก็ไม่ได้นำนายเพิ่มพลเข้าร่วมกลุ่มในทีมของตน

จะพบว่านักการเมืองท้องถิ่นจำนวนมากมีเครือข่ายสัมพันธ์กับนายยุทธ และนักการเมืองที่ผ่านขึ้นไปสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. และ ส.ว. ต่างพรรคก็มีเครือข่ายสัมพันธ์กับนายยุทธทั้งสิ้น รวมทั้งนายพานิช สัมภวคุปต์ ส.ส. 5 สมัยของเพชรบุรี ที่เริ่มลงสมัครรับเลือกตั้งตั้งแต่ การเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2500 เมื่อนายยุทธลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งแรกก็ร่วมทีมกับนายพานิช ท่ามกลางความแปลกใจของพี่น้องและพรรคพวก เพราะนายพานิชถือเป็นคู่แข่งกับนายปิยะซึ่งเป็นพี่ชายของนายยุทธ ส่วนนักการเมืองรุ่นหลังนั้น หลายคนเคยร่วมทีมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองในกลุ่มผาด ซึ่งนายยุทธเป็นผู้นำอยู่ เช่น นายอันธิร์ อักษรนันท์ ส.ส. เพชรบุรี พ.ศ. 2529 โดยการสนับสนุนจากทหาร โดยพรรคราษฎร ขณะนั้นพลเอกมานพ รัตนโกเศศ เป็นเลขาธิการพรรค และพลเอกเทียนชัย ศิริสัมพันธ์ เป็นหัวหน้าพรรคซึ่งคุ้นเคยกับบิดาของนายอันธิร์ ซึ่งรับราชการตำรวจ นายอันธิร์ เคยเล่นการเมืองท้องถิ่นเป็น ส.ท. ลูกทีมในกลุ่มผาดของนายยุทธ ประกอบอาชีพอันเป็นการสะสมทุนหลากหลายธุรกิจ ซึ่งหลายกิจการต้องอาศัยอำนาจอิทธิพลในการดูแลกิจการ ได้แก่ ร้านจำหน่ายปืน “ระคน” สนามมวย ค่ายมวย กิจการรถเมล์รอบเมือง สนามชนไก่ เลี้ยงวัวลาน และเป็นตัวแทนจำหน่ายสุราซึ่งสามารถประมูลสัมปทานจำหน่ายสุราได้ และธุรกิจการซื้อขายที่ดิน ทำให้มีทุนในการเล่นการเมืองประกอบด้วยทุนจากพรรคการเมืองที่สังกัดอยู่

जूอำนาจของนายยุทธ ผูกขาดการเมืองในสนามเทศบาลเมืองเพชรบุรี เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีพื้นที่รับผิดชอบเพียง 5.4 ตารางกิโลเมตร ถือได้ว่ามีพื้นที่รับผิดชอบน้อยมาก เป็นเทศบาลที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก สภาพพื้นที่ของเมืองเพชรบุรีเป็นเขตชุมชนเมือง ที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายและการบริการ การธนาคาร การศึกษา การคมนาคมขนส่ง การศึกษาพยาบาล การสื่อสาร โทรคมนาคม

ข้อจำกัดทางพื้นที่ทำให้การลงทุนในภาคธุรกิจในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองเพชรบุรี ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนในด้านการค้าขายและการบริการ โดยจะเป็นลักษณะของการลงทุนทำธุรกิจในระบบครอบครัว จะไม่มีการลงทุนในธุรกิจขนาดใหญ่ที่ต้องใช้เงินทุนมาก เช่น ภาคการก่อสร้างหรือภาคอุตสาหกรรม โดยสินค้าในเชิงพาณิชย์ในเขตเทศบาลฯ แยกได้เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปในชีวิตประจำวันและสินค้าในรูปของการบริการ ซึ่งนอกจากจะเป็นการค้าขายแก่ประชาชนในเขตเทศบาลฯ ในรูปของการค้าปลีกแล้วยังเป็นการค้าแก่ประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียง ทั้งในส่วนที่เป็นการค้าปลีกและค้าส่ง เพื่อนำไปขายต่อในหลาย ๆ ท้องถิ่นรอบนอกเขตเทศบาลฯ หรือจะเป็นการเข้ามาใช้บริการในธุรกิจบริการต่าง ๆ จากประชาชนในท้องถิ่นรอบนอก สินค้าบริโภคที่สำคัญอันเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน และเป็นสินค้าพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของเมืองเพชรบุรีได้แก่ ขนมหม้อแกง และขนมที่ได้จากการแปรรูป

สินค้าเกษตร อาทิ มะตูมเชื่อม จาวตาลเชื่อมและขนมไทยต่างๆ ฯลฯ ซึ่งปัจจุบันเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนของท้องถิ่น โดยกำลังซื้อสินค้าในส่วนใหญ่ได้แก่ นักท่องเที่ยวทั่วไป ประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงที่ซื้อไปจำหน่ายต่อในลักษณะของพ่อค้าคนกลาง และประชาชนในพื้นที่เองที่ซื้อเพื่อเป็นของฝากแก่ญาติมิตรเพื่อนฝูง (รู้จักเทศบาล/ สภาพเศรษฐกิจ, 11 พฤศจิกายน 2559) เทศบาลเมืองเพชรบุรีมีประชากรอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่า 40,000 คน และมีประชากรเคลื่อนย้ายในแต่ละวันถึง 80,000 คน การเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของจังหวัด ทำให้รายได้และงบประมาณในแต่ละปีมีจำนวนมากถึงกว่า 500 ล้านบาท

การหวนกลับคืนมาในเวทีเทศบาลเมืองเพชรบุรีใน พ.ศ. 2542 ซึ่งอยู่ในระหว่างที่เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในเทศบาลเมืองเพชรบุรีมาก ด้วยความที่ “กลัวว่ากลุ่มอภินันทน์ทำท่าจะเพเลียงพลังให้กับตระกูลอื่นจึงต้องเข้ามาครอบงำศักดิ์ศรี” (เปิด โผนายกเทศมนตรีก่อนเลือกตั้ง บารมี-เงิน-คอนเนกชั่น, สยามรัฐ, 22 พฤศจิกายน 2542, หน้า 12) เป็นสิ่งที่ยืนยันความสามารถของนายยุทธในเรื่องการเจรจาประสานทางการเมือง เป็นผู้ที่ได้สมญานามว่า “ขงเบ้งเมืองเพชร” เพราะสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมือง และเป็นที่ปรึกษาให้กับนักการเมืองท้องถิ่นในเพชรบุรีได้อย่างแยบคาย รวมไปถึงการวางแผนทางการเมืองให้แก่นักการเมืองในรุ่นหลัง ๆ บางคนในการลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นที่ได้รับการยอมรับถึงบารมีจากนักการเมืองท้องถิ่นรุ่นหลังหลายคน นักการเมืองในจังหวัดเพชรบุรีจำนวนหนึ่งที่เติบโตได้รับเลือกเป็น ส.ส. และ ส.ว. เคยอยู่ในทีมเดียวกับนายยุทธ ในเทศบาลเมืองเพชรบุรี เช่น นายเฉลิมใหญ่กว่าวณิช นายภิมุข อภินันทน์ นายอันธิร์ อักษรนันทน์ และนายพิชัย จำเพชร อดีตสมาชิกวุฒิสภาซึ่งมาจากการเลือกตั้งคนแรกของเพชรบุรี และนายพิเชษฐ์ สติรชวาลที่นายยุทธ เคยให้ความช่วยเหลือในด้านชีวิตส่วนตัวมาตั้งแต่เยาว์วัย

อำนาจทางการเมืองในเทศบาลเมืองเพชรบุรีของนายยุทธ มีความมั่นคงแข็งแรง การเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงทุกครั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา นายยุทธชนะการเลือกตั้งทุกครั้ง และในส่วนของสมาชิกสภาเทศบาล ผู้สมัครจากกลุ่มผาคจะได้รับเลือกเข้ามาเกือบทุกทีมในทั้ง 3 เขตเลือกตั้งจากสมาชิกทั้งหมด 18 คน จะมีผู้สมัครที่ได้รับเลือกมาจากกลุ่มอื่นในแต่ละครั้งไม่เกิน 3 คน และเมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์การเลือกตั้งแต่ละครั้งจะพบว่าใช้กลยุทธ์เดิมในการเลือกตั้งทุกครั้ง ทั้งนี้ในการเลือกตั้ง 2 ครั้งล่าสุดคู่แข่งของนายยุทธคือ นายอดิพล พลบุตร ซึ่งเป็นพี่ชายของนายอลงกรณ์ พลบุตร ทั้งสองคนเป็นบุตรของนายเพิ่มพล พลบุตร ซึ่งเคยเป็นเทศมนตรีในช่วงสมัยที่นายยุทธเป็นนายกเทศมนตรีก่อนลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. นายยุทธ เป็นอาของนายอดิพล ซึ่งนายอดิพลเป็นรองนายกเทศมนตรี ฝ่ายการโยธาให้แก่นายยุทธในการบริหารเทศบาลเมืองกว่า 8 ปี หลังจากที่นายยุทธลาออกจาก ส.ส. กลับคืนมาในสนามเทศบาลใน พ.ศ. 2542

(เลาะสนาม “เมืองเพชรบุรี” “อาเป็ยก” เจอ “หลาน” ทำรบ, มติชน, 26 กุมภาพันธ์ 2551, หน้า 8)
หากในช่วงปลายก่อนหกดวาระ 4 เดือน นายยุทธพลคนายอดิพลออกจากตำแหน่ง เนื่องจาก นายอดิพล
เริ่มประกาศประชาสัมพันธ์ตัวเองและกลุ่มของตนเพื่อลงสมัครรับเลือกตั้งในสนามเทศบาลในวาระ
ที่จะถึงทั้งในตำแหน่งนายกเทศมนตรี และส่งทีมผู้สมัครสมาชิกเทศบาลร่วมแข่งขัน แต่ก็พ่ายแพ้ต่อ
นายยุทธ

จากการจัดทีมบริหารของเทศบาลในครั้งล่าสุดจะพบว่า นายยุทธ ได้แต่งตั้งบุตรชาย
คนที่สองคือ นายพลยุทธ อังกินันท์ ให้ดำรงตำแหน่งรองนายกเทศมนตรีคนที่ 1 และคาดหมายว่า
นายพลยุทธจะเป็นผู้สืบทอดลงสมัครรับเลือกตั้งแทนบิดาในวาระต่อไป ส่วนตำแหน่งบริหารและ
ตำแหน่งสำคัญอื่น ๆ จะวางไว้ที่กลุ่มเครือข่ายของนายยุทธ อันเป็นชนชั้นนำทั้งสิ้น ดังนี้ รองนายก
คนที่ 2 คือ พลตำรวจตรีชวลิต ภัยลี ซึ่งเป็นน้องชายของพลตำรวจเอกวิชัย ภัยลี อดีตรองผู้บัญชาการ
ตำรวจแห่งชาติและเคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงคมนาคมสมัยรัฐบาลของนายท
ทักษิณ ชินวัตร รองนายกเทศมนตรีคนที่ 3 คือ นายกิตติพงษ์ เทพพานิช บุตรชายของอดีตสมาชิก
สภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี นายสุพัตร เทพพานิช นายจำลองเคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการ
โรงเรียนสุวรรณรังสฤษฏ์วิทยาลัย มาจากตระกูลนักธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์ ส่วนตำแหน่งอื่น
เช่น นายสำราญ รัตนไพบูลย์กิจ ผู้สมัครสมาชิกสภาเทศบาลเขต 2 แต่ไม่ได้รับเลือก แต่ได้รับการ
แต่งตั้งให้เป็นที่ปรึกษานายกเทศมนตรี เป็นเจ้าของร้านวัสดุก่อสร้างและเป็นประธานชุมชนต้น
มะม่วงในเขต นายจงจรัส ลักษยานุกูล ซึ่งเคยทำหน้าที่ประธานสภามาถึง 3 สมัย ประกอบธุรกิจ
จำหน่ายอุปกรณ์การเรียนการสอนใหญ่ที่สุดในเพชรบุรีในชื่อร้านศึกษาภัณฑ์ นายเทียน อินชื่นใจ
เจ้าของธุรกิจค้าวัสดุก่อสร้างร้าน ส.ศักดิ์เจริญ อดีตประธานชุมชนหลายชุมชนสามารถคุมคะแนน
เสียงเลือกตั้งได้

ส่วนนายสุขสันต์ บุตรชายของนายปิยะ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งรองนายกเทศมนตรีเมือง
เพชรบุรีมาหลายสมัยนั้น ได้มีการเจรจาตกลงกันแล้วว่าต้องขอลอนตัวไปเพื่อดำรงตำแหน่ง
รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีเพื่อช่วยน้องชายคือนายชัยยะ

นายยุทธพล อังกินันท์

เดิมนายยุทธวางทายาทที่เทศบาลเมืองไว้ที่นายยุทธพล อังกินันท์ บุตรชายคนโต ซึ่งเคย
ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลและเป็นเทศมนตรีอยู่สมัยหนึ่ง แต่ภายหลังนายยุทธพล
ไปสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ในระบบบัญชีรายชื่อเมื่อ พ.ศ. 2554 สังกัดพรรคชาติไทยพัฒนาใน
ขณะนั้น นายชุมพล ศิลปะอาชา เป็นหัวหน้าพรรค และได้รับเลือกตั้ง มีตำแหน่งในรัฐบาลเป็นเลขา
รัฐมนตรีกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา และได้รับเลือกในระบบเขตอีกครั้งใน พ.ศ. 2557 (ยุทธพล
อังกินันท์, สัมภาษณ์, 11 กุมภาพันธ์ 2557) ครั้งนี้แม้จะเป็นโมฆะก็ตามแต่นายยุทธพลก็มีบทบาท

ในการดึงงบประมาณด้านการท่องเที่ยวและกีฬาเข้าสู่พื้นที่ในจังหวัดอยู่สม่ำเสมอ นายยุทธพล น่าจะมุ่งไปที่สนามการเลือกตั้ง ส.ส. แม้ว่าปัจจุบันสถานการณ์ทางการเมืองยังไม่คงที่ และไม่มีรัฐธรรมนูญที่ชัดเจนสำหรับระบบเลือกตั้งก็ตาม แต่นายยุทธพลก็ลงพื้นที่เพื่อเตรียมตัวลงสมัครรับเลือกตั้งเสมอ นายยุทธพลคาดหวังที่การเป็น ส.ส. มากกว่า เนื่องจากทางด้านพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเดิม ส.ส. เขต 1 คือ นายอรรถพร พลบุตร น้องชายของนายอลงกรณ์ โดยนายยุทธพลลงพื้นที่ในเขต 1 เช่นกัน ซึ่งนายอลงกรณ์นั้นมีปัญหาเกี่ยวกับพรรคประชาธิปัตย์และลาออกจากพรรคแล้ว เนื่องจากการเสนอปฏิรูปพรรคแล้วไม่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกพรรค แต่หลังจากการยึดอำนาจของรัฐบาล คสช. โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายอลงกรณ์เป็นเลขาคณะกรรมาธิการกิจการสภาพัฒนาการแห่งชาติ (สพช.) ปัจจุบันเป็นรองประธานสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งนายยุทธพล เห็นว่ายังมีความไม่แน่นอนเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของนายอลงกรณ์ และมีกระแสว่า อาจลงมาเล่นการเมืองท้องถิ่นด้วย

นายพลยุทธ อังกินันทน์

นายพลยุทธเป็นบุตรชายคนเล็กของนายยุทธ เป็นทายาทที่ค่อนข้างชัดเจนในการเตรียมตัวสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรีต่อจากนายยุทธ เนื่องจากหลังจากที่นายยุทธพลไปลงเล่นการเมืองในสนาม ส.ส.แล้ว นายพลยุทธ ได้รับแต่งตั้งเป็นรองนายกเทศมนตรีมาโดยตลอด และถือว่าแทบจะปฏิบัติหน้าที่แทนนายยุทธซึ่งมีปัญหาสุขภาพ และความชราภาพยกเว้นการตัดสินใจบางเรื่อง คาดหมายว่านายพลยุทธจะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีในสมัยถัดไป

แม้ว่านายพลยุทธจะไม่มีบารมีทางการเมืองเทียบเท่ากับผู้เป็นบิดา แต่ในทางการเมืองในเทศบาลเมืองเพชรบุรีฝ่ายตรงกันข้ามก็เห็นว่าแม้ไม่ “เก่ง” เท่าบิดา แต่การวางฐานการเมืองโดยใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ที่นายยุทธวางไว้มายาวนานจะแน่นเหนียวและยังเป็นฐานเสียงที่สำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากในเขตเทศบาลเมืองมีชุมชนปัจจุบัน 17 ชุมชน ซึ่งการจัดการในชุมชนนั้น ผู้สมัครในทีมที่เป็นคู่แข่งกับขั้วอำนาจเดิมกล่าวว่า “เขาเป็นมานาน 50 กว่าปี ประธานชุมชนก็คนของเขาหมด อสม. (อาสาสมัครสาธารณสุข) ก็คนของเขาทั้งนั้น เขาวางไว้หมด” (ปัทมกร จรรย์รงค์, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

เมื่อพิจารณาแล้วพบว่า ในเขตเทศบาลผู้ที่อยู่ในฐานะชนชั้นกลางขึ้นไป ซึ่งส่วนใหญ่อาชีพค้าขาย เจ้าของกิจการ ข้าราชการ มีเพียงบางส่วนที่มีส่วนร่วมกับชุมชน หากบางส่วนไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วย กลุ่มคนส่วนใหญ่ที่มีกิจกรรมและมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ มีฐานะร่ำรวยไป ซึ่งบุคคลเหล่านี้ก็กลุ่มการเมืองที่เป็นคู่แข่งกันกล่าวว่า “เป็นกลุ่มจัดตั้ง ที่เขาก็ต้องเอาคนของเขา” ดังนั้นแกนนำ และคณะกรรมการในชุมชนจึงเป็น “คนของเขา”

พบว่าในกลุ่มคนที่มิสสถานะในกลุ่มผู้นำหรือแกนนำในชุมชนเหล่านี้ บางคนมีอาชีพที่สร้างความสำเร็จก่อนในชุมชน เนื่องจากให้ความช่วยเหลือในยามขาดทุน เช่น เป็นเจ้าหนี้เงินกู้ และคนเหล่านี้มีเครือข่ายความสัมพันธ์กับเจ้าอำนาจที่เป็นผู้บริหารในเทศบาล ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ได้แก่ การฝากฝังบุตรหลานเข้าโรงเรียน การช่วยเหลือในการประสานกับราชการ เช่น ตำรวจ ศาล และความคุ้นเคยกันตั้งแต่อดีต ผู้นำและกรรมการชุมชนเหล่านี้มีความสนิทสนมกับกลุ่มการเมืองที่ได้รับตำแหน่งอยู่ ประธานชุมชนส่วนใหญ่แทบทั้งหมดเป็นผู้ที่มีความสนิทสนมกับนายพลยุทธ อังกินันทน์ บุตรชายนายยุทธ อังกินันทน์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองเพชรบุรี และถือเป็น “หัวคะแนน” ให้กับกลุ่มการเมืองของนายยุทธ และนายยุทธพล ทั้งในสนามการเมืองในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น (กุลสกาวิ เลาสถิตย์, 2558)

การอยู่ในตำแหน่งบริหารของเทศบาลมาอย่างยาวนานของกลุ่มผาด ทำให้เกิดความได้เปรียบในการใช้ผลงานที่ผ่านมาประชาสัมพันธ์ตนกลุ่มของตน ซึ่งถือเป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว จะพบว่า ตั้งแต่มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีโดยตรงเป็นต้นมา ชุมชนต่าง ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนแออัด เป็นเป้าหมายที่เป็นฐานเสียงสำคัญ ดังนั้นพบว่ามีงบประมาณจำนวนหนึ่งที่ส่งสู่ชุมชนในรูปแบบของการจัดการไปศึกษาดูงานของคนในชุมชน ดังนี้ “..ทำงานให้กับเทศบาลเป็น อสม. บ้างเป็นกรรมการชุมชนบ้างรวมทั้งตนเองด้วย ตนเองนั้นอยู่ในชุมชนแออัด ยังต้องการเงินเดือนในตำแหน่ง อสม. ถึงจะแค่ 600 บาทก็ตาม คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังยากจน อยากไปเที่ยวดูงานที่เทศบาลเค้าจัดให้ ถ้าไปเองก็ไม่มีเงินพอในส่วนนี้ พอเจ็บป่วยก็เข้ารักษาที่สาธารณสุข ไม่มีเงินไปคลินิกหมอ เท่าที่เจอก็มีหลายชุมชนที่เป็นแบบนี้...” (สุจิตรา หลิวเมืองมา, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2558 อ้างถึงใน กุลสกาวิ เลาสถิตย์, 2558)

มีการวิเคราะห์จากทีมงานของนายอดิพล พลบุตรว่า “ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ถึงร้อยละ 60 และคนที่มาใช้สิทธิก็คือคนในชุมชนคนเดิม ๆ ถือว่าเป็นเสียงจัดตั้ง โอกาสที่เราจะชนะเลือกตั้งในเทศบาลยากมาก ถ้าคนมาใช้สิทธิไม่ถึงร้อยละ 60 เราก็หวังว่าคนที่เขาเป็นกลาง มีการศึกษา และคนที่ไม่เคยมาใช้สิทธิเลือกตั้งในระดับเทศบาลจะมาบ้าง เพราะถ้ายังมาใช้สิทธิมาก โอกาสที่เราจะได้อีกมาก” (อวยพร พลบุตร, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2558) ซึ่งพบว่า การใช้สิทธิเลือกตั้งของเทศบาลเมืองที่ผ่านมาไม่เคยเกินร้อยละ 60 ดังนั้น แม้ว่านายยุทธจะไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง แต่การวางฐานเสียงการเมืองดังกล่าวกลุ่มอื่นที่จะเข้ามาแทรกจะมีโอกาสน้อยมาก

ผู้สมัคร ส.ท. รายหนึ่งซึ่งเคยอยู่ในกลุ่มผาด แต่ 2 สมัยหลังย้ายมาอยู่ในตัวของนายอดิพล ได้วิเคราะห์ ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตเทศบาล โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือ 1. กลุ่มคนที่มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นเป้าหมายของการซื้อเสียงเลือกตั้งและเป็นกลุ่มคนที่พร้อมจะออกมาเลือกตั้ง มาใช้สิทธิเลือกตั้งสม่ำเสมอ 2. กลุ่มคนค้าขาย ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน มีฐานะ กลุ่มนี้จะมีร้านค้าในตลาด

กลุ่มการเมืองที่จะซื้อเสียง ไม่สามารถเข้าถึงเพื่อซื้อเสียงได้ หากในขณะเดียวกัน คนกลุ่มนี้ก็มีเพียงส่วนน้อยที่มาใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากเห็นว่าเลือกแล้วก็ไม่เห็นมีการเปลี่ยนแปลงอะไรในเทศบาลได้เลย 3. กลุ่มแกนนำในชุมชนต่าง ๆ อันได้แก่กรรมการชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) กลุ่มนี้ไม่ใช่คนกลุ่มที่มีรายได้น้อย แต่ก็ไม่ได้มีฐานะแบบกลุ่มที่ 2 และการทำงานแกนนำชุมชน อสม. ต่าง ๆ เหล่านี้ กลุ่มคนเชื้อสายจีน คนค้าขายจะไม่ค่อยทำ คนกลุ่มนี้จะสนิทสนม และมีความสัมพันธ์กับผู้บริหารเทศบาล และบางคนเป็นหัวหน้าให้กลุ่มการเมืองที่มีอำนาจด้วย (ปัทมกร จรรยาภรณ์, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2558)

และจะพบว่า การอยู่ในตำแหน่งบริหารมานานของกลุ่มผาคโดยนายยุทธ การช่วยงานของนายยุทธ และเครือข่ายเป็นที่คาดหวังของประชาชนว่าเมื่อมีงานแต่งงาน งานศพ งานบวช หรือการจัดงานต่างในครอบครัวของตน ซึ่งลักษณะเช่นนี้สร้างความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ได้อย่างมาก โดยจะพบว่า นอกจากการไปร่วมงานแล้ว ยังช่วยงานเป็นเงิน ซึ่งมีจำนวนสูงมากในแต่ละงาน “ถ้างานไหนสนิทกัน ช่วยงานถึง 10,000 บาท งานธรรมดา 5,000 บาท รู้จักพบเจอบ้างก็ช่วย 2,000 บาท” (ไชยา ชนะภักย์, นามสมมติ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2558)

นายยุทธ มีอิทธิพลและบารมีสูง เป็นที่เคารพนับถือของนักการเมืองท้องถิ่นรวมทั้งข้าราชการหลายระดับ โดยให้ความช่วยเหลือในระบบอุปถัมภ์หลายรูปแบบแม้ว่าในภาพของบุคคลิกทั่วไปนายยุทธไม่ดูเด็ดและมีลักษณะของการใช้ความรุนแรงแบบนายปิยะก็ตาม แต่เป็นที่รู้ทั่วไปว่านักเลง มือปืนที่ให้ความนับถือ และอยู่ในความอุปถัมภ์ของนายยุทธมีจำนวนไม่น้อย นายยุทธมีเครือข่ายนอกพื้นที่กับเจ้าพ่อทั่วประเทศ นักเลง มือปืนเมื่อเกิดเรื่องต้องหนีการตามล่าของตำรวจ นายยุทธจะฝากให้ไปเก็บตัวในซุ้มเหล่านี้อยู่เป็นประจำ

บุตรของนายยุทธ ทั้งสองคนใช้เครือข่ายที่มีอยู่ของบิดาให้เป็นประโยชน์แม้บารมีไม่เท่าเทียม แต่คาดว่าในระยะเวลาอันสั้นในอนาคต โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่รองลงมาจากนายชัยยะที่ใจกว้างและดูแลผลประโยชน์ของ อบจ. จะยังคงอยู่กับทายาทสายนายยุทธ ที่จะกุมอำนาจในเทศบาลเมืองต่อไป

สายนายภิมุข อังกินันท์

นายภิมุข เป็นบุตรของนายทองพูน อังกินันท์ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี คนที่ 3 ของเพชรบุรี เข้าสู่การเมืองท้องถิ่นโดยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ในกลุ่ม “ผาค” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510 และได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 โดยการชักนำของนายปิยะ นายภิมุขเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี 4 สมัย สอบตกใน 2 ครั้งหลัง ครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. 2535 หลังจากนั้นแล้ว เลิกเล่นการเมืองเนื่องจากคะแนนนิยมตกต่ำ ความเบื่อหน่ายในการเมืองและปัญหาด้านสุขภาพ

ในการเลือกตั้งทุกครั้งนายภิมุขลงสมัครในนามพรรคชาติไทย และการเลือกตั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2526 เป็นต้นมานายภิมุขจะอยู่ในทีมเดียวกับนายยุทธมาโดยตลอด ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นความผูกพันกับพรรคและตัวบุคคล โดยเฉพาะ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรค และพลตำรวจเอกประมาอดิเรกสาร แกนนำพรรคในขณะนั้น ซึ่งนายภิมุขให้ความเคารพและนับถือมากอันเกี่ยวพันมาตั้งแต่ความสัมพันธ์กับนายผาด อังกินันท์ (ฉชชานุช พิชิตนารัตน์, 2554)

เครือข่ายทางการเมืองของนายภิมุขไม่แตกต่างกับนายปิยะ และเนื่องจากการเริ่มต้นทางการเมืองในสนามเทศบาลเมืองเพชรบุรี ซึ่งร่วมงานกับนายยุทธ ทำให้สนิทสนมกับนายยุทธ แม้นายภิมุขมีอาวุโสกว่าทั้งนายปิยะและนายยุทธ แต่ภาพความมีอิทธิพล การมีลูกน้อง การเลี้ยงนักเลง ความเป็นที่รู้จักกันในหมู่หัวคะแนน ผู้นำในพื้นที่ จะไม่กว้างขวางเท่ากับนายปิยะและนายยุทธ เครือข่ายทางการเมืองและการหาเสียงของนายภิมุขจะเป็นหัวคะแนนซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับของนายปิยะและนายยุทธ เนื่องจากจะหาเสียงเป็นพวกให้เลือกทั้ง 3 คนแม้จะมีบางช่วงที่จะไม่ได้อยู่พรรคเดียวกันก็ตาม ในการเลือกตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2522 และ 2526 นายปิยะสังกัดพรรคชาติประชาธิปไตย ในขณะที่นายภิมุขจะลงสมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคชาติไทยตลอดมา แต่ไม่มีบทบาทในพรรคมากนักแม้จะเป็น ส.ส. ถึง 4 สมัย นายภิมุขสร้างเครือข่ายโดยสร้างสมจากการเป็นนักการเมืองท้องถิ่น และระบบอุปถัมภ์มาโดยตลอดได้ชื่อว่า “ผู้แทนขวัญใจคนจน” ในด้านการสะสมทุน นายภิมุขมีฐานะและอำนาจบารมีในท้องถิ่นค้ำคือนายยุทธและนายปิยะ การสะสมทุนจึงไม่ชัดเจน เดิม นายภิมุขรับราชการในกรมรถไฟ และในปี พ.ศ. 2505 ลาออกมาทำธุรกิจส่วนตัวที่จังหวัดเพชรบุรี โดยรับเหมาก่อสร้างทั่วไปซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก ส่วนสำคัญในการค้าจนครอบครัวคือ ธุรกิจส่วนตัวและการค้าของภรรยา ในปัจจุบันทายาทของนายภิมุข เข้ามาสู่เวทีการเมืองท้องถิ่น ภายใต้กลุ่มของนายชัยยะ บุตรชายนายปิยะ อังกินันท์

กลุ่มตระกูลอังกินันท์ ทั้งนายยุทธ นายปิยะ และนายภิมุข เป็นโครงสร้างอำนาจที่ชาวบ้านเข้าถึงได้ง่าย เป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่ “ใจถึง ฟังได้” ชาวบ้านสามารถเข้าพบได้ด้วยตนเอง หรือเมื่อมีเรื่องเดือดร้อนอาจผ่านเครือข่ายที่เป็นลูกน้อง มีอี่ปัน นักเลง ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีอิทธิพลที่สร้างสมอำนาจ ชาวบ้านเข้ามาพึ่งพาได้ เข้าถึงได้มากกว่าข้าราชการ ซึ่งเข้าถึงได้ยาก ไม่สามารถช่วยเหลือประชาชนได้จริงแต่ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้ ชาวบ้านสามารถเข้าไปขอความช่วยเหลือได้ทั้งทางด้านการเงินและปัญหาในชีวิตด้านอื่น ๆ ที่ต้องใช้ระบบอุปถัมภ์เข้าช่วย เช่น ฝากลูกเข้าโรงเรียน หางานให้ทำ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำในท้องถิ่นอาจเข้าไปขอความช่วยเหลือในการประสานงบประมาณเข้ามาสร้างสาธารณูปโภคให้ชุมชนท้องถิ่นของตน และรับเป็นหัวคะแนน สวามีภักดีต่อมา กลุ่มอังกินันท์ใช้วิธีการเข้าไปช่วยในทุกด้านของชีวิต ทั้งงานศพ งานแต่งงาน ก่อให้เกิดบุญคุณระหว่างผู้มีอิทธิพลกับชาวบ้านและหัวคะแนนผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น

ในส่วนของข้าราชการในพื้นที่ก็เข้าไปในลักษณะของการวิ่งเต้นเข้าหาเพื่อให้ช่วยเหลือเรื่องตำแหน่งหน้าที่เนื่องจากโครงสร้างอำนาจอันเป็นผู้มีอิทธิพลเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทหาร ตำรวจ หรือผู้มีอำนาจในรัฐบาล ในราชการ เพื่อผลในการแต่งตั้ง โยกย้ายตำแหน่งหน้าที่ และรวมไปถึง การพึ่งพากันในเรื่องเงิน เรื่องส่วนตัวอื่น ๆ ด้วย

2. กลุ่มตระกูลพลบุตร

ตระกูลพลบุตรเริ่มมีชื่อเสียงในระดับจังหวัดเมื่อนายอลงกรณ์ พลบุตร ได้สมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ในการเลือกตั้ง เมื่อ พ.ศ. 2535 โดยใช้ประเด็นสำคัญในการหาเสียงเลือกตั้ง คือ การปราบปรามอิทธิพลและเจ้าพ่อ และได้รับเลือกตั้ง เมื่อเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร นายอลงกรณ์ มีบทบาทการอภิปรายในสภา เป็นดาวเด่นจากพรรคประชาธิปัตย์มาโดยตลอด แม้จะเคยสอบตกบ้าง แต่ในภายหลังก็ถือว่ามีบทบาทในพรรคต้นสังกัดตลอดมา ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงพาณิชย์เมื่อพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนนำรัฐบาลใน พ.ศ. 2551

ในการเลือกตั้งครั้งหลัง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา นายอลงกรณ์ลงเลือกตั้งในระบบเขต ผลคะแนนเลือกตั้งของนายอลงกรณ์สูงเป็นประวัติการณ์เนื่องจากกระแสพรรคประชาธิปัตย์ และการแสดงออกชัดเจนถึงการต่อต้านระบบทักษิณของชาวเพชรบุรี

นายอลงกรณ์เป็นลูกเกิดเมืองเพชรบุรี แต่เรียนหนังสือในช่วงวัยเด็กเท่านั้น หลังจากนั้น เติบโต เรียนหนังสือและใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพฯ และต่างถิ่นมาโดยตลอด มีต้นทุนทางสังคมในด้านการเมือง โดยบิดาเป็นนักการเมืองท้องถิ่นในเขตเมืองเพชรบุรี นายอลงกรณ์เคยประกอบอาชีพ สื่อสารมวลชน จบการศึกษาปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาโทจาก จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สร้างความแตกต่างในด้านการศึกษาระหว่างนักการเมืองหน้าเดิมในขณะนั้นซึ่งมีแค่วุฒิมัธยมศึกษา และประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในการอภิปรายในสภา แตกต่างจากกลุ่มอังกินันท์และ ส.ส. รายอื่น ๆ ที่แม้เป็น ส.ส. มานาน แต่ไม่ปรากฏบทบาททางนี้ ดังนั้นจึงแตกต่างกับกลุ่มอังกินันท์ และกลุ่มอื่น ๆ ในด้านการเป็นนักการเมืองคุณภาพและเข้าใจสื่อ สามารถสร้างภาพของตนให้ปรากฏแก่สื่อในด้านบวกมาโดยตลอด

แม้ว่านายอลงกรณ์จะมีความแตกต่างจากนักการเมืองกลุ่มอังกินันท์ หากเป็นที่รู้ว่ ครอบครัวนายอลงกรณ์ มีความเป็นเครือญาติใกล้ชิดกับกลุ่มอังกินันท์ และบิดาก็เคยเป็นนักการเมืองท้องถิ่นในกลุ่มผาคของนายยุทธ ดังนั้นการที่นายอลงกรณ์ประกาศจะกำจัดระบบอิทธิพล จึงเป็นที่กล่าวกันเสมอว่า “กล้าพูดเพราะเป็นหลาน” และ “เขาไม่ทำอะไรหรอก”

นายอลงกรณ์สอบตกครั้งแรกในการลงสมัครเมื่อต้นปี พ.ศ. 2535 และสอบได้ในการเลือกตั้งทั่วไปในปลายปี พ.ศ. 2535 สมเจตนารมณ์ของบิดา ซึ่งนายเพิ่มพลเคยลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส.ถึง 2 ครั้งใน พ.ศ. 2529 และ 2531 แต่สอบตกและมีไค้อยู่ในทีมเดียวกับลูกผู้น้องจากตระกูล

อังกินันท์ด้วย ซึ่งเมื่อนายอลงกรณ์ได้รับเลือกตั้งแล้ว พี่น้องในครอบครัวเริ่มเข้ามาสู่การเมืองท้องถิ่นดังนี้

นายอดิพล พลบุตร นายอรรถพร พลบุตร และ นางอวยพร พลบุตร เข้าสมัครเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมือง ซึ่งนายอดิพลซึ่งเป็นพี่ของนายอลงกรณ์เข้ามาเล่นการเมืองในเวทีท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้ว ส่วนคนอื่น ๆ คลุกคลีการเมืองเนื่องจากพ่อที่เป็นผู้บริหารท้องถิ่นอยู่ และเข้ามาลงสมัครเต็มตัวหลัง พ.ศ. 2535 ภายหลังเมื่อนายยุทธเลิศเล่นการเมืองใน เวที ส.ส. นายอดิพลได้รับการแต่งตั้งเป็นรองนายกเทศมนตรีในทีมของนายยุทธเลิศในวาระแรกของการเลือกนายกเทศมนตรีโดยตรงตั้งแต่ พ.ศ. 2547 เพื่อป้องกันแรงเสียดทานจากกลุ่มของพลบุตร ซึ่งตั้งกลุ่มฝ่ายค้านในสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ภายหลังเมื่อกระแสพรรคประชาธิปัตย์แรง ในการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2551 และ 2555 นายอดิพลตั้งกลุ่มคนทำงานสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรี แต่แพ้การเลือกตั้งทั้ง 2 ครั้ง และในครั้งหลังแพ้คะแนนชนิดที่เรียกว่า “ห่างชั้น”

นายอรรถพร และนางอวยพร ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ใน พ.ศ. 2538 เข้าไปเป็นฝ่ายค้านในสภาเทศบาลสร้างกลุ่มทางเลือกใหม่ร่วมกับนายสุทธยา จรรย์รงค์ ทนายความคนดังในเมืองเพชรบุรี ในช่วงที่นางบุปผา อังกินันท์เป็นนายกเทศมนตรี สร้างผลสะท้อนต่อการบริหารงานมากเพราะเป็นฝ่ายค้านที่ตรวจสอบฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะการอภิปรายล้มร่างเทศบัญญัติงบประมาณ และความเข้มแข็งในครั้งนี้นำให้เมื่อครบวาระใน พ.ศ. 2542 นายยุทธเลิศลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยกระทรวงอุตสาหกรรม มานำทีมกลุ่มผาดลงสมัครรับเลือกตั้งในเทศบาลอีกครั้ง ดำเนินการประนีประนอมฝ่ายต่าง ๆ จนสามารถทำให้ฝ่ายค้านกลุ่มนี้สลายตัว และดึงนายอดิพลเข้ามาร่วมงานเป็นฝ่ายบริหารได้ นายอดิพลเป็นรองนายกที่มีบทบาทเนื่องจากการทำงานที่เอาจริงเอาจัง และแก้ปัญหาในพื้นที่ได้ ได้รับการยอมรับจากข้าราชการเจ้าหน้าที่ และประชาชน ปลายสมัยเริ่มเปิดตัวจะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีจึงโดนปลดออกจากตำแหน่ง ด้วยบารมี ฐานเสียง เครือข่าย และต้นทุนทางเศรษฐกิจที่ดียกว่า นายอดิพลแพ้การเลือกตั้งทั้งสองครั้ง และเสียชีวิตใน พ.ศ. 2558

นายอรรถพร พลบุตร น้องชายคนถัดไปจากนายอลงกรณ์ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด เขตอำเภอบ้านแหลม ในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งในคราวนั้นลงในนามทีม “สามประสาน” ซึ่งหมายถึงภายใต้การสนับสนุนของ นายอลงกรณ์ พลบุตร นายยุทธ อังกินันท์ และนายภิมุข อังกินันท์ ที่หวังจะโค่นกลุ่มของนายชัยยะ ที่นายปิยะหนุนหลังอยู่ ผลักดันให้นายอรรถพรขึ้นเป็นนายก อบจ. จากเสียงข้างมากในสภา แต่หลังการเลือกตั้งในสมาชิกทีมสามประสานได้รับเลือกตั้ง 11 คนจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดทั้งสิ้น 24 คน ในคราวนั้นนายก อบจ. หลังการเลือกตั้งคือ นายชัยยะ บุตรชายของนายปิยะ อังกินันท์ ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มและรวมกับ

กลุ่มของนายชะอ้อน รุ่งเพียร ได้รับเลือก 13 คน หลังจากนั้นสมัยถัดมานายอรรถพร ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นอีก กระทั่งลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาจังหวัดเพชรบุรีในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 19 เมษายน 2549 ได้คะแนนเป็นอันดับ 2 (59,804 คะแนน) ส่วนผู้ได้รับเลือกตั้งในคราวนั้นคือนายชานินท์ แสงวณิช (89,699 คะแนน) ซึ่งในการเลือกตั้งครั้งนั้นนายอรรถพร มีเวลาเตรียมตัวน้อย และตัดสินใจที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งซ้ำ ทำให้มีเวลาในการหาเสียงน้อย ในขณะที่คู่แข่งคนสำคัญคือนายชานินท์ แสงวณิช ได้มีการประชาสัมพันธ์เพื่อเตรียมลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิกมานานพอควร และนายอรรถพร ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ใน พ.ศ. 2550 ในระบบสัดส่วน ในกลุ่มจังหวัดที่ 7 โดยเป็นลำดับที่ 4 ของพรรคประชาธิปัตย์ ด้วยการวางแผนของพรรคประชาธิปัตย์และนายอลงกรณ์ที่เป็นหัวหน้าทีมในกลุ่มจังหวัดนี้ นายอรรถพรมีบทบาทในการอภิปรายในสภาบ้างพอควร สำหรับการลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งถัดมาใน พ.ศ. 2554 นายอรรถพรได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. เขต 1 เพชรบุรี ส่วนนายอลงกรณ์อยู่ในระบบปาร์ตี้ลิสต์ ทั้งนี้ในการเลือกตั้ง ส.ส. 2 ครั้งหลัง ใน พ.ศ. 2550 และ 2554 ผู้สมัครรับเลือกตั้งจากพรรคประชาธิปัตย์ในจังหวัดเพชรบุรี ได้รับเลือกตั้งยกพรรค เชื่อว่าส่วนสำคัญมาจากกระแสต่อต้านทักษิณ และความชื่นชอบพรรคประชาธิปัตย์ นักการเมืองท้องถิ่นส่วนหนึ่งกล่าวว่า การที่นายชานินท์ ยี่สาร กรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยในกลุ่ม 111 คนที่ถูกเพิกถอนสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ตามคำวินิจฉัยในคดียุบพรรคการเมือง เมื่อ 30 พฤษภาคม 2550 ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ประชาธิปัตย์ได้รับเลือกตั้งยกพรรคในจังหวัด

ในปัจจุบันแม้นายอลงกรณ์จะลาออกจากพรรคประชาธิปัตย์ด้วยความแตกแยกในประเด็นการเสนอให้ปฏิรูปพรรคประชาธิปัตย์แล้วก็ตาม แต่นายอรรถพรยังคงเป็นสมาชิกพรรคดังเดิม

ในส่วนของการเมืองระดับท้องถิ่น กลุ่มพลบุตรไม่ประสบความสำเร็จเท่าใดนัก หลังจากนั้น กลุ่มพลบุตรมีเส้นทางการเมืองดังนี้

พ.ศ. 2547 นางอวยพร พลบุตร และนายอิทธิพงษ์ พลบุตร ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในเขตอำเภอเมืองซึ่งเป็นเขตฐานเสียง ส.ส. ของนายอลงกรณ์ที่เข้าไปตั้งศูนย์ประสานงานของพรรคไว้ในทุกตำบล นายอิทธิพงษ์ ได้รับเลือก แต่นางอวยพร สอบตค นายอิทธิพงษ์ มีบทบาทในสภา อบจ. ในลักษณะที่เป็นฝ่ายค้าน โดยนายชัยยะเป็น นายก อบจ.

พ.ศ. 2551 นายอิทธิพงษ์ ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. โดยตรง โดยเป็นคู่แข่งกับนายชัยยะ ผลคือแพ้การเลือกตั้งด้วยคะแนนที่ห่างอย่างมาก หากนายยอดพล พลบุตร น้องชายคนเล็กของบ้าน ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และได้รับเลือกอีกครั้งใน พ.ศ. 2555 ทั้งนี้ก็กล่าวกันว่า เป็นการขอแบ่งพื้นที่จากนายชัยยะ ให้เพื่อนแรงไม่ช่วยคนของตนที่

ลงสมัครรับเลือกตั้งเดิมที่ในเขตเดียวกับนายยอดพล

ทั้งนี้ในส่วนของ การเลือกตั้ง สมาชิกสภา อบจ. ที่ผ่านมานอกจากพื้นที่เขตของนายยอดพล พลบุตรแล้ว พรรคประชาธิปัตย์ ยังให้การสนับสนุน ส.อบจ. อีกผู้หนึ่งซึ่งได้รับเลือกในเขตอำเภอบ้านแหลม อันเป็นพื้นที่ในเขตเลือกตั้ง ส.ส. ที่ 1 อันเป็นพื้นที่ฐานเสียงของประชาธิปัตย์ ซึ่งได้รับเลือกตั้งสลับไปมากับผู้สมัครในเครือข่ายของนายชัยยะ

นอกเหนือจากนี้แล้ว กลุ่มพลบุตรก็ส่งคนในตระกูล เช่นน้องสาวคนหนึ่งของนายอลงกรณ์ไปเป็นทีมบริหารใน อบต. ที่อยู่ในเขตฐานเสียง เช่น กรณีของนางภัทรพร สุทรปภรณ์กิจ ซึ่งไปเป็นรองนายก อบต. ต้นมะม่วงในระหว่าง พ.ศ. 2547-2551 อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน อบต. ทั้งหมดในเขตฐานเสียง ส.ส. ของนายอลงกรณ์ (อ.เมือง และ อ.บ้านแหลมบางส่วน) ผู้บริหารฝ่ายการเมืองไม่ได้อยู่ในเครือข่ายอุปถัมภ์ของกลุ่มพลบุตรเลย

ในสถานการณ์ปัจจุบัน การพยายามจะสถาปนาตระกูลพลบุตรให้ขึ้นมาเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเพชรบุรี มีความไม่มั่นคง เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมือง ทั้งประกอบกับกระแสพรรคประชาธิปัตย์จากกรณีพันธมิตรการเมืองเพื่อประชาธิปไตย และคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ซึ่งเคลื่อนไหวทางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2556 และยุติทางการเมืองใน พ.ศ. 2557 ที่ประชาชนชาวเมืองเพชรบุรีจำนวนไม่น้อยให้การสนับสนุน ดังนั้นการออกจากพรรคประชาธิปัตย์น่าจะมีผลต่อคะแนนเสียงของนายอลงกรณ์เช่นกัน อย่างไรก็ตามที่ผ่านมา ครอบครัวของนายอลงกรณ์อันหมายถึงมารดา และพี่น้อง ทุกคน แสดงออกอยู่อย่างเสมอว่าสนับสนุนการต่อต้านระบบทักษิณ สนับสนุนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพันธมิตรการเมืองเพื่อประชาธิปไตย และ กปปส. และการดำเนินการทุกอย่างของรัฐบาลทหารในยุคคณะรักษาความสงบและเรียบร้อยแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งอาจนำมาถ่วงดุลกันได้

เส้นทางการเมืองของกลุ่มพลบุตร โดยเฉพาะนายอลงกรณ์ยังไม่ชัดเจนนัก มีข่าวว่านายอลงกรณ์มีแนวคิดที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาใหม่ และชักชวนกลุ่มนักการเมืองและ ส.ส. ในแถบภาคตะวันตก เช่นนายเฉลิมชัย ศรีอ่อน เข้าร่วมในพรรค ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงสถานะทางการเงิน และการสะสมทุนแล้ว จะพบว่า แม้นายอลงกรณ์และกลุ่มพี่น้องจะมีการสะสมทุนไว้ได้จำนวนหนึ่งในระหว่างดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่โดยบุคคลิกและพฤติกรรมที่ผ่านมา นายอลงกรณ์ไม่ “ใจถึง” ขนาดที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาเอง เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนสูง แม้จะเป็นพรรคขนาดเล็กซึ่งอาจจะมีต้นแบบ แบบพรรคพลังชลของนายสมชาย คุณปลื้ม (กำนันเปี๊ยะ) ทางชลบุรีก็ตาม แต่เป็นที่รู้กันว่ากลุ่มพลบุตรมิได้มีธุรกิจขนาดใหญ่และมีรายได้สูงพอ สมาชิกในตระกูลมีการลงทุนทางธุรกิจบ้าง และบางส่วนก็เป็นข้าราชการ นายอลงกรณ์มีธุรกิจลงทุนในอสังหาริมทรัพย์

โดยการพัฒนาที่ดินที่แก่กระงาน ฟิน้องลงทุนเป็นตัวแทนทางการค้ากับต่างประเทศ เช่น
ค้าขายอัญมณี ลงทุนทางการเกษตร นำเข้า ส่งออกผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่ม และที่สำคัญฐานเสียง
ที่เป็น ส.ส. และนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีนั้นกลุ่มพลบุตรไม่ได้มีบารมีพอที่จะคุมเสียงได้
ในส่วนของนายอภิชาติ และนายกำพล สุภาแพ่งที่เป็น ส.ส. เพชรบุรีร่วมพรรคการเมืองเดียวกัน
ก็ไม่มีแนวโน้มจะออกจากพรรคประชาธิปัตย์ และที่ผ่านมาก็สร้างฐานการเมืองของตัวเองไม่เกี่ยวข้องกับ
กับกลุ่มพลบุตร กลุ่มพลบุตรไม่มีนักการเมืองท้องถิ่นในสังกัดไม่ว่าจะเป็นระดับ อบต. หรือ
เทศบาลในลักษณะความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมีการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันเมื่อเทียบกับนักการเมือง
กลุ่มอังกินันท์ หรืออดีต ส.ส. รายอื่น เช่นนายธานี ที่มีเครือข่ายชัดเจน อาจมีที่สามารถพึ่งพากัน
ได้เมื่อมีตำแหน่ง ส.ส. บ้าง แต่ก็อยู่ในลักษณะผลประโยชน์ต่างตอบแทน เมื่อไม่มีตำแหน่งไม่ว่า
ฝ่ายใดก็ไม่ได้เอื้อประโยชน์ต่อกัน ส่วน ส.ส. ในจังหวัดใกล้เคียงอย่างประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งสังกัด
พรรคประชาธิปัตย์ทั้งหมด อยู่ในความอุปถัมภ์ของนายเฉลิมชัย ศรีอ่อน ซึ่งแนวทางทางการเมือง
แตกต่างจากนายอลงกรณ์ และต้นทุนทางประจวบคีรีขันธ์ก็หนาแน่นและใจถึงกว่าทั้งทางการเงิน
และบารมีในท้องถิ่น ย่อมไม่อยากเป็นรองนายอลงกรณ์ ดังนั้นการตั้งพรรคการเมืองของกลุ่มพล
บุตรน่าจะมีความเป็นไปได้ยาก

มีการยืนยันจากนักการเมืองท้องถิ่นในทีมของนายอดิพลหลังจากนายอดิพลเสียชีวิตเมื่อ
พ.ศ. 2558 ว่านายอลงกรณ์กล่าวว่า “พี่มาเป็นหัวหน้าทีมให้มั๊ย” ซึ่งหมายความว่า นายอลงกรณ์มี
แนวคิดว่าจะลงมาเล่นการเมืองในระดับท้องถิ่น สมักรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรี
ซึ่งในแนวทางนี้น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่า เนื่องจากนายยุทธ ซึ่งมากบารมีดำรงตำแหน่ง
นายกเทศมนตรีอยู่ ในปัจจุบันชรภาพมีอายุถึง 80 ปี และมีปัญหาสุขภาพ มีแนวโน้มที่จะเลิกเล่น
การเมือง บุตรชายคนเล็กคือนายพลยุทธจะลงสมัครรับเลือกตั้งแทน ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น การต่อสู้
ในทางการเมืองกับนายพลยุทธย่อมง่ายกว่านายยุทธ แต่ทั้งนี้เมื่อคำนึงถึงการวางฐานทางการเมือง
และฐานคะแนนเสียงในเขตเทศบาลผนวกกับการอยู่ในอำนาจมาอย่างยาวนานของกลุ่มผาคก็มีใช้
เรื่องง่ายของนายอลงกรณ์ที่จะมีชัยชนะได้ ซึ่งทีมงานของนายอลงกรณ์เองก็กล่าวว่า “50:50” แต่ก็มี
ความเป็นไปได้ในเส้นทางการเมืองของนายอลงกรณ์มากกว่าแนวทางแรกที่จะไปตั้งพรรคการเมือง
อย่างไรก็ตามหนทางในการเมืองท้องถิ่นของกลุ่มพลบุตร ก็ยังไม่แสดงให้เห็นถึงการจะขึ้นมาเป็น
โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีได้ แต่เป็นตัวแสดงหนึ่งเท่านั้นที่มีบทบาททางการเมือง
ที่โดดเด่นในเวที ส.ส. หากไม่ได้มีบารมีในท้องถิ่นเช่นเดียวกับกลุ่มอังกินันท์หรือกลุ่มสุภาแพ่ง
ซึ่งจะกล่าวต่อไป

3. กลุ่มตระกูลสุภาแพ่ง

ตระกูลสุภาแพ่งเป็นตระกูลนักการเมืองของเพชรบุรี เริ่มต้นจากนายโlob สุภาแพ่ง ซึ่งเล่นการเมืองและเคยดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองเพชรบุรี ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2487-2490 ก่อนนายผาด อังกินันท์ 1 สมัย หลังจากนั้นแล้วช่วง พ.ศ. 2491-2499 ดำรงตำแหน่งเทศมนตรีอีก 3 สมัย ในทีมของนายกเทศมนตรีคือนายผาด ซึ่งนายโlobเป็นเศรษฐีที่ดินและมีบ้านเช่าในตัวเมืองเพชรบุรีเป็นจำนวนมาก นายโlobมีบุตร ธิดาทั้งสิ้น 4 คนคือ 1. นายกัมพล สุภาแพ่ง อดีตผู้บริหารการศึกษา และลาออกไปเล่นการเมือง โดยล่าสุดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนจังหวัดเพชรบุรี 2. นายพิพัฒน์ สุภาแพ่ง อดีตพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ปัจจุบันประกอบธุรกิจส่วนตัว 3. นายอภิชาติ สุภาแพ่ง เคยรับราชการตำรวจก่อนลาออกมาเล่นการเมือง และ 4. นางลักขณา สุเสวะบัณฑิต รับราชการสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดเพชรบุรี และล่าสุดลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาใน พ.ศ. 2556 ได้คะแนนเป็นลำดับที่ 2 ไม่ได้รับเลือกตั้ง

บุตรของนายโlobที่มีบทบาทที่สุดคือ นายอภิชาติ ซึ่งนอกจากสามารถนำตัวเองเป็นนักการเมืองที่ไม่เคยสอบตกในทุกสนามตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติแล้ว ยังสามารถช่วยให้พี่ชายให้ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.และสนับสนุนภรรยาให้เป็นนายก อบต. ทั้งมีเครือข่ายเป็นนักการเมืองท้องถิ่นอีกจำนวนหนึ่ง

นายอภิชาติเริ่มเข้าสู่สนามการเมืองท้องถิ่นตั้งแต่ พ.ศ. 2529 ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี หลังจากนั้น ลงสนาม ส.จ. ได้รับเลือกมาโดยตลอด นายอภิชาติลงเล่นการเมืองท้องถิ่นในเทศบาลโดยไม่สังกัดกลุ่มใด แม้ว่าโดยส่วนตัวจะรู้จักกับนายยุทธ ซึ่งเป็นผู้นำกลุ่ม “ผาด” ก็ตาม นายอภิชาติลงสมัครอิสระ รวมไปถึงการลงสมัครสมาชิกสภาจังหวัด ไม่ได้จับกับกลุ่มใด ไม่เหนียวแน่นหรือมีเครือข่ายกับกลุ่มใดเป็นพิเศษ

การเข้าสู่เวที ส.ส. ของนายอภิชาติโดย ได้รับเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2544 โดยการชักชวนของนายอลงกรณ์ พลบุตร สังกัดพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วการเล่นการเมืองท้องถิ่นตลอดมาของนายอภิชาติอยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง ซึ่งในการเลือกตั้ง ส.ส. เป็นพื้นที่ของเขต 1 (อำเภอเมืองและอำเภอบ้านแหลมบางส่วน) ที่เป็นพื้นที่เดิมของนายอลงกรณ์ทำให้นายอภิชาติต้องสร้างฐานเสียงใหม่ ทั้งยังเป็นคู่แข่งโดยตรงกับนายปิยะ ที่สมัครในเขต 3 เช่นเดียวกัน ในการเลือกตั้งครั้งแรกนั้นสามารถเอาชนะนายปิยะได้ สร้างความโด่งดังที่สามารถโค่นเจ้าพ่อให้สอบตกได้ และตั้งแต่นั้นมาแม้นายปิยะจะลงสมัครรับเลือกตั้งทุกครั้งแต่ก็สอบตกทุกครั้งเช่นกัน ทั้งนี้นายอภิชาติเชื่อว่าการสลับมาพื้นที่เขต 3 นั้นต้องสร้างฐานคะแนนใหม่และนายอลงกรณ์เองก็ไม่ต้องเหนื่อยมากอันกล่าวได้ว่านายอภิชาติสร้างฐานคะแนนเสียงของพรรคให้เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นด้วยนอกจากพื้นที่เดิม

การเข้าสู่เวทีการเมือง ส.ส. ของนายอภิชาติ มาจากการชักชวนเข้าร่วมทีมกับพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งนายอภิชาติเชื่อว่าเป็นผลเนื่องมาจากการที่นายอลงกรณ์วางกลยุทธ์ที่ไม่ต้องการให้นายอภิชาติลงสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ชนกับตนเองในเขตเลือกตั้งที่ 1 ที่เป็นพื้นที่ฐานเสียงสำคัญของนายอลงกรณ์ ซึ่งจะกลายเป็นคู่แข่งที่น่ากลัว จึงชักชวนเข้าพรรคประชาธิปัตย์เสีย ทำให้ไม่ต้องมีทั้งคู่แข่ง และพรรคก็จะได้จำนวน ส.ส. เพิ่มอีกด้วย อันถือเป็นผลงานของนายอลงกรณ์ และใน พ.ศ. 2550 พี่ชายอีกคนหนึ่งของเขาคือนายกัมพล ก็ลงสมัครในสังกัดพรรคนี้เช่นกันและได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็น ส.ส. ถือเป็นผลงานสำคัญของนายอภิชาติ (ฉันทานุช พิชิตธนารัตน์, 2554) แต่แม้จะร่วมพรรคประชาธิปัตย์ร่วมกับกลุ่มพลบุตร แต่ในการดำเนินงานทางการเมือง นายอภิชาติและนายกัมพลมีแนวทางในการดำเนินการของตนเองในการหาเสียงและสร้างฐานการเมือง

นายกัมพล สุภาแพ่ง เดิมรับราชการครูแล้วลาออกมาเล่นการเมืองท้องถิ่น เคยตั้งทีมสมัครสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี แข่งกับทีมนายยุทธ แต่สอบตกทั้งทีม และเคยลงสมัครรับเลือกเป็นนายก อบจ. ในครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2547 โดยหวังฐานเสียงของน้องชาย ในครั้งนั้นมีผู้สมัครถึง 4 คน ที่สำคัญต้องแข่งขันกับลูกเขยตัวเองคือนายยุทธพล อังกินันท์ แต่ไม่ได้รับเลือกทั้งสองคน ลงสมัคร ส.ส. ใน พ.ศ. 2548 สอบตก และสอบได้ใน พ.ศ. 2550 ใช้แนวทางเดียวกับน้องชายในการหาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งในการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2550 นั้น เป็นระบบเขตเดียวเรียงเบอร์ แต่การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2554 ลงสมัครในเขต 2 ได้คะแนนชนะขาดลอย ซึ่งนายธานี ยี่สารเจ้าของพื้นที่ เดิมยังติดเรื่องเว้นวรรคการเมืองอยู่

ในด้านการสะสมทุนของตระกูลสุภาแพ่ง ทุกคนมีธุรกิจส่วนตัวของตน ธุรกิจที่สมาชิกในตระกูลซึ่งใน 3 คนพี่น้องที่เป็นชายประกอบกิจการคือ ธุรกิจ โรงแรมชั้นสอง ซึ่งเป็นกิจการที่สร้างฐานะที่มั่นคงให้กับนายอภิชาติ และพี่ชายอีก 2 คน ในปัจจุบัน โรงแรมประเภทนี้ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรีเช่นในอำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด และอำเภอท่ายาง ส่วนใหญ่เป็นกิจการของนายอภิชาติ และพี่ชายทั้ง 2 คน และอีกด้านของรายได้คือกิจการบ้านเช่าที่ตกทอดมาจากบิดาและมารดา ซึ่งในอดีตถือเป็นเศรษฐกิจที่มีฐานะมั่นคงรายหนึ่งในจังหวัด โดยกิจการดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นกิจการที่ต้องอาศัยลูกน้องผู้ขายหรือนักเลงในการดูแลความสงบของกิจการ ในส่วนของนายอภิชาติเองเมื่อเริ่มเข้าสู่วงการการเมืองในช่วงทศวรรษ 2530 นั้นมีกิจการสถานบันเทิงที่มีชื่อเสียงในพื้นที่อำเภอเมืองเพชรบุรี เป็นสถานบันเทิงแห่งแรกของเพชรบุรี กิจการเหล่านี้ล้วนใช้ลูกน้อง และการอาศัยอำนาจอิทธิพลประกอบกับกิจการมีรายได้แน่นอนมั่นคงซึ่งทำให้นายอภิชาติมีทุนในการดำเนินการทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

นายอภิชาติมีความมั่นใจในเครือข่ายอำนาจของตนมาก ในการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่น นายอภิชาติเข้าไปสนับสนุนการลงสมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดย

เน้นผู้ลงสมัครในพื้นที่เขตอำเภอบ้านลาด ซึ่งใน พ.ศ. 2555 เขต อ. บ้านลาดมี ส.อบจ. ได้ 3 คน อยู่ในเครือข่ายของนายอภิชาติ 2 คน ทั้งสองคนได้รับการสนับสนุนและวางแผนหาเสียงจาก นายอภิชาติ หลังจากนั้นนายอภิชาติเข้าไปวางเครือข่ายในระดับ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โดย อบต. ที่นายอภิชาติเข้าไปมีบทบาทกำหนดตัวผู้บริหาร จะเป็น อบต. ที่อยู่ในพื้นที่ฐานเสียงของนายอภิชาติ โดยเฉพาะในอำเภอเขาย้อยและอำเภอบ้านลาด ในการเลือกตั้งนายก อบต. และสมาชิก อบต. ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2555 ที่เห็นชัดเจนคือ อบต. หนองชุมพล ซึ่งเป็น อบต. ที่มีงบประมาณในการบริหารงานสูง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมสำคัญของจังหวัด นายอภิชาติ ส่งกรรยาของตนคือนางนฤมล สุภาแพ่ง อดีตข้าราชการครู ซึ่งเคยทำงานในโรงเรียนในแถบพื้นที่นั้นลงเลือกตั้ง และทุ่มทุนในการหาเสียงเลือกตั้งชนิด “แพ้ไม่ได้” ส่วนอีกสอง อบต. อยู่ในอำเภอบ้านลาด ได้แก่ อบต. ถ้ำรงค์ และ อบต. บ้านทาน ได้รับการสนับสนุนจากนายอภิชาติ ซึ่งจะพบว่าทุก อบต. ที่นายอภิชาติ เข้าไปสนับสนุน ผู้สมัครในเครือข่ายของนายอภิชาติ จะได้รับเลือกตั้งทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงความจริงจิงในการสร้างเครือข่ายของตนอย่างมาก

ในการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาเมื่อ 30 มีนาคม 2557 นายอภิชาติ ส่งน้องสาวคือ นางลักขณา ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งคู่แข่งสำคัญคือนายสุชาติ อุสาหะ อดีตประธานสภา อบจ. อันเป็นอดีต ส.อบจ. ในเครือข่ายของนายชัยยะ อังกนิรันท์ ที่ส่ง นางวรรณเพ็ญ อุสาหะ ภรรยาลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.อบจ. ในเขตอำเภอหนองหญ้าปล้อง ส่วนนายสุชาติ เตรียมตัวเพื่อสมัครลงเลือกตั้ง ส.ว. ทั้งนี้ นายสุชาติอาจเป็นที่รู้จักในเขตเลือกตั้งของตน แต่เป็นที่ทราบดีว่า นายสุชาติไม่ได้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับจังหวัด ดังนั้นนายอภิชาติจึงตัดสินใจส่งน้องสาวลงสมัครรับเลือกตั้งเช่นกัน การเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนถึง 7 คน ในจำนวนนี้ นางลักขณาเพียงคนเดียวที่ไม่เคยมีข่าวและบทบาททางการเมืองมาก่อน หากผลการเลือกตั้ง นางลักขณา ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งอันดับสอง แม้ไม่ได้รับเลือกตั้ง แต่เห็นได้ว่าคะแนนเสียงที่ได้รับสะท้อนถึงบารมีทางการเมือง และต้นทุนทางเศรษฐกิจของตระกูลสุภาแพ่งที่สามารถทำคะแนนได้มากอย่างผิดปกติ (นายสุชาติ อุสาหะ ได้คะแนนสูงสุด รวม 68,763 คะแนน อันดับ 2 นางลักขณา สุภาแพ่ง ผู้สมัครหมายเลข 3 ได้ 51,228 คะแนน และอันดับ 3 นางสาวนฤมล สุตะวิริยะวัฒน์ ผู้สมัคร หมายเลข 6 ได้ 21,027 คะแนน) ห่างจากอันดับ 1 ไม่มาก แต่ทิ้งห่างจากอันดับ 3 อย่างมาก

จะพบว่า บทบาทของตระกูลสุภาแพ่งเพิ่มขึ้นใน โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยตัวแสดงที่สำคัญคือ นายอภิชาติ สุภาแพ่ง เข้ามามีบทบาทในการกำหนดกลยุทธ์ทางการเมืองแก่นักการเมืองท้องถิ่นในเครือข่าย และพยายามสร้างสมาชิกในตระกูลให้เข้ามามีบทบาทและตำแหน่งทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ

บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอันเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้นนโยบายการพัฒนาประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และความเปลี่ยนแปลงจากความเคลื่อนไหวในการเรียกร้องทางการเมืองตั้งแต่ 14 ตุลาคม 2516 ทำให้ระบบการเมืองการปกครองของรัฐบาลส่วนกลางที่เป็นการผสมกันของอำนาจของระบบราชการกับกลุ่มพลังสังคมใหม่ อันได้แก่นักธุรกิจ นายทุน นายธนาคาร และชนชั้นกลาง (ลิขิต ธีรเวคิน, 2548, หน้า 219) ต้องปรับเปลี่ยนในระบบการเมืองให้เข้ากับวัฒนธรรมและค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายทั้งประชาชน กลุ่มพลังใหม่ทางสังคม และกลุ่มผู้มีอำนาจอยู่เดิมอันได้แก่ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ซึ่งพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีก็มีความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามอำนาจรัฐส่วนกลาง มีปัจจัยที่สำคัญดังนี้

1. ระบบการเลือกตั้งจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521

หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ด้วยวัฒนธรรมและกระบวนการเมืองของการเมืองไทยผ่านการเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์ที่ผ่านมา มีการประนีประนอมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมากโดยเฉพาะทหารกับนักการเมือง ทำให้ระบบการเมืองเป็นระบบที่การเลือกตั้งเป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองชัดเจนขึ้น นักการเมืองหลีกเลี่ยงการปะทะและขัดแย้งกับทหาร เพราะถ้าทหารรวมตัวและยึดอำนาจทำรัฐประหาร ระบบรัฐสภาจะสะดุด ปัญหาทางการเงินและธุรกิจจะเกิดขึ้นเพราะค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งยังไม่สามารถใช้หนี้ได้หมด ส่วนทหารบางกลุ่มก็เริ่มเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยควรส่งเสริม (ลิขิต ธีรเวคิน, 2548, หน้า 221)

ในเมืองเพชรบุรี นักการเมือง ข้าราชการและนักธุรกิจท้องถิ่นปรับตัวเข้าหากันตั้งแต่ทศวรรษ 2500 แล้ว เช่น กรณีกลุ่มอังกินันท์กับนายเทียนได้ ใหญ่กว่าวงษ์ และการพึ่งพิงกับอำนาจทางทหารจากการเข้าร่วมพรรคการเมือง เป็นต้น

เมื่อระบบการเลือกตั้งเป็นกลไกของรัฐถูกสร้างขึ้นตามรัฐธรรมนูญให้มีความสำคัญต่อการได้มาซึ่งอำนาจทางการเมือง และการได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลจากระบบรัฐสภา กลุ่มอังกินันท์ ซึ่งพยายามสถาปนาตระกูลของตนขึ้นเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เพื่อมีบทบาทในรัฐบาล ในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจต้องปรับตัวเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งที่สนับสนุนการได้รับเลือกตั้ง ดังนั้นชนชั้นนำที่ลงเลือกตั้งทุกกลุ่มต้องใช้ทุน จึงปรับตัวดำเนินธุรกิจของตนเอง เพื่อการสะสมทุนและนำไปใช้ในการเลือกตั้ง เช่น กรณีของ กลุ่มตระกูลอังกินันท์ ในรุ่นที่ 3 ของนายปิยะ และนายยุทธ ซึ่งเดิมต้นตระกูลมีอาชีพรับราชการ และการเป็นทนายความ และการมีตำแหน่งทางการเมือง ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทางการเมือง จึงต้องปรับตัวเองในการดำเนินการทางธุรกิจในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาศัยอำนาจ

ทางการเมืองสนับสนุนช่วยเหลือ และพยายามใกล้ชิดกับโครงสร้างอำนาจส่วนกลาง โดยเฉพาะ กลุ่มทหารซึ่งมีอำนาจยาวนานต่อเนื่อง

ระบบการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นมีความสำคัญมาทำให้กลุ่มตระกูลอังกินันท์ได้รับการยอมรับ เป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเมื่อกลุ่มตระกูลอังกินันท์พิสูจนให้เห็นถึงอิทธิพลทางการเมือง และความเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่เข้มแข็งมากที่สุดในการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2526 ที่ในการเลือกตั้ง ส.ส. ได้รับเลือกตั้งทั้ง 3 คน ในหมู่ลูกพี่ลูกน้อง คือนายปิยะ นายยุทธ และนายภิมุข และอีกครั้งในการเลือกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2532 หากก็จะพบว่ากลุ่มตระกูลอังกินันท์ใกล้ชิดกับอิทธิพลทาง ทหารมาก และในการดำเนินการทางการเมืองกลุ่มนี้จะสามารถเข้าร่วมอยู่ในพรรคร่วมรัฐบาลเสมอ สามารถต่อรองตำแหน่งทางการเมืองได้โดยตลอดหลังจากได้รับเลือกตั้งทั้ง 3 คนในจังหวัดเพชรบุรี ทำให้มีบทบาทสูง อันเป็นผลให้ความเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมั่นคงแข็งแรงขึ้น จนกระทั่งถึง การได้รับเลือกตั้งครั้งสุดท้ายใน พ.ศ. 2539 โดยเฉพาะนายยุทธ อังกินันท์ ซึ่งได้ดำรงตำแหน่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมก่อนลาออกจาก ส.ส. กลับมาลงสมัครรับเลือกตั้งใน สนามเทศบาลเมืองเพชรบุรี

2. ระบบการเลือกตั้งและการกระจายอำนาจจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540

หลังจาก รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 โครงสร้างอำนาจรัฐตามรัฐธรรมนูญมีการกระจาย อำนาจสู่ส่วนท้องถิ่นเปิดกว้างให้คนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ระบบการเลือกตั้งยังคง เป็นแกนกลางหลักของการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในทุกระดับ ซึ่งระหว่าง ทศวรรษ 2520-2540 ตระกูลอังกินันท์ เป็นแกนกลาง และเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ชัดเจน มีเครือข่ายทั้ง นักการเมืองภายนอก และเครือข่ายภายใน ในรูปแบบอุปถัมภ์ มีลูกน้อง นักเลง มือปืน ผู้นำใน ท้องถิ่นที่เป็นเครื่องมือในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นและการสะสมทุนให้แก่โครงสร้าง อำนาจท้องถิ่น

รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นต้องมีการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ตระกูลอังกินันท์ปรับตัวและให้ความสำคัญที่การเมืองท้องถิ่น โดยคุมการเมืองใน องค์กรท้องถิ่นขนาดใหญ่ 2 แห่งคือเทศบาลเมืองเพชรบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ไว้ในกลุ่มตระกูลของตนเนื่องจากอำนาจในการดูแลงบประมาณ มีผลประโยชน์มาก และเป็นฐาน การเมืองดั้งเดิมที่มีฐานเสียงเข้มแข็งอยู่แล้ว ในขณะที่การเมืองในการเลือกตั้ง ส.ส. มีคู่แข่งขึ้นมา ทำทายอำนาจมากขึ้น

2. นักเลง มือปืน ผู้นำชุมชน รวมไปถึงนักธุรกิจท้องถิ่น มีการพัฒนาตนเองและแสวงหา การสนับสนุนจากผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ และนักการเมืองระดับชาติ รวมถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

เพื่อสู่สนามการเมืองท้องถิ่น ในบางพื้นที่เกิดการแข่งขันกันอย่างรุนแรง และมีการลอบยิงกันถึงชีวิต เช่นในสนามการเมือง สภากองการบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบลบ้านลาด เทศบาลเมืองชะอำ ส่วนบางพื้นที่การแข่งขันกันอย่างดุเดือด การซื้อเสียงเข้มข้นด้วยทุนการซื้อเสียงจำนวนมาก มีการสร้างเครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ระหว่างนักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้กับ โครงสร้างอำนาจ และ ส.ส. โดยหวังประโยชน์ในการกระจายงบประมาณในพื้นที่

3. นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจท้องถิ่น พ่อค้า ผู้รับเหมา และชนชั้นกลางอื่น ๆ เช่น ครู สื่อมวลชน ทหาร ทนายความ เข้าสู่สนามเลือกตั้งทั้งการเลือกตั้งระดับ ส.ส., ส.ว. และระดับท้องถิ่นใน ทั้งใน อบต. อบจ. และเทศบาล และในระยะต่อ ๆ มา มีความพยายามในสถาปนากลุ่มตระกูลของตนเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่น ตระกูลพลบุตร และตระกูลสุภาเพ็ง

4. มีกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่สามารถสถาปนากลุ่มการเมืองของตนเอง โดยมีเครือข่าย ความเป็นญาติพี่น้องในตระกูล คุ้มครองท้องถิ่นขนาดใหญ่ในอำเภอท่ายางและอำเภอชะอำ จากฐานอำนาจเดิมก่อนรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 เมื่อการกระจายอำนาจท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ทำให้สร้างฐานการเมืองกว้างขึ้น ในกรณีของกลุ่มตระกูลพรสมบูรณ์ศิริ ครองอำนาจทางการเมืองในเทศบาลเมืองชะอำ เทศบาลตำบลนายาง ซึ่งเป็นเทศบาลขนาดใหญ่ในอำเภอชะอำ และมีเครือข่ายกับเทศบาลตำบลท่ายาง ซึ่งคนในตระกูลเคยมีบทบาทนำในการเป็นผู้บริหารของเทศบาล

จากรัฐธรรมนูญทั้ง 2 ฉบับใน พ.ศ. 2521 และ 2540 จะเห็นได้ว่า อำนาจรัฐบาลเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ โดยกลไกการได้มาซึ่งอำนาจคือ การเลือกตั้ง ซึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2521 การเลือกตั้งเป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการคัดสรร “ผู้แทน” ของประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยสำหรับประเทศ ซึ่งก่อนหน้านีรัฐมีลักษณะราชการรวมศูนย์ อำนาจรัฐตกอยู่ในมือของข้าราชการ โดยเฉพาะกลุ่มทหารที่มีบทบาทหลัก หากเมื่อการเลือกตั้งมาเป็นกลไกหลักในการสร้างความชอบธรรม เป็นกติกาที่สร้างขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ นักธุรกิจซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งพาข้าราชการในการดำเนินธุรกิจ ก็พัฒนาตัวเองเข้าสู่การเมืองด้วยช่องทางจากการเลือกตั้งเพื่อเข้าสู่อำนาจเสียเอง การเลือกตั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมาจึงเป็นระบบและวิธีการเพื่อสร้างความชอบธรรมของนักการเมือง นักธุรกิจ และนายทุน มีการใช้เงิน ทุ่มทุนอย่างมหาศาลในการเลือกตั้ง เพื่อให้ได้ชัยชนะเหนือคู่แข่งทางการเมือง เกิดการลงทุนเพื่อการเลือกตั้ง โดยในช่วงก่อน พ.ศ. 2540 นั้น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี โดยกลุ่มอังกินันท์ มีการลงทุนเพื่อการเลือกตั้งในสนามการเมืองเลือกตั้ง ส.ส. เพื่อให้ได้มีบทบาทในรัฐบาล หากหลังจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 การลงทุนในการเลือกตั้งมุ่งมาที่การเมืองในระดับท้องถิ่น เนื่องจากการเลือกตั้งได้ถูกนำมาเป็นกลไกสำคัญในการได้มาซึ่งอำนาจบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรัฐธรรมนูญให้อำนาจบริหารงบประมาณชัดเจนขึ้น

การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การสถาปนาโครงสร้างอำนาจ และการรักษาสถานะความเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรี การสะสมทุนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอำนาจไว้ และตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมากระบวนการเลือกตั้งที่ชัดเจนมากขึ้น และกลุ่มคนพลังใหม่ที่เป็นชนชั้นกลางอันเกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจที่มีมาอย่างต่อเนื่องและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ระบบการเมืองที่เปิดกว้างขึ้น นักธุรกิจ ชนชั้นกลางมีบทบาทมากขึ้น หนทางแห่งการได้รับเลือกตั้ง และการมีตำแหน่งสำคัญในทางการเมืองมีความซับซ้อนขึ้น เงินเป็นปัจจัยสำคัญทั้งการผูกสัมพันธ์กับข้าราชการ หัวคะแนน ลูกน้องในเครือข่าย และการสนับสนุนเงินต่อพรรคการเมือง เพื่อให้ได้ตำแหน่งสำคัญในพรรค และมีโอกาสได้รับเลือกจากพรรคให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี การได้รับเลือกตั้งจึงสำคัญ การใช้เงินในการเลือกตั้งจึงจำเป็นอย่างมาก และเช่นเดียวกันเมื่อรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 กระจายอำนาจสู่ส่วนท้องถิ่น การได้รับเลือกตั้งเพื่อมีอำนาจบริหารในท้องถิ่น ปัจจัยสำคัญในการได้รับเลือกตั้งคือการใช้เงินซื้อเสียงเช่นกัน การสะสมทุนจึงสำคัญมากเช่นกัน ซึ่งโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีมีกระบวนการสะสมทุนดังนี้

1. การทำธุรกิจ สีขาว สีเทา และสีดำ

ในกระบวนการสะสมทุนของชนชั้นนำท้องถิ่นนั้น มีเครื่องมือในการสะสมทุน คือ นักเลงและมือปืน ซึ่งมีพัฒนาการมาจากสังคมดั้งเดิมของเมืองเพชรบุรีจากการเป็นนักเลงที่คุ้มครองความปลอดภัยในชุมชนของตนให้พ้นจากการปล้น ขโมย ของโจรในอดีต นักเลงและมือปืนเหล่านี้จะทำหน้าที่ดูแลธุรกิจให้แก่เจ้าพ่อที่ทำธุรกิจเกี่ยวกับบ่อน โรงหวย โรงฝิ่น กระทั่งถึงราวต้นทศวรรษ 2500 ในสมัยที่กิจการเหล่านี้ยังเป็นการประมุขดำเนินการจากรัฐอยู่ โดยมีความสัมพันธ์กับเจ้าพ่อ เจ้าของธุรกิจในรูปแบบอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน แต่ภายหลังกิจการเหล่านี้ผิดกฎหมายหากนายทุนยังมีการดำเนินการอยู่ทำให้ต้องมีการลักลอบดำเนินการอยู่

การเข้าสู่วงการเมืองของชนชั้นนำ เป็นไปพร้อม ๆ กับพฤติกรรมของการดำรงตนเป็น “เจ้าพ่อ” การพัฒนาประเทศตั้งแต่ทศวรรษ 2500 ทำให้จังหวัดเพชรบุรีได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การสร้างถนน เขื่อน เศรษฐกิจภาคเกษตร โดยเฉพาะการค้าพืชไร่เติบโตอย่างรวดเร็ว ครอบครัวพ่อค่านักธุรกิจท้องถิ่นชาวจีนในจังหวัดเพชรบุรีสามารถสะสมทุนจากการค้าเกี่ยวกับการเกษตร การค้าพืชไร่ การค้าเครื่องจักร เกษตรกรรม การเลี้ยงสัตว์ เช่น ครอบครัวของนายธานี ยี่สาร สะสมทุนจากการค้าเครื่องจักรเคมีภัณฑ์ทางการเกษตร และค้าขายอุปกรณ์การศึกษา ส่วนตระกูลอังกินันท์ที่มาจากตระกูลขุนนาง นอกจากการเล่นการเมืองท้องถิ่น มีเครือข่ายนักเลงจากการเป็นครอบครัวทนายความ

เริ่มทำการค้าพืชไร่ การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจผูกขาด อาทิ กิจการรถเมล์ โรงน้ำแข็ง โรงงานทำน้ำตาล (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546, หน้า 419)

ด้วยจังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดชายฝั่งทะเล และมีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านจึงเป็นช่องทางให้ ชนชั้นนำ เจ้าพ่อ ผู้มีอิทธิพล ร่วมมือกับทหารบางกลุ่มดำเนินธุรกิจผิดกฎหมาย โดยเฉพาะการค้าของเถื่อนทางทะเล และค้าไม้เถื่อนทางชายแดนพม่า โดยกิจการเหล่านี้จะดำเนินมาถึงราวทศวรรษ 2520 นอกจากนั้นยังมีธุรกิจผิดกฎหมายอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กัน เช่น บ่อน หวยใต้ดิน รวมทั้งอบายมุขประเภทอื่น ๆ และการแข่งขันวอลานอันเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่มีการพนันขันต่อกันมาก ก็อาจเกิดการฉีพาทระหว่างผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นด้วยตนเอง ทั้งในแง่ผลประโยชน์จากการบริหารจัดการ และการพนันเดิมพันกัน ผนวกกับการพยายามขยายอำนาจและขยายธุรกิจ ซึ่งในระหว่างผู้มีอิทธิพลในระดับเดียวกันเอง ตั้งแต่ทศวรรษ 2510 หรือความขัดแย้งระหว่างผู้มีอิทธิพลกับผู้ที่ยพยายามสร้างตัวจากการเป็นนักเลงโตขึ้นมาเป็นผู้มีอิทธิพล เจ้าพ่อ เนื่องจากเคยรับใช้เป็นเครือข่ายของเจ้าพ่อ ผู้มีอิทธิพล ตั้งแต่การเป็นผู้ติดตาม คนสนิท และหัวคะแนนของนักการเมืองในระดับ ส.ส. ซึ่งได้ชื่อว่าผู้มีอิทธิพลเป็นเจ้าพ่อ นักเลงโตหลายคน ในลักษณะดังกล่าวเคยผ่านการเป็นมือไม้ให้เจ้าพ่อในธุรกิจผิดกฎหมาย จึงรู้เส้นสนกลในในการดำเนินการกิจการเหล่านี้จึงพยายามก้าวขึ้นมาทำธุรกิจ ซึ่งบางรายก็สามารถขยายกิจการและอิทธิพลได้ เช่น กรณีของ นายบุญช่วย แก้วโกศล ซึ่งก้าวขึ้นจากการเป็นนักเลงโต มีความสัมพันธ์ในลักษณะระบบอุปถัมภ์ใกล้ชิดกับกลุ่มอังกินันท์

ในจังหวัดเพชรบุรีในระหว่าง ทศวรรษ 2520 ถึงราว พ.ศ. 2535 มีผู้กว้างขวางและมีอิทธิพลเกิดขึ้นมาจากการสะสมทุนทั้งธุรกิจถูกกฎหมายและผิดกฎหมายดังที่กล่าวแล้ว มีการกล่าวขานนามแทนตัวผู้มีอิทธิพลเหล่านั้น เช่น “เจ้าพ่อเขากิว” แทนตัว นายสมจิตร พวงมณี “เจ้าพ่อทุ่งลม” แทนตัว “นายจรัส เชื้อสาย” หรือ “เจ้าพ่อตะวันตก” แทนตัวนายปิยะ อังกินันท์ (วัลลภ แจ่มจรัส, สัมภาษณ์, 15 มกราคม 2556) ผู้มีอิทธิพลส่วนใหญ่มีธุรกิจหลักที่ถูกกฎหมาย และมีธุรกิจสีเทาที่สร้างผลกำไรมหาศาล จะมีนักเลงเป็นเครือข่ายช่วยเหลือ ถ้าเล่นการเมือง นักเลงก็จะช่วยหาเสียงเป็นหัวคะแนนให้ด้วย รวมทั้งการปกป้องคุ้มครอง เนื่องจากมีคู่แข่ง ยิ่งเมื่อนักการเมืองเหล่านั้นมีธุรกิจ คู่แข่งทางธุรกิจที่คิดโค่นล้มกันเนื่องจากแย่งชิงผลประโยชน์ในธุรกิจผิดกฎหมาย จึงจำเป็นที่จะต้องมียกเลง และมือปืนไว้คุ้มครอง รวมทั้งดำเนินการทางธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจที่ผิดกฎหมาย ส่วนธุรกิจที่ถูกกฎหมายนั้น การเป็นนายหน้าในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเพชรบุรี โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา เพชรบุรีเป็นเมืองที่น่าสนใจของนักลงทุน เนื่องจากตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2539-2544) เป็นต้นมา เน้นการเสริมสร้างศักยภาพของคน และการมีส่วนร่วม

ของท้องถิ่น เพชรบุรีเป็นยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลเลือกเป็นจังหวัดนำร่องในการพัฒนาประชาคม
จังหวัด ความเฟื่องฟูของเศรษฐกิจเพชรบุรีเห็นได้ชัด ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา ในระหว่าง
เศรษฐกิจทั่วโลกขยายตัวประกอบกับภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่ ที่มีการตื่นตัวในการลงทุนซื้อขาย
อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีการลงทุนจากนายทุนทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ โดยมีนักการเมือง
ในท้องถิ่นเป็นนายหน้าสำคัญในการกว้านซื้อขายที่ดินจากชาวบ้าน ในอำเภอชะอำซึ่งเป็นพื้นที่ติด
ทะเลมีชายหาดที่สวยงาม มีการลงทุนสร้างตึกเพื่อการพาณิชย์จำนวนมาก รวมทั้งโรงแรม
คอนโดมิเนียม เพื่อขายเพื่อเช่า และเช่าซื้อสำหรับตากอากาศ ธุรกิจลักษณะนี้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว
หากต่อมาเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจใน พ.ศ. 2540 โครงการเหล่านี้จำนวนมากทั้งชายหาดในอำเภอ
เมืองแถบตำบลปึกเตียน และอำเภอชะอำจำนวนมาก ต้องทิ้งร้างโครงการไปปล่อยให้เป็นโครงการ
ร้างจำนวนมาก

ใน พ.ศ. 2547 รัฐบาลของ พ.ต.อ. ดร. ทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายโครงการมอเตอร์เวย์
เส้นทางลัดสู่ภาคใต้ สมุทรสาคร-แหลมผักเบี้ย-ชะอำ เป็นมอเตอร์เวย์ที่ก่อสร้างเป็นสะพานลงไป
อ่าวไทยตัดลัดจากสมุทรสาคร ไปยังเพชรบุรีบริเวณแหลมผักเบี้ยแล้วไปบรรจบทางหลวงหมายเลข
4 เพชรเกษมที่อำเภอชะอำ แม้ว่าที่สุดโครงการจะล้มเลิกไปก็ตาม แต่ในระหว่างนั้นที่ดินบริเวณ
แหลมผักเบี้ย และพื้นที่บริเวณทางขึ้นและลงทางด่วนถูกกว้านซื้อโดยนายทุนระดับชาติ และ
นายทุนท้องถิ่นเพื่อหวังเก็งกำไรในราคาที่ดิน หลังจากได้รับการพัฒนา พื้นที่แถบอำเภอบ้านแหลม
อำเภอเมือง และอำเภอชะอำ โดยเฉพาะบริเวณที่ติดทะเล ก็ถูกกว้านซื้อโดยมีนักการเมืองซึ่งเป็นเจ้า
พ่อท้องถิ่นเป็นนายหน้าให้แก่นายทุนระดับชาติ ซึ่งในระยะเวลาถัดมาเริ่มมีการพัฒนาที่ดินบริเวณนี้
เป็นสวนสนุก และแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2550 เป็นต้น ซึ่งจะพบว่าสวนสนุกต่าง ๆ
เกิดขึ้นในพื้นที่ และริมถนนเพชรเกษมจำนวนมาก

ในด้านการสะสมทุนของตระกูลสุภาแผ่ง ทุกคนมีธุรกิจส่วนตัวของตน ธุรกิจที่สมาชิก
ในตระกูลซึ่งใน 3 คนพี่น้องที่เป็นชายประกอบกิจการคือ โรงแรมชั้นสอง ซึ่งเป็นกิจการที่สร้าง
ฐานะที่มั่นคงให้กับนายอภิชาติ และพี่ชายอีก 2 คน ในปัจจุบันโรงแรมประเภทนี้ในพื้นที่จังหวัด
เพชรบุรีเช่นในอำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด และอำเภอท่ายาง ส่วนใหญ่เป็นกิจการของนายอภิชาติ
และพี่ชายทั้ง 2 คน และอีกด้านของรายได้คือกิจการบ้านเช่าที่ตกทอดมาจากบิดาและมารดา ซึ่งใน
อดีตถือเป็นเศรษฐกิจที่มีฐานะมั่นคงรายหนึ่งในจังหวัด โดยกิจการดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นกิจการ
ที่ต้องอาศัยลูกน้องผู้ชายหรือนักเลงในการดูแลความสงบของกิจการ ในส่วนของนายอภิชาติเอง
เมื่อเริ่มเข้าสู่วงการการเมืองในช่วงทศวรรษ 2530 นั้นมีกิจการสถานบันเทิงที่มีชื่อเสียงในพื้นที่
อำเภอเมืองเพชรบุรี เป็นสถานบันเทิงแห่งแรกของเพชรบุรี กิจการเหล่านี้ล้วนใช้ลูกน้อง และ
การอาศัยอำนาจอิทธิพลประกอบกับกิจการมีรายได้แน่นอนมั่นคงซึ่งทำให้นายอภิชาติมีทุนในการ

ดำเนินการทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

2. การแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ

การแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นโดยตลอดระหว่างอยู่ในตำแหน่งทางการเมือง ทั้งในการเป็น ส.ส. และ การเป็นผู้บริหารในองค์กรปกครองท้องถิ่น โดย ส.ส. แสวงหาจากการ ประสานงานการนำงบประมาณมาลงในพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในพื้นที่ระหว่างนักการเมืองผู้ประสาน โครงการและกลุ่มผู้รับเหมาในพื้นที่

เช่นเดียวกัน การเป็นผู้บริหารในองค์กรท้องถิ่น สะสมทุนจากการดำเนินนโยบาย โครงการของหน่วยงานท้องถิ่น การประสานงบประมาณโครงการจากรัฐส่วนกลาง และมีการ จัดแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นระบบกับนักการเมืองในเครือข่าย และการกระจายงบประมาณสู่ ท้องถิ่นระดับล่างก็แฝงด้วยประโยชน์ทางด้านคะแนนเสียง โดยให้ผู้บริหารท้องถิ่นที่อยู่ภายใต้ อุปถัมภ์ระดับ อบต. เทศบาล คูหาให้ และมีผลประโยชน์ในงบประมาณที่ประสานมาให้

อุดมการณ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ในมิติของอุดมการณ์ ระบบเลือกตั้งนิยมมีอิทธิพลต่อความคิดและค่านิยมในสังคม ถึง ความชอบธรรมในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญกำหนดให้การได้รับเลือกตั้งเป็น หนทางสู่การมีอำนาจอย่างเป็นทางการ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การได้รับเลือกตั้งเป็นทุนทางสังคม ผู้ได้รับเลือกตั้งย่อมมีทุนทางสังคมนี้เป็น “ความชอบธรรม” ในการใช้อำนาจอย่างเป็นทางการ

ส่วนความสำคัญของการเลือกตั้งนั้น กล่าวว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สิ่ง ที่ ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ คือ การเลือกตั้งเพราะเป็นการแสดงเจตจำนงของประชาชนผู้เป็นเจ้าของ สิทธิในอันที่จะมอบความไว้วางใจให้ผู้ของตนเองเลือกเข้าไปใช้อำนาจแทนตนในการทำหน้าที่ที่จะ สะท้อนปัญหาถึงกับรัฐบาลให้บริหารจัดการประเทศตรงกับความต้องการ ปฏิญญาสากลว่าด้วย สิทธิมนุษยชน ข้อ 21(1) ให้ความสำคัญถึงสิทธิและการเลือกตั้งไว้ว่า “เจตจำนงของประชาชนย่อม เป็นมูลฐานแห่งอำนาจรัฐบาลของผู้ปกครอง เจตจำนงดังกล่าวต้องแสดงออกโดยการเลือกตั้งอัน สุจริต ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามกำหนดเวลา ด้วยการลงคะแนนเสียงอย่างทั่วถึง โดยถือหลัก คนละหนึ่งเสียงเท่านั้น โดยกระทำเป็นการลับด้วยวิธีต่างๆ เพื่อที่จะประกันให้การลงคะแนนเสียง เลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี” (การเลือกตั้งมีความสำคัญอย่างไรบ้าง, 2559) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การเลือกตั้งมีความสำคัญและคุณค่ามากในการเมืองระบอบประชาธิปไตย โดย

ประการแรก การเลือกตั้งเป็นการสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ให้กับอำนาจ รัฐบาลหรือผู้ปกครองที่มาจากการเลือกตั้ง เนื่องจากเมื่อรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศผ่านการ เลือกตั้งที่เป็นการแสดงเจตจำนงในการปกครองของประชาชนแล้ว นโยบายสาธารณะซึ่งพิจารณา

ได้ง่าย ๆ ว่าเป็นสิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ (Dye, 1978, pp. 3-5) ผู้ใช้อำนาจการเมืองการปกครองซึ่งได้รับเลือกจากประชาชนย่อมสามารถกระทำการได้อย่างเต็มที่ในนามของอำนาจจากประชาชน

ประการที่สอง การเลือกตั้งเป็นกลไกการสืบทอดอำนาจโดยสันติ การเลือกตั้งในแต่ละครั้งอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ หรือเปลี่ยนกลุ่มการเมืองที่เข้าทำหน้าที่เป็นรัฐบาล แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากผลของการเลือกตั้งย่อมเป็นการเปลี่ยนตามครรลอง และกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนด เป็นปรากฏการณ์ธรรมดาที่เกิดโดยสันติวิธี ไม่ทำให้มีปัญหาหรือวิกฤติการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น (สุขุม นวลสกุล, 2542, หน้า 251) อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งที่ทำให้ได้มาซึ่งผู้แทนที่น้อยลง ส่งผลให้การเลือกตั้งกลายเป็นกลไกการสืบทอดอำนาจ และเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งจะพบได้ในการเลือกตั้งของประเทศไทยโดยตลอดมา

ดังนั้นเมื่ออุดมการณ์เลือกตั้งนิยม มีอิทธิพลในสังคมไทย โดยเริ่มตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 และเมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่เกิดขึ้นภายหลังการเรียกร้องทางการเมือง และการปฏิรูปการเมือง การเลือกตั้งเป็นอุดมการณ์ฝังในสังคมและวัฒนธรรมการเมืองไทยแล้ว การเลือกตั้งจึงเป็นความชอบธรรมจากผู้แทนประชาชน ที่ถูกนำมาใช้ในการอ้างอิงเพื่อดำเนินการต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในขอบเขตอำนาจหน้าที่ แต่ในขณะเดียวกัน นักเลือกตั้ง นักการเมือง และนักธุรกิจการเมืองจำนวนมากใช้เป็นเครื่องมือในการให้ได้มาซึ่งอำนาจ และใช้อำนาจนั้น บันดาลผลประโยชน์แก่ตนและกลุ่มพวกพ้อง ซึ่งหลักการเลือกตั้งที่สำคัญ 6 ประการ คือ (เมธา สุขบรรทัด, 2517, หน้า 52-58) และบุญศรี มีวงษ์อุโฆษ, 2542, หน้า 21-29)

1. หลักอิสระแห่งการเลือกตั้ง หมายถึง การให้อิสระต่อการออกเสียงเลือกตั้งโดยที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพที่จะเลือกใครหรือพรรคการเมืองใดก็ได้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็มีสิทธิที่จะเลือกสังกัดพรรคการเมืองใดก็ได้
2. หลักการเลือกตั้งตามกำหนดเวลา การเลือกตั้งจะต้องมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน
3. หลักการเลือกตั้งอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม การเลือกตั้งเป็นไปตามตัวบทกฎหมาย ไม่มีการโกง หรือใช้อิทธิพลเงิน หรืออำนาจหน้าที่ในการบีบบังคับซื้อคะแนนเสียงเพื่อตนเองและหมู่คณะ
4. หลักการใช้สิทธิในการเลือกตั้งอย่างเสมอภาค การให้สิทธิแก่ประชาชนโดยไม่มีการกีดกันหรือจำกัดสิทธิบุคคลใดเป็นพิเศษ ทุกคนมีสิทธิลงคะแนนเสียงคนละหนึ่งคะแนนและคะแนนทุกเสียงมีน้ำหนักเท่ากัน
5. หลักการออกเสียงโดยทั่วไป การเปิดโอกาสให้มีการออกเสียงเลือกตั้งอย่างทั่วถึงแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่า เว้นแต่มีข้อจำกัดอันเป็นที่รับรองกันทั่วไป

6. หลักการลงคะแนนลับ การออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนถือเป็นสิทธิของผู้เลือกตั้งโดยเด็ดขาด โดยที่ผู้ออกเสียงเลือกตั้งไม่จำเป็นต้องบอกผู้อื่นว่าเลือกใคร ทั้งนี้เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ปราศจากการข่มขู่บังคับจากอิทธิพลใดๆที่จะมีผลต่อความปลอดภัยของผู้เลือกตั้ง

หลักทั้ง 6 ประการได้บัญญัติในรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งผู้แทนประชาชนในทุกระดับ หากจะพบว่าหลักการยังคงได้รับการชำระไว้แต่การทุจริตชื่อเสียงเลือกตั้งยังคงอยู่และพื้นที่หลักในการชื่อเสียงเลือกตั้งคือพื้นที่ในชนบท

หากกล่าวในด้านอุดมการณ์เลือกตั้งนิยม จะพบว่าพฤติกรรมของชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีที่พยายามเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง และเมื่อมีอำนาจอย่างเป็นทางการ สามารถอำนวยประโยชน์ได้ทั้งการหาประโยชน์ในด้านสถานภาพทางสังคม และสถานภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งทั้งสองสถานภาพดังกล่าวกลุ่มอภินันท์สามารถรักษสถานภาพความเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นไว้ได้ ในขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ที่จะสถาปนากลุ่มของตนเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นก็ใช้ระบบเลือกตั้งเป็นหนทางในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจในกลุ่มของตนเช่นกัน เช่น กลุ่มตระกูลพลบุตร กลุ่มสุภาแพ่ง และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นอื่น ๆ

ทั้งนี้แม้ว่าในระหว่าง พ.ศ. 2521 ถึงปัจจุบัน สภาพการเมืองไทยมีเหตุการณ์ที่ทำให้การเลือกตั้งไม่เป็นที่ไปตามครรลอง เกิดการรัฐประหารหลายครั้ง แต่การเลือกตั้งในระดับชาติที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2523 และความมั่นคงในระบบเลือกตั้งที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมีการเลือกตั้งทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งในจังหวัดเพชรบุรีการแข่งขันทางการเมืองในระดับชาติเป็น 2 ขั้วอำนาจ ระหว่างนักการเมืองในพรรคประชาธิปัตย์ และขั้วอำนาจของกลุ่มอภินันท์ ส่วนในระดับท้องถิ่นมีพอสมควรแทบจะทุกท้องถิ่น ซึ่งในการเลือกตั้งทุกระดับนี้ไม่ว่าจะมีการชื่อเสียงหรือไม่ก็ตาม หากการเลือกตั้งเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ประกอบกับการรณรงค์การเลือกตั้งของหน่วยงานภาครัฐ และของนักการเมืองในการหาเสียงเลือกตั้ง และสิทธิของประชาชนในการลงคะแนนเสียงและถอดถอนตัวแทนของตนเอง การเลือกตั้งจึงกลายเป็นสำนึกและความคิดของประชาชน

จังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีการเคลื่อนไหวในภาคประชาชนส่วนใหญ่ร่วมกับกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยต่อต้านรัฐบาลพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรตั้งแต่ พ.ศ. 2548 รวมทั้งการเรียกร้องให้ยกเลิกการเลือกตั้ง วันที่ 2 เมษายน 2549 ที่เชื่อว่ามีการโกงเลือกตั้งและไปเพื่อสืบทอดอำนาจของรัฐบาลทักษิณ และการเคลื่อนไหวร่วมกับนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ใน พ.ศ. 2556 เพื่อต่อต้านรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร การเคลื่อนไหวเหล่านี้สะท้อนให้เห็น

ถึงการวางแผนคิดเรื่องการเลือกตั้งในประเด็นที่ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้ปกครองหรือรัฐบาล เพื่อให้เกิดความชอบธรรมที่มาจาก การเลือกตั้ง

ในสภาพความเป็นจริงของการเลือกตั้งในจังหวัดเพชรบุรีย่อมปฏิเสธการทุจริตซื้อเสียงเลือกตั้งที่เกิดขึ้นในทุกระดับไม่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า แม้อุดมการณ์การเลือกตั้งจะถูกปลุกฝังในประชาชนทุกระดับในจังหวัดเพชรบุรีก็ตาม แต่การเลือกตั้งในสำนึกของชาวบ้านและชนชั้นนำ ซึ่งเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเป็นอุดมการณ์การเลือกตั้งที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่ชนชั้นนำและประชาชนต่อรองซึ่งกันและกัน ในการเลือกตั้งส.ส. ซึ่งเป็นการเลือกตั้งที่มีผลต่อการเลือกรัฐบาล การเลือกตั้งตัวแทนประชาชนจากพรรคประชาธิปไตยสะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านรัฐบาลที่ประชาชนเชื่อว่าฉ้อฉล แต่การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดตัว ประชาชนรู้ว่า คะแนนเสียงของเขาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับนักการเมืองที่ดีที่สุด และเข้าใจถึงความสำคัญของตนในระบบเลือกตั้ง จึงดำเนินการต่อรองในทุกรูปแบบกับนักการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินหรือสิ่งของการแลกเปลี่ยน เพราะเขามีคะแนนเสียงเป็นสิ่งแลกเปลี่ยน

สรุปท้ายบท

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นแบบชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน ยังคงเป็นโครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำ โดยใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นเครื่องมือในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจ หากแต่มีความแตกต่างจากในยุคก่อนหน้าก็คือ ระบบอุปถัมภ์ ในปัจจุบัน ไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยสนับสนุนและคุณลักษณะที่แตกต่างจากเดิมซึ่งมีความแน่นอนเหนียวของเครือข่าย โดยในปัจจุบันการอุปถัมภ์และการรับอุปถัมภ์คำนึงผลประโยชน์ที่มีร่วมกันทั้งสองฝ่ายซึ่งไม่ได้มีความต่อเนื่องในการช่วยเหลือและอุปถัมภ์กันในทุก ๆ ด้าน แบบเดิม หากแต่จะขึ้นอยู่กับผลตอบแทนที่จะได้รับมา และมีความเฉพาะเจาะจงกันในเฉพาะบางเรื่องที่ทำให้คำมั่นสัญญากันได้ โดยกลุ่มชนชั้นนำที่สถาปนากลุ่มตระกูลเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมรจังหวัดเพชรบุรี และกลุ่มตระกูลที่เข้ามาท้าทายและแข่งขันกับขั้วอำนาจหลัก มีดังนี้

1.1 กลุ่มตระกูลอังกินันท์เป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นหลักของจังหวัดเพชรบุรีที่มีความเข้มแข็งมาตั้งแต่ทศวรรษ 2510 ปัจจุบันยังคงรักษาความเป็นขั้วอำนาจหลักโดยอาจแบ่งออกเป็นสองสายที่สำคัญ คือ

1.1.1 สายนายปิยะ อังกินันท์ โดยมีนายชัยยะบุตรชายเป็นโครงสร้างอำนาจหลักมีอำนาจในการบริหารงานของ อบจ.เพชรบุรีมายาวนาน และตั้งแต่ พ.ศ. 2542 ถึงปัจจุบัน สามารถ

คุมอำนาจในท้องถิ่น ได้เกือบทั้งจังหวัด ด้วยการบริหารงบประมาณ และการระดมทุนจากการบริหารงบประมาณ

1.1.2 สายนายยุทธ อังกินันท์ ซึ่งคุมการบริหารเทศบาลเมืองเพชรบุรีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2510 และมีแนวโน้มที่จะมีทายาททางการเมืองคือลูกชายทั้งสองเพื่อสืบทอดอำนาจนี้ หากความแข็งแกร่งทางการเมืองกำลังถูกทำลายโดยกลุ่มตระกูลพลบุตรซึ่งเป็นเครือญาติกัน

ทั้งนี้ในส่วนของนายภิมุข อังกินันท์ เป็นเครือญาติซึ่งเป็นลูกพี่ของนายปิยะและนายยุทธ เริ่มเล่นการเมืองในสนามเทศบาลเมืองเพชรบุรี และมีอิทธิพลในระหว่างที่เข้ามาเป็น ส.ส. ใน พ.ศ. 2519-2535 ไม่ได้มีบทบาททางการเมืองในการคุมการบริหารองค์กรท้องถิ่นเช่นเดียวกับลูกพี่น้องทั้งสอง หากสร้างอิทธิพลในท้องถิ่นในกลุ่มหัวคะแนน นักเลง ในช่วงเวลาที่ยังเล่นการเมืองเท่านั้น ในปัจจุบันทายาทของนายภิมุขเข้ามาสู่สนามการเมืองท้องถิ่นในชั่วอำนาจของนายชัยยะ อังกินันท์

ปัจจุบันการดำเนินการทางการเมืองของ อังกินันท์ แบ่งเป็นสองสายคือ สายนายปิยะ และสายนายยุทธ มีปรากฏการณ์การแตกแยกในบางครั้ง เช่น ใน พ.ศ. 2538 มีการรวมกันของนายยุทธ นายภิมุข และนายอลงกรณ์ รวมกันในชื่อกลุ่มสามประสานเพื่อโค่นล้มกลุ่มของนายชัยยะ ในการเลือกตั้ง สมาชิกสภา อบจ. และจากการเลือกตั้ง นายก อบจ. ครั้งแรกใน พ.ศ. 2547 ที่นายอลงกรณ์ และนายยุทธ ร่วมมือกันเพื่อสนับสนุนนายยุทธพลในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งเพื่อต่อสู้กับนายชัยยะ แต่ทั้งนี้เมื่อเวลาผ่านไป จะพบว่ากลุ่มอังกินันท์ค่อนข้างเหนียวแน่น ดังจะเห็นได้ว่า บุตรชายคนโตของนายปิยะ คือนายสุขสันต์ อังกินันท์ ก็เข้าเป็นทีมบริหารให้แก่นายยุทธในเทศบาลเมืองมาโดยตลอดตั้งแต่ พ.ศ. 2529 กระทั่งถึง พ.ศ. 2555 จึงมาช่วยน้องชายของตนเองคือนายชัยยะโดยรับตำแหน่งรองนายก อบจ. และนายชัยยะก็ดึงเอานายอังกินันท์ อังกินันท์ บุตรของนายภิมุขเข้าร่วมทีม เป็น ส.อบจ. ในเครือข่าย ส่วนนายยุทธพลก็ดึงนายภาณุเดช อังกินันท์ บุตรนายภิมุข เข้าร่วมร่วมทีมสมัครรับเลือกตั้ง ส.ส. ใน พ.ศ. 2556 (ภายหลังเป็นโมฆะ) และในการเลือกตั้ง ส.ว. เมื่อ พ.ศ. 2557 เมื่ออดีตลูกทีมของนายชัยยะลงสมัครรับเลือกตั้งก็มีการระดมหัวคะแนนทั้งจากของนายชัยยะ และเครือข่ายของนายยุทธพลเข้าช่วยเหลือในการหาเสียงเลือกตั้ง สะท้อนให้เห็นว่าตระกูลอังกินันท์พยายามสร้างฐานการเมืองของคนตระกูลให้เข้มแข็ง และจะเห็นความชัดเจนของการแบ่งเค้กกันระหว่าง อบจ. และเทศบาล โดย อบจ. เป็นของนายชัยยะที่สืบทอดมาจากนายปิยะ และเทศบาลเมืองเป็นของทายาทสายนายยุทธ

2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีมีความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตามอำนาจรัฐส่วนกลาง โดยปัจจัยสำคัญมาจาก

2.1 รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ทำให้ระบบเลือกตั้งชัดเจนมากขึ้น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยกลุ่มอังกินันท์ ปรับตัวสร้างความสัมพันธ์กับชนชั้นกลางอื่น ๆ โดยเฉพาะนักธุรกิจท้องถิ่น นอกเหนือจากทหาร ทั้งสามฝ่ายปรับตัวประนีประนอม มีการทำธุรกิจร่วมกันเพื่อใช้อำนาจรัฐอำนวยความสะดวกในการสะสมทุน เพื่อใช้ในการดำเนินการทางการเมืองและการเลือกตั้ง

2.2 รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่ทำให้โครงสร้างอำนาจรัฐทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นให้ความสำคัญกับระบบการเลือกตั้ง และกระจายบริหารและปกครองตนเองสู่ท้องถิ่น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดย 1. มีการปรับตัวโดยตระกูลอังกินันท์ ให้ความสำคัญที่การเมืองท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจในการบริหารงบประมาณโดยคณะกรรมการเมืองในองค์กรท้องถิ่นขนาดใหญ่ 2 แห่งคือ เทศบาลเมืองเพชรบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ไว้ในกลุ่มตระกูลของตน 2. มีการพัฒนาตนเองของนักเลง มือปืน ผู้นำชุมชน เพื่อเข้าสู่การเมืองท้องถิ่นระดับล่าง คือ อบต. และเทศบาล โดยมีเครือข่ายกับโครงสร้างอำนาจหลัก และนักการเมืองระดับ ส.ส. ใช้เครือข่ายในในระบบอุปถัมภ์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 3. นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจท้องถิ่น เข้าสู่สนามเลือกตั้งทั้งการเลือกตั้งทุกระดับ และมีความพยายามสถาปนาของกลุ่มของตนเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่น ตระกูลพลบุตร และตระกูลสุภาแพ่ง 4. มีกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่สามารถสถาปนากรรมการเมืองของตนเองในระบบเครือญาติ โดยคุมท้องถิ่นสำคัญในอำเภอรอบนอก เช่น กรณีกลุ่มพรสมบุญศิริ ที่คุมองค์กรท้องถิ่นขนาดใหญ่ในอำเภอท่ายางและอำเภอชะอำ โดยแบ่งพื้นที่กับกลุ่มอังกินันท์ โดยชนชั้นนำทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์มาอย่างต่อเนื่อง

3. การสะสมทุนกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ในระบบเลือกตั้งตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 มานี้ ก่อให้เกิดสภาพของธุรกิจการเมือง การใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้งจึงจำเป็นอย่างมาก ปัจจัยสำคัญในการได้รับเลือกตั้งคือการใช้จ่ายเงินซื้อเสียง ซึ่งขั้วอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีล้วนเข้ามาอยู่ในระบบเลือกตั้ง ซึ่งกลุ่มชนชั้นนำ มีฐานทางเศรษฐกิจจากครอบครัวที่มีฐานะ เช่น ตระกูล อังกินันท์ผ่านการสะสมทุนมาตั้งแต่ ทศวรรษ 2500 ธุรกิจของตระกูลมีทั้งการลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจผูกขาด อาทิ กิจการรถเมล์ ผูกขาดการค้าพืชไร่ กลุ่มสุภาแพ่งเป็นเศรษฐีที่ดิน และธุรกิจบ้านเช่า ส่วนกลุ่มนักธุรกิจท้องถิ่นสะสมทุนจากการค้า การเกษตร อย่างไรก็ตามตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา การมีอำนาจทางเศรษฐกิจ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในระบบเลือกตั้งและประโยชน์ที่ได้จากการได้รับเลือกตั้งก็เกื้อหนุนก่อให้เกิดการสะสมทุนอันเป็นผลจากการมีอำนาจทางการเมือง กลุ่มชนชั้นนำนี้มีกระบวนการสะสมทุนดังนี้

3.1 การทำธุรกิจทั้งสี่ขา สี่เทา และสี่ดำ กล่าวคือ ธุรกิจสี่ขา เช่น นาเกลือ การเป็น นายหน้าซื้อที่ดิน ธุรกิจบ้านเช่า โรงแรมชั้นสอง ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง และธุรกิจที่ถูกกฎหมายแต่ แอบแฝงการผูกขาดเช่น ธุรกิจการผลิตน้ำดื่ม โรงน้ำแข็ง การบริหารจัดการตลาดนัด ซึ่งเป็นธุรกิจ ที่เกิดขึ้นในภายหลัง ธุรกิจสี่เทา ได้แก่ การมีอำนาจทางการเมืองควบคุมการเดินรถ คุมคิวรถ โดยสาร จัดคิวรถตู้ ซึ่งต้องใช้อำนาจทางการเมือง การเปิดบ่อนการพนันแบบถูกกฎหมายควบคู่ไป กับธุรกิจแอบแฝง การเปิดสถานบันเทิง ส่วนธุรกิจสี่ดำ เช่นการเปิดบ่อนการพนันผิดกฎหมาย โดย อาจเป็นลูกน้องนักเลงในความอุปถัมภ์ดำเนินธุรกิจแทน การค้าของหนีภาษี ซึ่งธุรกิจสี่เทา และ สี่ดำของกลุ่มชนชั้นนำจะมีลูกน้องที่เป็นนักเลง มือปืนเป็นเครื่องมือในการสะสมทุน และชนชั้นนำ บางคนมีขุมมือปืนที่ให้การอุปถัมภ์กันผูกพันเหนียวแน่นดูแลผลประโยชน์ทางธุรกิจให้ ภายหลัง พ.ศ. 2535 กระแสการต่อต้านเจ้าพ่อรุนแรงขึ้น มีความค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงกระบวนการสะสมทุน ให้ถูกกฎหมายในธุรกิจของโครงสร้างอำนาจชนชั้นนำด้วย เช่น เลิกค้าของหนีภาษี เลิกโรงฝิ่น หันมาสู่การผูกขาดในธุรกิจโรงน้ำแข็ง การผลิตน้ำดื่ม การคุมคิวรถประจำทางในจังหวัด เอเยนต์ สุรา เป็นต้น

3.2 การแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง เอื้อประโยชน์ ในการสะสมทุนประเภทนี้ เช่นในนโยบาย โครงการของหน่วยงานท้องถิ่น การประสาน งบประมาณ โครงการจากรัฐส่วนกลาง จะมีการจัดแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นระบบกับนักการเมือง ในเครือข่าย

4. อุดมการณ์เลือกตั้งนิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ตั้งแต่การเลือกตั้ง พ.ศ. 2523 ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 แนวคิดเกี่ยวกับการ เลือกตั้ง และการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยยอมรับว่าเป็นที่มาของความชอบธรรมทาง การเมืองมีบทบาทต่อคนทุกระดับในสังคม ดังนั้นด้วยอุดมการณ์เลือกตั้งนิยม จะพบว่า พฤติกรรม ของชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีพยายามเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง เพื่อนำไปสู่การมีอำนาจอย่างเป็นทางการ สามารถอำนวยการเอื้อประโยชน์ได้จากสถานภาพทางสังคม สถานภาพทางการเมือง และ สถานภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งกลุ่มอภินันทน์สามารถรักษาความเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นไว้ได้ โดยยึดสนามการเมืองเทศบาลเมืองเพชรบุรีและองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีให้การได้รับ เลือกตั้งอยู่ในขั้วอำนาจของกลุ่ม ในขณะที่ขั้วอำนาจอื่นๆ ที่จะสถาปนากลุ่มของตนเป็น โครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นก็ใช้ระบบเลือกตั้งเป็นหนทางในการสถาปนาโครงสร้างอำนาจในกลุ่มของตน เช่นกัน เช่นกลุ่มตระกูลพลบุตร กลุ่มสุภาแพ่ง และกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นอื่น ๆ โดยอุดมการณ์ เลือกตั้งนิยมนี้อยู่ในสำนึกของประชาชนในรูปแบบเครื่องมือในการต่อรองผลประโยชน์ที่จะได้รับ โดยแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงเลือกตั้งของตน ดังนั้นในระบบเลือกตั้งจึงมีการซื้อเสียง และทุจริต

เลือกตั้งประกอบเข้าด้วยเสมอ การเลือกตั้งในความคิดของคนเพชรบุรีมาพร้อมกับการทุจริตชื่อ
เสียงเลือกตั้งเสมอกระทั่งถึงปัจจุบัน

บทที่ 8

สรุปวิเคราะห์และอภิปรายผล

การนำเสนอผลการวิจัยในบทที่ 8 นี้ แบ่งออกเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการศึกษา
2. อภิปรายผลการศึกษา
3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
4. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง มีวัตถุประสงค์คือ

1. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการสะสมทุนที่มีผลต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

2. เพื่อศึกษาถึง โครงสร้างอำนาจรัฐที่มีผลต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

3. เพื่อศึกษาถึงอุดมการณ์ที่มีผลต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี

จากการศึกษาแนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง โดยใช้วิธีศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์แบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญต่อพื้นที่ (Area based studies) และการศึกษาที่เชื่อมโยงกับบริบท (Contextualization) ให้ความสำคัญกับปัญหาทุก ๆ ด้าน ผู้วิจัยมีข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ โดยชี้ให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีเป็น 3 ยุคสมัย ดังนี้

1. ยุคสนธิสัญญาบาวริงถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
2. ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516
3. ยุคเลือกตั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521-ปัจจุบัน

ยุคสนธิสัญญาบาวริงถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองเพชรบุรีระหว่างหลังสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 จนถึง พ.ศ. 2475 มีดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเมืองเพชรบุรีในช่วง พ.ศ. 2398-2475 เป็น โครงสร้างอำนาจของชนชั้นนำที่มีบทบาทของ 3 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มราชสำนักโดยพระมหากษัตริย์ โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คานอำนาจการเมืองและอำนาจในการจัดเก็บผลประโยชน์ในเมืองเพชรบุรีกับขุนนางสกุลขุนนาค

1.2 ขุนนางกลุ่มสกุลขุนนาค มีบทบาทในการปกครองเพชรบุรีตั้งแต่ต้นรัตน โกสินทร์ และสามารถคุมอำนาจการปกครองและสืบทอดอำนาจภายในตระกูลตั้งแต่ พ.ศ. 2398 ถึง พ.ศ. 2475

1.3 กลุ่มชาวตะวันตกโดยมิชชันนารีอเมริกันที่มีบทบาทในการนำความก้าวหน้าทาง วิชาการ และอุดมการณ์ความทันสมัยมาสู่สังคมเมืองเพชรบุรี

2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น คือ นโยบายการรวมศูนย์ อำนาจ (Centralization) โดยระบบมณฑลเทศาภิบาลใน พ.ศ. 2437 ซึ่งลดทอนอำนาจของขุนนาง กลุ่มสกุลขุนนาคทั้งอำนาจด้านเศรษฐกิจและอำนาจด้านการปกครอง โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำเนินกฏโบายต่าง ๆ ด้วยความประนีประนอมเพื่อให้กลุ่มสกุลขุนนาค สายเพชรบุรี จงรักภักดีและสนับสนุนศูนย์กลางอำนาจมีผลยาวนานถึง พ.ศ. 2475

3. กระบวนการสะสมทุนกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ชนชั้นนำโดยพระมหากษัตริย์และกลุ่มขุนนางสกุลขุนนาคมีการสะสมทุนหลักมาจาก ระบบกินเมืองที่ใช้แรงงานไพร่และการเก็บภาษีอากรและส่วย และความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้มี การสะสมทุนเพิ่มพูนจากผลประโยชน์นอกจากที่เคยได้รับ ดังนี้

3.1 การเก็บภาษีจากผลิตภัณฑ์จากตาล โตนคในระบบเจ้าภาษี โดยคิดประดิษฐ์ภาษี เกี่ยวกับตาลโตนคใหม่ เพิ่มขึ้นตลอดจนถึงรัชกาลที่ 5 และผูกขาดในกิจการเตาเผาหม้อตาลและ หลุมดินเพื่อทำหม้อตาล

3.2 รายได้จากการผลิตและค้าข้าว ทั้งจากการเก็บภาษีจากการทำนาและลงทุนในการ ผลิตโดยลงทุนซื้อที่ดินเพิ่มพื้นที่ผลิตทั้งโดยเกณฑ์แรงงานและจ้างแรงงาน และเร่งการผลิตของ ราษฎร

3.3 การลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ ปลุกศีกพาณิชย์ให้เช่าเพื่อค้าขาย

4. อุดมการณ์สมัยใหม่กับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อุดมการณ์ความทันสมัย มีบทบาทในการนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมเมืองเพชรบุรี ให้เกิดการ พัฒนาและเจริญก้าวหน้า โดยชนชั้นนำทั้ง 3 กลุ่ม เป็นผู้นำอุดมการณ์ ก่อให้เกิดการ พัฒนาทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ วิชาการด้านต่าง ๆ และเกิดค่านิยมในวิถีการดำรงชีวิตแบบ ตะวันตกในกลุ่มชนชั้นนำท้องถิ่น

ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของชนชั้นนำในรูปแบบใหม่ภายใต้บทบาทอำนาจรัฐ การสะสมทุนและอุดมการณ์ ดังนี้

1. โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่กลุ่มชนชั้นนำ 2 กลุ่ม คือ

1.1 กลุ่มชนชั้นนำนายทุนท้องถิ่น ได้แก่ นายทุนใหม่เชื้อสายจีนโดยเป็นนายทุนหลักในแทบทุกธุรกิจในเมืองเพชรบุรี พัฒนามาจากตระกูลเจ้าภายีนายอากร และกลุ่มชาวจีนใหม่ที่อพยพเข้ามา มีธุรกิจตามชุมชนใหญ่ทางการค้าต่าง ๆ เช่น ตระกูลสุขะพานิชในอำเภอเมือง และตระกูลยูนิพันธ์ ในอำเภอเขาย้อย และ กำนันไทย สุขเจริญ ในเขตตำบลบางตะบูน ทำการค้าอาหารทะเลตากแห้งกับเรือสินค้าจากอินโดนีเซีย มาเลเซีย ธุรกิจเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง และเรือประมง ตั้งแต่ราวต้นรัชกาลที่ 7 กระทั่งถึงปลายทศวรรษ 2490 ให้ความช่วยเหลือในงานราชการอย่างมาก มีอิทธิพลอำนาจบารมีในเขตอำเภอบางตะบูน นายทุนใหม่ชาวจีนที่มีบทบาทและอิทธิพลมากที่สุด ใน 3 ทศวรรษแรกตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ นายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวงษ์ สะสมทุนจากธุรกิจหลายประเภท มีกิจการที่กว้างขวาง มีอิทธิพลในท้องถิ่นในระดับจังหวัดที่ข้าราชการชั้นสูงในจังหวัดต้องเกรงใจเพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการทำงานราชการ และมีอิทธิพลเหนือชาวบ้านสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจชาวเมืองเพชรบุรีทั้งในแง่พระเดชและพระคุณโดยใช้ระบบอุปถัมภ์ โดยใช้เครือข่ายในระบบอุปถัมภ์กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ข้าราชการระดับสูงทั้งในระดับท้องถิ่น ส่วนภูมิภาค และส่วนกลางในลักษณะของเจ้าพ่อผู้อุปถัมภ์ โดยมีเครือข่ายเป็นคนทุกระดับ และมีนักเลงเป็นเครื่องมือในการสะสมทุน

1.2 ชนชั้นนำอำมาตย์ อัน ได้แก่ ทหาร ข้าราชการซึ่งมีอำนาจในขณะนั้น สร้างเครือข่ายกับนักธุรกิจท้องถิ่น และมีลูกน้องเป็นนักการเมืองภายใต้การอุปถัมภ์โดยให้การสนับสนุนทางการเมืองให้ได้รับเลือกตั้ง และการเข้าไปเป็นผู้บริหารในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนายทหารนอกราชการ และอดีตข้าราชการ พยายามที่จะสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่น พันเอก พระยาสุรพันธ์เสนี (อิน บุนนาค) พันโทพโยม จุลานนท์ และหลวงบำรุงราษฎร์ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จ

2. บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อท้องถิ่น และความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีดังนี้

2.1 ความเป็นรัฐราชการรูปแบบใหม่

ความเป็นรัฐรูปแบบใหม่ โดยนำรูปแบบรัฐเดี่ยวในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภามาใช้ กลุ่มชนชั้นนำปรับตัวยอมรับระบบ แต่ภายใต้ระบบราชการที่เข้มแข็ง กลุ่มข้าราชการฝ่าย

พลเรือนและทหารผูกขาดอำนาจมีบทบาทในโครงสร้างอำนาจทั้งใน และสร้างบทบาทเหนือ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ดังนั้นชนชั้นนำในท้องถิ่นจึงสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะระบบ อุปถัมภ์กับกลุ่มอำมาตย์ ข้าราชการ เพื่อธำรงธุรกิจของตนและเพื่อสถาปนาโครงสร้างอำนาจ ท้องถิ่นในกลุ่มตระกูลของตน

2.2 การจัดการบริหารระบบราชการใหม่

การแบ่งส่วนบริหารราชการแผ่นดินเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และ ส่วนท้องถิ่น สัมเลิกลัทธิภูมิภาคนิยม ทำให้การปกครองตกอยู่ในการควบคุมของรัฐบาลและ ข้าราชการประจำ ระบบราชการเข้มแข็ง ชนชั้นนำท้องถิ่นต้องปรับตัวสร้างความสัมพันธ์กับ ข้าราชการทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยการช่วยเหลืองานต่อข้าราชการทั้งโดยส่วนรวมและ ส่วนตัวให้ดำเนินการได้สะดวก เพื่อความราบรื่นในธุรกิจการค้า และการดำเนินงานในการเมือง

2.3 การเลือกตั้ง

ระบบการปกครองที่เปลี่ยนแปลงกำหนดให้อำนาจอย่างชอบธรรมต้องมาจากการ รับรองในระบบรัฐสภา ชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีต้องเข้าสู่ระบบเลือกตั้งเพื่อ ไปสู่การมีอำนาจ อย่างเป็นทางการ

3. กระบวนการการสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมีกระบวนการสะสมทุนดังนี้

3.1 ชนชั้นนำนายทุนท้องถิ่นชาวจีนสะสมทุนจากการทำธุรกิจ ค้าขาย และการประมง ได้แก่

3.1.1 การค้าข้าว และน้ำตาล เช่น หมื่นสุขประसारาชฎูร์และตระกูลยูนิพันธ์ที่ เป็นทั้งนายนา และค้าข้าวกับทั้งภายในจังหวัดและภายนอกเช่นเดียว

3.1.2 การค้าสินค้าทางการประมง และการค้าทางทะเล เช่น กำนันไทย สุขเจริญ และนายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวณิช์ ทำการค้าทางทะเล และการประมง

3.1.3 ธุรกิจอื่น ๆ ได้แก่ โรงงานผลิตน้ำอัดลม น้ำดื่ม นำแข็ง ปิมน้ำมัน เรือประมง แพปลา เอเยนต์สุรา ธุรกิจค้าส่งอาหารทะเล การค้าสินค้าและผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งเป็นธุรกิจ ถูกกฎหมายและต้องใช้ทุนและแรงงานจำนวนมาก ซึ่งบางธุรกิจร่วมทุนกับทหารผู้มีอำนาจ และ มีลักษณะผูกขาดในธุรกิจ

3.2 ธุรกิจสีเทาและสีดำ ได้แก่

3.2.1 การเปิดบ่อนการพนัน และ โรงยาฝิ่นซึ่งถูกกฎหมาย เป็นธุรกิจของนาย เทียนไล่ ใหญ่กว่าวณิช์ที่สะสมทุนได้อย่างมากจนมีอำนาจทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การมีอิทธิพล จนได้ชื่อว่า “เจ้าพ่อ” มีเครื่องมือในการสะสมทุนคือ นักเลงที่ช่วยเหลือดูแลกิจการให้

3.2.2 การค้าสินค้าหนีภาษี ของเถื่อน เป็นการร่วมกันของนายทุน นักการเมือง ท้องถิ่น และกลุ่มผู้มีอำนาจทางทหาร โดยอำนาจรัฐยังไม่สามารถควบคุมธุรกิจผิดกฎหมายได้ ธุรกิจ在这一刻จะต้องใช้พรรคพวก เครือข่าย และมีลูกน้อง นักเลงเริ่มพัฒนาตัวเองเป็นมือปืน เป็นเครื่องมือ เพื่อคุ้มครองทั้งสวัสดิภาพส่วนตัวของเจ้าพ่อเจ้าของธุรกิจ และปกป้องธุรกิจให้ พื้นเงื่อมมือของกฎหมาย รวมทั้งป้องกันตัวจากคู่แข่งทั้งทางธุรกิจและคู่แข่งทางการเมือง

4. อุดมการณ์ชาตินิยมกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อุดมการณ์ที่ได้รับการแปรให้เป็นนโยบายที่สำคัญคือ ราชนิยม ซึ่งต่อต้านและลดบทบาท คนจีนในภาคเศรษฐกิจ ทำให้นายทุนชาวจีนในเพชรบุรีปรับตัวโดยสร้างความกลมกลืนให้มีความ เป็นไทย “คนจีนใจไทย” โดยการเปลี่ยนชื่อสกุลให้มีความเป็นไทย การนำตนเองเข้าไปอยู่ในระบบ ราชการไทย การดำเนินการเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากชนชั้นนำ ข้าราชการ และชาวไทยในพื้นที่ โดยการช่วยเหลืองานราชการส่วนรวม และการสนับสนุนส่วนตัวแก่ข้าราชการเพื่อให้ได้รับการ ยอมรับไม่ต่อต้านธุรกิจของตน รวมทั้งการพัฒนาตนเองให้เข้าไปอยู่ในระบบราชการของไทย

3. ยุคเลือกตั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521-2557

เมื่อเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งนำไปสู่ระบบเลือกตั้งหลังประกาศใช้ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2521 ทำให้เกิดโครงสร้างอำนาจชนชั้นนำท้องถิ่นจากการเลือกตั้งภายใต้อำนาจ รัฐ การสะสมทุน และอุดมการณ์เลือกตั้งนิยม ดังนี้

3.1 โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรียังคงอยู่ในกลุ่มชนชั้นนำ คือ ตระกูล อังกินันท์ และมีความท้าทายจะตระกูลการเมืองอื่น ๆ เข้ามา เช่น ตระกูลพลบุตร และสุภาแพ่ง โดยตัวผู้นำของกลุ่มตระกูลเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และมีการปรับตัวเพื่อธำรงรักษาความเป็น โครงสร้างอำนาจไว้ในกลุ่มตระกูลของตน โดยมีกลุ่มนักเลง มือปืนเป็นเครื่องมือในการสะสมทุน และภายหลังการปฏิรูปการเมือง กลุ่มนักเลงมือปืนลูกน้องเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลก็พัฒนามาเป็นนักการเมือง ท้องถิ่นในเครือข่ายอุปถัมภ์ของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่กุมอำนาจในการเมืองท้องถิ่นของจังหวัด ในองค์การบริหารท้องถิ่นขนาดใหญ่อีกหนึ่ง โดยศูนย์กลางอำนาจแบ่งเป็น 2 สายสำคัญคือ

3.1.1 นายปิยะ อังกินันท์ มีอำนาจ และอิทธิพลในช่วง 2 ทศวรรษแรก และตั้งแต่ กระจายอำนาจ พ.ศ. 2540 นายชัยยะ อังกินันท์ บุตรชายนายปิยะ สถาปนาอำนาจของตนเข้มแข็ง ขึ้นเรื่อย ๆ ขึ้นมาแทนบิดา โดยกุมการเมืองการบริหารในองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี

3.1.2 นายยุทธ อังกินันท์และครอบครัว กุมการบริหารในเทศบาลเมืองเพชรบุรี ไว้ได้ จนถึงปัจจุบันสืบมาตั้งแต่ พ.ศ. 2511

3.2 บทบาทอำนาจรัฐส่วนกลางต่อโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

ปัจจัยที่สำคัญของอำนาจรัฐส่วนกลางที่มีผลต่อการปรับตัว และพัฒนาการของ
โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีคือ

3.2.1 ระบบการเลือกตั้งจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ซึ่งทำให้ระบบการเมือง
และการบริหารมีระบบการเลือกตั้งชัดเจนขึ้น และสภาพของธุรกิจการเมือง ทำให้ชนชั้นนำในเมือง
เพชรบุรี ทั้งนักการเมือง ข้าราชการและนักธุรกิจท้องถิ่นปรับตัวเข้าหากันพึ่งพิงซึ่งกันและกัน และ
โครงสร้างอำนาจในชั่วอำนาจหลักดำเนินการสะสมทุนทุกรูปแบบรูปแบบ และดำเนินการทุก
วิถีทางเพื่อให้ได้รับเลือกตั้ง

3.2.2 ระบบการเลือกตั้งและการกระจายอำนาจจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540
เกิดการเปลี่ยนแปลงใน โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นต้องปรับตัวและมีการเปลี่ยนแปลง
การดำเนินการทางการเมือง ดังนี้

3.2.2.1 ตระกูลอภิมหาชนให้ความสำคัญที่การเมืองท้องถิ่น โดยพยายามคุม
การเมืองในองค์กรท้องถิ่นขนาดใหญ่ 2 แห่งคือเทศบาลเมืองเพชรบุรี และองค์การบริหารส่วน
จังหวัดเพชรบุรีไว้ในกลุ่มตระกูลของตน

3.2.2.2 นักเลง มือปืน ผู้นำชุมชน และนักธุรกิจท้องถิ่น พัฒนาตนเองเพื่อ
สู่สนามการเมืองท้องถิ่น เกิดการแข่งขันทางการเมืองและผลประโยชน์อย่างรุนแรง และเกิดการ
ซื้อเสียงรุนแรงขึ้นด้วยเช่นกัน

3.2.2.3 นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจท้องถิ่น และชนชั้นกลางอื่น ๆ เช่น ครู
สื่อมวลชน ทหาร ทนายความ เข้าสู่สนามเลือกตั้งทั้งการเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น และ
มีความพยายามในการสถาปนากลุ่มตระกูลของตนเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น เช่น ตระกูลพลบุตร
และตระกูลสุภาแพ่ง

3.2.2.4 มีกลุ่มการเมืองท้องถิ่นที่มีเครือข่ายความเป็นญาติในตระกูลพรสมบูรณ์ศิริ
คุมองค์กรท้องถิ่นขนาดใหญ่ในอำเภอท่ายางและอำเภอชะอำในลักษณะแบ่งพื้นที่ (Zoning) จาก
โครงสร้างอำนาจที่เป็นอำนาจหลัก

3.3 การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การมีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญในการเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของ
กลุ่มชนชั้นนำซึ่งมีกระบวนการสะสมทุนดังนี้

3.3.1 การทำธุรกิจ ซึ่งมีทั้งธุรกิจสีขาว สีเทา และสีดำ ดังนี้

3.3.1.1 ธุรกิจสีขาว เช่น เป็นเจ้าของนาเกลือ นายหน้าซื้อที่ดิน ธุรกิจบ้านเช่า
โรงแรมชั้นสอง ธุรกิจรับเหมาก่อสร้าง การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และธุรกิจที่ถูกกฎหมายแต่
แอบแฝงการผูกขาด เช่น ธุรกิจการผลิตน้ำดื่ม โรงน้ำแข็ง การบริหารจัดการตลาดนัด

3.3.1.2 ธุรกิจสีเทา ได้แก่ การมีอำนาจทางการเมืองผสมกับอิทธิพลส่วนตัว บริหารและควบคุมการเดินรถ คุมคิวรถโดยสาร จัดคิวรถตู้ การเปิดบ่อนการพนันแบบกฎหมาย ควบคุมไปกับธุรกิจแอบแฝง และการเปิดสถานบันเทิง

3.3.1.3 ธุรกิจสีดำ ได้แก่ การเปิดบ่อนการพนันผิดกฎหมาย การค้าของหนีภาษี และการมีขุมมือปืน ซึ่งพัฒนามาจากการเป็นนักเลงที่ดูแลผลประโยชน์ในธุรกิจผิดกฎหมาย ซึ่ง ชนชั้นนำจะให้การอุปถัมภ์ผูกพันเหนียวแน่น และเมื่อกระแสต่อต้านเจ้าพ่อเพิ่มขึ้น จึงหันมาสู่ การผูกขาดในธุรกิจ โรงน้ำแข็ง การผลิตน้ำดื่ม การคุมคิวรถประจำทางในจังหวัด และเอเยนต์สุรา เป็นต้น

3.3.2 การแสวงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ โดยใช้ตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง และมีการ จัดแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นระบบกับนักการเมืองในเครือข่าย

3.4 อุดมการณ์กับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

อุดมการณ์เลือกตั้งนิยม เป็นแนวคิดที่มีผลต่อการปรับตัวของ โครงสร้างอำนาจ ท้องถิ่น โดยสังคมมีแนวคิดว่าการ ได้รับเลือกตั้งเป็นที่มาของความชอบธรรมทางการเมืองและ การมีอำนาจอย่างเป็นทางการ ดังนั้น กลุ่ม โครงสร้างอำนาจจึงต้องรักษาสนามการเลือกตั้งสำคัญไว้ ได้แก่ กลุ่มตระกูลอังกินันท์ ที่รักษาสถานภาพทางการเมืองในเทศบาลเมืองเพชรบุรี และองค์การ บริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี ส่วนชนชั้นนำอำนาจอื่น ๆ มีความพยายามสถาปนากลุ่มของตน เป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยเข้ามาในระบบเลือกตั้งเพื่อมีอำนาจทางการเมือง ได้แก่ กลุ่มตระกูล พลบุตร กลุ่มสุภาแพ่ง และนักการเมืองท้องถิ่นอื่น ๆ

อภิปรายผลการศึกษา

ในการวิเคราะห์ถึงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจ ท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมือง ผู้วิจัยจะอภิปรายเปรียบเทียบ ระหว่างข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาและองค์ความรู้เดิมจากเนื้อหาบทที่ 2 โดยชี้ให้เห็นว่าโครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรีในทุกยุคทุกสมัยมีลักษณะของ โครงสร้างอำนาจแบบผสมผสาน (Mixed model) ระหว่างระบบชนชั้นนำและการใช้ความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์เป็นหลัก โดยมี กระบวนการสะสมทุน โครงสร้างอำนาจรัฐและอุดมการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ไปในแต่ละยุคสมัยเป็น ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านการก่อรูป การสถาปนา และการปรับตัวของ โครงสร้าง อำนาจ

ข้อค้นพบในคุณฐิณีพนธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัด เพชรบุรีมีผลมาจากการสะสมทุน โครงสร้างอำนาจรัฐ และอุดมการณ์ ซึ่งทำให้เกิดศูนย์กลางอำนาจ

ที่หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย และในขณะเดียวกัน ผลที่ได้จากการศึกษามีนัยของการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น คือ การพัฒนาการของโครงสร้างอำนาจรัฐส่วนกลางที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น และโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นต้องมีการปรับตัวเพื่อคงสภาพไว้ ซึ่งมีบทบาทและกระบวนการในการสะสมทุนที่ต่างกันตามพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไปในด้านอุดมการณ์นั้น แนวคิดในกระแสสังคมในแต่ละยุคมีผลต่อการปรับตัวของชนชั้นนำเพื่อไปสู่ความเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญในการกำจุนอำนาจของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่ยุคศักดินากระทั่งยุคประชาธิปไตย ระบบอุปถัมภ์สามารถนำมาใช้ในการเชื่อมโยงในทางเศรษฐกิจและการเมืองซึ่งกันและกันระหว่างผู้ให้การอุปถัมภ์และผู้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัจจัยทั้งสามคือ การสะสมทุน โครงสร้างอำนาจรัฐ และอุดมการณ์ ต่างมีผลซึ่งกันและกัน และทั้งสามปัจจัยก่อให้เกิดโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีลักษณะต่างกันตามการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทั้งสาม

จากการศึกษาคุณูปนิพนธ์นี้ การวิเคราะห์ถึงผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าแนวคิดระบบชนชั้นนำและระบบอุปถัมภ์เป็นแนวคิดที่สามารถอธิบายสภาพโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีได้ ซึ่งในงานของนักวิชาการไทยและต่างประเทศหลายคน โดยงานที่โดดเด่นได้แก่ งานของฮันเตอร์ ซึ่งพบว่าโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในเมืองแอตแลนต้าอยู่ในอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำที่มีอิทธิพลจำนวนหนึ่งเท่านั้น และนักวิชาการในยุคหลัง เช่น ดอมฮอฟ ที่สรุปแนวคิดจากการศึกษาโครงสร้างอำนาจว่าชนชั้นนำคือผู้ที่ผูกขาดอำนาจทางการเมือง ซึ่งฐานของอำนาจทางการเมืองจะได้แก่ตำแหน่งทางการเมือง และทุนทางเศรษฐกิจ ดอมฮอฟให้ความสำคัญกับเครือข่ายอำนาจอันเป็นกลไกสำคัญในการก่อรูปโครงสร้างอำนาจโดยกลไกกลางคือเครือข่ายของระบบอุปถัมภ์

มีการศึกษาแนวคิดชนชั้นนำในระดับชาติของ ซี. ไรท์ มิลล์ ในงาน “The Power Elite” (1956) ซึ่งให้ความเห็นว่าสังคมอเมริกาอยู่ภายใต้ความครอบครองและยึดอำนาจควบคุมสถาบันของสังคมโดยบุคคล 3 กลุ่ม คือผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางการเมือง และกลุ่มผู้นำทางทหาร หรือข้าราชการ ทหาร และนักธุรกิจ มิลล์เรียกว่า ชนชั้นนำทางอำนาจ (Power elite) และพบว่า ผู้นำทางด้านเศรษฐกิจมีบทบาทและความสำคัญมากกว่าผู้นำด้านอื่น ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดของ มาร์กซ์ ซึ่งเมื่อนำแนวคิดของมิลล์มาพิจารณาอภิปรายกับปรากฏการณ์ในจังหวัดเพชรบุรี จะเห็นได้ว่าชนชั้นนำที่ครอบครองอำนาจทางการเมือง และมีบทบาทในการตัดสินใจในนโยบายตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันก็คือชนชั้นนำเช่นเดียวกัน เพียงแต่ในยุคแรก ความสำคัญและบทบาททางการเมืองมีความสำคัญกว่าด้านอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามความสำคัญในด้านเศรษฐกิจก็สำคัญเสมอมาตั้งแต่ พ.ศ. 2398 กระทั่งภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นักธุรกิจซึ่งผลักดันตนเองจาก

การทำการค้า กิจการต่าง ๆ จนมีอำนาจทางเศรษฐกิจอยู่เบื้องหลังสนับสนุนทางการเงินแก่ชนชั้นนำทางการเมือง และต่อมาภายหลังเมื่อพัฒนาตนเองได้ประกอบกับ โครงสร้างอำนาจรัฐตลอดจนอุดมการณ์ที่เปลี่ยนแปลงเปิดโอกาสให้จารีตธรรมเนียมฉบับ พ.ศ. 2521 ชนชั้นนายทุนนักธุรกิจสามารถปรับตัว พัฒนาตนเองทั้งในด้านการศึกษาและการใช้ความมั่งคั่งเข้าสู่สนามการเมือง โดยในจังหวัดเพชรบุรี กลุ่มอสังกัณฑ์ซึ่งมีต้นทุนทางสังคมโดยมีชาติกำเนิดในชนชั้นนำ และผู้นำของตระกูลได้สะสมทุนทางเศรษฐกิจมาในระดับหนึ่งแล้ว สามารถปรับตัวเองในเรื่องธุรกิจและการมีสายสัมพันธ์ทั้งแบบส่วนตัวและที่เป็นทางการกับผู้มีอำนาจใน โครงสร้างอำนาจรัฐ ทั้งนี้ตนเองเข้ามามีอำนาจและอิทธิพลในโครงสร้างอำนาจรัฐทั้งในส่วนกลางและในท้องถิ่น สร้างเครือข่ายในระบบอุปถัมภ์ สะสมทุนในรูปแบบต่าง ๆ สามารถสถาปนาขึ้นมาเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ยาวนานกระทั่งปัจจุบัน

เมื่อพิจารณางานของนักวิชาการไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยจะพบว่าเครือข่ายในระบบอุปถัมภ์เป็นแนวคิดสำคัญในการนำมาศึกษา โดยในงานของ โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2555) ที่ศึกษาถึงพัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้ใช้แนวคิดผสมผสาน โดยเน้นไปที่แนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดในระบบอุปถัมภ์ อธิบายถึงชนชั้นนำที่ขึ้นมาเป็น โครงสร้างอำนาจในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นซึ่งแต่เดิมก่อน ทศวรรษ 2540 จะพบว่า การศึกษาส่วนใหญ่เป็นการนำเอากรอบทฤษฎีและประสบการณ์การวิจัยโครงสร้างอำนาจในบริบทของต่างประเทศมาอธิบายโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของไทย เช่น งานของ ฮันเตอร์ (Hunter, 1953) Thornell (1981) และในงานของนักวิชาการไทย เช่น ระคม วงษ์น้อม (1980) จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (2515) ที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาใน 3 มิติ คือ 1. พยายามระบุให้ได้ว่าใครคือชนชั้นนำในท้องถิ่น 2. บทบาทอิทธิพลการใช้อำนาจของชนชั้นนำในท้องถิ่น และ 3. การเน้นการถกเถียงกันของสำนักคิดใหญ่ระหว่างสำนักชนชั้นนำนิยม และพหุนิยมในการอธิบายอำนาจในชุมชน หลังจากนั้น การศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมีความหลากหลายขึ้น โดยเฉพาะการศึกษาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะพบว่ามีการศึกษาแบบบูรณาการมากขึ้น และแนวคิดในการศึกษาที่โดดเด่นซึ่งให้เห็นสภาพการณ์ได้ชัดเจนคือแนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดระบบอุปถัมภ์ และมีบางงานที่ใช้กรอบในการวิเคราะห์อื่น ๆ นอกเหนือจากแนวคิดชนชั้นนำ เช่น งานของ สถาพร เริงธรรม (2555) ที่วิเคราะห์ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างอำนาจแบบ 4 Power Indicators ของ G. William Domhoff และ Monetary Power Structure ซึ่งเน้นไปในการวิเคราะห์การแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากโครงสร้างอำนาจ และงานของศิวัช บุญเกิด (2556) ที่ศึกษาพัฒนาการเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นใน

จังหวัดราชบุรี โดยใช้ตัวแบบโครงสร้างอำนาจของ Krysmanski จากเยอรมันนี้ โดยวิเคราะห์ถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของกลุ่มการเมืองในจังหวัดราชบุรี ที่มีมาอย่างยาวนาน

จะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น โดยเฉพาะในประเทศไทย มีความพยายามนำแนวคิดและกรอบในการวิเคราะห์ที่หลากหลายเข้ามาศึกษาซึ่งในการทำความเข้าใจหรืออธิบายในทางวิชาการในคุณฐิติพนธ์นี้ จำเป็นจะต้องมีองค์ความรู้ใหม่และขยายองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เกิดขึ้น ซึ่งจะพบว่าจากการอภิปรายเกี่ยวกับทฤษฎีที่นำมาใช้ในการศึกษา โครงสร้างอำนาจดังกล่าวมา และเพื่อให้การอธิบายและวิเคราะห์สถานการณ์ของ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีแสดงให้เห็นถึง องค์ความรู้ใหม่ในเชิงวิชาการที่แตกต่างจากการวิจัยที่ผ่านมา หากอย่างไรก็ตามในคุณฐิติพนธ์นี้ตัวแบบในการวิเคราะห์มีอาจหลีกเลี่ยงการศึกษาเกี่ยวกับชนชั้นนำทางการเมืองและระบบอุปถัมภ์ได้ เนื่องจากจะพบว่า โครงสร้างอำนาจของสังคมไทยในช่วงเวลาเดียวกัน ในภูมิภาคจังหวัดเพชรบุรีนี้ สามารถติดต่อถึงกันได้กับเมืองในภูมิภาคตะวันออก โดยเฉพาะความสัมพันธ์เชิงการใช้อำนาจกับจังหวัดชลบุรี และที่สำคัญคือชนชั้นนำในของทั้งสองเมืองระหว่างจังหวัดเพชรบุรีกับจังหวัดชลบุรี ในช่วงเวลาดังแต่ศวรรษ 2510 เป็นต้นมา มีการสร้างระบบเครือข่ายอุปถัมภ์ต่อกัน โดยใช้เครือข่ายลูกน้อง อันได้แก่ นักเลง และมือปืน อันเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน ร่วมกัน และสลับสับเปลี่ยน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันตลอดมาในกรณีของการเรียกใช้มือปืน การให้ที่พักพิง หลบซ่อนเพื่อความปลอดภัยของมือปืนภายหลังก่อเหตุ เช่น กรณีมือปืนคนหนึ่งซึ่งเป็นทายาทนักการเมือง ผู้มีอิทธิพลในระดับชุมชนและอยู่ในเครือข่ายของเจ้าพ่อท้องถิ่นในระดับจังหวัดของเพชรบุรี ได้สังหารผู้หนึ่งซึ่งมีปัญหาคัดแย้งกับครอบครัวของตน เจ้าพ่อท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีที่ให้ความอุปถัมภ์ได้เข้ามาช่วยเหลือโดยการฝากฝังให้ไปหลบหนี โดยไปพักพิงและทำงานอยู่กับเจ้าพ่อในจังหวัดชลบุรี จนเรื่องเงียบลงจึงกลับมาและได้รับการสนับสนุนให้เล่นการเมืองท้องถิ่นในชุมชนของตน

หรือในกรณีนายชูป คล้ายคลึง ซึ่งเป็นน้องชายของนายซ้อง คล้ายคลึง ซึ่งนายซ้อง ถูกลอบยิงในระหว่างหาเสียงในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อ พ.ศ. 2522 เจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลก็ฝากฝังนายชูป น้องชายนายซ้องให้ไปอาศัยภายใต้บารมีอยู่กับเจ้าพ่อทางชลบุรี เพราะเกรงว่าจะมีการล้างแค้นกันไปมา ซึ่งได้อาศัยพักพิงอยู่เป็นเวลานานนับสิบปี ทำให้เกิดเครือข่ายที่แน่นแฟ้นระหว่างนักเลงมือปืน และเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลระหว่างเพชรบุรีและชลบุรี โดยเฉพาะการใช้มือปืนทางเพชรบุรีไปใช้งานทางชลบุรีเนื่องจากเจ้าพ่อชลบุรีมีบุญคุณต่อนักเลงเพชรบุรี

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการรักษาความเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของทั้งสองภูมิภาคไม่ได้แตกต่างกัน การนำตัวแบบแนวคิดแบบผสมผสานระหว่างแนวคิดชนชั้นนำและแนวคิดระบบ

อุปถัมภ์มาอธิบายและวิเคราะห์ปรากฏการณ์จึงจะทำให้เห็นภาพของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นใน
จังหวัดเพชรบุรีได้ชัดเจนที่สุด

แต่ทั้งนี้จะพบว่ายังมีแนวคิดอื่น ๆ ที่สามารถนำมาอธิบายถึงพัฒนาการของโครงสร้าง
อำนาจในจังหวัดเพชรบุรีได้ ซึ่งอภิปรายได้ดังนี้

1. ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดชนชั้นนำในท้องถิ่นโดยผลการศึกษาใน
คุณฉันทิพนธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นนำในจังหวัดเพชรบุรีมีบทบาทในการเป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
ด้วยการมีอำนาจและทุนทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยทุนทางเศรษฐกิจเริ่มมี
ความสำคัญมากกว่าทุนทางด้านอื่น ๆ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2398 ซึ่งสังคมไทยเริ่มเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ
จากผลกระทบของสนธิสัญญาบาวริง ซึ่งในส่วนของสังคมเมืองเพชรบุรีมีการขยายตัวของการค้ามา
ตั้งแต่สมันตันรัตน โกสินทร์แล้ว

ในสถานการณ์หลังจากทศวรรษ 2470 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา
จะพบว่าผู้มีทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ต้องอาศัยผู้มีทุนทางเศรษฐกิจในการเป็นผู้สนับสนุน
เพื่อเข้าสู่แวดวงทางการเมือง และกลายมาเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่สำคัญในเพชรบุรี ดังเช่น
กลุ่มตระกูลอังกินันท์ ซึ่งยุคหลังจากนี้เป็นต้นมา การมีทุนทางเศรษฐกิจทวีความสำคัญมากขึ้น
เนื่องจากการเข้าสู่ตำแหน่งการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นต้องอาศัยการเลือกตั้ง
เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งและการใช้อำนาจ ซึ่งผลการศึกษาของคุณฉันทิ
พนธ์นี้เมื่อพิจารณาจากแนวคิดวิเคราะห์การเมืองตามแนวคิดชนชั้นนำ (Elite approach) ของ
นักวิชาการไทยที่ผ่านมา กล่าวว่า ธรรมชาติของมนุษย์มี 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นนำเป็นกลุ่มน้อย
(Minority group) ซึ่งมีทรัพย์สิน อำนาจ ชื่อเสียง และเกียรติยศ ซึ่งอาจเรียกว่าชนชั้นปกครอง และ
ชนกลุ่มมาก (Majority group) ซึ่งเรียกว่าชนชั้นถูกปกครอง (Non-governing class) หรือ (Mass)
โดยเป้าหมายที่สำคัญของชนชั้นนำคือเข้ามามีบทบาทโดยตรงในรัฐ มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ
กำหนดนโยบาย และอำนาจของกลุ่มชนชั้นนำนี้จะมีคามมั่นคงและกระจายอยู่ในกลุ่มเท่านั้น

ผลการศึกษาในคุณฉันทิพนธ์นี้ พบว่า ในโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นทุกยุคทุกสมัยของจังหวัด
เพชรบุรี ก่อน พ.ศ. 2540 สภาพโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี มีลักษณะดังกล่าว ซึ่ง
ก็สอดคล้องกับการศึกษาของ Hunter (1953) และ Domhoff (2002) ซึ่งให้ความสำคัญกับฐาน
อำนาจที่มาหลากหลายรูปแบบ ที่สำคัญคือตำแหน่งทางการเมือง และทุนทางเศรษฐกิจ หาก
ปรากฏการณ์โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีภายหลังทศวรรษ 2540 พบว่า การแบ่งชนชั้น
อย่างคร่าว ๆ ทางสังคม (Social stratification) ซึ่งนักรัฐศาสตร์ อันได้แก่ Reinhard Bendix และ
Seymour Martin Lipset ได้แบ่งเอาไว้ในงานเรื่อง Class, Status and Power: Social Stratification in
Comparative Perspective ว่าชนชั้นทางสังคมควรจะมี 3 ชนชั้นคือ ชั้นสูง (Upper class) ชั้นกลาง

(Middle class) และชั้นต่ำ (Lower class) เนื่องจากในปรากฏการณ์โครงสร้างอำนาจในท้องถิ่นใน เพชรบุรี พบว่า สามัญชนซึ่งในยุคหนึ่งเป็นชนชั้นผู้ถูกปกครอง และเป็นเครื่องมือทางการเมือง ให้แก่ชนชั้นนำ ได้ก้าวเข้ามาสู่เวทีการเมือง และมีสถานภาพในสังคมเป็นชนชั้นกลางใหม่ในสังคม ด้วยตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจในราชการ ในขณะที่เดียวกันชนชั้นกลางที่เคยเป็นนายทุน พ่อค้า ข้าราชการก็กำลังสถาปนาตัวเองเพื่อได้เข้าผู้การเป็นโครงสร้างอำนาจทางการเมือง และแข่งขันกับ ตระกูลการเมืองเก่า

ซึ่งจะพบในงานวิจัยของ จิตรา สมบัติรัตนานันท์ (2556) ที่ชี้ให้เห็นว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี เป็นผลผลิตที่คลี่คลายมาจากวัฒนธรรมทางการเมืองของชนชั้นกลางที่ก่อรูปมาตั้งแต่ยุครัตน โกสินทร์ตอนต้น อันสะท้อนถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบทุนนิยมเชิงอุปถัมภ์ที่ก่อรูปมาจากปัจจัยวัฒนธรรมและปัจจัยการเมือง โดยเป็น อุดมการณ์ที่มุ่งสะสมทุนของชาวจีนอพยพ และมีระบบเครือญาติเป็นความเชื่อที่ทำให้เกิดการรวม หมู่เพื่อสะสมทุน และมีบุคลิกในการสะสมทุนคือการมีหัวการค้า ความซื่อสัตย์ในการประกอบ อาชีพ ความขยันในการทำงานหนักและกล้าได้กล้าเสีย ประกอบกับปัจจัยทางการเมือง อันได้แก่ ระบบไพร่ ซึ่งชาวจีนไม่ได้อยู่ในระบบ จึงต้องเข้าอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของชนชั้นนำที่มีอำนาจทางการเมืองเพื่อการสะสมทุนของตนก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบทุนนิยมเชิงอุปถัมภ์ ซึ่ง สืบทอดมายังนักการเมืองท้องถิ่น อันเป็นชนชั้นกลางต่อเนื่องมาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การบรรลุเป้าหมาย ของการสะสมทุนของชนชั้นกลางชาวจีนนี้ สามารถใช้ระบบอุปถัมภ์เป็นบันไดไปสู่วงการเมือง ภายใต้ระบบเผด็จการแบบอำมาตยาธิปไตย หรือแม้กระทั่งการเมืองในระบบเลือกตั้ง

2. ข้อค้นพบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจรัฐและอุดมการณ์ ซึ่งพิจารณา จากแนวคิดการครองอำนาจนำ (Hegemony) ของ อันโตนิโอ กรัมสกี ที่วิพากษ์แนวคิดของมาร์กซ์ ในการปฏิรูปสังคมไว้ว่ามองแค่มิติของการเมือง และให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจเท่านั้น ซึ่ง กรัมสกีเองเห็นว่าปัจจัยทางด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงด้วย ซึ่งเมื่อนำแนวคิด ของกรัมสกี และหลุย อัสตูแซร์ ที่เห็นสอดคล้องกันในเรื่องเกี่ยวกับการครอบงำทางด้านจิตใจ และ ความคิดของชนชั้นได้ปกครองให้ยินยอมต่อชนชั้นปกครองโดยครอบงำผ่านกลไกของอุดมการณ์ ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดของกรัมสกี และอัสตูแซร์ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใน โครงสร้าง อำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีได้อย่างชัดเจนขึ้น ซึ่งจะพบว่าอุดมการณ์และวัฒนธรรมหลักที่ โครงสร้างอำนาจใช้ในการทำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจของผู้ตามที่มีต่อผู้นำ ชนชั้นนำหรือ ผู้ปกครองในโครงสร้างอำนาจเมืองเพชรบุรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ วัฒนธรรมในระบบ อุปถัมภ์ซึ่งวัฒนธรรมนี้ยังรากและฝังลึก และอาจมีลักษณะที่ซึมลึกกว่าอุดมการณ์ ซึ่งฝังลึกใน สังคมไทยมายาวนาน ดังนั้นจะพบว่าไม่ว่าบริบทของเศรษฐกิจ สังคม จะเปลี่ยนไปอย่างไรก็ตาม

แต่วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ยังคงอยู่ และความคิด อุดมการณ์ วัฒนธรรมในลักษณะเช่นนี้ที่มีลักษณะครอบงำ ชักนำ และรับใช้อำนาจหรือผลประโยชน์ของคนบางกลุ่ม คือ การครองอำนาจนำ ซึ่งโครงสร้างในทุกยุคทุกสมัยพยายามสร้างขึ้นมาเพื่อให้ผู้อยู่ใต้ปกครองยินยอมอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์เพื่อผลทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ เช่น ในกรณี เจ้ากับข้า บ่าวกับนาย ในสังคมศักดินาขุนนางกับไพร่ และเจ้าพ่อกับนักเลงและมือปืนในยุคต่อมา ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงอำนาจนำอันเป็นวัฒนธรรมนี้เป็นไปยาก เพราะจะต้องต่อสู้กับบรรดาความคิดที่สั่งสมหยั่งรากลึกอยู่ในจิตใจ อาจจะต้องผ่านกลไกของรัฐในด้านอุดมการณ์เพื่อแทรกซึมเข้าสู่ชีวิต ซึ่งจะพบได้ว่า การครองอำนาจนำในรูปแบบแนวคิดและวัฒนธรรมนี้ในสมัยศักดินาและในสมัยสมบูรณาญาสิทธิ อาจทำให้โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงบ้างเนื่องจากอุดมการณ์การค้าเข้ามามีบทบาทก่อให้เกิดการสะสมทุน โดยชนชั้นนำทั้งกษัตริย์และขุนนางยังคงเป็นตัวแสดงหลัก ทั้งแนวคิดแบบไพร่ฟ้าและวัฒนธรรมในระบบอุปถัมภ์

หากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ระบบทุนนิยม และวัฒนธรรมที่หลั่งไหลมาจากภายนอก ประกอบกับ โครงสร้างอำนาจรัฐที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการแพร่กระจายของอุดมการณ์ประชาธิปไตย โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีก็เปลี่ยนมาสู่นายทุนท้องถิ่น และต่อมากลไกการขับเคลื่อนอำนาจรัฐเน้นกระบวนการประชาธิปไตย รัฐและระบบราชการเข้มแข็งขึ้น โดยเฉพาะทหารซึ่งเป็นกลุ่มหลักในการนำการปฏิวัติ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นก็ต้องเข้าไปพัวพันในระบบอุปถัมภ์กับกลุ่มราชการนี้ด้วย

จะพบว่าแนวคิดการครองอำนาจนำโดยการสร้างวัฒนธรรมเพื่อเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของประชาชนเกิดขึ้นตลอดมา และอิงอยู่กับวัฒนธรรมระบบอุปถัมภ์เสมอ อันเห็นได้จากการดำเนินการทางการเมืองของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น ซึ่งในยุคหลังที่มีการมีอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งเป็นเงื่อนไขสำคัญ นักการเมืองจะใช้ระบบอุปถัมภ์กับทั้งหัวคะแนนและประชาชนในทุกรูปแบบทั้งการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเรื่องส่วนตัวอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการครองอำนาจด้านความคิดความจงรักภักดี หากแต่ว่าเมื่อบริบททางสังคมเปลี่ยนแปลงไป ผลประโยชน์ของทั้งผู้อุปถัมภ์และผู้ถูกอุปถัมภ์ก็เปลี่ยนแปลงไปวัฒนธรรมในรูปแบบอุปถัมภ์จึงเปลี่ยนแปลงด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากนักการเมืองท้องถิ่นในระดับล่าง และหัวคะแนนจำนวนมากเปลี่ยนแปลงการช่วยเหลือผู้อุปถัมภ์หรือนักการเมืองในระดับบนตามแต่ผลประโยชน์ที่จะได้รับ ขึ้นอยู่กับว่าใครให้มากที่สุด

อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในระบบอุปถัมภ์ยังเป็นแนวคิดหลักเพื่อใช้ในการครองอำนาจนำของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของเพชรบุรีทุกยุคทุกสมัย และอาจตลอดไปด้วย อันจะเห็นได้ว่าแม้จะมีแนวโน้มว่าในการเลือกตั้งระดับชาติคือการเลือกตั้ง ส.ส. คะแนนเสียงของเพชรบุรีจะ

เลือกตั้ง ส.ส. จากพรรคฝ่ายตรงกันข้ามกับเจ้าพ่อหรือผู้มีอิทธิพลเดิมในกรณีของ ส.ส. พรรคประชาธิปไตยกับกลุ่มอภินันท์ ที่สอบตกตลอดมาตั้งแต่การเลือกตั้งใน พ.ศ. 2538 แต่ในการเมืองท้องถิ่นฝ่ายเจ้าพ่อ ผู้มีอิทธิพลยังคงครองสนามการเมืองเสมอมา และที่สำคัญยังเป็นผู้อุปถัมภ์ที่มีเครือข่ายท้องถิ่นที่กว้างขวางที่สุด ในกรณีของเทศบาลเมือง และองค์การบริหารส่วนจังหวัด ในขณะเดียวกันแนวทางของ ส.ส. พรรคประชาธิปไตยอย่างนายอภิชาติ สุภาแพ่ง ที่พยายามสถาปนา กลุ่มการเมืองของตนก็ใช้วัฒนธรรมในระบบอุปถัมภ์มาเป็นเครื่องมือในการสร้างฐานอำนาจ เช่นกันแม้จะต่างวิธีการเมืองกันก็ตาม เช่น การช่วยงานศพ งานรื่นเริงและการอุปถัมภ์นักการเมืองท้องถิ่นในระดับล่าง

3. ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้สนับสนุนการศึกษาและข้อสรุปของนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในประเทศไทยเกี่ยวกับพัฒนาการของการสะสมทุนภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของชนชั้นนำ ซึ่งมีลักษณะสัมพันธ์กับงานของ สก็อต (Scott, 1977) ที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่แสดงให้เห็นว่าระบบอุปถัมภ์มีพลวัตในลักษณะแบบดั้งเดิมไปสู่ระบบอุปถัมภ์ในสังคมสมัยใหม่ 7 ประการ เช่นเดียวกับงานของธณัญญ์ ศรีโอบุส (2556) ที่ศึกษาพลวัตเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี ในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ดังนี้

ตารางที่ 8-1 ความเปลี่ยนแปลงของระบบอุปถัมภ์ในจังหวัดเพชรบุรี

คุณลักษณะ	แบบดั้งเดิม	แบบสมัยใหม่
1. ระยะเวลา	ยาวนานกว่า	ช่วงสั้นกว่า
2. ขอบเขตการแลกเปลี่ยนทรัพยากร	ความหลากหลายรอบด้าน	จำเพาะเจาะจงบางเรื่อง เช่น การหาเสียงเลือกตั้ง
3. ฐานทรัพยากร	มาจากภายในท้องถิ่น	มาจากภายนอก
4. สิ่งที่นำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลง	คุณค่าทางจิตใจมากกว่า ผลประโยชน์ทางวัตถุ	ผลประโยชน์ทางวัตถุ มากกว่าคุณค่าทางจิตใจ
5. การควบคุมทรัพยากร	เกือบผูกขาด	ไม่ค่อยผูกขาด
6. ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม	ไม่ค่อยแตกต่าง	แตกต่างกันมาก
7. หลักประกันร่วมของสมาชิก	เข้มข้นมาก	เข้มข้นน้อย

และจะพบว่าจากงานของ รุ่งนภา ธรรมเกษมกุล (2550) ซึ่งศึกษาเรื่องชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน: การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเอดูซึ่งผลการศึกษาของรุ่งนภา พบว่า ครอบครัวและสถานศึกษามีบทบาทหลักในการสร้างและผลิตซ้ำทุนของชนชั้นนำให้กับบุตรหลาน ได้แก่ ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ ซึ่งจากผลการศึกษาของรุ่งนภาสรุปว่า ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคม และทุนทางสัญลักษณ์ เป็นทุนที่มีความสำคัญมากที่สุด โดยทุนทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการเป็นชนชั้นนำน้อยกว่าทุนประเภทอื่น ๆ ซึ่งผลการศึกษาของรุ่งนภาเป็นการศึกษาการเมืองไทยในระดับชาติ ดังนั้นจะพบว่าผลการศึกษาคู่กรณีนี้ โดยเฉพาะตั้งแต่ทศวรรษ 2521 เป็นต้นมา มีทั้งสอดคล้องและแตกต่างกับผลการศึกษาของรุ่งนภา เนื่องจากปรากฏการณ์การสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจในจังหวัดเพชรบุรี ให้ความสำคัญกับทุนทางเศรษฐกิจมากที่สุด ซึ่งในช่วงตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา มีความพยายามของนักการเมืองท้องถิ่นที่จะนำเสนอตน โดยแสดงถึงทุนทางวัฒนธรรมและทุนทางสังคม กล่าวคือ การมีความสามารถ มีศักยภาพที่เหนือกว่า โครงสร้างอำนาจเดิมอันได้แก่กลุ่มอภินันทน์ทั้งทางด้านความรู้ การศึกษา การมีความคิดและอุดมการณ์ที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม แต่ไม่สามารถสถาปนาตนเองหรือกลุ่มของตนขึ้นมาเป็น โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ ดังนั้นผู้ที่เป็นโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรีในปัจจุบันยังเป็นกลุ่มที่กุมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเพชรบุรีและสามารถคุมนโยบายของทางด้านเศรษฐกิจ โดยเข้าไปมีบทบาทในอำนาจรัฐ ในท้องถิ่นได้

4. ข้อค้นพบเกี่ยวกับพัฒนาการการส่งต่ออำนาจ การสร้างทายาททางการเมืองเพื่อสถาปนาไปสู่ความเป็นตระกูลการเมือง ซึ่งจากผลการศึกษาของ จิตรา สมบัติรัตนานันท์ (2556) เมื่อพิจารณาาร่วมกับผลการศึกษาคู่กรณีนี้ โดยพิจารณาจากกระบวนการสะสมทุนของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่มีพัฒนาการคล้ายคลึงกันของทั้งสองจังหวัดคือเพชรบุรี และชลบุรี โดยในภายหลัง พ.ศ. 2475 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว การเลือกตั้งเข้ามา มีบทบาทชาวจีนซึ่งเป็นนายทุนในจังหวัดเพชรบุรีมีกระบวนการสะสมทุนมิได้แตกต่างจากชนชั้นกลางในจังหวัดชลบุรี โดยโครงสร้างอำนาจในเพชรบุรีตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึง ทศวรรษ 2510 ที่ชัดเจนคือนายเทียนไ้ ใหญ่กว่าวงษ์ มีกระบวนการสะสมทุนในธุรกิจผูกขาดและอาจผิดกฎหมาย โดยใช้ระบบอุปถัมภ์ และอิทธิพลความรุนแรงเป็นฐานอำนาจของตน และเป็นยุคต้นของผู้มีอิทธิพลที่ได้ชื่อว่าเจ้าพ่อเลี้ยงนกเลง มีอุปัน โดยที่เจ้าพ่ออย่างนายเทียนไ้มีนักรการเมืองท้องถิ่นซึ่งมาจากตระกูลขุนนางอันเป็นชนชั้นนำในอดีต ซึ่งในกรณีของกลุ่มอภินันทน์ที่เข้ามาอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ และขอความช่วยเหลือจากนายเทียนไ้ และกลุ่มอภินันทน์นี้มองเห็นหนทางการสะสมทุนจากการเข้ามาเป็นนักรการเมืองเพื่อมีอำนาจจากการเลือกตั้งและสถาปนากลุ่มตระกูลของตนเป็น

โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นได้ในเวลาต่อมา โดยรูปแบบการสะสมทุนก็คือ การดำเนินธุรกิจผูกขาด และบางธุรกิจเป็นสีเทาเช่นเดียวกับเจ้าพ่อท้องถิ่นทางจังหวัดชลบุรี

อย่างไรก็ตามมีข้อค้นพบปลีกย่อยที่แตกต่างไปจากงานวิจัยเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี กล่าวคือ การสถาปนาโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นของจังหวัดเพชรบุรี ตั้งแต่ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือการสืบทอดอำนาจในกรณีของนายเทียนไล่ ใหญ่กว่าวงษ์ ที่ถือเป็นเจ้าพ่อมีอิทธิพลอย่างมาก ไม่ได้มีการสร้างทายาทเพื่อสืบทอดอำนาจอิทธิพลในธุรกิจ และอิทธิพลของตนในลักษณะเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในชลบุรีในช่วงเดียวกัน ในกรณีเสียชีวิต หรือนายจุมพล สุขรังษี และลูกชายคือนายปาน อำนาจของนายเทียนไล่จึงเป็นไปในลักษณะอำนาจเฉพาะตัว เมื่อนายเทียนไล่เสียชีวิต ธุรกิจทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย อำนาจ บารมี จึงเสื่อมสลายลงอย่างรวดเร็ว หากการสะสมทุนและการสืบทอดอำนาจชัดเจนมากในภายหลังทศวรรษ 2510 ในกรณีของตระกูลอังกินันท์ ที่มีการวางทายาททางการเมืองไว้ชัดเจนและสืบทอดอำนาจต่อเนื่องกระทั่งถึงปัจจุบัน

5. ข้อค้นพบเกี่ยวกับการเกิดขึ้นของโครงสร้างอำนาจแบบพหุภาคีโดยอิงแอบอยู่กับระบบอุปถัมภ์ ซึ่งจะพบว่าในปรากฏการณ์การเมืองท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี มีการเกิดขึ้นของโครงสร้างอำนาจลักษณะนี้ และอาจเกิดขึ้นได้เสมอ ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินการทางการเมืองของกลุ่มตระกูลอังกินันท์และกลุ่มพลบุตร ที่บางครั้งมีการรวมกันเป็นพันธมิตรทางการเมืองถ้าตกลงในเรื่องผลประโยชน์ที่ได้ลงตัว ซึ่งในปรากฏการณ์ 2 ครั้ง ดังนี้

ในการเลือกตั้งสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ใน พ.ศ. 2543 นั้นมีการแบ่งเป็น 3 กลุ่มอำนาจในการแข่งขันคือ 1. กลุ่มนายชัยยะ อังกินันท์ 2. กลุ่มสามประสาน และ 3. กลุ่มของนายชะอ้อน รุ่งเพชร (มติชน, 18 มกราคม 2543, หน้า 24) โดยกลุ่มเดิมของนายชัยยะ อังกินันท์ที่นายปิยะ ผู้เป็นบิดาวางรากฐานไว้ให้ กลุ่มสามประสานโดยการรวมกันของนายยุทธ อังกินันท์ นายภิมุข อังกินันท์ และนายอลงกรณ์ พลบุตร ที่ร่วมกันสนับสนุนนายอรรถพร พลบุตร ซึ่งหวังว่าจะได้รับเลือกจากสมาชิกสภาจังหวัดให้เป็นนายก อบจ. ทั้งนี้ในทางการเมืองเชื่อว่านายอรรถพรถอนตัวจากการลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรีเพื่อหลีกเลี่ยงให้นายยุทธพล อังกินันท์ บุตรของนายยุทธ อังกินันท์ หากภายหลังการเลือกตั้ง กลุ่มของนายชัยยะได้ร่วมกับกลุ่มของนายชะอ้อนทำให้ นายชัยยะ อังกินันท์ ยังคงได้รับเลือกจาก สมาชิก อบจ. ให้ดำรงตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (เดลินิวส์, 16 กุมภาพันธ์ 2543, หน้า 33)

ในการเลือกตั้งนายก อบจ. เพชรบุรีในวันที่ 14 มีนาคม 2547 เป็นการเลือกตั้งนายก อบจ. โดยตรงครั้งแรก ในครั้งนี้มีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายก อบจ. ที่สำคัญ ดังนี้ 1. นายชัยยะ อังกินันท์ 2. นายยุทธพล อังกินันท์ 3. นายกัมพล สุภาแพ่ง และ 4. นายยุทธนา แสงวงษ์

ซึ่งผลคือ นายชัยยะ อังกินันท์ ได้รับการเลือกตั้ง ซึ่งในครั้งนี้เป็นการแข่งขันกันเองอย่างชัดเจนระหว่าง นายชัยยะ บุตรนายปิยะ อังกินันท์ และนายยุทธพล บุตรนายยุทธ อังกินันท์ โดยนายยุทธพลได้รับการสนับสนุนจากบิดาและนายอลงกรณ์ พลบุตร ในขณะที่เดียวกัน นายกัมพล สุภาแพ่ง ผู้สมัครอีกคนก็อยู่ในฐานะพ่อตาของนายยุทธพล

ในทั้งสองปรากฏการณ์สะท้อนว่า ความสัมพันธ์แบบเครือญาติในปัจจุบันลดความสำคัญหรือแทบไม่มีผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองเลย ดังนั้น ในการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในปัจจุบันขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจเป็นสำคัญ การเป็นพันธมิตรกับใครกลุ่มใด ขึ้นอยู่กับข้อตกลงในเรื่องผลประโยชน์ ดังนั้นความสัมพันธ์หรือความร่วมมือกันทางการเมืองจึงมีลักษณะชั่วคราวและค่อนข้างหลวม ไม่ได้ผูกพันกันยาวนานแบบการอุปถัมภ์แบบเก่า ดังนั้นจะพบว่าปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในเพชรบุรีน่าจะมีลักษณะของปฏิสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์เชิงพหุภาคี ที่เสถียรภาพของกลุ่มขึ้นอยู่กับ การตอบสนองผลประโยชน์ได้มากน้อยแค่ไหน และเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นครั้งคราวไม่คงทนถาวร ขึ้นอยู่กับการต่อรองกันทางด้านการเมืองและทางเศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง พัฒนาการ โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี: วิเคราะห์แนวทางเศรษฐศาสตร์การเมืองแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการดำเนินวิจัยหลังจากนี้คือ

1. ควรศึกษาถึงบทบาทของประชาชนในกลุ่มต่าง เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มองค์กรภาคประชาชน หรืออาจเป็นกลุ่มชนชั้นนำ ชนชั้นกลาง ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเพชรบุรี เช่น ในระดับอำเภอ หรือระดับตำบล
2. ปัญหาการเมืองในระบบเลือกตั้งปัญหาสำคัญคือ การผูกขาดอำนาจ และเกิดการคอร์รัปชันที่ได้มาจากการได้รับเลือกตั้ง ซึ่งพบว่าการทุจริตเลือกตั้งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง จึงควรมีการศึกษาเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจของประชาชนเพื่อเป็นการเพิ่มบทบาทของประชาชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและป้องกันการทุจริตทั้งในการเลือกตั้งและการปฏิบัติงาน

บรรณานุกรม

- กกด. เพชรบุรีคูแฉ่งจับฝีรอกาบตร ส.ท. บ้านลาด. (2546, 29 พฤษภาคม). *มติชน*. หน้า 22.
- กกด. สี่ลงดาบสนามเล็ก ส.ท. บ้านลาด. (2546, 3 มิถุนายน). *ข่าวสด*. หน้า 32.
- กมล สมวิเชียร. (2520). *การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมศิลปากร. (2504). *ประวัติการของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เล่ม 2*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- กรมศึกษาธิการ. (2444) (ร.ศ.120). *หนังสือพระราชพงศาวดาร*. พระนคร: โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ.
- กระชากหน้ากาทมิฬ ชุมทางน้กฆ่าเมืองเพชร. (2540, 15 พฤศจิกายน). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 17.
- กระสาปนกิจโกศล, พระยา. (2520). *บันทึกความทรงจำของพระยากระสาปนกิจโกศล*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น.
- กัณหาทิพย์ สิงหนะเนติ. (2549). *ย้อนรอยเจ้าจอมก๊กอ้อ ในรัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2553). *สายธารแห่งนักคิด เศรษฐศาสตร์การเมืองกับ สื่อสารศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2527). *จิตสำนึกของชาวนา: ทฤษฎีและแนวคิดวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์ การเมือง*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- กุลสกาวิ เลาสถิตย์, (2558). *การเมืองกับการมีส่วนร่วมของชุมชนใน โครงการภายใต้แผนพัฒนา สามปีของเทศบาลเมืองเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมือง และการจัดการปกครอง คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2550). *Hegemony โดยสังเขป และวาทกรรมของแนวชุมชน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.prachatai.com/journal/2007/02/11572> .
- เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ. (2551). *เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก พ.ศ.2535 ถึง พ.ศ. 2549: ศึกษาการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองและการเชื่อมทางอำนาจของ รัฐบาลพรรคไทยรักไทย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษียร เตชะพีระ. (2547). *เพชรบุรีวันนี้*. ใน สุคตารา สุจฉายา บรรณาธิการ, *เพื่อความเข้าใจใน แผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 72-75). กรุงเทพฯ: สารคดี.
- เกษียร เตชะพีระ. (2550, 12 ตุลาคม). *อำนาจนำ (hegemony)*. *มติชนรายวัน*, 30(10807), 6.
- เกษียร เตชะพีระ. (2554, 19 กันยายน). *เสียงปืนเมืองเพชร (2)*. *เนชั่นสุดสัปดาห์*. หน้า 72-73.
- เกิดในกลางใจพ่อ. (2536). *จัดพิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายเพิ่มพล พลบุตร 21 กุมภาพันธ์ 2536*. กรุงเทพฯ: วชิรินทร์สาส์น.

- ไกรวุฒินชสวัสดิ์. (2558, 9 มิถุนายน). สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
 ขจัดภัย บุษย์พัฒน์. (2526). *ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์
 การพิมพ์
- คง ลากเลิศลอย. (2556, 16 มกราคม). อดีตกำนันตำบลท่าช้าง. สัมภาษณ์.
- คมนตรี ญาณโสภณ. (2534). *อำนาจท้องถิ่นแบบจารีตและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการ
 ปกครองท้องถิ่นในยุคเทศบาล*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
 ประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ครรชิต วงษ์วาน. (2557, 11 กุมภาพันธ์). ราษฎรตำบลบ้านทาน. สัมภาษณ์.
- คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2558). *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- คำให้การชาวกรุงเก่า. (2507). *คำให้การขุนหลวงหาวัดและพระราชพงสาวดารกรุงเก่าฉบับหลวง
 ประเสริฐอักษรนิติ์*. พระนคร: คลังวิทยา.
- คู่ยประวัตินายกเก็ก วอนพยานให้ปากคำ. (2540, 13 พฤศจิกายน). *มติชน*. หน้า 1, 13.
- ฆ่าอดีตนายกเล็ก ถล่ม 6 นัด กลางเมืองเพชร. (2547, 31 กรกฎาคม). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 19.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระฯ. (2474). *ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. ภาคที่ 3, หมวดราชจารีตโบราณ. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณ
 พิพรรฒธนากร.
- จักรกฤษดิ์ นรินดิพคุณการ. (2513). *บุคคลชั้นนำ โครงสร้างแห่งอำนาจและการเมืองในชุมชนไทย*.
 กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จัดอันดับมือปืนรับจ้าง ตร. ระย่อนักฆ่ามีสี่. (2542, 1 เมษายน). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 5.
- จามจุรี เมธีวงศ์. (สมศักดิ์ สามีคศิริธรรม). (2541). *แนวคิดพหุภาคีกับการศึกษาความสัมพันธ์
 ระหว่างรัฐกับแรงงาน*. *วารสารร่วมฤกษ์*, 16(3), 25-55.
- จุมพล หนิมพานิช. (2529). *ชนชั้นนำทางการเมืองไทยกับการกำหนดคนโยบาย: ศึกษาเฉพาะกรณี
 การผลิต และจำหน่ายน้ำตาลทราย 2522-2525*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต,
 สาขาวิชาอุตสาหกรรมกับรัฐ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2493). *พระราชหัตถเลขาเมื่อเสด็จประพาสมณฑล
 ราชบุรีในปีระการ.ศ. 128*. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2512). *พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระเจ้า
 จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงบริหารราชการแผ่นดิน ภาคที่ 4 พระราชทานสมเด็จพระเจ้า
 บรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการตัดสินเอกสาร
 ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและโบราณคดี.

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2514). *จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พุทธศักราช 2433*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร.
- เจรมี เคมพ์. (2545). ตัวแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ในสังคมไทย. ระบบอุปถัมภ์. แปลโดย ปรีชา คุวินทร์พันธ์, อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์, บรรณาธิการ (พิมพ์ครั้งที่ 3). (หน้า 219-258). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉลอง สุนทรวานิชย์, บรรณาธิการ. (2550). *สมุทรราชบุรี พ.ศ. 2468* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สมาคมมิตรภาพญี่ปุ่น - ไทย ด้วยความร่วมมือของสถาบันจักรวาลวิทยา.
- นัทรทิพย์ นาดสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์, บรรณาธิการ. (2527). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัทรทิพย์ นาดสุภา. (2540). *เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- ชยพล มิชลิน. (2558, 24 พฤษภาคม). นายกองดีการบริหารส่วนตำบลบ้านทาน. สัมภาษณ์ ชัยนต์ ออไอศูญ. (2526). *สภาพเศรษฐกิจมณฑลราชบุรี 2437-2453*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชลธิชา บุญนาค. (2529). *การเลื่อมอำนาจทางการเมืองของขุนนางในสมัยรัชกาลที่ 5: ศึกษากรณีขุนนางสกุลบุญนาค*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชวลิต ภัยลี. (2558, 28 พฤษภาคม). อดีตรองนายกเทศบาลเมืองเพชรบุรี. สัมภาษณ์
- ชัญ แสงหิรัญภาค. (2556, 19 มกราคม). กำนันตำบลสมอพลือ. สัมภาษณ์.
- ชัย เรื่องศิลป์. (2541). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย พ.ศ. 2352-2453 ด้านเศรษฐกิจ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และจุฑามาศ ไชยรบ. (2545). *วิถีชีวิตของผู้ประกอบการรายย่อยบนชายหาดบางแสน: วิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยชุมชน*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา
- ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2552). *การสะสมทุนและโครงสร้างอำนาจขัวเดียวจังหวัดชลบุรี*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และชัยณรงค์ เครือนวน. (2555). *โครงสร้างอำนาจและการสะสมทุนในจังหวัดชลบุรี*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2549). *บทบาททางการเมืองของเจ้าพ่อ
ท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. ชุด งานวิจัย
ภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ศ.ดร.ผาศุก พงษ์ไพจิตร เรื่อง โครงสร้างและ
พลวัตรของทุนไทยหลังวิกฤตเศรษฐกิจ. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และโอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2550ก). *โครงสร้างอำนาจในจังหวัดชลบุรีกับนัย
ในการขับเคลื่อนโครงการทางสังคม*. กรุงเทพฯ: สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม,
มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชัยยศ สจวนทรัพย์. (2557, 10 มีนาคม). *นายกเทศมนตรีตำบลบางตะบูน. สัมภาษณ์*.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2556). *ปัญหาการแก้ไขรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:
เจ้าพระยาการพิมพ์.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2523). *อุดมการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2556). *การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจรัฐ*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000120327>.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2557). *การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจรัฐ*. ผู้จัดการรายวัน. 19 ตุลาคม 2557.
เข้าถึงได้จาก [http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?
NewsID=9570000120327](http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9570000120327)
- ชาญไช้จักร, ขุน. (2504). *“หมื่นสุขประสารราษฎร์”*. คดีคนเมืองเพชร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
อนุกุลกิจ.
- ชำนาญ แสงจันทร์. (2557, 13 กุมภาพันธ์; 2558, 8 พฤษภาคม). *อดีตนายกองค์การบริหารส่วน
ตำบลบ้านแหลม. สัมภาษณ์*.
- ชูบ กาญจนประกร. (2514). *ระบบอุปถัมภ์. การบริหารงานบุคคลในประเทศไทย (ฉบับแก้ไข
เพิ่มเติมครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชุมนุมพระบรมราชาธิบายในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 3 หมวคราชาจาริต
โบราณ. (2474)
- ไชยา ชนะภัย. (นามสมมติ). (2558, 28 พฤษภาคม). *สัมภาษณ์*.
- ญาคา ประภาพันธุ์. (2527). *ระบบเจ้าภีณายากรสมัยกรุงเทพฯ ยุคต้น. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
ไทยจนถึง พ.ศ. 2484*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ณิศพงษ์ เพชรพันธุ์ช่าง. (2558, 11 พฤษภาคม). *อดีตสมาชิกเทศบาลเมืองเพชรบุรี. สัมภาษณ์*.
- ณรงค์ พ่วงพิศ. (2537). *ประวัติศาสตร์ไทย 3: ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย*.
กรุงเทพฯ: แสงรุ่งการพิมพ์.

- ณัชชานุช พิชิตชนารัตน์. (2554). *นักการเมืองถิ่นจังหวัดเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
 ดำรง นิลเถื่อน, (2557, 12 กุมภาพันธ์ และ 2558, 24 พฤษภาคม). *อดีตสมาชิกเทศบาลตำบล
 หาดเจ้าสำราญ*. สัมภาษณ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2505). *พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3*.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2505). *พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2
 เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2509). *เที่ยวตามรถไฟ*. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2515). *จดหมายเหตุระยะทางเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
 เสด็จตรวจราชการหัวเมือง ใน ร.ศ. 117-119*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ข่าวทหารอากาศ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2521). *พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4*.
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ดร. เป็ดปุมขึ้นบัญญัติ คำ “จบ บ้านลาด” ญาติ “ผู้ใหญ่น้อง” เครียด “ปมล้างแค้น”. (2543, 18
 มกราคม). *มติชน*. หน้า 24.
- ตรี อมาตยกุล. (2507). *ประวัติศาสตร์สุโขทัย*. คำบรรยายสัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ. 2503.
 หน้า 172-182. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร พิมพ์เนื่องในงานเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิด
 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย.
- ตามรอยกองปราบฯ -ห้องที่ ทลายแก๊งฆ่า นายก๊วก มัด ส.จ. กุ้ง – 5 ทีมสังหาร สะท้อนเมืองชะอำ.
 (2540, 7 ธันวาคม). *ข่าวสด*. หน้า 2.
- ถ่ม ส.จ. ดั่งเมืองเพชร – ผจญ. หวิดดับ. (2542, 3 มกราคม). *เดลินิวส์*. หน้า 15.
- ทวีโรจน์ กล้ากล่อมจิตต์. (2550). *ขุนนางโง่ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์.
- ทวีโรจน์ กล้ากล่อมจิตต์. (2550). *เจ้าจอมโง่ง: เจ้าจอมสกุลขุนนางในรัชกาลที่ 5 พระสนมผู้เลอ
 โฉม ธิดาเจ้าเมืองเพชรบุรี ผู้มีเชื้อสายชาติพันธุ์โง่ง*. เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์.
- ทัศนพงษ์ เต็มวรรณภักดิ์, (2558, 27 พฤษภาคม). รองนายกเทศมนตรีตำบลบ้านแหลม.
 สัมภาษณ์.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (2555). *พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-4 ฉบับเจ้าพระยา
 ทิพากรวงศ์ (เจ้า บุนนาค)*. รวี สิริอิสสระนันท์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2553, มิถุนายน-กันยายน). *โลกาภิวัตน์กับการศึกษาแบบสหวิทยาการหรือ
 แบบองค์รวม*. *วารสารร่วมพฤษ*, 28(3), 108-132.

- ชนัญญ์ ศรีโอบฐ์. (2556). พลวัตของเครือข่ายอำนาจท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีในยุคของการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2532). ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย. ใน เอกสารการสอนชุดสังคมและวัฒนธรรมไทย, หน่วยที่ 5. หน้า 194-217. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นฤพนธ์ คิ้ววิเศษ, พิเชฐ สายพันธ์ และ สมรภัช ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ. (2558). *ชาติพันธุ์ได้อำนาจ: เสียงแห่งชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- นฤพล แสงมณี, (2558, 15 พฤษภาคม และ 2558, 23 กรกฎาคม). ผู้ใหญ่หมู่ 2 ตำบลหาดเจ้าสำราญ. สัมภาษณ์
- นลินี ต้นธูนิศย์. (2525). การเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในชนบทไทย ศึกษาการเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาของรัฐและหมู่บ้านที่ไม่มีโครงการของรัฐ. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นวลศิริ ไวทยานุวัตติ และ มนัส จรรย์รงค์. (2554). *ฉ เส้นขอบฟ้า* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นวลสวาท อัสวินานนท์. (2535). *ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจของเมืองเพชรบุรี (พ.ศ. 2400-2460)*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทกา สิทธิมงคล และคณะ, บรรณาธิการ. (ม.ป.ท.). *ประชุมคำให้การกรุงศรีอยุธยา รวม 3 เรื่อง: คำให้การชาวกรุงเก่า คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม คำให้การขุนหลวงหาวัด*. กรุงเทพฯ:แสงดาว.
- นาตาชา วศินดิถ. (2540). *โครงสร้างอำนาจในชุมชนกับการเมืองท้องถิ่น: ศึกษากรณีเมืองพัทยา*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นายต่วน. (2525). *นิราศเขาตึกช้าง. ประชุมนิราศเมืองเพชรบุรี*. เพชรบุรี: วิทยาลัยครูเพชรบุรีและสหกรณ์ออมทรัพย์ครูเพชรบุรี. ม.ป.น.
- นายหนวย. (2508). *หมอปัดเลกับกรุงสยาม*. พระนคร: รัชดารมภ์การพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2529). *การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2539). *คำถามถึงอนาคตของระบบอุปถัมภ์ไทย. สองหน้าสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- นิธิศ พุ่มพวง, (2558, 8 พฤษภาคม). *อดีตสมาชิกเทศบาลตำบลเขาย้อย. สัมภาษณ์*.
- นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. (2547). *น้ำตลวิญญูณแห่งเพชรบุรี*. ใน สุคารา สุจฉายา บรรณาธิการ, เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี. หน้า 58-63. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. (2558, กันยายน). *ฝรั่งกับความหลังเมืองพริบพรี (5). เพชรนิวส์*. 12(133), 6-9.
- นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. (2558, ตุลาคม). *ฝรั่งกับความหลังเมืองพริบพรี (6). เพชรนิวส์*. 12(134), 6-9.
- บรรพต กำไลแก้ว. (2557, 14 กุมภาพันธ์ และ 2558, 24 พฤษภาคม). *อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลถ้ำรงค์. สัมภาษณ์*.
- บลัดเล, แดน บีช. (2508). *จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาในประเทศไทยสยาม*. ประชุมพงสาวดารภาคที่ 31 . แปลโดย ป่วน อินทวงศ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- บุญรอด แก้วกัญหา. (2518). *การเก็บส่วยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2411)*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุปผา วงษ์สนธิ. (2542). *มหาตมาวันประเทโส, พระระยา (เกษ ตาลวันนา)*. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง. เล่ม 10. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. หน้า 4824-4825.
- บุรฉัตร พานธงรักษ์. (2551). *การสะสมทุนในประเทศไทย*. เข้าถึงได้จาก http://politicsofdevelopment.blogspot.com/2008/09/blog-post_1135.html.
- เบญจวรรณ บุญโทแสง. (2550). *พัฒนาการการปรับตัวทางการเมืองของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายหลังการผนวกดินแดนของสยาม (พ.ศ. 2442-2547): กรณีศึกษาตระกูล ณ เชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปฐมพร อินทรานุกร ณ อยุธยา. (2525). *บทบาทของเอกชนในการจัดการศึกษาในประเทศไทย พ.ศ. 2461- พ.ศ. 2497*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปั้งกร จรรย์รงค์. (2558, 12 พฤษภาคม). *อดีตสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี. สัมภาษณ์*.

- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2545). *ก่อนจะถึง 14 ตุลาฯ : ความเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชนภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (พ.ศ. 2506-2516)*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประชุม อบจ. เมืองเพชร “ปรีดา” นั่งประธานสภา “ชัยยะ” ได้เป็นนายก อบจ. (2543, 16 กุมภาพันธ์). *เดลินิวส์*. หน้า 33.
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2405-2411. (2511). พลเอกประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พิมพ์ถวายในงานพระราชทานเพลิงศพพระมหาโพธิวงศาจารย์อินทโชตเถระ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส, 9 พฤศจิกายน 2511 .
- ประชุมพงสาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1-50. (2505-2527). พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ประชุมใหญ่สมาคมพุทธศาสนาทั่วราชอาณาจักร ครั้งที่ 27. (2522). เพชรบุรี: โรงพิมพ์อนุกุลกิจ.
- ประยูทธ ลิทพันธ์. (2514). *ตามรอยพระพุทธเจ้าหลวง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม.
- ประยูทธ ลิทพันธ์. (2523). *ประวัติศาสตร์ประพาสต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.
- ประวิณ แจ่มศักดิ์. (2536). *พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งในระบบอุปถัมภ์: การวิเคราะห์เชิงภูมิภาคเปรียบเทียบ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประสิทธิ์ พงศ์อุดม. (2527). *ประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. (2541). *นิเวศเศรษฐศาสตร์ และ นิเวศวิทยาการเมือง*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาตำรา ศูนย์บริการทางวิชาการ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปลายอ้อ ชนะนนท์. (2529). *บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและขยายของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2464-2523*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิดฉากถล่มนายกแก้ พลิกคดีรวบ สจ. โหด พร้อมสมุน. (2540, 12 ธันวาคม). *สยามโพสต์*. หน้า 6.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). *ทุนนิยมชายแดน นิคมอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม, เกษตรกรรมในภาคใต้ของลาว*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ. (2526). *ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2453*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิยะนาถ บุนนาค. (2520). *บทบาททางการเมืองการปกครองของเสนาบดีตระกูลบุนนาค*.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มณฑล.

เปิดโผนายกเทศมนตรีก่อนเลือกตั้ง บารมี-เงิน-คอนเนกชั่น. (2542, 22 พฤศจิกายน). *สยามรัฐ*.

หน้า 12.

เปิดเพิ่ม เจ้าพ่อ-มือปืนรับจ้าง ชุ่มเพชรบุรี-เมืองชล สูดยอดนักงมา. (2546, 11 พฤษภาคม).

แนวหน้า. หน้า 5.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์. (2546). *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (พิมพ์ครั้งที่ 3).

กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ. (2550). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงสร้างและพลวัตทุนไทย*

หลังวิกฤตเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, พิมพ์ลักษณ์.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคีต พิริยะสังสรรค์. (2537). *คอร์รัปชันกับประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ:

ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้ใหญ่คนดังปฏิเสชนายกเก๊ก. (2540, 22 พฤศจิกายน). *มติชน*. หน้า 13.

พงษ์ศักดิ์ ขำเพชร. (2540). *เครือข่ายระบบอุปถัมภ์: ศึกษาเฉพาะกรณีมือปืนรับจ้าง*. วิทยานิพนธ์

มานุษยวิทยามหาบัณฑิต, สาขาวิชามานุษยวิทยา, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรสุข สุขเจริญ. (2557, 8 กุมภาพันธ์). *อดีตผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกเทศมนตรีตำบลบางตะบูน*.

สัมภาษณ์.

พระบริหารเทพธานี. (2511). *ประวัติศาสตร์ชาติไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประจักษ์วิท.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับพระเจ้าจักรพรรดิพงษ์ (จาต). (2502). *อนุสรณ์ในงานพระราชทาน*

เพลิงศพอนุสรณ์ พลโทพระยาขลาโหมราชเสนา (เล็ก ปาณิกบุตร). 2 มีนาคม 2502
ม.ป.ท.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์. (2510). พระนคร: คลังวิทยา.

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. (2526). กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพน. (2515). กรุงเทพฯ:

บรรณาการ.

พระราชพงศาวดารกรุงสยามจากต้นฉบับที่เป็นสมบัติของบิชอปมิวเซียมกรุงลอนดอน. (2507).

พระนคร: ก้าวหน้า.

พุกภัย เถาวิล. (2556). *ชาวสวนยางพาราอีสาน (2): ปัญหาภายใต้ระบอบการสะสมทุนอย่าง*

ยืดหยุ่น. เข้าถึงได้จาก <https://prachatai.com/journal/2013/06/47411>.

- พลกุล อังกินันท์. (2515). *บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: ประจักษ์การพิมพ์.
- พลิกเพิ่มบัญชีดำมือปืนเมืองเพชร ชุมนักฆ่า ลำทิมสังหาร เจริญ วัดอักษร. (2547, 30 มิถุนายน). *มติชน*. หน้า 13.
- พานิช แสงประไพ. (2557, 13 กุมภาพันธ์). ประธานสภาเทศบาลตำบลบางเก่า. สัมภาษณ์.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2546). อุดมการณ์การโต้ตอบการครองอำนาจนำของรัฐไทย ใน พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. *ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมืองในการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรและกระบวนการชาวนา ในสังคมไทยปัจจุบัน: ข้อสังเกตเชิงวิพากษ์*. *ฟ้าเดียวกัน* 1(1), 60.
- พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. (2550). *การรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 คือการทำให้พลเมืองกลายเป็นไพร่ ใน รัฐประหาร 19 กันยา รัฐประหารเพื่อประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต. (2533). *โครงสร้างอำนาจและชนชั้นนำในชนบทไทย กรณีศึกษา หมู่บ้านดั้งเดิมและหมู่บ้านที่กำลังเปลี่ยนแปลง*. วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต. (2552). *โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: จรัสนิทวงศ์การพิมพ์.
- พิทักษ์เทเวศร์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. (2542). *มอญในภาคกลาง*. ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคกลาง เล่ม 10*. (หน้า 4824-4825). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.
- เพชรบุรี. จังหวัด (2510). *ประวัติมหาดไทย* (พิมพ์ในงานฉาบปกฉาบคุณพ่อเสมอ พิบูลย์สมบัติ.) เพชรบุรี: โรงพิมพ์อนุกุลกิจ.
- เพชรบุรี. จังหวัด (2525). *สมุดเพชรบุรี 2525*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- ไพฑูริย์ เครือแก้ว. (2515). *ลักษณะสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เลียงเชียงจงเจริญ.
- เฟลตัส, ยอร์จ ฮอสส์. (2525). *ดร. เร โนลด์ เฮาส์ หมอฝรั่งสามรัชกาล*. กรุงเทพฯ: สุริยบรรณ.
- มนู อุคมเวช. (2515). พระราชบรรพบุรุษของพระเจ้าอยู่หัว. *ศิลปากร*, เล่ม 5, หน้า 114-127.
- มนู อุคมเวช. (2531). *รายงานการวิจัย เรื่อง เพชรบุรีสมัยอยุธยา และ รัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่น กรมการฝึกหัดครู.

- มัลลิกา เรื่องระพี. (2518). *บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจสังคมและศิลปกรรมไทย สมัย
รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
ภาควิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานพ นาคสุข, (2558, 20 พฤษภาคม). สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
มือปืน อาชีพแห่งความตาย, (2556, กรกฎาคม). *เพชรนิวส์*. 9(107), 32-45.
- ยศ สันตสมบัติ. (2558). ปาฐกถาพิเศษเรื่อง “ชาติพันธุ์ได้บ่งการเสรีนิยมใหม่”. ใน นฤพนธ์
ด้วงวิเศษ, พิเชฐ สายพันธ์ และ สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ. *ชาติพันธุ์ใด
อำนาจ: เสี่ยงแห่งชาติพันธุ์ในโลกเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ยศ สันตสมบัติ และคณะ. (2556). *บางพาราในลุ่มน้ำโขง: การปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นในลาว
กัมพูชา และไทย*. เชียงใหม่: วนิดาการพิมพ์.
- ยอดพล พลบุตร, (2558, 10 มิถุนายน). สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
“ยุทธ” ขึ้นป้าย “จดแจก” ผวาใบแดงชิงนายกเพชร เครียดจัด “อังกินันท์” ลงสมัครพิศกันนิ้ว
ห้ามไม่ฟัง. (2547, 7 มกราคม). *มติชน*. หน้า 22.
- “ยุทธ อังกินันท์” ขอมรับสภาพชนะหืดขึ้นคอ. (2547, 3 กุมภาพันธ์). *มติชน*. หน้า 21.
- ยุทธพล อังกินันท์. (2557, 11 กุมภาพันธ์). อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี.
สัมภาษณ์.
- แยม ประสมศรี. (2557, 8 กุมภาพันธ์). ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลบางตะบูน. สัมภาษณ์.
- โยชิฟูมิ ทามาดา. (2545). อิทธิพลและอำนาจการเมืองไทยด้านที่ไม่เป็นทางการ. ระบบอุปถัมภ์.
แปลโดย พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์. อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ (บรรณาธิการ)
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รวมเรื่องเมืองเพชรบุรี. (2516). เพชรบุรี: โรงพิมพ์อนุกุลกิจ. พิมพ์ในงานฉานปณิกำนันไทย
สุขเจริญ 2516.
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2539). *ทูนขุนนางไทย (พ.ศ. 2500-2516)*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ระดม วงษ์น้อม. (2527). *แนวคิดเรื่องชนชั้นนำและการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน*. กรุงเทพฯ:
ธีรานุสรณ์การพิมพ์.
- ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 1 จ.ศ. 1236. เข้าถึงได้จาก [http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/
announce/search.jsp](http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp) . ออนไลน์ 18 มิถุนายน 2557.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 27 กรกฎาคม-กันยายน ร.ศ. 129. เข้าถึงได้

จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp>. ออนไลน์ 18 มิถุนายน 2557.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 27 สิงหาคม ร.ศ. 129. เข้าถึงได้จาก <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/RKJ/announce/search.jsp>. ออนไลน์ 18 มิถุนายน 2557.

รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข. (2550). *ชนชั้นนำในการเมืองไทยปัจจุบัน: การศึกษากระบวนการผลิตซ้ำทุนวัฒนธรรมตามแนวคิดของปีแอร์ บูร์ดิเยอ*. คุยฎิพนธ์รัฐศาสตรคุยฎิบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ลูเวียน เอ็ม แสงส์. (2545). *การจัดระเบียบสังคมไทยในรูปบริวารและแควง*. ระบบอุปถัมภ์. แปลโดย ชญาดา ศิริภิรมย์, อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุยวินทร์พันธ์ (บรรณาธิการ). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เลาะสนาม “เมืองเพชรบุรี” “อาเป็ยก” เจอ “หลาน” ทำรบ. (2551, 26 กุมภาพันธ์). *มติชน*. หน้า 8.
 วรวิทย์ ไชยทอง. (2556). *อันโตนิโอ กรัมสกี: มาร์กซิสเชิงวัฒนธรรมกับการศึกษาโครงสร้างส่วนบน*. เข้าถึงได้จาก <http://toarm.multiply.com/journal/item/2>.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ และนิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. (2547). เมืองตากอากาศ เมืองมื่อปิ่น. ใน สุดาราสุจญา บรณนาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 66-71). กรุงเทพฯ: สารคดี.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2547). แหล่งประมงกับโป๊ะปลาทุ. ใน สุดาราสุจญา บรณนาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 64-65). กรุงเทพฯ: สารคดี.

วัลลภ แจ่มจำรัส. (2556, 15 มกราคม). นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโพไร่หวาน. สัมภาษณ์.

วิชุดา ตังค้อย. (2551). *การเข้าถึงข่าวสารการเมืองของประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ภายใต้กฎอัยการศึก*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วิทยา เกษรพรหม. (2543). *ระบบอุปถัมภ์ในสังคมชนบทไทย: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลวังไผ่ ตำบลห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิลาวัลย์ ฤดีสานดี. (2547). เมืองตากอากาศและงานช่าง บนฐานของเมืองเกษตรกรรม. ใน สุดาราสุจญา บรณนาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 197-247). กรุงเทพฯ: สารคดี.

- วิลาสวงศ์ พงศบุตร. (2525). *การสืบราชสมบัติ. ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475*. กรมศิลปากรพิมพ์เนื่องในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ไวโรจน์ ยัรรอด และ ศิริศักดิ์ คู่รักษา. (2547). หลากขนหลายบทบาทของคนเพชร. ใน สุคารา สุฉายา บรรณาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 109-127). กรุงเทพฯ: สารคดี.
- เวลดา, วอลเตอร์ เอฟ. (2530). *แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ*. แปลโดย นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2531). ชูกริกนักเลง+นักเลงชูกริก=นักชูกริก กิ่งนักเลง. *จดหมายข่าวสังคมศาสตร์*, 11(1), 82-103.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2537). เจ้าพ่อในทัศนะของฝ่ายปกครองและตำรวจ. *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง, คณะรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2542). จักรกลการเมืองในอเมริกาบทเรียนเพื่อความเข้าใจอิทธิพลในการเมืองท้องถิ่น. *รัฐศาสตร์สาร*, 21(3), 229-230.
- ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2553). *หอมติดกระดาน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศันสนีย์ วีระศิลป์ชัย. (2555). *ลูกท่านหลานเธอ ที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในราชสำนัก* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิลปากร, กรม. (2504). *ประวัติการของเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี เล่ม 2*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศิลปากร, กรม. (2506). *ประชุมพงศาวดารภาค 6 เล่ม 6*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ศิลปากร, กรม. (2511). *ประชุมพงศาวดารภาค 49 เล่ม 29*. พระนคร: กรมศิลปากร.
- ศิลปากร, กรม. (2530). *จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ*. กรุงเทพฯ: วิกตอรี เพาเวอร์พอยท์.
- ศึกษายเลียดชิงตำแหน่ง นายก อบจ. เมืองเพชร. (2547, 11 มีนาคม). *ข่าวสด*. หน้า 32.
- ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. (2522). *เขราก็ เขี้ยวนกเขา*. กรุงเทพฯ: อนาคต.
- สงครามประสาท ป. เปิดใจคดีฆ่านายกะอำ. (2540, 15 พฤศจิกายน). *ไทยรัฐ*. หน้า 1, 13 และ 19.
- สถาพร เริงธรรม. (2558). โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 32(3), 100-122.
- สท.-สจ. ศึกษาเลียด อังกินันท์. (2542, 27 พฤศจิกายน). *ไทยโพสต์*. หน้า 5.
- สน สีมাত্রัง. (2522). *จิตรกรรมฝาผนังสกุลช่างรัตนโกสินทร์*. ขอนแก่น: คณะกรรมการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สนธิ ลิ้มทองกุล. (2549). *เจ้าพ่อ*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

- สนิท สัมภักการ. (2533). สถาบันครอบครัว เครือญาติ และระบบอุปถัมภ์. เอกสารการสอนชุด
สังคมไทย. หน่วยที่ 5, หน้า 1-42. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมจิต ปัญญาศักดิ์. (2528). *ชนชั้นนำ อำนาจ โครงสร้างอำนาจชุมชน การศึกษาเปรียบเทียบสอง
บ้านภาคเหนือ*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมใจ น้ำเพชร. (2558, 26 พฤษภาคม). อดีตรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลธงชัย. สัมภาษณ์.
- สมชาย มีนาม. (2558, 10 มิถุนายน). อดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
- สมชาย หลั่งหมอยา. (2520). *ปัญหาชาวนาล้น โอบายของรัฐบาลในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ จันทร์วงศ์. (2535). *บทบาทของเจ้าพ่อท้องถิ่นในเศรษฐกิจและการเมืองไทย*: ข้อเสนอ
เบื้องต้น. ใน รัฐทุนเจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบูรณ์ แก่นตะเคียน. (2553). *เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค)*. เข้าถึงได้จาก
<http://kantakian.blogspot.com/2010/06/blog-post.html>.
- สมศักดิ์ ศรีเดือน. (2557, 25 กันยายน). ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 8 ตำบลท่าเสา อำเภอบ้านลาด. สัมภาษณ์.
- สมศักดิ์ อุบลวรรณรัตน์. (2557, 10 กุมภาพันธ์). อดีตผู้ร่วมงานกับนายเทียนไ้ ใหญ่กว่าวงษ์
สัมภาษณ์.
- สมหญิง สุนทรวงษ์. (2532). *ระบบอุปถัมภ์กับการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนาชนบท:
กรณีศึกษาหมู่บ้านในเขตชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก*. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรศักดิ์ สันติวงษ์. (2558, 9 มิถุนายน). อดีตนายกเทศมนตรีตำบลเขาย้อย. สัมภาษณ์.
- สวนา พรพัฒน์กุล. (2524). นักเลงโต บุคลิกภาพหนึ่งของสังคมไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์
ปริทรรศน์*, 3(1), 35-40.
- สังเวียน ไตสุวรรณ. (2558, 29 พฤษภาคม). อดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี.
สัมภาษณ์.
- สินธุ์ชัย ศุภรเสพย์. (2539). *บทบาทของเจ้าพ่อในการเมืองไทย พ.ศ. 2517-2535*. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- สิริลักษณ์ ศักดิ์เกรียงไกร. (2522). *ต้นกำเนิดชนชั้นนายทุนในประเทศไทย พ.ศ. 2398-2445*.
 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย,
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา บำรุงสุข. (2525). *อำนาจหน้าที่และบทบาทของสมุหพระกลาโหมในสมัยรัตนโกสินทร์
 2325-2394*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์,
 บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขสันต์ อังกินันท์. (2559, 15 พฤศจิกายน). รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี.
 สัมภาษณ์.
- สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2522). *พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของคนไทย: ศึกษาการ
 เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2551, 24 มิถุนายน). สยามประเทศไทย ช่องสังขร ประจวบคีรีขันธ์ 3,000 ปีมาแล้ว
 เส้นทางข้ามคาบสมุทร อ่าวไทย-อันดามัน. *มติชน*. หน้า 20
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2555). ไทย เสียดินแดนที่ได้ดินแดน ของคนอื่น. *มติชนออนไลน์*. (2555, 24
 เมษายน). สยามประเทศไทย. เข้าถึงจาก http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1335245794&grpId=03&catid=03.
- สุเจน กรรพฤทธิ์. (2556). พลิกประวัติศาสตร์นอกตำราตามหาพระยาละแวก. *สารคดี*, 29(339),
 80-97.
- สุชัย บุตรสาระ. (2536). *พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของประชาชน และบทบาทผู้นำท้องถิ่นในจังหวัด
 ขอนแก่น: ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535*. วิทยานิพนธ์
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุดาร่า สุฉญา. (2547). *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. กรุงเทพฯ: สารคดี.
- สุเทพ สุนทรเลิศ. (2511). *สังคมวิทยาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. กรุงเทพฯ: แผนกสังคมวิทยา
 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2531). *สงครามคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2310): ศึกษาจาก
 พงสาวดารพม่า ฉบับราชวงศ์คองบอง*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุมาลี พันยุธา (2543). *พัฒนาการของอำนาจท้องถิ่นในบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกงและชายฝั่งทะเล
 ตะวันออก พ.ศ. 2440-2516*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชา
 ประวัติศาสตร์, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุรพล นาคนคร, (2557, 10 กุมภาพันธ์). ประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเพชรบุรี.
สัมภาษณ์.
- สุรสิงห์ สันติวงษ์. (2558, 20 พฤษภาคม). อดีตสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี.
สัมภาษณ์.
- สุริยัณฑ์ จิรสัตย์สุนทร. (2531). *ความสัมพันธ์ระหว่างห้วคณะแนกกับผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบบการเลือกตั้งไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2553). การปฏิรูปโครงสร้างอำนาจในประเทศไทย ความจำเป็นแห่งยุคสมัย. ปาฐกถาพิเศษในการประชุม “เปลี่ยนประเทศไทยด้วยพลังพลเมือง” 18 ธันวาคม 2553 ศูนย์ประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต. ณัฐพัชร์ ทัศนรุ่งเรือง เรียบเรียง. เข้าถึงได้จาก <http://thaireform.in.th>.
- เสฐียร โกเศศ. (2515). *การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน*. พระนคร: คลังวิทยา.
- เสถียร ลายลักษณ์ และคณะ, บรรณาธิการ. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 5, 6, 7 และ 17*. พระนคร: เติลิมล์.
- เสน่ห์ แก้วระยับ. (2557, 10 กุมภาพันธ์). นายองค์การบริหารส่วนตำบลท่าแร่. สัมภาษณ์.
- แสวง โสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และ วิมล พงศ์พิพัฒน์. (2523). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325-2394)*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (จ.ศ. 1168). *จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1*. สมุดไทยคำเส้นดินสอขาว เลขที่ 5. บัญชีจ่ายเงินเบี้ยหวัด.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (จ.ศ. 1171-1173). *จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2*.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (จ.ศ. 1184). *จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2*. สมุดไทยคำเส้นดินสอขาว เลขที่ 7, ใบบอกพระยาสุรินทรฤาชัย เมืองเพชรบุรี ร้องทุกข์เรื่อง เกณฑ์โลกตัดไม้ เชื้อนท่อน้ำ ไม่เสมอภาคกัน.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 เลขที่ 172/8 เรื่องพระยาศรีพิพัฒน์ขอพระราชทานทำบัญชีผูกปี่เงิน
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *เอกสารรัชกาลที่ 5* ม. 2.12 ก/1. ใบบอกเมืองเพชรบุรี. กันยายน ร.ศ. 91- มีนาคม ร.ศ. 104.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *เอกสารรัชกาลที่ 5* ม. 2.12 ก/4. ใบบอกเมืองพิจิตร. 23 ตุลาคม ร.ศ. 108.

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. *เอกสารรัชกาลที่ 5* ร.ศ. 113.
- อकिन รพีพัฒน์. (2527). *สังคมไทยในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416*. แปลโดย ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข และ พรรณี นัตรพลรักษ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อโณทัย วัฒนาพร. (2553). การแข่งขันทางการเมืองขององค์การบริหารส่วนจังหวัดใน 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 8(3), 1-29.
- อดีตนายท ๑ บ้านลาดร้อง กกต.. (2546, 21 มิถุนายน). *มติชน*. หน้า 17.
- อดีตนายทบ้านลาด เตรียมฟ้อง กกต.พหลิมติจว. ไม่แจกใบแดงส.ท. คู่แข่ง. (2546, 18 กันยายน). *มติชน*. หน้า 22.
- อนัญญา ภูชงคกุล, บรรณาธิการ. (2533). *รัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- อนูรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง และวลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2547). ประมงบ้านแหลม ความรุ่งโรจน์ที่ไม่หวนคืน. ใน สุดารา สุฉายา บรรณาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 91-107). กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อนูรัตน์ วัฒนาวงศ์สว่าง. (2547). ป่าเขา ท้องทุ่งดงตาล และหาดโคลนหาดทรายชายฝั่ง. ใน สุดารา สุฉายา บรรณาธิการ. *เพื่อความเข้าใจในแผ่นดิน: เพชรบุรี*. (หน้า 15-33). กรุงเทพฯ: สารคดี.
- อนุสรณ์ คุณพ่อแก้ว *ประจวบเหมาะ*. (2506). กรุงเทพฯ: กรมสารบรรณทหารเรือ.
- อนุสรณ์ ธรรมใจ. (2547). *พลวัตรเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์การเมือง ว่าด้วยทุน และการสะสมทุน*. เข้าถึงได้ใน <http://www.nidambell.net>.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.ขุนชาญไช้จักร ร.น.. (2518). เพชรบุรี: เพชรบุรีการพิมพ์.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2543). *เหตุอยู่ที่หมู่บ้าน*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- อภิชาติ สุภาแพ่ง. (2558, 11 มิถุนายน). อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
- อมรา พงศาพิชญ์ . (2533) . สังคมชนบทกับการเปลี่ยนแปลง. *เอกสารการสอนชุดสังคมไทย*. หน่วยที่ 10, (หน้า 264-296). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์. (2545). *ระบบอุปถัมภ์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถนพ คงสบาย. (2558, 23 พฤษภาคม). สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางตะบูน. สัมภาษณ์.
- อวยพร พลบุตร. (2558, 29 พฤษภาคม). อดีตสมาชิกสภาเทศบาลเมืองเพชรบุรี. สัมภาษณ์.
- อ้อม จรรย์รงค์. (2539). *บันทึกของ อ้อม จรรย์รงค์ (บุญนาค)* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประพันธ์สาส์น.

- อัศศิริ ธรรมโชติ. (2515, 21 ตุลาคม). สมาชิกบางกอกกรีตอร์คเตอร์ หนังสือพิมพ์ของหมอบลัดเล. ศิลปวัฒนธรรม. ม.ป.ท.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2527). การใช้ที่ดิน: พื้นฐานของความขัดแย้งในหมู่บ้านภาคเหนือ (2516-2524). *สังคมศาสตร์*, 7 (เมษายน 2527-ตุลาคม 2528), 81-110.
- อิศรพงศ์ แสงมณี. (2557, 17 กุมภาพันธ์). อดีตนายกเทศมนตรีตำบลหาดเจ้าสำราญ. สัมภาษณ์. อุดมสมบัติ, หลวง. (2505). *จดหมายเหตุหลวงอุดมสมบัติ พร้อมด้วยอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ*. พิมพ์ในงานศพพระรัตนัชฌมณี (อิสสรญาณเถร). 31 พฤษภาคม 2505. ม.ป.ท.
- แอนดรู เทอร์ตัน. (2533). *บทนำหมู่บ้านสู่รัฐ รัฐสู่หมู่บ้าน*. ใน *รัฐกับหมู่บ้านในไทยศึกษา* (หน้า 146-203). กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- แอนโทนี่ ฮอลล์. (2545). *ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์ แนวคิด และคำศัพท์ระบบอุปถัมภ์*. แปลโดย ปรีชา คุวินทร์พันธ์. อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ (บรรณาธิการ). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไอพาร์ ถิ่นบางเตียว. (2554). *พัฒนาการของโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นในภาคตะวันออก: วิเคราะห์ในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง*. คุญฉินพนธ์ปรัชญาคุญฉินบัณฑิต, สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ฮันส์ ดีเตอร์ เบ็ชเชเต็ด. (2545). *โครงสร้างสังคมอย่างเป็นทางการกับกฎเกณฑ์พฤติกรรมที่ไม่ได้ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรในชนบทไทย : ตัวแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์และผู้รับอุปถัมภ์*. ระบบอุปถัมภ์. แปลโดย ปรีชา คุวินทร์พันธ์. อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ (บรรณาธิการ) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฮือฮา 15 ชும்มือปีน บัญชีมาเฟียเพชรบุรี. (2546, 21 มิถุนายน). *ข่าวสด*. หน้า 1, 11.
- เซอร์เบิท สวอนสัน. (2533). *การนำคริสต์ศาสนาเข้าสู่สังคมไทย กรณีคริสตจักรเพชรบุรี*. *ศาสนาคริสต์-มิชชันนารี-สังคมไทย รวมบทความครั้งที่ 1*. เชียงใหม่: ฝ่ายประวัติศาสตร์สภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- Abeet, D. (1836). *Journal of a residence in China and neighbour in countries* (2nd ed.). New York: Abeet Williamson.
- Bert, F. S. (1988). Back tai and Lao Song Dam. *Journal of The Siam Society*, 76, 101-120.
- Coffman, S. (1884). *Siam and Laos as Seen by Our American Missionaries*. Philadelphia.
- Crawford, J. (1967). *Journal of Oxford University to The court of Siam and Cochin China*. Japan: Oxford University Press.

- Domhoff, G. W. (2002). *Who rules America?* (4 th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Domhoff, G. W. (1990). *The power elite and the state: How policy is made in America Hawthorne*. New York: Aldine de Gruyter.
- Dye, T. R. (1985). *Politics in states and communities*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Foster, G. M. (1963). The dyadic contract in tzintzuntzan, II: Patron-client relationship, *American Anthropologist*, 64, 1280-1294.
- Foster, G. M. (1961). The Dyadic Contract ; a Model for the Social Structure of a Mexican Peasant Village. *American Anthropologist*, LXIII, 1173-392.
- Galbraith, J. K. (1963). *American Capitalism*. America: Penquin books.
- Gertrude, H. H., et al. (2008). *Handbook of transdisciplinary research*. Berne: Swiss Academies of Arts and Sciences.
- Harvey, D. (2003). *The new imperialism*. Oxford: Oxford University.
- Harvey, D. (2004). The 'new' imperialism: accumulation by dispossession. *Socialist Register*, 40, 63-87.
- Lovina, C. M. (1886). *Siam or the heart of farther India*. New York: Oxford University.
- Marsh, D., & Stoker, G. (1995). *Theory and methods in political science*. Basingstoke: Palgrave.
- McFarland, B. B. (1958). *McFarland of Siam*. New York: Vantage Press.
- McFarland, G. B. (1928). *The historical sketch of protestant mission in siam, 1828-1928*. Bangkok: Bangkok Time Press.
- McFarland, S. G. (1867). *Siam mission: Phetchburi*. Foreign Missionary. Retrieved from <http://thaimissions.info/gsd/collect/thaimiss/index/assoc/HASH0190/0405259b.dir/doc.pdf>
- Nicholas, R. W. (n.d.). *Factions: A Comparative Analysis*. In Political system and the Distribution of Power. (pp.21-61). London: Tavistock Publication.
- O'Neill, T., & Hymel, G. (1994). *All politics is local: And other rules of the game*. New York: Adams Media.
- Scott, J. C. (1972). *Comparative political corruption*. New York: Prentice-Hall.
- Scott, J. C. (1977). *Patron-client politics and political change in Southeast Asia*. Merced, CA: University of California.
- Vincent, F. (1874). *The land of white elephant*. New York: The Century Company.

Wijeyewardene, G. (1967). *Some aspects of rural life in Thailand. Thailand: Social and economic studies in development*. Edited by T.H. Silcock. Canberra : Australian National University Press.